

JÜL VERN

SİRLİ ADA

M.F.Axundov adına
Azərbaycan MƏM
Kitabxanası

"ŞƏRQ-QƏRB"

BAKİ

2007

Bu kitab "Jül Vern. Sirli ada. I, II, III hissələr" (Bakı, Uşaq və Gənclər Ədəbiyyatı Nəşriyyatı, 1939) nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır

Tərcümə edənləri:

**İ.Nəfisi
Z.Abdullaykv
Ə.Məmmədخانli**

ISBN 978-9952-34-198-0

843.8-dc21

Fransız ədəbiyyatı – XIX əsr

Jül Vern. Sirli ada. Bakı, "Şərq-Qərb", 2007, 528 səh.

Dünya ədəbiyyatı tarixində elmi-fantastik romanın yaradıcısı sayılan Jül Vernin "Sirli ada" romanı XIX əsrin romantik üslubuna uyğun olaraq gərgin dramatik süjetə və Sayrus Smit, Gedeon Spilet, Penqrof, Herbert, Nab və başqaları kimi yaddaqalan obrazlara malik, qeyri-adi şəraitlərdə baş verən hadisələrin təsvirinə həsr olunmuş bir əsərdir.

© "Şərq-Qərb", 2007

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

"Azərbaycan dilində latın qrafikası

ilə kütləvi nəşrlərin həyata

keçirilməsi haqqında"

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı

ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına

hədiyyə edilir

ÖN SÖZ

XIX əsr dünya ədəbiyyatı həm ədəbi cərəyanların, həm bədii formaların, üslubların zənginliyi və müxtəlifliyi baxımından diqqəti cəlb edir. Belə ki, bu dövrdə böyük ədəbi ənənələrə malik olan Fransa'nın da daxil olduğu bütün Qərb ədəbiyyatında həm romantizm, həm tənqidi realizm, həm də həmin əsrin 70-ci illərindən sonra yaranmış modernist ədəbi cərəyanlar bir-birini əvəz etmiş və rəngarəng bir mühit – ədəbi palitra yaranmışdı. Bu əsrdə Avropada ədəbi yenilik uğrunda gərgin mübarizə gedirdi.

Bədii ədəbiyyatın digər sahələrində olduğu kimi, roman janrının inkişafında da Avropa və Amerika (ABŞ) ədəbiyyatlarında böyük uğurlar əldə edilmişdi. Almaniyada E.-T.A.Hofman, A.Şamisso, İngiltərədə V.Skott, Ç.Dikkens, M.Rid, K.Doyl, C.Konrad, Amerikada E.A.Po, C.F.Kuper, V.İrvinq və nəhayət, Fransada R.Şatobrian, Jerməniyədə Stal, V.Hüqo, A.Düma (ata və oğul), J.Sand, F.Stendal, O.Balzak, Q.Flober, P.Merime, Gi dö Mopassan və başqaları kimi dünya ədəbiyyatının korifeyləri çox qiymətli nəsr əsərləri ilə (əsasən də romanlarla) böyük şöhrət qazanmışdır. Belə bir dövrdə ədəbiyyatda yeni cığır açmaq, nəsr (roman) sahəsində yenilik yaramaqla ədəbiyyat tarixinə daxil olmaq, şübhəsiz ki, çox çətin məsələ idi. Bununla belə, fransız ədəbiyyatında və eləcə də bütün dünya ədəbiyyatında Jül Vern fenomeni yarandı və tezliklə geniş oxucu kütləsinin (xüsusilə də gənclərin və yeniyetmələrin) ürəklərini fəth etdi.

Dünya ədəbiyyatı tarixində elmi-fantastik romanın yaradıcısı və ədəbi ictimaiyyət arasında "yeni tipli roman" müəllifi sayılan J.Vern, bu janrın ən görkəmli nümayəndəsi hesab olunur. Elmi-fantastika ədəbi janrı XIX əsrin ikinci yarısında yaranmasına baxmayaraq, onun ilkin rüşeymləri hələ lap qədim dövrlərdə fantastika şoklində dünya ədəbiyyatında mövcud olmuşdur.

Elmi-fantastika bilavasitə fantastika janrının ənənələri əsasında yarandığından, bu ədəbi növün inkişaf tarixinə ötrə də olsa nəzər salmaq lazımdır. Belə ki, qədim insanlar hələ ən qədim dövrlərdən başlayaraq əvvəlcə qayaüstü rəsmlərdə, sonralar isə ilk yazılı abidələrdə öz fantaziyaalarını bədii-estetik şəkildə ifadə etmişlər.

Elmi-fantastika janrı da böyük tarixə malikdir. N.Gəncəvinin, M.Servantesin, F.Rablenin, T.Morun, T.Kampanellanın, Sirano dö Beryerakin, C.Sviftin utopik görüşləri, eləcə də XIX-XX əsr yazıçılarından E.A.Ponun, R.L.Stivensonun, A.K.Doylun, H.Uelsin və xüsusilə də J.Vernin bədii əsərlərində təsvir etdikləri hadisələr müəyyən qədər elmi-fantastik səciyyə daşıyır.

Elmi-fantastika ədəbi janrının yaranması ilk növbədə professional elm sahələrinin inkişafı ilə əlaqədar olmuşdur. Avropada elmi-texniki tərəqqinin səviyyəsi yüksəldikcə, elmi kəşflərin də sayı artmağa başlayır. XVIII əsrin sonu – XIX əsrin birinci yarısında təbiət elmləri, riyaziyyat və mexanika sahəsində böyük nailiyyətlər əldə edilir. Riyaziyyat və nəzəri fizika elmlərinin inkişafı sayəsində təbiətin əsas qanunlarından biri olan enerjinin qorunması qanunu (Mayer və Helmholtz) kəşf edilir. Sonra isə ingilis astronomu Gerşel əvvəllər heç kimə məlum olmayan Uran planetini, bir qədər sonra isə Leverye və Adams Neptunu kəşf edirlər. Məşhur Haus və Faradeyin müasiri olan Jül Vern məhz elə bu dövrdə özünün ilk elmi-fantastik romanlarını yazmağa başlamışdır. J.Vern bir-birinin ardınca "Yerin mərkəzinə səyahət", "Yerdən Aya qədər", "Aydın ətrafında", "Kapitan Hatterasin səyahətləri və macəraları", "Kapitan Qrantın uşaqları", "İyirmi min lye su altında", "Səksən gün ərzində dünya ətrafında", "Sirli ada", "On beş yaşlı kapitan", "Fateh-Robur", "Dünyanın hakimi", "Barsak ekspedisiyasının qeyri-adi macəraları" və s. kimi romanlarını yazıb çap etdirmişdir.

Jül Vernin yazdığı romandakı qəhrəmanları mənəvi alomlərinə və zahiri cizgilərinə görə rəngarəng və çoxtərəflidir. Buraya həm böyük elmi kəşflər etməyə can atan görkəmli alimlər, həm cəmiyyətdən təcrid olunmuş rəhmsiz quldurlar, həm heç bir iddiası olmayan sadə adamlar, səfərlə gənclər, dövrünün ədalətsizliklərindən küsən insanlar, haqsızlıqlara, istismara qarşı vuruşan votenpərvərlər daxildir.

Jül Vernin çox maraqlı əsərlərindən biri də "Sirli ada" romanıdır. Müəllifin bu əsəri utopiya mövzusunə həsr edilmişdir. Utopiya mövzusu bədii ədəbiyyatda geniş şəkildə işlənmişdir. J.Vern öz sələflərinin bu sahədə əldə etdiyi nailiyyətləri daha da inkişaf etdirərək bu mövzunu elmi-fantastik səviyyəyə qaldırmışdır. Əsər 1875-ci ildə yazılmışdır. Bu romanın baş qəhrəmanı mühəndis Smit Sayrusdur. Sayrus və onun dörd yoldaşı – Vətəndaş müharibəsinin bu beş iştirakçısı hava şarının köməyi ilə əsirlikdən qaçırlar və qəzaya uğrayaraq insan ayağı dəyməyən bir adaya düşürlər. Öz həyatlarını daha mənalı etmək üçün Sayrus və onun yoldaşları bu adada məskunlaşmaq, burada normal yaşayış şəraiti yaratmaq və gələcəkdə onu Birləşmiş Ştatlara təhvil vermək məqsədilə burada bir müstəmləkə tipli ölkə yaratmaq qərarına gəlirlər. Sayrusun təşəbbüsü ilə bu adaya Avraam Linkolnun adını verirlər.

Çıxılmaz vəziyyətə düşən bu qaçqınlar bütün ümidlərini daha tədbirli Sarusa bağlayırlar. Belə ki, yalnız o bu qeyri-adi şəraitdə həyat şəraiti yaratmaq imkanlarına malikdir. O zaman ki Sayrus bir dənə də olsa kibrit çöpünü işlətmədən, ancaq saat şüşəsindən istifadə edərək və Günəş şüalarının köməyi ilə tonqal qalayır, ona olan inam daha da artır. Sayrusun rəhbərliyi altında adada hidravlik qurğular yaradılır, kimya və metallurgiya sahəsində istehsalat sahələri qurulur və elektrik teleqrafı işə salınır. Müəllif bu qəhrəmanın

canlı ensiklopediya adlandırır. Belə ki, istənilən məsələ ilə bağlı ondan kifayət qədər əsaslı məlumat almaq mümkündür. O ağıllı, zəngin biliklərə malik, möhkəm iradəli və məqsədyönlü, mərd və mübariz insandır. Beləliklə, müəllifin başlıca məənəvi-əxlaqi konsepsiyalarından biri də bundan ibarətdir ki, həyatda uğur qazanmaq, böyük nailiyyətlər əldə etmək, kamil insan olmaq üçün yalnız ağıl və zəhmət (hərçənd ki, bu xüsusiyyətlərə o, üstünlük verir) kifayət deyil, bunun üçün yuxarıda sadalanan bütün bu keyfiyyətləri özündə birləşdirən şəxsiyyət olmaq lazımdır.

Sayrus yalnız elmin, ağılın və zəhmətin gücünə arxalanmır, o, qeyri-adi qüvvələrə də inanır, çətinliyə düşərkən üzünü göyə tutaraq ilahi qüvvələrdən kömək istəyir. O, təbiəti sevır və ona inanır. Sirli kapitan Nemonun onun adasına himayədarlıq etməsi Sayrusda anlaşılmaz hisslər yaradır. Ona deyiləndə ki, “insanların bildikləri şeylərin hamısını qələmə alsan, qalın-qalın kitablar yaranar”, Sayrus cavab verir ki, “Əgər insanların bilmədiklərini qələmə alsan, ondan da qalın kitablar yaranar”. Burada da qədim Çin kəlamı yada düşür: “İnsan nə qədər çox bilirsə, bir o qədər az bildiyinə əmin olur”.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Jül Vernin elmi-fantastik romanları çox gözəl bədii əsərlər olmaqla yanaşı, özlərində hədsiz qədər qiymətli elmi fikirlər, fərziyyələr, hətta elmi kəşf səciyyəli məlumatlarla zəngindir...¹

Cəlil Nağıyev
2004

SİRLİ ADA

ROMAN

¹ Ön söz J.Vern “İyirmi min lyö su altında” kitabından (B., Çaşıoğlu, 2004) ixtisarla çap olunur

BİRİNCİ HİSSƏ

Birinci fəsil

1865-ci ildə qasırğa. Havada bağırtilar. Hava balonu. Partlamış pərdə. Hər tərəf su. Beş sərnəşin. Qondolada¹ nə oldu. Horizontda quru. Nəticə.

- Biz qalxırıqmı?
 - Yox, əksinə, enirik.
 - Daha pis, mister Smit, biz yıxılıırıq.
 - Ballastı atın.
 - Sonuncu kisə boşaldılmış.
 - Balon qalxdımı?
 - Yox.
 - Mənə elə gəlir ki, dalgaların çarpıntısını eşidirəm.
 - Dənizə qədər olan məsafə beş yüz futdan² artıq deyildir.
- Amiranə səs komanda verdi:
- Ağır şeylərin hamısını atın!

Bu sözlər, 1865-ci il martın 23-də, saat dördə yaxın Böyük okeanın ucsuz-bucaqsız sahəsi üzərində eşidilirdi.

Ehtimal ki, hamı, o il, – yazda, gecə ilə gündüz bərabərləşdiyi zaman, birdən-birə qalxan müdhiş nord-ostu³ hələ də xatırlayır. Barometr o zaman yeddi yüz on millimetr qədər enmişdi. Qasırğa martın 18-dən 25-dək aramsız olaraq coşdu. Amerika, Avropa və Asiyada otuz beş dərəcə şimal enilə qırx dərəcə cənub eni arasında bu qasırğa hədsiz-hesabsız fəlakətlərə səbəb oldu. Kökündən qoparılmış meşələr, dağılmış şəhərlər, məcrasından çıxmış çaylar, sahile atılmış yüzlərcə gəmilər, boşlouğa çevrilmiş tarlalar, minlərcə insan qurbanı – qasırğa belə bir nəticə ilə bitdi.

Quruda və dənizdə bunca fəlakətlər törədiyi halda, havada da bundan az faciəli olmayan hadisələr baş verirdi. Hava qasırğasına qapılmış hava balonu buludların içilə saatda doxsan mil⁴ yol gedirdi.

¹ Qayıq

² Təxminən 150 metr

³ Şimal-şərq küləyi

⁴ 166 kilometr

Hava balonunun qondolasında beş nəfər sərnəşin vardı.

Qəzəbli təbii fəlakətin yardımsız oynacağına çevrilmiş olan bu aerostat haradan uçub gəlmişdi?

Yer küçəsinin hansı nöqtəsindən öz yoluna başlamışdı? Yəqin bu, qasırğadan qabaq uçmuşdur; lakin qasırğanın ilk əlaməti daha 18 martda görünmüşdü; demək gündə iki min milə qədər yol gedən hava balonun buralara olduqca uzaq ölkələrdən uçub gələ bilmişdi.

Hər halda hava səyyahları özləri hava balonunun havaya qalxdığı andan bəri nə qədər məsafə getdiyini təsəvvür edə bilmirdilər. Balon fırtınaya qapılaraq öz oxu ətrafında fırlana-fırlana havada uçurdu, səyyahlar nə bu hərklənməyi, nə də hərəkətlərinin sürətini duya bilmirdilər. Onların nəzərləri, aerostatın qondolası altında yayılmış duman pərdəsini deşib keçə bilmirdi. Buludlar o qədər qalırdı ki, gündüzü gecədən seçmək mümkün deyildi: hava balonunun qaranlıq bürümüşdü.

Nə qədər ki, atmosferin üst təbəqələrində idilər, nə işıq siyası, nə məskun yerin səsi, nə okean dalgalarının gurultusu yetişmirdi. Yalnız aşağı enərkən okeanın uğultusu təhlükə qarşısında olduqlarını onlara bildirdi.

“Ağır şeyləri at!” komandası üzrə artıq şeylərdən, ərzaqdan, silahdan qurtulmuş aerostat, yenə qalxaraq dörd min beş yüz futa qədər yüksəldi. Aerostatdakılar altlarında dəniz olduğunu bilib, onları dİbsiz dərinlik üzərində saxlayan balonu yüngülləşdirmək üçün, tərdəddüdə etmədən, ən zəruri şeyləri belə qondoladan atdılar.

Gecəni həyəcan içərisində keçirdilər, bu cür dəhşətli gecə az dayanıqlı adamlar üçün, öldürücü ola bilərdi. Lakin yenə gündüz oldu. Qasırğa sanki yavaşmaqda idi. Buludlar atmosferin üst təbəqələrinə qalxırdı. Qasırğa bir neçə saat içərisində zəifləşdi və yatdı. Külək yüngülləşdi, dənizçilərin dediyi kimi, “çox zəifləşdi”, yəni hava axınlarının dəyişmə sürəti iki dəfə azaldı. Saat on bir üçün havanın alt qatları buludlardan təmizləndi.

Qasırğa, bəzən Hind dənizində tayfunlarda olduğu kimi, özünü şimşək çaxmaları ilə boşaltdı. Balon yenidən, yavaş-yavaş, lakin arasıkəsilmədən aşağı enməyə başladı. Qaz çıxdıqca balon yığılırdı və getdikcə girdəlikdən çıxıb uzunsoy şəkil alırdı.

Günortaya yaxın aerostat dəniz səthi üzərində, iki min futluq bir yüksəklikdə idi. Sərnəşinlər, qondolada ərzaq qalığından və ciblərindəki xırda şeylərə qədər nə vardısı hamısını atdılar. Onlardan

biri, balonun ip toru bağlanmış halqaya çıxıb, qazın axmasını azaltmaq üçün, qaz çıxan klapanı bərk bağlamaq istədi.

Lakin qaz azlıq etdiyindən, balonu artıq havada saxlamaq mümkün olmayacağı aydındı.

Sərnəşinlər həlak olmağa məhkumdular...

Doğrudan da bu zaman ayaqlarının altında sudan başqa heç şey yoxdu. Ətrafda nə bir qitə, nə bir ada, balonun lövbərini ilişdirmək üçün nə bir parça quru yer vardı. Yüksək dalgaları yuvarlayan uc-suz-bucaqsız dəniz – hava balonunun qondolasından görünən şey ancaq bu idi, qondoladan radiusu qırx milə qədər olan sahəni göz-lə görmək olurdu. Ətrafda nə bir quru, nə bir gəmi vardı.

Balonun enməsini, nə tövr olursa olsun saxlamaq lazımdı. Lakin sərnəşinlərin əlləşməsinə baxmayaraq, balon enməsində davam edirdi, eyni zamanda böyük bir sürətlə şimal-şərqdən cənub-qərbə doğru götürülürdü.

Nə müdhiş bir vəziyyət. Sərnəşinlər artıq aerostatın uçuşunu idarə etmirdilər. Bütün cidd-cəhdləri əbədsi. Balonun qazı getdikcə azalırdı, aşağıenmənin qarşısını almaq heç bir vəchlə mümkün deyildi.

Gündüz saat birdə balon okeanın altıca yüz futluq bir yüksəkliyində uçurdu.

Hava səyyahları, qondolada əllərinə keçən hər bir şeyi atdıqdan sonra, balonun enməsini bir neçə saat gecikdirə bilmişdilər. Lakin indi fəlakətdən qurtarmaq mümkün deyildi, qaranlıq çökənə qədər quru görünməsəydi, qondoladakı adamlar, balonun özü ilə bərabər dalgaların içində itib gedəcəkdi...

Səyyahlar, görünür ki, ölümün gözü içinə baxmaqdan qorxmayan qüvvətli adamlardı. Dodaqlarından bir kəlmə belə şikayət və ya qorxu sözü eşidilmirdi. Balonun enməsini mümkün qədər təxirə salmaq üçün son saniyəyə qədər mübarizə etməyə hazırdılar.

Qondola adi söyüd çubuqlarından hörülmüş bir səbətdən ibarət-di, dənizə endikdə, bir dəqiqə də suyun üzündə qala bilməzdi.

Gündüz saat ikidə aerostat okeanın yalnız dörd yüz futluq bir yüksəkliyində idi.

Bu anda qondolada qorxu nə olduğunu bilməyən igid bir səs eşidildi. Ondən heç də zəif olmayan başqa bir səs cavab verdi.

– Hər şey atıldımı?

– Yox. Birçə on min frank qızıl pul qalmışdır.

Ağır kisə suya cumdu.

– Balon qalxırmı?

– Azacıq. Ancaq çox çəkmədən yenə enməyə başlar.

– Daha atılacaq nə var?

– Heç nə.

– Bəs qondola? Qondolanı dənizə at, hamı tordan yapışsın.

Doğrudan da, aerostatı yüngülləşdirmək üçün bu, yeganə və sonuncu çarə idi. Qondolanın halqasına bağlanan iplər kəsildi. Qondola suya düşən kimi, balon birdən-birə iki min fut yuxarı qalxdı.

Beş nəfər sərnəşin halqaya dırmaşaraq torun ilməklərindən yapışdılar.

Atmosferdə uçan aerostat düzgün tərəziyə bənzər: cüzi bir ağırlığı üzərindən götürdükdə, o, dərhal yuxarı sıçrar.

Bu halda da yeni hadisə baş verdi. Lakin atmosferin üst təbəqələrində bir neçə dəqiqə durduqdan sonra, balon yenə enməyə başladı. Qaz balonun deşiyindən çıxırdı, bu axının qarşısını almaq mümkün deyildi.

Hava səyyahları insan qüvvəsi daxilində nə mümkünse etmişdilər. İndi onları fəlakətdən yalnız təsadüf qurtara bilərdi.

Gündüz saat dördə balon sudan beş yüz fut yüksəklikdə idi.

Bərk hürüş səsi eşidildi – bu, yiyəsilə yanaşı olaraq torun ilməyindən asılmış mühəndis Smitin iti idi.

Smit:

– Top bir şey görmüş – deyə səsləndi. Tam bunun dalınca:

– Quru! Quru! – səsi eşidildi.

Qüvvətli cənub-qərb küləyi ilə aparılan balon səhər açılandan bəri yüz millərəcə yol getmişdi. Horizontda doğrudan da qurunun güclə seçilən qaraltıları – dağlar görünürdü. Lakin balonun sürəti və küləyin istiqaməti dəyişməsə, oraya hələ otuz milə qədər, yeni azından bir saatlıq uçuş qalmışdır.

Bir saat... Balon bu qədər havada dayana biləcəkmi?

Bu qorxulu bir sualdı. Hava səyyahları artıq horizontda qurunu aydınca görürdülər. Bunun qitə və ya ada olduğunu bilmirdilər; bura məskun bir yerdimi, adamları qonaqsevəndimi və ya düşməndimi – bu barədə düşünmürdülər, nə cür olsa özlərini buraya çatdırmaq istəyirdilər.

Saat dördə, balonun artıq havada dura bilməyəcəyi aşkara çıxdı. O, okeanın səthi ilə alçaqdan uçmaqda idi. Dalgalar bir neçə

dəfə torun sallanmış iplərini yalamışdı, islanmış iplər aerostatın ağırlığını artırmışdı. Balon indi, qanadına güllə dəymiş quş kimi, böyrü üstə uçurdu.

Yarım saatdan sonra quruya yalnız bircə mil məsafə qalmışdı, lakin həcmi kiçilmiş və büzüşmüş balonun da yalnız yuxarı hissəsində azacıq qaz qalmışdı. Balonun torundan asılmış adamlar onun üçün dözülməz bir ağırlıq idi; bir azdan sonra yarıya qədər suya girib vəhşi dalgaların zərbəsinə dözməli oldular. Balonun qabağı yelkən kimi yastılandı, külək “yelkənin” içinə dolub, gəmi kimi onu irəli sürüklədi.

Heç olmasa bu yolla quruya yaxınlaşaydı.

Sahilin ikicə kabeltovunda¹ dörd sinədən eyni zamanda qorxu bağirtısı eşidildi. Qaldırış qüvvəsini tamamilə itirmiş kimi görünən balon, yüksək dalğanın zərbəsinə tutularaq ani bir sürətdə sıçradı. Yükünün bir hissəsindən birdən-birə yüngülləşmiş kimi, sürətlə havaya qalxdı və min beş yüz fut qədər bir yüksəkliyə qalxdı, orada hava axınına tutularaq tam sahil boyu ilə paralel uçağa başladı. İki dəqiqədən sonra quruya endi.

Səyyahlar torun iplərindən azad olmaq üçün bir-birinə kömək etdilər. Adamların ağırlığından qurtulmuş balon küləyə qapıldı və yaralanmış quş kimi son qüvvəsini toplayaraq, göyə cumdu və buludların içində gözəndi.

Qondolada beş sərnəşin və bir it vardı, balon isə kənara yalnız dörd nəfər adam atmışdı.

Yox olmuş sərnəşini, balona çarpan yüksək dalğa qaparaq apar-mışdı, bu hadisə isə balonun sonuncu dəfə olaraq birdən-birə havaya qalxmasına səbəb olmuşdu.

Qezaya uğramış dörd nəfər yerə düşər-düşməz, hamısı itən adamı xatırlayaraq bir səslə:

– Bəlkə üzə-üzə kənara çıxdı?! Gedək onu qurtaraq! Onu qurtaraq! – deyə bağıldılar.

¹ Kiçik məsafələri ölçmək üçün 200 metro bərabər dəniz ölçüsüdür.

İkinci fəsil

Qurtuluş müharibəsindən bir şəkil. Mühəndis Sayrus Smit. Gedeon Spilet. Zənci Nab. Dənizçi Penqrof. Gənc Herbert. Gözlənməyən təklif. Axşam saat 10-da görüş. Fırtına zamanı yola düşmək.

Qasırğanın bu quruya sürükləyib atdığı adamlar nə təcrübəli təyyarəçi, nə də hava səyyahları idilər. Bunlar, tamamilə xüsusi bir şərait içərisində, əsarətdən qaçmaq istəyən hərbi əsirdilər. Yüz dəfə həyatdan məhrum olmaq təhlükəsi qarşısında qalmışdılar, yüz dəfə zədələnmiş hava balonu onları uçuruma yuvarlatmaqla hədələmişdi. Lakin tale onları başqa aqibət üçün mühafizə etmişdi.

Martin 20-də, general Uliiss Qrantın qoşunları tərəfindən mühasirəyə alınmış Vircinya ştatının paytaxtı Riçmond şəhərini tərk edib, beş gündən sonra oradan yeddi min millik bir məsafəyə çatdılar; zəncilərin qurtuluşu uğrunda aparılan qanlı müharibə zamanı *Riçmond şəhəri – separatistlərin¹ baş çıxacağı yeri idi.*

İndicə təsvir olunmuş qəza ilə nəticələnən əsirlərin qaçması bu qərribə şərait içərisində baş vermişdi.

1865-ci ilin fevralında general Qrantın Riçmondu almaq üçün, bir neçə boş təşəbbüsləri zamanı, ordusunun bir neçə zabiti separatistlərə əsir düşmüşdü. Mühəndis Sayrus Smit də bunların arasında idi.

Massacusets ştatından olan Sayrus Smit mühəndis olmaqla bərabər, məşhur alimdi. Müharibə başladıqda, birləşmiş ştatlar hökuməti, böyük strateji əhəmiyyəti olan dəmir yolların idarəsini ona tapşırırmışdı.

Şimali Amerika ştatlarının tipik sakini, arıq, sümükləri çıxmış, saçları azacıq ağarmış və bıqları qısa vurulmuş, zahirindən qırx yaşlı görünən Sayrus Smit, hərbi xidmətini adi əsgərlikdən başlayan generallar kimi, öz karyerasını çəkcə və külüng işləri ilə başlayan mühəndislərdən idi. Eyni dərəcədə qıvrıq və zəki olduğundan, ayrıca bir inadla, heç bir uğursuzluqdan çəkinmədən asanlıqla işləyirdi. Yaxşıca təhsil almış işgüzar, diribaş olmaqla bərabər, üç xasiyyətə malikdi, ağıl və bədəninin sağlamlığı, arzularında inadçılıq və iradə kəskinliyindən ibarət olan bu xasiyyətlərin ucu birlikdə onun görkəmli bir adam olduğunu təyin edirdi.

¹ ABŞ-in Şimal və Cənub ştatları arasında aparılan vətəndaş müharibəsi zamanı, Cənub ştatlarının ayrılması tərəfdarları olan cənublulara deyirdilər.

Sayrus Smitlə bərabər cənublulara başqa bir qərribə adam da əsir düşmüşdü. Bu, "Nyu-York Herold" qəzetinin məşhur jurnalisti Gedeon Spilet, hərbi meydanındakı hadisələri qəzetəyə xəbər vermək üçün Şimal ordusuna göndərilmişdi.

Gedeon Spilet maraqlı xəbərləri toplayıb tezliklə qəzetinə göndərmək üçün, hər dürlü çətinliklərə dözən ingilis və amerika jurnalistlərinin qərribə zümresinə mənsubdu.

Spilet – enerjili, fəal, həmişə və hər şeyə hazır, dünyagörmüş, əsgər və rəssam, məsləhət verməkdə misli-bərabəri olmayan, hərəkətlərində qəti, əvvəl özü üçün, ikincisi qəzeti üçün mühüm bir xəbər bilmək lazım gəldikdə, zəhmətin, yorğunluğun, təhlükənin nə olduğunu bilməyən bir adamdı, bütün yeni, məchul, qeyri-mümkün olan hər şeyin həqiqi qəhrəmanı idi, – o, yağış kimi yağan güllə altında oçerk yazan, top mərmiləri altında xronika tərtib edən, təhlükəyə bir əyləncə kimi baxan qorxmaz müşahidəçi idi.

Onda məzəlilik də yox deyildi. Bir dəfə vuruşmanın nəticəsini gözlərkən, teleqrafistin pəncərəsi qabağında nə tövr olursa olsun öz növbəsini saxlamaq üçün, iki saat müddətində redaksiyasına İncilin birinci surələrinin mətnini vermişdi. Bu teleqraf, "Nyu-York Herold"a – iki min dollara oturmuşdusa da, qəzet mühüm xəbəri birinci olaraq ala bilmişdi.

Gedeon Spiletin yaşı qırxdan artıq deyildi. O, ucaboylu bir adamdı. Üzü açıq-sarımtıl haça saqqalla haşiyələnmişdi. Öz ətrafında baş verən hər şeyi sürətlə qavramağı adət etmiş adama məxsus sakit, iti gözləri vardı. Təbiətə sağlam, qüvvətli bədəne malikdi, bir də, polad çubuğun soyuq suda suvandığı kimi, dünyanın hər cür iqlimin öz bədənində sınamışdı.

Artıq on ildi ki, Gedeon Spilet "Nyu-York Herold"un jurnalisti vəzifəsində işləyirdi, qəzetin sütunlarını məqalələri və şəkillərilə zینətləndirirdi. – Spilet, yaxşı qələmə malik olduğu kimi, şəkil də çəkə bilirdi. O, vuruşmanın təsviri üçün şəkil çəkərkən əsir düşmüşdü. Not dəftərində son sözlər bundan ibarətdi: "Bir cənublu məni nişan alır..." Lakin cənublu onu vura bilməmişdi, çünki Gedeon Spilet hər cür hərc-mərclikdən sağ-salamat çıxmağı adət etmişdi.

Sayrus Smit və Gedeon Spilet, bir-birini yalnız adlarını eşitməklə tanıyırdılar; hər ikisini tutub Riçmonda apardılar. Təsədüfən tanış olub bir-birlərini bəyəndilər. Hər ikisinin bircə fikri, bircə

məqsədi vardı: nə tövr olursa olsun qaçıb general Qrantın ordusuna qovuşmaq və onun sıralarında, ştatların birliyi uğrunda, təzədən vuruşmaq.

Hər iki amerikalı qaçmaq üçün hər bir ittifaqdan istifadə etməyə hazırdılar, lakin onlara bütün şəhərdə sərbəst gəzməyə izin verildiyinə baxmayaraq Riçmond elə yaxşı mühafizə edilirdi ki, ondan qaçmaq heç bir vəchlə mümkün deyildi.

Bu zaman Sayrus Smitin nökrəri cəbhənin içindən keçərək ağasının yanına gəlmişdi; bu adam ağasına ölənə qədər sadıq qalan bir nökrədi. O, mühəndisin mülkündə köləlik edən ailədə doğulmuş bir zənci idi. Zəncilərin azadlığının sözdə deyil, işdə də tərəfdarı olan Sayrus, çoxdan bəri onu köləlikdən azad etmişdi. Lakin azad zənci də öz ağasını tərk etmək istəməmişdi.

O, otuz yaşında, qüvvətli, qıvraq, qanacaqlı, alçaqboylu və sakit, bəzən bir qədər sadələvh, həmişə gülümsəyən, qulluq göstərən, xoşdil bir adamdı. Onun adını Nabuxodonosor qoymuşdular. Lakin o, bu uzun Tövrət adının yerinə qısaca Nab çağırılmağı üstün tuturdu.

Nab, Sayrus Smitin əsir düşdüyünü bilib, çox düşünmədən Massaçusetsi tərk etdi, Riçmonda yollandı və iyirmi dəfə ölüm təhlükəsindən qurtularaq, mühasirəyə alınmış şəhərə soxuldu.

Lakin Nabın Riçmonda keçə bilməsi, heç də oradan çıxmağın asan olması demək deyildi. Əsir düşmüş federalistlər¹ daimi nəzarət altında idilər, baş tutacağına azacıq belə ümid bağlanan qaçış təşəbbüsündən ötrü münasib bir fürsət lazımdı. Lakin belə bir fürsət düşmürdü və sonradan düşəcəyinə də, deyəsən, heç bir ümid yoxdu.

Hərbi əsirlər yenə mühasirə edənlərin sırasına qayıtmaq üçün, Riçmonddan qaçmaq niyyətində ikən bir para mühasirədə olanlar, separatistlərin qoşunlarına qoşulmaq üçün, eyni səbirsizliklə şəhəri tərk etmək istəyirdilər. Onların arasında qatı cənublular tərəfdarı olan Conatan Forster adlı bir şəxs vardı.

Riçmondu üzük qaşı kimi mühasirə edən şimalıların ordusu, şəhərlə cənubluların baş qüvvələri arasındakı əlaqəni çoxdan kəsmişdi. Riçmond qubernatoru şəhərin vəziyyətini cənubluların ordu komandanı Liyə xəbər verib, ondan tezliklə kömək istəməli idi.

Conatan Forsterin başına, hava balonunda uçub, mühasirə edənlərin xəttini ötürək, separatistlərin qərargahına yetişmək fikri gəldi. Qubernator bu fikri bəyəndi.

Conatan Forster və uçuş zamanı onunla uçacaq olan beş nəfər yoldaşı üçün aerostat hazırlandı. Hava səyahətinin uzun sürə biləcəyi ehtimalına görə, balonun qondolasını silah və ərzaqla təchiz etdilər.

Balonun uçuşu martın 18-də gecə vaxtında olacaqdı. Aeronavtlar¹ müvafiq şimal-qərb küləyi altında bir neçə saatdan sonra general Liyin qərargahına yetişməli idilər.

Lakin martın 18-də səhərdən başlayan şimal-qərb küləyi yavaşdı və xəfif küləkdən daha çox qasırğaya oxşadı. Bir azdan sonra elə bir fırtına qopdu ki, uçuşu təxirə salmaq lazım gəldi. Balonun bu cür qızğın bir vaxtında aerostatu uçurtmaq açıq-aşkar uçuruma yuvarlanmaq deməkdi.

Riçmondun baş meydanında yerə bənd olunmuş qazla dolu balon, külək bir az yatandan sonra havaya qalxmağa hazırdı. Lakin martın 18-i və 19-da havada qətiyyənlə dəyişiklik olmadı. Əksinə olaraq balonu daha möhkəm çarmıxa çəkmək lazım gəldi, çünki şiddətli külək onu az qala yerə sərirdi.

Martın 19-u ilə 20-si arasındakı gecə qasırğa külək daha da şiddətləndi. Uçuşu yenə təxirə salmaq lazım gəldi.

O gün heç tanımadığı bir adam mühəndis Sayrus Smiti küçədə saxladı. Bu, Penqrof adlı bir dənizçi idi. Bu zahirən 35-40 yaşlı görünən, sifəti gündən qaralmış, iri gövdəli, diri gözlü bir adam idi. Azacıq hiyləgər görünən açıq bir siması vardı. Penqrof da şimali amerikalı idi. O hər iki yarımkürənin bütün dəniz və okeanlarını gəzib-dolaşmış, odun, suyun içindən keçmişdi və deyəsən, dünyada onu heyrləndirəcək, qorxuda biləcək bir macərə təsəvvür oluna bilməzdi.

Həmin ilin əvvəlində Penqrof on beş yaşlı bir gəncə bərabər qulluq işindən ötrü Riçmond şəhərinə gəlmişdi. Bu gənc Penqrofun mərhum kapitanının oğlu Herbert Broun idi. Penqrof Herberti doğma qardaşı kimi sevirdi.

Mühasirəyə qədər şəhərdən çıxmağa macal tapmadığından, təəssüf ki, özü də mühasirəyə alınmışların vəziyyətinə düşmüşdü. Bu vaxt içərisində fikri-zikri qaçmaqdu.

¹ Aerostat sürənlər

¹ Birləşmiş Ştatların birliyi tərəfdarlarına deyirdilər (şimalıqlar).

O, mühəndis Smitin adını eşitmişdi. Riçmondə əsir qalmağın bu fəal adam üçün də ağır olduğuna şübhə etmirdi. Odur ki, küçə ilə gedərkən onu saxlayıb:

– Mister Smit, Riçmond sizin zəhlənizi tökməmişmi? – deyə soruşmuşdu.

Mühəndis diqqətlə bu yad adama baxdı.

Yad adam daha sakit bir səsle:

– Mister Smit, buradan qaçmaq istəyirsiniz? – deyə əlavə etdi.

Mühəndis cəld:

– Nə vaxt? – deyə soruşdu.

Bu sual onun ağzından ixtiyarsız çıxmışdı, – o hətta yad adamı lazımınca gözdən keçirməmişdi. Lakin dənizçinin açıq və namuslu üzünə diqqətlə baxdıqdan sonra, qarşısında tamamilə tərbiyəli bir adamın durduğuna əmin oldu.

– Siz kimsiniz? – deyə kəsik səsle soruşdu.

Penqrof özünü tanıdı.

Mühəndis onu dindirməyə davam edərək:

– Mənə nə üsulla qaçmağı təklif edirsiniz? – dedi.

– Bu bekara şey, hava balonu burada nəçin boş-boşuna qalmış. Mənasızca yırğalanaraq sanki bizi gözləyir.

Dənizçiye fikrini daha inkişaf etdirməyə lüzum qalmadı. Mühəndis hər şeyi başa düşdü. O, Penqrofun qolundan yapışib öz evinə apardı. Dənizçi mahiyyət etibarilə sox sadə olan planını söylədi, ancaq ölümü göz altına almaq lazımdır. Qasırğa, əlbəttə coşmaqda idi, lakin Sayrus Smit kimi mahir bir mühəndis, heç şübhəsiz, aerostatın öhdəsindən gələr. Penqrof özü balonu idarə edə bilsəydi, çox düşünmədən, əlbəttə Herbetlə bərabər aerostata minib qaçardı. Ömründə o qədər belə fırtınalar görmüş ki!

Sayrus Smit onun sözünü kəsmədən dediklərinə qulaq asırdı, gözləri parıldayırdı. Çoxdan gözlənilən fürsət artıq yetişmişdi. Plan, qorxulu plan idi, amma mümkün olan şeydi. Gecə ilə gözetçilərin diqqətini yayındıraraq, balonun yanına gəlmək, qondolaya minib onu yerə bənd eləyən ipləri sürətlə kəsmək olardı. Əlbəttə, bu böyük bir cəsarət istəyirdi, lakin digər tərəfdən qazanc da böyük idi. Qasırğa olmasaydı... Lakin qasırğa yatsaydı, balon artıq çoxdan bəri uçub getmişdi, yalnız qasırğadan istifadə edərək Riçmondan qaçmaq mümkündür.

Sayrus Smit danışığın sonunda:

– Mən tək deyiləm – dedi.

Dənizçi:

– Özünüzlə nə qədər adam götürmək istəyirsiniz? – deyə soruşdu.

– İki nəfər: dostum Spileti və nökrəm Nabı.

Dənizçi:

– Cəmi-cümlətanı üç nəfər, – dedi, – mən və Herbetlə isə beş nəfər. Lakin balon altı adamlıq hazırlanmışdır...

Smit sözünü bitirərək:

– Çox gözəl. Uçuruq – dedi.

Bu “uçuruq” sözü jurnalısta da aiddi. Lakin o, qorxaq adamlardan deyildi, belə ki plan ona bildirilən kimi, dinməz-söyləməz bəyəndi, Gedcon Spilet, belə sadə bir şeyin ağına gəlmədiyinə ancaq heyrət etdi. Nəbə gəldikdə isə, sadıq nökr həmşə öz ağasının ardınca getməyə hazırı.

Penqrof:

– Axşam görüşərik, hələlik sağlıqla, – dedi.

Mühəndis:

– Yaxşı, – dedi – saat onda meydanda görüşərik. Ümid edək ki, biz yola düşənə qədər qasırğa yatmaz.

Penqrof evinə qayıtdı. Herbert Broun onu gözləyirdi. Gənc dənizçinin fikrindən xəbərdardı, ona görə mühəndislə bu xüsusda aparılan söhbətin nəticəsini səbirsizliklə gözləyirdi.

Demək, qasırğa ilə çarpışmaq istəyən beş adamın, beşinin də eyni dərəcədə cəsur və qəti adam olduğu bəlli oldu.

Lakin qasırğa yatmaq istəmirdi. Forster və onun yoldaşları, belə bir kövrək qondolada yola çıxacaqlarını heç ağıllarına belə gətirə bilməzdilər. Mühəndis yalnız küləyin balonu yerə cırıp parça-parça edəcəyindən qorxurdu. Bir neçə saat meydanda gəzib aerostatı lazımınca gözdən keçirdi. Penqrof da, vaxtını nə ilə öldürməyi bilməyən adam kimi əllərini cibinə qoyaraq əsnəyə-əsnəyə dolanırdı. O da balonun yerə toxunub parçalanacağından və ya yerdən ayrılan kimi göylərə cumacağından qorxurdu.

Axşam oldu. Qaranlıqdan göz-gözü görmürdü. Sıx duman yer üzünü bürümüşdü. Qarla qarışıq yağış yağırdı. Qasırğa sanki mühasirə edilənlərlə, mühasirəyə alanlar arasında mütərikə əlaməti olmuşdu: top gurultusu qasırğa gurultusu ilə əvəz olunmuşdu. Riçmondun küçələri boşalmışdı. Havanın bu cür dəhşətli olması

münasibətilə, hökumət adamları, hava balonunu qoruyan qarovulu belə götürməyi mümkün gördülər.

Hər şey, deyəsən qaçmağa imkan verirdi.

Saat onun yarısında Sayrus Smit və yoldaşları müxtəlif tərəflərdən qaranlığa bürünmüş meydana yığıldılar, şiddətli külək meydana qaz fənərlərini söndürmüşdü. Küləyin gücündən, demək olar ki, büsbütün yerə sıxılmış yekə balonu gözdən keçirmək belə çətindi. Balon qaldırma bənd olmuş halqaya yoğun trosla bağlanmışdı.

Beş nəfər əsir balonun qondolası yanında görüşdülər.

Sayrus Smit, Gedeon Spilet, Nab və Herbert bir söz belə demədən qondolada yerləşdilər. Penqrof bu zaman mühəndisin əmrinə görə ballast kisələrini asırdı. Bir neçə dəqiqədən sonra dənizçi işini qurtarıb, yoldaşlarının yanına gəldi. İndi balonu yalnız tros yerdə saxlayırdı. Bircə Sayrus Smitin hərəkət işarəti qalmışdı...

Bu vaxt qondolaya bir it atılıb mindi. Bu ipini qırıb yiyəsinin dalınca gələn Top idi. Sayrus Smit, itin balona ağırliq salacağından qorxaraq onu qovmaq istədi.

Penqrof isə havadar çıxaraq:

– Ba! Qoy qalsın, – dedi. – Qondoladan iki dənə qum kisəsi atsaq ondan yaxşıdır.

Bir bıçaq zərbəsi ilə o, trosu kəsdi, balon əyri xətlə havaya cumdu.

Qasırğa eşidilməmiş bir qəzəblə viyıldayırdı. Bu gecə düşmək fikrini heç ağllarına da gətirmədilər. Səhər oldu, yer üzünü qalın bulud pərdəsi örtmüşdü. Yalnız beş gündən sonra aeronavtlar buludların arasından, altlarında dəniz olduğunu gördülər. Oxucuya məlum olduğuna görə, martın 20-də¹ Riçmondu tərk etmiş beş adamdan dördünü qasırğa martın 24-də ızsız sahilə atmışdı, bura, vətənlərindən altı min mil məsafədə olan bir yerdi.

Hamının yardım etməyə tələsdiyi itmiş adam, mühəndis Sayrus Smitdən özgə kimsə deyildi.

Üçüncü fəsil

Gündüz saat beş. Çatmayan adam. Nabın ümidini kəsməsi. Şimalda axtarış. Adacıq. Yorucu gecə. Duman. Nab özünü axına atır. Qurudan görünüş. Boğazın dayaz yerindən keçmək.

¹ Aprelin 5-də Riçmond general Grant tərəfindən alınmışdı.

Mühəndisi dalğa aparmışdı. Sadiq köpək yiyəsinə yardım etmək üçün, könüllü olaraq suya atıldı.

Jurnalist:

– İrəli! – deyə bağırdı.

Qəzaya uğrayanların dördü də yorğunluq və aclığı unudub, yoldaşlarını axtarmağa başladılar. Yazıq Nab, dünyada hər şeydən çox sevdiyi bir adamın tələf olduğunu düşünüb hönkürtü ilə ağladı.

Sayrus Smitin yox olmasından ikicə dəqiqə keçmişdi. Onu axtarmağa gedən yoldaşları məhz vaxtında yardıma çatmaqla onun xilas olunacağına ümid edirdilər.

Nab:

– İrəli, irəli! – deyə bağıırırdı.

Gedeon Spilet də:

– Hə, Nab, irəli! – deyə təkrar etdi. – Bu saat onu axtarıb tapırıq.

– Dirimi?

– Dir.

Penqrof:

– Üzə bilirmi?

Nab:

– Bilir, – dedi. – Bundan başqa Top da onun yanındadır.

Okeanın uğultusunu dinləyən dənizçi başını yırğaladı.

Mühəndis, balonun quma endiyi yerdən təxminən yarım millik bir məsafədə suya düşmüşdü. Üzüb quruya çıxa bilməzsə, bu aralarda olması şübhəsizdir.

Təqribən axşam saat altı olardı. Yerə çökmüş duman qaranlığı daha da gücləndirirdi. Qəzaya uğrayanlar, təsadüfən onları atdığı məchul yerdən şimala doğru yollandılar. Çala-çuxur, qumlu yerlərlə gedərək, ora-burada, bu vaxta qədər görmədikləri bir cür quşları hürküdürdülər, bu quşlar kəskin səslərlə dənizçiye qağayıları xatırladırdı.

Onlar hərdənbir durub bağırırdılar. Sonra susub, okean tərəfindən cavab bağırtısını gözləyirdilər. Belə mülahizə edirdilər ki, mühəndis cavab vermək qüvvəsində olmasa belə, Top səsləri eşidərək, hürməlidir.

Lakin gecə onlara yalnız küləyin viyılması və dalğaların çarpıntısı ilə cavab verirdi. Kiçik dəstə sahil boyunca hər bir girinticixıntısını yoxlayaraq yenə yoluna davam edirdi.

İyirmi dəqiqə gözdikdən sonra qəzaya uğramış dörd nəfər birdən-birə okcanın kənarına çıxdılar. Quru burada bitirdi. Onlar dənizin içinə soxulmuş burunun üzərində idilər.

Dənizçi:

– Qayıtmaq lazımdır, – dedi.

Nab əlini, gəcənin qaranlığında sahilə nəhəng dalğaları yuvarlayan okeana uzadıb:

– Axı o, oradadır, – dedi. – Gəlin bir də onu çağırmaq.

Həm bir səsle bağırırdı. Cavab çıxmırdı. Yenə bağırırdılar. Heç bir səs gəlmədi.

Yolçular burunun o biri sahili ilə geri qayıtdılar. Buranın torpağı da o biri sahilinki kimi, qumluq və qayalıq idi, lakin Penqrof, sahilin getdikcə ucaldığına diqqət yetirdi. Bu yoxuşun kənarları irəlidi qaralan bir yamaca getdiyini söylədi. Sahilin bu hissəsində dəniz daha sakit görünürdü. Dalğaların çırpıntısı burada güclə eşidilirdi. Yəqin bura körfəz və okcana soxulmuş iti bir burundu, bu burun körfəzi açıq dəniz dalğalarından qoruyurdu.

İki mil getdikdən sonra, yolçular yenə bayaq quruya çıxdıqları yerə gəlib çatdılar.

Penqrof:

– Biz adaya düşmüşük, – deyər səsləndi, – bu adanı o başından bu başına qədər dolaşmışıq.

Dənizçi doğru deyirdi – hava səyyahları hətta adaya deyil, xırda bir adacığa düşmüşdülər, bu adacığın cənub xeyli dar olduğu halda, sahil xəttinin uzunluğu iki mildən artıq deyildi.

Dəniz quşlarının kədərli yurdu olan bu qayalıqlı, ızsız adacıq, bundan əhəmiyyətli olan adalara yaxın idi? Bu suala indi cavab vermək olmazdı. Bununla belə, Penqrof, qaranlıqdakı şeyləri belə seçən iti dənizçi gözlərilə, qərbdə, sanki dağlıq bir yerin çöhrəsini gördü. Bunu yoxlamaq mümkün deyildi. Mühəndisin axtarışını sabaha qədər təxirə salmaq lazım gəldi.

Jurnalist:

– Sayrusun susması heç bir şeyi sübut etmir, – dedi, – o bəlkə yaralıdır, özündən getmişdir və ya qulaqları batıb... Ruhdan düşməməlidir.

Dənizçi adacığın bir yerində tonqal qalmasını təklif etdi. Bu mühəndis üçün işarə olardı. Lakin tonqal üçün nə bir ağac, nə quru budaq tapılmadı. Adacıqda daşla qumdan başqa bir şey yoxdu.

Sayrus Smitə bağlı olan Nabın və yoldaşlarının kədəri büsbütün bəlli şeydi.

Onlar heç bir vəchlə ona yardım edə bilmirdilər. Səhərə qədər gözləmək lazım gəlirdi.

Mühəndis isə ya üzüb kənara çıxmış, özünə sahilə daldalana-caq tapmış, ya da tamamilə tələf olmuşdu.

Cəsarətli saatlar başladı. Soyuq dözülməzdi. Zavallılar soyuqdan tır-tır əsirdilər, lakin yenə düşüncələri bu deyildi. Öz yorğunluqlarını unudaraq ızsız adacığı dolaşır, adacığın şimal tərəfinə, qəzanın baş verdiyi yerin yaxınlığına tez-tez gəlib-gedirdilər. Onlar gah bağırırdı, gah nəfəslərini gizlədərək, cavab bağirtisini gözləyirdilər. Dənizin gurultusu getdikcə yavaşlırdı, Nabın çağırmasına deyəsən bir əks-səda cavab verirdi. Herbert, Penqrofun diqqətini buna cəlb etdi.

– Bu, yaxınlıqda quru olduğunu sübut edir, – dedi.

Dənizçi təsdiq işarəsilə başını əydi. O buna şübhə etmirdi.

Bu aralıq göyün üzü yavaş-yavaş açıldı; gecəyarısına yaxın ilk ulduzlar parıldamağa başladı. Mühəndis öz yolçuları ilə bərabər olsaydı, ehtimal ki, bürclərin şimal yarımkürəsində olmadığını, Böyük Ayı ulduzları yerinə, Cənub xaçı olduğunu müşahidə etmiş olardı.

Səhər saat beşə yaxın buludların toposi qızarmağa başladı. Lakin günəşin ilk şüası əvəzinə, qalın duman qalxdı. İyirmi addımlıqda heç nə görmək mümkün deyildi. Qalın duman burumları yavaş-yavaş adaya yayılmağa başladı.

Səhər saat yeddinin yarısına yaxın, duman dağılmağa başladı. Yuxarısı qalınlaşır, aşağısı isə seyrəkləşirdi, bir azdan sonra adacıq buludlardan enmiş kimi, bütünlüklə görünməyə başladı. Bunun dalınca da şərqdə nəhayəti görünməyən, qərbdə isə qayalıq sahillə əhatə olunan dəniz göründü.

Bu quru adacıqdan, yarım mildən artıq olmayan ensiz, çox iti axınlı boğazla ayrılmışdı.

Lakin qəzaya uğrayanlardan birisi, təhlükədən qorxmayaraq yoldaşlarına bir söz demədən, axına cumdu. Bu, indicə ortaya çıxarılmış qurunun şimal sahilini araşdırmağa tələsən Nabdı.

Jurnalist Nabın ardınca getmək istədi.

Penqrof ona yanaşaraq:

– Dayan, – dedi. – Boğazın o tayına üzüb sıxmaqımı istəyirsiniz?

Gedeon Spilet:

– Bəli, – deyə cavab verdi.

– Mənim dediyimə qulaq asın, tələsməyin! Nab təklikdə də öz ağasına yardım göstərə bilər. Boğazdan üzərək keçmək istəsək, axın bizi okeana çəkib apara bilər. Axın çox sürətlidir. Lakin çəkilmə zamanı onun gücü azalacağına şübhə etmirəm. Bəlkə o zaman biz boğazdan ayaqla da o taya keçə bilərik.

Jurnalist:

– Siz doğru deyirsiniz, – cavab verdi, – bir-birimizdən ayrılmağımız yaxşı deyil.

Nab bu vaxt şiddətlə axan axın ilə çarpışırdı. Axını çəpinə keçmək istəyirdi. Hər qolunu atanda qara çiynləri sudan dışarı çıxırdı. Axın onu açıq okeana tərəf aparırdı, bununla belə, o yenə sahilə yaxınlaşırdı. Nab, adacığı qurudan ayıran yarım millik məsafəni üzüb keçməyə yarım saatdan çox vaxt sərf etdi, bu vaxt civarında axın onu çıxış nöqtəsindən bir neçə mil uzağa aparmışdı.

Nab uca qranit divarının dibində sahilə çıxdı və güclə silkələndi. Sonra dənizə girmiş qayaların yanına yüyürərək onların arasındakı gözdən itdi.

Nabın yoldaşları ürək döyüntüsü ilə onun igid təşəbbüsünü seyr edirdilər. Yalnız o gözdən itdikdən sonra, onların sığındığı quru parçasına diqqətlə baxmağa başladılar.

Onlar ora-burada qumun içində tapdıqları balıqqulaqları ilə qəlyanaltı etdilər. Bu miskin bir yemək idi, ancaq bundan yaxşı bir şeyləri yox idi...

Gedeon Spilet, Penqrof və Herbert bəlkə uzun zaman yaşayacaqları bu yerdən gözlərini ayırmırdılar.

Bu yerin ada və ya qitə hissəsi olduğunu təyin etmək çətindi. Lakin geoloq bu sıldırım qayaları gördükdə, bunların necə əmələ gəldiyinə şübhə etmirdi.

Herbert dənizçi:

– Belə, Penqrof, sən buna nə deyə bilərsən? – dedi.

O:

– Nə deyəcəyəm, – deyə cavab verdi, – buranın da hər yer kimi yaxşı və pis cəhətləri vardır. Yaşayırıq, görürük. Budur çəkilmə də başlanır. Üç saatdan sonra o taya keçməyi təcrübə edirik. Bəlkə o biri sahilə mister Smiti axtarıb tapdıq.

Penqrof gözləməkdə səhv etmirdi. Üç saatdan sonra çəkilmə boğazın qumlu dibinin çox hissəsini çıpaqlaşdırdı. Adacıqla qarşı sahil arasında yalnız dar bir su zolağı qaldı ki, bunu üzüb keçmək çətin deyildi.

Saat ona yaxın Gedeon Spilet və onun iki yoldaşı soyundular, paltarlarını düşüncə bağladılar, düşüncələri başlarına qoyub boğaza girdilər, boğazın dərinliyi beş futdan artıq deyildi. Alçaqboylu Herbert üçün boğazın suyu xeyli dərin olduğundan o üzüb keçdi. Hər üçü zəhmət çəkmədən qarşı sahilə çıxdılar. Orada özlərini tezliklə gündə qurudub, yenə geyindilər.

Dördüncü fəsil

Litodomlar. Çayın ağzı. Buxarı. Axtarışın davamı. Yanacaq ehtiyatı. Çəkilməni gözləmək. Odun yükü. Sahilə dönüş.

Gedeon Spilet dənizçi ilə axşam bu yerdə görüşməyi qərarlaşdırdı, bir dəqiqə belə yubanmadan sıldırım qayaya dırmaşdı, ondan bir az qabaq Nabın yox olduğu tərəfdə gözdən itdi.

Herbert onu təqib etmək istəyirdi.

Dənizçi ona:

– Sən qal, oğlum – dedi. – Biz məskən qayğısına qalmalı və balıqqulağından daha qidalı yemək əldə etməliyik. Dostlarımız qayıdanda özlərini doyurmaq istəyəcəklər. Hər kəsin bir qayğısı var.

Gənc:

– Nə olar, mən hazıram, Penqrof, – deyə cavab verdi.

– Çox gözəl. İşləri bir ucdan yoluna qoymalıyıq. Biz yorulmuşuq, üşüyrük, acıq. Demək bizə mənzil tapmaq, od qalamaq, yemək axtarmaq lazımdır. Məşədə odun, yuvalarda yumurta var. Bircə məskən axtarmaq qalır.

Herbert:

– Yaxşı, – dedi, – bu qayaların arasında özümüzə mağara axtaraq. Axırda daldalanmaq üçün bir yarıq tapa bilərik ki.

– Yaxşı! Yolumuza davam edək oğlum!

Onlar çəkilmə zamanı böyük qranit divarının dibində çıpaqlaşmış qumun üstündə addımladılar.

Penqrof bir neçə yüz addımlıqda qranit divarda bir yarıq gördü, onun zənnicə, bu ya çay ağzı idi, ya da bulaq ola bilərdi.

Qranit divarda adamlar üçün daldanacaq olan heç bir ovuq yoxdu. Bu divar üzərində bir çox dəniz quşları uçuşurdu, bunlar başlıca olaraq qağayılar ailəsi nümayəndələrinə mənsubdu. Dimdikləri uzun, sivri olub, çığırğan idilər, adamlardan heç qorxmurdular. Görünür, adamlar onların tənhalığını ilk dəfə olaraq pozurdular. Ayağı pərdəlilərin içində Penqrof bir çox müxtəlif növlü qağayı gördü. Bunlar qranit divarının girinti-çıxıntısında özlərinə yuva qurmuşdular. Bir tufəng gülləsi ilə bunların bir neçəsini birdən vurmaq olardı. Lakin güllə atmaq üçün tufəng olmalıdır, nə Penqrofun, nə də Herbertin tufəngi yoxdu. Həm də qağayılardan öti yeməli deyil, hətta yumurtalarının da dadı pisdır.

Herbert bir azdan sonra üzərində dəniz otu bitmiş bir neçə qaya gördü. Yəqin, qabarına zamanı dəniz onların üstünü su ilə örtürdü. O, sürüşkən dəniz otlarının arasından, bir neçə ikiqapaqlı balıqqulağı tapdı.

Ac adamlar belə yeməkdən iyrənməzlər. Herbert Penqrofu çağırırdı.

Dənizçi:

– Hə, bu yeməli balıqqulağıdır! – deyərək bağırırdı. Bunlar bizə yumurtanı əvəz edər!

Herbert qayalara yapışmış yumşaqbədənliyə diqqətlə baxaraq:

– Yox, – deyərək etiraz etdi. – Bunlar litodomdur.

– Yeməlidirmi?

– Əlbəttə.

– Nə olar, litodom yeyirik!

Dənizçi bu məsələdə Herbertə tamamilə etibar edə bilərdi. Bu gənc təbiət elmindən çox məlumathı idi. Bu elmə böyük həvəsi vardı.

Burada, bu boş adada, onun biliyi dafələrcə öz faydasını göstərməli idi.

Salxım şəklində qayalara yapışmış litodomlar, uzunsov balıqqulaqlar, ən sərt daşları ovan dəlici yumşaqbədənliyə ailəsinə mənsubdu. Bunlar xarici görkəmlərinə görə yeməli balıqqulaqlarından qapaqlarının kənarlarının hər iki tərəfdən dəyirmiləşməsi ilə fərqlənirdi.

Penqrof və Herbert, günün istisində qapaqlarını açmış litodomlardan doyunca yedilər. Bunların dadı bərk istiot qoyulmuş istridiyələrə¹ oxşayırdı.

Açıqlarını rəf etdikdən sonra dənizçi ilə gənc naturalist artıq təlaşla su axtarmağa başladılar.

Bir-iki yüz addım getdikdən sonra, qayanın yarığını gördülər, Penqrofun rəyincə, bura çayın ağzı olmalı idi. Doğrudan da, ehtimal vulkanik təkəndən parçalanmış iki sallanmış qaya arasılə, balaca çay axırdı. Çay yuxarıda, yarım millik bir məsafədə, kənara dönüb ağaclığın arxasına itib batdı.

Dənizçi:

– Burada su var, orada da odun – deyərək bağırırdı. – İndi, Herbert, bizə birçə məskən tapmaq qalır.

Suyu dadıb, şirin olduğunu bildikdən sonra qayaların arasında sığınacaq axtarmağa başladılar, lakin bu axtarışdan bir şey çıxmadı – qranit divarı hər yerdə eyni dərəcədə qalın, hamardı. Lakin çayın lap ağzında boğaz xəttindən yuxarı, zorba daşların qalaq-qalaq olduğunu gördülər, bu cür daşlara çox vaxt qayalıq sahillərdə təsadüf edilir və Buxarı adlandırılır.

Penqrof və Herbert bu bir-birinin qabırğasına soxulmuş daşların qumlu koridorlarına girdilər; burada kifayət qədər işıq var idi, lakin küləyi də az deyildi, çünki küləyin qayaların arasında cəvran etməsinə heç bir şey mane olmurdu. Penqrof koridorun dəşiklərini bir neçə yerdən qumla və daş parçaları ilə tutmağa qərar verdi. Koridorların planı mətbəə literi & şəklində idi, bu et cactera¹ işarəsi idi. Literin yuxarı ilməyini qərb küləyindən qoruduqda, Buxarıda birtəhər dolanmaq olardı.

Dənizçi:

– Bu da bizim evimiz! – dedi. – İndi odun axtarmağa gedək.

Herbert və Penqrof Buxarıdan (müvəqqəti məskən üçün bu adı mühafizə edək) çıxaraq, çayın sol sahilə, üzüyuxarı getdilər. Sürətli axın bunların yanı ilə fırtınanın qopardığı bir neçə ağacı sürükləyirdi.

On beş dəqiqəlik yol getdikdən sonra yolçular çayın sıldırım bir dönüş yerinə gəlib çıxdılar. Burada çay gözəl bir meşənin kölgəsi altından axırdı. Payız olduğuna baxmayaraq² meşə yaşıldı – buranın ağacları, qütb ölkələrindən tropik xotlərinə qədər, bütün yer icarəsi üzərinə yayılmış tikanyarpaqlılar növünə mənsubdur.

¹ “Və axıra kimi” deməkdir (lat.)

² Cənub yarımkürəsində mart olanda, şimal yarımkürəsində sentyabr olur.

Gənc naturalist bunların içərisində deodara ağacını tanıdı, bu ağac Himalay dağlarında daha çox bitən və gözəl qoxu saçan tikənyarpaqlılar ailəsindəndi. Bu gözəl ağacların arasında topa-təpəli şam ağacları bitmişdi. Yer üzünü örtmüş hündür otun içi ilə gedərəkən Penqrof və Herbert, ayaqları altında feyyerverq kimi çatlayan quru ağac budaqlarını ayaqlayırdılar.

Dənizçi:

– Bu budaqların elmi adını bilmirəm, – dedi, – məndən ötrü mühüm şey odur ki, bunlar bizim üçün indi ən çox vacib olan odun cinsinə mənsubdur. Haydı, işə!

Tezliklə xeyli odun yığdılar.

Lakin yanacaq materialı kifayət qədərdən çox olsa da bunları daşımaq üçün vəsait yoxdu. İki adamın Buxariya lazımı odun ehtiyatını aparmağa gücü çatmazdı.

Dənizçi təəssüflə:

– Heyif ki, əl arabamız yoxdur! – dedi.

Herbert:

– Lakin çayımız vardır – deyə etiraz etdi.

– Doğrudur, çay bizdən ötrü, özü hərəkət edən bir yoldur. Ancaq çəkilməni gözləmək lazımdır, sonra salı axıntıya buraxarıq.

Dənizçi ilə gənc fırtınanın yıxdığı bir neçə ağacı quru sarmaşığıla yan-yanə bağladılar və üstünə iyirmi adamın belə apara bilməyəcəyi odunu yüklədilər. Bir saatin içində işi bitirdilər. Sahilə bağlanmış sal hərəkətə hazırı.

Herbert və Penqrof çəkilmə olunca, qranit divara çıxıb, onun təpəsindən ətrafa baxmaq istədilər.

Yoxuş çox sürmədi. Yuxarı meydançaya çıxdıqda ilk əvvəl həyəcanla, sahilin qəza baş verdiyi şimal hissəsinə baxdılar. Sayrus Smit orada itmişdi. Bəlkə aerostatdan sınıq bir şey qalmışdır, bu sınıq parçaya adam yapışmış suyun üzərində qala bilər – deyə suyun üzünə diqqətlə göz gəzdirdilər. Lakin bütöyün boşdu.

Gənc:

– Mən əminəm ki, – dedi, – Sayrus Smit kimi qüvvətli və cəsur bir adam batmaz! Yəqin üzüb sahilə çıxmışdır. Elə deyilmi, Penqrof?

Dənizçi qəmgin-qəmgin başını yırğaladı və Herbertin ümidini kəsməmək üçün dedi:

– Şübhəsiz, şübhəsiz! – Mühəndis Smit elə igid bir adamdır ki, hamının tələf olacağı bir yerdə belə özünü təhlükədən qurtarır!

Onlar sahili diqqətlə gözəndən keçirməyə başladılar. Cənubda dənizə soxulmuş burunun çıxıntısı horizontu tutmuşdu, onun ardında quru yer olub-olmadığını təyin etmək çətindi. Sahil xətti, göz işlədikcə, şimala tərəf uzanıb gedirdi. Burada sahil, yastı, düzənli, dalgalarla silinib təmizlənmiş geniş qum zolaqlı idi. Qərbdə ilk əvvəl, sahiləndən altı-yeddi millik məsafədə olan, yüksək dağın, qarlı təpəsi görünürdü. Bu dağın ətəyindən ta dəniz sahilinə qədər yeri qalın meşə örtmüşdü.

Dənizçi:

– Bu adadır, ya yox? – deyə pıçıldadı.

Gənc:

– Ada olsa da, çox böyük adadır, – deyə cavab verdi.

– Ada nə qədər böyük olursa olsun, yenə adadır.

Lakin bu mühüm məsələnin həllini daha münasib vaxta qoymaq lazımdır. Təsədüfün onları gətirib atdığı bu yer – adamı, qitəni, nə olursa olsun, – gözəl bucaqlara malik və münbit bir yer təsiri bağışlayırdı.

Penqrof:

– Ən mühümü budur, – dedi. – Bu cür bir yerə düşdüyümüz üçün, tələyə ürəkdən təşəkkür etməlidir!

Ətrafa bir daha nəzər saldıqdan sonra, Penqrof və Herbert, qranit divarın cənub ətəyi boyunca geri döndülər. Herbert daşdan-daşa atılarkən, qəfildən bir dəstə quş hürküdü.

– Çöl göyərçinləri! – deyə bağırı. – Bunların yumurtası çox ləzzətli olur!

Penqrof:

– Biz də bunlardan gözəl qayğanaq bişirərik – deyə əlavə etdi.

Herbert:

– Qayğanağı nədə bişirərik – deyə soruşdu, – sən şlyapandanmı?

– Nə etməli, oğlum, hələlik bişmiş yumurta ilə kifayətlənmək lazım gələcək.

Dənizçi ilə gənc, qayanın bütün girinti və çıxıntılarını diqqətlə gözəndən keçirdikdən sonra, bir neçə düjün yumurta tapdılar. Yumurtaları ciblərinə dolduraraq çaya enməyə tələsdilər, çünki çəkilmə saati yaxınlaşırdı.

Gündüz saat birə yaxın öz sallarına yanaşdılar. Penqrof sahil idarə edilmədən çayın axınına buraxmaq istəmirdi, lakin özü də

sala minib onu idarə etməyə cəsarət eləmədi. Əsil və məharətli bir dənizçi olduğu üçün, quru sarmaşıqlardan tezliklə ip eşdi və ipin ucunu salın dal tərəfinə bağlayıb onu suya itələdi. Penqrof salı iplə saxlayırdı, Herbert isə onu uzun bir ağacla axının ortasına itələyirdi.

Bu çox gözəl üsuldu. Böyük odun yükü, çayla aşağı üzürdü; saat ikiyə yaxın çayın ağzına, lap Buxarının yanına gəlib çatdılar.

Beşinci fəsil

Buxarının təchizi. Od məsələsi. Kibrit qutusu. Spilet və Nabın qayıtması. Yeganə kibrit. Tonqal. Birinci axşam yeməyi. Quruda birinci gecə.

Salı boşaltdıqdan sonra Penqrofün ilk qayğısı, Buxarının koridorlarını məskənə çevirmək idi. Bu məqsədlə o, qum, qaya parçaları, budaq və yaş palçıq vasitəsilə, içində külək oynayan koridorun arasını kəsdi. Beləliklə, Buxarı üç-dörd otağa bölünmüşdü, bu qaranlıq it damında heç bir vəhşi heyvan yaşamağa razı qalmazdı. Lakin otaqlar quru idi. Mərkəzi otaqda isə ayaq üstə durmaq belə mümkündür; döşəmə təmiz qumla örtülmüşdü. Xülasə, yaxşı yer tapınca bura ilə kifayətlənmək olardı.

İş bitdikdən sonra Penqrof:

– İndi qoy dostlarımız qayıtsınlar, – dedi. – Ev hazırdır.

İndi yalnız ocaq qalayıb yemək hazırlamaq qalırdı. Bu da çətin iş deyildi. Birinci koridorun sol tərəfində, enli yastı daşlardan ocaq yeri hazırladılar. Ocaqdan yayılacaq isti, bütün otaqları qızışdırmalı idi.

Odun ehtiyatı o biri otağa yığıldı, dənizçi ocağa bir neçə quru budaq qaladı.

Herbert Penqrofdan:

– Kibritin varmı? – deyər soruşdu.

Dənizçi:

– Əlbəttə, – deyər cavab verdi. – Baxtımız kəsib. Axı kibritsiz bərk çətinlik çəkəcəkdik.

– Kibritimiz olmasaydı, od əldə etmək üçün, vəhşilər kimi iki odun parçasını bir-birinə sürterdik.

– Gəlsənə oğlum, bu qayda ilə od əldə etməyi imtahan edəsən, əllərinin qanı çıxınca, görək od hasil edə bilərsənmi?

– Amma bununla belə bu sadə üsul Sakit Okean adalarında geniş surətdə yayılmışdır.

Dənizçi:

– Höcət eləmirəm, – deyər etiraz etdi, – ancaq mənim zənnimcə, vəhşi adamların bu işdə böyük təcrübələri var, bir də onlar od əldə etmək üçün hər yetən odundan istifadə etmirlər. Mən bu üsulla od əldə etməyi bir neçə dəfə müvəffəqiyyətsiz olaraq imtahan etmişəm, lakin kibriti qəti surətdə ondan üstün tuturam.

– Doğrudan kibrit hanı?

Penqrof kibrit qutusu üçün ciblərini axtarmağa başladı, bərk tütün çəkən olduğundan, heç vaxt kibritdən ayrılmazdı. Lakin kibriti tapmadı. Ciblərini bir daha təzədən axtardı, kibrit qutusunun yoxluğu onu bərk heyrətə saldı. Çəşqinliqlə Herbertə baxaraq:

– Bu da işdir, kibrit qutusunu itirmişəm... səndə kibrit və ya çaxmaq daşı yoxmu?

– Yoxdur, Penqrof.

Penqrof qaşqabağını sallayıb susdu. Öz təəssüfünü gizlətməyə çalışmırdı. Herbert onu sakitləşdirmək istədi:

– Yəqin Nabın, Sayrus Smitin və ya Gedcon Spiletin kibriti var.

Dənizçi başını yırğalayaraq:

– Çətin ağılın kəsir, – deyər cavab verdi. – Nab və mister Smit papiros çəkən deyildir, Gedcon Spilet isə, ehtimal ki, öz not dəftərlərini saxlayıb, kibrit qutusunu qondoladan atmışdır.

Herbert susdu. Kibrit qutusunun itməsi, əlbəttə yaxşı iş deyildi, lakin gənc, hər nə vasitə ilə olursa olsun, od əldə edəcəklərinə əmin idi. Daha təcrübəli olan Penqrof, heç bir müvəffəqiyyətsizlik qarşısında pərt olmağı adət etmədiyinə baxmayaraq, Herbertin ümidinə şərikin olmurdu. Lakin çarə yoxdu, Nabın və jurnalistin qayıtmasına qədər çiymə yumurta və balıqqulağı ilə kifayətlənməkdən başqa çarə yoxdu, əlbəttə bu çox da xoşa gələn yemək deyildi.

Axşam saat altıya yaxın günəş qayaların dalında gizləndikdə Herbert Gedeon Spileti və Nabı gördü.

Onlar tək qayıdırdılar. Gəncin ürəyi bərk sıxıldı. Dənizçi qabaqcadan düzgün hiss edə bilməzdi. Sayrus Smiti tapmaq mümkün olmamışdı.

Jurnalist dinməz-söyləməz qaya parçasına yanaşıb üstündə oturdu: yorğunluqdan və aclıqdan təqəti kəsilmişdi, danışmağa belə qüvvəti yoxdu.

Nabın ağlamaqdan qızarmış və şişmiş gözləri, büsbütün ümidini itirdiyini, sözdən daha aydınca göstərirdi. Yazıq indi də ağlayırdı.

Gedcon Spilet dincəldikdən sonra Sayrus Smiti müvəffəqiyyət-siz axtarışdan danışdı. Onunla Nab sahil boyunca səkkiz milə qədər yol getmişdilsə də heç bir əsər, heç bir insan izi görməmişdilər. Dəniz də sahil kimi bəm boşdu, mühəndisin sahildən bir neçə yüz futluq məsafədə özünə qəbir tapdığı şübhəsizdi.

Herbert, jurnalist və Nabın hələsinə bir ovuc balıqçulağı verdi. Nab, səhərdən bəri bir şey yemədiyinə baxmayaraq, yeməkdən boyun qaçırdı. Gedcon Spilet yumşaqbədənliyə acgözlüklə yeyib, qayanın dibində qum üzərinə uzandı. Taqətdən düşmüşdü, lakin sakitdi.

Herbert ona yanaşdı dedi:

– Biz daldanacaq yer tapmışıq, orada dincələ bilərsiniz. Hava qaranlıqlaşır. Gedək, bizə istirahət lazımdır. Sabah görək başımıza nə gələr.

Jurnalist itaət edərək durub gəncin dalınca Buxariya getdi; Penqrof onu yarı yolda saxlayıb ən təbii bir tonda:

– Sizdə kibrit varmı, mister Spilet? – deyərək soruşdu.

Jurnalist ciblərini axtardı, lakin bir şey tapmadı.

– Yəqin, tullamışam, – dedi.

Dənizçi eyni sualla Naba müraciət etdi və mənfi cavab aldı.

Matros hiddətindən özünü saxlaya bilməyib:

– Ah, kor şeytan! – deyərək bağırdı.

Gedcon Spilet ona tərəf döndü:

– Bir dəne də kibrit yoxdur? – deyərək soruşdu.

– Bir dəne də...

Nab:

– Ah! – deyərək bağırdı. – Mənim ağıam burada olsaydı, bu saat od yandırardı!

Qəzaya uğrayanlar qəmli-qəmli bir-birinə baxıb susdular. Sü-kutu birinci olaraq Herbert pozdu.

Jurnalistə müraciət edərək:

– Mister Spilet – dedi, – axı siz tütün çəkərsiniz, sizdə həmişə kibrit olurdu! Bir daha ciblərinizi axtarınız! Bizə yalnız bir neçə dəne kibrit lazımdır!

Jurnalist yenə şalvarının, jiletinin, şütkünün, paltosunun bütün ciblərini axtardı və birdən, Penqrofun sevincinə və özünün heyre-

tinə səbəb olaraq, jiletinin astarı altına düşmüş bir kibrit çöpü tapdı. Bu kibrit çöpü yeganə olduğundan başını sındırmamaq üçün, onu olduqca ehtiyatla çıxarmaq lazımdı.

Gənc:

– İzin verin, mən çıxarım, – deyərək rica etdi.

Bu zavallılar üçün böyük əhəmiyyəti olan qiymətli kibrit çöpünü üsulluca və məharətlə çıxardı, kibrit bütövdü!

Penqrof:

– Bir neçə kibrit çöpü – deyərək bağırdı. – Bu, bizim üçün bir araba kibritə bərabərdir.

Bu qiymətli şeyi Herbertin əlindən alıb, Buxariya tərəf yollandı, yoldaşları da onun dalınca getdilər. İnkişaf etmiş ölkələrdə su qiymətinə olan bu kibritdən, böyük bir ehtiyatla istifadə etməli idilər.

Dənizçi əvvəlcə kibritin quru olduğuna əmin olduqdan sonra:

– Bir parça kağız lazımdır, – dedi.

Gedcon Spilet:

– Al, – deyərək tərəddüdlə not dəftərindən bir vərəq çıxıb verdi.

Penqrof vərəqi truba kimi bükərək, hava asanlıqla girsən deyərək, odunların altına yığılmış yosun və quru yarpaq yığınının arasına soxdu. Sonra üzünü qotur bir daş götürüb, onu yaxşıca sildi, ürəyinin çırpıntısını və nəfəsini saxlayaraq, kibriti ona çəkdi¹. Kibrit yandı. Penqrof kibritin başını qoparıb salmaqdan qorxaraq, bərk çəkməmişdi.

– Yox, – dedi, – mən bacarmıram... əllərim titrəyir. – Kibriti Herbertə verdi.

Doğrudan da gənc, ömründə heç bu cür həyəcana düşməmişdi. Qəlbi şiddətlə döyünürdü. Lakin buna baxmayaraq, kibriti qətiyyətli şəkildə daşa çəkdi. Kibrit çırtladı, xəfif bir alov çıxdı. Herbert yaxşı yansın deyərək kibrit çöpünü başı aşağı tutdu, sonra kağızı yandırdı. Bir neçə dəqiqədən sonra Buxarada tonqal yanmaqda idi.

Penqrof:

– Axır ki yandı – dedi. – Mən nigaranlıqdan titrəyirdim. İndi daimi od saxlamaq artıq çətin deyil: bunun üçün külün altında həmişə közərən od saxlamaq lazımdır. Odunumuz boldur, ancaq bir az diqqətli olmalıdır.

¹ Nəzərdə tutulmalıdır ki, o zamanlar, hər cür sərt şeyin üzərində çəkildikdə yanan və "təhlükəli" adlanan fosfor kibriti işlənirdi.

Tonqal yanınca, Penqrof axşam yeməyi hazırlamağa başladı. Herbert iki düjün göyərçin yumurtası gətirdi, lakin yumurta bişirməyin əlli iki cür üsulunu bilməklə özünü öyon dənizçiyə ən sadə üsulla – isti kül içində bişirməklə – kifayətlənmək lazım gəldi. Yumurtalar bir neçə dəqiqəyə bişdi, qəzaya uğrayanlar yeni yurdlarında birinci axşam yeməyinə başladılar.

İnsan qidası üçün bütün ünsürlərə malik olan yumurtalar, dostların qüvvəsini bərpa etdi. Ən bilikli və ən mahir yoldaşları Sayrus Smit itməsəydi, demək olardı ki, lap xoşbəxt olardılar. Lakin heyhat, Sayrus yoxdu, hətta dəfn etmək üçün cəsədi belə tapılmırdı.

Yeməkdən sonra Herbert uzanıb yatdı, jurnalist günün bütün hadisələrini öz not dəftərinə yazmağa başladı, lakin bərk yorğun olduğundan o da tezliklə yatdı, dənizçi od sönməsin deyə, bütün gecəni tonqalın başında keçirib, tonqala odun atdı. Yalnız Nab Buxarıda gecələmədi. Zavallı bütün gecəni sahil boyunda gəzib, öz ağasını çağırırdı.

Martin 25-ci gecəsi belə keçdi.

Altıncı fəsil

Şeylərin siyahıya alınması. Qov. Meşəyə ekskursiya. Həmişə yaşıl ağaclar. Vəhşi heyvan izləri. Yaqamara. Dağtoyuğu. Qarmaqla qeyri-adi balıq ovu.

Qəzaya uğrayanların malik olduğu şeyləri hesablamaq çətin deyildi.

Əyinlərindəki paltardan başqa onların heç bir şeyləri yoxdu, Gedcon Spiletin yalnız, unutqanlıqdan balonun qondolasından atılmamış birçə not dəftəri ilə saati vardı. Nə tütəngləri, nə də bir qələm bıçaqları vardı. Hamısını okeana atmışdılar.

Daniel Defonun və sair müəlliflərin uydurulmuş Robinzonları belə fəlakətli vəziyyətə düşməmişdilər. Onların öz şeylərinin sınıq-sökükləri, sahile çırpılıb dağılmış özge gəmilərin şeyləri, onları ən zəruri şeylərlə təchiz edirdi. Onlar vəhşi təbiət qarşısında silahsız qalmayırdılar. Burada isə adamlar hər bir şeydən məhrumdular. Hər bir şeyi yoxdan yaratmalı idilər.

Ah, Sayrus Smit onlarla olsaydı! Onun zəki ağı və dərin biliyi onların yardımına çatardı. O zaman qurtarmaq ümidi tamam itmə-

miş olardı... Lakin heyhat, Sayrus Smiti bir daha görmək xülyasından vaz keçmək lazım gəlirdi.

Qəzaya uğrayanlar ancaq özlərinə güvənə bilərdilər.

Taleyin onları hara gətirib atdığını bilmək nə qədər əhəmiyyətli olsa da, yumurta və yumşaqbədənliyərdən daha qidalı ərzaq tədarük etmək üçün, bu məsələnin həllini bir neçə günlüyə təxirə salmaq qərarına gəldilər. İrəlindəki məhrumiyət və zəhmətləri nəzərə alaraq ilk əvvəl qüvvələrini bərpa etmək lazım gəlirdi.

Buxarı müvəqqəti məskən üçün kifayət qədər münasibdi. Ocaq yanırdı. Közərən kömürlərin odunu saxlamaq çətin deyildi. Nəhayət, yanlarında şirin sulu çay da vardı. Ona görə quru içərilərində və ya sahil boyunda yaxşıca bir ekspedisiyaya çıxmağa hazırlaşmaq üçün, burada bir neçə gün qalmağı qərara aldılar.

Bu plan hamıdan çox Nabın xoşuna gəlirdi. O, Sayrus Smitin tələf olmasına inanmır və inanmaq da istəmirdi, ona görə də qəzanın baş verdiyi yeri tərk etmək istəmirdi. Dəniz, mühəndisi verməyincə, Nab öz əli ilə ağasının cəsədinə toxunmayınca bu görkəmli adamın, sahile bir neçə yüz addım qalmış bir yerdə, mənasızca öldüyünə inanmayacaqdı.

Martin 26-da səhər yeməyi göyərçin yumurtaları və litodomaqlardan ibarət idi. Herbert, qayaların çatlaqlarında, dəniz suyunun buxarlanması nəticəsində əmələ gələn duz tapdı, bu lap yerinə düşdü.

Səhər yeməyi bitdikdən sonra dənizçi Spiletə onunla və Herbertlə bərabər ova getməsinə təklif etdi. Lakin bir az fikirləşdikdən sonra bu nəticəyə gəldilər ki, odu saxlamaq üçün və ağasını axtarmaqda davam edən Naba birdən yardım göstərmək ehtimalı üçün, birisi mağarada qalmalıdır. Ona görə jurnalist Buxarıda qaldı.

Dənizçi:

– Gedək, – dedi. – Yolda özümüzlə hərbi ləvazimat tapırıq, meşədə də özümüzlə tütəng kəsərik.

Lakin Herbert yola düşmədən əvvəl, hər ehtimala qarşı, qova bənzər bir şeyin tədarük edilməsini məsləhət gördü.

Penqrof:

– Nədən tədarük edəcəksən? – deyər soruşdu.

– Yanmış eski parçası, ehtiyac olanda, qovu əvəz edə bilər.

Dənizçi bu təklifə də razı oldu. Əlbəttə burun yaylığını qurban vermək onun çox da xoşuna gələn şey deyildi, lakin bu qurban

vacib idi, odur ki, Penqrofun burun yaylığı bir dəqiqənin içində qova çevrildi. Bu qovu quru, külək və rütubətdən qorunan qayanın çatlağına qoydular.

Səhər saat doqquza yaxın idi. Hava ycnə pozulurdu, külək cənub-şərqdən əsirdi. Herbert ilə Penqrof Buxarıdan ayrılaraq durdular, qayanın təpəsindən qalxan tüstüyə bir daha baxdılar. Sonra çayın sahililə yollarına davam etdilər.

Meşədə Penqrof ilk əvvəl iki dənə yoğun budaq sındırıb, bunlardan dəyənək qayırdı. Herbert bunların üçünü qayanın sınığına sürtüb itilədi. O, bu saat bir bıçağa nə desən verərdi.

Azmaqdan qorxaraq dənizçi yaşıl, sıx çardaq altında axan çay sahilini gözəndən qaçırmamağa çalışırdı. Çay burada ensizləşirdi. Meşəyə tamamilə insan əli toxunmadığını söyləməyə lüzum yoxdur. Penqrof tərəfindən müşahidə olunan yeganə iz, bir növ dördəyaqlı heyvan izi idi, bu izlər böyüklüyündə iri heyvan izinə oxşayırdı ki, bununla üz-üzə gəlmək təhlükəsiz olmazdı. İnsan izlərinin yoxluğu dənizçini kədərləndirməyib, bəlkə sevindirdi: bu Böyük okean ölkəsinin insanları heyvandan da təhlükəli olmalı idi.

Yol çox çətin olduğundan, Herbert ilə Penqrof demək olar ki, heç danışmayaraq, çox yavaş irəliləyirdilər və bir saatin içində ancaq birçə mil yol qət etmişdilər. Hələ ki, oву uğurlu hesab etmək olmazdı, hərçəndi budaqlar quşla dolu idi, lakin bunlar çox ürkək görünürdü, yanlarına getmək qətiyyəni mümkün deyildi. Herbert quşların arasında meşənin bataqlıq hissəsində, dəniz quzğununa bənzəyən iti və uzun dimdikli bir quş gördü. Lakin bu quşlar dəniz quzğunundan tüklərinin metala salan qaba rəngli olması ilə fərqlənirdi.

Herbet quşa yanaşmağa çalışaraq:

– Bu, yəqin, yaqamaradır, – dedi.

Dənizçi:

– Yaqamara iltifat edib qızarımağa razı olsaydı, mən onun ətinədən dadmaq istərdim, – deyər cavab verdi.

Bu dəqiqə gənc naturalist tərəfindən atılan daş quşun qanadına dəydi. Lakin zərbə kifayət qədər güclü olmadığından yaqamara üçub gizləndi.

Herbert təəssüflə:

– Mən nə bacarıqsızammış, – deyər səsləndi.

Matros:

– Yox, oğlum, – deyər etiraz etdi, – zərbən düzdü, hər adam belə düzgün zərbə vura bilməz, qəm cləm! Biz onu başqa bir vaxt tutarıq.

Onlar yollarına davam etdilər. Meşə getdikcə daha sıx və özəmətli görünürdü. Lakin ağacların heç birində yeməli meyvə yoxdu. Penqrof ev şəraitində geniş surətdə tətbiq olunan qiymətli palma ağaclarını əbəs yerə axtarırdı. Bu meşə başdan-başa iynəyarpaqlı ağaclardan, o cümlədən Herbertin artıq tanıdığı deodarlardan və yüz əlli fut hündürlüyündə olan gözəl küknar ağaclarından ibarətdi.

Birdən qabaqlarından gözəl qanadlı bir dəstə xırda quş uçdu. Ağacların budaqlarına səpələndilər, uçarkən narın tükləri qar kimi yerə dağıldı. Herbert əyildi, bir neçə tük götürüb müayinə etdi və:

– Bu quruqudur – dedi.

Penqrof:

– Mən bunların xoruz və ya firəng toyuğu olmasını istərdim, – deyər cavab verdi. – Bunları yemək olarmı?

– Əlbəttə, bunların əti çox ləzzətli olur. Yanılmıramsa, bunlar ovçunu lap yaxına buraxırlar. Belə ki lap ağacla vurmaq olar.

Dənizçi ilə gənc oğrun-oğrun ağaca yanaşdılar. Ağacın alt budaqları cücü ovlayan quşlarla dolu idi. Dəyənəkləri, kərənti kimi bulamağa başladılar. Uçmaq fikrində olmayan bir yığın quş qırılıb yerə töküldü, qalanları canlarını qurtarmağa qərar verdilər.

Penqrof gülərək:

– Bax, bu ov məhz mənimlə sənin kimi ovçular üçündür, Herbert – dedi. – Bunları lap yalın əllə də ovlamaq olar.

Dənizçi ovlanmış quşları çubuğa düzdü. Sonra yollarına davam etdilər.

Onların vəzifəsi, məlum olduğuna görə, mümkün qədər çox yemək ehtiyatı hazırlamaqdı. Bir heyvan və ya quş – lazımınca görünmədən tez qalın ot içində yox olduqda Penqrof donquldanırdı. Ah, kaş Top burada olaydı. Lakin təəssüf ki, Top da yiyəsilə eyni zamanda yox olmuşdu.

Ehtimal ki, o da tələf olub getmişdi.

Gündüz saat üçə yaxın ovçular bir ağacın budaqlarında, tükləri qonur-qəhvəyi, quyuğu tünd-qəhvəyi olan bir neçə tetra quşu gördülər. Herbert bunların erkəklərini, boyunlarında dik duran lələklərindən tanıdı.

Penqrof, bu toyuq kimi iri quşların heç olmasa birini tutmaq istədi, bunların əti meşə çilinin ətindən heç də pis olmazdı. Lakin bunları tutmaq asan deyildi, çünki tetra quşu adamı yaxınına qoymurdu. Yalnız quşları hürküdən bir neçə uğursuz təşəbbüsdən sonra, dənizçi gəncə dedi:

– Bunları, deyəsən, qarmaqla tutmaq lazım gələcək...

Herbert təəccüblə:

– Balıq kimi? – deyə səsləndi.

Dənizçi sakitcə:

– Hə, balıq kimi, – deyə cavab verdi.

Penqrof otun içində yarım düjünə qədər tetra quşu yuvası tapdı, hər yuvada iki-üç yumurta var idi. Bu yuvalara toxunmadan Penqrof, bunların yanına yemli qarmaq qoydu, quşların gec-tez yuvalarına qayıdacaqlarına əmindir. Qarmaqlar bir-birinə bağlanmış nazik donuz qurşağı sarmaşığından hazırlanmışdır. Bunların hər birisi iyirmi-iyirmi beş fut uzunluğunda idi. Qarmaq yerinə bunların ucuna xırda akasiya ağacından qoparılmış, ucları əyri, iri tikanlar bənd edilmişdir. Qarmaq yemi, yaxınlıqda yerlə sürünən iri, qırmızı qurdlardan ibarətdir.

Hazırlığı gördəndən sonra Penqrof qarmaqları yuvaların lap yanına qoydu və özü Herbertlə bərabər qarmaqların ikinci başını əllərində tutaraq, yoğun bir ağac gövdəsinin dalında gizləndi. Herbert sözün düzü, Penqrofun bu ixtirasının müvəffəqiyyətinə çox da inanmırdı.

Dənizçinin güman etdiyi kimi, təqribən yarım saatdan sonra, bir neçə cüt tetra quşu öz yuvalarına qayıtdı. Bunlar atılıb-düşür, yeri dimdikləyir və zahirən, ovçularının burada olduqlarından xəbərsiz görünürdülər...

Herbert indi artıq işdən bərk maraqlanaraq nəfəsini içinə çəkmişdir. Penqrof isə, qızardılmış tetra quşu ətinə dadırmış kimi, gözələrini və ağzını genişcə açıb dayanmışdır.

Bu aralıq quşlar qarmaq yemi arasında atılıb-düşür və ona əhəmiyyət vermirdilər. Penqrof, qurdların daha da diri görünməsi üçün, qarmaqları yavaşca tərpətməyə başladı. Heç şübhə yox ki, bu dəqiqədə, dənizçinin qüssəsi qarmağına balıq düşməyən balıqçının qüssəsindən daha çox idi.

Qarmaqların hərəkəti quşların diqqətini cəlb etdi və onlar qurdları dimdikləməyə başladılar. Üç dəfə qarınqulu tetra quşu qarmaq yemini, qarmaqla bərabər uddu.

Penqrofa da elə bu lazımdı.

Əlini sürətlə çırpıb ovu yerindən qaldırdı qanadlarının çırpınması quşların tutulduğunu göstərdi.

Dənizçi ağacın dalından sıçrayaraq quşların üstünə cumdu və:

– Ura! – deyə bağırdı.

Herbert əl çaldı. Qarmaqla quş tutmağı o ömründə birinci dəfə görürdü. Penqrof isə təbriki ədəblə rədd etdi və quşları bu cür bir neçə dəfə tutduğunu və bu ixtiranın başqa adama mənsub olduğunu bildirdi.

Lakin hazırkı vəziyyətimizdə biz belə ixtiraçılıqla çox məşğul olacağıız – deyə sözünü bitirdi.

Penqrof quşların ayaqlarını bağlayıb, Herbertə geri qayıtmağı təklif etdi. Günəş batmaq üzrə idi.

Ovları tamamilə müvəffəqiyyətli olmuşdu.

Geri qayıdarkən yolları çayın axarı ilə yanaşı düşdü. Azmaq mümkün deyildi, axşam saat altıya yaxın Penqrof və Herbert gözməkdən bərk yorulmuş bir halda Buxariya gəlib çıxdılar.

Yeddinci fəsil

Nab hələ qayıtmamış. Jurnalistin düşüncələri. Axşam yeməyi. Hava yenidən xarablaşır. Dəhşətli fırtına. Gecə yolu. Düşərgənin 8 milliyində.

Gedeon Spilet əllərini sinəsində çarpazlayaraq dayaz yerdə hərəkətsiz durub okeana baxırdı. Horizontda qara bir bulud əmələ gəlib sürətlə böyüməyə başladı. Xəfif külək gündüzün işığı azaldıqca şiddətlənirdi. Hava tutqundu, fırtına qopacağını göstərirdi.

Jurnalist o qədər fikrə cummuşdu ki, Penqrof və Herbertin ona yanaşdığını duymadı.

Dənizçi:

– Gecə fırtınalı olacaq, mister Spilet dedi.

Jurnalist cəld dönüb yersiz bir cavab verdi:

– Dalğa Sayrus Smiti, sizcə, sahildən nə qədər uzaqda aparılmışdı?

Dənizçi belə sualı gözləmədiyi üçün fikrə getdi.

Bir dəqiqəliyə düşündükdən sonra:

– İki kabeltovdan artıq olmazdı, – dedi.

Gedeon Spilet:

– Kabeltv nədir – deyə soruşdu.

– Altı yüz fut.

– Demək, Sayrus Smit sahildən min iki yüz futluq bir məsafədə yox olmuş?

Penqrof:

– Təqribən, – deyə cavab verdi.

– İti də?

– Bəli.

Jurnalist:

– Məni hər şeydən artıq, itin tələf olması və dənizin nə onun, nə də yiyəsinin meyitlərini kənara atmaması heyranə salır, – dedi.

Dənizçi etiraz etdi:

– Belə fərtənalı dənizdə bu təəccüb ediləcək şey deyil. Bir də axın meyitləri sahildən uzağa apara bilər.

– Demək siz mühəndisin tələf olduğuna qəti əminsiniz?

– Təəssüflə, əminəm.

– Sizin dəniz təcrübənizə ehtiram etdiyimə baxmayaraq belə güman edirəm ki, Smitin və itin yox olmasında – sağdırlarmı, ya ölmüşlərimi – anlaşılmaz və həqiqətə oxşamaz bir şey var.

Dənizçi köksünü ötürərək:

– Mən də sizin kimi düşünmək istərdim, – dedi.

– Heyif ki, yol yoldaşımızın tələf olduğuna qətiyyətlə şübhə etmirəm.

Penqrof bunu deyib jurnalistdən ayrıldı və Buxariya qayıtdı. Ocaq şən alovla çıtıldayırdı. Herbert ocağa indicə bir qucaq quru budaq atmışdı, qalxmaqda olan alov qayalıq koridorun bütün dəlmə-deşiklərini işıqlandırır.

Penqrof yemək hazırlamağa başladı. O, doyumlu və ləzzətli yemək bişirmək istəyirdi, çünki hamıya itirmiş olduğu qüvvəni bərpa etmək lazımdı. Dənizçi quruqu quşlarının bişirilməsini sabaha qoyub, iki dəne tetra quşu yoldu. Çox çəkmədən nazik çubuğa keçirilmiş ov quşu, ocaqda yaxşıca qızardı.

Nab axşam yeməyinə qədər hələ qayıtmamışdı. Penqrof onun gec gəlməsindən nigarandı. Bu tədqiq olunmamış yerdə zavallının başına bir iş gəldiyindən və ya ümitsizliklə qapılıb canına qəsd etdiyindən qorxurdu. Herbert isə Nabın bu vaxta qədər gəlmədiyinə tamamilə başqa mənə verirdi. Onun zənnincə, Nabın gəlmə-

məsinə səbəb, axtarışı davam etdirməyə məcbur edən bir şeyin vəqə olduğu idi. Hər cür yeni səbəb yalnız Sayrus Smitə fayda verə bilərdi. Nab hələ qayıtmamışsa, demək, yeni bir ümid yeri çıxmışdı. Bəlkə o, adam izinə rast gəlmiş. Bəlkə bu saat həmin izləri tapıb edir? Hər şey ola bilər – bəlkə artıq ağasını axtarıb tapmış.

Herbert belə mülahizə edirdi. Yoldaşları onun sözünü kəsmirdilər. Jurnalist də bu fikrə şərik olduğunu bildirmək üçün başını yırğaladı. Lakin Penqrof Nabın düşərgədən uzağa getdiyinə və bu səbəbdən gecikdiyinə şübhə etmirdi.

Dolaşq fikirlərlə həyəcanlanan Herbert bir neçə dəfə Nabın qarşısına getmək istəmişdi. Lakin Penqrof ona bunun əbəs zəhmət olduğunu isbat etdi: bu qaranlıqda Nabın izini tapmaq mümkün deyil, hamısından yaxşısı onun gəlişini gözləməkdir. Nab gecə qayıtmazsa Penqrof özü birinci olaraq səhər tezdən onu axtarmağa gedəcəkdir.

Gedeon Spilet də bir-birlərindən ayrılmağı məsləhət görmədi. Herbert öz fikrindən vaz keçdi. Lakin yanaqlarından iki iri göz yaşı yuvarlandı.

Jurnalist özünü saxlaya bilməyərək alıcənab oğlanı qucaqlayıb öpdü.

Bu arada hava sürətlə pozulurdu. Birdən sahil boyunca şiddətli bir qasırğa qopdu. Bu saat çökilmə olduğuna baxmayaraq, okean quduzcasına guruldayır və dalğalarını sahil qayalarına çırpırdı. Su tozuna qarışmış qum buludu havada oynayırdı. Külək elə şiddətlə əsirdi ki, üstü qayanın dar deşiyindən çıxmağa yol tapmayıb, Buxarının koridoruna dolurdu.

Ona görə tetra quşu qızaran kimi Penqrof ocağın odunu azaltdı və yalnız kül altında közərməkdə olan odu saxladı.

Nab saat səkkizə qədər də gəlməmişdi. Hamı, havanın pozulması ilə əlaqədar onun bir yerdə sığındırdığını və səhərin açılmasını gözlədiyini güman etdi.

Ov quşu olduqca dadlı çıxdı. Uzun ekskursiyadan sonra bərk acımış olan Penqrof və Herbert acgözlüklə yeməyə girişdilər.

Axşam yeməyindən sonra hamı uzanıb yatdı. Herbert dərhal yuxuya getdi.

Fırtına getdikcə şiddətlənirdi. Külək hava balonunu Riçmond-dan Sakit Okeanın bu uzaq guşəsinə atmış qasırğan dərəcəsinə çatmışdı. Üzü şorqə olan Buxarı qasırğanın ən şiddətli zərbələrinə

tutulmuşdu. Yaxşı ki qəzaya uğrayanların sığınacaq yeri olan, bir-birinin böyrünə qısılmış bu qayalar o qədər möhkəmdi ki, heç bir təhlükə ola bilməzdi.

Boranın qəzəbinə, dalgaların şiddətlə çarpmasına və göy gurlutusuna baxmayaraq Herbert bərk yatmışdı. Ən nəhayət Penqrofu da yuxu apardı. Dəniz həyatı onu hər şeyə öyrətmişdi. Yalnız Gedeon Spilet yatmamışdı. Nabla getmədiyindən təəssüf edir və özünü danlayırdı.

Zavallının başına görə nə gəlmişdi? Nə üçün bu vaxta qədər qayıtmadı?

Jurnalist, quduzcasına gurlayan fırtınaya heç əhəmiyyət vermədən, öz qum yatağında, gah bu böyrü, gah o biri böyrü üstə çevriliydi. Bəzən yorğunluğundan ağırlaşan göz qapaqları yumulurdu. Lakin yenə kəskin bir fikir yuxusunu qaçırdı.

Gecə saat ikiyə yaxın şirin yuxuya getmiş Penqrof, birisinin onu dürtmələdiyini hiss etdi.

O yuxudan ayıldıqda dənizçilərə məxsus olan bir sürətlə fikrini cəmləşdirərək:

– Nə olub? – deyə bağırdı.

Jurnalist onun başının üstündə durmuşdu.

– Qulaq as, Penqrof, qulaq as – deyə pıçıldadı.

Dənizçi qulaqlarını şəkldi, lakin fırtınadan savayı heç bir səs eşitmədi.

– Küləkdir, – dedi.

Gedeon Spilet:

– Yox, – deyə etiraz etdi. – Mənə elə gəldi ki...

– Nə?

– İt hürüşü.

– İtmi?

Penqrof ayağa qalxdı.

– Bəli.

– Olan şey deyil. Bir də küləyin belə vıyılması arasından.

Jurnalist onun sözünü kəsərək:

– Odur... qulaq asın – dedi.

Penqrof doğrudan da, küləyin bir dəqiqəlik fasiləsi arasından it səsi eşitdi.

Jurnalist onun əlini sıxaraq:

– Eşidirsiniz? – deyə soruşdu.

Penqrof:

– Hə... hə... – deyə cavab verdi.

Herbert birdən ayılıb:

– Bu Topun səsidir – deyə bağırdı.

Hər üçü Buxarının ağzına atıldılar.

Bayıra çıxmaq çox çətindi. Şiddətli külək onları geri basırdı. Yalnız qayalardan bərk-bərk yapışaraq ayaq üstündə dura bilir-dilər.

Göz-gözü görmürdü. Dəniz, göy, yer eyni dərəcədə qaranlıqdı. Jurnalist ilə onun iki yoldaşı bir neçə dəqiqə qasırga ilə sarsılmış, yağışla islanmış, gözlərinə qum dolmuş bir halda olduqları yerdə donub qalmışdılar. Lakin birdən, bir saniyəlik sükut arasından, yenə it hürüşü eşidildi.

Bu yalnız Topun hürüşü ola bilərdi. Lakin o təkmi idi, ya bir adamın yanınca gəlirdi?

Dənizçi jurnalisti yerində durmağa dəvət edərək, əlini sıxdı (fırtınanın gücündən ağır deyənə qulaq eşitmirdi) və Buxariya cumdu. Bir dəqiqədən sonra əlində kösöv olaraq qayıtdı. Kösovü başı üzərində tutub kəskin bir fit çaldı. Buna cavab olaraq yaxında it səsi gəldi və çox çəkmədən bir it yüyürüb mağaraya girdi. Dənizçi ocağa quru budaq atdı, alovun dilləri dəhlizi işıqlandırdı. Herbert, Penqrof və Spilet itin dalınca getdilər.

Herbert:

– Topdur – deyə bağırdı.

Bu doğrudan da Topdu. Bu iki cinsin cütləşməsindən sürətli ayaqlara və iti iy bilməyə malik olan gözəl anqlonormand köpəyi idi və hər iki xüsusiyyət bu ov iti üçün böyük üstünlük idi.

Bu Sayrus Smitin iti idi. Lakin o təkdi, ardınca nə mühəndis gəlirdi, nə də Nab.

İtin heç ömründə görmədiyi Buxariya, özü də belə boranlı bir gecədə instinkt ilə nə cür gəlib çıxması çox təəccüblü idi. Lakin hamısından təəccüblüsü o idi ki, qasırga ilə mübarizədən çıxmış Top yorğun itə bənzəmirdi.

Herbert iti qucaqlayıb tumarladı. Top sevincle başını gəncin əlinə sürtdü.

Jurnalist:

– İt tapılmış, demək yiyəsi də tapılar – dedi. – Haydı yola. Top bizi aparar.

Penqrof etiraz etmirdi. O hiss edirdi ki, itin gəlişi ilə onun qəmli gümanları öz zəminini itirmişdi.

– Haydı yola, – deyə jurnalistin təklifini təkrar etdi.

Buxarıdan ayrılacaqları müddət ərzində od sönməsin deyə, Penqrov közərməkdə olan odun üstünə kül çəkdi, yeməyin qalıqlarını yığışdırdı və Topu fitlə çağıraraq qapıya yönəldi. Herbertlə jurnalist də onun dalınca getdilər.

Qasırga ön şiddətli bir dərəcəyə çatmışdı. Təzəcə doğmuş ay qətiyyən işıq saçmırdı. Yolu seçmək mümkün deyildi. Topun instinktino etibar etmək hamısından yaxşı idi. Elə də etdilər. Spilet ilə Herbert itin ardınca, dənizçi isə yanla gedirdilər. Şıdırgı yağış bir az azaldı, çünki şiddətli yağışın şımaqlarını su tozuna çevrilirdi. Lakin bir hal qəzaya uğrayanlar üçün əlverişli idi: qasırga cənub–şərqdən, yəni yolçuların düz dalından əsirdi. Ona görə qasırga yolçulara nəinki mane olmur, hətta yürüşlərini daha da sürətləndirirdi. Bir də itmiş yoldaşın tapılmaq ümidi yolçulara daha da qüvvət verirdi. Nabin öz ağasını axtarıb tapdığına və vəfalı Topu onların ardınca göndərildiyinə şübhə etmirdilər. Lakin mühəndis hələ sağdımı və ya Nab Topu öz yoldaşlarını onunla vidalaşmaq üçünmü göndərmişdi? Bilinmirdi.

Səhər saat dörd üçün beş milə qədər yol getdilər. Penqrof, Spilet və Herbert iliklərinə qədər islanmışdılar. Soyuqdan tır-tır əsirdilər, lakin ağızlarından bir kəlmə belə şikayət sözü çıxmırdı. Ağillı heyvan onları hara aparsaydı getməyə hazırdılar.

Herbert:

– Sayrus Smit qurtulmuşdur, deyilmi, Top? – deyə soruşdu.

İt cavabında hürdü.

Saat beşə doğru dan yeri ağarmağa başladı. Saat altıda səhər açıldı. Buludlar yüksək havada ildırım sürətilə qaçırdı. Dənizçi ilə onun yoldaşları azından Buxarının altı millik bir məsafəsində idilər. İndi yastı qumlu sahil boyunca gedirdilər. Sağ tərəfdən, sahilə paralel olaraq qaya silsiləsi uzanıb gedirdi, lakin indi, qabarmanın ön yüksək bir vaxtında, yalnız bu qayaların təpəsi görünürdü.

Sahilin sol tərəfi, qanqal bitmiş qum təpələrilə əhatə olunmuşdu. Sahil geniş qum meydanına bənzəyirdi.

Orada–burada böyrü üstə əyilmiş tək–tək ağaclar gözü çarpırdı. Şiddətli cənub–qərb küləyi bunların budaqlarını yerə əyirdi. Uzaqlarda cənub–qərb tərəfdən meşə otəyi görünürdü.

Bu vaxt Topda bərk həyəcan əlaməti görünürdü. O, sürətlə getməyi təvəqqe edirmiş kimi, gah irəli, gah da geri yüyürür, dənizçinin yanına soxulurdu. İt sahildən uzaqlaşdı və öz gözəl duyğusundan istifadə edərək, tərəddüd etmədən qum təpələrinə doğru yönəldi. Adamlar da onun ardınca getdilər.

Ətraf bəsbütün boşluq idi. Ətrafda heç bir ins-cins yoxdu. Qum təpələrinin arxasında yaşıl yamaclar uzanıb gedirdi.

Burası kiçik qum İsveçrəsi idi, itin iti duyğusu olmasaydı, buralardan baş çıxarmaq çətin olardı. Qum təpələri ilə beşdəqiqəlik yol getdikdən sonra jurnalist və onun yoldaşları, alçaq bir təpənin otəyindəki mağaraya yanaşdılar. Top mağaranın ağzında durub hürdü. Penqrof, Spilet və Herbert mağaraya girdilər.

Burada Nab ot üzərində uzadılmış bir cəsədin önündə diz çökmüşdü. Bu, mühəndis Sayrus Smitdi.

Səkkizinci fəsil

Sayrus Smit sağdırmı? Nabin nağılı. Ayaq izləri. Həll olunmamış məsələ. İlk sözlər. İzlərin tutuşdurulması. Buxarıya qayıdış. Penqrof dəhşət içində.

Nab tərəpənmirdi. Penqrof ona yalnız bir cə sual verdi:

– Diridir?

Nab cavab vermədi. Gedeon Spiletin və Herbertin rəngi qaçdı. Herbert əlləri qoynunda yerindəcə donub qaldı.

Lakin öz qüssəsinə qapılmış Nabin yoldaşlarını duymadığı və dənizçinin sualını eşitmədiyi aydındı.

Jurnalist hərəkətsiz cəsədin qarşısında diz çökdü, mühəndisin yaxasını açıb qulağını onun sinəsinə dayadı. Bir dəqiqəlik ürəyin zəif döyüntüsünə qulaq asdı. Bu bir dəqiqə hamıya bir əbədiyyət kimi uzun görünürdü.

Nab bir az dikəldi, şəşqın gözlərilə ətrafa baxdı. Yorgunluqdan üzöldüyü, ümitsizlikdən sarsıldığı üçün Nab tanınmaz olmuşdu. O, ağasını ölmüş hesab edirdi.

Gedeon Spilet uzun–uzadı və diqqətlə tədqiq etdikdən sonra ayağa qalxdı.

– Diridir, – dedi.

Penqrof da öz növbəsində mühəndisin yanında diz çökdü. Onun qulağı da güclə eşidilə bilən ürək döyüntüsünü və zəif tənəffüsü duydu.

Jurnalistin xahişi ilə Herbert su gətirməyə getdi. Mağaranın yüz addımlığında qumun arasından şəffaf su çıxırdı. Yəqin bu bulaq, dünənki yağışdan əmələ gəlmişdi. Lakin su götürmək üçün orada bir balıqqulağı belə yoxdu. Gənc öz cib yaylığını suda isladib cəld mağaraya qayıtdı.

Xoşbəxtlikdən bu islanmış kətan parçası Gedcon Spileti tamamilə təmin etdi. O bununla yalnız mühəndisin dodaqlarını islatmaq istəyirdi. Doğrudan da bir neçə damla su dərhal öz gücünü göstərdi. Sayrus Smit dərin bir nəfəs çəkdi. Sanki bir şey demək istəyirdi.

Jurnalist:

– Biz onu qurtaracağıq! – dedi.

Bu sözlər Naba ümid verdi. Bədəninə yara olub-olmadığını yoxlamaq üçün Nab ağasını soyundurdu. Nə qədər diqqətlə baxdı-larsa, bir dənə cızıq yeri belə tapmadılar. Bu qərribə işdi, axı Sayrus Smiti dalğalar burunlara vura-vura aparmışdı.

Lakin bu tapmacanın izahı sonradan veriləcəkdir. Sayrus Smit özünə gələndən sonra başına gələn qəzanı müfəssəl surətdə nağıl edər. İndi isə onu cana gətirmək lazımdır. Gedeon Spilet mühəndisi ovxalamağı təklif etdi. Penqrof cəld yun köynəyini çıxarıb mühəndisi ovxalamağa başladı. Sayrus Smit bu qaba masajdan qızıışaraq əlini azca tərpətdi. Tənəffüsü nisbətən düzgünləşdi. Yəqin o üzül-düyündən ölürdü, yoldaşları bir az da gec gəlsəydilər, Sayrus Smit yəqin ki, öləcəkdi.

Dənizçi Nabdan:

– Siz ağanızı ölmüş hesab edirdiniz? – deyə soruşdu.

Nab:

– Bəli, – dedi. – Top sizi tapıb gətirməsəydi, mən ağamı dəfn edəcəkdim və özüm də onun qəbri yanında öləcəkdim...

Nab, Sayrus Smiti nə cür tapdığını nağıl etdi. Dünən dan yeri ağaranda Buxarını tərk edib, əvvəl bir dəfə getdiyi yolla sahil boyu ilə şimala yollanmışdı. Nab etiraf etdi ki, ağasını tapa biləcəyinə qətiyyən ümidi yoxdu, bununla belə, cüzi bir iz tapmaq arzusu ilə, onu doğru yola çıxaracaq qum təpələrini, qayaları bir daha gözdən keçirməyə başladı. Xüsusilə sahilin qabarına zamanı su ilə örtülməyən hissəsini diqqətlə axtardı: qabarına və çökilmə qumdakı

bütün izləri silib aparır. Nab öz ağasını diri tapacağını güman etmirdi. Öz əlilə dəfn etmək üçün onun cəsədini tapmaq istəyirdi.

Nab uzun zaman boş-boşuna axtardı. Bu boş sahilə insandan qətiyyən əsər-əlamət görmürdü. Yeri bürümüş minlərcə balıqqulaqlarının biri belə əzilməmişdi. Heç yerdə nə təzə, nə də köhnə insan izi görünmürdü.

Nab sahil boyu daha bir neçə mil getməyi qərara aldı. Axıntı mühəndisin cəsədini uzaqlara apara bilərdi. Meyit azməyilli sahilin yaxınlığında üzürsə, dalğalar gec-tez onu qırağa atacaqdı. Nab bunu bilirdi və ona görə ağasının meyitini tapıb onunla vidalaşmaq istəyirdi.

– Mən daha iki mil yol getdim, çökilmə zamanı çılpqlaşmış bütün qayaları keçdim və artıq bir şey tapacağımdan ümidimi kəşmişdim ki, birdən saat beşə yaxın qumun üzərində insan izi gördüm...

Penqrof:

– Ayaq izi? – deyə bağırdı.

– Bəli.

Jurnalist:

– Bu ayaq izi qayaların yanındanmı başlayırdı?.. – deyə soruşdu.

Nab:

– Yox, – deyə cavab verdi. – Bu izlər qabarmanın qurtardıdığı yerdən başlayırdı. Bu xətdən o yandakı izlər, yəqin çökilmə zamanı silinmişdi.

Gedeon Spilet:

– Dalısını söylə, Nab, – dedi.

– Bu izi gördükdə sanki ağılım başımdan çıxdı. İzlər çox aydın olub, qum təpələrinə doğru gedirdi. Bir dördə bir mil qədər yolu ehtiyatla gedib, izləri pozmamaya çalışdım. Beş dəqiqədən sonra it səsi eşitdim. Bu Topdu. Top məni buraya – ağamın yanına gətirdi.

Axırda Nab bu cansız cəsədi tapdıqdan sonra qüssəyə qapıldığını nağıl etdi. Əbəs yerə bunda həyat əlaməti axtarırdı.

Mühəndisi cana gətirmək təşəbbüsü boşa çıxdı. Yalnız, dünyada hər şeydən çox sevdiyi adama son borcu vermək qalırdı.

O zaman, Nab öz yoldaşlarını xatırladı. Onlar da, ehtimal, bu zavallını sonuncu dəfə görməyi arzu edərlər. Top da burada idi. Bu ağıllı heyvanın ağılına etibar edə bilməzdimi? Nab mühəndisin yoldaşı Gedeon Spiletin adını bir neçə dəfə çağırırdı. Gedeon Spileti

Top hamıdan yaxşı tanıyırdı. Sonra Topun üzünü cənuba tutub əlilə işarə etdi. Top Nabın göstərdiyi istiqamətə yüyürdü. Oxucuya məlumdur ki, Top, Buxarıda heç olmadığı halda, öz xariqiləmə instinkti ilə axtarib onu tapmışdı.

Nabın yoldaşları bu nağılı dərin bir diqqətlə dinlədilər. Bir şey tamamilə anlaşılmazdı ki, dalğalarla amansız mübarizə apardığı halda, Sayrus Smitin bədənində bir dənə də olsun sıyrıntı yeri yoxdu. Mühəndisin sahildən tam bir mil uzaqda, qum təpələri arasında itib getmiş bu mağaraya gəlib çıxması, daha təəccüblü idi.

Jurnalist:

– Demək, Nab, öz ağanı mağaraya gətirib çıxaran sən deyilmiş-sən? – deyər soruşdu.

Nab:

– Xeyr, mən deyiləm, – deyər cavab verdi.

Dənizçi:

– Aydın şeydir ki, mister Smit buraya özü gəlib, – dedi.

Gedcon Spilet:

– Aydın olmağına aydındır, ancaq tamamilə anlaşılmazdır, – dedi.

Bu sirri yalnız mühəndis özü açar bilərdi. Bundan ötrü də onun özünə gölməsini gözləmək lazım gəlirdi. Xoşbəxtlikdən, mühəndis tezliklə canlanmağa başlayırdı. Bədəninin ovxalanması qanın bədəndə öz qaydasınca dolanmasına səbəb oldu. Sayrus Smit yenə əlini, sonra başını tərpətdi və nəhayət, ağzından bir neçə anlaşılmaz söz çıxdı.

Mühəndisin üzərinə əyilmiş Nab onu çağırdı, lakin mühəndis yəqin eşitmədi, gözləri qabaqkı kimi yumulu qalmışdı, həyat onda yalnız hərəkətlə oyanırdı, şüuru isə hələ qayıtmamışdı.

Penqrof odu olmadığına, od yandırmağa imkan tapmadığına təəssüf etdi. Bəd xətlilikdən özilə qov götürməmişdi, iki daşı birbirinə vurmaqla qovu asanlıqla yandırmaq olardı. Mühəndisin ciblərində isə saatdan başqa heç bir şey yoxdu. Ona görə Sayrus Smiti mümkün qədər tezliklə Buxarıya aparmaq lazımdı. Hamının rəyi belə idi.

Bu arada mühəndis yavaş-yavaş özünə gəlirdi. Dodaqlarını isladan su öz gücünü göstərmişdi. Penqrofun ağlına yaxşı bir fikir gəldi: bu suya qızardılmış tetra quşu şirəsindən bir az qatdı.

Herbet dəniz sahilinə qaçıb iki dənə balıqqulağı gətirdi. Dənizçi miksturasını hazırlayıb mühəndisin ağzına yaxınlaşdırır. Mühəndis acgözlüklə suyu içdi. Bundan sonra gözlərini açdı.

Nab və jurnalist mühəndisin üzərinə əyildilər.

Nab:

– Cənab! Cənab! – deyər bağırdı.

İndi mühəndis onun səsini eşitdi. Nabı və Spileti, sonra da Herberti və dənizçini tanıdı, onların əllərini yavaşca sıxdı.

Yenə dodaqlarından bir neçə söz çıxdı, bu sözləri, yəqin qabaqlar işlətməmişdi. Bunlar huşsuz zamanında da mühəndisi hansı fikirlə rahatsız etdiyini göstərdi. Bu dəfəki sözlər hamıya anlaşıqlı idi:

– Adadır, yoxsa qitə?

Penqrof özünü saxlaya bilməyərək:

– Ah, – deyər bağırdı. – Bunun bu saat bizdən ötrü heç bir fərqi yoxdur, mister Smit! Canınız sağ olsun! Ada və ya qitə olduğunu sonra da öyrənə bilərik.

Mühəndis razılıq əlaməti olaraq başilə işarə etdi və sanki yuxuya getdi.

Hamı onun yuxusuna mane olmamaq üçün susdu. Jurnalist hələlik mühəndisi Buxarıya aparmaq üçün xərk hazırlamağı məsləhət gördü. Nab, Penqrof və Herbert mağaradan çıxıb bir neçə sısqı ağac bitmiş uca təpəyə yollandılar. Dənizçi yol uzununu, arası-kəsilmədən təkrar edirdi:

– Ada, yoxsa qitə? Nəfəsi güclə gedib-gəldiyi halda gör ağılından nələr keçir! Belə də adam olar!

Penqrofla yoldaşları təpənin üstünə dırmaşmış sısqı bir ağacın ön yoğun budaqlarını sındırdılar, bu, dəniz kənarında bitən şam ağacının bir növü idi, külək ağacın yarpaqlarını tökmüşdü. Sonra bu budaqlardan xərk düzəldilər, üstünə ot və yarpaq sərərək rahat bir yatağa çevirdilər.

Bu iş qırx dəqiqə vaxt apardı, dənizçi, Herbert və Nab mühəndisin yanına qayıtdıqda artıq səhər saat ondu. Gedcon Spilet mühəndisin yanından ayrılmamışdı.

Sayrus Smit yuxudan, daha doğrusu, dalğınlıqdan təzəcə ayılmışdı. Bu vaxta qədər ölü sifəti kimi solğun olan yanaqları qızarmağa başladı. Azacıq dikəldi, harada olduğunu soruşur kimi ətrafını gözədən keçirdi.

Jurnalist:

– Sayrus, üzülmədən məni dinləyə bilərsinizmi? – deyə soruşdu.

Mühəndis:

– Xeyir, – deyə cavab verdi.

Dənizçi onun sözünü kəsərək:

– Mənə elə gəlir ki, – dedi, – mister Smit bu tetra quşu həlimindən bir qədər də dadsa, sizi daha yaxşı dinləyə bilər... Axı bu tetra quşudur, mister Smit, – deyə əlavə etdi.

Qovurmanın qalanı yoldaşlar arasında bölündü, hamısı bərk acımışdı, ona görə səhər yeməyindən yarınadılar.

Dənizçi:

– Eybi yoxdur, – dedi, – Buxarıda yeməyimiz var. Xəbəriniz olsun ki, mister Smit, orada, cənubda, bizim yataqlı, ocaqlı otaqlarımız var, mətbəxdə də Herbertin qurudu adlandırdığı bir neçə düjün quşumuz var. Xəbərimiz hazırdır, özünüzü bir az yaxşı hiss edən kimi, sizi öz daldalanacağımıza apararıq.

Mühəndis:

– Sağ olun, dostum, – deyə cavab verdi. – Bir-iki saatdan sonra yola düşərik... İndi əhvalatı danışın, Spilet.

Jurnalist, mühəndisə məlum ola bilməyən bütün hadisələri, hava balonunun sonuncu uçuşunu, – adalığından və ya qitəliyindən asılı olmayaraq, – boş görünən bu ızsız yerə enməsinə, Buxarının tapılmasını, onun cəsədinin axtarılmasını, Nabın sədaqətini, Topun vəfasını, rəşadətini və sairəni nəgəl etdi.

Sayrus Smit zəif səslə:

– Bəs məni səhildən siz tapmamısınız? – deyə soruşdu.

Jurnalist:

– Xeyir, – deyə cavab verdi.

– Məni bu mağaraya da siz gətirməmişsiniz?

– Xeyir.

– Bu mağara qayalıqdan nə qədər uzaqdır?

Penqrof:

– Təqribən yarım mil, – deyə cavab verdi. – Burada sizi tapdıgımıza özümüz də məəttəl qalmışıq.

Mühəndis bir qədər cana gəldi və təfəsilatla daha çox maraqlanaraq:

– Doğrudan da qoribə şeydir, – dedi.

Dənizçi sözünə davam edərək:

– Lakin, – dedi, – dalğa sizi hava balonundan qopardıqdan sonra başınıza nə gəldiyini bizə nəgəl etməmişiniz.

Sayrus Smit xatırlamağa başladı. Yadında az şey qalmışdı. Dalğa onu aerostatdan qoparan kimi bir neçə fut suya batdı. Okeanın üzünə çıxdıqda, yanında canlı bir vücut gördü. Bu ona yardıma gələn Top idi. Gözlərini yuxarı qaldırdı, balon gözədən itmişdi: balon onun və Topun ağırlığından qurtularaq ildırım sürətilə havaya cüm-müşdü. Səhildən yarım millik bir məsafədə quduz dalğalar arasında olduğunu gördü. Dalğalarla çarpışmağa başladı və səhilə doğru üzdü. Top dişləri ilə onun paltarından yapışdı ona kömək edirdi. Sürətli axın onu qabağına alıb şimala doğru apardı və yarım saatlıq müqavimətdən sonra onu təqətdən saldı, mühəndis suyun dibinə qərq olaraq Topu da özü ilə apardı. Bundan sonra öz dostlarının qucağında gözünü açınca qədər başına nə gəldiyini xatırlamır.

Penqrof:

– Lakin, – dedi, – sizi səhilə dalğa vurub çıxardığı və bu mağaraya gəlib çıxmaq üçün qüvvənin çatdığı şübhəsizdir. Axır Nab sizin ayaqlarınızın izini tapmışdır.

Mühəndis dalğın bir surətdə:

– Yəqin elədir, – dedi. – Bu yerlərdə özgə adamların izinə rast gəlmədinizmi?

Jurnalist:

– Qətiyyənlə rast gəlməmişik, – dedi. – Lakin naməlum bir qurtarıcı sizi sudan çıxarıb buraya gətirmişsə, bəs nə üçün sizi qoyub getmişdir?

Mühəndis:

– Siz doğru deyirsiniz, Spilet, – deyə razı oldu. Sonra öz nöqərinə müraciət etdi: – Nab, de görək, bəlkə sən... belə bir dalğın dəqiqən olmamışmı ki, bu dəqiqə içərisində... Yox, bu mənasız şeydir... Sən tapdığın izlər pozulmamışmı?

Nab:

– Bəli, ağa, – deyə cavab verdi. – Mağaranın ağzında yağış və küləkdən qorunan bir yerdə ayaq izi qalmışdır. Qalan izlər isə, yəqin külək və yağışla silinmişdir.

Sayrus Smit:

– Penqrof, – dedi, – lütfən mənim ayaqqabımı götürüb həmin izlə tutuşdurun.

Dənizçi mühəndisin xahişini yerinə yetirdi.

Yolu tanıyan Nabın müşayiəti ilə o və Herbert izin qaldığı yero getdilər.

Bu arada Sayrus Smit jurnalistə deyirdi:

– Burada anlaşılmaz şeylər baş vermişdir.

Gedeon Spilet:

– Doğrudan da, anlaşılmaz, – deyə razılaşdı.

– Bunları anlamaq üçün indi özümüzü yormağa dəymoz, əziz Spilet. Bu barədə başqa bir vaxtda danışırıq.

Bir dəqiqədən sonra dənizçi, Herbert və Nab mağaraya qayıtdılar.

Heç bir şübhə yox idi, mühəndisin ayaqqabıları iz ilə tuş gəlirdi. Deməli, Sayrus Smit özü bu izləri buraxmışdır?

Mühəndis:

– İndi hər şey aydındır, – dedi – mənə qara basıbmış, halbuki, mən bunu Naba isnad vermək istəyirdim. Yəqin, mən yuxulu gözən kimi, hara və nə üçün getdiyimi düşünmədən gedirmişəm, mənə sudan çıxarmış Top da, öz instinktindən istifadə edərək, mənə buraya gətirmiş... Top, yanıma gəl, ağıllı itciyəzim, yanıma gəl, əziz Topum.

Gözəl it ucadan hüddü, öz sədaqətini gurultu ilə ifadə edərək öz yiyəsinin yanına sumdu.

Hamı razı oldu ki, bu hadisələrin heç bir başqa izahı yoxdur və Sayrus Smiti qurtarmaq şərəfi, bütünlüklə, Topa aiddir.

Təqribən günorta çağı Penqrof Sayrus Smitdən, onu aparmağın mümkün olub-olmadığını soruşdu.

Sayrus Smit, sarsılmaz iradəsini ifadə edən bir təşəbbüs göstərərək, güclə ayağa qalxdı. Lakin tez dənizçinin qoluna söykənməli oldu, yoxsa yıxılacaqdı.

Penqrof:

– Yaxşı, yaxşı, – dedi. – Cənab mühəndisin xərəyini gətirin.

Xərəyi gətirdilər. Çarpaz qoyulmuş budaqların üstünə yosun və ot döşənmişdi.

Qəzaya uğrayanlar mühəndisi xərəyə uzadıb mağaradan çıxdılar.

Səkkiz mil yol getməli idilər. Xərəyi aparanların tez-tez dincəlmələrini nəzərə alaraq, Buxariya qədər məsafəni altı saata qət etməli idilər. Külək, əvvəlki kimi şiddətli idi, yağış isə dayanmışdı. Mühəndis xərəyə uzanmış halda dirsəklənərək ətrafı diqqətlə

gözdən keçirirdi. O danışmırdı, lakin gözünü ətrafdan bir ləhzə ayırmırdı, məhəllin dərə-təpəli, meşəli və müxtəlif bitkili relyefi onun fikrində qalırdı. Lakin bir-iki saat getdikdən sonra yorğunluq ona qələbə çaldı. Xərəkə yuxuya getdi.

Saat altının yarısında kiçik dostu Buxariya yanaşdı. Hamı durdu. Xərəyi qumun üzərinə qoydular. Sayrus Smit bərk yatdığı üçün oyanmadı.

Penqrof düşünənki boranın, yerin zahiri görünüşünü dəyişdiyini heyrotlə müşahidə etdi. Böyük uçqunlar əmələ gəlmişdi. İri qaya parçaları sahilə ora-bura tökülmüşdü, sahil qumunun üstünü qalın dəniz xalçası örtmüşdü. Dənizin sahil xəttini bürüdüüyü və qranit divarının ələyinə qədər gəldiyi aydıdı, Buxarının girəcəyində torpaq, dalgaların şiddəti hücumu ilə alt-üst edilmişdi.

Penqrof bədbəxtlik üz verdiyini duyan kimi oldu və ürəyi sıxıldı. Koridora cumdu və dərhal qayıdıb kandarda qəmgin-qəmgin yoldaşlarına baxdı.

Od sönmüşdü. Ocaqda kül yerinə dəniz otu vardı. Qovu əvəz edən yandırılmış əski yoxdu. Dəniz Buxarının koridorlarına soxularaq, hər şeyi qarışdırıb yox etmişdi.

Doqquzuncu fəsil

Sayrus yanımdadır. Penqrofun təcrübələri. Adamı, qitəmi? Mühəndisin layihələri. Sakit okeanda. Meşənin dərinliyində. Su donuzu ovu. Xoşa gələn tüstü.

Dənizçi bir neçə sözlə, Spiletə, Herbert və Naba əhvalatı nağıl etdi. Penqrofun fikrincə odun yoxluğu çox kədərli noticəyə səbəb ola biləcəkdə, halbuki bu məsələ dənizçinin yoldaşlarına eyni dərəcədə təsir bağışlamadı.

Ağasının xilas ilə özünü həddindən artıq xoşbəxt sanan Nab, Penqrofun sözləri haqqında düşünmür, daha doğrusu, düşünmək belə istəməirdi.

Herbert deyəsən müəyyən dərəcəyə qədər dənizçinin təşvişinə şərikdi.

Jurnalistə gəldikdə isə, o sadəcə dedi:

– İnandırırım sizi ki, Penqrof, bunun heç əhəmiyyəti yoxdur.

- Lakin təkrar edirəm ki, odsuz qalmışıq.
- Nə böyük iş imiş!
- Özü də od yandırmağa qətiyyəni imkanımız yoxdur.
- Boş şeydir.
- Lakin, mister Spilet!..

Jurnalist:

– Yəqin canım!.. Sayrus yanımızda deyilmi? – deyə etiraz etdi.
– Mühəndisimiz ölməyib ki? Qəm yeməyin, o od yandırmağa çarə tapar.

- Nə ilə?
- Heç nə ilə!

Penqrof bunun qarşısında nə cavab verə bilirdi? Susdu, çünki qəlbinin dərinliyində, yoldaşlarının Sayrus Smitə olan etimadına şərəkdi: onların nəzərində Sayrus Smit, bütün insan bilikləri və aqlını öz başına yığmış bir adamdı. Onunla insanların yaşamadığı bir adada olmaq, Amerika Ştatlarının böyük bir sənaye şəhərində olmaqdan yaxşı idi. Onunla olduqda, adam heç bir şeyə ehtiyac hiss etməz. Onun yanında ümitsizliyə qapılmaq olmaz. Sayrusun yoldaşlarına söyləşəydilər ki, vulkan bu saat yeri məhv edəcək, dəniz aralanıb yeri udacaq, onlar heç də təşvişə düşmədən “Sayrus buradadır, onunla danışın!” – deyə cavab verərdilər.

Lakin bu dəqiqə onun ixtiracılığına müraciət etmək mümkün deyildi. Mühəndis xərəkə uzaq yol gətirdiyindən yorulduğu üçün, yenə dərin yuxuya getdi, onu oyatmaq istəmirdilər.

Onları miskin bir axşam yeməyi gözləyirdi, çünki tetra quşu öti bütünlüklə yeyilmişdi, ehtiyat üçün saxlanmış quyruq isə, yox olmuşdu. Səbr edib gözləmək lazımdı.

Sayrusu Buxarının ortasına gətirdilər və burada onun üçün quru doniz otu və yosundan yataq hazırladılar.

Gecə oldu. Külək şimal-şərq tərəfdən əsdi, havanın temperaturu birdən-birə aşağı endi. Bundan başqa, dəniz Penqrof tərəfindən qurulmuş arakəsmələri silib apardığı üçün, Buxarıda külək güruldayırdı. Yoldaşları kimisi qısa kürkünü, kimisi yun köynəyini çıxarıb mühəndisin üstünə örtməsəydi, ona yəqin soyuq dəyəcəkdi.

Bütün axşam yeməyi, Herbert və Nab tərəfindən okean sahilindən yığılmış litodamlardan ibarət idi. Gənc, yumşaqbədənlilərə bir qədər yeməli dəniz yosunu – sarqassa əlavə etdi, bunları qayaların təpələrindən yığmışdı. Bu dəniz yosunları quru halında, qidalı və

dadlı maddələrlə xeyli zəngin olan jelatin yığımından ibarət idi. Burası da qeyd edilməlidir ki, bu su yosunları Böyük okeanın Asiya sahillərində yaşayan yerli əhalinin gündəlik yemək məhsulunun mühüm hissəsini təşkil edir.

Dənizçi:

– Mister Smitin bizə yardıma gəlməsi zamanı yetişmişdir!
– dedi.

Bu arada havanın soyuqluğu dözülməz olmuşdu, bundan qorunmaq mümkün deyildi. Dənizçi od yandırmaq üçün cürbəcür çarələr axtarırdı. Bir az quru yosun tapdı və iki daşı bir-birinə çalaraq qığılcımla yosunu yandırmaq istədi. Lakin yosun yanmaq istəmirdi.

Penqrof, bu işin uğurla bitəcəyinə inanmadığı halda, yenə vəhşilərin üsulu ilə od əldə etməyi sınadı, bu, iki quru ağacı bir-birinə sürtməkdən ibarət idi. Onunla Nab tərəfindən sürünməyə sərf edilən enerji, istilik enerjisinə çevriləydi, transatlantik gəmilərinin qazanlarını qaynamaq dərəcəsinə çatdırmaq olardı. Lakin nəticə mənfə oldu: odun parçaları yalnız qızışır və özü də təcrübəni edənlərin özlərindən az qızışırdı.

Bir saat əlverişli olduqdan sonra Penqrof qan-tərə batdı. Təəssüflə odun parçalarını yerə atdı.

– Bundan sonra istər lap göylə yer bir-birinə qovuşsun, mən vəhşilərin bu üsulla od əldə etdiklərinə inanmamam, – dedi. – Əllərimi bir-birinə sürtməklə yandırmaq, məncə, ondan daha asandır.

Lakin dənizçi bu üsulun doğruluğunu inkar etməkdə haqlı deyildir. Vəhşilərin iki quru ağac parçasını bir-birinə sürətlə sürtməkdən od əldə etdiklərinə şübhə yoxdur. Lakin, ilk əvvəl, bu əməliyyat üçün hər cür ağac yaramazdı; ikincisi, bundan ötrü lazımı vərmiş tələb olunurdu ki, bu da Penqrofdan yoxdu.

Penqrofun ovqatının təlxiliyi çox çəkmədi. Yerə atdığı iki ağac parçasını Herbert cəld götürdü və şiddətlə bir-birinə sürtməyə başladı. Qüvvətli dənizçi, zəif gəncin onun bacarmadığı işi görməyə çalışdığına baxıb güldü.

– Sürt, Herbert, sürt! – deyə ona sataşdı.

Herbert gülərək:

– Mən də sürürəm, – deyə cavab verdi. – Lakin mənim bu saat qızışmaqdan savayı özgə məqsədim yoxdur. Bir azdan sonra mənə də sənə kimi isti olacaq, Penqrof.

Elə də oldu. Həmin gecə od əldə etmək təşəbbüsündən vaz keçmək lazım gəldi. Gedeon Spilet iyirmi dəfə təkrar etdi ki, Sayrus Smit üçün bu zəhmət tələb etməz, hələlik isə o koridorların birində qum üzərinə uzandı. Herbert, Penqrof və Nab da onun kimi etdilər. Top yiyəsinin ayağı altında uzandı.

Ertəsi gün, martın 28-də, mühəndis yuxudan oyandıqda, yoldaşlarının onun oyanmasını gözlədiyini gördü. Dünənki kimi ilk sözləri bu oldu:

– Adadır, yoxsa qitə?

Görünür bu onun zəhlə tökən bir ideyası idi.

Dənizçi:

– Biz bunu bilmirik, mister Smit, – deyə cavab verdi. – Bizi, bu quru üzərilə apara biləcəyiniz zaman öyrənərik.

Mühəndis:

– Deyəsən, mən artıq bu işi görməyi bacararam, – dedi.

O, xüsusi bir qüvvət sərf etmədən ayağa qalxdı...

Dənizçi:

– Hə, bu yaxşı oldu, – deyə bağırdı.

– Acından ölürem. Mənə yemək versəniz, məndə qətiyyəən zəiflik əlaməti qalmaz. Sizin odunuz var, deyilmi?

Dənizçi qısa bir sükutdan sonra:

– Heyhat, odumuz yoxdur və ya daha doğrusu, artıq odumuz sönmüşdür... – dedi.

Dənizçi keçən günün hadisələrini müfəssəl surətdə mühəndisə danışdı və tapdıqları tək bir kibrit və vəhşilərin üsulu ilə od əldə etmək təcrübəsi haqqında nağıl etdikdə, mühəndisi güldürdü.

Mühəndis:

– Baxırıq, – dedi, – buralarda qovu əvəz edəcək bir şey tapılmasa...

Dənizçi onun sözünü kəsdi:

– Onda nə olsun?

– Kibrit qayıranıq.

– Doğruçu kibrit?

– Lap doğruçu.

Jurnalist əlini dənizçinin çiyinə çırparaq:

– Görürsünüz, nə sadə şeydir, – dedi.

Dənizçi inanmırdı, bununla belə mübahisə etmədi.

Hamı bayıra çıxdı. Hava gözəldi. Günəş öz parlaq şüalarını ətrafa saçmışdı.

Mühəndis ətrafa sürətli bir nəzər salıb daşın üstə oturdu. Herbert ona bir azyumşaq bədənli və dəniz yosunu təklif etdi və:

– Bundan başqa heç bir şeyimiz yoxdur, mister Smit, – dedi.

Mühəndis :

– Təşəkkür edirəm, quzum, – deyə cavab verdi. – Səhər yeməyi üçün bu bəsdir.

Bu miskin səhər yeməyini iştaha ilə yeyib, bahıqqulağı ilə üstündən su içdi. Yeyib qurtardıqdan sonra soruşdu:

– Deməli mənim dostlarım, siz indiyə qədər taleyin bizi hara – adayamı, qitəyəmi – atdığını öyrənməmişiniz.

Gənc:

– Hələ öyrənməmişik, mister Smit, – deyə cavab verdi.

– Bunı sabah bilərik. O vaxta kimi də görülmək bir işimiz yoxdur.

Dənizçi:

– Vardır, – deyə etiraz etdi.

– Nə işdir?

– Od.

Dənizçinin də məlum olduğuna görə, özünəməxsus zəhlətökən ideyası vardı.

Mühəndis :

– Elərik, Penqrof, – deyə cavab verdi. – Hə, dünən siz mənə gətirəndə, qərb tərəfdə gözüme uca bir dağ göründü. Doğrudurmu, bu?

Gedeon Spilet:

– Doğrudur, – deyə cavab verdi. – Dağ doğrudan da uca idi.

Mühəndis:

– Çox gözəl, – dedi. – Sabah biz onun təpəsinə çıxarıq. O vaxta kimi isə, təkrar edirəm, heç bir iş görməməliyik.

Tərs dənizçi:

– Yox, od əldə etməliyik, – dedi.

Jurnalist:

– Odumuz olacaq, Penqrof. Bir az səbr etməlidir, – deyə cavab verdi.

Dənizçi ona mənalı bir nəzərlə baxdı, bu baxış sözdən artıq belə bir fikir ifadə edirdi: “Od əldə edilməsi sizdən asılı olsaydı, biz uzun müddət bişmiş yeyə bilməzdik”. Lakin bu dəfə dinmədi.

Sayrus Smit bir neçə dəqiqə fikirləşdi. Sonra bütün yoldaşlarına müraciətlə dedi:

– Dostlarım! Vəziyyətimiz nə qədər kədərli olsa da, çox sadədir. Ya biz qitədəyik – belə olduqda çoxmu, azmı çalışdıqdan sonra gedib məskun yerlərə çatacağıq, – ya da adadayıq. Bu sonuncu halda imkanımız var: ada məskunsa, onun sakinlərinin yardım ilə bələdan qurtaranıq; qeyri-məskunsa, yalnız özümüzə güvənərək, başımıza çarə aramalıyıq.

Penqrof:

– Aydınır, – deyər cavab verdi.

Jurnalist:

– Sizin zənninizcə, Sayrus, qasırga bizi hara atmışdır? – deyər soruşdu.

– Qəti deyər bilmərəm, ancaq bir çox mülahizələrə görə, biz Sakit okeandayıq. Biz Riçmondan uçanda, külək şimal-şərqdən əsirdi. Onun qüvvəti istiqamətinin dəyişilməməzliyini göstərir. Küləyin istiqaməti dəyişmədən şimal-şərqdən cənub-qərbə idisə, deməli biz Şimali Karolinanı, Cənubi Karolinanı, Corciyanı, Meksika boğazını, Meksikanın özünü və Sakit okeanın bir hissəsini keçməliyik. Məno elə gəlir ki, biz altı-yeddi min mil yol qət eləmişik. Beləliklə, balon bizi ya Markiz adalarına, ya Paumotaya, ya da küləyin sürəti mən güman etdiyimdən sürətli olmuşsa, Yeni Zelandiyaya gətirib çıxarmışdır. Bu sonuncu halda vətənimizə qayıtmağımız asandır: ingilislərlə və ya maorilərlə tezlikdə işi yoluna qoya bilərik. Lakin əksinə olaraq, ada Mikroneziya yarımadasına mənsub isə, biz vətənimizin daşını atıb, həmişəlik burada yaşamağa olacağıq.

Jurnalist:

– Həmişəlikmi? – deyər bağırdı. – Siz dediniz ki, həmişəlik?

Mühəndis:

– Ən pisini nəzərdə tutmaq və yalnız xoş təsadüfləri ehtiyatda saxlamaq yaxşıdır, – dedi.

Dənizçi:

– Gözəl sözdür, – deyər bəyəndi. – Burası ada isə, gəmilərin hərəkəti yolunda olduğuna ümid bəsləmək olar.

Mühəndis:

– Bütün bunları dağın başına çıxandan sonra biləcəyik, – dedi.
– Bu, ən birinci və başlıca işdir.

Herbert mühəndisdən:

– Lakin sabah dağa çıxmaq zəhmətinə qatlaşa biləcəksinizmi? – deyər soruşdu.

Mühəndis:

– Ümidvaram, – deyər cavab verdi. – Lakin bundan ötrü, oğlum sən və Penqrof özünüzü qıvraq ovçu kimi idarə etməlisiniz.

Dənizçi:

– Madam ki, yeməkdən danışdınız, mister Smit, – deyər cavab verdi, – qovurma üçün gətirəcəyim ov quşlarına əmin olduğum kimi qayıdarkən onu bişirəcəyimə də əmin olsaydım.

Mühəndis onun sözünü kəsdi:

– Gətirin, Penqrof, gətirin.

Belo qərara gəldilər ki, Sayrus Smit və Gedeon Spilet, həmin günü “Buxarı”da keçirib, sahil boyu ilə və qranit divarlı tanış olsunlar. Nab, Herbert və Penqrof isə meşəyə gedib, mümkün qədər çoxluca dördəyaqlı heyvan və quş vursunlar.

Bu döfə ovçular, çayın axımı ilə üzə yuxarı getmək ovəzinə, düz meşəyə girdilər. Top, sıx bitmiş ot içərisində atıla-atıla onları müşayiət edirdi.

Bu, çoxu şam ağaclarından və iynəyarpaqlı ağaclardan ibarət olan meşə idi. Şam ağaclarının seyrək bitdiyi yerlərdə, həddindən artıq yoğun ağaclara rast gəlinirdi. Bu isə adamda, bu yerin, mühəndisin zənn etdiyindən daha yüksək en dərəcəsində olduğu fikrini doğururdu. Meşədə, zaman keçdikcə qurumuş ağaclarla dolu talalar vardı, bu ağaclar bir-biri üstünə yığılıb, tükənməz odun anbarları yaratmışdı.

Bu tarlalardan o yana meşə yenə sıxlaşıb tamamilə keçilməz oldu.

Ovçular bir saatdan artıq dolaşdıqlarına baxmayaraq, quşa oxşar heç bir şey tapmamışdılar.

Nab acı istehza ilə:

– Bura bax, Penqrof, – dedi. – Belə getsə, vədə verdiyiniz qovurmanı bişirmək üçün, çox od tələb olunmayacaqdır.

Dənizçi:

– Səbr lazımdır, Nab, – deyər cavab verdi.

– Qorxuram ki, biz qayıdarkən ov quşuna deyil, başqa şeyə ehtiyac olsun...

- Deməli, sizin mister Smitə etibarınız yoxdur, eləmi?
- Var.
- Lakin yenə də onun od əldə edəcəyinə inanmırsınız, hə?
- Ocaqda yanan odu gözümlə görməsəm, inanmaram.
- Madam ki, mühəndis vədə verdi, buna daha şübhə ola bilməz.
- Görərik.

Günəş hələ günorta yerinə çatmamışdı. Ovçular meşənin dərinliklərinə getməkdə davam edirdilər. Yolda Herbert meyvəsi yeməli olan ağaca rast gəldi. Bu, meyvəsi tamamilə yetişmiş badam ağacı idi. Herbert ağacı yoldaşlarına göstərdi, onlar ləzzətlə badamdan yedilər.

Penqrof:

– Daha nə var, – dedi. – Çörək yerinə – dəniz yosunu, ov quşu yerinə – yumuşaqbədənlilər, çəroz yerinə – badam, ciblərində bir dənə kibrit tapılmayan adamlara ən münasib nahar.

Herbert:

– Naşükür olmayın, – dedi.

Penqrof:

– Mən naşükürlük etmiyəm, oğlum, – deyə cavab verdi. – Mən ancaq onu düşünürəm ki, belə nahara ət də əlavə etmək pis olmazdı.

Nab birdən:

– Top bir şey görmüş, – deyə bağırdı və Topun birdən-birə yox olduğu yerə cumdu. İtin hürüşünə bir növ xortuldama səsi də qarışmışdı.

Dənizçi ilə Herbert Nabın ardınca getdilər. İt doğrudan da ova rast gəlmişse, onun bişirilməsi üsulunu müzakirə etməzdən əvvəl, ovu tutmaq lazımdı.

Topu meşənin içərisində bir heyvanla əlləşərkən gördülər, it heyvanın qulaqlarından yapışmışdı. Bu dördayaqlı heyvan qabana oxşayırdı. Uzunsov bədəni iki fut yarım uzunluğunda olardı. Sərt, səyrək tükü tünd qəhvə rəngində idi, qarnının altı isə bir qədər açığa çalırdı. Heyvanın yerə dirəmiş olduğu dırnaqları arasında pərdə vardı. Herbert bunun sudonuzu olduğunu bildi, bu gemiricilər dəstəsinin iri nümayəndələrindən idi.

Sudonuzu, ömründə ilk dəfə insan gördüyü üçün, Topa müqavimət göstərmədi və qalın piyin altında gizlənən iri gözlərini axmaq-axmaq dolandırmağa başladı.

Lakin Nab heyvanın təpəsinə endirmək üçün dəyənəyini qaldıran kimi, heyvan birdən çırpındı və qulağının bir parçasını Topun dişlərində qoyub çıxıra-çıxıra meşəyə cumdu və cumarkən Herberti yerə yıxdı.

Penqrof:

– Ah, zəhrimar! – deyə bağırdı.

Ovçuların üçüdə Topun ardınca qaçdı. Heyvanı az qalmışdılar yaxalasınlar, lakin donuz, yüzillik böyük şam ağaclarının kölgə saldığı kiçik bir bataqlığa atıldı. Nab, Herbert və Penqrof bataqlığın kənarında donub qaldılar. Top suya atıldı, sudonuzu isə suyun dərinliyinə çekilib gizləndi.

Gənc:

– Gözləyək, – dedi. – Bir azdan sonra nəfəs almaq üçün suyun üzünə çıxacaqdır.

– Sudonuzu suda boğulmazmı?

Herbert:

– Xeyr, çox gözəl üzmək bacarır, – deyə cavab verdi.

Ovçular, sudonuzunun yolunu kəsmək üçün bataqlığı dövrəyə aldılar. Top üzməyində davam edirdi.

Herbert səhv etməmişdi. Bir neçə dəqiqədən sonra heyvan suyun üzünə qalxdı. Top sürətlə onun yanına üzüb, dişlərini böyrünə yerləşdirdi. Bir dəqiqədən sonra Top tərəfindən kənara çıxarılmış sudonuzunu Nab öldürdü.

Penqrof ovu çiyninə atıb, qayıdış işarəti verdi.

Topun iti duyğusu sayəsində çox asanlıqla geri qayıtmaq üçün yolu tapdılar.

Yarım saatdan sonra onlar çayın döngəsinə yetişdilər. Penqrof sürətlə odun salı düzəltdi, hərçəndi od olmadığı üçün bu iş ona faydasız görünürdü. Salı çayın cərəyanına buraxıb “Buxariya” qayıtdılar.

Dənizçi sığınacağın əlli addımlığında durub “ura!” deyə ucadan bağırdı, əlini qayalara doğru uzadaraq:

– Herbert, Nab, baxın! – deyə qışqırdı.

Qayalardan göyə tüstü sütunu qalxırdı.

Mühəndisin ixtirası. Sayrus Smiti məşğul edən məsələ. Dağa çıxış. Meşə. Vulkanik torpaq. Muflonlar. Birinci yarus. Gecələmə. Dağın başında.

Bir neçə saniyədən sonra, hər üç ovçu, artıq şən bir surətdə çırtıldayan ocağın qarşısında durmuşdular. Sayrus Smitlə jurnalist də burada idi. Penqrof sudonuzunu əlindən buraxmayaraq heyrotlə gah bu, gah o birinə baxırdı.

Jurnalist nəşəli bir surətdə:

– Hə, dostum, indi nə deyə bilərsiniz? – deyə soruşdu. – Arzu etdiyimiz odu əldə etmişik, indi bunun üzərində qonaqlığımız üçün gözəl qovurma bişirə bilərik.

Penqrof:

– Odu kim yandırdı? – deyə soruşdu.

– Günəş!

Gedəon Spilet doğru söyləmişdi.

Penqrofu heyrotlə buraxan ocağı günəş yandırmışdı.

Dənizçi öz gözlərinə inanmırdı. O qədər məəttəl qalmışdı ki, hətta mühəndisdən sorğu-sual etməkdən belə vaz keçdi.

Herbert:

– Deməli, sizin yandırıcı şüşəniz varmış, deyilmi? – deyə soruşdu.

Smit:

– Şüşəm yoxdu. Lakin mən özüm belə şüşə qayırdım, bala, – deyə cavab verdi, özünün və Spiletin saatından çıxarılmış adi saat şüşəsindən düzəltdiyi cihazı göstərdi. Şüşələrin kənarlarını gillə bir-birinə yapışdırıb içinə su tökmüşdü. Əsl yandırıcı şüşə əmələ gəlmişdi. Bu şüşə günəş şüalarını quru yosunun üstündə birikdirib, dərhal yosunu yandırmışdı.

Dənizçi dinməz-söyləməz cihaza baxırdı, sonra gözlərini mühəndisə çevirdi. Lakin baxışı sözdən daha aydın fikrini ifadə edirdi.

Nəhayət, nitqi açıldı, jurnalistə müraciətlə:

– Yazın bunu, mister Spilet, yazın öz dəftərinizə! – deyə səsləndi.

Jurnalist:

– Mən artıq yazmışam, – deyə cavab verdi.

Dənizçi Nabın yardımı ilə, dolama manqal düzəltdi, sudonuzunun içəlatını təmizlədi, onu adi çoxka kimi, alovun üzərində qızartdı.

“Buxarı” yenə mənzil şəklini aldı, bu yalnız istilik yayılmasından deyil, daş arakəsmələrin də bərpa edilməsindən idi. Məlum olduğuna görə Sayrus Smit ilə jurnalist günü boş keçirməmişdilər.

Sayrus Smitin qüvvəsi büsbütün yerinə gəlmişdi. O, hətta qüvvəsini sınamaq üçün yamaca da çıxmışdı. Buradan sabah çıxacaqları dağın yüksəkliyini gözü ilə təyin etmişdi, dağ təxminən dəniz səthindən üç min beş yüz fut yüksəkdi. Bu dağın təpəsində duran müşahidəçinin qarşısında heç olmasa beş yüz millik radiusda olan üfüq açıla bilərdi. Beləliklə, Sayrus Smiti rahatsız edən – adamı və ya qitəmi – sualı birdəfəlik həll olunacaqdı.

Axşam yeməyi qiyamət oldu. Sudonuzunun qovurması çox dadlı çıxmışdı. Dəniz yosunları – sarqassalar və badam yemək siyahısını tamamlayırdı.

Yemək zamanı mühəndis demək olar ki, heç danışmırdı – o, sabahkı günün hərəkət planını fikrində cızırdı. Penqrof bir-iki dəfə nə iş görmək haqqında söhbət açmaq istədisə də, mühəndis yalnız başını yırğaladı. Anlaşıldığına görə o hər şeydə nizam-intizam gözləyən adamdı.

– Sabah, – deyə təkrar etdi, – biz hara düşdüyümüzü öyrənirik, bundan asılı olaraq da hərəkət planı düzəldərik.

“Buxarı”da yaşayanlar axşam yeməyindən sonra, ocağa bir neçə parça budaq atıb, vəfalı Topla bərabər, qumda uzanıb tezəcə şirin yuxuya getdilər.

Gecə sakit keçdi, səhər martın 29-da hamı lazımı surətdə dincəlməmiş və ekspedisiyaya hazır bir halda yuxudan durdu; həmin ekspedisiya onların taleyini həll edəcəkdı.

Səfərə çıxmazdan əvvəl Penqrof öz əl yaylığından qov hazırladı, çünki saat şüşələri öz yerinə salınmışdı, çaxmaq daşı isə bu vulkanik torpaqda oldu.

Tədqiqatçılar sudonuzundan qalmış qovurmanı özləri ilə götürüb, səhər saat səkkizin yarsında, əli dəyənəkli “Buxarı”nı tərk etdilər.

Penqrofun məsləhətinə görə, dağa ən yaxın olan, meşənin içindən keçən kəsmə yolu tutdular.

Saat doqquza yaxın Sayrus Smit ilə yoldaşları meşənin qərb kənarına çıxdılar.

Əvvəlcə bataqlı, sonra isə quru və qumlu olan yol, okeanın sahilindən ölkənin içərilərinə getdikcə, hiss edilmədən yüksəlirdi.

Kolların arasından bir neçə hürkmüş heyvan görünüb, yenə yox oldu. Top onların dalınca cumdu, lakin mühəndis iti geri çağırırdı, indi ov vaxtı deyildi.

Mühəndis güddüyü məqsəddən ayrılmayı sevməzdi. Cəsarətlə söyləmək olardı ki, bu dəqiqə onu nə yerin relyefi maraqlandırır, nə də sakinləri; onu yalnız dağ məşğul etdiyindən ona doğru tələsirdi.

Onlar saat doqquzda dincəlmək üçün dayandılar. Dağ açıq bir sürətdə qarşılarında durmuşdu; iki yarusdan ibarətdi: birinci yarus iki min beş yüz fut yüksəkliyində idi; ikinci yarus isə birincinin üzərində konus şəklində bir ucalıq idi, onlar həmin bu konusun təpəsinə çıxmalı idilər.

Dağın ətəyindəki çıxıntılar bu konusa çıxmaq üçün təbii bir yol təşkil edirdi.

Sayrus Smit ilə yoldaşları birinci çıxıntıya qalxmağa başladılar. Dolanbac çıxıntı yavaş-yavaş ucalıb, dağın birinci yarusuna çıxırdı.

Torpağın çala-çuxurluğu buranın vulkanik olduğunu göstərirdi. Ətraf iri buzluq daşı, süngər daşı, vulkan şüşəsilə dolu idi. Ora-burada ağac dəstələri gözə çarpırdı, bu ağaclar həmin yerdən bir neçə yüz fut aşağıda, günəş şüaları girməyən çıx bir meşə təşkil edirdilər.

Herbert iri heyvanların, bəlkə də yırtıcıların təzəcə buraxdığı izə diqqət yetirdi.

Penqrof:

– Ehtimal, bu yırtıcılar öz məskənlərini çox da asanlıqla bizə görə tərk etməzlər, – dedi.

Hindistanda pələng və Afrikada aslan ovuna getmiş olan jurnalist:

– Nə olar ki, – dedi, – onlardan yaxa qurtara bilərik. Hələlik isə ehtiyatlı olmalıyıq.

Bu arada ekspedisiya yavaş-yavaş dağa qalxmaqda idi. Bir para maneələri dolama yolla keçmək lazım gəldiyindən, əyri-üyrü yol getdikcə uzanırdı. Günorta çağı səhər yeməyi üçün şam ağacı meşəsində dayandılar, yaxında bulaq şalalə ilə dərəyə tökülürdü. Ekspedisiya yalnız birinci yarusun yolunu yarı etmişdi, oraya ancaq qas qaralanda çata biləcəkdilər.

Gündüz saat birdə yenə dağa çıxmağa başladılar. Düz yoldan bir az cənub-qərbə sarı dönmək, sıx kollar arası ilə getmək lazım gəldi.

Alpinistlər cəngəllikdən çıxdılar, bir-birinin çiyinə dırmaşaraq, yüz fut hündürlüyündə olan sıldırım yamacı ötdülər və seyrək ağaclı, vulkanik torpaqlı bir meydançaya çıxdılar. Sonra yoxuşun sıldırımılığı azaldan dolanbac yolla şərqi doğru yollandılar. Çox ehtiyatla yerimək lazımdı.

Nab və Herbert dəstənin başında, Penqrof arxasında, Sayrus Smit və Spilet isə ortasında gedirdilər.

Tez-tez iri heyvan izinə rast gəlirdilər. Bir neçə dəfə uzaqlarda bir heyvan göründü.

Penqrof birdən:

– Qoyuna baxın, qoyuna, – deyərək bağırırdı.

Dəstə yarım düjün iri heyvanın əlli addımlığında durdu, bunların iri, dala əyilmiş buynuzlarının ucu yastı idi, qalın, sarı yunları vardı.

Bunlar adi qoyun deyil, mülayim qurşağın dağlıq yerlərində təsadüf edilən bir növ qoyun cinsindəndi. Herbert bunlara muflon adı verdi.

– Bunlardan kəlləpaça və kotlet bişirmək olar?

– Əlbəttə.

Penqrof:

– Elə olduqda bunlar mənim üçün qoyundur, – dedi.

Heyvanlar ömründə ilk dəfə ikiayaqlı görülmüş kimi, bazalt qırıqları arasında, hərəkətsiz durub tədqiqatçılara baxırdılar. Sonra birdən-birə təşvişə düşərək daşların üzərindən atıla-atıla, bir an içərisində yox oldular.

Penqrof:

– Hələlik xudahafiz! – deyərək əl məzəli tonla bağırırdı ki, hamı qəhqəhə ilə güldü.

Dağa çıxış davam edirdi. Çox zaman dağın ətəklərində lava izləri, qurumuş kükürd axınları və sadəcə kristallik kükürd qatlarına təsadüf edilirdi. Bunlar vulkanın lava püskürməsindən qabaq atılan maddələrin arasında idi. Bu maddələr, sement torpağından, düzgün formada olmayan kristallardan və ağ küldən – çox miqdarda xırda şpat kristallarından ibarətdir.

Birinci yarusu yaxınlaşdıqca, dağa çıxmaq çətinləşirdi.

Saat dördə yaxın ekspedisiya meşənin yuxarı hissəsindən çıxdı. Yalnız ora-burada, bu yüksəklikdə qəzəbli küləklərlə müba-

rizədən öyilmiş tək-tək şam ağaclarına təsadüf edilirdi. Mühəndisin və yoldaşlarının xoşbəxtliyindən hava küləksizdi, külək qalxsaydı, dağa çıxmaq daha da çətinləşərdi.

Birinci yarusun meydançasından tədqiqatçıları, düz xətlə beş yüz futa qədər məsafə ayırırdı, orada dayanıb gecələmək istəyirdilər. Lakin bu beş yüz fut iki milə qədər uzandı, çünki yol həmişə dolanbac gedirdi.

Yorğun yolçular, meydançaya yetişdikdə artıq qaranlıq çökmüşdü. Meydançaya səpələnmiş qayalar arasında gecələmək üçün münasib yer tapmaq asandı. Ətrafda seyrək ağaclıq olsa da, yenə kifayət qədər yosun və kol yığmaq mümkün oldu.

Penqrof çaxmaq daşını çaxıb qovu alışırdı, Nab da qayanın arasında gur bir ocaq qaladı. Ocaq yalnız qızınmaq üçün yandırılmışdı. Axşam yeməyi dünəndən qalmış sudonuzu qovurmasından və bir neçə badamdan ibarətdi. Axşam, yeddinin yarısında tədqiqatçılar yeməyi bitirdilər.

Sayrus Smit indicə məsələni həll etmək istəyirdi ki, yoxuş sıldırımlı konusvari dağa çıxmağa imkan verməzsə, dağın təpəsinə kənar yolla getmək mümkün olarmı? Penqrof, Gedeon Spilet və Nab gecələmək üçün yer tədarükü görərkən, mühəndis Herbertlə ətrafı öyrənməyə getdilər.

Gözlə, sakit bir gecə idi. Sayrus Smit ilə Herbert iyirmi dəqiqə dinməz-söyləməz yanaşı getdilər, birdən qarşılarına 70°-lik bucaqda bir divar çıxdı. Dağın birinci və ikinci yarusları burada sivri bucaq şəklində birləşirdi. Bu maneəni nə dolanıb keçmək mümkündü, nə də dəf etmək.

Sayrus Smit geriye qayıtmaq istəyirdi ki, birdən qayada geniş bir çatlaq gördü. Vulkan püskürərkən bu çatlaqdan ehtimal ki, lava axırmış. Mühəndislə Herbert bir dəqiqə belə yubanmadan qayanın çatlağına girdilər. Konusvari dağın təpəsinə min futa qədər məsafə qalmışdı. Mühəndis mümkün olduqca dağa çıxmağı davam etdirmək istəyirdi. Çıxarkən vulkanın çoxdan bəri sönmüş olduğuna əmin oldu.

Qaranlıqdan göz gözü görmürdü, Sayrus Smit ilə Herbert yavaş-yavaş, lakin dayanmadan yuxarı qalxırdılar. Mühəndis maneəsiz olaraq dağın lap təpəsinə çıxacaqlarına əmindir.

Göydə qəşəng ulduzlar parlayırdı. Zenitdə Əqrəb bürcü, onun yanında Kentavra bürcündə Beta ulduzu parlayırdı, bu, yerə ən

yaxın ulduz hesab olunur. Cənub qütbünün yanında Cənub xaçı əzəmətlə parlayırdı.

Axşam saat səkkizdə Sayrus Smit ilə Herbert hiss etmədən konusvari dağın lap yuxarı nöqtəsinə yetişdilər. Sayrus Smit toze ayın tutğun işığında bütün üfqü gözəndən keçirdi.

– Bura adadır, – dedi.

On birinci fəsil

Dağın təpəsində. Kraterin içi. Hər tərəf dəniz. Çox hündürlükdən sahil boyu. Su sistemi. Ada məskundurmu? Adanın bütün hissələrinə ad qoyulur. Linkoln adası.

Yarım saatdan sonra Herbert ilə Sayrus Smit düşərgəyə qayıtdılar. Mühəndis adada olduqlarını öz yoldaşlarına qısaca söylədi, sonra “adahlılar” dəniz səthindən iki min beş yüz fut yüksəkliyində olan bazalt mağarasında, hərə istədiyi kimi, uzanıb dərin yuxuya getdilər.

Ertəsi gün 30 martda, mühəndis öz yoldaşlarına, gündüz işığında adanı bir daha gözəndən keçirmək üçün sönmüş vulkanın təpəsinə çıxmağı təklif etdi. O:

– Bəlkə biz bütün ömrümüzü burada keçirməli olacağıq – dedi. – Ada, məskun yerlərdən uzaqda, cənub arxipelaqları ilə əlaqə saxlayan gəmilərin yolundan kənarda ola bilər.

Bu dəfə mühəndisi ekspedisiyanın bütün iştirakçıları müşayiət edirdi. Hamı adanı lazımı surətdə gözəndən keçirmək istəyirdi.

Səhər saat yeddiyə yaxın dəstə gecələdiyi yeri tərk etdi. İndiki vəziyyətləri onların heç birini kədərləndirmirdi. Hamı gələcəyə ümid bəsləyirdi. Lakin qeyd edilməlidir ki, Sayrus Smitdə və onun bütün yoldaşlarında bu ümidin müxtəlif mənbəyi vardı.

Mühəndis qorxu bilmədən gələcəyə baxırdı, çünki bu vəhşi təbiətdən özü və yoldaşları üçün zəruri olan hər bir şeyi almaq qüvvəsini özündə hiss edirdi.

Yoldaşları isə məhz mühəndis yanlarında olduğu üçün qorxmurdular. Gələcəyə etimadın müxtəlif olması da buradan doğurdu. Məsələn, Penqrof, mühəndis ocaq yandırandan bəri, çılpaq qaya üzərinə düşsəydi belə, Sayrus Smit yanında olduqda öz taleyi üçün heç də həyəcan keçirməzdi.

– Riçmonddan başçılardan izinsiz olaraq nə yaxşı çıxı bildik, – deyirdi. – Bizi heç kəsin saxlaya bilməyəcəyi bir yerdən günlərin birində çıxı bilməsəydik, nə axmaqlıq etmiş olardıq.

Sayrus Smit öz dəstəsini keçən gecə tapmış olduğu yolla aparırdı. Hava olduqca gözəldi. Günəş buludsuz göyə qalxaraq, öz şüalarını dağın şərq ətəyinə səpirdi.

Yolçular vulkanın kraterinə yetişdilər. Bu, min futlarca dağın dərinliyinə gedən, azman bir qıfı. Qıfın dibi donub bərkimiş lavayla örtülmüşdü. Bu cür bərkimiş lava axınları, adanın şimal hissəsində dağın ətəyi ilə ilan yolu kimi axıb dərəyə qədər getmişdi. Mailliyi 35–40°-dən artıq olmayan kraterin daxili divarlarında vulkanın püskürməsi izləri vardı, o zaman lava hələ özünə yol açmayıb, qıfın kənarlarından axırmış.

Vulkanın gündüz gözdən keçirməsi mühəndisin fikrini təsdiq etdi: vulkan doğrudan da fəaliyyətdən düşən vulkanlardan idi.

Səhər, saat səkkizə yaxın Sayrus Smit ilə yoldaşları konusvari dağın təpəsinə yetişdilər.

Hamısı bir səsle:

– Dəniz, hər tərəf dəniz, – deyə bağırdılar.

Doğrudan da, göz işlədikcə, ətrafda sudan başqa heç nə görünmürdü, bəlkə, Sayrus Smit, ikinci dəfə dağın təpəsinə çıxarkən üfüqdə, gecə qaranlığında seçə bilmədiyi bir quru görmək ümidində idi. Lakin göz işlədikcə, yəni əlli millik bir radiusda nə bir quru görünürdü, nə də bir yelkən. Ada böyük və tamamilə boş bir su sahəsinin mərkəzi idi.

Yolçular, ayaqlarının altında xəritə kimi yayılmış adaya nəzər saldılar.

Gedeon Spilet mühəndisdən soruşdu:

– Bu quru parçası, görəsən nə qədər sahəni tutur?

Ada ucsuz–bucaqsız okean içərisində cüzi bir şey kimi görünürdü.

Sayrus Smit sahil xətti boyunu fikrində təyin etdi, öz müşahidə məntəqəsinin yüksəkliyini nəzərə alıb hesabladı və qısaca bir sükutdan sonra:

– Mənim zənnimcə, dostlarım, – dedi, – sahil xəttinin uzunluğunu, balaca bir səhvlə, yüz mil təyin etmək olar.

– Bəs sahəsi?

– Onu təyin etmək çətindir, çünki adanın sahili çox girintili–çıxıntılıdır.

Sayrus Smit öz hesablamasında səhv etməmişdisə, ada öz böyüklüyü etibarilə Aralıq dənizdəki Malta və Zante adalarına bərabər olardı. Adanın qıraqları girintili–çıxıntılılığı ilə adanı hey-rətə salırdı.

Gedeon Spilet, mühəndisin xahişi üzərinə, adanın konturunu öz not dəftərinə çəkəndə, hamı bunun tarixdən əvvəlki dövrdə yaşayan fantastik bir heyvana, Sakit okean dalgaları içində yatan azman bir pterozavra¹ bənzədiyini etiraf etdi.

Tədqiqatçıların qəza nəticəsində düşdükləri sahilin şərq hissəsi, geniş yarımdairə şəklində dənizə soxulmuşdu. Sahilin bu hissəsindəki balaca körfəz cənub–şərqdən sivri bir burun, şimal–şərqdən isə iki burun arasında idi, bu köpek baliğının açıq ağzına oxşayırdı.

Şimal–şərqdən, şimal–qərbə doğru uzanan sahil xətti yırtıcı heyvanın yastılanmış kəlləsini xatırladırdı. Tədqiqatçılar vulkanın təpəsində durmuşdular. Buradan sahil cənuba doğru bir tərəfdən çökək, bir tərəfdən isə qabarıq xətlə uzanıb gedirdi, qərb tərəfdə sahil xətti dar bir buxta ilə bitirdi. Buxtanın o tayında sahil dar zolaqla uzanırdı, bu zolağın ucu alligator² quyruğuna bənzəyirdi. Adanın bütün bu hissəsi, tam otuz mil dənizə soxulmuş bir yarımada idi. Sahil xəttinin cənub–qərbdən şimal–şərqə doğru gedən çevrəsi də yarımdairə şəklində idi, bu da bir körfəz əmələ gətirmişdi, körfəzin şimal–şərq ucu gəlib buluna çıxırdı ki, adanın təsviri də buradan başlanmışdı.

Adanın eni, ən dar yerdə, yəni qərb sahilində Buxarı ilə buxta arasında on mildən artıq deyildi. Uzunluğu şimal–şərq nöqtəsindən cənub–qərbdəki yarımadanın sonuna qədər – otuz mildi.

Adanın ümumi görünüşü belə idi: bütün cənub hissəsi – okean sahilindən dağa qədər – qalın meşə ilə örtülmüşdü; şimal hissəsi isə çıpaq daşlıq və qumluqdu. Vulkanla şərq sahili arasında, Sayrus Smit ilə yolçuları, yaşıl ağaclarla çevrələnmiş bir göl gördülər.

Dağın üstündən gölə baxdıqda ilk nəzərdə, gölün okeanla bir səviyyədə olduğu zənn olunurdu. Lakin mühəndis öz yoldaşlarına anlatdı ki, bu göl, heç olmasa, okean səthindən üç yüz fut qədər

¹ Qədim zamanlarda yaşamış uçan kələz.

² Amerika timsahı

yüksəkdir, çünki onun yerləşdiyi yaylaq şərq sahil boyunda ki qranit divarın davamıdır.

Penqrof:

– Demək, bu gölün suyu şirindir? – deyə soruşdu.

Mühəndis:

– Şübhəsiz. Bu göl dağlardan axan çaylardan su içir, – deyə cavab verdi.

Herbert dağın qərb tərəfindəki yamac ilə axan çayı barmağı ilə göstərərək:

– Odur bax, çay da gölə tökülür, deyə bağırırdı.

Sayrus Smit:

– Doğrudur, – dedi. – Göldən artan suyun okeana axıb getməsinə də güman etmək olar. Qayıdarkən bunu yoxlarıq.

Adanın bütün su sistemi bu çaydan, göldən və qəzaya uğrayanlara artıq məlum olan çaydan ibarətdi. Heç olmasa tədqiqatçılara belə gəlirdi. Lakin onlar belə fərz edirdilər ki, adanın üçdə iki hissəsini təşkil edən sıx ağacların kölgəsi altında okeana axan başqa çaylar da vardı. Müləyim iqlimin gözəl bitki növlərindən olan ağacların çoxluğunu və zənginliyini nəzərə alıqda, bunu ehtimal etmək olardı.

Adanın şimal hissəsində heç bir axar su əlaməti yoxdu. Yalnız şimal-şərq tərəfdə qayaların arasında və torpaq çatlaqlarında bataqlıqların varlığını fərz etmək olardı. Bu hissənin quruluq, qumluq, daşlıqdan ibarət olan ümumi görünüşü, adanın cənub hissəsinin sıx yaşıllığına tamamilə zidd idi. Vulkan adanın şimal-qərb hissəsinə yaxın idi və sanki iki xəttin – bitki və quruluq xəttinin sərhədini təşkil edirdi.

Sayrus Smit ilə yoldaşları beləliklə, vulkanın təpəsində yarım saatdan artıq vaxt keçirdilər.

Ada onların ayağı altında relyef xəritəsi kimi, müxtəlif rənglərə – meşələr yaşıl, qumlar sarı, sular mavi rəngə – boyanmışdı.

İndi bircə mühüm məsələnin həlli qalmışdı: ada məskundurmu?

Bu məsələni ilk dəfə ortalığa atan jurnalist olmuşdu. Adanın diqqətlə gözdən keçirilməsi, zahirən, buna mənfi cavab verirdi. Heç bir yerdə insan fəaliyyətinin əlamətləri gözə çarpmırdı. Sahil boyunda nə bir daxma, nə bir tikili, nə bir balıqçı koması vardı. Havaya heç bir yerden tüstü qalxmırdı. Əlbəttə, dağın başında duran müşahidəçilərlə adanın kənar nöqtəsi arasında otuz millik bir

məsafə vardı, bu cür böyük bir məsafədə isə tikililəri Penqrofun gözləri kimi iti gözlər belə seçə bilməzdi. Bir də müşahidəçilərin gözləri, adanın dördüncü hissəsini təşkil edən yaşıl örtük altındakı məskun yerləri görə bilməzdi.

Hərçənd belə darısqal torpaq zolaqlarında adalılar dəniz sahiline yaxın yerlərdə məskən sahlılar; lakin sahil boyu adama büsbütün qeyri-məskun yer təsirini bağışlayırdı. Ona görə daha müfəssəl tədqiqat bunun əksini göstərməyincəyə qədər, adanı hələlik qeyri-məskun hesab etmək lazım gəlirdi.

Talançılıqla da olsa, ətraf adalarda yaşayan əhəlinin bu adaya hərdənbir gəlib-gəlmədiyini təyin etmək də əsas şərt idi. Lakin bu məsələyə də cavab vermək çətindi. Ətrafda əlli millik radius dairəsindən başqa bir quru əlaməti görünmürdü. Belə məsafələri kiçik Malay qayıqları və iri Polineziya təknələri çox asanlıqla qət edə bilər. Beləliklə, məsələnin həlli, bütünlüklə adanın tarixi pələqlərə yaxın olduğundan asılı idi.

Sayrus Smit lazımı alətə malik olmadan, adanın en və uzunluq dairəsini təyin edə biləcəkmidi? Bu, şübhəli idi. Ona görə, təhlükəsizliyi təmin üçün vəhşi yerli əhəlinin ani olaraq adaya çıxmaq ehtimalına qarşı tədbir görmək lazımdı.

Adanın tədqiqatı bitdi. Sayrus Smit və onun yoldaşları adanın sahəsini təyin etdilər. Onun konturlarını xəritəyə keçirdilər, sahil xəttinin uzunluğunu hesabladılar. Onun dağ və su sistemləri ilə tanış oldular. Meşələrin, çayların, düzənliklərin və yaylaqların yerləri, böyüklüyü və ərazisi xəritəyə köçürüldü. İndi yalnız dağdan enib adanın təbii zənginlikləri ilə – bitkiləri, heyvanları və mədənləri ilə tanış olmaq işi qalırdı.

Lakin dağdan enməyə işarə verməkdən əvvəl Sayrus Smit kiçik bir nitqlə yoldaşlarına müraciət etdi.

– Dostlarım, – deyə sözü başladı. – Təsədüf bizi bu yalnız torpaq parçasına gətirib atdı. Biz bəlkə burada uzun zaman yaşamaq olacağıq. Hərçənd bizə heç gözləmədiyimiz halda, bir gəmi yardımıma gələ bilər... Mən, gözləmədiyimiz halda deyirəm, çünki bu çox əhəmiyyətsiz adadır. Burada gəmilərin yan alması üçün münasib yer belə yoxdur. Bir də ada, Sakit okean arxirelaqına gedən gəmilərin yolundan xeyli cənuba, Qorn burnunu burularaq Avstraliyaya yollanan gəmilərin yolundan isə xeyli şimaldadır. Mən sizdən heç bir şey gizlətmək fikrində deyiləm...

Jurnalist onun sözünü kəsərək:

– Çox da yaxşı edirsiniz, – dedi. – Qarşınızdakı adamlar kişidir-lər. Biz sizə inanırıq, lakin siz də bizə bel bağlaya bilərsiniz. Deyilmi, dostlarım?

Herbert mühəndisin ölünü sıxaraq:

– Mən hər bir şeydə sizə itaət edəcəyəm, mister Smit, – dedi.

Nab:

– Sizin yolunuzda, ağa, oda da girərəm, suya da, – deyər bağırı.

Dənizçi:

– Bir dəfə də olsun işin çətinliyindən şikayət etsəm, adımlı Penqrof qoymaram, – dedi. – Arzu etsəniz, mister Smit, bu adanı Amerikanın bir guşəsinə çevirər, burada şəhərlər salar, dəmir yol-lar qurar, teleqraf çəkərik... Yalnız mənim bircə ricam var.

– Necə?

– Özümüzi qəzaya uğrayanlar kimi hesab etməməliyik. Biz adanı koloniyaya çevirmək üçün buraya gəlmiş kolonistlər.

Sayrus Smit gülümsədi. Dənizçinin təklifi bir səsle qəbul olundu.

Penqrof:

– İndi işə gedək evə, – “Buxarı”ya! – deyər bağırı.

Mühəndis onu saxlayaraq:

– Daha bir dəqiqəliyə durun, dostlarım! – dedi. – Mənə elə gəlir ki, gözümüzün qabağında olan bu adaya, boğazlara, dağlara, çay-lara, meşələrə ad qoymaq lazımdır.

Jurnalist:

– Gözəl təklifdir, – dedi. – Bu, gələcəkdə əmr verməyi və yerinə yetirməyi yüngülləşdirər.

Dənizçi razı oldu:

– Doğrudan da yaşadığımız və ya getdiyimiz yerə ad qoymaq işimizi çox yüngülləşdirər. Qoy heç olmasa, ağıllı-başlı bir yerdə yaşadığımız gözü çarpsın.

Herbert:

– Mən bizim yaşadığımız yeri “Buxarı” adlandırmağı təklif edi-rəm, – dedi.

Penqrof:

– Doğrudur, – dedi. – Buna razısınız mı, mister Smit?

– Əlbəttə, Penqrof.

– Gəlin başqa yerlərə ad fikirləşək, – dedi. – Bir dəfə Herbert mənə Robinzonun hekayəsini oxumuşdu. Adanın hissələrinə

“Qəzavü qədər buxtası”, “Kaşalotlar¹ burnu”, “Aldanmış ümid körfəzi”... adı verək.

Herbert:

– Bunlara Mister Smit, Mister Spilet, Nab... adı versək, daha yaxşı olardı, – deyər etiraz etdi.

Nab parlayan dişlərini ağardaraq:

– Mənim adı mı? – deyər bağırı.

Penqrof:

– Nə üçün də olmasın? – deyər cavab verdi. – “Nab limanı” pis adıdır mı? Çox gözəl çıxır. Yaxud da “Gedeon körfəzi”...

Gedeon Spilet:

– Mən vətəni xatırladan adları daha üstün tutardım, – dedi.

Mühəndis söhbətə qarışaraq:

– Mən sizinlə şərikəm, – dedi. – Hamıdan yaxşısı, dostlarım, adanın şərqindəki böyük körfəzi “İttifaq buxtası”, ondan cənuba olan qonşu körfəzi – “Vaşinqton buxtası”, bu saat durduğumuz dağı “Franklin dağı”, altınızdakı gölü “Qrant gölü” adlandırmaq. Bu adlar bizə həmişə Amerikayı xatırladacaq². Çaylar, meşələr, bunlar üçün də ərazilərinə müvafiq ad tapırıq. Bunun sayəsində onlar yaxşı yadda qalar. Ada öz şəkli etibarilə, o qədər qeyri-ədiddir ki, bir çox hissələri üçün xarakter ad tapmaq çətin olmaz. Bizə naməlum olan su hövzələrinə, tədqiq edilməmiş meşələrə və təpələrə gəldikdə isə, onlarla tanış olduqca özlərinə münasib ad axtarıb tapacağıq.

Mühəndisin təklifini hamı ürəkdən bəyəndi. Ada tədqiqatçıla-rın ayağı altında açıq xəritə kimi yayılmışdı, yalnız bütün bu təpə-lərə, çuxurlara, dağlara və dərələrə ad vermək qalırdı.

Gedeon Spilet bütün qəbul olunmuş adları elə buradaca xəri-təyə keçirdi. İlk əvvəl mühəndisin təklifi üzrə “Vaşinqton və İtti-faq buxtaları” və “Franklin dağları” xəritəyə yazıldı.

Herbert:

– Mən cənub-qərbə uzanıb gedən yarımadaı “İlan yarımada-sı”, əyri quyruğunu isə “Reptilya burnu” adlandırmağı təklif edirəm. Axı bu doğrudan da sürünən heyvanın quyruğuna bənzəyir, – dedi.

¹ Dişli kətlər (balinalar) qrupundan məmali dəniz heyvanı

² Corc Vaşinqton – ABŞ-ın birinci prezidenti; Veniamin Franklin – məşhur fizik və dövlət xadimi; Uliss Qrant – Şimal və Cənub ştatları arasındakı müharibədə şimalıların qoşunlarına komandanlıq edən adam.

Mühəndis:

– Qəbul edilir, – dedi.

Herbert sözünə davam edərək:

– İndi köpək balığının ağzına oxşayan şimal-şərqdəki körfəzi, “Köpək balığı körfəzi” adlandıraraq, – dedi.

Penqrof:

– Gözəl addır, – deyə bağırırdı. – Xəritə tamamlanması üçün körfəzi əmələ gətirən iki burnu isə “Çənə burunları” adlandıraraq.

Jurnalist:

– Axı orada iki burun var, – deyə etiraz etdi.

Penqrof:

– Nə olar, – deyə cavab verdi, – birinə “Şimal çənəsi”, o birinə “Cənub çənəsi” adını verərik.

Gedeon Spilet:

– Yazıldı, – dedi.

Penqrof:

– İndi də cənub-şərqdəki burnu adlandırmaq qalır, – dedi.

Nab da öz mülkünə ad qoymaqda iştirak etmək arzusu ilə:

– “Caynaq burnu” – deyə bağırırdı.

Nabın verdiyi ad çox münasib addı – burun, doğrudan da, adanın ümumi görünüşünə, azman bir heyvanın caynağına bənzəyirdi.

Kolonistlərin qızgın təsəvvürü, “Buxar”ın yanı ilə axan çaya da yubanmadan “Razılıq çayı”, balonun onları gətirib atdığı adacığa “Qurtuluş adası”, “Buxar”ın yanında uçan yaylağa “Uzaq görüşlü yaylaq” adı verdi.

Nəhayət, “İlan yarımadası”nı örtən keçilməz meşəyə də “Uzaq qərb meşəsi” adını verdilər.

Adanın görünən hissəsinin adlandırılması işi bununla bitdi. Sonradan, yeni keşflərlə bərabər adların siyahısı tamamlanmalı idi.

Cəhətləri, mühəndis hələlik təxmini olaraq günəşin yüksəkliyi və vəziyyəti üzrə təyin etmişdi. Ertəsi gün, günəşin günorta vəziyyətini düzgün qeyd etmək və beləliklə, cəhətləri qəti surətdə təyin etmək üçün günəşin çıxmasını və batmasını düzgünlüklə yazmaq istədi.

Geri qayıtmağa bütünlüklə hazırlanmışdılar ki, Penqrof birdən:

– Amma yaman unutqanmış ha!.. – deyə bağırırdı.

Not dəftərini cibinə qoymuş və ayağa qalxmaq istəyən Gedeon Spilet:

– Nə üçün? – deyə soruşdu.

– Bəs ada? Bəs adaya heç ad qoymadıq.

Herbert adaya mühəndis adını qoymağı təklif etdi; bütün yoldaşları bu fikri qəbul etdilər. Sayrus Smit isə sadəcə dedi:

– Bu adanı Amerika Respublikasının birliyi uğrunda çarpışan böyük vətəndaşın – Linkolnun¹ adı ilə adlandırsaq, daha yaxşı olar.

Mühəndisin təklifinə cavab olaraq üç dəfə “ura!” sədaları eşidildi.

Həmin gecə, yatmaqdan əvvəl kolonistlər öz uzaq vətənlərini xatırladılar. Bütün ölkəni al-qana boyayan dəhşətli müharibədən, Şimal ştatlarının haqq işinin qələbə çalacağından, köləliklə məşğul olan Cənub ştatlarının Qrant və Linkoln kimi böyük rəhbərlərə qarşı çox müqavimət göstərə bilməyəcəklərindən danışdılar.

Bu söhbət martın 30-da olmuşdu. Kolonistlər, əlbəttə altmış gündən sonra Vaşinqtonda dəhşətli bir cinayət olacağını və bunun nəticəsində Avraam Linkolnun bir mövhumatçının güllesindən öləcəyini heç ağllarına belə gətirməzdilər.

On ikinci fəsil

Saatların yoxlanması. Penqrof təmin olunmuş. Şübhəli tüstü. Qırmızı çayın axını. Ada bitkiləri. Heyvanlar. Dağ qırqovulları. Kenqurunun təqibi. Qrant gölü. Buxariya qayıdış.

Kolonistlər vulkan kraterinin ensiz kənar ilə ötərək dağın birinci yarusuna endilər, dünən gecələdikləri yerdə dayandılar.

Penqrof qolyanaltı təklif etdi. Gedeon Spilet ilə Sayrus Smit saatlarını eyni zamanda ciblərindən çıxardılar. Buradaca saatlarının yoxlanması fikri ağllarına gəldi. Məlum olduğuna görə, Gedeon Spiletin saati sudan zərər çəkməmişdi, bu gözəl bir xronometr idi, jurnalist hər axşam bu saati çox müntəzəm qururdu. Mühəndisin saati isə, təbii olaraq, qum təpələrinin arasında keçirdiyi vaxt içərisində yatmışdı.

Sayrus Smit saatını qurdu və günəşin yüksəkliyi ilə təxminən səhər saat doqquz olduğunu təyin edərək, əqrəbləri saat doqquza

¹ Avraam Linkoln – Şimali Amerika siyasət xadimi, Şimal ştatlarının Cənub ştatları ilə müharibəsi zamanında respublikanın prezidenti olmuşdu.

çəkdi. Gedeon Spilet də saatını onunkü ilə düzəltmək istədisə, mühəndis razı olmadı.

– Saatinıza dəyməyin, əzizim. Axı sizin saatınız Riçmond vaxtilə qurulmuşdur, elə deyilmi?

– Bəli, Sayrus.

– Riçmond isə təxminən Vaşinqtonun meridianındadır, elə-dirmi?

– Əlbəttə!

– Elə isə saatınızın əqrəblərinə dəyməyin. Vaxtlı-vaxtında qurun, ancaq əqrəblərə toxunmayın. Bu bizə lazım olacaq.

Dənizçi:

“Bu nə üçündür?” – deyə düşündü, lakin bu sualı verməyə cürət etmədi.

Kolonistlər belə bir iştaha ilə səhər yeməyi yedilər ki, ov quşu və badamdan əsər belə qalmadı. Lakin Penqrof gedərkən yolda ərzaq ehtiyatını tamamlamaq mümkün olduğunu bildiyi üçün ərzağın qurtarmasına heç də rahatsız olmadı. Səhər yeməyi zamanı Topun da payı bir qədər kəsilmiş olduğundan, gedərkən kolluqlarda ov axtarıb tapmağı özü arzu edəcəkdi.

Sayrus Smit yoldaşlarına, “Buxarı”ya başqa yolla qayıtmağı təklif etdi. O yaşıllıqla gözəl surətdə haşiyələnən Qrant gölüne yaxından baxmaq istəyirdi.

Kolonistlər, gölə su verən çayın axdığı dağ ətəyilə enməyə başladılar. Adadan danışarkən onun ayrı-ayrı hissələrini indicə qoyduqları adlarla adlandırırdılar. Herbert – gəncliyindən, Penqrof – uşaqlığından hey bu adları təkrar edirdilər.

Dənizçi deyirdi:

– Doğru demirəmmi, Herbert, indi Qrant gölündənmi və ya “Uzaq qərb meşəsi”ndənmi gedirik, gədik, heç bir vaxt azmayıb, mütloq “Uzaq görünüşlü yaylağ”a, oradan da “İttifaq buxtası”na gəlib çıxırıq.

Kolonistlər bir-birlərindən çox uzaqlaşmamağı qərarlaşdırdılar. Şübhəsiz, adada qorxulu yırtıcı heyvanlar vardı, ona görə ehtiyatlı olmaq lazımdı. Penqrof, Herbert və Nab bir yerdə gedirdilər, demək olar ki, həmişə dəstənin önüylə gedən, hər bir kolu diqqətlə arayan Top da bunları müşayiət edirdi. Gedeon Spilet və mühəndis yanaşı gedirlərdi. Sayrus bütün yolu susdu; gah mineral parçası, gah ağac

budağı yığmaq üçün tez-tez yoldan kənara çıxırdı. Tapdığı şeyləri dinnməz-söyloməz cibinə qoyurdu.

Penqrof:

– Bu sarsaq, şeyləri görsən nə üçün yığır? – deyə pıçıldadı.

– Nə qədər fikir verirəmse, əyilməyinə dəyəcək fərli bir şey tapdığını görmürəm...

Səhər saat ona yaxın kiçik dəstə “Franklin dağı”nın birinci qollarına endi. Ətrafda yalnız seyrək kollar və ağaclar bitmişdi. Dəstə indi geniş bir çəmənliyə girdi, meşənin kənarına qədər uzanan çəmənliyin eni bir mil olardı. Buranın torpağı gündən yanmış, sarı-qəhvəyi rəngində idi. Lakin adanın şimal hissəsində tez-tez gözəçarpan lava izləri burada yoxdu.

Sayrus Smit heç bir əngəl olmadan çaya yetişəcəklərini ümid edirdi, onun zənnicə, çay yaxında, ağacların altında, çəmənliyin qırağında olmalıydı, lakin birdən irəlində gedən Herbertin qayıtdığını, Nabın və Penqrofun isə qaya dalında gizləndiyini gördü.

Mühəndis gəncdən:

– Nə olmuş, dostum? – deyə soruşdu.

Gənc:

– Qabaqda tüstü görmüşük, – deyə cavab verdi, – burada əlli addımlıqda, qayaların arasında.

Jurnalist:

– Demək, burada adam var, – deyə səsləndi.

Sayrus Smit:

– Əvvəlcə kim olduqlarını öyrənməyincə, onların gözüne görünməməliyik, – dedi. – Mən yerlilərin qarşısına çıxmaqdan qorxuram. Top hanı?

– Top irəlidedir.

– Hürməyir? Qərribə işdir. Onu çağırmaq lazımdır.

Mühəndis və jurnalist öz yoldaşlarına qarışdılar, onlar kimi qayaların dalında gizləndilər. Qayanın arasılə ehtiyatla baxaraq, yaxınlıqda havaya qalxmaqda olan açıq-sarı tüstü sütununu gördülər.

Top, ağasının alçaqdan fitini eşidib cəld qayıtdı. Mühəndis öz yoldaşlarına yerlərindən tərpənməmələri üçün işarət verib, yavaşca qayalar arasında yox oldu. Kolonistlər təşvişlə mühəndisin kəşfinin nəticəsini gözləyirdilər ki, birdən mühəndisin onları çağıran uca səsini eşitdilər. Tez onunla birləşdilər. Onların burunlarına kəskin

və kəşif bir iy deydi. Mühəndis bu iydən, tüstünün nədən əmələ gəldiyini anlamışdı. Şən bir surətdə:

– Bu oddur, daha doğrusu tüstüdür, – dedi – Bunu təbiət özü doğurmuş. Burada, deyəsən kükürd mənbəyi vardır, ehtiyacımız olarsa bu mənbədə özümüzü laringitdən¹ müalicə edirik.

Penqrof:

– Təəssüf ki, mən soyuqlamamışam, – deyə səsləndi.

Onlar tüstü çıxan yerə yanaşdıqda qayadan su çıxdığını gördülər. Oranın suyundan hidrogen sulfid qoxusu gəlirdi.

Mühəndis əlini suya salıb, onun kəşifliyini və yağlılığını yoxladı. Suyun dadı azacıq şirin kimi idi. Temperaturu təqribən 95° Franheyte (35° Selsiyə) bərabər idi.

Herbert mühəndisin suyun temperaturunu necə təyin etdiyi ilə maraqlandı.

– Bu sadə şeydir, dostum. Əlimi suya salladıqda nə isti hiss etdim, nə soyuq. Demək su insan bədəninin temperaturuna, yəni 35°–36° Selsiyə qədər qızmışdı.

Kolonistlərin, kükürlü suda müalicə olunmağa ehtiyacları, olmadığından, yollarına davam edərək meşənin yaxın kənarına yetişdilər. Sayrus Smitin zənn etdiyi kimi, meşənin altı ilə çayın axdığını gördülər, çayın parlaq suyu sıldırım sahillərin arasılə axırdı, suyun qırmızılığı, çayın torpağında dəmir oksidi olduğunu göstərirdi.

Torpağın rəngi, kolonistlərin çayı “Qırmızı” adlandırmalarına səbəb oldu. Çayın suyu şirin çıxdı. Demək bunun töküldüyü gölün suyu da içməli olmalı idi; beləliklə gölün yanında, yaşayış üçün “Buxarı”ya nisbətən, az–çox münasib yer tapılırdı, burada məskən salmaq daha yaxşı olardı.

Kolonistləri əhatə edən bitkilər, Avstraliya və Tasmaniyanın mülayim qurşağında olan növlərə mənsubdu. Adanın nəzərdən keçirilmiş hissəsində bolluca bitən iynəyarpaqlı ağaclardan burada yoxdu. Ağaclər hələ yarpaqlarını tökməmişdilər, hərçənd Cənub yarımkürəsində aprel payız ayı olub Şimal yarımkürəsinin oktyabrına müvafiqdir. Bunlar başlıca olaraq kazuarin və evkalipt ağacları idi. Yüksək otla örtülü talanın ortasında Avstraliya sıld ağacları bitmişdi. Lakin Sakit Okeanın sair adalarında bolluca bitən hind qozu

ağacları burada yoxdu. Yəqin adanın ən dairəsi bu ağacların bitdiyi xətdən aşağı idi.

Herbert:

– Təəssüf ki, ləzzətli qozları olan o ağaclardan burada yoxdur! – deyə səsləndi.

Kazuarin və evkaliptlərin seyrək budaqlarında çox miqdarda quşlar pırıldayırdı, lakin bunların sürətli uçuşları gənc naturalist Herbertə onların cinslərini tanımağa imkan vermirdi. Bütün bu quşlar civilti, viyilti, qaqqıltı ilə uçuşaraq havanı qulaqbatırıcı səslə doldururdu.

Birdən meşənin içindən xüsusilə kəskin və qarışıq bir xor səsi gəldi. Kolonistlər bir çox quş nəğməsi, vəhşi heyvanlar böyürtüsü, sonra da yerlilərin danışığını andıran bir mırıltı eşitdilər. Nab ilə Herbert ehtiyatı unudaraq səslərin gəldiyi yerə cumdular. Xoşbəxtlikdən yerlilər və yırtıcı heyvanlar deyil, dağ qırqovulu adı ilə məşhur olan yarım düjünə qədər gülən quşdan ibarətdi. Bir neçə dəyənək zərbəsi konserti birdən–birə kəsdi və eyni zamanda kolonistlərə nahar üçün ləzzətli qızartma əti verdi.

Meşənin sıx yerində Herbert qanadlarının rəngi tunca çalan bir dəstə çox gözəl göyərçin gördü. Bir parasının kəkilləri açıq rəngli, o birilərinin lələyi yaşıldı. Lakin Herbertin bunlardan heç olmasa birini tutmaq təşəbbüsü müvəffəqiyyətsiz oldu. Kolonistlərin tüfəngi olsaydı, bir atəşə qırma ilə bunların onunu vurub salmaq olardı. Lakin tüfəng yerinə onlar daş və dəyənəkdən istifadə edirdilər, bu ibtidai silah növlərinin tətbiqi isə böyük çeviklik və uzun müddət məşq etməyi tələb edir.

Kolonistlər irəlində, az qala otuz futa qədər uzunluğa atılan bir heyvan sürüsü gördükdə, öz silahlarının nöqsanını daha kəskin surətdə hiss etdilər. İri heyvanlar elə yüksək atılırdılar ki, qanadlı olduqları zənn olunurdu. Sürü, kolonistlərin qarşısına çıxıb bir an içərisində gözənd itdi.

Herbert:

– Bunlar kenqurudur – deyə səsləndi.

Penqrof:

– Əti yeməlidirmi? – deyə soruşdu.

Gedeon Spilet:

– Dolama mənzərdə qızardıldıqda, bunların əti çox dadlı olur... – deyə cavab verdi.

¹ Qırtlağın selikli qışasının iltihabı

Jurnalist ağzındaki cümləsini qurtarmamış, Penqrof, onun ardınca da Nab ilə Herbert kenqurunu təqib etməyə cümdular. Sayrus Smit əbəs yerə onları geri çağırırdı. Lakin acıqlı ovçular da top kimi atılan heyvanların dalınca nahaq düşmüşdülər. Beş dəqiqə yüyürdükdən sonra təqib edənlər yorulub təqətdən düşdülər, sürü isə büsbütün kolların arasında gözdən itdi. İtin də bəxti adamlarınkindən çox işləməmişdi.

Penqrof geri qayıdarkən:

– Mister Smit, – dedi – görürsünüz bizə tüfəng nə qədər lazımdır. Tüfəng qayıra bilərsinizmi?

Mühəndis:

– Baxaq görək, – deyə cavab verdi. – Lakin əvvəlcə kaman və ox düzəltməliyik. Şübhə etmirəm ki, çox çəkmədən, siz ox-kamanı avstraliyalılardan heç də pis atmazsınız.

Penqrof kinayə ilə:

– Ox-kaman, – deyə etiraz etdi. – Bu uşaq oynunağıdır ki.

Jurnalist:

– Sayğısızlıq etməyin dostum, – dedi. – Oxla kaman min illər ərzində dünyanı qana boyamış. Barıtı bu yaxınlarda icad etmişlər, müharibə isə, bədbəxtlikdən insan nəsli qədər qədimdir.

Dənizçi:

– Siz yenə haqlısınız, mister Spilet, – deyə etiraf etdi. – Mən həmişə görürsən bir sarsaq söz danışram, sonra da onun peşmançılığını çəkirəm... Mənə acığınız tutmasın.

Ehtirashı naturalist olan Herbert söhbəti kenquruya çevirdi.

– Bizim rast gəldiyimiz sürünü, yalın əllə tutmaq çox da asan deyil. Bunlar qalın boz yunlu kenqurudur. Belə yadıma gəlir ki, qara, qırmızı kenquru, dağ kenqurusu və nəhayət, siçan-kenquru da vardır. Bir düjünə qədər müxtəlif kenquru növü vardır.

Dənizçi qürurla:

– Herbert, – dedi, – məndən ötrü yalnız bir növ kenquru var – “mənal kenqurusu”. Heyif ki, bu kenquru da bu gecə bizim əlimizə keçməyəcəkdir!

Kolonistlər, Penqrofun yeni klassifikasiyasını eşitdikdə yenə özlərini saxlaya bilməyib güldülər. Lakin qoca dənizçi zarafat etmək fikrində deyildi. O, naharın yalnız dağ qırqovullarından ibarət olacağına ürəkdən təəssüf edirdi. Lakin taleyin ona rəhmi gəldi.

Naharının təhlükə altında olduğunu gözəlcə anlayan Top, açlığın təsiri altında özünü o tərəf-bu tərəfə vururdu. Dışına bir ov keçsəydi, çox ehtimal ki, ovçularla bölüşməyəcəkdi. Lakin Nab onu gözədən qoymurdu.

Gündüz saat üçə yaxın Top kolluğun içində yox oldu. Bir azdan sonra boğuş bir böyürtü, kolonistlərə, itin ov üstə düşdüyünü bildirdi. Nab onun dalınca yüyürdü. İtin bir heyvanı gəməndiyini gördü, Nab on saniyə geciksəydi, Topun ovunu təyin etmək mümkün olmazdı, – it ovu çoxdan aşırması olacaqdı. Lakin Topun bəxtindən qabağına bir sürü gəmirici çıxdı, bunlardan ikisini Top ayağı altında əzişdirmişdi. Cəsədləri yerdə idi.

Nab əzəmətlə yoldaşlarının yanına qayıtdı, o hər əlində bir dənə dovşan boyda gəmirici tutmuşdu. Bunlar, öz tropik həmcinsindən bir qədər böyük, aqut gəmiricisi idilər. Topun tutduğu heyvanların tükü kobud, qalın və parlaq idi.

Penqrof:

– Ura! – deyə bağırırdı. – Yaşasın qızartma! İndi evə gedə bilərik!

Kolonistlər bir dəqiqəliyə arası kəsilmiş yollarına davam etdilər. Kazuarin, banksiya və azman kitre ağaclarının sıx kölgəsi altında axan Qırmızı çayın axını ilə aşağı gedirdilər. Çayın eni getdikcə genişlənirdi. Sayrus Smit bundan çayın ağzının yaxın olduğunu təyin etdi. Doğrudan da meşənin sıx ağacları arasından qırağa çıxar – çıxmaz çayın Qrant gölünə axdığı yeri gördülər.

Tədqiqatçılar gölün qərb sahilinə çıxmışdılar. Bu yer olduqca gözəldi. Suyun ayna kimi şəffaf səthi iki yüz hektarlıq yer tuturdu; gölün yeddi mil qədər uzanıb gedən sahil xətti başdan-başa qalın bitki ilə örtülmüşdü.

Şərqdə, mənzərəli bir surətdə yuxarı qalxmış yaşıl pərdə altından üfüqdə okean parıldayırdı. Şimal tərəfdə göl yarımdayrə şəklində torpağa girmişdi, cənub sahili isə uzanıb gedirdi. Gölün sahillərində bir çox su quşları yuva salmışdı.

Su quşlarını gözlerini suya zilləyərək əzəmətlə, qımıldanmadan cüt-cüt qayaların üzərinə qonmuşdular. Yaxınlığında üzən balığı görəndə kimi, boyunlarını uzadı, dimdiklərini vertikal istiqamətdə tuturdular, sonra birdən qanadlarından istifadə etməyərək, daş kimi suya düşür, dərhal balığı dimdiklərində tutaraq suyun üzünə çıxırdılar.

Gölün suyu şəffaf və şirindi. Suyun üzərində əmələ gələn konsentrasiya qovucuqlardan göldə bolluca balıq olduğu məlumdur.

Gedeon Spilet:

– Nə mənzərəli göldü, – dedi. – Adam burada məskən salaydı.

Sayrus Smit:

– Elə buradaca məskən salacağıq, – deyə cavab verdi.

Kolonistlər ən kəsmə yolla “Buxarı”ya qayıtmaq üçün qalın ağacların kolluqlarından güclə çıxaraq, gölün cənub sahilinə “yollandılar. Uzaq görünüşlü yaylağ”a qədər təxminən iki mil yol getdilər. Buradan “Razılıq çayı”nın dərəsinə qədər yol gedirdi ki, oradan da “Buxarı”ya yarım milə qədər məsafə qalırdı. Lakin mühəndis “Qırmızı çayı”n gətirdiyi su artığının gölün harasından okeana axdığını bilmək istəyirdi; ona görə kiçik dəstə meşənin ətrafı ilə şimala doğru yollandı.

Göl, hər bir şeyi nəzərə alıqda, “Qırmızı çayı”n suyu ilə yavaş-yavaş dolmuş böyük çuxurdan başqa bir şey deyildi. Demək, çayın gətirdiyi suyun artığı bir yerdən dənizə axmalı idi.

Mühəndis suyun eniş qüvvəsindən istifadə etməyin mümkün olub-olmadığını bilmək üçün o yerə baxmaq istəyirdi. Lakin bu istiqamətdə bir milə yaxın qədər yol getdiklərinə baxmayaraq, suyun axdığı yeri tapmadılar.

Günortadan beş saat keçmişdi. Aclıq kolonistləri kəşfiyyatı kəsməyə məcbur etdi. “Razılıq çayı”nın sol sahilinə enərək “Buxarı”ya yollandılar.

Nab ilə Penqrof tərəfindən tezliklə qızardılmış aquti əti hamının xoşuna gəldi. Nəhərdən sonra kolonistlər yatmağa hazırlaşarkən Sayrus Smit onları çağırırdı, mədən nümunələrini cibindən çıxarıb dedi:

– Dostlarım, bu dəmir külçəsidir, bu pritdir¹, bu gildir, bu əhəngdir, bu daş kömürdür. Bunların hamısını təbiət bizə verir; indi bizim vəzifəmiz bunlardan istifadə etməkdir.

Bıçaqlar. Kaman və ox hazırlanması. Kərpic zavodu. Kərpic bişirməyə məxsus ocaq. Mətbəx qab-qacağı. Polin. Cənub xacı. Mühüm astronomik müşahidə.

Ertəsi gün dənizçi mühəndisə müraciət edərək:

– Bəs nədən başlamalıyıq, mister Smit? – dedi.

Sayrus Smit:

– Lap başdan, – deyə cavab verdi.

Doğrudan da kolonistlərə hər şeyə lap başdan başlamaq lazımdı. Onların ən sadə alətləri belə yoxdu. Halbuki hər bir şeyə möhtac idilər. Bu hər şeyi qısa bir zamanda yaratmaq lazımdı. Əlbəttə, onların əlində beşor tarixlə əldə edilmiş böyük təcrübələri vardı, ona görə heç bir şey icad etməyib, yalnız kifayət qədər şey hazırlamalı idilər. Onlara lazım olan dəmir və polad – külçədən, mətbəx qab-qacağı – yaş gildən, alt və üst paltarları – lifli bitkilərdən hazırlamalı idi.

Lakin kolonistlər, həqiqətən ən yaxşı insandılar. Sayrus Smit özünə bunlardan daha yaxşı, daha sadıq işlək köməkçi tapa bilməzdi.

Sayrus Smitin dediyi “başlanğıc”, gili bişirməyə məxsus ocaq-xana qurmaq olacaqdı.

Penqrof:

– Bu ocaq nəyimizə lazımdır? – deyə soruşdu.

Sayrus Smit:

– Torpaq qablar düzəltmək üçün, – deyə cavab verdi.

– Bəs ocaqxanayı nədən quracağıq?

– Kərpicdən.

– Bəs kərpici?

– Gildən, çıxacaq yola, dostlarım. Ağır şeyləri boş-boşuna daşı-mamaq üçün, gilin yatağındaca emalatxana qurarıq. Nab bizə ərzaq daşıyar, bişirməyə isə odumuz gen-bol çatır.

Jurnalist:

– Əlbəttə, – dedi. – Lakin bir məsələ var: ov üçün silahımız olmadığından ərzaq düzəldə bilməsək nə olsun?

Penqrof:

– Ah, heç olmasa bir bıçağımız olaydı! – deyə ah çəkdi.

Sayrus Smit:

¹ Prit – kükürd kolçedanı

– Bıçağımız olsaydı nə elərdik? – deyə soruşdu.
– Bıçaqla mən əlüstü ox, kaman qayırdım, onda ərzağımız da istədiyən qədər olardı.

Mühəndis:

– Hə, bıçaq... iti tiyə... – deyə fikirləşirdi.

Bu vaxt nəzəri, sahil boyunca irəli-geri qaçan Topa düşdü.

– Top bura! – deyə bağırdı.

İt yavaşca qaçıb gəldi, itin xaltasını çıxarıb yarıdan sındırdı və Penqrofa müraciətlə:

– Al, bu da iki dənə bıçaq – deyə bağırdı.

Dənizçi ona nidalı “ura” ilə cavab verdi. Topun xaltası nazik, əla poladdan düzəldilmişdi. Bunu bıçağa çevirmək üçün yaxşıca itiləmək lazımdı. Sahildə isə nə qədər desən bülöv daşı vardı. İki saatdan sonra kolonistlərin möhkəm ağac dəstəli iki dənə yaxşı tiyələri var idi.

Bu ilk alətlər həqiqi bir alqışla qarşılanmışdı. Bu, böyük və başlıca olaraq öz vaxtında qazanılan bir qalibiyyət idi.

Sayrus Smit hərəkət işarəti verdi. O dünən gil tapdığı “Qrant gölü”nün qərb sahilinə qayıtmaq istəyirdi.

“Razılıq çayı” yatağı ilə “Uzaq görünüşlü yaylağ”a çıxaraq, kolonistlər, yaylağı kəsmə yoldan keçdilər, beş mil yol getdikdən sonra “Qrant gölü”nün iki yüz addımlığındakı talaya yetişdilər.

Yolda Herbert bir ağac gördü. Cənubi Amerika hinduları bu ağacın budaqlarından kaman düzəldirlər. Bu palma növündən olub meyvəsiz ağacdı. Kolonistlər bundan bir neçə dənə nazik uzun budaq kəsdilər və bunları belə yondular ki, ortaları yoğun, qıraqları nazik oldu. İndi yalnız kəriş üçün yarayacaq bir bitki tapmaq qalırdı. Bir azdan sonra “Bərəkət” ağacı adlanan bir bitki tapdılar, bu ağacın lifləri heyvan damarından davamlı olur.

Penqrof gözəl bir kaman düzəltdi, indi bunun bircə oxu əskik idi. Oxları da düyünsüz düz budaqlardan çox asanlıqla düzəltmək mümkündür. Lakin bunlara dəmir kimi bərk uc lazımdı. Penqrofu bu məsələ narahat etmirdi: o inanırdı ki, öz iş borcunu qurtardıqdan sonra təsadüf və Sayrus Smit işi tamamlayacaqlar.

Kolonistlər dünən olduqları yerə yetişdilər. Buranın torpağı kərpic və kirəmitə sərf olunan gil cinsindən ibarətdi, demək gil kolonistlərin qarşısında duran məqsədlərə tamamilə uyğundur. Sadə bir iş görmək lazım gəlirdi: gilin yağını qumla alıb, kərpic

düzəltmək və odda bişirmək. Adətən kərpic xüsusi qəliblərdə hazırlayırlar. Mühəndis isə əllə hazırlamaqla kifayətləndi.

O günü və ertəsi günün bir hissəsini bu işə sərf etdilər. Gili isladır, ayaqları və əllərilə yoğurur, sonra da bərabər parçalara bölürdülər.

Bir nəfər təcrübəli fəhlə on iki saatlıq iş günündə əllə, on minə qədər kərpic hazırlaya bilər. “Linkoln adası”nda yaşayan beş nəfər kərpicdüzəldən iki gün işləyib yalnız beş min kərpic hazırlaya bildi.

Yaş kərpicləri qurutmaq üçün cərgə ilə düzdülər; yalnız bundan sonra, yəni üç-dörd gün ötdükdə, kərpicləri bişirməyə başlamaq olardı.

Sayrus Smit boş qaldığı gündən istifadə edərək, adanın olduğu yeri öyrənməyi aprelin 2-nə təyin etdi.

Aprelin birində günəşin batması anını diqqətlə müşahidə etdi və şüaların refraksiyasını¹ təshih edərək yazdı. Aprelin ikisində də səhər günəşin çıxmasını diqqətli surətdə qeyd etdi. Günəşin batması ilə çıxması arasında 11 saat 36 dəqiqə keçdiyi məlum oldu. Beləliklə, günəş çıxandan 6 saat 12 dəqiqə keçmiş, meridiandan keçəcək və onun göy üzündə tutacağı yer – şimal olacaqdır². Günəş çıxandan düz 6 saat 12 dəqiqə keçmiş Sayrus Smit, şimalın istiqamətini təyin etdi, meridianla bir xətt üzərində olan iki ağacı nişanlayıb, gələcək müşahidələrdən ötrü daimi meridian xətti əldə etdi.

Kərpicin bişirilməsindən qabaq, gözləmək lazım gəlirdi günlərdə, kolonistlər yanacaq hazırladılar. Meşənin kənarındakı ağacların bütün aşağı budaqlarını kəsib, bir yerə yığdılar. Meşədən qayıdarkən bir az ov da etdilər.

Kolonistlərin bu vaxtda bir düjünə qədər iti uclu oxları vardı. Bu ucları Topun sayəsində əldə etmişdilər. Vəfalı it bir dəfə oxlu kirpi tutmuşdu. Bunun əti kolonistlər üçün ən qiymətli tapıntı idi. Bu tikanları cəld oxların başına geydirdilər, oxların o biri başına isə Penqrof kakadu lələkləri bağladı.

Jurnalist ilə Herbert çox çəkmədən mahir oxatan oldular. Bunun sayəsində “Buxarı”nın ərzaq anbarı həmişə hər cür ov quşu ehtiyatları ilə dolu olurdu. Bu quşları başlıca olaraq, “Razılıq çayı”nın

¹ İşığın yer atmosferində sınmağı, bunun nəticəsində ulduzların görünən vəziyyəti üfüq üzərində qalmış olur.

² Şimal yarımkürəsində bu cənub olardı.

sol sahilindəki meşədə ovlamışdı. Bu meşəni kolonistlər, birinci dəfə müvəffəqiyyətsiz yaqamara ovunun xətrinə “Yaqamara meşəsi” adlandırdılar.

Ovlanmış quşları adət üzrə təzə ikən yeyirdilər və yalnız su donuzundan xaşlama hazırlamışdılar. Xaşlamayı yaş odun tüstüsündə hisə verirdilər. Yeməkləri dadlı və doyurucu olurdu. Bununla belə həmişə qızartma yeməkdən bezdilər. Onlar şorba üçün sinov gedirdilər.

Lakin bu arzularına, yalnız saxsı qab olduğu zaman nail ola bilərdilər. Saxsı qab düzəltmək üçün də əvvəlcə peç qayırmaq lazımdı.

Ekspedisiya və ov zamanı kolonistlər bir neçə dəfə iri heyvan izlərinə rast gəlmişdilər.

Sayrus Smit hamıya mümkün qədər ehtiyatlı olmağı tapşırırmışdı. Çünki bunun yırtıcı heyvan izi olduğunu güman edirdi. Doğrudan da bir gün Gedeon Spilet ilə Herbert zahirindən yaquara oxşayan bir heyvan gördülər. Yaquar, xoşbəxtlikdən, onlara toxunmamışdı, yoxsa iş əngəl olacaqdı.

Penqrof ilə Gedeon Spilet bir-birinə söz verdilər ki, özlərinə ciddi silah, yeni Penqrofun inadla nail olmaq istədiyi silahı hazırlayan kimi yırtıcı heyvanlara ölüm-dirim müharibəsi elan etsinlər, bunları adadan yox etsinlər.

Kolonistlər “Buxarı”-nı məskunlaşdırmağa əbəs vaxt sərf etmirdilər. Çünki Sayrus Smit bundan yaxşı məskən axtarmağı, tapılmazsa yeni mənzil tikməyi qəet etmişdi. Koridorlara təzə yosun döşəməklə kifayətlənmişdilər, zəhmətkeşlər bu qədim üsulda olan yataqda rahatca yatırdılar.

Aprelin 6-da, dan yeri ağararkən, mühəndis və yoldaşları talaya yığışdılar, burada kərpic bişirəcəkdilər. Təbiidir ki, kərpicin bişirilməsi peçlərdə deyil, açıq havada olmalı idi. Daha doğrusu, bir-birinin üstünə qalaya yığılmış kərpiclərin özü təbii peç təşkil edirdi ki, bu peç öz-özünü yandıracaqdı.

Odun qalağı kubl əmələ gətirən bir neçə quru kərpic çərgəsilə əhatə olunmuşdu. Bu kubda, hava asanlıqla girsin deyə bir neçə deşik qoymuşdular. Bütün günü bu işlə məşğul oldular, yalnız axşam üçün ocağı yandırmaq mümkün oldu.

Kolonistlər kubun qızgın alovunu soyutmaq üçün gecəni yatmadılar, kərpiclərin bişirilməsi qırx səkkiz saat davam etdi və çox müvəffəqiyyətli oldu. Kərpiclərin tüstülənən yığını soyuyarkən, Nab və Penqrof Sayrus Smitin göstərişi üzrə bir yığın əhəng şpatı daşı yığdılar. Bu daşlardan gölün şimal sahilində çox idi. Odda yandırılan daşlar, tabaşir və mərmərin yanmasından əmələ gələn əhəng kimi, təmiz söndürülməmiş əhəng əmələ gətirdi. Yağının çökməsini azaltmaq üçün sönməmiş əhəngi qumla qarışdırıqda gözəl əhəng məhlulu əldə edilirdi.

Nəticədə aprelin 9-da, mühəndisin ixtiyarında öz planlarını yerinə yetirmək üçün kifayət qədər əhəng məhlulu və kərpic vardı.

Bir dəqiqə belə yubanmadan, kolonistlər, saxsı qablar bişirmək üçün, ocaqxana qurmağa başladılar. Buna çox asanlıqla nail oldular, beş gündən sonra hazır olmuş ocaqxana daş kömürlə doldurdular, daş kömürü mühəndis “Qırmızı çay”-ın yanında, yerin üzündə tapmışdı.

Bir azdan sonra ocaqxana şən bir surətdə tüstüləndi. Tala fabrikə çevrildi, çox sevinmiş Penqrof, deyəsən ürəkdən inanırdı ki, onların ocaqxanaları hazırkı sənayenin hər cür malını istehsal edə bilər. Hələlik isə, kolonistlər, kobud da olsa bir neçə xörək bişirməyə yarayan saxsı qab hazırladılar. Əsas material həmin gildən ibarətdi, Sayrus Smit buna bir az əhəng və kvars qatışdırmağı əmr etdi. Əldə edilmiş qatışıqdan yalnız güvəc deyil, boşqab, parç, bardaq və sairə hazırladılar.

Bu yöndəmsiz və şəkilsiz kobud olan əşyalar, ən qiymətli kaolindən düzəldilmiş əşyalardan heç də pis olmayaraq öz vəzifəsini yerinə yetirirdi.

Penqrof, bu gilin bir adı da “çubuq gili” olduğunu bilib, özünə bir neçə dəne kobud çubuq hazırladı. Özü də bunları çox bəyənirdi. Təəssüflər olsun ki, çəkməyə tənəki yoxdu, bu hal dənizçi üçün çox ağır idi.

Mühəndisə bəslədiyi xüsusi etimad coşqunluğu içərisində:

– Lakin hər şeyi əldə etdiyimiz kimi, tənəkini də əldə edə biləcəyik, – deyə tokrar edirdi.

Saxsı qab hazırlamaq işi aprelin 15-nə qədər uzandı, ancaq burasını qeyd etməlidir ki, kolonistlərin vaxtı boş keçmirdi.

Saxsı qab hazırlamaq işini öyrəndikdən sonra onlar ancaq bu işlə məşğul olurdular. Sayrus Smit bunlara dəmirçiliklə məşğul olmağı əmr etsəydi, hamısı eyni sədaqətlə dəmirçi olacaqdı.

¹ Maye qaynatmaq və ya distillə etmək üçün şar və ya silindrəşkilli qab

Aprelin 15-də axşam “Buxarı”ya qayıdıb, hazırlamış olduqları bütün saxsı qabları özləri ilə gətirdilər. Ocağı gələcək ehtiyaca qədər söndürdülər. Qayıdarkən yolda, qovu əvəz edə biləcək məxmər üzlü bir göbələk tapdılar. Bu bitki lazımı sürətdə hazırlandıqda, yəni azot turşusunda qaynatdıqda, ilk qığılcımdan çox asanlıqla alovlanı bilərdi, lakin kolonistlər o günə qədər bu göbələyi nə qədər axtarmışdılarsa, rastlarına düşməmişdi. Mühəndis bir neçə dəstə ot dərib dənizçiyə uzatdı və:

– Götürün, Penqrof, – dedi, – bunlar sənə lazım olar.

Penqrof, uzunpəklili tükə örtülü otu diqqətlə gözəndən keçirdi.

– Bu nədir, mister Smit – deyə soruşdu. – Birdən tənəkəli olar ha?

Sayrus Smit gülümsəndi:

– Yox, bu, alimlər üçün – müşk otudur. Sizinlə mənim üçün isə – qovdur.

Doğrudan da müşk otu qurudulandan, xüsusilə mühəndis ona azot turşusu kaliumu, başqa sözlə şorə qatandan sonra, çox asanlıqla yanan maddəyə çevrildi; şorə adanın bir çox yerlərində vardı.

Həmin günün axşamı kolonistlər “Buxarı”nın mərkəzi “otaxına” yığışib əməlli-başlı bir axşam yeməyi yedilər. Nab aqutı etindən şorba, sudonuzu ayağından xəşləmə hazırladı, xəşləməyə suda bişirilmiş bitki kökü də vurmuşdu; Herbert bu bitkini “caadium macrohizm” adlandırmışdı. Mülayim iqlimdə ot kimi bitən bu bitki tropiklərin yaxınlığında ağac kimi bitir. Bitkinin kökləri çox qidalı idi və dadından İngiltərə gastronomiyaya mağazalarında “Portland ırməyi” adı ilə satılan şeyi xatırladırdı. Bu köklər müəyyən dərəcə qədər çörəyi əvəz edə bilirdi, çörək yoxluğu “Linkoln adası” kolonistlərinə bərk təsir edirdi.

Axşam yeməyindən sonra Sayrus Smit ilə yoldaşları, yatmaqdan qabaq təmiz hava almaq üçün sahilə çıxdılar. Saat səkkizə yaxın idi. Gecənin gözəl olacağı qabaqcadan məlum olurdu. Beş gün bundan əvvəl bədirləşən ay hələ çıxmamışdı. Üfüq isə ayın şəfaqlı adlandırılmalı biləcək zərif və solğun tərzdə parlayırdı. Qütbə yaxın ulduz aləmi parlayır, bunların içərisində ən parlağı, mühəndisin bir neçə gün əvvəl Franklin dağından seyr etdiyi Cənub xaçı idi.

Sayrus Smit bir neçə dəqiqə gözünü bu ulduzlardan ayırmadı, bu aləm altılıq və təpəsində birinci böyüklükdə olan iki ulduzdan, solda ikinci böyüklükdə olan bir ulduzdan və sağda üçüncü böyüklükdə olan bir ulduzdan ibarət idi.

Mühəndis birdən Herbertə müraciət etdi:

– Dostum bu gün aprelin on beşidirmi?

Gənc:

– Bəli, mister Smit, – deyə cavab verdi.

– Belə olduqda sabah, ildə orta vaxtın günəş vaxtilə tuş gəlidiyi dörd günün biridir. Başqa sözlə, oğlum, sabah günəş meridianından düz günorta çağı keçəcəkdir. Hava yaxşı olarsa, zənnimcə, mənə adanın uzunluq dairəsini tamamilə düzgün təyin etmək mümkün olacaqdır.

Herbert heyrətləndi:

– Alətsiz? Sekstantsız¹?

Mühəndis:

– Bəli, – dedi. – İndi isə, buludsuz havadan istifadə edərək, elə bu gün, Cənub xaçının mailliyi yüksəkliyi üzrə, yəni cənub qütbünün üfüq üzərindəki yeri üzrə adanın en dairəsini təyin etməyi təcrübə edək. Bilirsiniz, dostlarım, həyatımızı burada ciddi sürətdə qurmadan əvvəl, oxucunun ada olduğunu öyrənməklə kifayətlənməməlidir. Adanın Amerikadan, Avstraliyadan və Sakit okean adalarından nə qədər aralı olduğunu mümkün qədər düzgün təyin etmək lazımdır.

Jurnalist:

– Doğrudan da, – deyə razı oldu. – Bəlkə bizə cv tikməkdənsə, gəmi düzəltmək daha əlverişlidir, – bəlkə də biz məskun yerlərdən yüz, yüz əlli millik bir məsafədəyik.

– Ona görə də mən bu gün Linkoln adasının en dairəsini, sabah isə uzunluq dairəsini təyin etmək istəyirəm.

Mühəndisin sekstantı – əşyalar arasındakı bucaq məsafəsini tam düzgün ölçməyə imkan verən cihazı olsaydı, bu hesablama heç bir çətinlik törətməzdi. Mühəndis gecə Cənub xaçının üfüq üzərindəki yüksəkliyi, günorta günəşin zenitdən keçməsi ilə adanın koordinatlarını ala bilərdi. Əsas çətinlik də cihazın olmamasında idi, bu cihazı, başqa bir şeylə əvəz etmək lazımdı.

Sayrus Smit “Buxarı”ya qayıtdı. Ocağın işığında iki dənə yastı cizgi taxtası yondu və uclarını bir-birinə bənd elədi, belə ki cizgi taxtaları pərgar kimi tərpənə bilirdi. Cizgi taxtaları mix yerinə, qırılmış ağacların içindən tapılmış akasiya tikələri ilə bir-birinə bənd edildi.

¹ Geodesiya və astronomiya müşahidələrində işlədilən bucaqölçən cihaz

Mühəndis bu cür “astronomik cihazla” sahələ qayıtdı. Lakin ulduzun mailliyi yüksəkliyini üfün düzgün xətti üzrə ölçmək lazım gəldiyindən Sayrus müşahidəni “Uzaq görünüşlü yaylaq”dan etməyi və sonradan hesablamaların nəticəsini vurarkən, yaylağın dəniz səthi üzərindəki yüksəkliyini nəzərə almağı qət etdi.

Bu yüksəkliyi ertəsi gün, Həndəsənin ibtidai kursundan məlum olan çox sadə üsulla hesablamaq istəyirdi.

Bütün kolonistlər, mühəndislərin dalınca düşüb “Uzaq görünüşlü yaylaq”a getdilər. Mühəndis qranit divarının kənarında bir yer seçdi, buradan “Caynaq burnu”ndan adanın lap cənub nöqtəsində – “Reptilya burnu”na qədər horizont görünürdü.

Cənubda, hələ çıxmamış ayın şüaları ilə aşağıdan işıqlanan horizont xətti, dənizin qaranlıq fonunda aydın surətdə görünürdü, ona görə Sayrus Smitin alətinə tam düzgün “gəlirdi”.

Bu zaman “Cənub xaçı”, ulduz aləmi müşahidəçisinə başı aşağı görünürdü, horizonta yaxın olan alfa ulduzu bürcün qaidəsində idi.

“Cənub xaçı”, cənub qütbündən, Qütb ulduzunun şimal qütbündən olan uzaqlığına nisbətən, daha uzaqdır. Bürcün alfası Qütbdən tam 27° uzaqdadır. Sayrus Smit bunu bilirdi, ona görə hesablar kən müvafiq təshih etməli idi. Müşahidəni sadələşdirmək üçün, onu ulduzun aşağı meridianından keçdiyi zaman etdi.

Sayrus Smit ağac perqarının bir qolunu horizonta, o birini isə “Cənub xaçı”nın alfa ulduzuna tərəf düzəltdi. Cizgi taxtalarının arasında əmələ gələn bucaq alfa ulduzunun qütb üzərindəki yüksəkliyini göstərirdi. Cizgi taxtalarını təsadüfən yerindən dəbərtmək üçün, akasiya tikanı ilə çarpaz taxta bir-birinə bənd edildi.

İndi yalnız alınmış bucağı təyin etmək və müşahidə məntəqəsinin yüksəkliyini təshih etmək qalırdı. Bu cür hesablama ilə əldə edilən bucaq, “Cənub xaçı” alfasının, yəni qütbün horizont üzərindəki yüksəkliyini göstərir və eyni zamanda yerin en dairəsini təyin edir; çünki məlum yerin en dairəsi, qütbün horizont üzərindəki yüksəkliyindən başqa bir şey deyil.

Hesablama sabaha qoyuldu və axşam saat doqquzda bütün kolonistlər şirin yuxuya getdilər.

Qranit divarın yüksəkliyi. Üçbucaqların oxşayışı teoreminin əməli surətdə tətbiqi. Şimala ekskursiya. İstridiyənin bol yeri. Gələcək üçün plan. Günəşin meridianlardan keçməsi. “Linkoln adası”nın en və uzunluq dairələri.

16 aprelin səhərini kolonistlər paltar yumağa və təmizləməyə həsr etdilər. Mühəndis lazımı xam material – soda və ya pataş, piy və ya bitki yağı tapsa, sabun hazırlamağı vəd etmişdi. Ən mühüm məsələnin – paltar tədarükü məsələsi – həlli başqa münasib vaxta keçirilmişdi. Xoşbəxtlikdən, kolonistlərin paltarları kifayət qədər möhkəmdi və heç olmasa altı ay davam gətirərdi. Lakin bütün gələcək planlar adanın harada olduğundan və məskun yerlərdən nə qədər uzaq olmasından asılı idi. Bu məsələ, hava xoş olarsa, elə həmin gün həll edilməli idi.

Günəş buludsuz səmaya yüksəlmişdi. Hər şey günortanın yaxşı olacağını göstərirdi, bu, təbiətin sanki yay mövsümü ilə vidalaşdığı aydın günlərdən biri olacaqdı.

İlk əvvəl mühəndis qranit divarın dəniz səthindən yüksəkliyini təyin etməklə dünənki müşahidəni tamamlamalı idi.

Herbert mühəndisdən:

– Sizə, yaqın dünənki kimi bucaqölçən cihaz lazımdır? – deyə soruşdu.

– Yox, oğlum. Bunu başqa cürə, lakin eyni nöqtəyi-nəzərindən düzgün edəcəyik.

Herbert bilik həvəslisi mühəndisin ardınca okeanın sahilinə getdi. Penqrof, Nab və Gedeon Spilet öz işlərlə məşğul oldular.

Sayrus Smit nazik, uzun bir çubuq tapdı və bununla öz boyunu ölçdü, boyu ona lap yaxşı məlumdu. Çubuğun uzunluğu düz on iki fut oldu. Herbert mühəndisin göstərişi ilə vertikal düzəltdi, yəni sadəcə söylərsək, uzun bir sarmaşığın başına daş bağladı.

Sayrus Smit çubuğu ləpədən yerin iyirmi addımlığında və qranit divarın təxminən beş yüz addımlığında, çubuğu iki fut qədər quma sancdı və kobud vertikal vasitəsilə onu horizont xətinə perpendikulyar olaraq düzəltdi.

Sonra qumun üzərinə uzandı və gözü ilə eyni zamanda çubuğun və qranit divarın qırağını görmək üçün bir qədər geri süründü.

Bu surətlə aldığı nöqtəni qumun üzərində daşla qeyd etdi.

Sonra ayağa qalxaraq Herbertə müraciət etdi:

– Həndəsə yadındadırmı?

Herbert ədəblə:

– Bir az yadımdadır, mister Smit, – dedi.

– İki bənzər üçbucaqların xassələri yadındadırmı?

– Bəli. Onların uyğun yanları proporsionaldır.

– Budur, oğlum, mən də bu saat iki dənə bənzər üçbucaq qurmuşam. Hər ikisi düzbucaqlıdır. Kiçiyinin katetləri bu daşdan çubuğa qədərdir, yüksəkliyi çubuqdur, hipotenuzu isə gözümün şüasıdır. Böyük üçbucağın katetləri qranit divarından həmin daşa qədər və qranit divarın məchul yüksəkliyidir. Hipotenuzu isə, kiçiyinki kimi, gözümün şüasıdır. Yəni birinci hipotenuzun uzanışı.

Herbert:

– Ah, mister Smit, başa düşdüm – deyə səsləndi. – Daşdan çubuğa qədər məsafə, daşdan divara qədər olan məsafəyə proporsional olduğu kimi, çubuğun yüksəkliyi də divarın yüksəkliyinə proporsionaldır. Eləmi?

– Elədir, Herbert, – deyə cavab verdi. – Ona görə birinci iki məsafəni ölçdükdən sonra və çubuğun yüksəkliyini bildiyimiz üçün, üçlük qaydası ilə qranit divarın yüksəkliyini düzgün hesablaya bilərik.

Hər iki horizontal katetlər həmin qumdan düz on fut bayıra çıxmış çubuqla ölçülürdü.

Birinci katet – daşdan çubuğun olduğu yerə qədər məsafə – on beş futdu. İkinci – daşdan divara qədər məsafə – beş yüz futdu.

Bunu ölçdükdən sonra mühəndis ilə gənc “Buxarı”ya qayıtdılar. Orada Sayrus Smit balıqqulağı ilə qumda aşağıdakı proporsionu yazdı:

$$\frac{15}{500} = \frac{10}{X}$$
$$X = \frac{500 \cdot 10}{15} = 333,3$$

yəni qranit divarın yüksəkliyi üç yüz otuz üç tam onda üç futa bərabərdir.

Sonra Sayrus Smit dünənki bucaqölçəni götürdü, bunun çarpaz taxta ilə birləşmiş yan qolları “Cənub xaçı” alfasının horizont üzə-

rində təşkil etdiyi bucağın mailliyini göstərirdi. Mühəndis bu bucağı üç yüz altmışa bərabər hissəyə bölünmüş dairə ilə ölçdü. Bucaq 10° idi. Beləliklə, qütblə üfuc arasındakı bucaq məsafəsi “Cənub xaçı”nın alfasını qütbədən ayıran 27° və müşahidə məntəqəsinin dəniz səthindən yüksəkliyi nəzərə alınmaqla, təqribən 37°-yə bərabər idi. Sayrus Smit “Linkoln adası”nın cənub en dairəsinin 37°-də və ya “astronomik cihazlarının” mükəmməl olmadığı üçün 5° o tərəfə, ya bu tərəfə təshih etməklə – 35° ilə 45° arasında olduğunu bildi.

İndi adanın uzunluq dairəsinə hesablamaq qalırdı. Bu hesablamanı mühəndis həmin gün saat on ikidə, yəni günəşin meridiandan keçdiyi dəqiqədə etmək istəyirdi.

Kolonistlər o günü gəzməyə, daha doğrusu, gölün şimal sahili ilə “Köpək balığı körfəzi” arasındakı məsafəni öyrənməyə vaxt çatsa, “Şimal çənəsi burnu”na qədər getməyə qərar verdilər. Səhər yeməyini qum təpələrində yeyib gecə evə gec qayıtmağı nəzərdə tutmuşdular.

Səhər saat doqquzun yarısında kiçik dəstə boğazın kənarı ilə getməkdə idi.

Qumun üzərilə bir növ iri heyvanlar da sürünürdülər. Bunlar adacığı özünə sığınacaq edən suitinə oxşayırdılar. Suitinin əti yeməli deyil, çünki çox pis dadır, lakin Sayrus nədənsə bunları çox diqqətlə gözdən keçirirdi və heç bir şey izah etmədən bir azdan sonra bu adacığa getmək lazım gəldiyini yoldaşlarına bildirdi.

Boğazın sahili balıqqulağı ilə dolu idi, bunların bir çoxu naturalistləri vəcdə gətirirdi. Lakin kolonistlər də burada özlərindən ötrü çox faydalı bir şey tapdılar. Nab qayaların arasında, çəkilmə nəticəsində çılpalaşmış geniş bir stridyə yeri tapdı.

Penqrof oranı gözdən keçirərək:

– Afərin, Nab, – deyə səsləndi.

Gedcon Spilet:

– Doğrudan da, bu yaxşı tapıntıdır, – dedi. – Bir istridyənin ildə əlli mindən altmış minə qədər yumurta verdiyi doğru isə, bizim tükənməz bir istridyə ehtiyatımız olar.

Herbert:

– Mən eşitmişəm ki, istridyələr bəsləyici olmayır, – dedi.

Sayrus Smit:

– Doğrudur, – deyə razı oldu. – İstridyələrdə azotlu maddə çox azdır, təkcə istridyə ilə dolanan adam gündə bunlardan on beş-on altı düjün yeməlidir.

Penqrof söhbətə qarışdı:

– Nə olar ki. Bu böyük müsibət deyil. Biz hərəmiş gündə on iki düjün yeyərik, yenə ehtiyatımız qurtarmaz. Gəlsənə səhər yeməyi üçün bir neçə dənə istridyə götürək?

Dənizçi öz təklifinə cavab gözləmədən – etiraz olmayacağına tamamilə əmindir. Nabın köməkliyi ilə bu yumşaqbədənliyərdən xeyli yığdı. Bunları Nab tərəfindən toxunmuş tora yığdılar, torun içində bundan başqa səhər yeməyi üçün az-maz ehtiyat vardı. Sonra kolonistlər yola düzələrək getdilər, yolları qum təpələri ilə açıq dəniz arasından idi.

Sayrus Smit, günəşin meridiandan keçməsinə müşahidəyə gəcilməsin deyərək, tez-tez saatına baxırdı, günəş düz saat on ikidə meridiandan keçəcəkdirdi.

Adanın bu hissəsi, “Cənub çənəsi burnu”na qədər, çılpaq idi. Qum, balıqqulağı və daşa dönmüş lava parçalarından başqa heç bir şey yoxdu. Yalnız dəniz quşları, qağayı, albatros, çölördəyi bu izsiz sahilə ziyarət edirdi. Penqrof çöl ördəklərinə aqgözlüklə baxırdı, hətta oxla bunları vurmaq istədi, lakin bacarmadı, – ördəklər yerə qonmayıb hey uçurdular, dənizçi isə hələ göydə quş vurmağı öyrənməmişdi.

– Görürsünüz, mister Smit, – dedi, – bizim bir-iki dənə tufəngimiz olmayınca heç vaxt ağıllı-başlı ov edə bilmərik.

Jurnalist:

– Haqlısınız, Penqrof, – deyərək cavab verdi. – Ancaq bu sizin özünüzdən asılıdır. Lülə üçün dəmir, çaxmaq üçün polad, barıt üçün şora, kömür və kükürd, piston üçün civə və azot turşusu və nəhayət, güllə üçün qurğuşun tapın – Sayrus Smit bizə gözəl tufəng hazırlasın.

Mühəndis:

– Xeyr, – deyərək etiraz etdi, – bütün bu materiallar lazımdır. Amma, bununla belə, bəlkə gələcəkdə bir şey edə bildik.

Dənizçi kədərli bir halda:

– Kaş silahlarımızı və alətləri, qələm çərtən bıçağına qədər hər şeyimizi qondoladan atmayaydıq, – deyərək səsləndi.

Herbert ona cavab verdi:

– Burasını unudursan ki, Penqrof, bu şeyləri atmasaydıq, hava balonu bizim özümüzü dənizə atardı.

Dənizçi:

– Haqlısan, oğlum, – dedi, – mən burasını nəzərdən qaçırmışdım. – Assosiasiya üzrə hava balonunu xatırlayıb əlavə etdi: – Conatan Forsterlə yoldaşları səhər meydana gəlib, balonun uçmuş olduğunu gördükdə nə qədər heyrətləndiklərini təsəvvür edirəm.

Jurnalist:

– Onların nə düşündükləri şəxsən mənə az rahatsız edir, – dedi.

Dənizçi qürurla:

– Bununla belə bu ideya yenə mənim başımdan çıxdı.

Jurnalist:

– Doğrudan da gözəl ideyadır Penqrof, – deyərək güldü, – axı biz burada olduğumuz üçün həmin ideyaya borcluyuq.

Dənizçi:

– Cənubluların pəncəsində olmaqdansa burada olduğumuz yaxşıdır, – deyərək səsləndi, – xüsusi ilə mister Smit bizə qoşulandan sonra.

Gedəon Spilet barışıq ifadə edən bir səslə:

– Bəli, – mən də elə düşünürəm, – dedi, – əslinə baxsan, bizim nəyimiz əskikdir? Heç bir şeyimiz.

– Daha doğrusu – hər şeyimiz, – deyərək dənizçi belə qəhqəhə çəkdi ki, enli kürəkləri titrədi. – Lakin mən gec-tez buradan qurtulacağımıza əminəm.

Dənizçi:

– Bəlkə də, siz düşündüyünüzdən daha tez, dostlarım, – dedi. – Linkoln adası məskun bir takım adalara və ya qitəyə yaxın məsafədə ola bilər. Bir saatdan sonra bunu biləcəyik. Bizim xəritəmiz yoxdur, lakin Böyük okeanın cənub hissəsinin çevrələri mənim yaxşı yadımdadır, adanın dünən təyin etdiyim en dairəsi, Linkoln adasının qərbdə Yeni Zelandiya ilə, şərqdə isə Çili ilə bir paraleldə olduğunu göstərir. Lakin bu yerlərin arasındakı məsafə, altı min milə qədərdir. İndi adamızın məhz bu yerlər arasında harada olduğunu bilmək lazımdır. Adanın uzunluq dairəsinin təyin edilməsi, zənnimcə, bu suala düzgün cavab verə bilər.

Herbert:

– Mister Smit, bizə en dairəsi üzrə ən yaxın arxipelaqlar, Pautotu deyilmi? – deyərək soruşdu.

Mühəndis:

– Bəli, – deyərək cavab verdi, – lakin bizimlə oranın arasında, heç olmasa min iki yüz millik bir məsafə var.

Söhbətə ayrıca bir diqqətlə qulaq asan Nab cənubu göstərərək:

– Bəs orada? – deyə soruşdu.

Penqrof:

– Orada heç nə yoxdur, – deyə cavab verdi.

Mühəndis:

– Bəli, doğrudur, – deyə təsdiq etdi.

Gedeon Spilet:

– Bəlkə Sayrus, Linkoln adası Yeni Zelandiyadan və ya Çilidən vur-tut iki yüz-üç yüz mil uzaqdır?

– Nə olar, onda ev düzəltməkdənsə gəmi düzəldək. Penqrof da ona komandanlıq edir.

Dənizçi:

– No cybi var, mister Smit, – deyə səsləndi, – siz suyun üzərində dura biləcək balaca bir qayıq hazırlayan kimi, mən böyük razılıqla ona kapitan olaram.

Mühəndis təskinliklə:

– Lazım gələrsə düzəldərik, – dedi.

Qoçaq adamların başı bu söhbətə məşğul ikən artıq müşahidəyə hazırlaşmaq vaxtı yetişdi. Mühəndis heç bir cihazı olmadan günəşin meridiandan keçməsi vaxtını necə düzgün təyin edəcəkdi? Herbert bunu anlaya bilmirdi.

Müşahidəçilər bu zaman Buxarının altı milliyində idilər, bura, adanın qəribə bir surətdə ölümdən qurtulan mühəndisi tapdıqları yer idi. Burada dincəlməyə oturdular. Artıq on ikinin yarısı olduğu üçün, səhər yeməyini hazırlamağa başladılar. Herbert, ehtiyatkarlıqla Nab tərəfindən götürülmüş su qabını alıb, içməli su üçün yaxında axan çaya getdi.

Bu arada Sayrus Smit astronomik müşahidələrindən ötrü hər şeyi hazırladı. Sahildə çəkilmə tərəfindən ayna kimi hamarlanmış bir qum meydançası seçdi. Seçdiyi yerin perpendikulyar və ya maili olduğu mühəndis üçün birdi, həmçinin quma sancılmış altı futluq ağacın perpendikulyar durduğu heç bir rol oynamırdı. Əksinə olaraq, mühəndis özü bu çubuğu yana, günəşə əks istiqamətə, yəni cənuba doğru əymişdi. Burasını unutmamalıdır ki, Linkoln adası kolonistləri parlaq işıqlı cismin gündüz hərəkətini göyün şimal hissəsində müşahidə edirdilər, çünki adanın özü cənub yarımkürəsində idi.

Herbert birdən anladı ki, mühəndis, günün zenit nöqtəsindən, yəni adanın meridianından və ya daha sadə söylərsək, – məlum

yerin günorta nöqtəsindən keçdiyini təyin etmək istəyir. Bunun üçün çubuğun qum üzərində buraxacağı kölgədən istifadə edəcək.

Doğrudan da çubuğun kölgəsi ən qısa olduğu anda günorta olacaqdı. Müşahidə texnikası kölgəni diqqətlə güdməkdən, getdikcə gödələn kölgənin yenə uzanmağa başladığı anı qeyd etməkdən ibarətdi. Sayrus Smit çubuğu günəşə əks tərəfə əyərək, kölgəni uzadır və bununla kölgənin dəyişilməsini daha da gözə çarpdırırdı. Doğrudan da saat əqrəbi uzun olduqca, onun siferblat üzrə hərəkətini daha asanlıqla güdmək olur. Mühəndis Smit təcrübəsində çubuğun kölgəsi siferblatın əqrəbini andırırdı.

Onun zənnincə, əsil vaxt yetişdikdə, Smit qum üzərində diz çökdü və xırda mixçalar vasitəsilə kölgənin tədricən qısalmasını qum üzərində qeyd etməyə başladı. Yoldaşları onun üzərinə əyilərək mühəndisin işini ayrıca maraqla güdürdülər.

Gedeon Spilet saatını əlində tutub, kölgənin uzanmağa başladığı anı gözdən qaçırmamağa çalışırdı. Sayrus Smit müşahidə üçün aprelin 16-sını, yeni günəş vaxtının və ya həqiqi vaxtın orta vaxta tuş gəldiyi günü seçdiyi üçün, jurnalistin saatı Linkolnda günorta olduğu halda Vaşinqtonda saat neçə olduğunu düzgünlüklə göstərəcəkdə ki, bu işə bütün hesablamaları yüngülləşdirəcəkdə.

Günəş yavaş-yavaş zenitə qalxdıqca çubuğun kölgəsi qısaldı. Sayrus Smit kölgənin yenə böyüməyə başladığını müşahidə etdikdə, jurnalistdən saatın necə olduğunu soruşdu.

Jurnalist tez:

– Saat altıya bir dəqiqə işləmiş – deyə cavab verdi.

Müşahidə bitdi. İndi yalnız hesablamaq qalmışdı. Bundan sadə şey ola bilməzdi. Linkoln adasının meridianı ilə Vaşinqton meridianı arasında, bütün hesabla, beş saat fərq vardı. Məlum olduğuna görə, günəş yer ətrafında öz görünən gecə-gündüz hərəkətində dörd dəqiqədə bir dərəcə, yəni saatda on beş dərəcə keçir. On beş dərəcə vurulur beş saata, yetmiş beş dərəcə olur. Buradan məlumdur ki, Vaşinqton Qrinviç meridianının 77° 3' 11"-liyində və ya bütün olaraq, yetmiş yeddi dərəcədə isə, Linkoln adası Qrinviçdən yetmiş yeddi üstə gəl yetmiş beş dərəcə qərbedir, yəni 152° qərb uzunluq dairəsindədir.

Bu nəticəni kolonistlərə bildirdikdən sonra, Sayrus Smit, müşahidə zamanı en dairəsini təyin edərkən elədiyi kimi, yanla biləcəyini nəzərə alaraq, bildirdi ki, Linkoln adasının otuz beşlə qırxıncı

paralel arasında və Qrinviçdən qərbə yüz əllinci ilə yüz əlli beşinci meridian arasında olduğunu daha doğru hesab etmək olar.

Hesablama zamanı ehtimal olunan yanlışlıq, hər dərəcəsi altmış mil hesab etdikdə, en və uzunluq dairəsində təqribən üç yüz mili təşkil edirdi. Lakin bu yanlışlıq kolonistlərin məsələni həll etmələrinə təsir edə bilməzdi. Linkoln adası məskun yerdən o qədər uzaqdı ki, kövrək və balaca gəmiyə oraya gedib çıxmaq fikrini bilmərrə başdan çıxarmalı idi.

Doğrudan da adanın geoqrafik koordinatları oranın Yeni Zelandiyanın min səkkiz yüz, Paumotunun min iki yüz və Amerika sahilinin dörd min beş yüz əlli milliyində olduğunu göstərirdi. Lakin Sayrus Smit nə qədər hafizəsini topladısa Böyük okeanın bu hissəsində bir dənə olsun belə ada xatırlaya bilmədi.

On beşinci fəsil

Qışlama qəti olaraq qərara alındı. Metal məsələsi. Qurtuluş adasının tədqiqi. Suiti ovu. Zəhərli ilanın tutulması. Kataloniya üsulu. Dəmir. Polad.

Ertəsi gün, aprelin 17-də dənizçinin jurnalistə müraciətlə dediyi ilk sözləri bundan ibarətdi:

– Bu gün biz nəçi olacağıq, mister Spilet.

Jurnalist:

– Sayrus nə əmr edərsə, o olarıq, – deyər cavab verdi.

O gün keçmiş kerpickəsən və dulusçulara dəmirçi olmaq lazım gəlirdi.

Bir gün əvvəl kolonistlər, səhər yeməyindən sonra, öz tədqiqatlarını Buxarının yeddi milliyində olan Çənə burnuna qədər davam etdirdilər. Qum təpələri burada qurtarırdı, torpaq açıq-aşkar vulkanik xarakter alırdı. Burada Uzaq görünüşlü yayla kimi, qranit divarları yoxdu, lakin iki burun arasına sıxılmış dar körfəz vulkanın püskürdüyü süxurlardan ibarət olan seyrek qaya zənciri ilə sarılmışdı.

Kolonistlər bu nöqtəyə yetişib geri qayıtdılar, yalnız qaş qaralarkən gəlib Buxariya çıxdılar. Yorğunluqlarına baxmayaraq, Linkoln adasında qalacaqları və ya onu tərk etməyə çalışacaqları məsələsini həll etməyincə yatmadılar.

Hətta adaya ən yaxın yer – Paumotu arxipelaqları belə, oradan böyük məsafədə, yeni min iki yüz millikdə idi. Penqrof qəti surətdə bildirdi ki, adi qayıq, xüsusən boranlı qış mövsümünün ərəfəsində, bu məsafəni keçib gedə bilməz. Lakin bütün zəruri alətlər mövcud olduğu halda belə, adi qayıqın düzəldilməsi asan iş deyildi. Belə olduqda kolonistlər işə ən sadə alətlər – çəkic, mişar, balta, burğu, rəndə – düzəltməkdən başlamalı idilər ki, bu da böyük vaxt tələb edirdi. Ona görə kolonistlər özlərinə Buxarıdan daha rahat bir mənzil axtarıb adada qışlamağı qərara aldılar.

Birinci növbəli vəzifə, dəmir külçəsindən istifadə etmək və bunu dəmir və polada çevirməkdi, mühəndis adanın şimal-qərb hissəsində dəmir külçəsi yataqları tapmışdı.

Yerin dərinliklərində metala təmiz halında çox az-az təsadüf edilir. Bunlar çox zaman oksigen və ya kükürdlə qarışıq halda olur. Mühəndisin tapdığı iki külçə nümunəsi də birisi dəmir-oksidlə, o birisi kükürd qoçedanı ilə qarışıqdı. Mühəndis dəmir-oksidini kömürlə bərpa etmək yolu ilə işləmək, yəni kömürlə külçədən oksigeni alaraq, dəmiri xalis halında əldə etmək istədi. Bu bərpa etmə, külçə ilə kömür qatışığını yüksək temperaturda əritmək yolu ilə əldə edilir. İki cür əritmə üsulu var: biri – “Kataloniya üsulu” adlanan sadə və sürətli üsuldur; bunun üstünlüyü ondadır ki, külçə bilavasitə dəmirə çevrilir, digəri – domna ilə əritmə üsuludur, bu üsul külçənin çuquna və çuqunun dəmirə çevrilməsindən ibarətdir, dəmir, çuqunun tərkibində olan üç-dörd faiz kömür rədd edilməklə əldə edilir.

Sayrus Smitə işə çuqun deyil, dəmir lazımды, özü də mümkün qədər tez lazımды. Bundan başqa, mühəndisin tapdığı külçə öz-özlüyündə dəmir cəhətindən çox zəngindi. Bu, tünd-boz rəngli, düzgün kristallardan – oktaedrlərdən ibarət dəmir-oksidi külçəsi idi, bundan təbii maqnit düzəldirlər. Avropada bu növ külçələrdən yüksək cinsli dəmir istehsal edilir ki, İsveç və Norveç bununla məşhurdur.

Bu dəmir külçəsi yatağının yaxınlığında artıq kolonistlər tərəfindən istifadə edilmiş daş kömür ocaqları vardı. Bu iki mədənin bir-birinə yaxınlığı kolonistlər üçün böyük rahatlıqdı.

Penqrof:

– Deməli, indi biz metallurq oluruq, mister Smit? – deyər soruşdu.

– Bəli, dostum, lakin əvvəlcə, siz razısınızsa, Qurtuluş adacığında suiti ovlayaq.

Dənizçi narazılıqla jurnalistə baxaraq:

– Suiti ovu? – dedi. – Dəmir istehsalı üçün suiti lazımdır mı?

Jurnalist:

– Sayrus deyirsə, demək lazımdır, – deyə cavab verdi.

Lakin mühəndis artıq Buxarıdan çıxmışdı. Penqrof isə izahat almadan suiti ovuna getməyə məcbur oldu.

Kolonistlər boğazın sahilinə, çəkilmə zamanı dayaz su əmələ gələn yere toplandılar.

Yüzlərcə pinqvin adamların yaxınlaşdığına sayğısızlıqla baxırdı. Əli dəyənəkli kolonistlər bunların bir çoxunu qıra bilərdilər, lakin bir neçə kabeltovluqda uzanmış suitilərini hürkütməsinlər deyə, bu mənasız qırğından vaz keçdilər.

Kolonistlər ayrıca bir ehtiyatkarlıqla adacığın şimal bucağına hərəkət edir, su quşlarına yuva xidməti gören qumdakı çuxurların yanından ötürdülər. Ləpədəyəndə suyun üzünə üzüb çıxan qara nöqtələr göründü, bunlar uzaqdan hərəkət edən kor qayaları xatırladırdı.

Ovçular suitilərinə qırağa çıxmaq imkanı vermək istəyirdilər. Pəncələri qüvvətli olan suitilər suda çox qıvraq olurlar, tükləri gödək və sıx olub, bədənləri cəhrə iyinə oxşayır. Quruda isə ağır və tənbel olurlar, çünki qısa pərdəli pəncələri onlara yalnız sürünmək imkanı verir.

Penqrof suitilərinin xasiyyətini bildiyindən kolonistlərə, onların quma çıxmalarını gözləməyi məsləhət gördü, – bunlar günün işığında tezliklə dərin yuxuya gedirlər. Bu zaman yalnız onların suya doğru çəkilmək yolunu kəsmək və ova başlamaq lazımdır. Ovçular, bu məsləhətə qulaq asaraq qum təpələri dalında gizlənib səssiz-səmirsiz gözləməyə başladılar.

Suitilərinin qum üzərinə çıxmaları azından bir saat çəkdi. Penqrof ilə Herbert sahil boyu ilə oğrun-oğrun bunlara yanaşib yollarını kəsdilər, Sayrus Smit, Gedeon Spilet və Nab isə gələcək herb meydanına hazırlaşaraq, qumun üzərilə suitilərinə doğru sürünürdülər.

Birdən dənizçi ucadan çığırdı. Mühəndis ilə onun iki yoldaşı daha gizlənməyərək suitilərin üstünə atıldılar. Bunların ikisini dəyənəklə vurub öldürdülər, qalanı isə birtəhər suya düşərək canlarını qurtardılar.

Penqrof mühəndisə müraciət edərək zarafatla:

– Ərz olsun qulluğunuza ki, sifariş etdiyiniz suitilər gəlib çıxdı, – dedi.

Seyrus Smit:

– Çox əla, – deyə cavab verdi. – Bunlardan dəmirçi körüyü düzəldərik.

Mühəndisə külçəni əridərkən ocaqxanaya yel vurmaq üçün mexanizm lazımdı, bunu suiti dərisindən hazırlamağı qərara aldı. Öldürülmüş suitilər orta gövdəli idi; bunların başından quyruğunun ucuna qədər uzunluğu altı fut idi.

Nab və Penqrof, yükləri yüngül olsun deyə, olmuş heyvanların dərisini elə oradaca soymağa başladılar. Bu arada Sayrus Smit, jurnalist və Herbert adanı öyrənməklə məşğul oldular.

Nab ilə Penqrof öz işlərini müvəffəqiyyətlə bitirdilər və üç saatdan sonra artıq Sayrus Smitin, körük düzəltməyə yarayan iki dəne suiti dərisi vardı.

Kolonistlər çəkilmənin bitməsinə gözləyərək, yenə ayaqla dayaz sudan keçdilər, Buxariya qayıtdılar.

Körük düzəltmək asan iş deyildi. Dərini məxsusi olaraq hazırlanmış çərçivəyə gərib çəkməli və hava buraxmamaq üçün bunu bitki liflərilə yaxşıca tikməli idi. Bu sonuncu şərt ən çətini idi.

Topun xaltasından hazırlanmış iki bıçaq mühəndisin əlində olan yeganə “alətdi”. Buna baxmayaraq bütün kolonistlərin ümumi səyi ilə, mühəndisin rəhbərliyi altında koloniyanın təsərrüfatı üç günün içərisində külçə əridən ocağı körükləməyə məxsus həqiqi maşınla zənginləşdi.

Aprelin 20-də, səhərdən başlayaraq koloniya, jurnalistin öz not dəftərinə yazdığı kimi, həyatının “metallurji dövrünə” daxil oldu. Məlum olduğu üzrə, mühəndis əritmə işini külçə və daş kömürün çıxdığı yerdə, yəni Buxarının təxminən altı milliyində, Franklin dağının şimal-şərq ətəyində görmək istəyirdi. Hər gün gecələmək üçün Buxariya qayıtmağın heç mənası yoxdu. Ona görə kolonistlər dəmir əritdikləri yerdə ağac budaqlarından koma qurmağı və həmişə – gecə və gündüz – nəzarət tələb edən bu mühüm işi bitirincəyə qədər burada yaşamağı qərara aldılar.

Bu qərara gəldikdən sonra səhər tezdən yola düşdülər. Nab və Penqrof hava üfünən maşını, balaca ərzaq ehtiyatını, nazik çubuqlardan toxunmuş səbətə qoyub dallarınca sürükləyirdilər. Bu ərzaq ehtiyatı olduqca yerində tamamlana bilərdi.

Yaqamara meşəsinin sıx ağacları arası ilə gedərək, meşəni cənub-şərqdən şimal-qərbə doğru kəsmə keçmək istəyirdilər.

Kolonistlər özlərinə yol aç-aça gedirdilər. Sonralar bu yol onlara, Uzaq görünüşlü yaylaq ilə Franklin dağı arasında kəsmə yol xidmətini görürdü.

Meşədə kolonistlərə məlum olan gözəl ağac cinsləri vardı. Lakin Herbert bunların arasında bir neçə yeni ağac, xüsusən əndəm ağacı gördü. Penqrof bu ağaca, zarafatla, “özündən razı prasa” adı verdi. Doğrudan da, azman böyüklükdə olduğuna baxmayaraq, əndəm ağacı, soğan, prasa və qulançar kimi zanbaqlar ailəsinə mənsubdur. Əndəm ağacının kökünü bişirdikdə dadı xoş olur; qıç-qırıdıda isə bu köklərdən dadlı içki almaq olur. Kolonistlər bu köklərdən xeyli yığdılar.

Meşənin içilə gedən yol çox uzundu. Bütün günü yola sərf etdilər. Lakin kolonistlər sərf etdikləri vaxta heysilənmirdilər, çünki meşədən keçərkən adanın bitki və heyvanatını gözdən keçirirdilər. Heyvanatla hamıdan artıq maraqlanan Top, otun üzərilə o yan-bu yana qaçaraq kolluqlara soxulur və müxtəlif böyük quş sürülərini hürküdüdü.

Gündüz saat beşdə Sayrus Smit oturub dincəlməyi qərara aldı. Kolonistlər indi Franklin dağının şərq ətəyində idilər. Bunların üçdüzdən yüz addımlığında Qırmızı çay axıb gedirdi.

Tezliklə düşərgə düzəldilər. Bir saat içərisində meşənin kənarında ağac budaqlarından koma düzəldib üstünü sarmaşıqla örtüdürlər, dəlmə-deşiyini palçıqla tutdular, geoloji tədqiqatını ertəsi günə qoydular. Nab axşam yeməyi hazırladı. Çadırın qapısı ağzında gur ocaq yandı, axşam saat səkkizdə hamı rahat yuxuya getdi.

Ertəsi gün, aprelin 21-də Sayrus Smit Herbertin müşayiəti ilə dəmir külçəsi axtarmağa getdi. Qırmızı çay başlanan yerdə, lap yer üzərinə çıxmış dəmir külçəsi damarı tapdı. Tərkibində külçə olan süxurun asan ərimə qabiliyyəti, ondan dəmiri bərpa üsulu ilə almağı mümkün edirdi, kolonistlər üçün yeganə mümkün olan üsul da bu idi.

Mühəndis külçəni Kataloniya üsulu ilə deyil, Korsikanın uzaq guşələrində tətbiq edilən sadələşdirilmiş variantla əritməyi qərara aldı.

Doğrudan da, Kataloniya üsulu xüsusi ocaqlar və butalar düzəltmək tələb edir ki, külçə və kömür bunlara növbə ilə qat-qat tökülür və yüksək temperaturda əridilir. Sayrus Smit isə xüsusi ocaqxana qurmayıb, külçə və kömürü düzgün kub şəklində qat-qat

bir-birinin üstünə yığmağı və kubun mərkəzinə körükdən bərk üfurməyi qərara aldı.

Daş kömür də külçə kimi yerin üzündə idi, ona görə bunun istehsalı heç bir zəhmət tələb etmirdi.

Kolonistlər külçəni qabaqca xırda-xırda parçaladılar, əllə başqa qarışıqları ondan ayırdılar. Sonra külçəni və kömürü qat-qat növbə ilə bir-birinin üzərinə yığdılar. İndi kömür yandıqda və kubun içinə körüklə hava üfördükdə aşağıdakı kimyəvi proseslər əmələ gəlməli idi: bolluca oksigen axını təsiri altında daş kömür yanaraq karbon qazına çevrilir. Karbon qazı isə dəmir-oksidi külçəsinə təsir edərək onun oksigen hissəsini alır və beləliklə, ondan xalis dəmiri ayırır.

Mühəndisin əmrinə görə kubun yanında körük qurdular. Körüyün kuba tərəf olan dəliyinə, qabaqca duluzçu ocağında hazırlanmış, odadavamlı saxsı boru geydirdilər.

Körük çərçivədən ibarət sadə mexinizm ilə hərəkətə gətirilirdi, çərçivənin üzərindən bitki liflərindən qayırılma kəndir asılmış, ucuna da daş bağlanmışdı. Körük kubun içinə şiddətli yel üfürür ki, bu da ərimə temperaturunu qaldırır, külçədəki kimyəvi proseslərin sürətini artırır¹.

Bu iş asan deyildi. Bunun müvəffəqiyyətlə axıra çatdırılması kolonistlərdən böyük səbr və qabiliyyət tələb edirdi. Lakin ərimə işi nəhayət müvəffəqiyyətlə başa çatdı. Nəticədə üzü kələ-kötür yekə bir dəmir parçası əmələ gəldi: indi dəmiri ərimiş külçədən ayırmaq üçün dəmir parçasını döymək lazım idi. Ancaq, dəmirçilərimizin çəkici yoxdu. Əlbəttə, bunlar eynilə dünyada birinci dəmirçinin vəziyyətində olduqlarından onun kimi hərəkət edənilər. Birinci dəmir parçasını çəkicə çevirdilər, bununla o birilərini döyməyə başladılar, zindan yerinə də qranit qayası parçasından istifadə etdilər. Beləliklə, əldə edilmiş metal görünüşündən kobud idisə də, istifadəyə tamamilə yararlı xalis dəmirdi.

25 aprelə qədər, uzun, darıxdırıcı zəhmətdən sonra kolonistlər külli miqdarda dəmir parçaları əldə etdilər ki, bu parçalardan bir çox zəruri alətlər – ling, kəlbətin, külüng, bel, maşa və sairə düzəldilər. Penqrof ilə Nab ucadan deyirdilər ki, ömürlərində bunlardan yaxşı alət görməmişlər.

¹ Müəllif dəmir əritmə prosesini təsvir edərkən, həmçinin kitabda olan bir sıra kimyəvi və dəmirçilik proseslərini yazarkən bir çox yanlışlıq və səhv buraxır.

Lakin kolonistlər yalnız bu alətlərlə kifayətlənə bilməzdilər.

Başqa şeyləri əldə etməyə isə dəmir yaramırdı.

Buna polad lazımdı. Polad – demirlə karbonun birləşməsidir. Bunu, ya artıq karbonu rədd etməklə çuqundan, ya da çatmayan karbonu artırmaqla dəmirdən əldə edirlər.

Birinci üsul – natural, pudlinq polad, ikincisi – sementli polad verir.

Mühəndis xalis dəmiri olduğundan poladı ikinci üsulla əldə etməyi qərara aldı. Xüsusi odadavamlı döyülmə dəmir, demirlə toz kimi ovulmuş kömürü əridərək buna nail oldu. Penqrof ilə Nab mühəndisin göstərişi üzrə əldə edilən poladı döyməyə başladılar. İlk əvvəl bir neçə balta düzəldilər. Bunları köz kimi qızdıraraq birdən soyuq suya basdılar. Beləliklə, baltalar çox yaxşı bərkidi, bundan sonra başqa alətləri: rəndə, baltacıq, polad lentlər düzəldilər, bunların görünüşləri qaba idisə, lakin işlətməyə yarardı; polad lentlərindən mişar, iskanə, bel, kərki, mıx və sairə əldə etmək olardı.

Nəhayət, mayın 5-də birinci metallurji proses bitdi. Kolonistlər Buxariya qayıtdılar. İndi onlar, lazım gələrsə dəmirçilikdən hər cür ixtisas işçilərinə çevrilməyə hazır bir halda idilər.

On altıncı fəsil

Yenə məskən məsələsi. Penqrofun fantaziyası. Gölün şimal sahilinin tədqiq edilməsi. Yaylağın şimal tərəfi. İlanlar. Topun həyəcamı. Su altında mübarizə. Dyuqon¹.

Mayın 6-sı idi, bu gün Şimal yarımkürəsində noyabrın 6-sı olur.

Hava bir neçə gün idi tutqun keçirdi. Qış üçün məskən məsələsini düşünmək lazım gəlirdi. Lakin hələ soyuq deyildi. Linkoln adasında yüz dərəcəli Selsi termometri olsaydı, civə sütunu orta hesabla sıfırdan – on – on iki dərəcə yuxarı qalxmış olardı. Bu yüksək, orta temperatur kolonistləri heyretləndirmirdi, çünki otuz beşlə qırx en dairəsi arasındakı Linkoln adasının iqlim şəraiti, Yunanıstan və ya Siciliyanın iqlim şəraitinə müvafiq gəlməli idi. Lakin Linkoln adasında da, Yunanıstan və Siciliyadakı kimi qışın şiddətli

vaxtında, temperatur kəskin surətdə enə bilərdi – hətta qar və şaxta da gözləmək olardı.

Buna hazırlanmaq lazım gəlirdi: yağış mövsümü başlanması hər dəqiqə gözləniş idi, bu, Böyük okeanın ucsuz-bucaqsız ənginliyi içərisinə atılmış adada boran və pozuq havalar, açıq okeandakı kimi, hökm sürməli idi.

Ona görə Buxarıdan daha münasib məskən axtarmaq məsələsini yubanmadan həll etməli idilər.

Söz yox ki, Penqrof özü tapdığı və məskunlaşdırdığı hazırkı sığınacaq yerindən ayrılmaq istəmirdi, lakin Buxarının yaşayış üçün etibarsız və narahat olduğunu özü də anlayırdı. Okean bir dəfə buraya soxulmuşdu, ona görə ikinci dəfə buna cürət etməyin mənası yoxdu.

Bu məsələni öz yoldaşlarının müzakirəsinə qoyan Sayrus Smit:

– Bundan başqa, ehtiyat tədbirləri də görmək lazımdır, – deyərək əlavə etdi.

Jurnalist onun sözünü kəsdi:

– Kimə qarşı? Ada ki qeyri-məskundur.

– Fərz edək ki, elədir, hərçənd adamı biz hələ tamamilə öyrənməmişik, lakin ada bütövlükdə qeyri-məskun olsa belə, bu o demək deyil ki, onda yırtıcı heyvanlar yoxdur. Mənim qorxduğum da məhz onlardandır. Hər gecə ocaq başında növbə çəkməyə məcbur olmaqdan, qabaqcadan lazımı ehtiyat tədbirləri görmək daha yaxşıdır. Nəhayət, mənim dostlarım, hər işi qabaqcadan görməlidir – axı biz Böyük okeanın Malay adaları quldurlarının tez-tez ziyarət etdikləri hissəsindəyik.

Herbert:

– Necə? – deyərək səsləndi. – Bu qədər böyük məsafəni necə keçib gələ bilərlər?

– Bəli, oğlum. Piratlar mahir dənizçidirlər. Malay adaları quldurları isə vəhşi heyvanlardan da qorxuludurlar. Biz özümüzü bunların təhlükəsindən qorumalıyıq.

Penqrof:

– Çox gözəl, – dedi, – həm ikiayaqlı, həm də dördayaqlı vəhşilərə qarşı silahlanaq. Lakin necə bilirsiniz, mister Smit, yaxşı olmazdımı, əvvəlcə adamı bütövlüklə öyrənib sonra lazımı qərara gələk?

Jurnalist dənizçini müdafiə edərək:

¹ Hind dənizində yaşayan balina.

– Doğrudur, – dedi. – Bəlkə adanın qərb sahilində özümüze bir mağara tapdıq.

Mühəndis:

– Dediklərinizə şarikəm, dostlarım, – deyə cavab verdi. – Lakin siz nəzərdən qaçırırsınız ki, bizim mənzilimiz içməli suyun yaxınlığında olmalıdır, Franklin dağının təpəsindən qərbdə bir dənə olsun çay görmədik; burada isə biz Razılıq çayı ilə Qrant gölü arasında yaşayırıq. Bu böyük üstünlüyü qiymətləndirməmək yaxşı deyil. Bundan başqa adanın şərq sahili qərb sahilinə nisbətən, bu yarımkürədə şimal qərbdən əsən passatların təsirinə az məruz qalır.

Dənizçi:

– Elə isə, mister Smit, nəçin biz özümüze Qrant gölünün kənarında məskən tikmirik? – dedi. – İndi bizim nə kərpicə, nə də bir alətə ehtiyacımız var. Məgər biz kərpickəsən, dulusçu və dəmirçi olduğumuzdan, pismi bənnə olarıq?

– Mən sizin qabiliyyətinizə şübhə etmirəm, lakin qərara gəlməkdən əvvəl məskən üçün münasib yer axtarmaq lazımdır. Təbiət tərəfindən qurulmuş məskən əməyimizə xeyli qənaət elər və ehtimal ki, bizim tikdiyimiz evdən daha təhlükəsiz olar.

Jurnalist:

– Yaxşı, Sayrus, sizinlə mübahisə etmirəm, – dedi. – Lakin biz qranit divarı bu sahilə başdan-başa gözəndən keçirdiyimiz halda, orada bir mağara belə tapmamışıq.

Penqrof:

– Elədir, – deyə təsdiq etdi. – Bu divarı deşib, yuxarılarında özümüze mənzil düzəltseydik nə yaxşı olardı. Mən buradan artıq divarın fasadında mənzilimizin beş və ya altı pəncərəsini görürəm.

Nab:

– Mənzilə qalxmaq üçün mərmər pilləkəni də, – deyə əlavə etdi.

Dənizçi:

– Siz gülürsünüz, – deyə səsləndi. – Lakin mənim təklifimdə mümkün olmayan şey nədir? Məgər bizim lingimiz və külüngümüz yoxdur? Məgər mister Smit qayanı partlatmaq üçün barıt düzəldə bilməz? Doğru demirəmmi, mister Smit, lazım olan gün bizə barıt hazırlarsınız, deyilmi?

Sayrus Smit həyəcanlı dənizçinin sözünü kəsmirdi. Əldə partladıcı maddələr olduqda belə, qranit kütləsinə batmaq çətindi. Təəssüf ki, təbiət işin ən çətin hissəsini yerinə yetirməmişdi...

Bununla belə mühəndis yoldaşlarına, bütün divarı çayın başlanğıcından onun şimal qurtaracağına qədər bir daha diqqətlə öyrənməyi təklif etdi.

Lakin ən diqqətli tədqiqat heç bir mağara əlaməti göstərmədi, – divar iki mildən artıq bir məsafədə hamar olub, bir dənə də olsun çatlağı yoxdu.

Nə qədər təəssüflü olsa da dənizçinin fikrindən vaz keçmək lazım gəldi – boş əllə qranit massivinə hücumə keçmək ağılsızlıq olardı. Təsədüf, Penqrofu, bütün sahil boyunca yaşayış üçün yeganə münasib olan yer Buxariya gətirib çıxarmışdı. Lakin indi bu məskəni də tərk etmək lazım gəlirdi.

Kolonistlər qranit divarın şimal qurtaracağına yetişdilər. Bu yerdən sahilin özünə qədər uzanan az meyilli ətək, kolların kökləri ilə çulğashmış daş-kəsəkəndən və qumdan ibarət idi. Bir para yerlərdə iti uclu qranit çıxıntıları qumdan bayıra çıxmışdı. Otlar örtülmüş çıxıntılarda ayrı-ayrı ağaclar adacıq kimi bitmişdi. Dənizə yaxın getdikcə bitkilər azalırdı və ətəyin ayağından dənizin özünə qədər izsiz qum zolağı uzanıb gedirdi.

Sayrus Smitin zənnincə, göl suyunun artığı bu yaxınlarda bir yerə axıb getməli idi. Axı Qırmızı çayın Qrant gölüne axıtdığı bol su, buradan çıxmaq üçün özünə bir yerdən yol tapmalı idi.

Halbuki kolonistlər çayın başlanğıcından Uzaq görünüşlü yaylaya qədər, gölün bütün ətrafını tədqiq etmişdilər və heç bir axıntı əlaməti tapmamışdılar.

Deməli, sızıntı yalnız buralarda olmalıdır, ancaq buralarda!

Ona görə mühəndis öz yoldaşlarına qranit divara dırmaşmağı və yuxarılardan gölün şimal və qərb sahilini gözəndən keçirə-keçirə Buxariya qayıtmağı təklif etdi.

Təklif qəbul olundu, Herbert ilə Nab dərhal divara dırmaşmağa başladılar. Mühəndis, jurnalist və dənizçi də onların ardınca divara dırmaşdılar, onlardan bir neçə dəqiqə gec olaraq divarın təpəsinə çıxdılar.

Divarın kənarından iki yüz addımlıqda ağac yarpaqlarının arasından, günəş şüası altında parlayan suyun səthi görünürdü.

Yer fəvqəladə gözəldi. Yarpaqları saralmış ağaclar bu şairanə mənzərəyə qəmginlik verirdi. Qocalıqdan böyrü üstə yıxılmış bir neçə yekə ağac gövdələri torpağı örtmüş yaşıl xalı üzərində tünd rəngli qabığı ilə gözə çarpırdı.

Kolonistlər, gölün doğrudan-doğruya şimal sahilinə keçməkdənsə, meşənin kənarı ilə Qırmızı çayın sol sahilinə yollandılar, halbuki bu onların yollarını bir mil yarım uzaqlaşdırırdı.

Yol çətin deyildi – ağaclar bir-birindən bir neçə fut aralı bitdiyi üçün keçməyə mane olmurdu. Buranın bitkiləri, Qırmızı çayla Razılıq çayı arasındakı bitkilərdən daha az idi. Bitki yetirən torpaq sərhədinin buradan keçdiyi hiss olunurdu.

Sayrus Smit ilə yoldaşları xüsusi bir ehtiyatla adanın hələ tanış olmadığı hissəsi ilə gedirdilər. Onların yeganə silahları kaman və iti dəmir uclu çubuqlardan ibarətdi. Xoşbəxtlikdən bir dənə də olsun yırtıcı heyvana rast gəlmədilər; bu yırtıcıların yaşadığı yer, yaqın adanın cənubundakı sıx meşələrdi, lakin kolonistlər Topun birdən on dörd, on beş fut uzunluqda böyük bir ilanın qarşısında durduğunu gördükdə məətlə qaldılar.

Nab dəyənəyi ilə ilan vurub öldürdü, ilan zəhərli çıxmıdı, bu almaz ilanları növünə mənsubdu, hətta yerli Avstraliya sakinləri bunun ətinə yeyirlər. Lakin bu hadisə sancması həyat üçün təhlükəli olan zəhərli ilanlara da rast gəlmək mümkün olduğunu göstərirdi.

Heyrət və qorxudan başı ayılan Top, özünü təhlükəyə salacaq bir qızgınlıqla ilanları izləməyə başlamışdı. Ona görə Sayrus Smit tez-tez onu geri çağırırdı.

Bir azdan sonra onlar Qırmızı çayın ağzına yetişdilər, çay burada gölə tökülürdü. Gölün qarşı sahilində tala vardı, Franklin dağından aşanda da bu talada olmuşdular.

Sayrus Smit çayın gölü su ilə bolluca təchiz etdiyini qeyd etdi. Demək, təbiət suyun axıb gətməsi üçün bir yer açmalı idi, yoxsa göl aşır-deşirdi.

Kolonistlər, suyun tökülmə qüvvəsindən istifadə etmək üçün, mütləq suyun axan yerini axtarıb tapmaq istədilər.

Kolonistlər dağınıq bir şəkildə, lakin bir-birindən çox uzaqlaşmayaraq, gölün sahillərini gəzməyə başladılar, göldə bolluca balıq vardı.

Penqrof ilk boş dəqiqədə bir neçə balıq çəngəli düzəltməyə söz verdi.

Xırda dəstənin yolu gölün şimal-şərq sivri bucağının kənarı ilə idi. Su sızan yerin məhz burada olduğu zənn olunurdu, çünki bucağın təpəsi yaylağın vertikal divarının kənarına sıx bitmişdi. Lakin yaxından tədqiq etdikdə heç bir axıntı yeri olmadığı və göl sahili-nin, kəskin döngədən sonra, okean sahilinə paralel getdiyi anlaşıldı.

Gölün bu sahilində bitkilər çox zəngin deyildi, lakin ora-bura səpələnmiş ayrı-ayrı ağac yığınları mənzərəni gözəlləşdirir və cazibəli edirdi. Qrant gölü buradan bütünlüklə görünürdü. Gölün ayna kimi hamar səthində, azacıq da olsun, ləpə yoxdu.

Kolların arasında qurdalanan Top bir çox müxtəlif quşları hür-küdüdü. Herbert bunlardan birini oxla vurdu. Quş lillə otun üzərinə düşdü. Top onun dalınca cumub, kökək boyda gözəl bir angit quşu gətirdi.

Bu ağ zolaqla haşiyələnmiş qara tüklü, qısa dimdikli və ayağı pərdəli su quşu uğurlu ov quşu deyildi, çünki əti çox dadsızdı, ona görə ovçular təəssüf etmədən quşu Topa verdilər.

Kolonistlər gölün şərq sahilinə çatdılar. Bir azdan sonra tanış olduqları yerdən keçəcəkdilər. Mühəndis heç bir yerdə axıntı yeri tapmadığına bərk heyrət etdi. Heyrətini dənizçiyə və jurnalistə bildirdi.

Bu dəqiqədə həmişə sakit yürüyən Top həyəcan əlamətləri göstərməyə başladı.

Ağıllı heyvan sahil boyunca irəli-geri qaçır, birdən dayanır və pəncəsini qaldıraraq suya baxırdı, elə bil görünməz bir vəhşi heyvanın üzərində durmuşdu. İt bir şeyi hədələyirmiş kimi acıqlı hürür, acıqla da susurdu.

Əvvəlcə nə Sayrus, nə də qalan kolonistlər Topa əhəmiyyət vermədilər. Lakin sonradan hürüş artdığı üçün, mühəndis təşvişə düşdü.

– Topa nə olmuş, görəsən? – deyə soruşdu.

İt ciddi surətdə bir şeydən həyəcanlanmış kimi, yiyəsinə dəyib yenə sahile cumdu. Sonra birdən-birə suya atıldı.

Mühəndis bu şübhəli sularda itini təhlükəyə uğratmamaq üçün:

– Top, geriye, – deyə bağırdı.

Penqrof gölün səthinə diqqətlə baxaraq:

– Nə olub məgər? – deyə soruşdu.

Herbert:

– Yəqin Top bir heyvana rast gəlib, – dedi.

Gedeon Spilet:

– Bəlkə orada timsah görüb? – deyə öz fikrini bildirdi.

Mühəndis:

– Aqlım kəsmir, – deyə etiraz etdi. – Bu alçaq en dairələrində timsah olmur.

Bu aralıq Top, yiyəsinin çağırışına itaət edərək sahilə qayıtdı. Ancaq rahat dayana bilmirdi. Hündür ot içində atılıb-düşür, instinkt təsiri altında, sanki lap sahilə yaxın üzən məchul bir heyvanın hərəkətlərini güdürdü. İtin hərəkətində bir qəribəlik gözə çarpırdı.

Mühəndis bərk maraq içində idi, lakin Topun bu cür müəmmalı hərəkətindən heç baş açmırdı.

Öz yoldaşlarına müraciətlə:

– Hər halda axtarışımızı axıra çatdırmalıyıq, – dedi.

Yarım saatdan sonra, kolonistlər gölün cənub-şərq bucağına çatdılar, yenə Uzaq görünüşlü yaylağa düşdülər. Bütün sahili gözdiklərinə baxmayaraq, gölün artıq suyunun haradan axıb getdiyini tapa bilmədilər.

Mühəndis:

– Amma nə cür olursa olsun, suyun mütləq axıntı yeri var – deyə təkrar edirdi. – Su axan yer zahirdə deyilsə, demək, qranit massivinin içindədir.

Jurnalist:

– Su sızan yerə neçin belə böyük əhəmiyyət verirsiniz, Sayrus? – deyə soruşdu.

– İndi zahirdə axıntı yeri olmadığına əmin olduqdan sonra, mən bu məsələyə böyük əhəmiyyət verirəm; suyun axan yeri qranit massivinin içində isə, demək orada çuxur bir yer var. Bəlkə suyun axınını oradan başqa tərəfə çevirməklə, oradan mənzil üçün istifadə etdik.

Herbert:

– Lakin su axan yerin gölün lap dibində olduğunu da güman etmək olar – dedi.

Mühəndis:

– Tamamilə mümkündür, – deyə cavab verdi. – Elə də vardır. Lakin bu bizdən ötrü kədərli bir hal ola bilər, zira təbiət bizim yardımımıza gəlmək istəmədikdə, özümüz ev tikməyə məcbur olacağıq.

Kolonistlər Buxarıya qayıtmaq istəyirdilər ki, Top yenə birdən həyəcana düşdü. İt quduzcasına hürürdü, Sayrus Smit onu tutmağa macal tapmadan it yenə suya atıldı.

Hamı sahilə yüyürdü, it artıq sahildən iyirmi addım məsafədə suya girmişdi. Mühəndis itə tezliklə qayıtmaq əmri vermək istəyirdi ki, birdən suyun burada, dorin olmayan yerindən iri bir heyvan başı göründü.

Herbert cəld heyvanı yanıdı, heyvanın konusvari başı, iri gözləri və qalın, gödək, sərt tüklü bıqları vardı.

– Bu lamantindir¹ – deyə bağırdı.

Nataraz heyvan itin üstünə düşdü, Gedeon Spilet və Herbert bu yırtıcıyı oxla başından vurmağı düşünəncə, lamantinin çənginə keçən Top suyun altında yox oldu.

Nab, ucuna dəmir keçirilmiş ağacını qapıb, lamantine öz məskənində hücum etmək üçün, suya cummaq istədi, lakin mühəndis qoymadı. İgid zənciyə:

– Yerindən tərpenmə, Nab! – deyə bağırdı.

Nab istər-istəməz tabe oldu.

Bu aralıq suyun altında tamamilə anlaşılmaz bir mübarizə gedirdi. Top, əlbəttə, bu şəraitdə müqavimət göstərə bilməzdi. Mübarizənin yalnız bir nəticəsi ola bilərdi. – Suyun qaynayıb-qarışmasından Topun tələf olduğu görünürdü. Lakin birdən köpük dairəsi içindən Top görsəndi. Məchul bir qüvvə ilə sudan dışarı atılan Top, havada təxminən on fut uzunluğunda əyri bir xətt cızdı, yenə qaynamaqda olan suya düşdü, heç bir maneəyə rast gəlmədən sahilə üzüb çıxdı, itin bədənində cüzi cırmaq yeri belə yoxdu.

Sayrus Smit heç bir şey anlamadan yoldaşlarına baxdı. Lakin bu hələ heyvətlərinin sonu deyildi: deyəsən suyun altında hələ mübarizə davam edirdi. Yəqin üstünə böyük bir heyvan düşmüş lamantin indi iti əldən buraxıb öz canını qorumaq üçün çarpışırdı.

Bu mübarizə çox davam etmədi. Su birdən-birə al-qana boyandı və lamantinin cəsədi qanlı ləkənin içindən pırtlayıb suyun üzünə çıxdı. Bir azdan sonra onu sahilə yaxınlaşdırdı. Kolonistlər onun üzərinə cumdular. Bu təxminən on beş fut uzunluqda yekə bir heyvandı, ağırlığı azından üç-dörd min girvənkə olardı. Boynunda sanki iti bıçaqlar vurulmuş böyük bir yara vardı.

Bu cür müdhiş yaramı ona nə kimi bir heyvan vura bilərdi?

Bu suala cavab yoxdu. Kolonistlər bu hadisə ilə qayğıya düşmüş və pərtləmiş bir halda “Buxarı”ya qayıtdılar.

¹ Dəniz ayısı

On yeddinci fəsil

Gölə gediş. Axın. Sayrus Smitin layihəsi. Lamantin piyi. Kükürd kol-çedanından istifadə. – Sabın. Sora. Kükürd turşusu. Azot turşusu. Yeni su axan yer.

Ertəsi gün, mayın 7-də, səhər tezdən kolonistlər işə girişdilər. Nab, səhər yeməyi hazırlamaq üçün Buxarıda qaldı. Penqrof ilə Herbert oduna getdilər. Mühəndislə Gedeon Spilet isə Uzaq görünüşlü yaylaya çıxdılar.

Bir azdan sonra, gölün dünən lamantin öldürülən sahilinə yetişdilər. Heyvanın cəmdəyi indi də dayaz suda idi, quşlar daraşib cəmdəyi yeyirdilər. Quşları daşla qovmaq lazım gəldi, çünki mühəndis lamantin piyini texniki məqsədlər üçün saxlamaq istəyirdi. Bundan başqa lamantin öti də qiymətli, qidalı ərzaq idi: bir para Malay knyazlığında bu ot, stolu bəzəyə biləcək gözəl dadlı tikə hesab edilir. Lakin bu artıq Nabın işi idi.

Sayrus Smitin bu dəqiqə fikri başqa şeydə idi.

Dünənki hadisə mühəndisi bir dəqiqə olsun belə sakit qoymurdu. Sualtı çarpışmanın sirrini bilmək istəyirdi: hansı bir dəhşətli şey lamantinə bu cür ağır yara vura bilər? Mühəndis günəşin ilk şüalarını əks etdirən gölün sakit səthinin yanında dalgın-dalgın durmuşdu.

Lamantin cəmdəyi düşmüş yerin ətrafı su ilə bürünmüşdü. Lakin gölün ortasına getdikcə su dərinləşirdi və nəhayət ortada xeyli dərin olduğu zənn olunurdu. Gölü kranla – Qırmızı çayla dolan geniş bir hovuz hesab etmək olardı.

Gedeon dərin fikrə getmiş mühəndisə müraciətlə:

– Hə, Sayrus, – deyə səsləndi, – mənə elə gəlir ki, göldə heç bir şübhəli şey yoxdur.

Mühəndis:

– Doğrudur, əziz Spilet, – deyə cavab verdi. – Elə olduqda dünənki hadisə mənə daha sirli görünür.

– Doğrudan da, lamantin dünən çox qərribə bir yara almışdır. Lakin Topun sudan elə bir qüvvətlə bayıra atıldığını anlamaq daha çətindir. Adam belə düşünə bilər ki, guya Topu suyun üzünə qüvvətli bir əl fırlatmış və həmin əl də, sonra xəncərlə lamantini öldürmüşdü.

Mühəndis dalgınlıqla:

– Bəli, – dedi. – Burada mənim anlamadığım bir şey var. Lakin mənim özümün də ölümə qurtardığım bundan az anlaşılmaz deyil. Təsəvvür edin, əziz Spilet, mən sudan çıxıb, qum təpələrinə necə gəlib çıxmışam? Elə deyilmi? Mən burada bir sirr duyuram... Ehtimal ki, gec-tez bu sirri açacağım. Ona görə hər şeyi diqqətlə müşahidə edək, lakin yoldaşlarımızın diqqətini bu hadisələrə cəlb etmək lazım deyil. Öz təşvişimizi gizlədib saxlayıb özümüzü heç o yerə qoymayaraq, işimizlə məşğul olmalıyıq.

Məlum olduğu üzrə mühəndis hələ göl suyunun axdığı yeri tapmamışdı. Lakin göl heç bir vaxt daşmadığı üçün, bu cür su axan yer mütləq olmalı idi.

Sayrus Smit diqqətlə suya baxdıqda birdən suyun axdığını hey-rətlə gördü. Suyu bir neçə dəfə ağac budağı atdı, suyun, gölün cənub bucağına tərəf axdığını gördü. Axınla gedərək gölün cənub nöqtəsinə yetişdi.

Burada axın sanki gölün dibindəki qranit çatda yox olurdu.

Sayrus Smit qulağını suyun səthinə qoydu. Sualtı çağlayanın səsinə aşkar eşitdi. Qulağını qumdan qaldıraraq:

– Spilet, – dedi, – su axan yeri tapmışam, gölün suyu, qranit massivinin hansı bir çatından isə axıb gedir. İndi bu çatı axtarıb tapmaq və öz ehtiyacımız üçün istifadə etmək lazımdır. Mən də bunu tapacağam.

Mühəndis ağacdən iri bir budaq kəsib yarpaqlarını yolşdurdu və suya salladı, burada, suyun səthindən birçə fut aşağıda geniş bir dəlik tapdı. Haman bu dəlik kolonistlərin çoxdan bəri uğursuz halda axtardıkları su axan yerin başlanğıcı idi. Burada axın belə güclü idi ki, budağı bir an içərisində mühəndisin əlindən aldı və içəri sorub apardı.

Mühəndis:

– Görürsünüz, Spilet, – dedi. – İndi artıq heç bir şübhə ola bilməz, – su axan yerin ağzı elə buradadır, mən bunu üzə çıxaracağam.

Jurnalist:

– Necə? – deyə soruşdu.

– Göl suyunun səthinə üç fut aşağı salmaqla.

– Suyun səthinə necə aşağı salacaqsınız?

– Su üçün, buradakıdan daha geniş axın yeri hazırlayacağam.

– Harada, Sayrus?

– Göl sahilinin qranit divara ən yaxın olan yerində.
– Axı bu qranit divarıdır.
– Qranit divarı partladaram, su yeni yola istiqamət olar, səthi aşağı düşər, dəliyi açar və çağlayan əmələ gətirər ki, bunun mexaniki qüvvəsindən də biz istifadə edərik, – deyər, mühəndis əlavə etdi.

Mühəndis geriye dönərək, Gedeon Spileti dalınca çağırırdı. Jurnalistin mühəndisə olan etiqadı o qədər böyükdü ki, onun layihəsinin baş tutacağına bir an olsun belə şübhə etmirdi. Halbuki divar bütöv və iri idi, mühəndisin partladıcı maddələri olmadığı halda belə, divarı nə cür partlada biləcəyini heç anlaya bilmirdi. Deyəsən bu dəfə fikirləşdiyi iş, qüvvəsinin çatmayacağı və mümkün olmayan bir iş idi.

Sayrus Smit ilə Gedeon Spilet Buxariya qayıtdıqda Herbert ilə Penqrof salla sürüb gətirdikləri odunu boşaltmaqla məşğuldular.

Dənizçi zarafatla:

– Odunçular öz işlərini qurtarmışlar, mister Smit, – deyər raport verdi, – sizə bənna lazım olanda...

Mühəndis:

– Xeyr, mənə daşçı lazım olmayacaq, – deyər cavab verdi.
– Mənə kimyaçı lazımdır.

Jurnalist sözə qarışaraq:

– Əvvəl, – dedi, – biz adanı partlatmaq istəyirik.

Penqrof:

– Adanı partlatmaq? – deyər bağırdı.

Gedeon Spilet:

– Heç olmasa onun bir hissəsini, – deyər anlatdı.

Mühəndis onun sözünü kəsərək:

– Qulaq asın, dostlarım, – dedi. – Öz təkliflərimlə sizi tanış edim...

Mühəndisin zənnincə, Uzaq görünüşlü yaylağın qaydası olan qranit massivində bir qədər oyuk vardır ki, bu oyugu da tədqiq etmək istəyirdi. Bu layihəni həyata keçirmək üçün, ilk əvvəl, suyu bu oyugun dəliyindən kənara çəkmək, yəni suya başqa, daha geniş axım yeri verməklə, bütün göl suyunun səthini aşağı salmaq lazımdı.

Sayrus Smit, adadakı materiallardan istifadə edərək, bu layihənin həyata keçirilməsini mümkün hesab edirdi.

Mühəndisin layihəsi bütün kolonistləri və xüsusilə Penqrofun, ayrıca bir sevinclə qəbul etdikləri barəsində danışmağa lüzum belə

yoxdur. Dənizçini fərhəhləndirən, təşəbbüsün böyüklüyü idi. Qranit massivini partlatmaq, yeni çağlayan əmələ gətirmək zarafatdırmı!

O bildirdi ki, Sayrus Smit tələb edərsə, bənna və ya çəkməçi olacağı kimi, kimyaçı da olmağa hazırdır.

İlk əvvəl Nab ilə Penqrof lamantinin piyini əritmək və ətinə doğramaq tapşırığı aldılar. Hətta izahat istəmədən işlərinə yollandılar, çünki mühəndisə sarsılmaz etimadları vardı.

Penqrof Naba:

– Mən hər bir şey olmağa, hətta mister Smitə lazım gəlsə, lap rəqs və gözəl manerlər müəllimi olmağa hazıram.

Bir neçə dəqiqədən sonra qalan kolonistlər də yola hazırlandılar. Nazik çubuqlardan toxunmuş səbəti dallarınca sürütləyərək, çayın axını ilə, mühəndisin kükürd kolçedanı¹ tapdığı daş kömür yataqlarına tərəf getdilər.

Bütün gün kolçedanın Buxariya daşınmasına sərf olundu. Axşamüstü Buxariya bir neçə ton ağırlığında süxur ehtiyatı yığdılar.

Ertəsi gün, mayın 8-də, mühəndis istehsalata başladı. Onun tapdığı kolçedanda kükürlü dəmirə karbon silisium və alüminium qarışmışdı. Kolonistlərin vəzifəsi, kükürlü dəmiri sair maddələrdən ayırmaq və ondan kükürd turşusu əldə etməkdən ibarətdi.

Kolonistlərə kükürd turşusu gələcəkdə gön aşılamaq, şam düzəltmək və sairə üçün lazım olacaqdı, hazırda isə mühəndisə başqa məqsədlər üçün gerek idi.

Sayrus Smit Buxarının yanında bir meydança seçdi, meydançanın torpağını yaxşıca hamarlaması əmr etdi. Meydançaya odun yığıdılar. Odunun üstünə də qalın kolçedan qatları tökdülər. Odunların dəlmə-deşiyini də qabaqcadan xırda kolçedanla doldurdular.

Sonra oduna od vurdular. Od süxura da sirayət etdi, çünki onun tərkibində karbon və kükürd vardı. Alov bayıra çıxdıqda, üstünə yeni kolçedan qatları tökərək, torpaqla döyüb bərkitdilər və odun qalağını kömürə çevirən zaman olduğu kimi, yel çəkmək üçün bir neçə deşik qoyurdular.

Bundan sonra, kükürlü dəmirin dəmir kuporosuna, alüminiumun isə kükürd turşulu alüminiuma çevrilməsi üçün on-on iki gün gözləmək lazımdır; bu iki duz tərkibli minerallar suda həll olunur,

¹ Kükürlü, arsenli və s. birləşmələrdən ibarət bir çox müəkkəb mineralların ümumi adı.

külçənin tərkibinə giren maddələr – daş kömür külü, odun külü və silisium isə həll olunan deyildir.

Bu kimyəvi prosesinin keçdiyi müddət ərzində Sayrus Smit başqa işlərə girişdi.

Nab və Penqrof lamantinin piyini iri küplərə yığdılar. Bu piy-dən köpüklətmə, yəni onu əhəng və ya soda ilə işlətmə yolilə qliserin istehsal etməli idilər. Bu maddələr piyi köpükləndərək, ondan qliserin çıxarır ki, mühəndisə də bu lazım idi.

Onun əhəngə ehtiyacı yoxdu. Lakin əhənglə işlənmiş piy suda əriməyən kalsiumla sabun verir ki, bu işlətməyə yaramır. Piyin soda ilə işlənməsi isə əriyən sabun verir, belə sabun da texniki və təsərrüfat məqsədlərinə yararlı olur.

Ona görə mühəndis soda əldə etmək istəyirdi. Bu, çətin məsələ idi mi? Yox; axı sahil boyunda istədikləri qədər dəniz yosunu yığmaq olardı. Kolonistlər yosun yığdılar. Qurutdular, sonra isə məxsusi qazılmış çuxurlarda ocaq qurub yosunu yandırdılar. Temperaturu külün ovuntu dərəcəsinə qaldırılması üçün, yosunun yanmasını bir neçə gün davam etdirdilər. Nəticədə çuxurların dibində qalın bozuntul maddə kütləsi əmələ gəldi, buna qədim zamandan bəri “təbii soda” deyilir.

Mühəndis əldə edilmiş soda ilə lamantin piyini işlətdi və bir tərəfdən əriyən sabun, digər tərəfdən – neytral maddə, qliserin aldı.

Lakin bununla iş bitmirdi.

Sayrus Smitə, öz planlarını həyata keçirmək üçün, daha bir maddə – azotlu kalium turşusu və ya şora lazımdı.

Şoranı, azot turşusu ilə, bitki külündə olan karbon qazlı kaliuma təsir etməklə əldə etmək olur. Lakin mühəndisin azot turşusu yoxdu və məhz bunu əldə etmək istəyirdi. Burada çıxış yolu olmayan əyri bir dairə vardı. Xoşbəxtlikdən, təbiət özü yardıma gəlib ona hazır şora verdi, bunun üçün yalnız yerə əyilmək lazımdı. Herbert, Franklin dağının şimal ətəyində şora yatağı tapdı.

Bu müxtəlif işlər səkkizgünlük vaxt aldı və beləliklə, kükürdlü dəmirin dəmir kuporosuna çevrilməsindən daha tez bitdi.

Sonrakı günlər ərzində kolonistlər odadavamlı putalar düzəldilər və dəmir kuporosu distilləsi üçün, xüsusi quruluşlu kərpic soba tikdilər. Bütün bu işlər demək olar ki, külçədəki kimyəvi prosesin bitməsilə bir vaxtda – mayın 18-də qurtardı.

Gedeon Spilet, Nab, Penqrof və Herbert, Smitin rəhbərliyi altında ən mahir işçiyə çevrilmişdilər. Lakin bu təəccüblü şey deyildi: ehtiyac – dünyada ən yaxşı müəllimdir.

Kükürd kolçedanı bütünlüklə əriyəndən sonra, əldə edilən maddələr, yəni dəmir kuporosu, kükürd turşulu alüminium, silisium və kül su ilə dolu hovuzla töküldü. Qarışığı ağacla qarışdırdılar, durulmağa qoydular və əmələ gəlmiş çöküntünün duru suyunu süzdülər. Mayədə, məhlulda kükürd turşulu alüminium və dəmir kuporosu vardı, qalan maddələr isə suda ərimədikləri üçün, bərk halda hovuzun dibinə çökdülər.

Putalar tökülmüş mayeni zəif alov üstündə buxarlandılar; bir azdan sonra putaların dibinə dəmir kuporosu kristalları çökməyə başladı. Kükürd turşusu alüminium qatı mayesindən ibarət olan mayenin buxarlanmamış qalığı, putalardan töküldü və Sayrus Smit kifayət miqdarda dəmir kuporosu kristalları aldı ki, bundan da indi kükürd turşusu hazırlamaq lazımdı.

Zavod praktikasında istehsalat üçün kükürd turşusu – böyük və bəhə başa gələn bir şeydir. Bundan ötrü xüsusi təchizatlı böyük binalar, platin aparatları, turşunun yeyici təsirinə davamlı qurğuşun kameralar və sairə qurmaq lazımdır.

Əlbəttə, mühəndis azacıq dərəcədə belə zavod – kükürd turşusu qurğusunu xatırladacaq bir şey qura bilməzdi. Lakin ona məlumdu ki, Bohemiyada və bir sıra başqa yerlərdə kükürd turşusunu başqa üsullarla istehsal edirlər, ancaq aparatların sadəliyinə baxmayaraq, zavoddakına nisbətən daha yüksək konsentrasiyalı əmtəə alırlar. Bu cür turşuya Nordhauzen turşusu deyilir.

Bu üsul qapalı qablarda kükürd turşulu dəmir duzunu təmsil edən dəmir kuporosu kristallarını qızartmaqdan ibarətdir. Bu əməliyyat zamanı dəmir-oksidi və kükürd turşusu buxarları əmələ gəlir ki, bu buxarları soyutduqda kükürd turşusu mayesinə çevrilir.

Odadavamlı putalar və kərpic sobası məhz bu əməliyyat üçün hazırlanmışdı. Proses gözəl nəticə verdi və mayın 20-də, işin başlanğıcının on ikinci günü, mühəndisin ixtiyarında kifayət qədər reaktiv vardı, sonradan bu reaktivə müxtəlif hallarda müraciət etməli idi.

Lakin kükürd turşusu bu saat onun nəyinə lazımdı? Məhz azot turşusu əldə etmək lap sadə bir işdi, çünki distillə zamanı kükürd turşusu ilə işlənmiş şora azot turşusu verir.

Lakin bəs azot turşusu mühəndisə nəyinə lazımdı? Bunu hələ kolonistlər bilmirdi. Çünki mühəndis öz planlarının təfəsilatını onlara anlatmağı unutmuşdu.

Bu aralıq işlər bitmək üzrə idi, nəhayət sonuncu əməliyyat mühəndisə bunca artıq zəhmətə səbəb olan məhsulu verdi.

Mühəndis açıq qablarda qliserini buxarlandırır üstünə azot turşusu tökdü. Qablarda dərhal sarımtıl, yağlı bir maye əmələ gəldi.

Bu sonuncu əməliyyatı Sayrus Smit Buxarıdan uzaq məsafədə olaraq təkbəşinə elədi, çünki azacıq bir ehtiyatsızlıq göstərilse, partlayış əmələ gələ bilərdi. Əlində bir parç maye dostlarının yanına qayıtdıqda sadəcə dedi:

– Bu nitroqliserindir.

Doğrudan da bu, on dəfə barıtdan güclü olan patladıcı maddə idi. Bununla ehtiyatsız dolanmaq üstündə bir çox folakətlər baş vermişdi. Lakin kimyaçılar nitroqliserini, məsələn, qənd kimi sadə şeylərə hopdurmaq yolu ilə dinamitə çevirmək üsulunu tapdıqdan sonra qorxulu mayeni işçilərin həyatı üçün bilavasitə təhlükəli olmadan işlətmək mümkün olmuşdu. Hələ dinamit kolonistlərin Linkoln adasına düşdükəri zaman icad edilmişdi.

Penqrof etimadsızlıqla parça baxaraq:

– Bu maye nədir ki, bununla azman qayanı partlatmaq mümkün olsun? – deyər soruşdu.

Mühəndis:

– Doğrudur, dostum, – deyər cavab verdi, – nitroqliserin partlayışı yalnız qranitin çox bərk olduğundan və qüvvətli müqavimət göstərdiyindən daha da güclü olacaqdır.

– Bəs bunu biz nə vaxt görə biləcəyik, mister Smit?

– Günü sabah, partladıcı maddə üçün qranit divarda dəlik açdıqdan sonra.

Ertəsi gün, mayın 21-də kolonistlər erkən durub Qrant gölüne yollandılar. Gölün şərqi sahilində, dənizin sahilindən cəmi beş yüz fut məsafədə olan bir yer seçdilər. Gölün bu yerinin səthi yaylağın ötəyindən yüksəkdi və su bundan yalnız sahilə söykənən qranit divar ilə ayrılmışdı.

Bu divarı partlatdıqda suyun dəliyə yönələcəyi və yüksək yerdən dəniz sahilinə töküləcəyi aydındı. Bunun nəticəsində göl suyunun ümumi səthi aşağı düşəcək, beləliklə də əvvəlki su axan dəlik üzə çıxacaqdı. Mühəndis də elə buna nail olmaq istəyirdi.

Deməli, məsələ divarda dəlik açmaqdan ibarətdi. Mühəndisin əmrinə görə Penqrof əlində külüng çevik və qüvvətli zərbələrlə qranit divarı dəlməyə başladı. Onun dələcəyi dəlik divarın horizontal səthindən başlayırdı və göl suyunun səthində bitmək üçün, qraniti çəpəki yarıb keçməli idi. Nitroqliserinin partlayışı, qranit qatını partlatdıqdan sonra gölün suyuna geniş axın yeri açacaqdı.

İş çətindi. Çünki qəti hərəkət etmək istəyən mühəndis, dəliyi böyük miqdarda – on litrə qədər – nitroqliserinlə doldurmaq istəyirdi. Lakin yorulduğu üçün dənizçini əvəz edən Herbert ilə Nab çox həvəslə işlədiklərindən gündüz saat dördə qədər işi başa çatdırdı.

İndi minanı nə cür partlatmaq məsələsi qalırdı. Adətən nitroqliserini guruldayıcı barıt fitililə partladırılar ki, bunun partlayış zamanı detonasiası nitroqliserini də partladır, bu mayenin partlaması üçün təkan lazımdır. Yoxsa, sadəcə yandırılarsa, partlamadan yanıb gedər.

Əlbəttə, Sayrus Smit ağız otu hazırlaya bilərdi. Guruldayıcı barıtı olmadığından, azot turşusu vasitəsilə buna oxşar bir şey hazırlayaraq bərkişdirər və ağız otunu uzun fitillə yandıraraq, nitroqliserini partlada bilərdi.

Lakin Sayrus Smit nitroqliserinin detonasiyadan da partlamaq xüsusiyyətinə malik olduğunu bildirdi. Mühəndis də, daha sadə üsul olduğu üçün, bu üsuldən istifadə etmək istəyirdi.

Doğrudan da daşın üzərinə çilənmiş bir neçə damla nitroqliserinə çəkilər vurduqda partlayış əmələ gətirmək olar. Lakin bu təhlükəli üsuldu: bu zərbəni endirən adam özü yüzdə doxsan doqquz faiz partlayışın qurbanı ola bilər. Ona görə Sayrus Smit nitroqliserini partlatmaq üçün belə bir üsul tapdı: minanın üzərindəki çıxıqda bitki liflərindən hörülmüş ipdən bir neçə girvənkə ağırlığında dəmir parçası asdı. Qabaqcadan kükürd hopdurulmuş ikinci uzun ipin bir ucu birinci ipin ortasından bağlanmışdı, ikinci ucunu isə otuz-qırx fut məsafədə yerə uzatmışdılar. Mühəndisin hesablaması çox sadə idi: ikinci ipin yerdəki ucunu yandırdıqda, yavaş-yavaş yanaraq odu birinci ipə keçirər, birinci ip qırılır və ucundakı dəmir parçası bütün ağırlığı ilə nitroqliserinin üstünə düşər.

Bu ideya həyata keçirildi. Mühəndis yoldaşlarını xeyli kənara uşaqlaşdırıb dəliyi nitroqliserinlə doldurdu. Bundan bir neçə damla dəmirin altındakı daşlara çilədi.

Bundan sonra ikinci ipin ucunu yandırıb cəld uzaqlaşdı.

İp iyirmi beş dəqiqəyə yanmalı idi. Doğrudan da, düz iyirmi beş dəqiqədən sonra müdhiş bir partlayış qopdu ki, bunun qüvvətini sözlə demək mümkün deyildir. Sanki bütün ada lərzəyə gəldi. Daş parçaları, vulkan püskürtüsü kimi göyə sovruldu. Hava elə bərk sarsıldı ki, Buxarının qayaları yerindən oynadı. Kolonistlər minadan iki mil məsafədə olduqlarına baxmayaraq havanın dalğalarının dan yığıldılar. Ayağa qalxıb partlayış yerinə yüyükdülər.

Sinələrindən üç dəfə “ura” nidası qopdu: qranit divarda geniş bir yarıq əmələ gəlmişdi. Su axını bu yarıqdan köpüklənə-köpüklənə bayıra yönələrək, yaylağın kənarına axdı və oradan üç yüz fut bir yüksəklikdən çağlayaraq aşağı fısqırdı.

On səkkizinci fəsil

Penqrof daha heç bir şeydən şübhələnir. Gölün qabaqkı su axan yeri. Yer altına eniş. Qranit içindən yol. Topun yox olması. Mərkəzi mağara. Quyu. Sırr. Külüng səsi. Qayıdış.

Sayrus Smitin planı şərəflə bitdi. Lakin o, adəti üzrə, təmin olunduğunu heç bir şeylə göstərmirdi. Herbert isə sevincindən az qala oynayırdı. Nab, şadlığının çoxluğundan uşaq kimi atılıb düşürdü. Penqrof başını yırğalayır və arasıkəsilmədən mırıldanırdı:

– Afərin, bizim mühəndisə, afərin.

Nitroqliserin öz işini gördü. Divarda əmələ gələn yarıq, qabaqkı su axan yerə nisbətən, azından üç dəfə artıq su buraxırdı. Beləliklə, bir müddətdən sonra, göl suyunun səthi xeyli aşağı düşəcəkdi.

Kolonistlər dəmir uclu ağac, qov, çaxmaq daşı və ip üçün Buxarıya gətdilər. Bu şeylərlə yüklənmiş halda gölün kənarına qayıtdılar. Top onların qabağınca gedirdi.

Yolda dənizçi, mühəndisə dedi:

– Bilirsiniz, mister Smit, sizin qəribə mayenizlə bütün adanı alt-üst etmək olardı.

Mühəndis:

– Məlum şeydir. Nəinki bu adanı, tam bir qitəni, hətta bütün dünyanı dağıtmaq olar. İş yalnız partlayıcı maddənin miqdarındadır.

– Bu nitroqliserinlə tufəng doldurmaq olmazmı?

– Yox, Penqrof! Bu çox təhlükəli olardı. Lakin biz pambıq barıtı və hətta əsil barıt qayıra bilərik, çünki bizim bu saat azot turşumuz, şora, kükürd və kömürümüz var. Bunu düzəltməkdə çətinlik çəkmərik. Dərd burasındadır ki, tufəngimiz yoxdur...

Dənizçi:

– Ah, mister Smit, – deyər səsləndi. – Təki siz arzu edəydiniz

Penqrof, anlaşıldığına görə Linkoln adası lüğətindən “qeyri-mümkün” sözünü büsbütün pozmuşdu.

Kolonistlər yaylağa çıxıb, gölün qabaqkı su axını yerinə yollanırdılar. Su axan yerin dəliyi artıq gölün üzündən görünməli idi, gölün suyu indi başqa yerdən axıb getdiyi üçün, dəliyin içərisinə girmək mümkündür.

Bir neçə dəqiqədən sonra kolonistlər həmin yerə yetişdilər və ilk baxışdan hesablarının düzgün çıxdığına əmin oldular.

Doğrudan da, göl hövzəsinin qranit divarında su axan dəlik nəzərə çarpırdı. Enmiş su ilə çıpaqlanan dar karniz, ayağı islatmadan oraya getməyə imkan verirdi. Dəliyin eni iyirmi futa qədər idi, yüksəkliyi isə iki futdan artıq deyildi. Bu, böyük bir şəhərin səkisi altındakı kanalizasiya tunelini xatırladırdı.

Dəlik adamın girməsi üçün çox dardı. Lakin Nab və Penqrof külüngü qapıb bir saatın içində kifayət qədər geniş bir dəlik açdılar.

Mühəndis dəliyin içərisinə baxdı və su axan yerin başlanğıc hissəsində maillik, otuz-otuz beş dərəcədən artıq olmadığına əmin oldu. Beləliklə, eniş, tədqiqat üçün əlverişli idi, maillik bucağı irəlində böyüməsə, asanlıqla dənizə qədər getmək olardı. Qranitin içində mağaraya oxşar bir yer tapılsa – bunu da ehtimal etmək olardı, – bu mağara mənzil üçün istifadəyə yarardı.

Səbirsizlikdən bağrı çatlayan dənizçi:

– Mister Smit, – deyər soruşdu, – bəs neçin durmuşsunuz, irəliləməsəniz? Top artıq içəridədir.

Mühəndis:

– Tələsməyin, dostum, – dedi, – əvvəlcə özümüzə məşəl hazırlamalıyıq. Nab, get bir neçə dənə qatranlı budaq kəs.

Nab ilə Herbert, şam və sair iynəyarpaqlı ağaclarla örtülü sahili yüyükdülər və bir azdan sonra bir qucaq budaq gətirdilər. Kolonistlər bunları dəstə bağladılar, od çaxıb budaqları yandırdılar. Nəhayət, kiçik dəstə, hələ bir neçə saat bundan qabağa qədər göl suyunun axın yeri olan qaranlıq tunelə girdi.

Heç gözləmədikləri halda, tunel bir azdan sonra genişlənməyə başladı və otuz-qırx addım irəlilədikdə, kolonistlər artıq başlarını əymədən addımladılar. Qədim zamandan bəri su ilə yuyulan qranit döşəməsi sürüşkəndi, ona görə yıxılmamaq üçün, ehtiyatla yerimək lazım gəlirdi. Kolonistlər, alpinistlərin dağa çıxarkən etdikləri kimi, özlərini bir-birilərinə bağladılar. Xoşbəxtlikdən, gerçək pirləyə oxşayan qranit çıxışları eniş yüngülləşdirir və təhlükəsiz edirdi. Tunelin divarlarını, tavanını bürüyən su damlaları, məşəllərin işığında almas kimi parıldayırdı.

Mühəndis qara qraniti gözdən keçirərək, burda heç bir ara qatı və ya bir çat görmədi. Bu, bir-birinə xüsusi şəkildə bərkidilmiş, dənəciklərlə tamamilə möhkəmləndilmiş bir yığından ibarətdi.

Tunel burada, yəqin, adanın əmələ gəldiyi zamandan bəri vardı. Bunu dəniz allahı Neptun deyil, yer allahı Pluton öz əlilə deşmişdi. Divarlarda vulkan fəaliyyətinin izlərini görmək olurdu. Bunları axar su belə büsbütün silə bilməmişdi.

Kolonistlər çox yavaş enirdilər. Qranit massivinin dərinliklərinə getməyə cəsarət etdikləri halda, qismən həyəcana düşməyə bilməzdilər, çünki buralara heç vaxt insan ayağı dəyməmişdi. Həyəcanlarını açıb söyləmədilərse də, hər birisi öz-özlüyündə, burada dənizlə birləşən aşağı mağaralarda, oqtopodun və ya əjdaha kimi azman bir yırtıcının yaşadığını təsəvvürünə gətirirdi. İrəli getdikcə ehtiyatlı olmaq lazımdı.

Top, balaca dəstənin qabağınca gedirdi, itin duyğusuna etibar etmək olardı, ilk təhlükə olan kimi it, şübhəsiz, rahatsızlıq əlaməti göstərəcəkdə.

Dolanbac çığırla daha yüz addım qət etdikdən sonra, irəliləyən Sayrus Smit durdu. Yoldaşları da dayandılar. Durduqları yer sanki adam əlilə qazılıb çuxura salınmışdı və orta həcmdə bir mağara idi. Mağaranın tağından su damlaları düşürdü. Lakin bu suyun qranit massivini keçməsi demək deyildi. Bu, bir az bundan qabaq mağarada qaynayan su axınının izləri idi. Mağaranın havası azacıq rütubət qoxusu verirdi, lakin bu hava təmiz olub tənəffüsə yararlı idi.

Gedeon Spilet mühəndisə müraciətlə:

– Daha nə istəyirsiniz, əziz Sayrus? – dedi. – Bu da sizin üçün yerin dərinliklərində, hər şeydən gizli, sakit hücrə, lakin... yaşayış üçün yararsız olan sığınacaq yeri.

Penqrof:

– Yararsız nə üçün? – deyə soruşdu.

– Çünki mağara çox kiçikdir və təbii işıqdan məhrumdur.

İndi artıq heç bir şeydə şübhələnməyən Penqrof:

– Məgər biz bunu böyüdüb, genişləndirib, işıq və hava üçün dəlik açə bilmərik? – deyə etiraz etdi.

Sayrus Smit:

– Kəşfiyyatımıza davam edək, – deyə təklif etdi. – Bir az daha dərinlərə gedək, bəlkə də təbiət bizi artıq işdən azad edəcək.

Herbert:

– Axı biz gölün dənizə nisbətən yüksəkliyinin vur-tut üçdə birini enmişik, – deyə əlavə etdi.

Mühəndis:

– Doğrudur! – deyə təsdiq etdi. – Biz mağaranın girəcəyindən yüz futa qədər yol gəlmişik. Kim bilir, bəlkə yüz fut daha aşağı düşməliyik...

Nab ağasının sözünü kəsdi:

– Top nə oldu?

İt mağarada deyildi.

Dənizçi:

– Ehtimal ki, irəli getmiş, – deyə forz etdi.

Sayrus Smit:

– Onun dalınca gedək, – deyə komanda verdi.

Yenə enməyə başladılar. Mühəndis yolun bütün dolanbac yerlərini, uzunluğuna baxmayaraq tunelin ümumi istiqamətini və dənizə nisbətən vəziyyətini aydınca təsəvvür edirdi.

Kolonistlər əlli fut daha endilər; qranit massivinin dərinliyindən gələn uzaq bir səs onların diqqətlərini cəlb etdi. Dayanıb qulaq asdılar. Daş tunel, səs borusu kimi bu səsi tamamilə aydın bir surətdə kolonistlərin qulağına çatdırırdı.

Herbert:

– Bu səs Topun hürüşüdür, – deyə bağırdı.

Penqrof:

– Bəli, – deyə cavab verdi, – görəsən bizim əziz itimiz belə cılgınlıqla kimə hürür?

Gedeon Spilet:

– Səyahətimiz getdikcə maraqlı olur, – deyə mühəndisin qulağına pıçıldadı.

Mühəndis başı ilə təsdiq işarəsi verdi.

Kolonistlər itin yardımına tələsirdilər. Topun hürüşü getdikcə aydın eşidilirdi. İt qudurmuş kimi hürürdü. Görəsən kiminlə çarpışmaya girişmiş? Kolonistlər artıq təhlükə barədə düşünmürdülər, indi onları maraq götürmüşdü.

Artıq sürüşkən dəhlizlə yavaş-yavaş enməyib, hər bir ehtiyatkarlığı unudaraq, az qala başaşağı yüyürürdülər.

Daha əlli fut endikdən sonra Topa yetişdilər. Burada tunel geniş bir mağaraya çevrilirdi. Top irəli-geri qaçaraq çılgınlıqla hürürdü.

Penqrof ilə Nab, mağaranın qaranlıq bucaqlarını işıqlandırmaq üçün, məşəllərini pilayərek başları üzərində tutdular. Sayrus Smit, Gedeon Spilet və Herbert isə təhlükəni dəyənəklərilə dəf etməyə hazırlanmışdılar.

Lakin nəhəng mağara boşdu.

Kolonistlər mağaranın bütün bucaqlarını axtardılar. Mağarada heç bir ins-cins yoxdu. Top isə hürməsində davam edirdi. Nə nəvaziş, nə hədə onu susdura bilmirdi.

Mühəndis:

– Göl suyunun dənizə töküləcəyi yer, bu həndəvərdə olmalıdır, – dedi.

Penqrof:

– Doğrudur, – deyər cavab verdi. – Uçuruma yuvarlanmamaq üçün ehtiyatla getməliyik.

Sayrus Smit:

– Top, haydı irəli! – deyər bağırırdı.

Ağasının bağırması ilə həvəslənmiş it mağaranın o biri başına cumdu və ikiqat çılgınlıqla hürməyə başladı.

Həmı itin dalınca getdi. Məşəllər, sanki qranit massivində burulanmış təbii bir quyunun ağzını işıqlandırır. Yəqin, hələ bir neçə saat bundan qabağa qədər mağaranı dolduran su bu quyudan axıb dənizə gedirmiş. Lakin bu artıq azacıq mail və tədqiqi tamamilə mümkün olan tunel deyil, içilə enmək mümkün olmayan sıldırımlı bir quyu idi.

Kolonistlər məşəllərini quyunun ağzına əydilər. Lakin bunun qaranlıq dərinliyində heç bir şey görünmürdü.

Sayrus Smit quyuya yanan bir budaq atdı. Qatranlı ağac düşmə sürətindən daha parlaq alovla yandı, lakin quyuda heç bir şey görmək mümkün olmadı. Alov xəfif bir cızıltıyla söndü, budaq yəqin, suya, yəni dəniz səthinə düşmüşdü.

Mühəndis budağın düşmə müddətindən quyunun dərinliyini hesabladı, – bu doxsan futdan az olmazdı. Deməli, mağara dəniz səthindən doxsan fut yüksəkdə idi.

Sayrus Smit:

– Bu da bizim evimiz, – dedi.

Gedeon Spilet hələ də maraq içində:

– Unutmayın ki, bu mağarada bir canlı varmış, – deyər etiraz etdi.

Mühəndis:

– Lakin bu canlı kim olursa olsun, quyudan dənizə qaçaraq, yerini bizə tərk etmişdir, – dedi.

Dənizçi:

– Ah, – deyər səsləndi, – kaş mən on beş dəqiqə bundan qabaq Topun yanında olaydım. Onun hürüşü əbəz deyildi.

Sayrus Smit itə baxdı. Bu dəqiqədə yoldaşlarından biri ona yanaşsaydı, mühəndisin:

– Bəli, mən özüm də Topun, heç şübhəsiz, bir şey gördüyünü düşünürəm, – deyər pıçıldadığını eşidərdi.

Beləliklə, kolonistlər arzu etdikləri məqsədə çatmışdılar. Mühəndisin dahiyanə fərasəti nəticəsində baş vermiş təsadüf, kolonistlərə böyük xidmət göstərdi. Onların əlində indi belə böyük bir mağara vardı ki, məşəl işığında onun həcmi heç təsəvvür edə bilmirdilər. Lakin bunu kərpic arakəsmələri ilə bir neçə otağa bölmək mümkün olduğu artıq bəlli idi. Bura, sözün hərfi mənasında, həqiqi “ev” deyilsə də, hər halda qonaətbəxş, geniş-böl bir mənzildi. Su həmişəlik olaraq burdan axıb getmişdi, ona görə büsbütün boşdu.

İndi iki məsələni həll etmək lazımdı: birincisi, qranit massivin içindəki mağaranın işıqlandırılması, ikincisi isə xarici dünya ilə rabitə vasitəsi.

Mağaranın tavanında pəncərə açmağı heç dilo gətirmək olmazdı, çünki bunun üzərində onlarca və hətta yüzlərcə fut qalınlığında qranit massivi vardı. Lakin, bəlkə mağaranın dənizə çıxan yan divarlarından dəlik açmaq mümkün oldu? Bütün əniş müddətində yolun istiqamətini güdən Sayrus Smit, bu divarın çox qalın olmadığını zənn edirdi. Işıq məsələsini bu yolla həll etmək mümkün olsaydı, ikinci çətinlik də aradan qaldırılmış olardı, çünki pəncərə açılan yerdə qapı da açmaq və bundan da yerin üzərinə çıxmaq üçün ip nərdivan asmaq mümkündür.

Mühəndis öz fikrini kolonistlərə söylədi.

Dənizçi:

– Əmr cədin, işə girişək, mister Smit? – dedi. Külüng yanımdadır, bununla hər bir divarı dələ bilərəm. Haradan dəlməlidir?

– Buradan.

Mühəndis, divarın qalınlığını xeyli azaldan çuxur bir yerə işarə etdi.

Penqrof var güc ilə qranitin üstünə düşdü. Yarım saat müddətində, hər külüng zərbəsilə ətrafa sıçrayan qranit parçaları məşəllərin işığında görünürdü. Onu Nab, sonra da Gedeon Spilet əvəz etdi.

İş iki saatdan artıq davam etdi, kolonistlər, divarın bu yerdə külüngün uzunluğundan qalın olduğunu güman etməyə başlamışdılar ki, birdən Gedeon Spiletin növbəti zərbəsi divarı dəldi və külüng bu dəlikdən bayıra düşdü.

Penqrof:

– Ura! Ura! – deyə bağırırdı.

Divarın qalınlığı üç futdan artıq deyildi.

Sayrus Smit yer üzərindən səksən fut yüksələn dəlikdən baxdı. Sahil, Qurtuluş adacağı və arxa planda – ucsuz-bucaqsız dəniz qarşısında cəlvələndi.

Geniş açılmış dəlikdən gündüzün parlaq işığı mağaraya soxulur və oranı qəşəng işıqlandırır. Mağara sanki iki hissədən ibarətdi: sol hissəsinin eni və yüksəkliyi otuz fut, uzunluğu, təxminən yüz futdu. Sağ hissə isə çox böyükdü. Bunun tağı səksən fut yüksəkliyində idi. Bir neçə dağınıq bir şəkildə asılmış qranit sütunları mağaranın tağını məbəddə sütunları kimi saxlamışdı. Bu da yalnız təbiətin işi idi! Təbiət özü, insan əli olmadan, qranit massivində bu xəyalı Əlhümrani¹ qurmuşdur.

Kolonistlər heyrət içərisində çaşmış qaldılar. Onlara dar mağara kimi görünən yer, doğrudan da gözəl bir saray imiş. Hamı vəcdə gəlib baxırdı, “ura” nidaları göy gurultusu kimi guruldayır və hədsiz-hesabsız dərəcədə təkrar olurdu. Əks-səda, qaranlıq qübbələr altında, uzaqlara qədər yayılırdı.

Sayrus Smit:

– Dostlarım! – dedi. – Mağaranı parlaq şəkildə işıqlandıraraq, özümü otaq, ərzaq anbarı, emalatxana, mətbəx qurarıq, bunlardan savayı bizim əlimizdə böyük bir salon olar, bu salonda adam lap muzey də düzəldə bilər.

Herbert:

– Mağaraya nə ad verək? – deyə soruşdu.

Sayrus Smit:

– Qranit sarayı! – deyə təklif etdi.

Kolonistlər bu sözü yeni “ura” sədaları ilə qarşıladılar.

Məşəllər bu zaman artıq tamamilə yanıb qurtarmaq üzrə idi. Geriyə, yenə tuneldən keçib getmək lazım gəldiyindən, kolonistlər yeni mənzillərinin təchizi işini sabaha qoymağı qərara aldılar.

Sayrus Smit getməzdən əvvəl, dik dənizə sancılan quyuya bir daha baxdı. Qulağını quyunun qaranlıq ağzına tutub qulaq asdı.

Quyudan heç bir gurultu gəlmirdi. Mühəndis quyuya bir dənə də yanan budaq atdı. Quyunun divarları yenə bir anlığa işıqlandı, lakin cəynən birinci dəfə olduğu kimi heç bir şübhəli şey görünmədi. Suyun sürətlə axması nəticəsində hər hansı bir dəniz nəhəngi yaxalanmışdısa da, yəqin bu quyudan dənizin dərinliyinə çıxıb getmişdi.

Halbuki, mühəndis səssiz və hərəkətsiz bir tərzdə yerində durub, gözlərini gərgin şəkildə ucurma zilləmişdi.

Dənizçi ona yanaşdı və əlini əlinə toxunduraraq:

– Mister Smit! – deyə çağırırdı.

Mühəndis dərin fikrə getmiş adam kimi gec cavab verdi:

– Nə var, dostum?

– Məşəllər bir azdan sonra sönər!

– Həydi gedək!

Kiçik dəstə mağara ilə vidalaşdı və qaranlıq tunelin yamacı ilə qalxmağa başladı. Top dəstənin ardınca yürüyərək hərdən bir donub qərribə bir surətdə hərürdü.

Geri qayıdış çox çətindi. Kolonistlər yuxarı mağarada bir neçə dəqiqə durub dincəldilər, bu mağara sanki qranit pilləkənin ortasında dincəlmək üçün bir meydanca idi. Yenə yola düzəldilər.

Bir azdan sonra üzlərinə sərin yel dəydi. Tunelin divarlarından axan su damlları artıq parıldamırdı, bunlar qurumuşdu. Məşəllərin tüstülü alovu tutqunlaşırdı. Nabın məşəli çıtırdayıb söndü. Qaranlıqda qalmamaq üçün sürətlə yürümək lazım idi.

Kolonistlər belə də etdilər. Saat dördə yaxın sonuncu məşəlin tamamı söndüyü dəqiqədə, su axan yerin ağzına yetişdilər.

¹ Qrenadada (İspaniya) xəlifələr sarayı, öz gözəlliyi və dəbdəbəsilə məşhurdur.

On doqquzuncu fəsil

Sayrus Smitin planı. Qranit sarayın fasadı. İp nərdivan. Penqrofun arzuları. Ətirli otlar. Ev dovşanı qəfəsi. Su kəməri. Qranit sarayın pəncərələrinədən görünüş.

Ertəsi gün, mayın 22-də, mağaranın mənzilə çevrilmə işləri başlandı. Kolonistlər, Buxarıda pis qorunan sığınacaq yerlərini mümkün qədər tezliklə, qranit massivindən, göyün və dənizin sularından qorunan geniş, sağlam mənzilə dəyişmək istəyirdilər. Lakin Buxarını tamamilə tərk etmək istəmirdilər. Mühəndis bu binanı hər cür işlər üçün emalatxanaya çevirmək istəyirdi.

Sayrus Smitin birinci qayğısı, gələcək Qranit sarayının bayır "fasadının" hara çıxdığını təyin etməkdə. Sahilə, qranit divarı boyunca gedib dənizdən dəliyə düşən külüngü axtarmağa başladı.

Külüngün düşməsi vertikal olacağından, bunu tapmaqla dəlinən yeri də təyin etmək olardı.

Mühəndis bir az axtarıqdan sonra külüngü qumun üzərində tapdı və bunun düşdüyü yerdən fikrən bir perpendikulyar qurub, qranit divarında, təxminən səksən fut yüksəklikdə olan dəliyi axtarıb tapdı.

Bir neçə göyərçin bu dəlik ətrafında uçuşurdu.

Mühəndisin fikrincə, mağaranın sol hissəsi, beş otaq və bir dəhlizə bölünməli idi, bu otaqlar qranitdə ediləcək beş pəncərə və bir qapı ilə işıqlandırılacaqdı. Penqrof planın pəncərəyə dair hissəsini bəyəndi, lakin qapının nə üçün açılacağını heç anlaya bilmirdi, çünki köhnə su yolu təbii pilləkənə təşkil edirdi. Bununla hər bir dəqiqə asanlıqla Qranit sarayına düşmək olardı.

Mühəndis yumşaqqla:

– Məsələ də elə burasındadır, dostum! – deyərək etiraz etdi. Bu pilləkənlə bizə çıxıb-düşmək asan olsa, başqası üçün də asan olar. Mənim zənnimcə, köhnə su yolunun ağzını yaxşıca bağlamaq və bundan başqa, onun mövcudluğunu belə kənar gözlərdən gizlətmək, bəlkə göl suyunun səviyyəsini qabaqkı kimi qaldırmaq daha əlverişli olardı!

Dənizçi:

– Bəs biz Qranit saraya haradan girərik, – deyərək soruşdu.

Sayrus Smit:

– Bayır nərdivanla, – deyərək cavab verdi. – İp nərdivanla, bunu – hər bir dəqiqədə yığışdırmaq olar və bunsuz kimsə bizim mənzilimizə yol tapa bilməz.

Penqrof:

– Lakin bir bu qədər ehtiyatlı olmağa ehtiyac varmı? – deyərək soruşdu. İndiyə qədər adada heç bir qorxulu heyvana rast gəlməmişik. Yerli əhali də yoxdur, adanın qeyri-məskun olduğuna əminik.

Mühəndis diqqətlə dənizçiyə baxaraq:

– Buna əminikmi, Penqrof? – deyərək soruşdu.

– Əlbəttə, adanın hələ hər bir tərəfini lazımcına tədqiq etmədiyimiz üçün, buna bütünlüklə əmin ola bilmərik, lakin...

Mühəndis onun sözünü kəsdi.

– Bəli, biz adanın yalnız cüzi bir hissəsilə tanış olmuşuq. Lakin burada yerli əhəlinin yaşamadığını və daxili düşmənlərdən xilas olduğumuzu fərz etsək belə, sabah adaya xaricdən düşmənlər gəlməyəcəyinə heç kəs zəmin ola bilməz, Sakit okeanın bu yerləri qorxulu yerdir. Bizə, hər ehtimalla qarşı, silahlanmaq lazımdır!

Sayrus Smitin dəlilləri o qədər inandırıcı idi ki, Penqrof bir kəlmə belə etiraz etmədən, onun əmrini yerinə yetirməyə hazırlandı.

Kolonistlər Qranit sarayın fasadına beş pəncərə və bir qapı açmaq istəyirdilər. Bu dəliklər yalnız "mənzilə" xidmət göstərməli idi. Böyük mağaranı işıqlandırmaq üçün divarda daha bir geniş və bir neçə xırda dəlik açmaq lazımdı. Sarayın fasadı şərqli baxırdı, belə ki, səhərlər kolonistləri doğan günəşin ilk şüaları salamlamalı idi. Külək və yağışdan qorunmaq üçün, mühəndis ilk zamanlar, şüşə əldə edilənə qədər, pəncərələrə möhkəm taxta qapı düzəltməyi əmr etdi.

Beləliklə, ilk vəzifə fasad divarında dəlik açmaqdan ibarətdi. Bu işi külünlə görəydilər, uzun çəkəcəkdə. Lakin məlum olduğuna görə, Sayrus Smit ixtiraçı və mahir adamdı. Bu məqsəd üçün nitroqliserin qalıqından istifadə etdi. Maddənin partlayış qüvvəsini istədiyi dərəcəyə gətirib, qraniti yalnız nişanladığı yerlərdən partlada bildi.

Külüng və qazma, nitroqliserinin başladığı işi başa çatdırdı, bir neçə gündən sonra Qranit sarayı ən uzaq guşələrinə qədər, gündüz ışıqlarının şüaları ilə yaxşıca işıqlandı.

Sayrus Smitin planına görə mənzil, pəncərələri okeana baxan beş otaqdan ibarət olmalı idi. Sağdan birinci otaq bayıra qapısı olan dəhlizdi, bu qapıya ip nərdivan bağlanmışdı. Bunun yanında otuz fut enliyində olan mətbəx vardı, sonra qırx fut enliyində yemək otağı, bunun yanında eyni endə bir otaq və nəhayət, penqrofun israrla qurulmuş böyük salona bitişən “yoldaşlıq” guşəsi vardı.

Kolonistlərin mənzilini təşkil edən bu otaqlar, daha doğrusu, otaqlar cərgəsi, mağaranın kiçik bir hissəsini tutmuşdu, alət, material və ərzaq anbarlarından geniş koridorla ayrılırdı. Kolonistlərin yığdıqları, istər bitki və istərsə ov qidaları, tamamilə rütubətdən qurumuş bir halda, gözəl şəraitdə saxlanmalı idi. Yer o qədər bol idi ki, ehtiyatların bir-biri üzərinə qalanmasına lüzum yoxdu.

Bundan başqa, kolonistlərin əlində su yolunun ağzından Qranit saraya gələn yolun ortasında balaca bir mağara vardı. Bu sarayın bir növ çardağı idi.

Bu plan bəyəniləndikdən sonra yalnız yerinə yetirilməsi qalırdı. Mədən işçiləri yenə kərpikəsənlərə, sonra yükdaşıyanlara çevrildilər. Çox çəkmədən tikili üçün lazım olan kərpicin hamısı Qranit sarayın ətəyinə daşındı.

Bu vaxta qədər, Sayrus Smit ilə yoldaşları mağaraya köhnə su yolu ilə girdilər. Bunun üçün onlara Uzaq görünüşlü yaylağa çıxmaq, Razılıq çayının kənarı ilə uzun bir yol getmək, sonra da köhnə su yolu ilə enmək və həmin yolla geri qayıtmaq lazım gəlirdi. Bu yol həm çoxlu vaxt, həm də çoxlu qüvvə tələb edirdi. Sayrus Smit ilk növbədə möhkəm bir ip nərdivanı hazırlamağı qərara aldı.

Bu nərdivan ayrıca bir diqqətlə hazırlanırdı. Qamış çubuqlarından toxunmuş bu nərdivan qalın polad məftil kimi möhkəmdi. Pirlələr yüngül və möhkəm olan qırmızı sidr ağacından hazırlanmışdı. Usta Penqrof, heç kəsə etibar etməyərək nərdivanın bütün hissələrini öz əl ilə düzəltmişdi.

Eyni zamanda bu iplərdən bir neçə dənə də hazırladılar. Qranit sarayın qapısı ağzında sadə, lakin möhkəm bir kran qurdular, bunun vasitəsi ilə ağır şeyləri asanlıqla divarın ətəyindən yeni mənzilin bərabərinə qaldırmaq olurdu.

Bundan sonra kolonistlər mağaranın içini təchiz etmək işinə girişdilər. Onların bir neçə min kərpicini və kifayət qədər əhəngi vardı. İlk əvvəl iç arakəsmələri kərpicdən hördülər və qabaqcadan cızılmış plan üzrə, qısa bir müddət ərzində, bina bir neçə otağa və anbarlara bölündü.

İşlər mühəndisin rəhbərliyi altında görülürdü, o özü də boş dəqiqələrində çekicdən və ya beldən yapışırdı. Sayrus Smitin bacarmadığı bir iş yoxdu. Hər bir işdə yoldaşlarına nümunə olurdu.

Kolonistlər həvəs və şadlıqla işləyirdilər. Penqrof dülgərlik edərkən, ip hörərkən və ya kərpic daşıyarkən, öz şadyanahı halı ilə yoldaşlarının keyfini açardı. Onun mühəndisə olan etiqadı hədsiz-hüduzsuzdu, bu etiqadı heç bir şey sarsıda bilməzdi. O, Sayrus Smiti hər bir işə qabil və hər bir işə nail ola biləcək bir adam sayırdı. Paltar və ayaqqabı, qış gecələrində mənzilin işıqlandırılması, adanın vəhşi bitkilərinin mədəni bitkilərə çevrilməsi məsələsi – bütün bu mühüm məsələlər, Sayrus Smit onlarla olduğu üçün, ona fəvqəladə asan həll edilən kimi görünürdü. O, hər şeyin öz vaxtında və gözəlcə ediləcəyinə inanırdı. O, adanın bütün çaylarının gəmi seyrinə yararlı olacağına və yerin dərinliklərindən çıxara-cqları bütün sərvətləri bu çayların sətiri ilə daşıyacaqlarına əmin idi. O sanki artıq ən mürəkkəb maşınlar işləyən mədən və karxanaları görür, Linkoln adasının üstü ilə şütüyən yüklü dəmiryol qatarlarının – bəli qatarların! – səsinə eşidirdi.

Mühəndis Penqrofla mübahisə etməzdi. O, gözəl adamın şirin xəyallara dalmasına mane olmurdu. Bütün kolonistlərin ona inam bəslədiyini anlayaraq o yalnız gülümsəyir, dənizçinin boşboğazlığına qulaq asır, gələcək fikrinin onda doğurduğu qayğı haqqında yoldaşları ilə dördləşmirdi.

Doğrudan da, onlar adi dəniz yollarından uzaqda olan Böyük okeanın bu guşəsinə atılmış olduqları halda, kənar yardıma ümid bağlaya bilməzdilər. Linkoln adası ən yaxın məskun yerlərdən uzaq bir məsafədə idi ki, özləri düzəldəcəkləri kövrək və etibarsız gəmi ilə buranı tərk etmək barəsində danışmağa dəyməzdi. Deməli, kolonistlərin bütün gələcəyi öz əllərində idi və bütün ümidləri yalnız öz qüvvələrinə idi.

Dənizçi:

– Biz, düzəltmələri hər bir sarsaq şeyi möcüzə hesab edən köhnə Robinzonlardan yüz qat yüksəyik, – deyərək təkrar etməyi sevirdi.

Kolonistlər doğrudan da çox şey bilirdilər, təcrübəli adamlar işə başqalarının pis gün keçirib, nəhayət tələf olduqları yerdə müvəffəqiyyət qazanırlar.

Herbert, bütün bu işlər müddətində özünü göstərdi. Qabiliyyətli və zəhmətsevən olduğu üçün hər şeyi tezliklə mənimsəyir və işi

avanda düşürdü. Sayrus Smit bu gəncə getdikcə daha çox bağlandı. Herbert isə mühəndisə pərəstiş edir, onu ürkədən sevir. Penqrof bu iki adamın getdikcə artmaqda olan qarşılıqlı hörmətini gözəlcə görür, lakin qısqanehlik etmirdi.

Nab, Nablığına qalırdı. O, həmişəki kimi, təvazökarlıq, tamahsızlıq, ıgıdlik, çalışqanlıq və sədaqət nümunəsi idi. O da Penqrof kimi, ağasına kor-korənə inanırdı, lakin öz inamını onun kimi gurultu ilə aşkar etmirdi. Dənizçi öz sevincini gurultulu surətdə ifadə edəndə, Nab sanki bütün görünüşü ilə ona deyirdi: "Təəccüb edəcək bir şey var! Axı başqa cürə ola da bilməz!" Penqrofla Nab bərk dostlaşmışdı. Çox çəkmədən bir-birini "sən" deyə çağırmağa başladılar.

Gedeon Spiletə gəldikdə, o ümumi işlərdə öz payını görürdü, ona heç bir vəchlə hamıdan bacarıqsız demək olmazdı. Bu dənizçini bir qədər heyretləndirirdi, o nəinki hər şeyi anlayan, hətta hər şeyi bacaran jurnalistlə bir vaxt çarpışacağını heç düşünməzdi.

Nərdivan mayın 28-i üçün qurulub qurtardı. Bunun səksən futluq yüksəkliyində yüzə qədər pilləsi vardı.

Yerdən təqribən qırx futluqda, qranit divarda çıxıntı olmasaydı, belə bir yüksəkliyə qalxmaq çətin olardı. Sayrus bu çıxıntını düzəldib və dərinləşdirib, adətən pilləkən ortasında olan meydançaya çevirməyi əmr etdi. Nərdivanın birinci yarısını bu meydançaya möhkəmcə bağladılar, ikinci yarısının aşağı sallanan ucuna isə uzun bir ip bağladılar, belə ki, nərdivanı yuxarı çəkmək və bu yolla Qranit sarayı ilə əlaqəni kəsmək mümkündür. Ortadakı meydança sayəsində Qranit saraya çıxmaq xeyli yüngülləşmişdi. Lakin Sayrus Smit gələcəkdə, Qranit sarayı sakinlərinin vaxtına və qüvvətinə qənaət etmək üçün, hidravlik qaldırma maşını düzəlməyi qərara aldı.

Kolonistlər nərdivandan istifadə etməyə tezliklə adət etdilər. Bunların hamısı qıvraq və diribaş adamlar. Penqrof, sabiq dənizçi sifəti ilə, dor iplərinə dırmaşmağı adət etdiyindən, yoldaşlarına bu barədə bir neçə dərs verdi. Topu bu sənətə öyrətmək xeyli çətindi. Yazıq it bu cür işlərə adət etməmişdi. Lakin Penqrof mahir bir müəllimdi, çox çəkmədən Top da öz həmcinsi olan sirk itləri kimi, asanlıqla nərdivana çıxmağa başladı. Dənizçinin öz şagirdlərinin müvəffəqiyyətilə fəxr etdiyini deməyə ehtiyac yoxdur. Bununla belə Penqrof çox zaman Topu dalına alıb Qranit sarayına çıxırdı, ağıllı it bundan böyük zövq alırdı.

Soyuqların düşməsinə az qaldığından, mənzilin təchiz edilməsi işinin sürətli tempə aparılmasına baxmayaraq, kolonistlər ərzaq tədarükünü də unutmurdular. Ərzaq ehtiyatlarının əsil tədarükçüləri olan Herbert ilə jurnalist hər gün bir neçə saat ovla məşğul olurdular.

Körpü və ya qayıq yoxluğundan onlar Razılıq çayından o taya keçə bilmirdilər. Ona görə uzaq qərbin böyük meşələri hələ zaman üçün tədqiq olunmamış qaldı. Oraya olacaq ekskursiya ilk yaz günlərinə qədər təxirə salındı, ona görə kolonistlər yalnız Yakamara meşəsində ov edirdilər. Lakin bu meşədə də ov çoxdu, kolonistlərin ağac mizraqları və oxları burada onlara ən mükəmməl tufənglərdən əskik xidmət etmirdi.

Bir dəfə Herbert, meşənin cənub-qərb hissəsində hündür, sıx və azacıq nəm otları örtülmüş bir tala tapdı. Tala ətrafı xoş qoxu ilə doldurmuşdu. Burada kəklikotu, peyğəmbər otu, zirə və ev dovşanlarının çox sevdiyi bir çox iyli otlar vardı.

Jurnalistin zənnincə ev dovşanlarından ötrü bu cür gözəl döşənməmiş süfrə yanında, ev dovşanlarının özlərinin olmaması qərribə olardı, ona görə Herbertlə bərabər talanı diqqətlə tədqiq etdilər.

Talada bir çox faydalı bitkilər vardı, naturalist kolleksiyasını tamamlamaq üçün, buradan bir çox bitki nümunələri tapa bilərdi. Herbert bir qədər dərman bitkiləri – peyğəmbər otu, çobanyastığı, bədrənc və sairə yığdı, bunlardan qızdırma salan, büzüşdürücü, qansaxlayıcı, çirk çəkmə və revmatizm dərmanları hazırlayırlar. Evə qayıtdıqda, Penqrof gəncdən bu otların nəyə görə olduğunu soruşdu.

– Bizlərdən birimiz xəstələyəndə sağaltmaq üçün, – deyə cavab verdi.

Dənizçi:

– Bizə nə olub xəstələmək? – deyə ciddi etiraz etdi. – Adada ki həkim yoxdur!

Buna etiraz olmazdı, lakin bununla belə, gənc, Qranit sarayın bütün başqa sakinlərinin ümumi razılığı ilə bitkiləri saxladı.

Dərman otlarından savayı, gənc naturalist Şimali Amerikada Osveqo çayı adıyla məşhur olan bitki yarpağından xeyli miqdarda yığdı, bu bitki yarpaqlarını dəmlədikdə, dadlı içki əldə edilir.

Talanın axırında ovçular təbii ev dovşanı bağçasına rast gəldilər. Buranın torpağı qazıq-qazıq edilmişdi.

Herbert:

– Bunlar yuvadır! – deyə səsləndi.

Jurnalist:

– Hə, görürəm, – dedi.

– Lakin yuvalarda bir şey varmı?

– Elə birçə o məlum deyil!

Lakin məsələ öz-özünə həll olundu. Ovçular yuvalara yanaşmamış, görünüşündən ev dovşanlarına oxşayan yüzlərcə xırda heyvan bayıra sıçradı. Bunlar elə bir sürətlə ətrafa sıçradılar ki, hətta Top da bunların birçəsini tuta bilmədi. Lakin Top bu gemicilərdən heç olmasa yarım düjünə qədər tutmayınca jurnalist yerindən tərpənməməyi qət etdi. O əvvəlcə Qranit sarayın mətbəxini bu ləzzətli ətə təchiz etmək, sonradan isə bir neçə cüt ev dovşanı əhli-ləşdirib xüsusi dovşan yatağı yaratmaq istəyirdi.

Yuvaların ağzında cələ qurmaqla gemiciləri diri tutmaq mümkündür. Lakin bu dəqiqə ovçuların əlində nə cələ vardı, nə də cələ hazırlamaq üçün material. Ona görə səbir edib bütün yuvaları ağac ilə bir-bir yoxlamağı qərara aldılar. Bir saat əlləşdikdən sonra öz yuvalarından dörd dənə ev dovşanı tutdular. Bunlar Avropa cinslərinə çox oxşayan bir növ Amerika ev dovşanları idi.

Axşam dovşanlardan yemək hazırladılar. Xörək olduqca dadlı çıxdı. Bu kəşfin ən qiymətli şeyi o idi ki, ev dovşanı sürüsü kolonistlər üçün tükənməz orzaq mənbəyi ola bilərdi.

Mayın 31-də Qranit sarayının arakəsmələri bitdi. Yalnız otaqları mebellə təchiz etmək qalırdı. Lakin bu, uzun qış gecələrinin işi idi. Dəhlizdən sonra birinci otaq olan mətbəxdə ocaq quruldu. Təzə işə başlamış sobaqayıranlar üçün tüstü borusu düzəltmək işi böyük çətinlik törətdi. Sayrus Smit bunu gildən əldə etməyin daha asan olacağı qərarına gəldi.

Borunu tavandan keçirmək mümkün olmadığından, kolonistlər, pəncərənin üstündən bir dəlik daha asdılar və otaqda öyri uzadılmış borunu bu dəlikdən çıxardılar. Bu quruluş yandan əsən güclü külək günlərində mətbəxi tüstüdən qurtarmazdı, lakin əvvəla bu cür şiddətli küləklər gec-gec ola bilirdi; ikincisi, bu baş aşpaz Nabı çox da rahatlıq etmirdi.

Qranit sarayın təchizi üçün aparılan işlərin birinci hissəsi bitdikdə, mühəndis bu tərəfdən saraya girişin qarşısını almaq üçün göldəki köhnə su axan yerin dəliyini tutmaq istədi. Kolonistlər də-

liyin ağzına qaya parçaları yuvarladılar və bunları sementlə bir-birinə bərkitdilər. Sayrus Smit, göldə su səviyyəsini təzədən qaldırmaq layihəsini həyata keçirməyi müvəqqəti olaraq təxirə saldı və dəliyi otla, budaqlarla və cavan ağac budaqları ilə tutmağı kifayət bildi, bu bitkilər yazda təzə yerdə göyərüb dəliyi yad gözlərdən qəti sürətdə qoruyacaqdı.

Bununla bərabər mühəndis Qranit saraya gedən daimi şirin su şırnağı gətirmək üçün, köhnə su axınından istifadə etdi. Göl suyunun səthi altında deşilən balaca dəlik, kolonistlərə bir gecə-gündüzə iyirmi beş-otuz qallon¹ içməli su verirdi.

Beləliklə, Qranit sarayı axar su ilə təmin edildi.

Nəhayət, mənzilin bütün təchizat işi bitdi. Özü də vaxtında bitdi, çünki qış artıq başlanırdı. Mühəndis hələ pəncərə şüşəsi istehsal etmədiyi üçün, pəncərə gözləri möhkəm qapılarla tutuldu.

Gedeon Spilet, qranitdə açdıqları pəncərələrin üstünü məharətlə sarmaşıqla örtüdü, bunları qaya çatlaqlarından belə əkdə ki, pəncərələr tor və gözəl yaşıl pərdə ilə örtüldü.

Kolonistlər yeni, gen-bol, təhlükəsiz və gözəl mənzillərini tərifləməkdən doymurdular. Pəncərələrin qarşısında şimalda iki Çənə burunları ilə cənubda Dırnaq burnu arasında əngin okean uzanıb gedirdi. Evlərinin altında gözəl İttifaq limanı mənzərəsi açılırdı.

Bəli, bu igid adamların öz əllərinin zəhmətindən razı qalmağa əsasları vardı.

Penqrof öz yeni mənzili ilə və ya özü adlandırdığı kimi, “beşinci mərtəbədə çardağ altındakı” mənzili ilə hədsiz fəxr edirdi.

İyirminci fəsil

Yağış mövsümü. Paltar məsələsi. Suiti ovu. Şam istehsalı. Qranit sarayın daxili təchizatı. İki körpücük. İstridiyə sahilindən qayıdış. Herbert cibindən nə tapdı?

Qış şimal yarımkürəsində dekabra müvafiq olan iyun ayı ilə bərabər girdi. Qışın ilk əlamətləri arasıkəsilmədən yağan güclü yağış və küləklər idi. Qranit sarayı sakinləri indi pozuq havalardan

¹ Təxminən 4,5 litr.

qorxmayan mənzilin üstünlüklərinə əmin ola bilərdilər. Buxarı kolonistləri şiddətli qışdan qorumağa qabil olmayan bir sığınacaqdı, hələ yüksək qış qabarmalarının onu basmaq təhlükəsi də ola bilərdi. Bu təhlükə imkanını qabaqcadan görən Sayrus Smit Buxarıda qurulmuş dəmirçixana və sobaların mühafizəsi üçün bir sıra tədbirlər gördü.

İyun ayını müxtəlif ev işlərinə sərf etdilər, lakin bu işlər ova getməyə heç də mane olmurdu. Belə ki, Qranit sarayın ərzaq anbarları həmişə ağzına qədər dolu olurdu. Penqrof boş vaxtı olan kimi tələ hazırlamaqla məşğul olmaq istəyirdi, bu tələlərdən o möcüzələr gözləyirdi. İş arası bir neçə ip cələri hazırladı, belə gün olmazdı ki, ev dovşanı bağçası bir və ya bir neçə dəne gəmirici dünyaya gətirməsin.

Nab bütün vaxtını ət duzlamağa və ya qaxaclamağa sərf edirdi, beləliklə, gözəl konservlər hazırlayırdı.

Paltar məsləsi çox ciddi müzakirəyə səbəb oldu. Kolonistlərin hava balonu qəzaya uğrayarkən əyinlərində olan paltarlardan savayı paltarları yoxdu. Bu paltarlar isti və möhkəmdi, odur ki, paltarlarını mümkün qədər təmiz saxlamağa çalışırdılar. Lakin, yenə də gec-tez bu paltarı dəyişdirmək lazım gələcək idi. Bundan başqa, adada qış çox şiddətli olsa idi, bu paltarlar kolonistləri soyuqdan qoruya bilməyəcəkdi.

Burada Sayrus Smitin ixtiraçılığı belə yardım göstərə bilməzdi. O, ilk əvvəl koloniyanın mənzilə, istiliyə, yeməyə olan ən vacib ehtiyaclarını təmin etməklə məşğul olduğundan, soyuqlar düşənə qədər paltar məsələsini həll edə bilməzdi. Odur ki, tələdən çox şikayət etməyərək, şaxtalara birtəhər davam gətirmək lazım idi. Yaz girdikdə isə Franklin dağında gördükləri muflon, dağ qoyunları ovu təşkil edəcəklər, mühəndis isə bunların dərisindən isti paltar hazırlamağı bacarırdı. Necə edəcəkdi? Bu barədə vaxtı yetişəndə fikirləşəcəkdi.

Penqrof:

– Nə eybi var, – dedi, – ayaqlarımızı sobada qızdırmaqla qışı birtəhər keçiririk. Yanacağımız nə qədər desən çatır, buna qənaət etməyin heç bir mənası yoxdur.

Gedeon Spilet:

– Bir də Linkoln adası çox yüksək en dairəsində deyil, ona görə şiddətli qışdan qorxmağa səbəb yoxdur, – dedi. – Sayrus, siz demə-

mişdiniz ki, bizim otuz beşinci paralel təxminən digər yarımkürə-sində İspaniya və ya İtaliyanın təbiətinə uyğundur?

– Bəli, lakin orasını unutmamalıyıq ki, İspaniyada da bəzən çox soyuq qışlar olur. Orada qar və buz istədiyən qədər var, bəlkə bizi də Linkoln adasında belə bir qış gözləyir. Lakin bu hər halda yalandır, ona görə burada qışın mülayim olacağına əminəm.

Herbert:

– Neçin, mister Smit? – deyərək soruşdu.

– Ona görə ki, oğlum, dənizi, yayın istisini yığb saxlayan bir rezervuar hesab etmək olar. Qış girdikdə, dəniz yayda yığdığı istini yavaş-yavaş qaytarır, ona görə dəniz kənarındakı yerlərdə temperatur bir il içərisində az dəyişir, – yayda az isti olur, qışda isə az soyuq olur.

Penqrof:

– Yaşayırıq, görürük! – dedi. – Məni hələ soyuqlarla qorxutma, soyuq günlərin olub-olmayacağı hələ bəlli deyil. Şübhəsiz bir şey varsa, o da günlərin getdikcə qısalması, gecələrin isə uzanmasıdır. Məncə, işıq məsələsini düşünməyin əsil vaxtıdır!

Sayrus Smit:

– Daha bundan asan şey ola bilməz, – deyərək cavab verdi.

Dənizçi gülərək:

– Nə, düşünməkmi asandır? – deyərək soruşdu.

– Xeyr, eləmək.

– Bəs işə haçan girişə bilərik?

– Günü sabah, suiti ovu düzəltməliyik.

– Çıraq düzəltmək üçün?

– Yox, a kişi! – Şam hazırlamalıyıq!

Doğrudan da mühəndis şam hazırlamaq istəyirdi.

Kolonistlərin əhəng və kükürd turşusu olduğundan, bu fikirdə düzəlməyəcək bir şey yoxdu, suitilərindən isə kifayət qədər piy əldə etmək olardı.

Bu söhbət iyunun 4-də olmuşdu. Ertəsi gün, iyunun 5-də kolonistlər adacığa getdilər. Hava pozuqdu. Boğazı ayaqla keçmək üçün çəkilməni gözlədilər, kolonistlər mümkün olan kimi, qayıq düzəltməyə söz verdilər. Bu adacıqla əlaqəni yüngülləşdirəcək və adanın ilk yaz günlərinə qədər təxirə salınmış tədqiqindən ötrü, Razılıq çayının axarı ilə başı yuxarı səyahəti mümkün edəcəkdi.

Qum üzərində bir çox suiti uzanmışdı, kolonistlər zəhmət çəkmədən, bunlardan beş-altı dənə öldürdülər. Nab və Penqrof bunların içalatını çıxardılar, kolonistlər məhz şam hazırlamaq üçün Qranit saraya üç yüz girvənkeyə qədər piy gətirdilər. Bundan başqa, suitlərinin dərisini çıxarıb gətirdilər, dəridən, möhkəm ayaqqabı əldə etmək olardı.

Şam istehsalı xeyli asan oldu, hazırlanmış şamlar yəndəmsiz olsa da, məqsədə gözəlcə xidmət edirdi. Sayrus Smitin əlində yalnız birçə kükürd turşusu olsaydı, o əvvəlcə neytral yağları (bu halda suiti piyini) kükürd turşusu ilə birlikdə qızdırmalı və əldə edilən qliserini süzüb əmələ gəlmiş yeni birləşmələrdən oleini¹, marqarini və stearini qaynatmaq yolu ilə ayırmalı idi. Lakin onun əhəngi olduğundan daha sürətli və sadə bir üsul seçdi. Piyi əhənglə işlətdi və əldə edilmiş əhəngli (kalsiumlu) sabunu kükürd turşusu təsirinə uğrattı, kükürd turşusu kalsiumu yığışdırdı və yağlı turşuları – olein, marqarin və stearin turşularını – ayırdı. Bu turşulardan birincisini – duruşunu presləmə ilə rədd etdi, digər turşu isə məhz şam istehsalına lazımdı. Bu iş iyirmi dörd saatdan artıq vaxt almadı.

Şamları əllə, qəlibsiz hazırladılar. Bunların fabrik şamından fərqi, ağardılmamasında və ciləndirilməməsində idi. Bundan başqa bunların bitki liflərindən düzəldilmiş fitillərinin yandıqdan sonra külü qalırdı, halbuki fabrik şamının bor turşusu hopdurulmuş fitili, şamın gövdəsi ilə bərabər qalıqsız yanıb gedir. Lakin mühəndis şamın külünü almaq üçün bir cüt gözəl maşa düzəltdi, beləliklə, Qranit sarayı sakinlərinin uzun qış gecələrində işıqın azlığından şikayət etməyə əsasları yoxdu.

İyun ayı müddətində kolonistlərin, yeni mənzilin daxili təchizatı üçün görülməli işləri az deyildi. Bir çox köhnə alətlərin təkmilləşdirilməsi və yenilərinin düzəldilməsi lazım gəldi. Sair alətlərin cümləsində, kolonistlər bir cüt qayçı da düzəltdilər. Bu, nəhayət kolonistlərin saç və saqqallarını vurmağa imkan verdi.

Əl mişarının düzəldilməsi asan iş deyildi, lakin kolonistlər bir çox zəhmətdən sonra məqsədlərinə nail olub mişar hazırladılar, bu mişar, çox güc sərf etdikdə, ağacı köndələninə kəsə bilirdi. Bu mişar vasitəsilə stol, kürsü, şkaflar və çarpayı çərçivəsi hazırladılar, mətbəxi rəflərlə təchiz etdilər. Nab mətbəx qablarını səliqə ilə bu

rəflərin üzərinə düzürdü. İndi mətbəxin görünüşü gözəldi, Nab burada elə bir təşəxxüslə gəzirdi ki, sanki bu mətbəx deyil, kimya laboratoriyasıdır.

Lakin bir azdan sonra, dülqərlərə xərət olmaq lazım gəldi. Qranit divarının partladılmasından əmələ gəlmiş yeni su yolu, adanın şimal hissəsinə gedən yolun qabağını kəsdi, kolonistlər su axınının içindən keçməmək üçün, Qırmızı çayın başlanğıcını burulub keçirdilər ki, bunun üçün də uzaq bir dairə cızmaq lazım gəlirdi. Əlbəttə, Uzaq görünüşlü yaylağa və okean sahilinə iyirmi-iyirmi beş fut uzunluğunda tir atmaq daha asan olardı, bunun bir o qədər zəhməti də yoxdu: qabaqca, axının köndələnini, budaqları təmizləmiş bir neçə ağac gövdəsi yığmaq kifayət idi.

Tirləri atdıqdan sonra Nab ilə Penqrof istridiyə olan sahilyə gətirdilər. Dallarınca qaba bir şəkildə düzəldilmiş arabacığı sürütləyirdilər, bu arabacıq ağır şeyləri daşımağa yaramayan köhnə səbəti əvəz edirdi, qayıdanda özlərilə bir neçə min istridiyə gətirdilər.

İstridiyələr Razılıq çayının gölə qovuşduğu yerdə təbii çöküntü əmələ gətirən qayalar arasında sürətlə yeni iqlimə uyğunlaşdılar. Bu yumşaqbədonlilər süfrədə ləzzətli çərəzdə, kolonistlər də hər gün süfrədə istridiyə yeyirdilər.

Necə ki görürük, Linkoln adası kolonistlərin az qala bütün ehtiyaclarını ödəyirdi, halbuki hələ adanın cüzi bir hissəsilə tanış olmuşdular. Fərz etmək olardı ki, adanın Razılıq çayı ilə Reptili burnu arasındakı uzaq meşə hissəsinin daha geniş surətdə tədqiqi kolonistlərə daha qiymətli ərzaq növləri verə biləcəkdir.

Ada sakinlərinin yalnız birçə şeyi çatmırdı. Azotlu ərzaq məhsulları, yəni ot, həmçinin göyərti boldu. Əndam ağacının kökündən turşməzə içki hazırlayırdılar, bu içki dadından bir qədər pivəyə oxşayırdı və təmiz sudan daha xoş təmli idi. Kolonistlər hətta şəkər də əldə etmişdilər, lakin çuğundur və ya şəkər qamışından deyil, mülayim zolaqda bitən və adada bolluca olan ağacından hazırlayırdılar. Herbertin topladığı Osveqo çayı yarpaqlarından dadlı çay içirdilər. Nəhayət, insanların xörəyə işlətdikləri yeganə mineral olan duz, onlarda bolluqla vardı, lakin çörəkləri yoxdu.

Ehtimal gələcəkdə, adanın tədqiq olunmamış cənub hissəsində, çörəyi əvəz edəcək çörək ağacı və ya saqo tapa bilirdilər, lakin bu vaxta qədər belə bir bitki tapmamışdılar və ona görə çörəksiz dolaşırdılar.

¹ Duru yağ turşuları qatışıdır.

Bir dəfə, yağışlı bir gündə, kolonistlərin hamısı Qranit sarayın böyük salonunda oturmuşdular.

Herbert birdən:

– Mister Smit, bura baxın, taxıl dənəsi! – deyə bağırdı.

Gənc cibinin dəliyindən pencəyinin astarı arasına düşmüş yeganə bir buğda dənəsini çıxarıb yoldaşlarına göstərdi. Herbert Riçmondada, Penqrof tərəfindən bağışlanmış bir neçə cüt göyərçin saxlardı, orlara verdiyi dənədən təsadüfən cibinin küncündə biri qalmışdı.

Mühəndis:

– Taxıl dənəsi? – deyə cəld soruşdu.

– Bəli, mister Smit, ancaq bircə dənədir.

Dənizçi gülümsəyərək:

– Amma nə yaxşı şey tapdın, Herbert! – dedi. – Bir taxıl dənəsiylə nə etmək olar?!

Sayrus Smit:

– Çörək bişirərik, – deyə cavab verdi.

Penqrof:

– Çörək, peçenye, tort, şəkərləmə, – deyə əlavə etdi. – Qorxuram ki, xəmir xörəyi yeməkdən axırda şişib dama dönək.

Herbert tapdığı şeyə heç bir əhəmiyyət vermədiyi üçün dənəciyi tullamaq istəyirdi, lakin Sayrus Smit dənəni Herbertdən alıb baxdı və saflığına əmin olduqdan sonra gözlərini dənizçiye qaldırdı və sakit bir tərzdə:

– Penqrof, – dedi, – bir dənədən neçə sünbül hasil olduğunu bilirsinizmi?

Dənizçi sualdan heyrtlənib:

– Zənnimcə, bir sünbül, – deyə cavab verdi.

– On sünbül, Penqrof! Bir sünbüldən də neçə dənə hasil olduğunu bilirsinizmi?

– Sözü düzü, bilmirəm.

– Orta hesabla səksən dənə. Deməli, bu dənəciyi əkib birinci məhsuldaca səkkiz yüz dənə alırıq, bunlar ikinci dəfə altı yüz qırq min, üçüncü dəfə, beş yüz on iki milyon dənə, dördüncü dəfə isə dörd yüz milyard dənədən artıq məhsul verəcəkdir. Gördünüz!

Sayrus Smitin yoldaşları dınməz-söyləməz onu dinləyirdilər. Onun söylədiyi rəqəmlərdən ağzı açıla qalmışdılar. Ancaq bu rəqəmlər doğru idi.

Mühəndis sözünə davam etdi:

– Belədir, dostlarım, torpaq məhsuldarlığının hesab silsiləsi bundan ibarətdir. Bu taxıl dənəsi silsiləsi birinci dəfədə otuz iki min dənə məhsul verən xaşxaş və ya üç yüz altmış min dənə məhsul verən tənəkəli silsiləsi qarşısında heç yerindədir.

Bu bitkilərə pis təsir edən minlərcə səbəblər olmasaydı, bir neçə il içərisində bütün yer kürəsi bu bitkilərlə örtülmüş olardı. İndi, Penqrof, cavab verin görək, dörd yüz milyard taxıl dənəsi neçə çərək ola bilər?

Dənizçi:

– Bilmirəm, – deyə cavab verdi, – ancaq eşşək olduğumu gözəlcə bilirəm...

– Onu bilməlisiniz ki, Penqrof, hər çərəkə yüz otuz min dənə sığarsa, bu üç milyon çərəkədən artıq olar.

Penqrof heyrtlə:

– Üç milyon, – deyə bağırdı.

– Bəli, üç milyon.

– Dörd ilin içərisində?

– Dörd ilin içərisində. Bəlkə lap iki ildə, çünki zənnimcə, bu en dairəsi altında, ildə iki dəfə məhsul almaq olar.

Penqrof buna gurultulu “ura” nidası ilə cavab verdi.

– Buradan belə nəticə çıxır ki, Herbert, – deyə mühəndis sözünü bitirdi, – sən xüsusilə mühüm bir şey tapmışsan. Unutmayın ki, dostlarım, bizim bu vəziyyətimizdə hər şey bizə xidmət göstərə bilər. Rica edirəm, bu keyfiyyəti heç vaxt unutmayın.

Penqrof hamının dilindən:

– Unutmayacağımızı sizə söz veririk, mister Smit, – deyə cavab verdi. – Əgər mən də üç yüz altmış min dənə məhsul verən tənəkəli dənəsi tapsam, onu çölə atmayacağıma söz verirəm! İndi bilirsinizmi biz nə etməliyik?

Herbert:

– Bu dənəciyi əkməliyik, – deyə cavab verdi.

Gedeon Spilet:

– Doğrudur, – dedi, – və onu göz bəbəyi kimi qorumalıyıq, çünki gələcək məhsula bağladığımız bütün ümidlər bundadır.

Dənizçi:

– Kaş əkdiyimiz bitəydi, – deyə əlavə etdi.

Mühəndis əminliklə:

– Bitər, – dedi.

Bu söhbət iyunun 20-də yeganə və qiymətli dənəciyin əkilməsinə çox münasib bir vaxtda olmuşdu. Əvvəlcə bunu saxsı dibçək-də əkmək istədilər, lakin ağıllı müzakirədən sonra bunu, təbiətə etibar edib doğrudan-doğruya torpağa okməyi qərara aldılar. Günü o gün “səpin” işi qurtardı, səpinin yaxşı nəticə verməsi üçün nə kimi ehtiyat tədbirləri gördüyü barədə danışmağa ehtiyac yoxdur.

Hava bir qədər açıldı, kolonistlər bundan istifadə edərək, Qranit sarayın “damına” çıxdılar. Orada, yayda küləkdən tamamilə qorunan və günorta günəşinin öz şüalarını var gücü ilə səpdiyi xudmani bir yer tapdılar. Bu meydanı cücülərdən və həşəratlardan təmizlədilər, şumladılar, üstünə gübrələnmiş əhəng və azacıq islanmış torpaq qatı verdilər və qiymətli dənəciyi əkdilər, sonra “əkinin” kənarına çəpər çəkdilər.

Sanki kolonistlər binanın birinci təməl daşını qoyurdular. Penqrof yeganə kibrit çöpünü yandırmaq istərkən nə cür titrədiyini xatırladı. Bugünkü məsələ isə ondan daha mühümdü. Doğrudan da, kolonistlər hansı yolla olursa olsun, bir gün gec və ya tez od əldə edəcəkdilər. Bu buğda dənəciyi isə bambaşqadır, bədbəxtlikdən itmiş olsa, heç bir insan qüvvəsi onu qaytara bilməz.

İyirmi birinci fəsil

Soyuq havalar. Adanın cənub-şərq hissəsindəki gölməçələrin tədqiqi. Çaqqal tülküleri. Böyük okeanın gələcəyi. İnfuzoriya¹ işi. Ov. Çöl qazı gölməçəsi.

O vaxtlardan bəri bir gün olmazdı ki, Penqrof çəpər çəkilmiş yer parçasına getməsin, bu yeri “taxıl tarlası” adlandırır. Bu yasaq edilmiş yerə yaxınlaşmağa cəsarət edən cücülərin vay halına! Penqrof bunlarla amansız rəftar edirdi.

İyunun axırında, arasıkəsilməz yağışlar qurtardıqda soyuqlar başladı və iyunun 29-da adada Selsi termometri olsaydı, sıfırdan 6° aşağı temperaturu göstərirdi.

Buzlar, Razılıq çayının ağzına yığıldı və çox çəkmədən bütün çay buz bağladı. Çöl bundan daha tez buzla örtülmüşdü.

Kolonistlərə bir neçə dəfə yanacaq ehtiyatını artırmaq lazım gəldi. Penqrof çayın buz tutmasından bir az əvvəl bir neçə odun salı hazırlayıb çay aşağı axıtmışdı. Kolonistlər odun yanacağına bir neçə arabacıq daş kömür əlavə etdilər, daş kömür tədarükü üçün Franklin dağının lap ətəyinə qədər getmək lazım gəlirdi.

İyunun 4-də temperatur sıfırdan 15° aşağı düşdükdə, daş kömürün verdiyi istini kolonistlər xeyli bəyəndilər. Yemək otağındakı sobası da yandırdılar və bütün vaxtlarını burada işləməklə keçirdilər.

Yalnız indi, şiddətli şaxtalar zamanı, Sayrus Smit göldən Qranit saraya su şırnağı götürərkən başına gələn xoşbəxt fikri anladı. Bu şırnaq buz qatı altından başlayaraq, donmadan mətbəxin yanındakı rezervuara tökülürdü və bunu doldurduqda axıb quyuya gedirdi.

Günəşli, quru, şaxtalı günlər kolonistlərə adanın cənub-şərq hissəsində, Razılıq çayı ilə Caynaq burnu arasındakı gölməçəyə ekskursiya etmək imkanı verirdi. Oraya gedib-gölmək on altı-on yeddi millik məsafə idi, deməli, sürətlə yürüdükdə, ekskursiya bütün bir gün vaxt ala bilirdi. Adanın tədqiq olunmamış hissəsini görmək lazım gəldiyindən, ekskursiyada bütün kolonistlərin iştirak etməsinə qərara aldılar.

İyunun 5-də, səhər saat altıda, dan yeri ağaran kimi, Sayrus Smit, Gedeon Spilet, Nab, Penqrof və Herbert ox, kaman, dəmir uclu mizraq və cələlərlə silahlanaraq, özlərilə kifayət qədər ərzaq ehtiyatı götürüb, Qranit sarayı tərk etdilər. Top dəstənin qabağına düşdü.

Ən qısa yol Razılıq çayı üzərindən keçib getməkdə.

Mühəndis:

– Buz əsil körpünü əvəz edə bilməz, – dedi.

Ona görə əsil körpü salmaq işi növbəti işlər siyahısına daxil edildi.

Kolonistlər, ilk dəfə olaraq, Razılıq çayının o tayına qədəm qoyur və qarlı örtülmüş gözəl iynəyarpaqlı meşələrə girirdilər.

Yarım mil belə yol getməmiş, sıx kolluq arasından Topun hürüsündən hürkmüş bir sürü heyvan ox kimi sıçradı.

Herbert qaçısan vəhşi heyvanların dalınca baxaraq:

– Oho, bunlar tülküdür ki! – deyər səsləndi.

Bunlar doğrudan da tülkü idi, lakin çox iri olub bir metr uzunluğunda idilər, bunlardan Topu heyvərə salan belə bir hürüş səsi

¹ Ancaq mikroskopla görünə bilən birhüceyrəli orqanizm.

çıxırdı ki, Top təqib etdiyi halda birdən durdu və beləliklə, sürətlə qaçan heyvanların gözdən itməsinə imkan verdi.

Təbiyyat elmindən xəbərsiz olan it heyrət etməkdə haqlı idi. Lakin bu hürüş səsi qaçan heyvanların cinsini bildirdi. Sarımtraq xəz-dərili və tam yerə qədər sallanan qara quyruqlu tülkülər, çaqqal tülküləri növünə mənsubdular. Herbert, Topun bu it ailəsinə mənsub olan heyvanlardan heç olmasa birini tuta bilməməsinə ürəkdən təəssüf etdi.

Adanın bitkiləri və heyvanları ilə yalnız bu cəhətdən maraqlanan Penrof:

– Bunların ətinə yemək olarmı? – deyə soruşdu.

Herbert:

– Xeyr, – deyə cavab verdi. Bilirsən, Penqrof, zooloqlar hələ bu vaxta qədər tülkülərin xalis it cinsindən olub-olmadıqları məsələsini həll etməmişlər.

Sayrus Smit ciddi ağla malik olduğunu bildiren Herbertin cavabını eşitdikdə özünü gülümsəməkdən saxlaya bilmədi. Ətlərinin yeməli olmadığını bilən dənizçi üçün isə, tülkülər artıq yox kimi idi. Lakin burasını tez qeyd etdi ki, Qranit sarayda gələcəkdə toyuq hini saxladıqda, bu dördayaqlı quldurların hinə zərər verməməsi qayğısına qalmalıdır. Buna kimse etiraz etmədi.

Artıq səhər saat səkkizə yaxın idi. Səma açıq-mavi idi və yalnız şaxtalı günlərdə olduğu kimi gömgöydü. Lakin yeriməklə qızıışmış kolonistlər soyuğu hiss etmirdilər.

Xoşbəxtlikdən külək əsmirdi, külək olmayanda isə şaxtaya asanlıqla dözmək olur. İri, lakin istisiz günəş okean dərinliyindən təzə çıxmışdı və yavaş-yavaş yüksəlirdi. Okeanın səthi, günəşli yay günündə hər hansı bir Aralıq dəniz körfəzinin suyu kimi mavi və sakitdi. Yatağan kimi oyrı və iti olan Caynaq burnu cənub-şərq tərəfdə, dörd millik bir məsafədə görünürdü. Sol tərəfdə okeandan heç bir şeylə qorunmayan İttifaq buxtası bucağı görünürdü. Heç şübhəsiz, bura fırtınaya düşmüş gəmilərdən ötrü çox da münasib sığınacaq deyildi.

Su səthinin qəti sakitliyi, bütün buxtada suyun bir rəngdə olduğu, içində daşların və qayaların yoxluğu buranın xeyli dərin olduğunu və okeanın öz dalgalarını bu dİbsiz uçuruma sürüklədiyini göstərirdi. Uzaqda, Uzaq qərb meşəsi ağaclarının başları görünürdü. Adam, buzla əhatə olunmuş bir qütb adacığının kədərli sahilində olduğunu zənn edə bilərdi.

Kolonistlər burada oturub dincəldilər və özlərilə gətirdikləri soyuq ətədən bir neçə parça yedilər.

Onlar səhər yeməyini yeyərək adanı gözdən keçirməyə davam etdilər. Linkoln adasının bu hissəsi məhsuldar qərb hissəsindən kəskin surətdə ayrılırdı. Jurnalist bu xüsusta qeyd etdi ki, təsadüf onları bu sahilə atsaydı, onları sığındırmış olan bu ada haqqında bu cür yüksək rəyde olmazdılar.

Mühəndis:

– Zənnimcə, buradan sahilə gedib çıxma da bilməzdik, – dedi.

– Dəniz burada deyəsən çox dərin, içində üzərkən ara-sıra üstündə dincəlmək üçün qayaları da yoxdur. Qranit sarayın qarşısında qurtulmağa azacıq da olsa ümid verən adacıq, dayaz yer, qayalar vardır. Burada isə dİbsiz uçurumdan savayı heç bir şey yoxdur.

Gedeon Spilet:

– Belə balaca bir adada müxtəlif rayonların məhsuldarlığında belə müxtəlif dəyişiklik təəccüblü şeydir, – deyə əlavə etdi. – Böyük bir qitədə bu cür müxtəlifliyin mənası olardı. Adam az qala belə düşünə bilər ki, guya adanın bitkilərlə zəngin olan qərb hissəsi, Meksika körfəzinin ilıq suları ilə, bu şimal və cənub-şərq sahilləri isə şert qütb dənizi suları ilə yuyulur.

Sayrus Smit:

– Siz haqlısınız, Spilet, – dedi. – Mənim başıma da bu fikir gəlmişdir. Bu ada həm şəkİlcə, həm də təbii şəraiti üzrə qərİbə bir adadır. Bu miniatürdə əsil qitənin bütün xarakter cəhətlərinə malikdir. Əvvəlcədən bunun bir qitə hissəsi olduğunu bilsəydik, mənİ heç də heyrətləndirməzdi.

Penqrof:

– Necə? Sakit okeanın ortasında qitə ola bilməz! – dedi.

Mühəndis:

– Neçin də olmasın, – deyə cavab verdi. Avstraliya, Yeni Zelandiya, ingilislərin AvstralaZIya adlandırdıqları bütün kompleks, Sakit okean arxipelaqları ilə birlikdə, Avropa, Asiya, Afrika və hər İki Amerika kimi keçmişdə dünyanın altıncı hissəsi ola bilərdi. Mən tamamilə mümkün hesab edirəm ki, bu zaman okeanın ortasında olan bütün adalar, tarixdən əvvəlki dövrlərdə suyun dibinə çökmüş qitənin, dağ təpələrindən başqa bir şey deyil.

Herbert:

– Atlantida kimi? – deyə soruşdu.

– Bəli, oğlum... əgər bu qitə vaxtilə olmuşsa...

Penqrof:

– Linkoln adası da bu qitənin bir hissəsi imiş? – deyə soruşdu.

Mühəndis:

– Çox ehtimal, – deyə cavab verdi. – Adanın müxtəlif hissələrinin müxtəlif dərəcədə məhsuldar olduğuna bu, yeganə ağıllı bir dəlildir.

Herbert:

– Adada indiye qədər yaşayan müxtəlif heyvanların bolluğu da buna dəlalət edir, – deyə əlavə etdi.

– Bəli, oğlum. Sən mənə, fərziyyəmin müdafiəsi üçün daha bir dəlil göstərdin. Tədqiqatımızdan anlaşıldığına görə, Linkoln adasında müxtəlif növlü bir çox heyvan vardır. Bu təsadüfi şey deyil, məncə, bu Linkoln adasının vaxtilə böyük okean dibinə yavaş-yavaş çökən bir qitənin hissəsi olduğuna bir sübutdur.

Mühəndisin sözlərinə lazımınca əmin olmayan Penqrof:

– Deməli, sizcə qitənin bu hissəsi də günlərin bir günündə suyun dibinə gedəcək və Amerika ilə Asiya arasında heç bir quru qalmayacaq, eləmi? – deyə etiraz etdi.

Mühəndis:

– Keyr, qalacaq, – deyə cavab verdi. – Bu vaxt içərisində yeni qitələr əmələ gələcək, indi bu qitələrin yaradılması uğrunda milyardlarca xırda “canlılar” çalışmaqdadır.

Penqrof:

– Bu qurucular kimlərdir? – deyə soruşdu.

– Mərcanlar. Bunlar yorulmaq bilmədən çalışaraq Sakit okeanda suyun üzünə bir çox mərcan adaları və mərcan qayaları çıxarmışlar. Tərəzinin gözüne bir qoz ləpəsi qoysaq, müvazinet düzəltmək üçün o biri gözüne bu infuzorlardan minlərcə qoymaq lazımdır, bu çox kiçik vücutlar, dəniz suyundan duzu və onda ərimiş halda olan sair maddələri udaraq əhəng daşı əmələ gətirirlər ki, bunlar da get-gedə böyüyərək, su qayalarına çevrilirlər, bu qayalar öz möhkəmliyi etibar ilə qranitdən yüngül deyildir. Planetimizin uzaq keçmiş dövrlərində, təbiət torpağı vulkanik proseslər vasitəsi ilə əmələ gətirirdi. İndi, zahirən yeraltı od, torpaq əmələ gətirən faktor olmaq etibarilə zəifləmişdir, təbiət bu işi dəniz və okeanların dibində olan mikroskopik vücutlara tapşırır. Mən bilərəm, əsr-

lər keçər, infuzorların milyardlarca nəslı digər milyardlarca infuzor nəsilərini əvəz edər və Sakit okean sularından yeni qitə çıxar ki, bizim uzaq nəsilərimiz bu qitəni məskun edər və mədəniləşdirər...

Penqrof:

– Eh, o vaxta qədər hələ çox sular axıb gedəcəkdir, – dedi.

Mühəndis:

– Təbiət tələsmir, – deyə cavab verdi.

Herbert:

– Lakin yeni kontingentlər əmələ gətirməyin nə mənası? – deyə soruşdu. – Mənə elə gəlir ki, qitələrin sahəsi bütün insanları yerləşdirəcək qədər böyükdür. Təbiət əbəs işlə məşğul olmaz.

Mühəndis:

– Burası doğrudur, – deyə cavab verdi, – lakin gələcək nəsillərin maraqları nöqteyi-nəzərindən başlıca olaraq, mərcan adaları çıxan tropik xətlərində, yeni qitələrin əmələ gəlməsini heç bir vəchlə faydasız hesab etmək olmaz. Heç olmasa mənim rəyim belədir...

Herbert:

– Biz sizi dinləyirik, mister Smit, – dedi, – öz nəzəriyyəyinizi bizə nağıl ediniz.

– Mənim fikrim bundan ibarətdir: alimlər, heç olmasa, onların əksəriyyəti belə fərz edirlər ki, bizim planetimizdə bitki və heyvanat aləmi soyuqdan, gec-tez məhv olub gedəcəkdir. Alimlər arasındakı ziddiyyət yalnız yerin soyuması səbəblərini ortaya çıxarır. Bir qisminin fikrinə görə yerdə soyuqlar, milyonlarca il keçdikdən sonra günəşin soyuması nəticəsində başlayacaqdır. Başqaları güman edirlər ki, yeraltı od bundan xeyli müddət əvvəl sönəcəkdir, bu od isə onların zənnincə yerin iqliminə, bir çoxlarının düşündüyündən daha çox təsir edir. Mən yerin gələcəyini sönmüş və soyumuş bir ulduz olan Ayla müqayisə edərək, bu sonuncu fərziyyəyə şərikəm. Ay Günəşdən lazımı qədər isti və işıq aldığına baxmayaraq, orada həyat ola bilməz. Beləliklə, Ayın soyuması onun daxili odunun büsbütün soyuması nəticəsidir. Bütün sair planetlər kimi Ay da öz varlığı üçün daxili oda minnətdardır. Xülasə, soyumanın səbəbi nə cür olursa olsun gec və ya tez bizim planetimiz də donacaqdır, lakin bu donma birdən-birə deyil, yavaş-yavaş olacaqdır, o zaman nə əmələ gələcəkdir? Orta xətdə olan ölkələr üçün indiki qütb civarı torpaqları kimi, həyat yararsız olacaqdır. Ona görə

insanlar və bütün heyvanat aləmi Günəş istisini çox alan en dairələrində üz tutacaqdır. Beləliklə, xalqların böyük köçməsi başlayacaqdır. Yevropa, Orta Asiya, Şimali Amerika, həmçinin Avstraliya və Cənubi Amerika get-gedə adamsızlaşacaq, bitki aləmi də heyvanat aləmini izləyəcək. Bitkilər heyvanatla eyni zamanda ekvatora doğru üz tutacaqdır. Mərkəzi Amerika ilə Afrika, dünyanın ən məskun hissələri olacaq. Laplandiyalar və samoyedlər adət etdikləri iqlim şəraitinə Aralıq dənizin sahillərində, indiki İtaliyada rast gələcəklər. İndi kim deyə bilər ki, o zaman ekvator ətrafındakı yerlər bütün insanları özündə yerləşdirər və doyuzdura bilər? Bəlkə bəsirətli təbiət insanların, heyvanların və bitkilərin gələcəkdə ekvatora doğru üz tutacaqlarını artıq indidən görərək, infuzoriyalara tezliklə yeni qitənin əsasını qoymağı tapşırılmışdır. Mən bu xüsusda çox düşünüb, nəhayət bu qənaətə gəldim ki, planetimizin zahiri siması vaxtilə kökündən dəyişəcəkdir; dənizin dibindən yeni qurular çıxacaq və bunların sıxışdırdıqları sular, köhnə quruları basacaq. Gələcək əsrlərdə yeni Kolumblar, Amerika, Asiya, Avropanın hələ tamamilə su altında qalmamış qalıqları olan Çimboraso, Himalay, Monblan adalarını kəşf etməyə gedəcəklər. Sonra yenə on min illər keçdikdə, bu yeni qitələr də öz növbəsində yaşayış üçün yararsız olacaqdır. Yer kürəsi, canı çıxmış bədən kimi soyuyacaq və hər cür həyat planetimizi həmişəlik olmasa da, müvəqqəti tərk edəcəkdir.

Mühəndisə diqqətlə qulaq asan Penqrof:

– Bütün bunlar maraqlı şeydir, – dedi. – lakin bunu da söyləyin, görək, mister Smit, bəlkə bizim adamız da infuzoriyalar tərəfindən əmələ gətirilmişdir?

Mühəndis:

– Xeyr, – deyə cavab verdi, – Linkoln adası şübhəsiz vulkan püskürtüsü nəticəsində əmələ gəlmişdir.

– Deməli, bu ada günlərin bir günündə yox olub gedəcək, elə deyilmi?

– Ola bilər.

– Ümidvaram ki, o vaxta qədər biz burada qalmırıq.

– Ona arxayın ola bilərsiniz, Penqrof, o vaxta qədər bizdən burada əsər-əlamət qalmaz. Bizim bütün həyatımızı burada keçirməyə heç də həvəsiniz yoxdur, gec-tez buradan çıxıb gedəcəyik.

Gedeon Spilet:

– Hələlik isə, – deyə əlavə etdi, – burada yaşayışımızı elə qurmalıyıq ki, sanki tam həmişəlik burada qalmağ fikrindəyik. İşə yarımcıq görmək yaramaz!

Söhbət bu sözlərlə bitdi. Sabah yeməyini yedilər.

Kolonistlər yenə yollarına davam etdilər və çox keçmədən bataqlı ərazinin başlanğıcına yetişdilər.

Bataqlıq iyirmi kvadrat milə qədər yer tuturdu və adanın cənub-şərq ucuna qədər uzanıb gedirdi. Torpaq palçıqlı, gilli olub bir parayərlərdə çürük yarpaq və budaqlarla örtülmüşdü. Buz bağlamış nohurlar günəş şüaları altında parıldayırdı. Bu bol su, buraya nə çay daşqınından, nə də yağışdan yağıla bilərdi. Yalnız bataqlığın torpaqaltı suyundan əmələ gəldiyini fərz etmək olardı ki, bu da ən doğru bir fərziyyə idi. Hətta bu bataqlığın yayın isti vaxtında havanı bataqlıq qızdırması üfunəti ilə doldurduğunu da güman etmək olardı.

Bataqlıq otu üzərində saysız-hesabsız quşlar uçuşurlar. Sənətkar ovçu burada tüfənginin tətiyini çaxmağa macal tapmazdı: bu quşların arasında ördək, çöl qazı, adamı qorxmadan yaxınlığına buraxan cüllüt vardı. Bunlar o qədər çıx dəstələrlə uçuşurdu ki, qırmalı tüfənglə bir atımda bir neçə düjününü vurub salmaq olardı.

Lakin kolonistlər bunları yalnız oxla ovlaya bilərdilər. Bunun nəticəsi çox da parlaq olmurdu, lakin səssiz oxların üstünlüyü onda idi ki, bunlar quşları hürkütmürdü. Ovçular, istədikləri vaxt burada öz ərzaq ehtiyatlarını əldə edə biləcəklərinə əmin olaraq, bu dəfə bir düjün ördək vurmaqla kifayətləndilər.

Bu yerə “Çöl qazı bataqlığı” adı verərək, axşam saat altıda Sayrus Smit ilə yoldaşları evə qayıtdılar. Saat səkkizdə Razılıq çayı buzları üzərindən keçərək Qranit saraya yetişdilər.

İyirmi ikinci fəsil

Tələ. Tülkü. Şimal-qərb küləyi. Qar tufanı. Soyuqlar. Şəkərin saflandırılması. Sirli quyu. Kəşfiyyat planları. Qırma.

Şiddətli soyuqlar avqustun 15-nə qədər davam etdi, lakin temperatur 15°-dən aşağı enmədi. Küləksiz zamanlarda kolonistlər soyuğa asanlıqla dözə bilirdilər. Lakin, azacıq belə külək əsəndə, nazik geyinmiş adamlar soyuqdan titrəməyə başlayırdılar.

Penqrof təəssüf etdi ki, kaş Linkoln adasında suiti və çaqqal tülküsi əvəzinə bir neçə ayı olaydı. Bu heyvanların dərisi adamı o qədər də isitmirdi.

– Ayılar, adətən pis geyinmirlər, – deyirdi, – mən qışda onların isti kürklərini borc almaqdan artıq bir şey arzu etməzdim.

Nab gülərək etiraz etdi:

– Lakin bəlkə ayılar öz kürklərini sənə borc verməyə razı olmadılar?

Penqrof özünə güvənən bir adam kimi:

– Biz onları məcbur edirik, Nab, biz onları məcbur edirik! – dedi.

Lakin adada bu iri heyvanlar yoxdu və ya olsa da, bu vaxta qədər kolonistlərə rast gəlməmişdi.

Gedeon Spilet, Penqrof və Herbert hər ehtimala qarşı Uzaq görünüşlü yaylağda və meşənin kənarında tələ qurdular. Penqrofun dediyinə görə bu tələlərə yırtıcı, gəmirici, nə kimi heyvan düşsə düşsün, hamısı Qranit sarayın təsərrüfatına yarayacaqdır.

Tələlər olduqca sadə düzəldilmişdi: bunlar, üstü şaxbudaq və otları örtülmüş quyulardan ibarət idi; quyunun dibinə tələ yemi qoyulurdu ki, bunun qoxusu heyvanları cəlb etməli idi. Vəssalam. Burasını qeyd etməlidir ki, tələ təsadüfi yerlərdə deyil, tez-tez heyvan izləri görünən yerlərdə qurulurdu. Kolonistlər hər gün gəlib quyuları yoxlayırdılar. Hələ ilk günlərdə bu quyularda üç dənə tülkü tapdılar.

Penqrof, dişlərini ağartmış üçüncü tülkünü quyudan çıxarırkən:

– Andıra qalasan səni, – deyərək səsləndi, – məgər bu həndəvərdə tülküdən başqa heyvan yaşamır? Heç olmasa bir şeyə yarasaydı, dörd yarı idi.

Jurnalist:

– Səhviniz var, Penqrof – dedi, – tülküyə heç də tamamilə faydasız heyvan demək olmaz.

– Bəs nəyə yararlar?

– Başqa heyvanlara tələ yemi olmağa!

Jurnalist haqlı idi, tülkülərin cəmdəyi tələ yemi olaraq quyularda buraxılırdı.

Dənizçi bir neçə dənə də cələ düzəltdi, bunlara tələlərdən çox ov düşürdü. Bir gün belə keçmirdi ki, cələyə heç olmasa bir dənə ev dovşanı düşməsin. Buna görə yedikləri olduqca yeknəsəqdi,

lakin Nab ev dovşanlarını cürbəcür çərəzlə hazırlayıb süfrəyə gətirirdi, odur ki, kolonistlər yeməkdən şikayət etmirdilər.

Avqustun ikinci həftəsi içərisində isə tələlərə tülküdən daha iri və daha faydalı heyvanlar düşməyə başladı. Bu heyvanlar, kolonistlərin Qranit gölündən şimaldakı meşədə gördükləri qabanlardan idi.

Penqrof bu dəfə heç kəsdən soruşmadı ki, bunların əti yeməlidir ya yox. Bu heyvanların adı Avropa və Amerika donuzlarına oxşaması bu suala cavab verirdi.

Herbert dənizçini qabaqlayaraq:

– Bunlar ki əsil donuz deyillər, Penqrof, – dedi.

Dənizçi quyu üzərinə öylərək, qabanın qısa quyruğundan yapışb bayıra dartarkən:

– Herbert, – deyərək rica etdi. – Herbert, bunlar donuz olmasa da mənə bir söz demə...

– Nə üçün?

– Çünki ovqatım təlx olur!

– Donuzu bu qədərmi çox istəyirsən Penqrof?

– Donuz ətinə çox sevirem, xüsusən donuz ayağını... Donuzun dörd deyil, səkkiz ayağı olsaydı, mən ikiqat çox sevirdim.

Tutulmuş heyvanlar, peqari – Amerika donuzu yarım ailəsinə, tayassu növünə mənsubdu, bunlar dal ayaqlarında bitmiş ovuc sümüyü ilə ayırd edilir. Peqari donuzları, o cümlədən tayassu adətən sürü ilə yaşayırlar, adanın meşəlik yerlərində bunlardan çox olduğunu güman etmək olardı. Bu heyvanlar başdan-ayağa yeməli çıxdılar, Penqrof daha bundan artıq bir şey istəmirdi.

Avqustun ortasında, şimal-qərb küləyi əsdiyi üçün hava birdən-birə dəyişdi. Temperatur bir neçə dərəcə qalxdı və atmosferdə olan su buxarları qar şəklində yerə yağmağa başladı. Bütün ada ağ örtüklə örtüldü və qetiyyənin tanınmaz oldu. Qar bir neçə gün arasıkəsilmədən yağdı, nəhayət, yağmış qarın qalınlığı iki futa çatdı.

Külək şiddətlənməyə başladı, bir azdan sonra qayalara çarpan dalğaların səsi Qranit sarayında eşidildi. Külək tufanı, öz oxu ətrafında fırlanan su qasırgası kimi bir yerdən digər yerə yürüyən qar sütunlarını havaya qaldırırdı. Lakin şimal-qərbdən əsən qasırga Linkoln adasına yalnız bir kənarı ilə toxunurdu, bir də Qranit sarayın şərqi açılan pəncərələri, onun sakinlərini boranın şiddətli hücumundan qoruyurdu. Lakin nə Sayrus Smit, nə də yoldaşları şiddətli qütb boranlarından az fərqli olan bu güclü qasırgada burunlarını belə evdən bayıra çıxarmağa cəsarət etməzdilər.

Kolonistlər beş gün – avqustun 20-dən 25-nə qədər – bayıra çıxmadan Qranit sarayda oturub Yakamara meşəsində küləyin çox-qunluqla viyıldadığını dinlədilər. Bir çox ağacların kökündən qoparılib yerə sərildiyini güman etmək olardı. Lakin bu, Penqrofu heç də narahat etmirdi.

– Külək bizim üçün işləyir, – deyirdi, – nə qədər çox ağac qopartsa, bir o qədər bizim zəhmətimiz az olar.

Bir də kolonistlər küləyin dəliliyinə mane ola bilməzdilər ki.

Kolonistlər sarsılmaz möhkəm sığınacaqlarının qranit divarları arxasında, özlərini necə xoşbəxt hiss etdiklərini təsəvvür etmək olar. Burada küləyin xəteri dəyməyən tam təhlükəsiz bir yerdə idilər. Uzaq görünüşlü yaylaqda taxtadan və ya daşdan bir ev tikəydilər, bu cür şiddətli qasırğaya davam gətirməzdilər.

Həmçinin Buxarı da yaşayış üçün büsbütün yararsız olardı, – hələ təkcə gurultu ilə Buxarının üzərinə hücum edən okeanın sə-sindən məlum idi ki, Buxarıda yaşamaq qeyri-mümkündür.

Qranit saray bambaşqa idi: bunun sarsılmaz divarlarına nə külək bata bilərdi, nə su.

Kolonistlər məcburən evdə qaldıqları bu günlərdə işsiz durmurdular. Sarayın anbarında bir çox taxta vardı, boran davam etdiyi müddət içərisində mənzil üçün kifayət qədər stol və kürsü hazırladılar. Bu mebelin möhkəmliyi, sərf edilmiş materiala nəzərən, olduqca yüksəkdi. Əlbəttə, bu “möhkəmlik ehtiyatı” yerindən tərpəlməsi çətin olan mebelin çəkisi hesabına idi, lakin öz əllərinin zəhmətilə fəxr edən Nab və Penqrof bu keyfiyyətdən kədərlənmirdilər, onlar hazırladıqları şeyləri Bulun¹ mebeli ilə belə dəyişməzdilər.

Bundan sonra dülgərler səbət toxucularına çevrildilər, yaxşı da səbətçi oldular. Hələ yağış dövrü başlanmadan Herbert ilə Penqrof, Qrant gölü sahilində söyüd kolluğuna rast gəlib böyük miqdarda söyüd çubuğu tədarük etmişdilər. İndi bu çubuqları isə salmışdılar.

İlk təcrübələr müvəffəqiyyətsiz oldu, lakin kolonistlərin inadçılığı və qanacağı bütün çətinlikləri rəf etdi, çox çəkmədən kolon-yanın inventarı irili-kiçikli səbət ehtiyatı ilə zənginləşdi.

Avqust ayının son həftəsində hava yenə korlandı. Şaxta gücləndi, boran isə yatdı. Kolonistlər havaya çıxmağa çalışırdılar. Qar iki

futluq örtüklə hər yeri çulğamışdı, lakin qarın üst qatı bərkimmiş olduğundan üstündə asanca gəzmək mümkündür.

Sayrus Smit ilə yoldaşları, Uzaq görünüşlü yaylağa çıxdılar. Nə böyük dəyişiklik. Bu yaxınlara qədər parlaq yaşıllığı ilə gözə xoş gələn meşələr, indi bir rəngli ağ pərdə altında basdırılmışdı, Franklin dağının təpəsindən sahil boyu zolağına qədər bütün meşələr, çöllər, çaylar, boş yerlər... ağappaqdı.

Razılıq çayı buz layı altı ilə axırdı, qabarma, çəkilmə zamanı buzlar xarılıt ilə sınırdı. Kolonistlər qasırğanın meşəyə vurduğu zərərin qədərini təyin edə bilmirdilər, bundan ötrü qarın əriməsini gözləmək lazımdı.

Gedeon Spilet, Penqrof və Herbert cələlərə baxmağa getdilər.

Qalın qar altında qalmış cələləri çətinliklə axtarıb tapdılar.

Hətta öz cələlərinə özləri düşməmək üçün ehtiyatlı olmalıydılar, bu çox eyib olardı. Lakin qarın ətrafda heyvan çaynaqları ilə eşildiyinə baxmayaraq, cələlər bomboşdu. Herbert tərəddüd etmədən bu izlərin, pişik cinsindən olan bir heyvan izi olduğunu bilirdi. Bu hal, adada yırtıcı heyvanlar var deyən mühəndisin ehtiyat etməsini təsdiq edirdi. Bu heyvanlar yəqin uzaq qərb meşələrində gizlənirlər, Uzaq görünüşlü yaylağa gəlib çıxmaları isə yalnız achiq ucbatından ola bilərdi.

Penqrof:

– Görəsən bu pişik cinsi nə ola bilər? – deyər soruşdu.

Herbert:

– Pələng! – deyər cavab verdi.

Penqrof heyrət etdi:

– Mən elə bilirdim ki, bu yırtıcı heyvanlara yalnız isti ölkələrdə rast gəlmək olar.

Herbert:

– Bunlar Amerikada, Meksikadan Buenos-Ayres pampalarına qədər bir en dairəsində olurlar, – dedi. – Linkoln adası La-Plata əyalətilə təxminən bir en dairəsində olduğundan, burada pələngin olması təəccüblü bir şey deyil.

Penqrof:

– Eybi yoxdur, ehtiyatlı olarıq, – dedi.

Bir azdan sonra hava istiləşdi və qar əriməyə başladı. Yağışlar qarın əriməsini sürətləndirirdilər, bir neçə gün ərzində yerin üstü büsbütün qardan təmizləndi. Havanın dəyişməsinə baxmayaraq

¹ Bul – XVII əsrin axırlarında və XVIII əsrin əvvəllərində yaşayan məşhur rəssam, mebelçi.

kolonistlər təzodən badam, əndəm ağacı kökü, kökümeyvəli, isfəndan şirəsi, ev dovşanı, aquti və kenquru toplamağa başladılar. Bunun üçün bir neçə dəfə meşəyə getmək lazım gəldi: bir çox ağac yerə yıxılmış və kökündən qoparılmışdı.

Nab ilə Penqrof həтта daş kömür yataqlarına da gedib çıxdılar. Bir neçə arabacıq yanacaq gətirdilər. Yolda, dulusçu sobası borusunun qasırğadan böyük zərər çəkdiyini və azından beş-altı fut gödəldiyini gördülər.

Daş kömür ehtiyatının artırılması ilə bərabər odun ehtiyatı da görüldü: kolonistlər soyuq havaların yenə qayıda biləcəyini düşünərək, buzu ərimiş Razılıq çayı üzərilə bir neçə odun salı suya salıb gətirdilər.

Buxariya gəldikdə, kolonistlər, onu vaxtında tərk etdiklərinə sevindilər. Dəniz öz dəliliyini burda göstərmişdi. Qurtuluş adacığından aşib gələn azman dalğalar, Buxarının dəhlizlərini qalın dəniz yosunu ilə örtülmüşdü.

Nab, Herbert və Penqrof ov etməkdə və ya yanacaq ehtiyatı yığmaqda ikən, Gedeon Spilet ilə Sayrus Smit Buxarını qaydaya salmaqda məşğul idilər. Dəhlizləri qum və yosunlardan təmizləyərək zindan və ocaqxanani sağ-salamat qumun altından eşələyib çıxardılar. İlk dalğa hücumu bunları qumla örtmüşdü.

Bir azdan sonra kolonistlər yanacaq ehtiyatı yığmada çox ağıllı iş gördüklərinə əmin oldular. Şimal yarımkürəsində, fevral ayında şiddətli şaxtalar olur. Bu Linkoln adasında avqust ayına düşür.

Doğrudan da havanın temperaturu birdən-birə aşağı düşdü, külək bir neçə rumb cənub-şərqə doğru döndü və yenə qar yağmağa başladı.

Külək şiddətlə əsdiyindən şaxta adamın iliklərinə qədər işləyirdi.

Kolonistlər yenə Qranit saraydan bayıra çıxıb bilmədilər, qapı, pəncərələri möhkəmcə bağlayıb yalnız azacıq nəfəs yeri qoydular. Şamı çox işlətməyə məcbur olurdular. Şam ehtiyatını yaxşı havalar düşənə qədər davam etdirmək üçün, kolonistlər çox zaman ocağın işığı ilə kifayətlənirdilər.

Bir neçə dəfə kolonistlər gah biri, gah digəri, buz bağlamış nərdivanla okean sahilinə düşməyə təşəbbüs etdisə də soyuq hər dəfə onları bu təşəbbüsdən vaz keçməyə məcbur etdi, beləliklə, düşməyə cəsarət etməmiş kolonistlər tez geri qayıdib donmuş barmaqlarını ocaqda qızdırırdılar.

Evdə qaldıqları vaxtı birtəhər keçirmək üçün Sayrus Smit, isfəndan şirəsinin havada çox qaldıqda qatılmaq xassəsindən istifadə edərək, onu saflaşdırır, qənd yerinə işlədirdilər.

“Saflaşdırma” sözünü dedikdə, oxucu şəkər saflaşdıran zavodların mürəkkəb təchizatını təsəvvür etməməlidir. Şəkər şirəsinin kristallaşması üçün onun üzərində ən yüngül və sadə bir iş görmək lazımdır... Bütün iş şirənin zəif od üzərində buxarlanmasından ibarətdir.

Köpük qalxıb şirə qatılmaqda başlayanda Nab buxarlanmanı sürətləndirmək və yanmağa imkan verməmək üçün, ağacla qarışdırmağa başlayırdı.

Bir neçə saat qaynamadan sonra, şirə xeyli qatılşdı. Şirənin qaynaması və qatılşması, bu soyuq günlərdə kolonistləri yaxşıca məşğul edirdi. Şirəni ocağın elə həmin odunda qabaqcadan qızardılmış saxsı qablara töküüb soyutdular. Ertəsi gün qəndi qəliblərdən çıxardılar, qəndin rəngi bir az tünd idisə də, şəffaf və ləzzətli idi.

Soyuqlar sentyabrın ortasına qədər davam etdi. Bu Qranit sarayın “məhkum olunmuşları”nı çox darıxdırırdı. Hər gün, az müddətdə də olsa, saraydan kənara çıxırdılar. Fasilələrdə isə mənzilin təchizilə məşğul olurdular. İşlərkən ordan-burdan danışırldılar.

Sayrus Smit yoldaşlarına müxtəlif elmlərin əməli surətdə tətbiqindən danışdı. Kolonistlərin kitabları yoxdu, lakin mühəndis həmişə istəniləyi səhifədən açılan, hər cür məsələləri həll edən və tez-tez vərəqlənən, canlı bir kitabdı. Vaxt gəlib-keçirdi, kolonistlər əvvəlki kimi, gələcəyə ruh yüksəkliyi ilə baxırdılar.

Lakin kolonistlərin dustaqda qalmalarının bitmək vaxtı yetişirdi. Hamı, yaxşı havalar düşməsə də, heç olmasa şaxtaların bitməsinə səbirsizliklə gözləyirdilər! Paltarları qalın olsaydı, ekskursiyalar edərdilər! Lakin Sayrus Smit heç kimə səhhətini təhlükəyə atmağa icazə vermirdi.

“Bizə bu işçi əlləri lazımdır” – deyirdi və kolonistlər dinməzsöyləməz itaət edirdilər.

Penqrofdan sonra ən səbirsiz “məhkum olunmuş” Topdu. Vəfalı itin Qranit sarayın otaqlarında canı sıxılırdı, otaqdan-otağa yüyürməklə “məhkum olunmaqdan” narazı olduğunu bildirirdi.

Sayrus Smit, üstü taxta qapaqla örtülmüş, dənizə gedib çıxan dərin quyunun ağzına gəldikdə, Topun boğuş bir səslə mırıldadığını görürdü.

İt bəzən qapağı qaldırmaq istəyirmiş kimi, dırnağı ilə cırmaqlayırdı. Cırmaqlarkən bir növ təşviş və qəzəblə hürürdü.

Mühəndis itə diqqət edərək, ağıllı heyvanın neçin belə həyəcana düşdüyünü anlamağa çalışırdı. Quyunun dənizə gedib çıxdığı şübhəsizdi. Görəsən quyunun başqa mağaralara gedən qolları yoxdurmu? Belə mağaralarda hərdənbir dəniz nəhəngi gizlənmə bilməzdimi? Mühəndis nə düşündüyünü bilmirdi, lakin təşvişə düşməkdən özünü saxlamaq da çox çətindi. Elm sahəsində hər bir fikri axıra çatdırmağı adət etdiyindən bu sirli, insanın aqlının kəsmədiyini şeyi tapmadığı ilə heç razılaşa bilmirdi. Lakin heç vaxt mənasızcasına hümməyə vaxt sərf etməyən bu ağıllı itin özünü belə aparmasının mənasını başa düşə bilmirdi.

Axı quyuda itin təşvişinə səbəb olacaq bir şey yoxsa, o, saatlarca durub əbəs yerə gözünü, qulağını orada yormazdı.

Topun hərəkəti mühəndisi o qədər məşğul edirdi ki, o hətta bunu öz-özünə belə etiraf etməkdən utanırdı. Hər halda o öz donuq hisslərilə kolonistləri təşvişə salmağı lazım görmürdü və itin qərribə hərəkətindən doğan fikrini yalnız Gedeon Spiletə söylədi.

Nəhayət, havaların şaxtası sındı. Yağışlar, qarlı yağışlar, qarlar, şiddətli küləklər və dolu başladı.

Lakin bu pozğun havalər çox davam etmədi. Buzlar, qarlar əridi, sahillərdən, meşələrdən, çaylardan yenə keçmək mümkün oldu.

Yazın gəlişi, Qranit sarayın sakinlərini sevindirdi, bir azdan sonra sarayda yalnız yemək və yuxu saatlarını keçirməyə başladılar.

Sentyabrın axırında kolonistlər bolluca ov etdilər. Penqrof, Sayrus Smitdən vəd etdiyi tufəngləri verməsini durmadan tələb edirdi. Mühəndis, xüsusi alətsiz və qəlibsiz az-çox işə yararlı tufəngin düzəldilməsi mümkün olmadığını bildiyindən heç dinmirdi; nəhayət, penqrof onu zara gətirdikdə, bir az da daha gözləməsini təklif etdi. Bununla bərabər qeyd etdi ki, Herbert ilə Gedeon Spilet gözəl oxatan olmuşlar, onların oxunun ağzından nə aqutı, nə kenquru, nə sudonuzu, nə göyərçin, nə ördək, nə sair quşlar, dördayaqlı heyvanlar, sürünən, uçan və yerlə qaçan heyvanlar qurtula bilmir.

Lakin tirs dənizçi onun dəlillərini dinləmirdi, ricasını yerinə yetirməyincə mühəndisdən əl çəkməyəcəyini bildirdi. Bir də Gedeon Spilet də Penqrofun ricasını müdafiə edirdi.

Lakin bu dəqiqə Sayrus Smiti silah məsələsindən artıq paltar məsələsi məşğul edirdi. Kolonistlərin paltarları birtəhər bu qışı

keçirdi, lakin gələn qışa qədər qala bilməzdi. Nə cür olursa olsun, xəzli heyvan dərisi ələ keçirməli və ya yun tapmalı idilər. Çöl qoyunu sürüsü saxlamaq ən ağıllı bir işdi, adada çöl qoyunu boldu, bunları tutub lazım olduqca ovlamalıydı. Ev heyvanları üçün tövlə, quşlar üçün hin – başqa sözlə, fermaya oxşar bir şey düzəltməli idi, kolonistlər yaz və yay müddətində adanın bir yerində belə bir təsərrüfat təşkil etməliyidilər.

Bu məqsəd üçün adanın bu vaxta qədər tədqiq olunmamış hissələrini, Razılıq çayının sağ sahilində çayın ağzından İlan yarımadasına qədər uzanıb gedən sıx meşələri və bütün qərb sahil boyunu gözdən keçirmək lazımdı. Lakin bu ekspedisiyaya havalər əsaslı surətdə yaxşılaşdıqdan sonra başlamaq olardı, yəni ekspedisiyanı heç olmasa bir aya qədər təxirə salmaq lazımdı.

Kolonistlər bu vaxtın yetişməsini səbirsizliklə gözləyirdilər, bundan başqa gözlənilməz bir hadisə, kolonistlərin tezəcə öz mülklərilə tanış olmaq ciddi-cəhdini daha da şiddətləndirdi.

Bu əhvalat oktyabrın 24-də oldu. O gün Penqrof həmişə tələ yemi qoyduğu cəllələri yoxlamağa getmişdi.

Cəllələrdən birinə Nabı sevindirə biləcək üç dənə heyvan düşmüşdü; bunlar bir dişli peqaridən və onun iki balasından ibarətdi.

Penqrof sevinə-sevinə ovu dalına atdı və müvəffəqiyyətlə yoldaşlarının yanında özünü öymək üçün, tələsik Qranit saraya yollandı.

– Ura, mister Smit! – deyərək bağırdı. – Bugünkü naharımız qiymət olacaq! Siz də, mister Spilet, ləzzətlə yeyib kef çəkəcəksiniz!..

Jurnalist:

– Yeməkdən kim qaçar! – deyərək cavab verdi. – Ancaq nə?

Dənizçi:

– Südəmər çoxsa ilə necəsiniz? – dedi.

Spilet dodaqlarını büzərək:

– Elə bu? – dedi. – Mən elə bildim bizə dombalanla qızardılmış kəklik eti vermək istəyirsiniz.

Dənizçi pərt olmuş bir halda:

– Necə! – deyərək bağırdı. – Siz körpə çoxsadan bezmisiniz?

Jurnalist sakitcə:

– Bezməmişəm, – deyərək cavab verdi. – Ancaq belə bir şəraitdə...

Öz müvəffəqiyyətinə belə etinasız hərəkəti sevməyən dənizçi:

– Yaxşı, yaxşı yazıçı ağa, – deyərək onun sözünü kəsdi. – Çox tez lovğalanmağa başlamısınız! Altı ay bundan qabaq, adaya təzə düşdüyümüz zaman heç belə tələbkər deyildiniz.

Jurnalist pört olmadan:

– Məsələ də elə oradadır, adam heç vaxt öz halından razı olmur, – deyə cavab verdi.

– Bu gün Nab görək xörək bişirməkdə ustalığını göstərsin. Bu iki peqari balasının yaşı üç aydan artıq olmaz. Bunlar yağ kimi zərifdirlər. Nab, bura gəl görək! Bu gün qızartmaya özüm baxacağam.

Dənizçi Nabla bərabər, mətbəxə getdi.

Kolonistlər dənizçinin əmr verməsinə mane olmurdular. Nabla bərabər doğrudan da ləzzətli bir nahar hazırladılar: iki peqari balasından qızartma, kenquru şorbası, qaxac edilmiş donuz əti, çərəz üçün badam, öndəm ağacı kökündən pivə və Osveqo çayı. Lakin naharın şahənə yeməyini şübhəsiz, qızardılmış peqari balaları təşkil edirdi.

Gündüz saat beşdə Qranit sarayın yemək otağında süfrə açıldı.

Kenquru şorbasını hamı bəyəndi.

Şorbadan sonra Nab peqariləri gətirdi. Penqrof bıçağı qapıb qızartmanı özü bölmək istədi və öz yoldaşlarının nimçələrinə hərəşindən dörd adam doyacaq qədər qızartma qoydu.

Körpə çoxqalar doğrudan da çox ləzzətli idi. Penqrof öz payını ayrıca bir iştaha ilə aşırırdı, birdən ucadan bağıraraq söydü.

Sayrus Smit:

– Nə oldu? – deyə soruşdu.

Dənizçi:

– Nə olacaq!.. Dişimi sındırdım, – deyə cavab verdi.

Gedcon Spilet zarafatla:

– Bəs belə! Demək, sizin çoxqalarınızda daş da varmış? – dedi.

Penqrof dişini sındırmış bərk şeyi ağzından çıxararaq:

– Görünür varmış, – dedi.

Bu daş deyildi. Qırma idi.

İKİNCİ HİSSƏ

Birinci fəsil

Qırma haqqında. Qayıq hazırlanması. Qauri ağacının təpəsində. Heç bir insan izi yoxdur. Balıq ovu. Çevrilmiş tısbağa. Tısbağanın yox olması. Sayrus Smitin izahatı.

Kolonistlərin Linkoln adasına çıxdıkları vaxtdan düz yeddi ay keçmişdi.

Bütün bu zaman içərisində ən ciddi axtarışlar, adada insanların yaşaması haqqında heç bir əlamət meydana çıxarmadı. İnsan əlilə yandırılmış heç bir ocağın tüstüsünə təsadüf edilmədi. Burada indi və ya keçmiş zamanda insan olduğunu göstərən heç bir bəşər əməyi izi görünmədi. Ada indi də, keçmişdəki kimi, insan ayağı dəyməmiş, kimsəsiz ada kimi görünürdü. Ona görə də bütün bu məntiqi düşüncə, bir zişansız vəhşi heyvanın bədənində tapılmış qırma ilə havaya sovruldu.

Çünki bu qırma tufənglə atılmışdı və bu silah insandan başqa, heç kəsdə ola bilməzdi!

Penqrof qırmanı stolun üstünə qoyduqda, bütün kolonistlər ona dərin bir heyretlə baxdılar.

Səbəbinin əhəmiyyətsiz olduğuna baxmayaraq, onlar bu hadisənin bütün böyük nəticələrini, o saat yaxşıca hiss etməyə başladılar. Qranit sarayın yemək otağında bir xəyal görünə idi onlar bu qədər heyretə düşməzdilər.

Sayrus Smit qırmanı götürdü, gözlərinə yaxınlaşdırdı, barmaqlarını ona sürtdü, ovçunun içində diyirlədi, bir daha gözlərinə yaxınlaşdırdı, sonra dedi:

– Siz, Penqrof, bu qırma ilə yaralanmış peqarinin üç aylıqdan böyük olmadığını rahatca, qorxusuz söyləyə bilərsinizmi?

– Bəli, mister Smit. Mən onu tələdə tapanda heyvan anasını əmirdi.

Mühəndis:

– Çox gözəl, – dedi, – bu, inkar edilməyəcək surətdə isbat edir ki, üç ay bundan əvvəl, Linkoln adasında tufəng atılmışdır!

Gedcon Spilet də:

– Və bu tufəngdən çıxmış qırma südəmər çoxqanı ağır yaralamışdır, – deyə əlavə etdi.

Mühəndis razılaşdı və:

– Doğrudur, – dedi, – biz bu faktdan nə kimi bir nəticə çıxarmalıyıq? Aydındır ki, ya biz buraya gələnədək adada insan yaşayırmış və ya üç ay əvvəl burada adamlar görünmüşdür. Məsələ burasındadır ki, görsən onlar adaya könüllümü olaraq gəlmişlər, yoxsa qəzaya uğrayaraq bizim kimi adada yaşamağa məcbur olmuşlar? Bu suala biz yalnız işin axırında cavab ala bilərik. Yəni də biz hələlik bu adamların avropalı, ya malayziyalı, dost, ya düşmən olduqlarını, hazırda adada qaldıqlarını və ya onu tərk etdiklərini bilməliyik. Lakin bütün bu məsələlər bizi doğrudan-doğruya o dərəcə maraqlandırır ki, bunları izah edilməmiş buraxmağa bizim haqqımız yoxdur.

Dənizçi stol arxasından qalxaraq:

– Yox, yüz dəfə yox! Min dəfə yox! – deyə bağırdı. – Linkoln adasında bizdən başqa ayrı adam ola bilməz! Ada kiçikdir, onda insan yaşasa idi, biz onun əhalisi ilə min dəfə qarşılaşardıq!

Herbert əlavə etdi:

– Həqiqətən, bu işin belə olmaması təəccüblü olardı.

Jurnalist:

– Lakin bu çoxqanın bədənində qırma olaraq doğulması min dəfə artıq təəccüblü olardı, – deyə qeyd etdi.

Nab ciddi bir halda:

– Bəlkə, – dedi, – Penqrofun dışında...

– Qırma varmı, eləmi Nab! – deyə dənizçi bağırdı. – Deməli, mən görmədən, duymadan, bu qırmanı yeddi ay ağzımda gəzdirmişəm. Eləmi? Bəs bu andıra qalmış harada gizlənə bilərdi? – Dənizçi hamı görsün deyə ağzını geniş açıb ağzındakı qəşəng dişlərini göstərdi. – Bax Nab, diqqətlə bax! Əgər sən mənim dışımda birce oyuq tapsan, dişimin on ikisini çıxarmağa sənə icazə verərəm!

Vəziyyətin ciddi olmasına baxmayaraq, Sayrus Smit qeyri-iradi gülümsəyərək:

– Nabın hipotezini rədd etmək lazım gəlir, – dedi. – Burada az əvvəl tufəng atılmışdır. Bu şübhəsizdir. Lakin mən inanıram ki, bu sahile çıxmış adamlar burada lap yaxın zamanlarda olmuşlar və ya adada çox az müddət qalmışdılar. Yoxsa, biz Franklin dağının təpəsindən adamı gözdən keçirərkən, ya adanın sakinləri bizi görərdi və

Gedeon Spilet

ya biz onları görürdik. Buna görə də ağla daha artıq batan budur ki, biz az əvvəl, qəzaya uğramış adamların ayağı adaya dəymiş imiş. Bu ehtimalı mümkün olduqca tez yoxlamalıdır.

Jurnalist qeyd etdi:

– Mən zənn edirəm ki, burada çox ehtiyatlı olmaq lazımdır.

Mühəndis:

– Fikrinizə şərikəm, – dedi. – Bədbəxtlikdən, adaya Malayziya piratlarının ayağı dəymiş olduğundan qorxmalı olacağıq.

– Mister Smit, söyləyin, axtarısa çıxmazdan əvvəl qayıq düzəltmək olmazmı? – deyə Penqrof soruşdu. – Bu iş, çay axını yuxarı qalxmaq və ətrafdakı bütün sahili gəzmək üçün bizə imkan verərdi.

Sayrus Smit:

– Sizin fikrinizi mən bəyənirəm, Penqrof, – dedi. – Lakin biz o qədər gözləyə bilmərik: qayıq azı, bir aya hazırlamaq mümkün olar.

– O qədər vaxt mükəmməl bir qayıq hazırlamaq üçün lazımdır; lakin bizə bu saat eləsi gərək deyil. Razılıq çayı ilə üzmək üçün, kifayət qədər möhkəm bir qayıq beş gündə düzəltməyi mən öhdəmə götürürəm.

– Beş gündə qayıq, hazırlamaq? – deyə Nab inanmırmış kimi səsləndi.

– Bəli, Nab, ancaq hindli qayıq.

Nab yenə də şübhə edərək soruşdu:

– Ağac qayıq?

– Ağac qayıq – deyə Penqrof təsdiq etdi. – Daha doğrusu, qabıqdan. Təkrar edirəm, mister Smit, mən söz verirəm ki, qayıq beş günə hazır olacaqdır.

Mühəndis:

– Mən beş gün gözləməyə razıyam, – dedi.

– Lakin bu beş günü biz çox ehtiyatlı olmalıyıq, – deyə Herbert söylədi.

Sayrus Smit də onunla razılaşdı və:

– Şübhəsiz! Dostlarım, bu gündən etibarən ancaq Qranit sarayın yaxınlığında ov etməniizi rica edirəm, – dedi.

Nahar, Penqrofun ümid etdiyindən az şən olaraq qurtardı.

Görünür, kolonistlərdən başqa, adada ayrı adamlar da yaşayırmış. Qırma meydana çıxdıqdan sonra buna şübhə etmək olmazdı. Bu yeni hadisə kolonistlərdə canlı bir rahatsızlıq doğurmaya bilməzdi.

Yatmazdan əvvəl, Sayrus Smit bu barədə Gedeon Spiletlə uzun-uzadı zaman danışdı. Onlar öz-özlərindən soruşdular ki, qırma hadisəsi, mühəndisin demək olar ki, izah edilməyən qurtuluşu, bunları bir neçə dəfə heyrətləndirən başqa təəccüblü hadisələrlə eyni dərəcəyə qədər əlaqədar deyilmidir? Bu ehtimalın bütün səbəblərini “lehinə” və “əleyhinə” müzakirə edərək, Sayrus Smit sözlərini belə qurtardı:

– Bütün bu iş haqqında mənim rəyimi bilmək istəyirsinizmi, əziz Spilet?

– Əlbəttə, Sayrus.

– Mən inanmışam ki, biz adanı nə qədər diqqətlə gözdən keçir-sək də, heç bir şey tapmayacağıq.

Ertəsi gün səhərdən Penqrof işə başladı. O, onurğalı qayıq düzəltməyi heç ağına belə gətirməmişdi. O yastıdibli, ən sadə bir qayıq düzəltmək istəyirdi, çünki Razılıq çayının başlanğıcına tərəf getdikcə çay dayaz olacağından orada qayıq rahat üzə bilərdi. Bir-birinə tikilmiş qabıq parçaları qayıqın karkasını¹ təşkil etməli və bu qayıq üzmək mümkün olmayan yerlərdə, əldə asanlıqla aparıla biləcək qədər yüngül olmalı idi.

Penqrof qabıqdakı tikişləri taxta mıxlarla bərkitməyə hazırlaşdı, o inanırdı ki, yüngül qayıq su buraxmayacaqdır.

Hər şeydən əvvəl elə ağaclar tapmalı idi ki, bunların elastikliyi və möhkəm qabığı bu məqsəd üçün yarasın. Xoşbəxtlikdən, son fırtına bir çox Duqlas küknarı yıxmışdı, bunların qabığı qayıq düzəltmək üçün son dərəcə yararlı idi. Ancaq bu qabıqları soymaq lazımdı.

Kolonistlərdə olan alətlər mükəmməl olmadığından, bu iş asan deyildi; onlar nəhayət bu işin öhdəsindən gəldilər. Bu işi Penqrof mühəndisin yardımı ilə yerinə yetirdi.

Bu zaman Gedeon Spiletlə Herbert də işsiz qalmadılar. Onlar bütün koloniya üçün ərzaq daşımağı öhdələrinə götürmüşdülər.

Gedeon Spilet həmişə Herbertin kaman və nizə işlətməkdə əldə etdiyi çevikliklə öyünürdü. Herbert dəfələrlə böyük mərdlik göstərmişdi və bu mərdlik onun möhkəm iradəli olmasına tamamilə yaraşdı.

¹ Bir şeyin gövdəsi, əsası

Nab və Herbert tısbağanı arxası üstə çevirirlər

Ovçular Sayrus Smitin məsləhətinə əməl edərək, Qranit saraydan iki mil uzağa getmirdilər. Lakin meşənin kənarına yaxın olan yerlərdə kifayət qədər Amerika dovşanı, sudonuzu, kenquru, peqari və bu kimi ov heyvanları vardı. Doğrudur, isti havalar başlandı bəri, tələ, demək olar ki, hər zaman boş qalırdı; lakin ev dovşanı talasında qurulmuş tələ, hər gün öz bəhərini müntəzəm verirdi və təkcə bu bəhər bütün koloniyanın yeməyinə çatırdı.

Ov zamanı Herbert, onların dincliyini pozan bu nəhs qırma haqqında Gedeon Spiletlə söhbət edirdi. Bir dəfə oktyabrın 26-da, o jurnalistə dedi:

– Mister Spilet, əgər qəzaya uğramışların ayağı adaya dəymişsə, onların bu vaxtadək Qranit saray ətrafında görünməməsi təəccüblü deyilmi?

– Onların hələ də burada olması daha artıq təəccüblü olardı. Lakin onlar adamı tərk etmişlərsə, bu heç də təəccüblü bir iş deyildir.

– Deməli, siz onların artıq buradan getmiş olduğunu zənn edirsiniz?

– Mən, oğlum, bunu ehtimaldan artıq hesab edirəm. Bilirsənmi, onlar bu vaxtadək burada qalmış olsa idilər, şübhəsiz, bir şeylə özlərini bildirərdilər.

– Lakin onlar adadan gedə bilmişlərsə, deməli, qəzaya uğramış adam deyildirlər?

– Yox, Herbert. Ola bilər ki, onlar müvəqqəti qəzaya uğramışlar, – külək gəmilərini sıradan çıxarmadan onları sahilə ata bilərdi, külək sakitləşincə öz yollarına davam edərdilər.

– Siz görürsünüzmü, mister Smit adada başqa adamların olmasını istəmir, hələ onların olmasından daha çox qorxur?

– Doğrudur, – deyər, jurnalist təsdiq etdi. – O düşünür ki, bu adamlar Malaj piratlarıdır. Onlarla doğrudan da qabaq-qabağa gəlmədən daha yaxşıdır.

– Bəlkə, mister Spilet, biz onların sahilə çıxmış olduqları yerlərdə izə təsadüf etdik, onda bir şey öyrəne bilərik?

– Mümkündür, oğlum. Tərk edilmiş düşərgə, sönmüş ocaq bizə bir çox şey söyləyə bilər. Biz növbəti ekspedisiyamızda bu izləri axtaracağıq.

Bu söhbət meşənin Razılıq çayına yaxın və olduqca gözəl ağacları olan hissəsində gedirdi. Burada başqa ağaclar sırasında yer sət-

hindən demək olar ki, iki yüz fut yüksələn iynəyarpaqlı ağaclar da var idi. Yeni Zelandiya yerliləri bu ağacları “qauri” adlandırırlar.

Herbert dedi:

– Bilirsiniz, mister Spilet, gəlsəniz mən qaurinin təpəsinə dırmaşım, oradan daha böyük sahəni gözdən keçirmək olar.

– Yaxşı fikirdir, – deyə jurnalist bu fikri bəyəndi. – Lakin sən bu nəhəngin təpəsinə dırmaşa bilərsənmi?

Herbert:

– Sınayaram özümü, – dedi.

Çevik, zirək gənc, ağacın hamar gövdəsindəki ilk budaqlara dırmaşdı, oradan da asanlıqla ağacın lap təpəsinə dırmaşdı. Bu ağacın təpəsi yaşıl budaqlar üzərində yüksələn bir dor ağacına oxşayırdı.

Cənub-şərqdə Caynaq burnundan başlamış cənub-qərbdə Reptiliya burnunadək, adanın bütün cənub hissəsi buradan görünürdü. Horizontun üçdə birinin qabağını kəsən Franklin dağı şimal-şərqdə yüksəlirdi. Lakin bunun əvəzinə adanın bütün tədqiq edilməmiş hissəsi ovuc içində imiş kimi Herbertin gözlərinin qabağında canlandı. Adanın naməlum sakinləri üçün də elə buralar sığınacaq yeri ola bilərdi.

Oğlan son dərəcə böyük bir gərginliklə bu hissəni gözdən keçirdi. Dəniz bomboş idi. Sahillərin bəzi yerləri ağaclarla örtülmüşdü. Ola bilərdi ki, hər hansı bir gəmi, xüsusilə dor ağacını itirmiş gəmi, müşahidəçi tərəfindən görülməsin, lakin belə gəminin olduğunu göstərən bir iz belə yoxdu.

Uzaq qərb meşələrində də heç bir şey görünmürdü. Buralar talası olmayan, heç bir tərəfdən işıq düşməyən qalın meşələrdi.

Adada insan olduğunu bildiren bir iz havada da görünmürdü. Səma şəffaf idi, ən xırda bir tüstü belə səmanın üstündə aydın görünərdi. Herbertə bir anlıq belə gəldi ki, o qərbdə yüksələn yüngül bir tüstü görür. Lakin daha diqqətlə baxdıqdan sonra yanılmış olduğunu anladı. Yox, yox, orada heç bir tüstü yoxdu.

Herbert ağacdan endi, ovçular Qranit saraya qayıtdılar.

Sayrus Smit, gəncin sözlərini dinləyib başını dalğın-dalğın buladı. Aşkardı ki, bu tapmacanı həll etmək üçün adanı tamamilə tədqiq etmək lazımdı.

İlk gündən sonra oktyabrın 28-də, anlaşılmaz bir hadisə daha baş verdi.

Qranit sarayın iki milliyində, sahil boyunda gəzərkən Herbert ilə Nab gözəl bir tısbağaya rast gəldilər. Tısbağanın çanağı qeyri-adi dərəcədə gözəl, yaşıl bir rəngə çalırdı. Bu tısbağa hələ daşların üstü ilə sürünərək dənizə doğru yaxınlaşanda, Herbert onu görmüşdü.

O bağırdı:

– Nab, tez buraya, mənim yanıma, cəld!

Nab onun yanına qaçdı.

– Gözəl tısbağadır. Lakin biz onu necə tutaq?

– Bundan asan nə var, – deyə Nab cavab verdi. – Biz tısbağanı arxası üstə çevirək ki, qaça bilməsin. Ağacı onun çanağının altına sox, mən də arxası üstə çevirim.

Tısbağa qorxunu duyub çanağına girdi. Artıq onun nə başı görünürdü, nə də pəncələri. Tısbağa daş kimi hərəkətsiz idi.

Herbert ilə Nab birlikdə ağacı tısbağanın qarnı altından soxaraq, onu asanlıqla arxası üstə çevirdilər. Uzunluğu üç fut olan tısbağanın ağırlığı ən azı dörd yüz girvənkə olmalı idi.

– Çox gözəl, – deyə Nab səsləndi. – Penqrof buna çox sevinəcəkdir.

Doğrudan da Penqrof bundan çox razı qalmalı idi, çünki bu tısbağaların ətindən çox dadlı yemək hazırlanır.

Nab soruşdu:

– İndi biz ovumuzu nə edək? Biz ki onu Qranit saraya sürüyüb apara bilmərik?

– Onu burada qoyarıq, o heç yerə getməz. Onu götürmək üçün bir araba gətiririk.

– Yaxşı, – deyə Nab cavab verdi.

İşi daha da ehtiyatlı görmək üçün, Herbert tısbağanın dövrəsinə daş yığmağa başladı, bu işi artıq hesab edən Nabın etirazlarına baxmayaraq o, bu işi axıra çatdırdı.

Sonra ovçular, dənizin suyu çəkilməmiş çılpak sahil ilə Qranit saraya getdilər. Herbert, Penqrofa bir sürpriz etmək arzusu ilə, sürünənlərin qumlar üzərində arxası üstündə uzanıb qalmış mükəmməl nümunəsi haqqında bir kəlmə belə danışmadı.

İki saat sonra o Nabla birlikdə araba gətirib, tısbağanı qoymuş olduqları yerə yaxınlaşdırdılar.

“Sürünənlərin mükəmməl nümunəsi”, heç bir iz buraxmadan qeyb olmuşdu.

Nab ilə Herbert heyrətlə bir-birinə baxdılar. Sonra ətrafa göz gəzdirdilər. Bəlkə, bura tısbağanı qoyub getdikləri yer deyildi? Lakin Herbertin tısbağanın dövrəsinə yığıldığı daşlar burada idi. Səhv ola bilməzdi.

Nab dedi:

– Qəribədir, – demək tısbağalar çevrilməyi bacarırlar?

– Görünür, – deyə Herbert cavab verdi; ətrafa dağılmış daşları, şaşqın nəzərlə süzdü.

– Penqrof çox kədərlənəcək, – deyə Nab cavab verdi.

Herbert:

– Bu sirli qeybi həтта Sayrus Smit belə izah edə bilməz, – dedi.

– Biz ona heç bir şey söyləmərik, – deyə Nab təklif etdi; ümumiyyətlə, o bu müvəffəqiyyətsiz sərgüzəşti gizlətmək tərəfdarı idi.

Herbert:

– Əksinə, Nab, hər şeyi söyləmək lazımdır, – dedi.

Hər ikisi geri döndülər; arxalarınca sürüdükləri araba indi bunlar üçün artıq yük olmuşdu.

Mühəndis ilə dənizçi öz sahələrində işləyirdilər. Herbert tısbağa haqqındakı sirli hadisəni onlara söylədi.

– Eh, maymaqlar, – deyə dənizçi təəssüflə bağırdı. – Siz ən azı əla bir şorbanın əldən çıxmasına yol vermişsiniz.

Nab özünü təmizə çıxarmağa çalışaraq:

– Lakin, Penqrof, – dedi, – tısbağanın qaçmasında biz müqəssir deyilik; axı mən dedim ki, biz onu arxası üstə çevirmişdik.

İnadçı dənizçi etiraz etdi:

– Görünür, siz onu pis çevirmişsiniz.

– Biz yalnız çevirməklə kifayətlənməmişdik, – deyə Herbert səsləndi və tısbağanın dövrəsinə daş düzdüyünü söylədi.

– Onda bu bir möcüzədir, – deyə Penqrof dodağının altında mırıldadı.

Herbert dedi:

– Mən əmin idim ki, mister Smit, tısbağanı arxası üstə qoysaq, o özbaşına çevrilə bilməz, o da ki böyük tısbağa ola.

– Bu tamamilə doğrudur, dostum, – deyə Sayrus Smit cavab verdi.

– Bəs bu iş necə olmuşdur?

Mühəndis bu qərribə hadisəni düşünə-düşünə dedi:

– Siz bu tısbağanı dənizdən nə qədər aralı qoymuşdunuz?

– Ən azı on beş fut.

– Bu dənizin qabarma vaxtında idi?

– Bəli, mister Sayrus.

– Daha burada nə var ki! – mühəndis dedi. – Tısbağa quruda görə bilmədiyi işi suda çox asanlıqla görmüşdür. Dənizin çəkilməsi onu çevirmiş və o, tamamilə sakitcə dənizə tərəf sürünmüşdür.

Nab:

– Biz nə maymaqmışıq! – deyə bağırdı.

Dənizçi dərhal gülümsəyərək əlavə etdi:

– Mən elə olduğunuzu sizə demişdim.

Sayrus Smit bu hadisə haqqında tamamilə həqiqətə yaxın bir izahat vermişdi. Lakin öz izahatının düzgün olduğuna o özü inanırdımı? Burası şübhəlidir.

İkinci fəsil

Qayığın ilk sınaqması. Tapıntı. Yemək. Tapıntı burnu. Sandıqda nə var: alətlər, ev əşyaları, silah, hacatlar, paltar və kitablar. Penqrofun nəyi əskik idi.

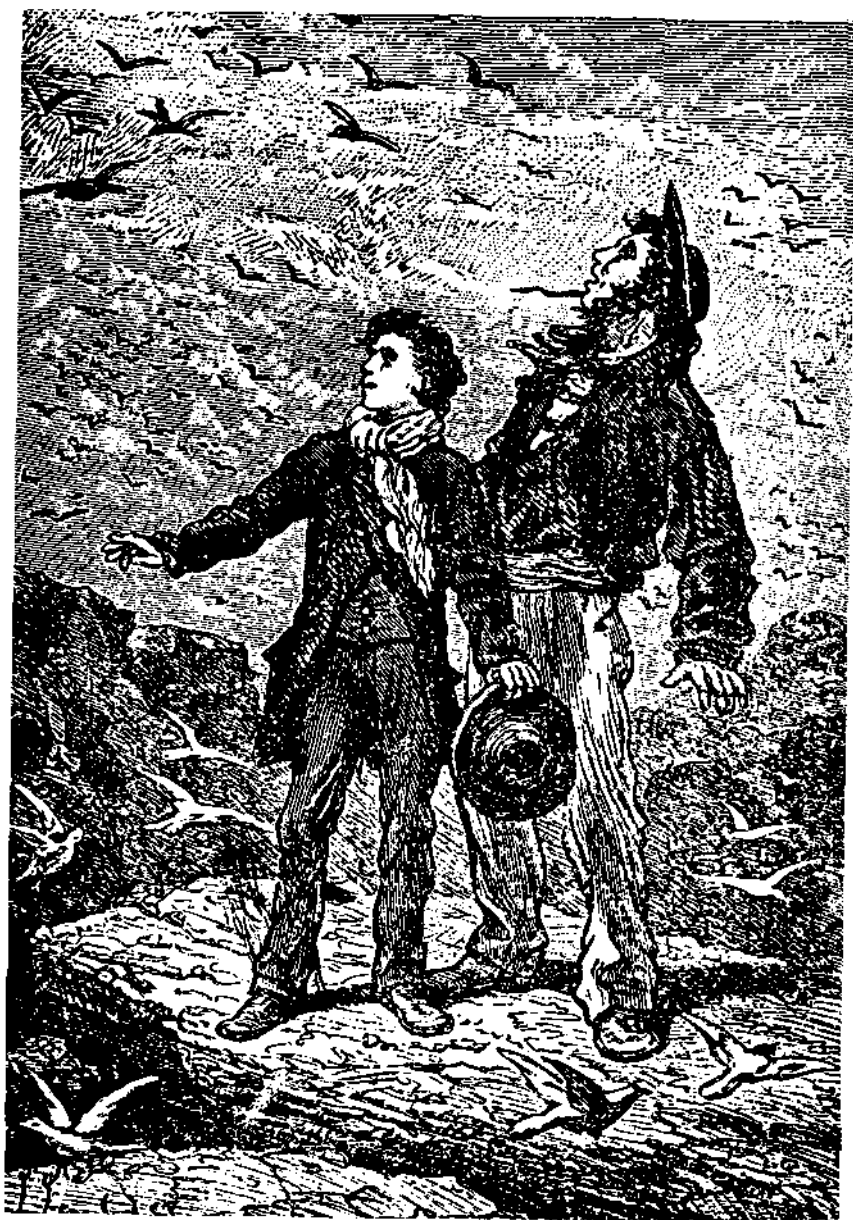
Oktyabrın 29-dan qabaq qayıq, axır ki, hazır oldu. Penqrof öz sözünün üstündə durdu; beş gün müddətində qayığa bənzər bir şey düzəldi, bunun karkası elastikli çubuqlardan hazırlanmışdı. Uzunluğu on iki fut, ağırlığı isə yüz girvənkədən çox olmayan bu qayıq belə qurulmuşdu. Qayığın yanlarını bərkitmək üçün arxadan, ortadan və qabaqdan bir dayaqlı pərdi¹ düzəldilmiş, bir cüt kürek üçün halqalar, nəhayət, sükan üçün də arxa kürek qoyulmuşdu.

Bu “gəmini” suya salmaq çox asan idi, yüngül qayığı Qranit sarayın lap qabağındakı sahilə gətirdilər, çəkilmənin ilk dalğası onu dənizə aldı. Penqrof dərhal qayığın içinə sıçradı, yalnız arxa küreklə hərəkət edərək, onu müxtəlif istiqamətlərdə sınaqmağa başladı. O arxayın oldu ki, qayıq suyun üzündə yaxşı dayanır, oynaqdır, sükana da yaxşı təbə olur.

Öz müvəffəqiyyətlərilə iftixar etmək fürsətini heç vaxt əldən buraxmayan dənizçi bağırdı:

– Ura! Bu qayıqda bütün...

¹ Damin üstünə, taxta və ya küləşin altına qoyulan tir.

Herbert və Penqrof

– Dünyanın ətrafını dolaşmaq olar? – deyə Gedeon Spilet soruşdu.

– Yox, *adanın ətrafını dolaşmaq olar*. Ballast əvəzinə daş qoyarıq. Qabaq tərəfində dor ağacı, yelkən düzəldib istədiyimiz yərə gedə bilərik! Mister Smit, mister Spilet, siz də, Herbert, sən də, Nab, sən də bizim yeni qayığı sınamaq istəmirsiniz? Bu andıra qalmış göresən bizim hamımızı saxlaya biləcəkmiz?

Doğrudan bunu aydınlaşdırmağın zərəri yoxdu. Penqrof, qayalar arasındakı keçiddə məharətlə hərəkət edərək, kürəyi bir dəfə tərpətməklə, qayığı sahilə doğru yönəltdi. Bu gün qayığı sınamaq qərara alındı, bunun üçün sahilboyu sıldırım qayanın qurtardığı yerdə getməli idilər.

Yola düşmək vaxtı Nab birdən bağırdı:

– Penqrof, axı sən qayığın canına su çəkməlidir.

– Eybi yoxdur, Nab, – deyə dənizçi cavab verdi. – Ağac şişməlidir. Bunun üçün iki gün tamamilə kafidir. Üçüncü gün bizim qayıqda içkiyə alışmış sərxoşun mədəsində olduğu qədər maye olacaqdır. Siz tez oturun!

Hər kəs öz yerini tutdu. Penqrof qayığı sahilə uzaqlaşdırdı. Hava gözəldi. Dənizin suyu gölün suyu kimi durğundu. Qayıq ox kimi gedirdi.

Nab ilə Herbert hər biri bir kürəklə avar çəkirdi. Penqrof sükanın başına keçdi.

Dənizçi keçidi qət etdi, qayığı *adanın cənubuna doğru yönəltdi*. Cənubdan yüngül külək əsirdi. Lakin nə keçiddə, nə açıq dənizdə bir kiçik dalğa belə görünmürdü. Franklin dağının bütün gözəlliyindən həzz almaq üçün, kolonistlər sahilədən yarım mil aralandılar.

Penqrof qayığı çayın ağzına doğru yönəltdi. Qayıq dairəvi bir burun üzrə gedirdi; bu burun, kolonistlərin Çöl qazı bataqlığı adlandırdıqları bataqlıq bir düzənliyin qabağını tuturdu. Bu yer Razılıq çayının təxminən üç milliyində idi. Sahilə bir çox hündürlükdən nəzər salmaq üçün kolonistlər burunun ucuna qədər getməyi qərara aldılar.

Qayıq sahilədən iki kabeltov məsafə aralı olaraq, bütün girinti-çıxıntıları keçir, başlamış çökilmə sularının altında gizlənən sualtı qayaların ətrafını dolaşırdı. Tədricən alçalın qranit divar, çayın ağzından başlamış çayın sıldırım yarığınəna qədər uzanırdı. Uzaq görünüşlü yaylağın əsasını təşkil edən bütöv hamar divardan fərqli

olaraq bura, kədərli, sıxıntılı və heyrətli dərəcədə dağılmış olan qayaların qarışıq bir şəkildə bir-biri üzərinə qalanmasından ibarət idi. Bunlar hamısı buraya böyük bir arabadan tökülmüş kimi görünürdü. Bu divarın meşə ətəyi ilə iki mil uzanıb gedən dik yalında heç bir bitki yoxdu. Çox hündürlükdən baxanda, çıpaq görsənən bu daş yığını, uca bir adamın yaşıl paltarının qolundan uzanmış bir əli xatırlatmalı idi.

Bir cüt kürək ilə sürülən qayıq sahil uzununu asanca üzürdü. Gedeon Spilet bir əlində qeyd dəftərçəsini, o biri əlində karandaşı tutaraq, geniş xətlərlə sahilin şəklini çəkirdi. Nab, Penqrof və Herbert öz mülklərinin hələ tədqiq edilməmiş bu hissəsini gözdən keçirərək söhbət edirdilər. Qayıq cənuba doğru irəlilədikcə hər iki Çənə burunu guya yerlərindən hərəkət edir, İttifaq buxtasının girəcəyini daha sıx örtürdü.

Sayrus bütün yol uzununu dinməz-söyləməz sahili gözdən keçirirdi.

Qırx beş dəqiqə sonra qayıq burunun ucuna çatdı. Penqrof burunun ətrafına dolanmağa hazırlanırdı ki, birdən Herbert ayağa qalxdı, qumun üzərindəki qara bir nöqtəni göstərərək:

– Bu nə ola bilər? – deyərək soruşdu.

Bütün nəzərlər göstərilən yerə çevrildi:

– Doğrudan da, – jurnalist dedi, – orada hər şey var. Guya yarı çıxmış bir qum qopuntusudur.

Penqrof yenə səsləndi:

– Yox, bu qopuntu deyil. Mən çölləkləri yanbayan görürəm. Bəlkə onlar doludur.

Sayrus Smit komanda verdi:

– Penqrof, sahilə doğru!

Kürəyi bir neçə dəfə yelləndirdikdən sonra qayıq kiçik buxtaya yan aldı, səmişinlər quruya atıldılar.

Penqrof yanılmamışdı. Qumun üstündə iki çəllək vardı, bunlar uzunsov böyük sandığa bağlanmışdı.

– Deməli, adanın yanında bir yerdə gəmi qəzaya uğramışdır? – deyərək Herbert soruşdu.

Gedeon Spilet:

– Görünür elədir, – dedi.

Penqrof tamamilə duyulan bir səbirsizliklə:

– Görsən bu sandıqda nə var? – deyərək bağırırdı. – Eh, andıra qalmış mıxlanmışdır, açmağa da heç bir şey yoxdur. Bəlkə daşla vursaq...

Bu sözləri deyib dənizçi qumdan ağır bir daş qaldırdı, sandığı qırmaq istədi; mühəndis onu saxladı:

– Penqrof, siz öz hövsələinizi heç olmasa birçə saat yatıra bilərsinizmi? – dedi.

– Axı, mister Smit, ehtiyacımız olan hər şey bu sandıqda tapıla bilər.

– İnanıram, Penqrof, inanıram, – deyərək mühəndis cavab verdi, – lakin siz də mənə inanın: sandığı qırmayın, o bizə lazım olar. Onu Qranit saraya apararıq – orada sındırmadan, asanlıqla açmaq olar. Sandıq üzmək üçün əla düzəlmişdir və əgər buraya qədər üzmüşdürsə, o halda çayın ağzınadək suyun üzündə dura bilər.

Dənizçi:

– Siz yenə haqlı və mən yenə də müqəssirəm, mister Smit! – dedi. – Lakin bilsəydiniz bəzən adamın özünü saxlaması necə çətin olur!

Mühəndis ağıllı məsləhət vermişdi. Sandıqda olan şeylərin hamısını qayıq doğrudan da tutmazdı. Su üzündə qalması üçün onun iki boş çəlləyə bağlanması, ağır olduğunu göstərirdi. Bunun üçün də onu qayığa yedək şəklində bağlayıb Qranit saraya aparmaq daha münasibdi.

Lakin bu sandıq haradan gəlib çıxmışdı? Bu mühüm məsələ idi. Sayrus Smit ilə yoldaşları bir neçə yüz addımlıq məsafədə bütün sahili dolaşaraq, qumu diqqətlə gözdən keçirdilər. Lakin heç bir yerdə qəza izi yoxdu. Herbert ilə Nab qayaya dırmaşaraq, o yüksək yerdən dənizə də diqqətlə baxdılar. Hər yer bomboşdu – nə yelkən, nə fırtınanın sındırdığı gəmi gövdəsi görünürdü.

Bununla bərabər, qəza məsələsi vardı, buna şübhə ola bilməzdi. Hətta bu qəza qırma ilə də əlaqədar ola bilərdi. Bəlkə gələnlər sahilin başqa bir nöqtəsinə yan almışdılar. Bəlkə onlar indiyə qədər oradadırlar. Hər halda kolonistlər indi artıq əmin idilər ki, qəzaya uğrayanlar Malay piratları deyildir, dalgalar tərəfindən sahilə atılmış bu sandıq ya Avropa və ya Amerika malı ola bilərdi.

Hamı sandığın yanına qayıtdı, onun uzununu beş fut, eni üç fut idi. Bu sandıq bir-birinə gözəl geydirilmiş palıd taxtalardan düzəldilmiş, üzərinə qalın meşin çəkilmiş və bu meşin də mis mıxçalarla

bərkidilmişdi. Ağızları möhkəm tıxanmış iki böyük çəllək düyünlərlə sandığa bağlanmışdı; çəlləklərin səslənməsi onların boş olduğunu göstərirdi. Penqrof düyünlərə baxan kimi onların “dəniz düyünü” olduğunu tanıdı. Bütün bu şeylər tamamilə salamat qalmışdı, bu da belə bir şeylə izah edilirdi ki, axın bunları qayalara çırpmadan sahilə çıxarmışdır. Kolonistlər sandığı diqqətlə gözdən keçirəndən sonra, belə bir nəticəyə gəldilər ki, sandıq suda az müddət qalmışdır, sahilə də yaxın vaxtda atılmışdır. Su elə bil ki, heç içəri keçməmişdi. Buna görə də sandıqda olan şeylər tamamilə salamat qalmalı idi.

Aşkardı ki, sandıq, qəzaya uğramış gəmi yeyəti tərəfindən gəmidən bu mülahizə ilə atılmışdır ki, hər halda sahilə çataraq, orada sandığı yenə taparlar. Bunun üçün də gəminin heyəti sandığa iki boş çəllək bağlamışdır.

Mühəndis dedi:

– Sandığı yedəkdə Qranit saraya aparıb orada açıb içindəkiləri siyahıya götürürük. Əgər zənn etdiyimiz kimi qəzaya uğramış adamlardan tapsaq, tapdığımızı sahibinə verərik, heç kəsi tapmasaq...

– Onda özümüz üçün saxlarıq, – deyə Penqrof sevincə söylədi.
– Ah, bircə görəydiniz onun içində olanları bilmək üçün mən necə darıxıram!

Çəkilmənin ilk dalğaları sandığın yanındakı qumu yalamağa başlamışdı. Kolonistlər çəlləyə sarınmış kəndiri açdılar, bunları qayığın arxa tərəfinə bağladılar. Sonra Penqrof ilə Nab sandığın möhkəm çökmüş olduğu qumu kürəklərlə kürüdülər, azacıq sonra qayıq sandığı arxasınca çəkərək, buradaca, “Tapıntı” adını alan burunun ətrafını dolaşmağa başladı. Yük ağırdı, çəlləklər onu çətinliklə suyun üzündə saxlayırdı. Buna görə də dənizçi yedəyin qırılıb sandığın suya batmaq qorxusundan təşvişdə idi; xoşbəxtlikdən onun təşvişi əbəs oldu, yola düşdükdən saat yarım sonra – üç mil qədər azacıq yolu getmək üçün, bu qədər vaxt lazımdı, – qayıq Qranit sarayın etəyinə yan aldı.

Qayıq ilə sandıq qumun üzərinə çəkildi və dənizin azacıq sonra başlayan qabarması bunları quruya çıxardı. Nab ehtiyac üçün “evə” qaçdı, kolonistlər də sandığı açmağa başladılar, onlar sandığa mümkün olduqca az zərər yetirməyə çalışdılar. Penqrof özünün ifrat həyəcanını gizlətmirdi.

Dənizçi hər iki çəlləyi açmadan işə başladı. Onlar tamamilə salamatdı, gələcəkdə bunlar təsərrüfat üçün yarıyardı. Sonra qıfılı kəlbətinlə sındırıb, qapağı qaldırdı.

Qapağın altında ikinci bir təbəqə, sink təbəqəsi vardı. Görünür sandığın içindəkini hər bir halda suyun təsirindən saxlamaq üçün bu ikinci təbəqəni çəkmişdilər.

– Ay, – deyə Nab bağırdı. – Yoxsa sandıqda konserv vardır?

Jurnalist:

– Zənn edirəm, yox, – cavabını verdi.

Dənizçi dodağının altında pıçıldadı:

– Ah, əgər orada...

Dənizçinin pıçılısını eşidən Nab:

– Nə olsa idi, – dedi.

– Heç...

Sink təbəqə bütün sandıq boyu kəsilib kənarlara qatlandı. Sonra sandıqdan bir çox müxtəlif şeyləri növbə ilə çıxarıb qumun üzərinə düzdülər. Hər bir yeni şey çıxarırlarkən Penqrof sevincə bir “ura” deyir, Herbert əl çalır, Nab da vəhşi adam kimi oynayırdı. Sandıqda kitablar vardı. Herbert bunları görəndə şadlığından az qaldı dəli olsun; sandıqda həmçinin qab-qacaq vardı ki, Nab bunları doyunca öpməyə hazırdı.

Qalan kolonistlər də az xoşbəxt deyildilər, çünki sandıqda alətlər, paltarlar, kitablar, silahlar və s. vardı. Budur, sandığın içində olan şeylərin hamısının siyahısı Gedeon Spiletin dəftərcəsinə qeyd edilmişdir:

Kəsərlər: üç bıçaq və bir çox tiyə; iki odun baltası; iki dülgər baltası; üç rəndə; üç kərki; altı iskənə; iki yiyə; üç çəkiç; üç xırda burğu; iki böyük burğu; on kisə mismar və vint. Müxtəlif ölçüdə üç mişar; iki qutu iynə.

Silahlar: iki çaxmaqlı tüfəng; pistonlu tüfəng; iki təklüləli karabin; beş bıçaq; dörd dəstəsi qarmaqlı qılnc; hər biri iyirmi beş girvənkə iki çəllək barıt; on iki qutu piston.

Cihazlar: bir sekstant (bucaqölçən); bir durbin; bir müşahidə cihazı, bir kompas; cib kompası; bir Faranheynt termometri; bir barometr-aneroid; fotoaparatu, obyektiv, foto plastinkaları, kimyavi məhlullar və fotosəkilləri almaq üçün başqa ləvazimatla dolu bir qutu.

Paltar: bir cür xüsusi parçadan hazırlanmış iki düjün köynək, bu toxunma yuna bənzəyirdisə də, lakin şübhəsiz bitkidən hazırlanmışdı; həmin maldan üç düjün corab.

Qab-qacaq: bir dəmir qazan; altı mis saplıca; üç dəmir tava; alüminiumdan düzəldilmiş süfrə ləvazimatı; iki alüminium çaydan; hərəkət etdirilən bir balaca soba; altı süfrə bıçağı.

Kitablar: bir coğrafiya atlası; müxtəlif Polineziya şivəsinin bir lüğəti; altı cild təbiət elminə aid ensiklopediya; üç top yazı kağızı; səhifələri təmiz iki ümumi dəftər.

Jurnalist siyahı tərtibini bitirərək:

– Etiraf etməlidir ki, – dedi, – sandığın sahibi təcrübəli adam imiş. O heç bir şey unutmamış; alətlər, cihazlar, silah, paltar, kitab, qab-qacaq – hamısı göz qabağında. Zənn etmək olar ki, o qəzanı qabaqcadan düşünmüş və əvvəlcədən də buna hazırlanmışdır.

Sayrus Smit düşüncəli bir tərzdə:

– Həqiqətən, heç bir şey unudulmamışdır, – deyər pıçıldadı.

Herbert əlavə etdi:

– Şübhəsiz ki, bu sandığı atan gəmi Malay pirat gəmisi deyilmiş.

Penqrof dedi:

– Əgər sandığın sahibi piratlara əsir olmamışsa...

Jurnalist etirazla:

– Bu əsassız bir fikirdir, – dedi. – Yəqin Amerika və ya Avropa gəmisi bu yerlərdə fırtınadan zərər görmüş və onun sərnəşinləri qəzada özlərini, heç olmasa, ən zəruri şeylərdən təmin etmək üçün, bu sandığı qablamış və suya tullamışdılar.

– Siz də bu fikirdəsiniz, mister Smit? – deyər Herbert soruşdu.

Mühəndis dedi:

– Bəli, oğlum, bu həqiqətə çox yaxındır. Düşünməlidir ki, qəzaya uğramazdan az əvvəl, ya tam qəza anında, sərnəşinlər ən zəruri şeyləri sandığa yığmışlar ki, sonra onu sahildə tapa bilsinlər.

– O cümlədən fotoaparatu da, – deyər Penqrof zarafatla onun sözünü kəsdi.

Mühəndis dedi:

– Bu aparatın nə üçün olduğu mənim özümə də aydın deyildir. Əlbəttə, bizim üçün və qəzaya uğramaqdan zərərgörmüşlər üçün bunun əvəzində sandıxdan paltar və silahın çox olması daha yaxşı olardı.

– Məgər bu qədər şeylərdə – paltar, cihaz, silah və kitablarda – heç bir marka və ya yarlıq yoxdur ki, bunların haradan əmələ gəldiyini tapmaq mümkün olsun? – deyər, Gedeon Spilet soruşdu.

Bu ağıllı fikirdi, kolonistlər bütün şeyləri, xüsusilə kitablara cihazları yenidən diqqətlə gözdən keçirdilər. Lakin tərs kimi nə silahların, nə cihazların fabrik markası vardı. Bunlar hamısı çox gözəl idi; elə bil heç işlənməmişdi. Qab-qacaqda və alətlərdə də eyni qərribə hal vardı. Hamısı yeni idi. Bu hal göstərirdi ki, bu şeylər qablanmaq üçün təsadüfi toplanmamış, bunlar metodik şəkildə, həm də düşünülərək seçilib götürülmüşdür. Sudan mühafizə etmək üçün olan sink təbəqə də eyni halı göstərirdi: onu tələsik lehimləmək mümkün olmazdı.

Təbiət elmləri ensiklopediyası və Polineziya şivələri lüğəti ingilis dilində idi. Lakin nə çap ili, nə nəşirin adı heç bir yerdə göstərilməmişdi. Atlasa gəlincə, bu gözəl tərtibatda çap edilmişdi. Bu atlasda dünyanın bütün hissələri göstərilmiş, atlas merqator layihəsi üzrə çəkilmiş, adlar fransız dilində verilmişdi, lakin bütün qalan kitablar kimi, bunda da çap edilən il göstərilmir, nəşirin soyadı verilmirdi.

Bu surətlə bütün bu şeylərdə onların hazırlandığı yeri göstərən, yaxınlarda bu yerlərə gəlib çıxan gəminin hansı ölkəyə məxsus olduğunu təxmin etməyə imkan verən heç bir sözə, heç bir işarəyə təsadüf edilmədi. Lakin bu sandıq harada hazırlanmış olsa da, o Linkoln adasının kolonistlərini xoşbəxt etdi. Bu vaxtadək onlar təxirəsalınmaz ehtiyatlarını bir növlə təmin edirdilər. İndi onlar yalnız ən zəruri şeyləri deyil, bəlkə arzu etdikləri hər bir şeyi əldə etmək imkanına malik idilər.

Bunu da qeyd etməlidir ki, kolonistlərdən biri kifayət qədər təmin edilməmişdi. Bu da Penqrof idi. Guya onun son dərəcə möhtac olduğu bir şey sandıqda olmamışdı. Sandıq boşaldıqca onun “ura” bağirtisi da alçalır, az fərəhli çıxırdı. Siyahı bitəndə Nab, Penqrofun belə bir pıçıltısını eşitdi:

– Bütün bunlar hamısı çox gözəldir, lakin bu sandıqda mənim üçün heç bir şey tapılmadı.

– Sən nə gözləyirdin, dostum, – deyər Nab dənizçidən soruşdu.

Penqrof ciddiyyətlə:

– Yarım girvənkə tütün, – dedi. – Onda mənim xoşbəxtliyimin sonu olmazdı.

Dənizçinin bu sözünə hamı qəhqəhə ilə güldü.

Sandığın tapılması bütün adanın tamamilə tədqiq edilməsini təxirəsalınmaz bir iş şəklinə salmışdı.

Kolonistlər belə qərara gəldilər ki, sabah səhər, dan yeri sökü-lərkən Razılıq çayı ilə başıyuxarı, adanın qərb sahili istiqamətinə doğru yola düşsünlər, onlar qorxdular ki, qəzaya uğrayanlar sahilin bu hissəsinə sığınmış olsunlar; onlar o zaman hər şeydən məhrum olurdular; buna görə də qəzaya uğrayanların imdadına çatmağı qərara aldılar.

Axşamüstü sandıqdan çıxarılan şeylərin hamısı Qranit saraya daşınıb anbarda və böyük salonda yerləşdirildi.

Kolonistlər yemək yedilər, səhər evdən tez çıxmaq üçün tez də yatdılar.

Üçüncü fəsil

Yola düşmə. Çəkilmə. Qarağac və dağdağanlar. Cürbəcür bitkilər. Yaqa-mara. Meşənin görünüşü. Nəhong evkaliptlər. Bunları nə üçün isitmə ağacları adlandırırlar? Meymun sürüsü. Çağlayan. Düşərgə.

Ertəsi gün, oktyabrın 30-da ekspedisiya üçün görüşləri bütün hazırlıq işləri qurtarmışdı. Son günlərdəki hadisələrə görə onlar dayanmadan yola çıxmalı idilər. Həqiqətən vəziyyət elə idi ki, kolonistlər özlərini artıq qəzaya uğramış və yardıma möhtac adamlar deyil, adanın, fəlakətə düşmüş adamlara yardım etməyə məcbur olan yerli əhalisi hesab edirdilər.

Onlar belə qərarlaşdılar: Razılıq çayı ilə mümkün olduqca uzağa gedəcək, artıq çay ilə getmək mümkün olmayan yerdən başlayaraq ekspedisiyaya piyada davam edəcəkdilər. Bu surətdə yolun çox hissəsi yorulmadan gediləcək və ekspedisiyanın yükü – silah və ərzaq ehtiyatı – demək olar ki, asanlıqla qərbə, uzaq məsafəyə qədər aparılacaqdır.

Kolonistlər yalnız, ekspedisiyanı həyata keçirmək üçün lazım olan yükü deyil, bəlkə dönərkən Qranit saraya gətirilməsi lazım olan yükü də düşünməli idilər. Çünki sahilə doğrudan da qəza olsa idi – hər şey də belə bir fikrin doğru olduğunu göstərirdi, – bunların təsərrüfatı üçün faydalı və zəruri ola bilən bir çox sınıq-sökük əşya mütləq sahilə atılmış olmalı idi.

Herbert tapdığı bitkini Penqrofa göstərir

Bunu irəlincədən düşünərək, əlbəttə, özlərilə davamsız bir qayıq əvəzinə araba götürsələr, daha yaxşı olardı. Lakin qayıq yolçuların özlərini aparmalı idi, eyni zamanda yöndəmsiz və ağır arabanı onların özləri çəkib aparmalı idilər.

Penqrof bu münasibətlə təəssüf edirdi ki, sandıqda onun “yarım girvənkəlik tütününü kimi” bir cüt möhkəm Nyu-Cersi atı olmadığı ki, kolonistlərin işinə yarasın.

Nabın qayığa yüklədiyi ərzaq: qaxac ətdən, bir neçə qallon pivədən, bir neçə yumru saflandırılmış qənddən ibarət idi. Bu ehtiyat üç günə çatırdı. Artıq ərzağa ehtiyac olanda, onu yolda da tapmaq mümkün idi; Nab səyyar, balaca sobanı götürməyi də unutmamışdı.

Qalın meşədə özlərinə yol açmaq üçün kolonistlər iki böyük balta, bunlardan başqa durbin və cib kompası götürmüşdülər. Silahlardan da ikiçaxmaqlı tüfəng götürmüşdülər; belə tüfəng adada pistonlu tüfəngdən daha artıq faydalı idi; çünki piston ehtiyatı çox məhdudd olduğu halda, çaxmaq daşını adada hər zaman tapmaq mümkündür.

Bunlardan başqa özləri ilə bir karabin və bir qədər də güllə götürmüşdülər.

Bunların əlli girvənkəlik barıt ehtiyatından da bir qədər götürmək lazım gəldi. Lakin mühəndis bu barıtı əvəz edən xüsusi bir partlayıcı maddə düzəltməyə hazırlaşdı. Onun üçün də barıtı saxlamaq lazım gəlirdi. Tüfənglərdən başqa meşin koburlu beş bıçaq götürdülər.

İndi kolonistlər özlərini yaxşı silahlanmış hesab edə bilərdilər; onlar tədqiq edilməmiş, bu əldəyməz meşənin dərinliklərinə doğru irəliləyərək ekspedisiyanın müvəffəqiyyətli nəticə verəcəyindən təşvişə düşməyə bilərdilər.

Herbert, Nab və Penqrofun sevinclərindən uçmağa qanadları yoxdu; lakin Sayrus Smit onları söz verməyə məcbur etdi ki, onlar ehtiyac görülmədikcə bir güllə belə atmayacaqlar. Səhər saat altıda qayıq suya salındı. Top da daxil olmaqla hamı qayığa mindi. Qayıq Razılıq çayının başlanğıcına doğru yollandı.

Çəkilmə yarım saat əvvəl başlamışdı. Buna görə də su, hələ bir neçə saat qalxacaqdı; bundan istifadə etmək lazımdı; çünki dəniz çəkilərkən axına qarşı avar çəkmək çətin olardı. Ayın bədr halı – dənizin daha güclü qabardığı vaxtdır, buna görə də kolonistlərə

heç də avar çəkmək lazım gəlmirdi – qabaran su qayığı orta sürətlə aparırdı.

Qayıq bir neçə dəqiqədə Razılıq çayının kəskin yarığınəna, yəni yeddi ay əvvəl Penqrofun oyunlarla ilk sal düzəltdiyi olduğu yerə çatdı. Daha kəskin olan bir dönüşdən sonra, çay genişlənərək daima yaşıl olan iynəyarpaqlı ağacların sıx tağı altından cənub-qərbə doğru axıb gedirdi.

Sahilin mənzərəsi gözəl idi. Sayrus Smit və yoldaşları su ilə yaşıllığın bir araya gəlməsindən alınan effektdə baxır, həzz almaqdan doymurdular. Axın yuxarı doğru getdikcə bitkilərin növü və xarakteri dəyişirdi. Sağ sahilə gözəl qaraağac cərgə ilə dururdu; suyun dağıdıcı təsirinə qarşı bunların davamlı olması ilə bu ağaclar inşaatçılar nəzərində son dərəcə qiymətli bitki hesab edilir. Bunlardan sonra yenə də bu cinsdən olan qarqaslar, qoz ağacları vardı; bunlardan yaxşı yağ çıxarılırdı. Daha sonra Herbert bir neçə ağac müşahidə etmişdi ki, bunların suda isladılmış elastikli budaqları hörmə işləri üçün əla çubuqlar verir.

Qayıq hərdənbir dayanır, sahilə yan alırdı. Herbert, Gedeon Spilet, Penqrof əllərində tüfəng, Top qarşılarında, qayıqdan düşür, cəngəlliyi gözəndən keçirirdilər. Hələ ov quşları bir yanda qalsın, burada cürbəcür faydalı bitkilərə təsadüf edilirdi; bunların yanından etinasız keçmək olmazdı. Gənc naturalist, burada yabanı ispanaq, xaçşəkilli bitkilər və sairə tapdı. Bunlardan başqa burada çöl kələmi tapıldı ki, bunu şitilləmə yolu ilə artırmaq mümkündür. Daha sonra Herbert vəzəri, qırmızı turp, şalgam və hündürlüyü bir metr olan xırda bir bitki tapmışdı. Bu bitkinin budaqları xırda və tüklü idi; qəhvəyi rəngə çalan toxumları vardı.

Herbert dənizçidən:

– Bunun hansı bitki olduğunu bilirsənmi? – deyər soruşdu.

Sevdiyi bitkini ancaq qəşəng qutularda görmüş olan Penqrof:

– Tütün? – deyər bağırırdı.

Gənc cavabında:

– Yox, Penqrof, bu tütün deyil, bu xardaldır.

– Xardal... – deyər dənizçi ümitsiz bir halda ah çəkdi. – Balam, yadında saxla, bir yerdə tütün görsən, etinasız keçmə.

Jurnalist ona təsəlli vermək məqsədilə:

– Tapılar, bir vaxt tütün də tapılar, – dedi.

Penqrof sevinərək:

– Doğrudanmı? O gün mən daha sizin, “adamızın” nəyi yoxdur, sualınıza cavab verə bilmərəm, – dedi.

Tapılmış cürbəcür bitkilər torpaqdan ehmallıca çıxarılır, qayığa gətirilirdi. Sayrus Smit dərin fikrə gedərək orada oturmuşdu. Jurnalist, Herbert və dənizçi bir neçə dəfə çayın sağ və sol sahilinə çıxdılar. Bu zaman ərzində mühəndis cib kompasına diqqət edib tapmışdı ki, Razılıq çayı öz başlanğıcındakı dönüşdən başlamış üç mil məsafədə, şimal-şərqdən cənub-qərbə doğru, düz bir xətt boyunca axır. O heç şübhə etmirdi ki, daha yuxarı getdikcə çay, şimal-qərbə, yəni çayın qollarına su verən Franklin dağına tərəf dönəcəkdir.

Bir dəfə sahilə çıxanda, Gedeon Spilet iki diri quş tuta bildi. Bunlar boyunları və dimdikləri uzun, qanadları qısa, quyruqlarında heç bir əlamət görünməyən lələkli quşlardı. Herbert bunların tinam və lüməquyruq olduğunu tanıdı.

Kolonistlər belə qərara gəldilər ki, bu bir cüt quş, koloniyanın quş hininin ilk sakini olacaqdır.

Bu vaxtadək tüfəng atılmamışdı. Uzaq qərbin bu meşəsində ilk güllə martinə bənzəyən gözəl bir quşa atıldı.

Bu quşu görən kimi Penqrof:

– Bunu tanıyıram, – demiş və dərhal çaxmağı çəkmişdi.

– Nəyi tanıyırsan? – deyər jurnalist soruşmuşdu.

Penqrof da:

– İlk ekskursiyamızda bizdən qaçan quşu. Biz meşəni onun adı ilə...

– Bu yaqamaradır! – deyər Herbert səsləndi.

Doğrudan da bu yaqamara və ya jaqamara idi; bu gözəl quşun sərt lələkləri metal kimi parlayırdı. Bir neçə qırma onu yerə saldı. Top, bunu bir düjünə qədər kiçik yaşıl quşcuğazlarla bərabər qayığa gətirdi; bunların açıq moruq rəngli lələkləri, başlarında ağ zolaqla haşiyələnmiş düz kəkilləri vardı. Bunlar göyərçin böyüklüyündə olan lori tutuquşuları idi. Bunlar yeyilmək üçün yaqamara-dan daha yaxşıdır; çünki yaqamaranın əti gön kimi bərk olur. Bu uğurlu atışın şərəfi Herbertə aiddi, lakin Penqrofu heç inandırmaq olmurdu ki, bu şərəfin ona dəxli yoxdur; yaqamara ov quşlarının şahıdır, – deyər o inad edirdi.

Səhər saat ona yaxın qayıq Razılıq çayının ikinci dönüşünə çatdı; bu dönüş birincinin təqribən beş milliyində idi. Kolonistlər sə-

hər yeməyini sıx ağacların kölgəsi altında yemək üçün burada yarım saatlıq bir düşərgə düzəltdilər.

Burada çayın eni hələ də altmış-yetmiş fut, dərinliyi beş-altı fut idi. Mühəndis çayın bir neçə qolunu da gözədən keçirdi; lakin bütün bunlar, gəmi hərəkət edə bilməyən xırda çaylar idi.

Meşə, göz işlədikcə uzanıb gedirdi. Hər yerdə, nə meşənin kölgəliyində, nə çayın kənarında – insan olduğunu bildirən bir əlamət yoxdu. Tədqiqatçılar heç bir şübhəli iz tapmadılar. Aşkardır ki, burada odunçunun baltası bu qoca ağaclardan birini belə yıxmamış, qonşu ağacların gövdəsinə sarmaşmış və keçmək üçün yol verməyən bu donuz qurşağını heç bir pionerin¹ bıçağı kəsməmişdi. Bu sıx meşəyə heç vaxt insan ayağı dəyməmişdi. Məhv olmuş gəminin səmişinlərinə sahilə çıxmaq mümkün olmuşsa, bu halda onları burada, bu əl dəyməmiş meşənin sıxlığında yox, bəlkə sahilə axtarmaq lazım gəlirdi.

Adanın qərb sahilinə tez çatmaq üçün mühəndis yoldaşlarını tələsdirirdi: onun hesabına görə qərb sahilə buranın beş milliyində olmalı idi. Kolonistlər yenidən qayığa minib getməyə başladılar: indi çay sahilə Franklin dağına doğru dönürdü. Bununla bərabər qayığın altında lap yarım fut su qalıncaadək çayın axını üzrə getmək qərara alınmışdı. Bu işə onlar az güc, qısa vaxt sərf edirdilər; çünki meşədə budaqları kəsərək addım-addım yol açmaq lazım gələcəkdi.

Azacıq sonra çəkilmə artıq qayığı aparmadı, dəniz çəkilməyə başlamış və ya okeandan bu qədər məsafə aralı olduğu üçün gücünü itirmişdi. Bu məlum deyildi. Hər halda kolonistlər küreklərdən yapışdılar. Nab ilə Herbert skamyada oturub avar çəkməyə başladılar. Penqrof arxa kürəyi götürdü, qayıq üzməkdə davam etdi.

Qərbdə meşə seyrəkləşmək kimi görünürdü. Ağaclar daha az sıxdı. Hətta ağacların arasından yerə işıq düşdüyü də görünürdü, ağaclar bir-birindən aralı, hava və işıq bol olduğu üçün, bunlar daha gözəl və daha möhtəşəm görünürdü.

Nə qərribə bitkilər! Botanik, bunlara bir çox hündürdən göz yetirməklə Linkoln adasının hansı en dairəsində olduğunu tamamilə düzgün söyləyə bilirdi.

¹ Yeni, insan ayağı dəyməmiş bir yerə birinci olaraq gəlib, orada yurd salan adam.

Herbert birdən:

– Evkaliptlər, – deyə bağırdı.

Həqiqətən bu gözəl ağaclar, subtropik florasının son nümunələri olan Avstraliya və Yeni Zelandiya evkaliptləri idi. Bu ağac ancaq Linkoln adasının olduğu en dairəsində yetişə bilirdi. Bu ağaclardan bəziləri iki yüz futa qədər yüksəlirdi. Bunların gövdəsinin eni iyirmi futdu, qabıqların üstündən aşağı axan beş barmaq qalınlığında iyli yapışqan qabıqda bir çox yarıqlar açmışdı. Günəş şüalarının qarşısını kəsmədən yerə perpendikulyar enən yarpaqlara malik olan bu ağaclardan daha möhtəşəm və qərribə bir mənzərə təsəvvür etmək çətindi.

Evgaliptlərin ətrafındakı yeri qalın, yaşıl ot basmışdı; bu otlar içərisində quş dəstələri uçuşur, bunların qanadları günəşdə almaz kimi parıldayırdı.

Nab:

– Bax, ağac belə olar! Görəsən bunlar bir şeyə yararmı? – dedi.

Penqrof nifrətlə:

– Andıra qalsın, – dedi. – Bu nəhəng ağaclar yarmarkalarda, pul almaq üçün göstərilən yekəpər adamlar qədər işə yarayırlar.

Gedeon Spilet etiraz etdi:

– Yanılırsınız, Penqrof, – dedi, – bu ağac son zamanlar dülgərlik işində daha çox işlənməyə başlamışdır.

Gənc naturalist əlavə etdi:

– Mən də deyə bilərəm ki, evkaliptlər, bir çox faydalı cinsləri olan aşağıdakı ağaclar sırasına daxildir: mixək ağacı gözəl mixək yağı verir; nar ağacları dadlı nar verir; eugenia caulifloradan meyvələrindən yaxşı şərab çəkilir; Ugni mersin ağacının yaxşı spirtli içkisi olur; caryophyllus mersin ağacının meyvələri istiotu əvəz edə bilər; eugenia pimenta ağacından yamay istotu çıxarılır; eucalyptus robusta manna yarması kimi bir şey verir; eucalyptus Gneinin şirəsindən pivə kimi bir içki hazırlanır. Bir də qırx altı cinsi, min üç yüz növü olan bu fəsilə ağacların bütün tətbiq edildiyi sahələri sadalamaqmi olar!

Gənc naturalistin botanikadan həvəslə etdiyi bu məruzəni kolonistlər diqqətlə dinləyirdilər.

Sayrus Smit gülümsəyirdi, Penqrof isə, təsviredilməz bir vüqarla öz şagirdinə baxırdı.

O bir qədər düşündükdən sonra:

– Lakin, Herbert, mən and içməyə hazıram ki, bütün o faydalı ağaclar bunlar kimi nəhəng deyildir, – dedi.

Gənc razılaşdı:

– Sən haqlısan, Penqrof, – dedi.

– Deməli bu iri ağaclar heç bir şeyə yaramırlar – deməkdə mən haqlı imişəm.

Mühəndis:

– Siz yenə yanılırsınız, Penqrof, – dedi, – bax, elə bizim altında olduğumuz həmin bu iri ağaclar, bəşəriyyət üçün çox faydalıdır.

– Nə kimi bir faydası var?

– Bitdikləri yerlərin havasını saflaşdırırlar. Avstraliya və Yeni Zelandiyada bunların necə adlandırıldığını bilirsinizmi?

– Yox.

– “İsitmə ağacları”.

– İsitmə törətdikləri üçün?

– Yox, isitmədən qoruduqları üçün.

– Çox gözəl. Mən bu adı yazaram, – deyə jurnalist qeyd etdi.

– Yazın, Spilet. Bu çox əhəmiyyətlidir. İsbat edilmişdir ki, evkalipt meşələrinin olması isitmə törədicilərin xəstəlik doğurma təsirinin qarşısını alır. Bu təbii dərman Cənubi Avropa və Şimali Amerikanın isitmə çox şiddətli olan yerlərində sınaqmış və zaman keçdikcə müəyyən edilmişdir ki, əhəlinin səhhəti yaxşılaşmış, – bunlar əkilən yerlərdə növbə isitmə tamamilə aradan qalxmışdır. Bu həqiqət elmi surətdə isbat edilmişdir; bunun belə olmasına indi heç şübhə yoxdur. Burada evkaliptlərin bitməsi adanın məcburi sakinləri olan bizlər üçün böyük xoşbəxtlikdir.

Bu sözləri eşitdikdən sonra Penqrof:

– Bu nə qərribə ada imiş? Nə möcüzəli ada imiş, – dedi. – Axı mən sizə demişdim ki, bu adada bircə...

– Səbir et, Penqrof, tütün də tapacağın, – deyə mühəndis güldü. – Lakin gəlin irəli avar çəkməyə davam edək. Çay yuxarı mümkün olduqca uzağa getməliyik.

Qayıq yenidən yola düşdü. Yaxın iki millik məsafədə evkaliptlər ardı-arası kəsilməyən cərgələr şəklində bitir; bütün qalan ağaclardan yüksəyə qalxırdı. Razılıq çayının hər iki tərəfində, göz işlədikcə, hər yerdə bu qərribə iri ağaclar bitməkdə idi. Qıvrılıb axan çay sahilin yüksək sıx yaşıllığı arasından özünə yol açmışdı. Çayın yatağı bir çox yerdə yosunlar və iti qayalarla tutulurdu. Hərəkət

getdikcə çətinləşirdi. Avar çəkməyi dayandırmaq lazım gəldi. Penqrof qayığın arxa tərəfində duraraq, onu paya ilə itələyirdi. Çayın dayazlaşdığı duyulurdu; dayazlığından suda getmək mümkün olmadığı üçün qayıqdan düşüb yola piyada davam ediləcək yerin çox da uzaq olmadığı hiss edilirdi.

Günəş horizontun arxasına çəkilməkdə idi. Ağaclardan yerə ölçüyəgəlməz kölgələr düşürdü.

Sayrus Smit bu gün adanın qərb sahilinə çatmaq mümkün olmayacağını görərək, suyun dayazlığından qayığını buraxmağa məcbur olduqları yerdə, gecə düşərgəsi düzəltmək qərara aldı. O, zənn edirdi ki, onlar indi qərbi sahilin beş-altı milliyindədirlər; tədqiq edilməmiş meşə içi ilə bu məsafəni gecə vaxtı keçmək çox çətindi.

Paya ilə itələnən qayıq yaşıl sahil boyunca üzürdü. Penqrofun iti gözləri meşədə, ağacların üstündə qaçısan meymun sürüsünü seçirdi. Tək-tək heyvanlar iki-üç dəfə lap sahilə çıxaraq gözlərini bu insanlara bəzəldilər. Bunların baxışlarındakı durğunluq və qorxusuzluq, onların insanı ilk dəfə gördüklərini, ondan qorxmağa alışmamış olduqlarını isbat edirdi. Bu heyvanların bir neçəsini yerə sərmək heç də çətin deyildi; lakin Sayrus Smit heyvanların belə yersiz qırılmasına mane oldu; bir də bu heyvanlar kolonistlər üçün təhlükəli ola bilərdilər. Meymunlar möhkəm və çevikdilər, bunları dinc buraxmaq daha yaxşı idi.

Saat dördə yaxın çay ilə getmək daha da çətinləşdi, yosunlar və daşlar çayın bütün sahəsini örtmüşdü. Sahillər getdikcə daha çox yüksəlirdi; budur, çay Franklin dağının ilk qolları arasına girdi. Görünürdü ki, onun başlanğıcı yaxındadır; çünki cənubi yamacdan axan sular buraya tökülürdü.

Penqrof dedi:

– Yarım saatdan gec olmayaraq, mister Smit, dayanmaq lazım gələcəkdir.

– Nə olar, Penqrof, – deyə mühəndis cavab verdi, – dayanıb gecə üçün düşərgə düzəldərik.

Herbert soruşdu:

– Biz, Qranit saraydan nə qədər aralıyıq?

– Təxminən yeddi mil, lakin bu məsafəyə təkcə düz xətt deyil, yolun gönmələri də daxil olmalıdır. Sabah səhər biz qayığı burada qoyub qərbi sahilədək olan yolu iki saat ərzində gedərik; bu sürətdə sahil boyunca tədqiq etmək üçün düz bir gün vaxtımız olar.

Bir az sonra qayığın altı xırıltı ilə çayın dibinə toxundu, çayın dibini çınqıl daşı ilə örtülmüşdü. Bu yerdə çayın eni iyirmi futdan artıq deyildi. Qalın yaşıl pərdə gündüz işığının qabağını tuturdu; bura alaqlıq idi. Haradansa tökülən suyun şırıltısı eşidilirdi. Görünür yaxında kataraktlar¹ vardı. Doğrudan ilk döngədən sonra kolonistlərin gözüünün önündə bir çağlayan açıldı. Qayıq ilə çarparaq dayandı. Penqrof onu lildən tərpətdi. Sağ sahilə yönəltdi, qayığı ağacın gövdəsinə bağladı.

Saat beşə yaxın idi. Ətraf son dərəcə gözəl idi. Batmaqda olan günəşin şüaları sıx yarpaqların arasından keçərək kiçik çağlayanın zərrelərini qövsi-qüzehin hər rəngi ilə boyayırdı; burada çay, şəfəf, saf sulu bir bulağa çevrilirdi.

Kolonistlər tez ocaq qalayıb axşam yeməyi hazırladılar. Meşədə yırtıcı heyvanlar tərəfindən ola biləcək hücum ehtimalına qarşı, gecə növbətçiliyi təyin etdilər. Lakin gecə sakit keçdi və ertəsi gün, oktyabrın 31-də, sübh saat beşdə hamı yola davam etməyə hazır idi.

Dördüncü fəsil

Qərbə gedən yol. Dördöllü heyvanlar sürüsü. Yeni bulaq. Sahil yanında meşə. Reptiliya burnu. Herbert Gedeon Spileto paxıllıq edir. Bambuq meşəsi.

Sayrus Smitin rəyinə görə, kolonistlərin düşərgəsilə qərbi sahilin arasındakı yol iki saatdan artıq olmamalı idi. Lakin vaxtı əvvəlcədən düzgün təyin etmək olmazdı; çünki sıx ağac və kol pöhrənliyi arasında, xüsusilə bir-birinə möhkəm sarmaşmış sarmaşıqlar arasında yol açmaq zəruriyyəti qarşıya çıxırdı. Bu söz yox ki, onları uzun zaman ləngidə bilirdi.

Onlar qayığı ağaca möhkəm bağlayaraq yola düşdülər. Penqrof ilə Nab bütün dəstə üçün ikigünlük azuqə ehtiyatını aparmaqda idilər. Ovu heç ağla gətirmək olmazdı. Qərbi sahilədə ola biləcək adamlara burada olduqlarını bildirməmək üçün, mühəndis heç bir halda güllə atmağı yoldaşlarına məsləhət görmürdü.

İlk balta zərbəsi saqqız ağacı meşəsində olan kola dəydi. Sayrus Smit kompası əlində tutaraq istiqaməti göstərirdi. Kolonistlər

¹ Alçaq, lakin çox enli şalələ

öz açdıqları cığırla yavaş-yavaş irəli hərəkət edirdilər. Ətrafda torpaq tamamilə quru idi; lakin bitkilərin şirəli və sıx olmasına görə, torpağın altında ya yeraltı su birikməsi olduğunu və ya bu yaxınlıqda bir yerdə bir çay və bulaq axdığını ehtimal etmək olardı.

İlk saatlarda bunlar yenə dünən görmüş olduqları meymun sürüsünə rast gəldilər. Meymunlar, insanları ilk dəfə görürmüşlər kimi, onlara çox maraqla baxırdılar. Gedeon Spilet yoldaşları ilə zarafat edərək soruşdu ki, bu dördəllilər bunlara, meymun törəməsinə baxan kimi baxmırlarmı? Doğrudan bu cəngəllik meşədə piyada gəzən bu insanlar miskin, aciz bir görkəm almışdılar; burada yerə sərilmiş ağaclar, kollar, yerdə sürünən bitkilər hər addımda onların qabağını kəsdiyi halda, çevik və güclü heyvanlar, heç bir çətinliyə rast gəlmədən ildırım sürətilə budaqdan-budağa sıçrayırdılar.

Meymunlar çox idi, lakin xoşbəxtlikdən onlar insanlara heç bir düşmənçilik əlaməti göstərmirdilər. Səhər saat onun yarısında, heç gözlənmədiyi halda, axan bir çay bunların yolunu kəsdi. Çayın suyu dərin və şəffaf idi. Çayın yatağı otuz-qırx fut olub, sahəsi daş və astanalarla dolu idi; su bunların üstündən hiddətli bir qıjıltı ilə aşıb gedirdi. Çayda gəmi sürmək qətiyyən mümkün deyildi.

Nab:

– Budur, yolumuz kəsilmişdir, – deyə səsləndi.

Herbert onun cavabında:

– Yox, olsa-olsa bu bir kiçik çaydır. Onu üzərək də keçmək olar, – dedi.

Sayrus Smit:

– Nəyə lazımdır, – deyə etiraz etdi. – Aydındır ki, çay dənizə tökülür. Çayın axını ilə başı aşağı bu sahil boyunca gedək, biz mütələq dənizə çıxacağıq. Haydı, dostlar!

– Bir dəqiqəliyə, – deyə jurnalist onları dayandırdı. – Bəs bu kiçik çayın adı nə olsun? Coğrafiyamızda heç bir nöqsan olmamalıdır.

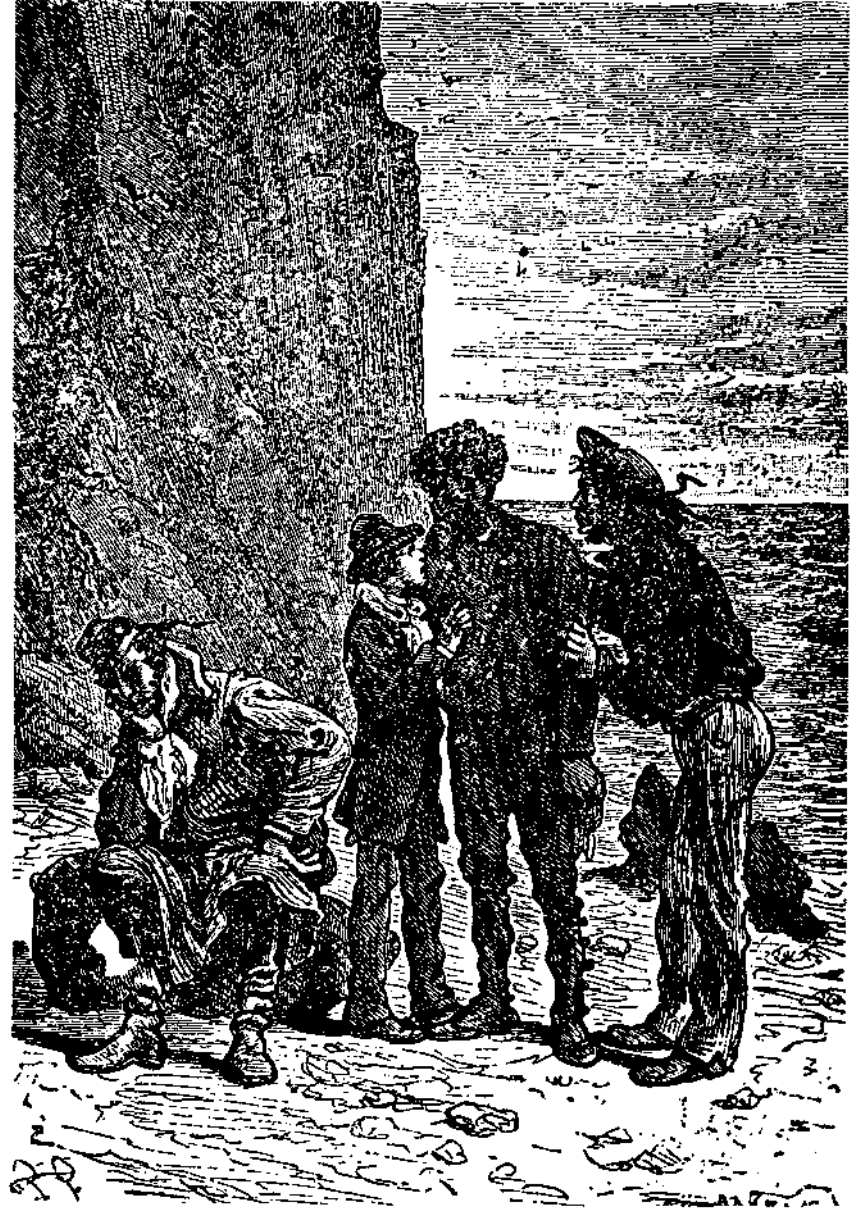
Penqrof:

– Doğrudur, – deyə təsdiq etdi.

Mühəndis Herbertə müraciətlə:

– Herbert, bu çaya bir ad ver, – dedi.

– Bunu ağzınadək gözdən keçirməyi təklif edirəm, – deyə gənc cavab verdi.

Jurnalist oturmuş vəziyyətdə dostları arasında

Sayrus Smit də:

– Razıyam, – dedi. – Haydı, yola düşməli.

Penqrof:

– Bircə dəqiqə də, – deyə rica etdi.

Jurnalist:

– Nə olmuşdur? – deyə soruşdu.

– Ov etmək qadağandır; lakin zənn edirəm bu balıq ovuna aid deyil.

Mühəndis etiraz etdi:

– Vaxtımız yoxdur.

– Beş dəqiqədən çox çəkməz, – deyə dənizçi təkid etdi. – Beşcə dəqiqə. O zaman bizim gözəl qəlyanaltımız olar.

Dənizçi bu sözləri deyib sahilə uzandı, qolunu suya saldı, iki-üç dəqiqədən sonra qayaların arasında qaynaşan yeməli xərçənglərdən bir düjün çıxardı.

– Bax, afərin, – deyə Nab bağırdı və o da öz dostu kimi hərəkət etdi.

Dənizçi bir ah çəkərək:

– Mən sizə demədimmi, bu adada tütündən başqa hər şey var, – dedi.

Bir torba xərçəng ovlayaraq kolonistlər irəli hərəkət etdilər. Sahil boyunca gedən yol cəngəllikdəki yoldan çox asan idi; səyahilər daha sürətlə gedirdilər.

Əvvəldə olduğu kimi, burada insan yaşadığını göstərən heç bir əlamət yoxdu. Kolonistlər arabir, su içmək üçün sahilə gəlmiş böyük heyvanların izlərinə təsadüf edirdilər; lakin Penqrofun dişinin altında qalan qırma ilə xırdaca peqarinin yaralandığı yerin buralarda olmadığı aydın idi.

Sayrus Smit kiçik çayın iti axınına diqqət edərək dənizin zənn etdikləri qərb sahilindən çox-çox uzaqda olduqlarını düşünürdü.

Doğrudan da çəkilmə başlanmışdı, çayın başlanğıcı bunlara yaxın olsa idi, axın bu dərəcə iti olmazdı, çay çəkilmə suyu ilə qarşılaşaraq axınını yavaşdırdı. Halbuki çay yatağın təbii meyli üzrə hərəkət edərək əvvəlki sürətlə axıb gedirdi. Mühəndis bu hadisədən çox təəccübləndi, çayın qıvrım axınının bunları geriye, uzaq qərb meşələrinə aparmadığından əmin olmaq üçün, o tez-tez kom-pasa baxırdı.

Bu aralıq çay getdikcə genişlənir, axın artıq öz çoxşünlüğünü itirirdi. Çayın hər iki tərəfindəki meşə əvvəlki kimi keçilməz dərəcədə sıx idi; lakin burada şübhəli heç bir şey yoxdu, çünki Top əsla hümmürdü.

Saat on birin yarısında, hamıdan qabaqda gedən Herbert dayandı və:

– Dəniz, – deyə səsləndi.

Bu söz Sayrus Smiti çox təəccübləndirdi.

Kolonistlər, meşənin kənarına üyüydülər; onlar adanın qərb sahilini qarşılarında görürdülər. Lakin bu sahil ilə qəzaya uğradıqları zaman çıxdıqları sahil arasında nə böyük fərq vardı. Burada nə qranit divar, nə sahilboyu qayalar yoxdu, hətta qumlu sahil belə yoxdu. Hər tərəf göz işlədikcə meşə idi. Bura geniş, qumlu bir dəniz sahili, ya qayaların qarmaqarışq yığılmasından ibarət olan bir yer deyildi. Bura meşənin ən gözəl kənarı idi, burada gözəl və möhtəşəm ağaclı meşə yamacı vardı; sahil ən yüksək qabarmadan daha dik qalxırdı; alt qatı qranit olan məhsuldar torpaq təbəqəsindəki gözəl meşə, qurunun ortasında olduğu kimi sıx idi.

Kolonistlər iki-üç balıqçı gəmisinin güclə sığışa biləcəyi kiçik bir buxtaya çıxdılar. Bu buxta kiçik çayın başlanğıcını təşkil edirdi. Lakin bu çayın heyvətli bir xüsusiyyəti vardı: çay, adı qayda üzrə olduğu kimi, dənizə öz yatağının mail səthindən deyil, bəlkə qırx fut qədər yüksəklikdən tökülürdü. Axınının sürətində çəkilmə əmələ gəlməməsi də bununla izah edilirdi. Həqiqətən ən yüksək qabarmalar belə çayın bərabərinə çatmırdı; çayın öz qranit yatağındakı dənizə doğru olan hamar enişli olmaq üçün, milyon illər keçməli idi. Ümumi razılıqla kiçik çay dərhal “Çağlayan çay” adlandırıldı.

Meşənin ötəyi dənizin lap sahili üzərində, təxminən iki mil məsafədə, şimala doğru uzanıb gedirdi. Sonra ağaclar seyrəkləşirdi, bunların arasından düşən işıqda bir sıra gözəl təpəcikləri seçmək olurdu; bunlar demək olar ki, düz bir xətt şəklində cənubdan şimala doğru uzanıb gedirdi. Bütün cənub sahilboyu, ta Reptiliya burnuna qədər, sıx və gözəl bir meşə ilə örtülmüşdü, qəzaya uğramışların izini də məhz bu istiqamətdə axtarmaq lazımdı; çünki adanın cılpaq şimal hissəsində heç kəs sığınacaq bir yer tapmazdı.

Hava saf və şəffafdı; Nab ilə Penqrofun səhər yeməyi hazırladıqları qayadan bütün horizont tamamilə boşdu. Bütün sahil də

tamamilə boşdu. Gəmi görünməməsi bir tərəfdə dursun, ən kiçik bir qəza izi belə görünmürdü.

Lakin vicdan rahatlığı üçün mühəndis lap İlan yarımadasının sonunadək bütün yarğanları axtarmağı qərara aldı.

Kolonistlər səhər yeməyini tez bitirdilər, on ikinin yarısında Sayrus Smit yola düşmək işarəsi verdi. Sahil qumsal olsaydı, kolonistlər bütün bu yolu tələsmədən dörd saata gedə bilərdilər. Lakin burada hər addımda qarşıya çıxan əngəli aradan qaldırmaq lazım gəlirdi. Hər addımda dolanıb keçmək, ətrafı gəzmək, kolları arasından yol açmaq, sarmaşıqları qırmaq lazımdı, – bu yol heç olmazsa, iki dəfə artıq vaxt tələb edirdi.

Lakin yolda heç bir şey, burada, yaxın keçmişdə gəmi qəzası olduğunu göstərmirdi. Bir də Gedeon Spiletin düzgün söylədiyi kimi, çəkilmə qəzaya uğrayan gəminin qırıqlarını dənizə apararaq, fırtına tərəfindən sahilin bu hissəsinə atılmış gəmidən heç bir iz buraxmaya bilərdi.

Jurnalistin dedikləri adamın ağına batırdı. Çünki qırma hadisəsi də tufəngin adada üç ay əvvəl atıldığını tamamilə isbat edirdi.

Gündüz saat beşdə kolonistlər İlan yarımadasının ucundan iki mil aralı idilər. Aşkar görünürdü ki, onlar, bu məntəqəyə çatıb qaranlıq düşənədək Çağlayan çayının başlanğıcında düzəlttikləri müvəqqəti düşərgəyə qayıda bilməyəcəkdilər. Buna görə də gecəni Reptiliya burnunun özündə keçirmək lazım gələcəkdi. Xoşbəxtlikdən azuqə kifayət qədər idi. Bu, bir də onun üçün yaxşı idi ki, yolda qabaqlarına heç bir vəhşi heyvan çıxmırdı. Lakin quşlar istədiyin qədər vardı, – yaqamara, tutuquşu, traqopanlar, meşə toyuğu, qırqovul, göyərçin və yüzlərcə başqa quşlar havada dolanırdı. Hər ağacda yuva, hər yuvada quş balaları görünürdü.

Axşam saat yeddiyə yaxın kolonistlər yorğunluqdan sızıldaya-raq Reptiliya burnuna çatdılar; burun qəribə bir qıvrımla dənizə doğru uzanırdı. Burada sahil boyuməşəlik olduğu kimi, dəniz kənarı buradan başlayaraq, adi qumluq bir sahil şəklini alır, ara-sıra qayalar bu qumsallıqları əvəz edirdi. Çox ola bilirdi ki, qəzaya uğramış gəmi bu yarıq-yarıq olmuş sahilin yarğanlarından birinə pənah gətirmiş olsun; lakin bu məqsədlə kəşfiyyata başlamaq üçün hava çox qaranlıqdı. Bu işi səhərə qoydular.

Herbert ilə Penqrof gecələmək üçün münasib bir yer axtarmağa getdilər. Uzaq qərb meşəsinin son seyrək ağacları qurtaran yerdə gənc, bir sıx bambuq pöhrənliyi gördü.

– Nə yaxşıdır! – dedi. – Bax bu qiymətli tapıntı oldu!

– Qiymətli? – deyə Penqrof inanmadan soruşdu.

Herbert:

– Əlbəttə, – deyə cavab verdi, – Penqrof, mən sənə nağıl etməyə başlamayacağam ki, bambuqun zol-zol yarılmış gövdəsi zənbil hazırlamağa yararır; hamam ağacının gövdəsi toz kimi döyülmüş və suda isladılmış halda Çin kağızı adlanan əla növ kağız hazırlamaq üçün xammal kimi işlənir; bambuq ağacının gövdələrinin diametrindən asılı olaraq, bunlar əlaqacı, müştük, su borusu ola bilər; bundan başqa iri bambuq ən gözəl tikinti materialıdır; bu ağac yüngül, möhkəm olur, nədənsə böcəklər bunlara daraşa bilmir. Yox, bunları sənə nağıl etməyə dəyməz, çünki sən bunlara qarşı laqeydsən. Lakin...

– Lakin? – deyə Penqrof soruşdu.

– Lakin sənə deməliyəm ki, bu bambuq Hindistanda qulançar evəzinə bişmiş sərf olunur.

Penqrof:

– Otuz fut hündürlüyündə qulançar, – deyə səsləndi. – Dadlıdır da?

Herbert:

– Görünməmiş dərəcədə dadlıdır!... – dedi. – Ancaq bişmiş otuz futluq ağaclar yox, bambuqun körpə zoğları işlənir.

Penqrof bu dəfə onun fikrini bəyəndi.

– Çox gözəl, oğlum, çox gözəl! – dedi.

– Bunu da əlavə edim ki, bunun körpə zoğlarına sirkə töküləndən sonra gözəl bir yemək hesab edilir...

– Lap yaxşı, Herbert, lap yaxşı.

– ...və nəhayət bambuqun şirəsi çox dadlı bir içkidir.

– Vəssalam? – deyə dənizçi soruşdu.

– Vəssalam.

– Onu tütün kimi çəkmək olmazmı?

– Təəssüf ki, olmaz, yazıq Penqrof!

Gecəni keçirmək üçün Herbertlə dənizçiyə uzun zaman yer axtarmaq lazım gəlmədi. Dalğaların hər gün şiddətlə qayalara çapılması buraları ovmuş və cənub-qərb küləkləri buranı aşındırmışdı, burada bir çox mağaralar vardı; hava pis olduğu zaman gecə buralara sığınmaq olardı. Lakin onlar mağaralardan birinə girmək istədikləri zaman oradan hiddətli bir nəriltili eşidildi.

– Geriyə! – deyə dənizçi bağırdı. – Bizim tufənglərimiz xırda qırma ilə doldurulmuşdur. Belə nərildəyə bilən bir heyvana bu qırma duz qırığından artıq zərər yetirməz.

Bu sözləri deyərək dənizçi Herberti geriye, qayanın altına çəkdi; bu iş də lap yerində oldu; çünki bunlar çəkilən kimi zağanın ağzında gözəl bir heyvan göründü.

Bu yaquar idi, özü də Asiya yaquarları kimi iri idi. Alnından quyruğunadək uzunluğu beş futdu. Bunun sarı dərisi qara xallı zolaqlarla örtülü, qarnının altı isə çirkli ağ rəngdə idi. Herbert bu yırtıcı heyvanı tanıdı; bu qaplanın rəqibi idi.

Yaquar tüklerini qabardıb qanla dolmuş parlaq gözlərilə irəli addımladı; onun insanla çarpışdığı guya ilk dəfə deyildi.

Bu anda Gedeon Spilet qayanın dalından göründü. Jurnalistin yaquarı görməmiş olduğunu zənn edərək, Herbert qorxunu xəbər vermək üçün ona tərəf atılmaq istədi. Jurnalist tərpenməsin deyə əlilə ona işarə etdi, özü arxayınca yaxınlaşmağa başladı. Onun qaplan ovuna çıxması ilk dəfə deyildi. O, heyvana on addım yaxınlaşaraq tufəngi üzünə tutub dayandı. Onun üzündə bir əzələ belə tərpenmirdi. Yaquar yumaq kimi büküldü və bir saniyə sonra ovçuya doğru atıldı. Lakin tam bu anda jurnalist tufəngin çaxmağını çəkdi; qaşqasına güllə dəymiş heyvan ölüsü yerə sərdi. Herbertlə Penqrof onun yanına yüyürdülər. Bunlardan bir qədər aralı olan Nabla Sayrus Smit də buraya qaçıb gəldilər; onlar yerə serilmiş gözəl heyvanı gören kimi heyrətdən dondular.

Herbert:

– Ah, mister Spilet! Bilsə idiniz mən sizinlə necə öyünür və sizə necə paxılıq edirəm! – dedi.

– Sən özün bu işi mənim kimi bacarardın, – deyə jurnalist cavab verdi.

– Mən? Bu qədər soyuqqanlıqla?

– Belə hallarda sən düşün ki, yaquar – dovşandır; bu halda sən heç də təşvişə düşmədən onu öldürərsən.

Penqrof jurnalistin ağzından söz alaraq:

– Görürsən, Herbert, bundan sadə nə ola bilər?

Gedeon Spilet dedi:

– İndi, dostlarım, madam ki, yaquar mağaranı boşaltdı, biz gecəni burada dinc və rahatca keçirə bilərik.

Penqrof:

– Orada başqa yaquarlar yaşayırsa? – deyə soruşdu.

Jurnalist cavabında:

– Hər ehtimala qarşı mağaranın ağzında ocaq yandırırıq, – dedi. – Onda biz, heç bir yırtıcı heyvanın mağara astanasını keçməyəcəyindən arxayın ola bilərik.

Dənizçi:

– Nə olar, indi yaquar otelinə buyurun, – dedi və yaquarın cəmədəyini sürükləyərək, mağaraya hamıdan qabaq girdi.

Kolonistlər mağaranı tutaraq hər şeydən əvvəl buraya çırpı ehtiyatı yığdılar. Bu zaman Nab heyvanın dərisini soymaqda idi.

Sayrus Smit də bambuq meşəsini görüb bir neçə ağac qırdı və hazırlanmış odunların üstünə yığdı.

Sonra içərisinə sür-sümük dağılmış olan mağaranın içində qumun üstündə oturdular; gözlənilməyən hücum ehtimalına qarşı tufənglərini doldurub sonra axşam yeməyinə başladılar.

Yuxuya getmədən əvvəl onlar mağaranın ağzında ocaq yandırdılar. Tam bu anda partlayış səsləri eşidildi. Yanan bambuq top kimi partlayırdı. Elə, tək bu partlayış səsi yırtıcı heyvanları mağaradan kifayət qədər uzaqda saxlamalı idi.

Bu gurultulu effekt ixtiranın şərəfi, Sayrus Smitə aid deyildi. Mərkəzi Asiyanın qorxunc yırtıcılarını qorxutmaq üçün tatarlar lap qədim vaxtdan bu üsulu tətbiq edirdilər.

Beşinci fəsil

Cənub sahil boyunca qayıtmaq təklifi. Sahilin şekli. Güman edilən qəza izlərinin axtarılması. Hava balonunun qalıqları. Təbii limanın tapılması. Gecə yarısı Razılıq çayı sahilində. Axınla üzən qayıq.

Sayrus Smitlə yoldaşları, yaquar tərəfindən “nəzakətlə” iltifat edilən mağarada körpə uşaqlar kimi dinc yatdılar.

Günəş yenidən doğanda kolonistlər sahilə, burunun kənarında idilər; onlar gözlərinin qarşısında geniş açılmış horizontu diqqətlə gözədən keçirirdilər. Mühəndis yenidən yəqin etdi ki, nə sadə gözlə, nə də müşahidə durbini ilə horizontda, fırtınadan qırılmış gəminin nə yelkənini, nə də gövdəsini görmək mümkün deyildir.

Sahilin gözlə görünə bilən hissəsi də tamamilə boşdu. Bununla bərabər yaxınlarda adanın qərb sahilini gözədən keçirmək lazım

gəlirdi, – ola bilər ki, məsafə uzaq olduğu üçün görünməyən adamlar sahiləki yarıqanların bir yerində sığınmış olsunlar.

Bu kəşfiyyatı nə zaman etməli; bu günü, noyabrın 2-ni buna həsr etməlimi?

Bu iş kolonistlərin ilk planlarına daxil olmamışdı. Onlar qayıq Razılıq çayının başlanğıcında ağaca bağlı qoyaraq, oraya qayıtmağı və axınla başlaşağı Qranit saraya enməyi nəzərdə tutmuşdular. Plan bu mülahizə ilə düzəlmişdi ki, qəza izləri adanın məhz qərb sahilində daha tez tapıla bilər. Lakin bu sahilə şübhəli heç bir şey olmadığına əmin olduqdan sonra, cənub sahilində də kəşfiyyat etmək lazım bilindi.

Güman edilən qəza məsələsini sonuna qədər aydınlaşdırmaq üçün, Gedeon Spilet, kəşfiyyatı davam etdirməyi birinci olaraq təklif etdi. Reptiliya burnunun Caynaq burnundan nə qədər uzaq olduğunu o, Sayrus Smitdən soruşdu.

Mühəndis:

– Sahilin bütün qatlarını gəzmək lazım gəlsə, təqribən otuz mil, – deyə cavab verdi.

Gedeon Spilet:

– Otuz mil! – deyə təkrar etdi. – Tam birgünlük yol! Mənə belə gəlir ki, biz Qranit saraya yenə də cənub sahilə boyunca qayıtmalıyıq.

Herbert etiraz etdi:

– Axı Caynaq burnundan da Qranit saraya hələ onca mil var.

– Yaxşı, qırx mil hesab edirik, – deyə jurnalist razılaşıdı. – Yenə də həmin bu yol ilə getməliyik. Biz yorulacağıq, lakin əvəzində biz bu adanı öyrənmiş olarıq, sonra bir də belə uzun səyahətə çıxmağa məcbur olarıq.

Penqrof:

– Bu doğrudur, lakin qayıq necə etməli? – deyə soruşdu.

Gedeon Spilet cavab verdi:

– Qayıq, Razılıq çayının qolunda bir gün gözetçisiz qaldı; qoy, iki gün də dursun. Adadakı oğruların qaynaşmasından şikayət etməyə əlimizdə hələ əsas yoxdur.

İndi də dənizçi etiraz etdi:

– Yenə də, – dedi, – mən tısbağa hadisəsini xatırlayanda, şübhə etməyə başlayıram.

– Tısbağa! Tısbağa! Məgər bilmirsən ki, tısbağanı qabarma çevirmişdir?

Mühəndis:

– Kim bilir? – deyə pıçıldadı.

– Lakin, – deyə Nab ağzını açıb bir şey demək istədisə də susdu.

Mühəndis:

– Sən nə demək istədin, Nab? – deyə soruşdu.

Nab davam edərək:

– Əgər biz cənub sahilə qayıdası olsaq...

– Razılıq çayı yolumuzu kəsəcəkdir, – deyə Herbert də onun sözünü tamamladı. – Və o biri sahilə keçmək üçün nə körpü olacaqdır, nə də qayıq, – dedi.

Yenə də dənizçi etiraz etdi:

– Bunlar boş şeydir, – dedi. – Bir neçə ağac kəsib çaydan keçərik.

Gedeon Spilet:

– Biz Uzaq qərb meşələri ilə əlaqə saxlamaq istəyiriksə, çayın üzərindən körpü salmalıyıq.

Penqrof:

– Körpümü? – deyə səsləndi. – Mister Smit ki mühəndisdir. Biz rica etsək, o körpü salar. Bu gün çaydan keçmək işinə gəlincə, bu məsuliyyəti mən öz boynuma götürürəm və söz verirəm ki, sizin bir sapınız belə islanmayacaqdır. Bizim hələ birgünlük də azuqə ehtiyatımız var. Bundan başqa bu gün bəlkə dünənkindən çox quş ovu düşəcəyik. Buna görə də yola düşməyimizi təklif edirəm!

Jurnalistin, dənizçi tərəfindən belə ciddi surətdə müdafiə edilən təklifi ümumiyyətlə qəbul edildi, – hər kəs qəza haqqındakı şübhə və inamsızlıqdan tezəcə azad olmaq istəyirdi. Buna görə də yubanmadan yola düşmək lazımdı, çünki qırx mil yolu getmək asan deyildi; gecə düşüncəyədək Qranit saraya çatmağı heç xəyala belə gətirmək olmazdı.

Səhər saat altıda kiçik dəstə cənub sahilə boyunca yol gedirdi. İkiayaqlı və dördayaqlı heyvanlar ola biləcək qarşılaşmanı əvvəlcədən nəzərdə tutaraq, tüfənglər doldurulmuş və dəstənin qabağınca gedən Topa da meşənin kənarlarını “axtarmaq” əmr olunmuşdu.

İlan yarımadası quyruğunu əmələ gətirən ucdan başlayaraq yol, beş mil məsafədə bir dairə şəklində gedirdi. Kolonistlər bu yolu sürətlə keçdilər. Ən ciddi axtarışa baxmayaraq nə qəza əlaməti, nə düşərgə izləri, nə ocaq külü, nə insan izi tapmaq mümkün olmadı.

Buradan, sahil adanın içərisinə doğru qıvrılıb Vaşinqton buxtasını əmələ gətirdiyi yerdən, kolonistlər adanın bütün cənub sahilini ovuc içi kimi görürdülər. Caynaq burunu cənuba doğru iyirmi beş millik bir məsafədə görünürdü; o şəhər dumanı içində gizlənmiş və bir sıra sərab¹ üzündən göylə okean arasında havada asılı kimi nəzərə gəlirdi. Kolonistlərin olduğu yerdən böyük buxtanın mərkəzinədek sahil geniş çimərlikdən ibarətdi; bu çimərlik yerə bərk yatmış, üstünü hamar qum örtmüşdü; bu yerin ətrafını meşə ətikləri əhatə edirdi. Daha sonra sahil çox girintili-çıxıntılı idi, dənizə qərribə bir şəkildə uzanmış iti və yastı dillər, ara-sıra tutqun rəngli qayalarla əvəz edilirdi. Bu xaos yalnız Caynaq burnunda bitirdi.

Sahilin şəkli belə idi. Dincəlmək üçün bir neçə dəqiqəliyə dayanmış olan kolonistlər, adanın bu məlum olmayan hissəsini maraqla seyr edirdilər.

Penqrof dedi:

– Bu sahilə atılmış gəmi labüd həlak olar. Bura çox təhlükəli yerdir. Sahildə qumlu dərələr, uzaqda tutqun, çətin seçilən qayalar.

Jurnalist onun sözünün qabağında:

– Yenə də, qəza izləri qalardı, – dedi.

Dənizçi:

– Gəminin qırıqları qayalarda qala bilərdi, lakin bu dayazlıq yerdə yox, – deyə cavab verdi.

– Nə üçün belə?

– Çünki bu lillər qayadan daha çox təhlükəlidir. Bunlar, üzərinə düşən hər şeyi sorur. Çoxtonlu bir gəminin gövdəsini, bunların yerli-dibli udması üçün yalnız bir neçə gün kifayətdir.

– Deməli, Penqrof, sizin rəyinizcə, qəzaya uğramış gəmidən bu qumlarda heç bir iz qalmaması təəccüblü bir şey deyildir?

– Heç də təəccüblü deyildir. Lakin belə olsa idi də, külək gəmi kəndirinin yüngül qırıqlarını sahilə, dənizdən çox uzaqlara aparmalı idi.

Mühəndis:

– Eybi yoxdur, axtarışımıza davam edək, – dedi.

Günorta saat birdə kolonistlər artıq Vaşinqton buxtasının mərkəzində idilər. Şəhərdən bəri onlar iyirmi mil qədər yol gəlmişdilər. Qəlyanaltı etmək üçün burada düşərgə düzəldilər.

Penqrof tetra quşu ovlayır

¹ Susuz çöldə, səhrada yer üstünə yığılan buxarın uzaqdan su kimi görünməsi, ilğim

Sahil buradan qatlaşır, suya qədər enən qayaların yarıqları arasına soxulurdu. Bu dəqiqədə bu qayalar qabarmanın yüksək suyu altında idi; lakin çəkilmə başlayanda üzə çıxacaqdı. Okeanın dalğaları suyun altından çıxmış qayaların təpəsinə çarpır, köpüklü incə laylarla sahilə cumurdu. Caynaq burnunadək sahil xətti qayalarla meşə otəkləri arasına sıxışdırılmış ensiz bir zolaq şəklində uzanıb gedirdi. Yolu boy rast gəlinən olan bir çox qaya uçqunları yolu çətin keçilə biləcək bir hala salırdı.

Yarım saatlıq istirahətdən sonra kiçik dəstə yenidən yola düşdü; kiçik bir şey bunların diqqətini cəlb etdikdə onlar sahilin hər qatını, sahil boyunda olan hər qayanı diqqətlə tədqiq edirdilər. Lakin gəmi qırığı hesab etdikləri şeyin sadəcə daş və ya yosun olduğu anlaşılanda, kolonistlər hədsiz dərəcədə məyus olurdular. Bunlar eyni zamanda müəyyən edirdilər ki, bu sahilə yeməli ilbizlər boldur. Bir də Razılıq çayı ilə əlaqə öz yoluna qoyulandan sonra, bütün bu qida ehtiyatından istifadə edilə bilərdi.

Bu gedişlə kolonistlərin ümidləri burada da boşa çıxdı. Qərb sahilində olduğu kimi, cənub sahilində də heç bir qəza izi yoxdu.

Gündüz saat üçə yaxın Sayrus Smitlə yoldaşları kiçik, gizli bir buxtaya çatdılar; bu buxta dəniz tərəfdən heç görünməyən təbii bir liman təşkil edirdi.

Buxtanı açıq dənizlə birləşdirən dar boğaz qayalar arasında qırılıb gedirdi.

Zəlzələ buxtanın dərinliyindəki qayalarda bir yarıq açmışdı, bu yarıqdan yaylağa doğru maili bir yamac vardı. Caynaq burnundan on mil aralı olan bu buxta, Uzaq görünüşlü yaylağın düz xətti üzrə, dörd millik məsafəsində olurdu.

Gedeon Spilet burada dincəlməyi təklif etdi. Jurnalistin təklifini hamı bəyəndi; çünki yeriməkdən hamı acmışdı, nahar vaxtına hələ qaldığına baxmayaraq hamı iştaha ilə yeyirdi.

Nahar əvəzinə azuqənin qalanını yemək və sonra Qranit sarayadək heç yerdə dayanmamaq qərara alındı.

Bir neçə dəqiqə sonra, kolonistlər gözəl, şaxəli ağacların kölgəsində oturub Nabın zənbildən çıxardığı yeməyin üstünə görməmiş kimi töküldülər.

Bunların oturduğu meydança dəniz səviyyəsindən əlli-altmış fut yüksəkdi; belə ki, buradan hətta çox uzaqda olan İttifaq buxtası da görünürdü. Lakin həm Qurtuluş adası, həm də Qranit saray sıx

ağac hasarı ilə örtüldüyündən görünmürdü. Kolonistlərin ən əvvəl müşahidə durbini ilə horizonta baxdıqlarını söyləməyə ehtiyac yoxdur. Lakin horizont tamamilə təmizdi. Sahilin bu meydançadan Caynaq burnunadək tədqiq edilməyib qalan hissəsində də heç bir qəza əlaməti gözə dəymədi.

Gedeon Spilet dedi:

– Görünür biz heç bir şey tapmayacağıq. Bu fikirlə razılaşmalıyıq. Bizim üçün təsəlli yalnız bircə şey olacaqdır, kimsə Linkoln adasına malik olma haqqını bizdən iddia etməyəcəkdir.

Herbert:

– Yaxşı, bəs qırma? – deyə soruşdu. – Zənnimcə, bunu biz yuxuda görməmişik.

Penqrof sınımış dişini xatırlayaraq:

– Yox, – dedi, – onu andıra qalsın!

Jurnalist:

– Bəs nəticə nə çıxarmağı əmr edirsiniz, – deyə təkid etdi.

Mühəndis mübahisəni kəsmək üçün:

– Belə nəticə, – üç ay əvvəl adaya qeyri-iradi olaraq bir gəmi yan almışdır, – dedi.

Jurnalist:

– Necə, Sayrus, siz gəmini qumların sorduğunu, ondan ən xırda bir iz belə qalmadığınımı zənn edirsiniz, – deyə səsləndi.

– Yox, əziz Spilet, mən elə düşünmürəm. Lakin bunu xatırlamanızı arzu edirəm ki, əgər üç ay əvvəl bir adamın adada olması bir şübhə doğurmursa, həmin adamın indi adada olmaması da heç şübhə doğurmamalıdır.

Herbert danışığa qarışaraq dedi:

– Deməli, mən sizi doğru anlamışamsa, siz belə zənn edirsiniz ki, gəmi geri qayıtmışdır.

– Əlbəttə.

Nab dərhal:

– Biz də vətənə dönmək ümidini həmişəlik olaraq itirmişik? – deyə soruşdu.

– Bəli, qorxuram ki, həmişəlik.

Artıq ev həsrəti çəkməkdən yorulmuş Penqrof:

– Yaxşı, biz ki bir də ev üzə görməyəcəyik, o halda qalxın, Qranit saraya gedək, – dedi.

O hələ ayağa qalxmamışdı ki, Topun hürdüyü eşidildi, it ağzında palçığa bulanmış bir əsgə parçası meşədən çıxdı.

Nab itin ağzından əsgini dartıb aldı.

Top yenə hürürdü. O hürə-hürə gah meşəyə qaçır, gah geri qayıdır və guya sahiblərinin onun ardınca gəlmələrini xahiş edirdi.

Penqrof bağırırdı:

– Oh, deyəsən Top qırma tarixinin müəmmasını tapmışdır.

Herbert də bağıraraq:

– Qəzaya uğrayan adam oradadır, – dedi.

– Bəlkə o yaralıdır, – deyə Nab əlavə etdi.

– Ya ölmüşdür, – deyə jurnalist əlavə etdi.

Kolonistlər itin ardınca meşəyə yüyüdürlər. Onlar hər ehtimala qarşı tüfənglərinin qundağını yuxarı qaldırdılar. Onlar meşə ilə xeyli yol getdilər, lakin bu onlar üçün nə qədər təəssüflü bir hal olsa da heç yerdə addım izi görmədilər. Kollara, sarmaşıqlara əl dəyilməmişdi. Topun ardınca getmək üçün, hətta balta ilə yol açmaq lazım gəlirdi. Bu vaxta qədər buradan insan keçmiş olduğunu düşünmək çətindi.

Ancaq Top yolundan dönməyərək qorxusuz və cəsarətlə irəliləyirdi. Görünür o, adamları öz dalınca apardığı yeri və məqsədi çox yaxşı bilirdi.

Yeddi-səkkiz dəqiqə qaçaraq getdikdən sonra, Top birdən dayandı. Kolonistlər onun dalınca meşədəki talaya çıxdılar; tala yüksək ağaclarla əhatə olunmuşdu. Lakin onlar nə qədər baxdı-larsa, nə otun üzərində, nə ağacların altında qeyri-adi heç bir şey görmədilər. İt iri bir şam ağacının dibində atılıb-düşür, ucadan hürürdü.

Birdən Penqrof qəhqəhə çəkib güldü.

– Nə məzəli işdir, – dedi. – Bax, buna heç sözüm yoxdur.

– Nə olmuş, nə olmuş? – deyə mühəndis soruşdu.

– Biz qəza izini dənizdə və quruda axtarırdıq.

– Nə olsun ki?..

– Bu izlər yuxarıda imiş!

Dənizçi şam ağacının təpəsindən asılan böyük ağ parçanı barmağı ilə yoldaşlarına göstərdi.

Jurnalist düşünmədən:

– Bu ki gəmi deyildir, – deyə səsləndi.

Dənizçi rişxəndlə:

– Bağışlayasınız, – deyə etiraz etdi.

– Necə?

– Bu şam ağacından asılan, bizim hava balonumuzun tez xarab olan qalıqlarıdır.

Penqrof yanılmırdı. Doğrudan da onların hava balonunun pərdəsi şam ağacından asılmaqda idi.

Dənizçi bərkədən bir “ura” nidası ilə bağıraraq əlavə etdi:

– Burada nə qədər yaxşı parça var. Bu on il bizim əynimizin dəyişikliyi üçün çatır. Düşünün, bundan nə qədər köynək və əl yaylığı çıxar. Mister Spilet, deyin görüm dünyanın hansı yerində ağacda köynək bitir?

Aerostatın havadakı axırıncı sıçrayışından sonra onun yenidən adaya düşməsi kolonistlər üçün bir xoşbəxtlikdi. Onlar, adamı hava balonu ilə tərk etmək təcrübəsində olmaq üçün onu ya indiki şəkildə saxlaya bilər və ya bu yüz kvadrat futlarla olan parçanı əvvəlcə üzərinə çəkilmiş lakdan təmizləyərək, təsərrüfat ehtiyacı üçün işlədə bilərdilər. Penqrofün sevincinə bütün kolonistlərin şərik olacağı aydındı.

Daha təhlükəsiz bir yerdə saxlamaq üçün ağacdən asılmış pərdəni götürmək lazım gəlirdi. Bu da asan iş deyildi. Nab, Herbert və Penqrof ağaca dırmaşib böyük aerostatı pərdə qarışıq oradan götürmək üçün möcüzəli bir çeviklik göstərməli idilər.

Bu iş onların iki saatdan artıq vaxtını aldı və nəticədə kolonistlər ventilləri, yayları və mis haşiyəsi ilə bərabər yalnız pərdənin özünü deyil, həmçinin böyük bir toru da, yəni çox miqdarda kəndir, məftil, halqa və lövbər də əldə etmiş oldular.

Pərdə çox yaxşı qalmışdı, onun yalnız bircə yeri yırtılmışdı.

Bu tam mənasilə göydən düşmüş bir nemətdi.

Dənizçi:

– Doğrudan da, mister Smit, biz bir zaman adamı tərk etmək qərarına gəlsək, bu işi balonlamı etməliyik, – dedi. – Bu iri şeylərin işini heç zaman əvvəlcədən bilmək olmur. Bu hava balonları adamı istədiyi yerə aparmır, biz bunu yaxşı bilirik. İnanın, iyirmi tonluq gəmi düzəltmək bundan nə qədər asandır; siz mənə bu pərdədən bizan¹ və foq² kəsməyə icazə verərsiniz, qalanını da biz dəyişəyə işlədərik.

¹ Qabaq dor ağacının alt yelkənidir.

² Böyük dor ağacının alt çəp yelkənidir ki, bu yelkən vasitəsilə gəminin sürəti artırılır.

Mühəndis:

– Baxarıq, Penqrof, baxarıq, – deyə cavab verdi.

Nab da:

– Hələlik bu sərvəti gizlətmək üçün bir yer tapmalıdır. – dedi.

Həqiqətən belə ağır parça və kəndir yükünü Qranit saraya sürüyüb aparmağı düşünmək belə lazım deyildi. Onu aparmaq üçün araba gətirincəyədək ilk tufan təhlükəsindən əmin bir yerdə gizlətmək lazımdı. Kolonistlər çox zəhmətlə bu tapıntıyı sahilə sürüyüb, orada bir mağarada gizlətdilər, bu mağaraya nə külək, nə yağış, nə dalğa girə bilməzdi.

Penqrof dedi:

– Bizə şlaf lazımdı, o da tapıldı. Lakin bu şlaf açarlarla bağlanmadığı üçün mağaranın girəcəyini ikiayaqlı oğrulardan yox, dördayaqlılardan gizlətməliyik.

Axşam saat altıda artıq hər şey yerbəyer edildi: onlar yola davam edə bilərdilər. Kiçik buxtaya “Balon limanı” adı verildi. Caynaq burnuna gedərkən yolda Penqrof mühəndislə, irəlində görülməli cürbəcür işlər haqqında söhbət edirdi. Adanın cənub sahililə əlaqəni asanlaşdırmaq üçün hər şeydən əvvəl Razılıq sayı üzərindən körpü salmaq lazımdı. Bundan sonra pərdəni arabaya yükləmək olardı; çünki qayıq belə ağırlığı saxlaya bilməzdi. Daha sonra göyörtəli qayıq düzəltmək lazımdı; bunu Penqrof yelkənli qayıq kimi düzəldəcək olsa idi, onda adanın ətrafında daha uzaqlara səyahət etmək olardı.

Kolonistlər Tapıntı burnuna, yəni qumun üzərində atılmış sandığı tapdıqları yerə çatanda, artıq gecə düşmüşdü. Bu yerlər demək olar ki, onlar tərəfindən tədqiq edilmişdi, burada heç bir qəza izi yoxdu. Buna görə də gəminin adanı tərk etmiş olması haqqında Sayrus Smitin fikrillə şərik olmaqdan başqa ayrı çarə qalmırdı.

Tapıntı burnundan Qranit saraya qədər olan yol dörd mildən çox deyildi. Kolonistlər bu yolu sürətlə getdilər, gecə yarısına yaxın onlar Razılıq çayının ilk dönüşünə çatdılar.

Burada çayın eni səksən futa qədər idi. Onu üzüb keçməyi heç ağla gətirmək olmazdı. Məlum olduğu kimi Penqrof, kolonistləri çaydan keçirməyi öhdəsinə götürmüşdü. Bu uzun yol hamını son dərəcə yormuşdu; hava balonu ilə əlləşmək də yoldakı çətinliyə əlavə edilmişdi. Qranit saraya çatmaq, axşam yeməyini yeyib yat-

maq üçün hamının səbri tükənmişdi. Çayın üzərindən körpü salınmış olsaydı, onlar dörd saatdan sonra Qranit sarayda olardılar.

Lakin hələ körpü yoxdu. Gecə isə göz gözü görməyəcək dərəcədə zil qaranlıq idi.

Penqrof qalan kolonistlərə verdiyi vədi yerinə yetirməyə hazırlaşdı. Bunun üçün o, Nabla birlikdə iki ağac kəsməyi qərara aldı; dənizçi bundan sala bənzər bir şey düzəltmək istəyirdi.

Sayrus Smit ilə Gedeon Spilet çayın kənarında oturub dənizçiye yardım etmək vaxtının çatmasını gözləyirdilər. Herbert yuxulamaq üçün sahilə gəzirdi.

Birdən gənc, mühəndisin yanına qaçdı, əlilə çayı göstərərək:

– Ona baxın, bu axınla üzən nədir? – deyə bağırdı.

Penqrof öz işini dayandırdı, suyun səthində hərəkət edən qaramtıl şeyi göstərərək:

– Bu qayıqdır, – dedi.

Hamı diqqətlə baxaraq, doğrudan da axınla gələn qayığı görüb buna xeyli heyran etdilər.

Dənizçi:

– Ey qayıqdakılar! – deyə adət etmiş olduğu üzrə bağırdı; o burasını düşünmədi ki, bu kimi hallarda özünün burada olduğunu bildirməmək daha yaxşı olardı.

Cavab gəlmədi. Qayıq axınla üzməsində davam edirdi. Qayıq artıq onların on addımlığında idi. Dənizçi:

– Bu bizim qayıqdır. O ağacdən açılaraq axınla üzür, demək lazımdır ki, tam vaxtında dadımıza çatmışdır, – dedi.

Mühəndis:

– Bizim qayıq? – deyə pıçıldadı.

Penqrof doğru deyirdi; o, doğrudan da kolonistlərin qayığı idi, ağacdən açılıb Razılıq çayının axını ilə yavaş-yavaş başaşağı üzürdü. Onu dərhal tutmaq lazımdı; yoxsa o dənizə doğru gedə bilərdi. Nab ilə Penqrof tələsik ağacdən uzun budaqlar kəsib qayığı tutmağa başladılar.

Dənizçi azacıq sonra budağı qayığa ilişdirib sahilə çəkdi. Mühəndis birinci olaraq onun içinə atıldı, yan almaq üçün lazım olan ipi tutdu, onu gözədən keçirdi və inandı ki, doğrudan da ip qayaya sürünməkdən qırılmışdır.

Mühəndis yavaş səslə jurnalistə:

– Bilirsiniz, – dedi, – hadisələrin bu gedişini...

Jurnalist onun sözünü bitirməsinə imkan verməyərək:

– Heyrətli adlandıra bilməzsiz! – dedi.

Lakin bu hadisənin heyrətli olub-olmaması bir kənarda dursun, hadisələrin bu sayaq gedişi kolonistlər üçün bir xoşbəxtlikdir. Penqrof, Herbert, Nab və jurnalist bir-bir qayığa mindilər. Üç birincilər heç şübhə etmirdilər ki, yanılma ipi özü sürülüb qırılmışdır. Lakin onlar, sahilə olduqları vaxt qayığın üzüb gəlməsinə də təəccüb etməyə bilməzdilər. Qayıq on beşcə dəqiqə əvvəl üzüb gəlsə idi, heç kəs onu tuta bilməz və qayıq dənizə gedərdi.

Kürekləri bir neçə dəfə yellətdikdən sonra kolonistlər çayı keçib Qranit sarayın lap yanında sahilə çıxdılar. Qayığı qumun üstünə çəkib nərdivanı tərəf getdilər.

Lakin Top birdən bərkəndən hüddü, qaranlıqda əli ilə kəndir nərdivanı axtaran Nab da qışqırdı.

Nərdivan yoxdu...

Altıncı fəsil

Penqrof bağırır. Buxarıda keçirilən gecə. Herbertin oxu. Sayrus Smitin təklifi. Gözlənilməyən qərar. Qranit sarayda nə olmuşdu. Kolonistlər nökrəri necə tapmışdılar.

Sayrus Smit sakit dayandı. Onun yoldaşları nərdivanın hər hansı bir yolla açıldığını, küləyin onu bir tərəfə apardığını zənn edərək, əllərilə divanı araşdırmağa başladılar. Lakin nərdivan tapılmadı. Şiddətli külək onu yuxarıdakı meydançaya atmış olduğunu, bu göz gözü görməyən sıx qaranlıqda yoxlamaq mümkün deyildi.

Penqrof sərt bir səslə:

– Əgər bu zarafat isə, çox yersiz və mənasızdır, – dedi. – Qranit saraya qayıdıb, öz otağına qalxmaq üçün də nərdivanı tapmaq, – belə zarafat yorğun adamlara heç xoş gəlməz.

Nab ah çəkib inlədi.

Herbert:

– Axı, canım, külək yoxdu, – dedi.

Penqrof yenə:

– Mənə elə gəlir ki, Linkoln adasında heyrətli işlər olur, – deyə səsləndi.

Jurnalist:

– Burada təəccüblü nə var ki, Penqrof? – deyə etiraz etdi. – Bundan sadə heç bir şey yoxdur. Biz burada olmayan kim isə saraya girmiş, rahatca yerləşmiş və nərdivanı çəkmişdir.

Dənizçi:

– Axı bu kimdir? – deyə həyəcanla soruşdu.

– Peqarini qırma ilə yaralayan ovçu, – deyə Gedeon Spilet cavab verdi. – Onun varlığını danmaq olmaz, yoxsa bu son macərə heç bir şeylə izah edilə bilməzdi.

Penqrof əsəbi bir halda:

– Aha, əgər orada birisi gizlənirsə, mən onu səslərəm, zənnimcə, o da mənə cavab verər, – dedi.

O göy gurultusuna bənzər səsilə “hey” deyə elə bağırdı ki, qayalar titrədi. Kolonistlər hazır dayandılar. Qranit sarayda bir sıra boğuş əlləşmələr eşidildi. Lakin Penqrofun bağırtısına kimsə cavab vermədi. O yenə də: “Hey, orada kim var?” – deyə bağırdı. Yenə də heç bir cavab gəlmədi.

Bu hadisədə elə bir şey vardı ki, bu işlərlə heç maraqlanmayan adamı belə heyratə gətirə bilirdi. Kolonistlər isə bu hadisə ilə son dərəcə əlaqədar idilər. Bunların olduğu vəziyyətdə ən əhəmiyyət-siz hadisə çox ciddi nəticə doğura bilirdi, bunların adada olduqları yeddi ay ərzində bu hadisə ilə müqayisə ediləcək heç bir iş olmamışdı.

Bu hadisənin gözlənilməməsi və heyrətli olmasından sarsılan kolonistlər yorğunluğu unudaraq, Qranit sarayın ətəyində hərəkətsiz dururdular. Onlar, bir-birindən mənasız olan müəmmalar və fikirlər içərisinə dalaraq nə düşünmək, nə etmək lazım olduğunu bilmirdilər. Nab öz mətbəxinə qayıtmaq mümkün olmadığından qəzəblənərək deyirdi; bu hadisənin bütün azuqə ehtiyatının tükəndiyi, yerini də doldurmaq mümkün olmadığı bir dəqiqədə baş verməsi onun kədərinə daha da artırır.

Sayrus Smit dedi:

– Dostlarım, bizim birçə çarəməiz qalır: səhərdək gözləmək, sonra vəziyyətdən asılı olaraq hərəkət etmək. Bu vaxtı Buxarıda keçirməyi təklif edirəm. Orada biz pis havadan qorunmuş olarıq; şam etmək mümkün olmasa da, orada rahatca yata bilərik.

Penqrof:

– Bəs bizim evimizə soxulmuş bu “ədəbsiz” kimdir? – deyə söylənirdi. O, bu məsələni təcili surətdə həll etmək mümkün olmadığı fikr ilə razılaşa bilmirdi.

Bu “ədəbsiz” kim olursa olsun, görülcək ağıllı iş, mühəndisin məsləhətinə əməl edib yatmaq üçün Buxariya getməkdən ibarətdi. Hər ehtimala qarşı Topa, Qranit sarayın pəncərəsi altında qalmaq əmri verildi. Top əmr alanda onu düzgün surətdə yerinə yetirirdi. Topun yiyələri sahilə doğru uzaqlaşdıqları halda, cəsur heyvan qranit divarın dibində qaldı.

Kolonistlər yorğun olduqları üçün bu gecə Buxarının qumu üzərində bərk yatdılar, – deyə iqrar etmək, həqiqəti kobudca pozmaq olardı. Bu anlaşılmaz hadisə onları o dərəcə həyəcana gətirmişdi ki, rahat yata bilmədilər. Qranit saray bunların yalnız evi deyil, eyni zamanda bütün sərvətlərini qoymuş olduqları anbarları idi. Bütün azuqə ehtiyatı, silah, cihaz, alət, hərbi ləvazimat və s. burada saxlanılırdı. Bunların hamısı itşə idi, onlar öz təsərrüfatlarını yenidən düzəltməyə məcbur olacaqdılar. Bu da onlar üçün böyük bədbəxtlik olardı!

Rahatsızlıq içərisində çırpınan kolonistlərdən gah biri, gah o biri hər dəqiqə Buxarıdan çıxır, Topun növbə çəkib-çəkməməsinə diqqət edirdilər. Təkcə Sayrus Smit soyuqqanlı dayanır, onun təcrübə görmüş ağıllı izah edilməsi mümkün olmayan bu faktla barışa bilmirdisə də, şəhərin açılmasını səbir ilə gözləyirdi. O özünün və yoldaşlarının, hətta adlandırı bilmədiyi bir sıra gizli təsirlərdən asılı olduğundan da əsəbiləşirdi.

Gedeon Spilet mühəndisin fikrinə tamamilə şerik çıxdı. Ağıllarına, həyat təcrübələrinə baxmayaraq, onlar, izah edə bilmədikləri bu sirli hadisələr haqqında yavaşcadan danışdılar.

Bir şey şübhəsizdi: adada bir sirt vardı ki, bunlar indi bu sirdən agah ola bilmirdilər.

Herbert bütün bu hadisələr haqqında nə düşünmək lazım olduğunu bilmir, mühəndisdən çox şey soruşmağa da cürət etmirdi.

Naba gəlincə, o öz-özünə deyirdi ki, bütün baş verən hadisələr onu yox, onun cənabım da təşvişə salmalıdır; əgər bu cəsur gənc, laqeydliyi ilə yoldaşlarını təhqir etməkdən qorxmasa idi, bütün gecəni, Qranit sarayda olduğu kimi, qayğısızca yatardı.

Hər kəsdən artıq Penqrof həyəcəndə idi. O tam mənası ilə özündən çıxmışdı.

– Kim isə bizi ələ salır, – deyə o coşurdu. – Mən başqaları üçün gülünc olmağa dözə bilmərəm, – deyirdi. – Bu məsxərəçi mənim əlimə düşərsə, mən bilirəm ona nə edərdim.

Şəfəqin ilk şüaları qızaran kimi, kolonistlər ayağa durdular, tufənglərini güllə ilə doldurub Uzaq görünüşlü yaylağa qalxdılar, şər qə baxan Qranit saray azacıq sonra yeni doğan günəşin şüaları ilə işıqlanmalı idi. Doğrudan da, şəhər saat 5-ə yaxın günəş sarayın qapılarını və yaşıl budaqlar altında gizlənmiş pəncərələrini işıqlandırdı.

Birdən bütün qəlblərdən şiddətli bir bağırıtı qopdu: onların dünün gedərkən bağladığıları qapı taybatay açıqdı.

Qranit sarayı kim isə tutmuşdu. Buna şübhə yoxdu.

Pilləkənin qapıdan meydançaya uzanan yuxarı hissəsi öz yerində idi. Lakin pilləkənin ikinci hissəsi yuxarıya, qapıya çəkilmişdi. Görünür, bu həyasız qonaqlar rahatsız olmaq istəməmişdilər. Bunların kim və neçə nəfər olduqlarını bilmək mümkün deyildi; çünki qapıda kimsə görünmürdü.

Penqrof yenidən bağırırdı. Cavab gəlmədi.

Dənizçi hiddətlənərək:

– Ah, mələunlar! – deyə bağırırdı. – Onlar öz yataqlarında imiş kimi rahatca yatırlar! Ah, piratlar, qaçaqlar, quldurlar!

Onun bağırmasına heç kəs cavab vermirdi. Kolonistlər Qranit sarayın doğrudan da tutulmuş olmasından şübhələnirdilər. Lakin nərdivan hadisəsi bunu inkaredilməz şəkildə isbat edirdi. Hələ bu azdı. Həyasız qonaqların bu saat belə Qranit sarayda olduqlarını qəti inamla söyləmək olardı. Ancaq məsələ oraya çıxma bilməkdə idi.

Herbertin ağına belə bir şey gəldi: oxun ucuna bir kəndir bağlayıb qapının astanasından sallanan pilləkənin son pilləsini nişan almalı; hərgah ox iki pillə ağacının arasından keçərsə, kəndiri aşağı dartıb pilləkəni endirməli, bu surətdə Qranit sarayla əlaqə düzəltməli.

Başqa çarə yoxdu. Bu iş, ilk atışda olmasa da, hər halda on atışın birində nəticə verməli idi. Xoşbəxtlikdən yay, ox ehtiyatı Buxarı dəhlizlərinin birində gizlədilmişdi. Gibisqus ağacının yüngül budaqlarından düzəldilən uzun kəndirlər də orada idi. Penqrof kəndiri oxun arxa ucuna bağlayıb Herbertə verdi. Gənc, yayın girişini dartdı və nərdivanın sallanan ucunu diqqətlə nişan aldı.

Kolonistlər meymunu möhkəm sarıyırlar

Qranit sarayı qəsb edənlərin bu əməliyyata qarşı nə edəcəklərini aydın müşahidə etmək üçün, Sayrus Smit, Gedeon Spilet, Nab və Penqrof bir neçə addım geri çəkildilər. Jurnalist karabini üzünə dirəyib mənzillərinin açıq qapısına tuşladı.

Yay gərildi, ox vıyıltı ilə qopdu; ox kəndiri də dalınca apararaq birinci və ikinci pillənin arasından keçdi.

Ox ilk atışda hədəfə dəymişdi.

Herbert o saniyədə kəndirin ikinci ucunu dartdı; lakin qapıdan bir əl uzanıb havada nərdivandan yapışdı və onu sarayın içinə çəkdi.

Dənizçi:

– Ah, məlun, – deyə bağırdı, – dayan, indicə mən sənə qurğuşun fındıqlar yedirəcəyəm.

Nab:

– Sən kiminləsən? – deyə soruşdu.

– Necə? Sən görmədin?

– Yox.

– Meymun, qorilla, oranqutanq, şimpanze, makakalarla. Biz burada olmadığımız vaxt Qranit sarayı qəsb edən meymunlarla. Kimlə olacağam.

Lap bu dəqiqədə, guya dənizçinin sözünün doğruluğunu təsdiq etmək üçün, bir neçə meymun, Qranit sarayın pəncərə qapaqlarını taybatay açaraq, orada göründülər. Onlar ağız-burunlarını min cür əyərək binanın həqiqi sahiblərinə boyun əyir, alqışlayırdılar.

– Mən doğrudan da bunu zarafat zənn edirdim, – deyə Penqrof səsləndi. – İndi ki belə oldu, bu məsxərəçilərdən biri bu saat qalanlarının oduna yanar.

Bu sözlərlə dənizçi tüfəngi üzünə dirəyib atdı. Meymunların birindən başqa, hamısı dərhal sarayın içində gizləndilər; bir meymun ölümcül yaralanaraq yerə düşdü.

Bu, şübhəsiz insanabənzər cinsdən olan böyük bir meymundu. Herbert baxan kimi dərhal onun oranqutanq olduğunu tanıdı.

Nab:

– Nə qərribə heyvandır! – deyə səsləndi.

Penqrof qaşlarını çataraq:

– Bəlkə o qərribədir? – dedi, – lakin mən bilmirəm ki, biz Qranit saraya necə girəcəyik!

Jurnalist:

– Herbert əla nişançıdır, – dedi, – kifayət qədər də oxu var. Bir də təcrübə edir.

Penqrof:

– Heç bir şey çıxmaz, – deyə etiraz etdi, – bu eybəcərlər hiylə-gərdirlər. Onlar nərdivanı əldən verməyəcəklər... Onların bizim anbarda törətdiyi işi ağıma gətirdikcə gözlərim qaralır...

Jurnalist yenə:

– Səbir et, Penqrof! – deyə səsləndi. – Meymunlar bizə uzun zaman başağrısı verə bilməzlər...

– Ancaq onların axıncısı aşağı düşəndə mən buna inanacağam. Bir də, mister Spilet, sizin fikrimizcə, bu məsxərəçilərin neçə düjünü bizim evimizə girmiş olar?

Bu suala cavab vermək mümkün deyildi, çünki meymunlar artıq pəncərədə görünmürdülər. Herbert yenə də oxunu nərdivana sancdı. Lakin onu aşağı dartanda gəlmədi, kəndir qırıldı.

Kolonistlərin vəziyyəti həqiqətən çətinləşdi. Penqrof lap özündən çıxmışdı. Bu hadisənin gülünc tərəfi vardı, lakin kolonistlər üçün indi gülmək zamanını idi! Onlar indi heç şübhə etmirdilər ki, tez-gec Qranit saraya girə biləcəklər, lakin nə vaxt və necə girəcəklərini təsəvvür edə bilmirdilər. Sonrakı iki saatin ərzində də vəziyyət dəyişmədi. Meymunlar pəncərədə görünmürdülər, pəncərənin deşiyindən 3-4 dəfə yalnız qara pəncələr uzandı! Lakin tüfəng güllələri ilə qarşılanan bu pəncələr də həmin dəqiqə yox olurdu.

Mühəndis:

– Gəlin, gizləmək, – deyə təklif etdi. – Meymunlar, mühasirəni aradan qaldırılmış zənn edərək yenə pəncərədə görünəcəklər. O halda Spilet ilə Herbert onları vurmağa başlarlar.

Mühəndisin təklifi qəbul edildi, adanın mahir nişançıları Herbertlə jurnalist qayanın arxasında gizləndilər, Nab, Sayrus Smit və Penqrof ov üçün meşəyə getdilər. Səhər yeməyinin vaxtı idi, lakin kolonistlərin heç bir yeyəcək ehtiyatı yoxdu.

Yarım saatdan sonra ovçular bir neçə göyərçinlə qayıtdılar. Quşları ocaqda birtəhər ütdülər. Meymunlar hələ görünmürdülər.

Gedeon Spilet ilə Herbert gözləmə yerini Topa tapşırıraq yeməyə getdilər, az sonra yenə pusqu yerlərinə qayıtdılar.

Heç bir dəyişiklik olmadan iki saat daha keçdi. Meymunlar heç bir həyat əlaməti göstərmirdilər. Onların sarayı tərk etmiş olduğunu

zənn etmək mümkündü. Çox ola bilsin ki, onlar güllələrin gürultusundan, meymunlardan birinin məhv olmasından qorxub otaqların dibində, ya anbarda dinməz-söyləməz gizlənmişdir. Kolonistlər anbarda olan şeyləri xatırladıqca, mühəndisin tövsiyə etdiyi səbir tezliklə tükənməyə başlayır, tamamilə haqlı və yerli sanılacaq əsəbilik və həyəcanla əvəz edilirdi.

Jurnalist:

– Yox, bu çox axmaq işdir, – dedi. – Bir də bu vəziyyət çox uzun sürə bilər!

Penqrof da:

– Andıra qalsın! Bu meymunları buradan qovmaq üçün nəhayət bir şey düşünmək lazımdır, ya yox? Orada iyirmi meymun da olsa, onların öhdəsindən gələrdik; ancaq bunun üçün onların arasına çaxnaşma salmaq lazımdır. Bunu əldə etmək üçün başqa bir çarə yoxdurmu?

Mühəndis:

– Bircə çarə var, – deyə cavab verdi; görünür, onun ağına bir şey gəlmişdi.

Penqrof:

– Bircə çarə? – deyə soruşdu. – Nə etməli, başqası olmadıqdan sonra, o bir fikir də yaxşıdır, o fikir nədən ibarətdir?

Mühəndis:

– Qranit saraya köhnə su yolu ilə girmək, – deyə cavab verdi.

Penqrof dərhal:

– Bircə mənim axmaqlığıma baxın! – deyə yenidən səsləndi. – Bu necə mənim ağıma gəlməmişdir?

Meymunları saraydan qovmaq üçün kolonistlərin doğrudan da başqa çarəsi yoxdu. Su yolu dəliyi, məlum olduğu üzrə sementlə pərçimlənmiş, daşlarla hörülmüşdü. Lakin bu divarı sökmək, sonra yenə də hörmək olardı. Xoşbəxtlikdən Sayrus Smit göldə suyun səviyyəsini yenidən yuxarı qaldıraraq bu dəliyi örtmək layihəsini hələ həyata keçirməmişdi. O halda bu iş daha çox vaxt alardı.

Uzaq görünüşlü yaylağa qalxmaq üçün, kolonistlər günorta çağı Buxarıdan özləri ilə bərabər ling və külüng götürüb yenidən Qranit sarayın pəncərələri altından keçdilər. Onlar Topu divarın dibində keşikçi qoydular. Əlli addım getməmişdilər ki, itin acıqlı-acıqlı hürdüyü eşidildi.

Onlar dayandılar.

Penqrof:

– Oraya qaçaq! – deyə bağırdı.

Hamı güllə kimi geri qaçdı.

Saraya çatanda, onlar vəziyyətin dəyişmiş olduğunu gördülər.

Doğrudan da, nədənsə, qorxmuş meymunlar, qaçmaqla yaxalarını qurtarmaq istəyirdilər. Bunların ikisi-üçü, bir kəndirbaz çevikliyi ilə pəncərədən-pəncərəyə tullanırdı. Onlar hətta nərdivanı aşağı sallamağı belə unutmuşlar, görünür onlar qorxularından bu sadə qaçış üsulunu da yadlarından çıxarmışdılar. Kolonistlər bunları nişan alır, bir-bir vururdular. Heç bir güllə boşa çıxmadı. Yaralanmış və ölmüş iki-üç meymun kəskin bir qışqırtı ilə sarayın içinə düşdü. Qalanları isə, yerə dəyib ölürdülər.

Bir neçə dəqiqədən sonra Qranit saray yenə sakit vəziyyətdə qaldı.

Penqrof:

– Ura! Ura! Ura! – deyə bağırdı.

Gedeon Spilet ona:

– “Ura” nidası ilə bağırmaq hələ tez deyilmi? – dedi.

Dənizçi etirazla:

– Nə üçün tez olsun? – dedi. – Onların ki hamısı qırılmışdır.

– Sözüüm yox, lakin bu bizim saraya qayıtmağımıza kömək etmən.

– Nə olar, köhnə su yoluna gedərik.

Mühəndis:

– Elə lazım gəlir; lakin yaxşı olardı ki... – deyə sözə başladı, ancaq sözünü bitirmədi. Nərdivan birdən qapının astanasından sürüşdü, açılaraq yerə düşdü.

Dənizçi:

– Ay səni, andıra qalasan! – deyə bağırdı. – Bax bu lap ələ olmadımı?

O bir şey soruşacaq kimi Sayrus Smitə baxdı.

Mühəndis:

– Bu lap qiyamət oldu! – deyə dodağının altında söyləndi və birinci olaraq nərdivana cumdu.

– Ehtiyatlı olun, mister Smit! – deyə Penqrof onu xəbərdar etdi. Bəlkə orada yenə də meymunlardan qalan vardır.

Mühəndis yüyürə-yüyürə:

– Görək də, – deyə cavab verdi.

Kolonistlər hamısı onun dalınca getdilər. Bir dəqiqədən sonra onlar qapıya çatdılar, otaqlar boş idi. Anbarlar salamat qalmışdı.

Penqrof nərdivanın nə cürə düşməsindən bir şey anlamayaraq:

– Bəs bu nərdivan! Onu bizə kim tulladı? – deyə soruşdu.

Bu anda bir qışqırtı eşidildi və qaranlıq dəhlizə qısılmış iri meymun, Nabdan qaçaraq otağa təcili.

Penqrof:

– Ah, quldur! – deyə bağırdı və əlindəki baltanı havada yellə-dərək oranqutanqın başını əzmək istədi; lakin mühəndis onun qolundan yapışdı.

– Ona rəhm et, Penqrof! – dedi.

– Bu meymuna rəhm etmək?

– Bəli. Bizə nərdivanı atan budur!

Mühəndis bunu elə əcaib səsle demişdi ki, onun zarafat etdiyini və ya ciddi söylədiyini anlamaq çətindi.

Bununla bərabər, onun meymuna rəhm etmək üçün olan ricasını yerinə yetirərək, kolonistlər hamısı meymunun üstünə düşdülər, qısa bir mübarizədən sonra onu yerə yıxıb əl-ayağını bağladılar.

Penqrof yüngül bir ah çəkərək:

– Of, indi biz onu nə edəcəyik? – dedi.

Herbert:

– Biz ondan nökr kimi əhliləşdirəcəyik, – deyə cavab verdi.

Bunu deyərkən gənc zarafat etmirdi. O bilirdi ki, bu ağıllı heyvanlar elə çox asanlıqla öyrənirlər.

Kolonistlər öz əsirlərini gözədən keçirməyə başladılar; bu üz bucaqları¹ avstraliyalıların və ya kottentotların üz bucağından azacıq sivri olan insanabənzər meymunların nümunəsi idi.

Oranqutanqlar həmcinsləri yırtıcı babuinlərdən, düşüncəsiz makakalardan, pinti sağunilərdən, çirkin pavianlardan ayrılırlar. Bu meymunlar insan qədər ağıllı olurlar: ələ öyrənmiş oranqutanq süfrə hazırlayır, otaq yığışdırır, paltar, çəkmə təmizləyir, bıçaqdan, qaşıqdan, çəngəldən istifadə etməyi bacarır, hətta ən itaətkar bir nökr kimi, pivə içməyə də alışır. Məşhur fransız təbiətşünasçısı

¹ Bir-birini çarpazlayan iki xətdən əmələ gətirilən bucaqdır; birinci xətt qaşların arasında orta nöqtədən qabaq kəsici dişlərin arasına gedən, ikinci isə bu aralıqdan eşitmə yolunun xarici divarına gedən xətlərdir. Jül Vernin zamanında belə hesab edirdilər ki, irqin inkişaf səviyyəsi alçaq olduqca, üz bucağı da sivri olur. Müəssir elm bu teoriyanı rədd edir.

Buffonun ona uzun zaman və vəfalı olaraq xidmət etmiş bir meymunu olduğu məlumdur.

Kolonistlərin tutduğu oranqutanq bir iri, erkək meymundu, lakin boyu altı fut, bədənini mütənasib qurulmuşdu, döşü geniş, başı kiçikdi. Bunun üz bucağı altmış dərəcəyə çatırdı, başı yumru, burunu çıxıq, tükləri parlaq və yumşaqdı. Xülasə, bu, insanabənzər meymunların mükəmməl bir nümunəsi idi. İnsan gözündən bir qədər xırda olan gözləri ağıllı bir tərzdə parlayırdı. Qalın bıqlarının altında ağ dişləri parlayır, çənəsinin altında qıvrım saqqalı tərpenirdi.

Penqrof:

– Nə gözəl heyvandır! – dedi. – Adam onun dilini bilsəydi, onunla əməlli-başlı danışmaq olardı.

Nab:

– Mister, doğrudanmı siz bu meymunu qulluq etmək üçün götürsünüz? – deyə soruşdu.

Mühəndis:

– Bəli, Nab, – deyə cavab verdi. – O çox yaxşı bir nökr olacaqdır. O gənkdir; buna görə də onu öyrətmək çətin olmayacaq. Qoca oranqutanqları öyrədənə lazım olduğu kimi onun qabaq kəsici dişlərini çıxarmaq lazım olmayacaq. Biz ona yaxşı baxsaq, o bizə alışıcaq, bizdən ayrılmayacaqdır.

Görünür Penqrof “məsxərəçilərlə” nəyin bahasına olursa olsun hesablaşmaq planını unutmuşdu. O, meymuna yanaşıb:

– Necəsən, qoçaq? – dedi. – Özünü necə hiss edirsən?

Oranqutanq xəyanət ifadə etməyən bir səslə inlədi.

– Koloniya üzvləri sırasına girmək istəyirsənmi? Nə deyirsən?

Meymun yenə, nəşə bir şey mırıldandı.

– Maaşı çox istəməzsən ki?

Bu dəfə meymun tamamilə müsbət bir cavab verdi.

Mühəndis:

– Onun danışığı yalnız bir cürdür, – dedi.

– Eybi yoxdur, mister Smit, az danışan nökr, çox danışan nökrədən daha yaxşıdır. Bir də bu ki maaş istəmir.

Bu sözləri mühəndisə dedikdən sonra, dənizçi üzünü meymuna tutub:

– Sən sıxılma, – dedi. – Biz səndən razı qalsaq, sən bizdən ömürlük mükafat alarsan.

Beləliklə koloniyanın bir nəfər üzvü də artdı. Penqrofun təklifinə görə oranqutanqı Yupiter adlandırdılar. Ona qısaca olaraq “Yup” deyirdilər.

Yeddinci fəsil

Növbəti işlərin planı. Çay üzərindən körpü. Uzaq görünüşlü yaylağı adaya çevirməli. Qaldırma körpü. Buğda məhsulu. Bulaq. Körpücük. Qış hini. Göyərçin hini. İki yabanı eşşəyi. Qoşqu taqımı. Balon limanına gediş.

Beləliklə kolonistlər əvvəlki su yolu örtüyünü söküb yenidən düzlətməyə məcbur olmadan, öz mənzillərinə yerləşdilər. Onlar bu örtüyü sökməyə hazırlaşarkən, meymun sürüsünü dəhşətli çaxnaşma düşməsi çox yerində oldu. Bu gözlənilməyən halın səbəbi hələ də anlaşılmamış qalırdı. Yoxsa heyvanlar üzərlərinə başqa tərəfdən hücum hazırlandığını duymuşdular? Bu hadisə, meymunlar arasında gözlənilməz bir çaxnaşma düşməsinin yeganə, lakin həqiqətə az yaxın olan bir səbəbi ola bilərdi.

Kolonistlər günəş batana qədər meymunların meyitlərini məşəyə daşıyıb basdırma bildikləri kimi, Qranit sarayı da səliqəyə saldılar. Xoşbəxtlikdən meymunlar heç bir şeyi xarab etməyib yalnız sey-şüyü ətrafa dağıtmışdılar. Nab sobanı yandırıb, qalan ehtiyatdan nahar hazırladı; naharı hamı bəyəndi.

Yemək vaxtı Yupu da yaddan çıxarmadılar. O da badam və kök payını aldı. Penqrof onun əllərini açdı. Lakin oranqutanq yeni mühitə alışincayadək onun ayaqlarını açmağa cürət etmədilər.

Yatmadan əvvəl Sayrus Smit ilə yoldaşları yaxında görülmək işlərin planını müzakirə etdilər. Heç təxirə salınmayacaq ilk iş, Razılıq çayı üzərindən körpü salmaq, çünki o halda Qranit sarayla adanın cənub hissəsi arasında, düz bir xətlə əlaqə düzəltmək mümkündü. Daha sonra ovlanması lazım gələn vəhşi qoyunlar və digər diri tutulacaq xəzli heyvanlar üçün ağıl tikmək lazımdı. Bu işlərin təxirəsalınmaz olması paltarın ciddi qeydində olmaq zəruriliyi ilə izah edilirdi: körpü hava balon pərdəsini Qranit saraya gətirməyə imkan verəcəkdə; bu pərdədən özlərinin əyin-başına dəyişək hazırlamaq mümkündü. Ağilda saxlanan heyvanlar isə qış paltarı üçün yun verəcəkdə.

Sayrus Smit ağılı qırmızı çayın gözündə tikmək istəyirdi; çünki burada heyvan üçün ləzzətli, şirəli ota malik çəmənlilik yaratmaq olardı. Qranit sarayla Qırmızı çay arasındakı yolun bir hissəsi çəkilmişdi; buradan yük daşımaq çox da çətin olmazdı; xüsusilə qoşqu heyvanı ovlamaq mümkün olsaydı, bu iş daha asan olardı. Onda bunların yöndəmsiz və eybəcər arabalarının əvəzinə kolonistlər böyük araba düzəldə bilərdilər.

Qranit saraydan uzaqda ağıl tikmək üçün heç bir əngəl və rahat-sızlıq yoxdusa, lakin quş hini tikmək xeylicə çətindi. Nab bildirmişdi ki, quş hini onun əlinin altında olmalıdır. Buna görə də quş hini gölün kənarında, köhnə su yolunun yanında tikməyi qərara aldılar.

Sabahı, noyabrın 3-də yeni işlər başlandı. Bütün fəhlə qüvvəsi məsul işə, körpü tikilməsinə cəlb edildi. Yeni bənnalar çiynlərinə mişar, balta, çəkiç alıb Qranit sarayın ətəyinə endilər.

Penqrof orada birdən dayandı və:

– Birdən, mister Yup, dünən bir iltifatla bizə tulladığı nərdiyanı yenidən yuxarı çəkmək istəsə nə olar? – dedi.

Mühəndis cavabında:

– Nərdiyanın aşağı ucunu bərkidək, – dedi.

Belə də etdilər: quma iki payacıq çaldılar, nərdiyanı onlara bərk-bərk bağladılar.

Bundan sonra kolonistlər sağ sahil boyunca Razılıq çayının döngəsinədək qalxdılar. Mühəndis sahili gözdən keçirib belə qərara gəldi ki, bu yer körpü tikilməsi üçün çox münasibdir. Doğrudan da buradan, onların iki gün əvvəl adanın cənub sahilində kəşf etdikləri Balon limanına qədər olan məsafə üç mildən artıq deyildi. Buradan araba yolu çəkmək və beləliklə də Qranit sarayla adanın cənub hissəsi arasında əlaqəni son dərəcə sadələşdirmək çətin deyildi.

Sayrus Smit yoldaşlarını özünün çox sadə, lakin eyni zamanda çox mühüm planı ilə tanış etdi.

Mühəndis Uzaq görünüşlü yaylağı süni surətdə su ilə əhatə etmək istəyirdi ki, buranı çağırılmamış meymunların və digər heyvanların basqınından salamat saxlasın.

Bu halda ancaq Qranit sarayın özü deyil, Buxarı da, gələcək quş hini də, Uzaq görünüşlü yaylağın gələcəkdə taxıl tarlasına çevriləcək yuxarı hissəsi də heyvanların basqınından qorunmuş olacaqdı.

Mühəndisin layihəsini yerinə yetirmək çox asan idi, – yaylaq onsuz da üç tərəfdən: şimal-qərbdən Qrant gölü ilə, şimaldan yeni su yolu, şərqdən – yeni su yolundan Razılıq çayının başlanğıcına-dək dənizlə, nəhayət cənubdan – Razılıq çayının başlanğıcından onlar körpü salmaq istədikləri yerədək, – Razılıq çayının özünün bir hissəsi ilə əhatə edilirdi.

Ancaq yaylağın qərb hissəsi, çayın döngəsi ilə gölün cənub ucu arasında, təxminən bir mildən artıq olmayan yer hasarlanmamış qalırdı. Burada geniş və dərin xəndək qazıb onu göl suyu ilə doldurmaq asan idi; bu suyun artığı ikinci su yolu olaraq düz Razılıq gölünə axacaqdı. Bundan, əlbəttə, göldə suyun səviyyəsi bir qədər alçalacaqdı: lakin mühəndis Qırmızı çayın sularının debitini¹ hesablayaraq, bu layihəni yerinə yetirmək üçün onu kafi hesab edirdi.

Mühəndis öz nitqini belə bitirdi:

– Beləliklə bütün yaylaq xalis bir adaya çevriləcək və bu ada, biz bu saat tikəcəyimiz körpü, su yolunun yuxarı və aşağı axınında düzəltmiş olduğumuz iki körpücük və nəhayət bir xəndək üzərində çəkəcəyimiz iki körpücük vasitəsilə bizim qalan mülkümüzə birləşmiş olacaqdır. Bütün bu körpü və körpüçükləri biz qaldırma üsulunda düzəldəcəyik və beləliklə özümüzü hər bir gözlənilməz hadisədən qoruya biləcəyik.

Öz planını yoldaşlarına daha aydın izah etmək üçün Sayrus Smit onu qumun üzərində cızdı. Hamı bu planı bəyəndi; Penqrof da öz çəkicini qaldıraraq:

– Ura! – deyə bağırırdı.

Mühəndis:

– İndi gəlin böyük körpüdən başlayaq, – dedi.

Kolonistlər münasib ağaclar seçib bunları yıxdılar, qol-budaqlarını təmizlədilər, bunların bir hissəsindən tir mişarladılar. Razılıq çayının sağ sahilinə söykənəcək körpünün tərənəmz hissəsi çayın sol sahilində qaldırma olmalı idi. Bu hissənin qaldırılıb endirilməsi, su bəndlərində olduğu kimi qarşılıqlı ağırlıqlarla təmin ediləcəkdi.

Bu yerdə çayın eni təxminən səksən futdu. Kolonistlər, körpünün tərənəmz hissəsini saxlamaq üçün çayın divinə dirəklər sanc-

¹ Hər hansı bir mənbənin müəyyən vaxtda verdiyi su, neft, qaz və s. mayenin miqdarı

dılar. Mühəndisin hesabına görə körpü xeyli ağırlığa davam gətirə bilərdi. Bu çox çətin və uzun bir işdi. Xoşbəxtlikdən ağacları yonub hazırlamaq üçün alətlərdən, bərkitmək üçün dəmir və mismardan onların korluqları yoxdu; rəhbərin də ixtiraçı olduğu məlumdur; bundan başqa yeddi aydan bəri əllərini hər cür fiziki əməyə alışdırmış olan fəhlələr də ayrıca bir həvəslə çalışırdılar. Bunu da qeyd etməliyik ki, Gedeon Spilet başqalarından nəinki pis işləmir, hətta canfəşanlıqla və çeviklikdə tez-tez, həm də müvəffəqiyyətli olaraq, Penqrofla yarışır. Axırda Penqrofu “sadəcə bir qəzetçidən heç belə şey gözləmədim!” – deyər itirafa məcbur etdi.

Körpü tikilişi düz üç həftə çəkdi. Kolonistlər səhər və günorta yeməyini tikilinin yanında yeyir, yalnız gecəni keçirmək üçün – Qranit saraya qayıdırdılar. Bütün bu zaman ərzində çox gözəl havalar keçirdi. Bu müddətdə Yup da yeni mühitlə tanış oldu, sahiblərinə alışdı. Bununla bərabər onlara böyük təəccüb və maraqla baxmasında davam edirdi. Penqrof ona hələ tamamilə azadlıq verməmişdi. O, Qranit saray keçilməz xəndəklə əhatə edilənə qədər bu işi təxirə salırdı.

Noyabrın 20-də körpü tikilib qurtardı. Onun qarşılıqlı ağırlıqla müvazinətləşdirilmiş hissəsi kiçik bir qüvvə ilə qaldırılıb endirilirdi. Körpünün hərəkət etdirilən və hərəkət etdirilməyən hissəsi ilə sahil arasında iyirmi fut enliyində bir boşluq qalırdı; heyvanların basqınına dayandırmaq üçün bu məsafə kifayətli.

Görüləcək ikinci iş xəndək qazımaqdan ibarətdi.

Penqrof:

– Xəndək qazarsaq, bizim quş hininə tülkü və başqa zərərverici heyvanların əli çatmaz, – deyirdi.

Nab da:

– Hələ onda sarayın üstündəki meydançaya cürbəcür faydalı bitkilər də əkmək olar, – deyər Penqrofun sözünü qüvvətləndirdi.

Penqrof:

– Burada ikinci buğda tarlası da salmaq olar, – deyər tontənə ilə sözünü bitirdi.

Doğrudan, bir dəndən ibarət olan ilk “əkin”, Penqrofun çalışması sayəsində, çox gözəl cücərdi. Mühəndisin əvvəlcədən xəbər vermiş olduğu kimi məhsul on sünbül verdi; hər sünbüldə səksən dən vardı. Beləliklə altı ayda kolonistlər səkkiz yüz dən aldılar. Çünki burada ildə iki dəfə məhsul alınır.

Körpü tirlərdən tikilir

Yeni yerdə, kolonistlər, ilk öncə çox diqqətlə baxmaq şərti ilə, yeddi yüz əlli dən səpməli idilər, dənin əllisini kolonistlər hər ehtimala qarşı ehtiyat saxlayırdılar.

Kolonistlər “tarla”nı şumlayıb onun dövrəsinə ucları biz çaxçax çəkdi ki, heyvanların gəlməsinin qarşısı alınsın. Heyvanları qorxutmaq üçün Penqrof bir neçə müqəvva düzəltdi; bunların çox olması Penqrofun fantaziyasının zənginliyini sübut edirdi. Bundan sonra yeddi yüz əlli dəndən hər biri ayrıca bir çuxura salınıb təbiətin qayğısına buraxıldı.

Noyabrın 21-də Sayrus Smit xəndəyin istiqamətini çəkdi, xəndək Qranit saray ətrafında olacaq su həlqəsini qərbdə bağlamalı idi. Qranit üzərində olan torpaq layının qalınlığı ancaq iki-üç fut olardı. Nitroqliserin¹ yardımına müraciət etmək lazım gəldi; on beş günün ərzində qranitdə eni on beş, dərinliyi altı fut bir xəndək açıldı. Nitroqliserin, göl ilə xəndək arasındakı boğazı dağıtdı və kolonistlər tərəfindən “Qliserin” adlanan yeni bulağın suyunu Razılıq çayına axırdı. Mühəndisin əvvəldən düşündüyü kimi gölün suyu azacıq alçaldı.

Dekabrın ortalarında Qranit sarayı adaya çevirmək üzrə görülən bütün işlər bitdi. Düzgün olmayan bir çoxbucaqlı alındı: bunun perimetri dörd milə qədər olub özü də su ilə əhatə edilmişdi; buna görə də buraya xaricdən heç bir basqın etmək mümkün deyildi.

Çox şiddətli isti olduğuna baxmayaraq, kolonistlər işi dayandırmamağa qərar verdilər və dərhal quş hini tikməyə başladılar.

Yaylaq ətrafından ayrıldıqdan sonra mister Yupun azad buraxıldığını söyləməyə ehtiyac yoxdur. O cənablarından heç ayrılmır və qaçmaq üçün də heç bir cəhd göstərmirdi. Qranit sarayın nərdivanına dırmaşmaqda Yup özündən usta adam görmürdü. Kolonistlər buna bəzi xırda işləri tapşıırırdılar, məsələn Yup odun daşıyır. Qliserin bulağından çıxarılmış daşları və sairəni kənara daşıyırdı. Bir dəfə Herbert bənnalara öz əlləri altında işləyənlərə verdikləri “meymun” ləqəbinə işarə edərək;

– Yup, hələ əsil vənna olmamışdır, lakin o gözəl “meymundur” – demişdi; bu ləqəbin doğrudan yerli və münasib olduğunu burada təsdiq etməlidir.

¹ Azot turşusu ilə qatılaşdırılmış kükürd turşusu qatışığının qliserinə təsir etməsindən alınan partlayıcı maddədir.

Quş hini gölün cənub-şərq sahilində iki yüz kvadrat yardıq¹ bir sahədə tikildi. Sahəni hasarla əhatə edərək, kolonistlər burada çardağ və gələcək quşlar üçün də komalar tikdilər.

Quş hininə buraxılan ilk quşlar bir cüt tinam və ya lüməquyruq oldu; bunlar az zamanda xeyli balaladılar. Bir az sonra bunların yanına yarım düjün yabanı ördək qoşuldu; bunlar göl sahilinə alışıq quşlardı. Bunlar Çin ördəyi adlanan cinsdən idilər ki, quyruqları yelpik kimi açılırdı; rənglərinin parlaqlığında bunlar qızıl qırqovuldan geri qalmırdılar. Bir neçə müddətdən sonra Herbertə, bir cüt toyuğabənzər ördək tutub alışdırmaq mümkün oldu. Bunların qısa quyruqları aşağı əyilirdi, göyümtül-qara gözəl ləkələri üzərində yumurta şəklində xallar vardı. Bunlar kəkili firəng toyuğu idi.

Saqqa quşu, martinlər, su ördəkləri cəvşəşərək, quruldaşaraq və qaqqıldaşaraq özləri quş hininə gəldilər, bütün bu quşlar bir neçə döyüşmə və dalaşmadan sonra bir-birinə isinişərək kiçik bir aləm təşkil edib sürətlə çoxalmağa başladılar, bununla da kolonistləri gələcək üçün yemək tapmamaq qorxusundan azad etdilər.

Quş hininin bir bucağı göyərçinlər üçün ayrılmışdı.

Yaylağın yamacında dolayan göyərçinlər azacıq sonra gecələr öz yeni hinlərinə uçub gəlməyə alışdılar: göyərçinlər tez alışdıqları halda, bunların həmcinsi olan və azad olmadıqları vaxt çoxalmayan alabaxtalar alışqanlıq həvəs göstərmirdilər.

Nəhayət, aerostatin pərdəsindən əyin-başlarına dəyişiklik tikməyi düşünmək vaxtı da çatdı. Adanı hava balonu ilə tərk edərək, ucsuz-bucaqsız okean üzərində, küləyin əhvali-ruhiyyəsi ilə uçmaq, ən zəruri şeylərdən məhrum olan adamlara yaraşan işdi. Ayıq bir mühakiməyə malik olan Sayrus Smit bunu heç ağına belə gətirmirdi.

Balonun pərdəsini Qranit saraya gətirmək qərara alındı; bu məqsəd üçün də kolonistlər ağır arabalarını yenidən düzəltməyə başladılar. Bunu yüngülləşdirməli və daha artıq mütəhərrik etməli idi. Lakin qoşqu qüvvəsi məsələsi yenə də həll edilməmiş qalırdı. Kolonistlər adada bu vaxtadək elə bir heyvan tapmamışdılar ki, qoşquda at və ya eşşəyi əvəz edə bilsin.

Penqrof deyirdi:

– Bizə belə bir heyvan artıq lazım deyildir. Mister Smit gec-tez bir buxar arabası və ya əsil parovoz qayıracaqdır, çünki Qranit sa-

¹ Bir yard 91,44 sm-ə bərabərdir.

raydan Balon limanına və Franklin dağına otəklərinə demiryol çə-kilməyincə, biz dolana bilməyəcəyik.

Sadətil dənizçi dediyinə ürəkdən inanırdı. Əngəlsiz inkişaf edən coşqun fantaziya bu dərəcəyə qədər çıxa bilərmiş!

Görünür təsadüf dənizçinin arzusuna müvafiq hərəkət edirmiş; o çox gözləmədi. Dekabrın 23-də kolonistlər Buxarıda çalışarkən birdən Nabın bağirtisini və Topun bərkdən hürməsini eşitdilər. Onlar bir fəlakət üz vermiş olduğunu zənn edərək tələsik Qranit saraya qaçdılar. Nə olmuşdu? Ehtiyatsızlıqdan endirilmiş körpü ilə yaylağa iki iri heyvan çıxmışdı; bunlar ata və eşşəyə bənzəyirdilər. Bunların biri erkək, digəri dişi idi. Səmənd¹ rəngli, ayağı səkil² və ağquyruqlu bu heyvanların baş, boyun və sağrılarında qara zolaqlar vardı.

Heyvanlar kiçik cəməndə otlayır, iti və qorxusuz gözləri ilə insanlara baxırdılar; onlar bu adamların gələcəkdə onların sahibi ola-cağını hiss etmirdilər.

Herbert bunları görən kimi:

– Bunlar yabanı eşşəkdir ki! – deyə bağırırdı.

Penqrof sınımış kimi:

– Məgər bunlar eşşək deyil? – deyə soruşdu.

– Yox, Penqrof, görürsən, onların qulağı qısadır. Bədənlərinin biçimi də tamamilə başqadır.

– Amma heç bunlar da pis deyildir. Sayrus Smit olsaydı, bunları canlı “motor” adlandırardı, buna görə də bu heyvanları tutmalıdır!

Dənizçi, heyvanları hürkətməmək üçün qısıla-qısıla Qliserin bulağı üzərindəki körpünün yanına çatdı. Körpünü qaldırdı. Beləliklə yabanı eşşəkləri əsir etdilər. Kolonistlər, bunları yavaş-yavaş alışıdırmağı və bir neçə gün ərzində bunlara mane olmadan yaylağ-da sərbəst gəzmək imkanını verməyi qərara aldılar. Burada qalın və şirəli otlar bitirdi; bu müddətdə kolonistlər, quş hininin yanında, bunlar üçün tövlə tikəcəkdilər.

Elə də etdilər.

Yaban, eşşəklərini hürkətməmək üçün kolonistlər, ilk günlər onlara yanaşmamağı lazım bildilər. Görünür, heyvanlar meşə və çöllərdəki genişlik və sərbəstliyin həsrətini çəkirdilər; indi onlar

saatlarca Qliserin bulağının kənarında durur və buradan dərin xəndəklə ayrılan meşəyə həsrətlə baxırdılar.

Bu müddətdə, kolonistlər qoşqu üçün lazım olan ləvazimatları hazırladılar, arabaları saxladılar və meşə içindən yol açaraq Balon limanı ilə Qranit sarayını düz yolla birləşdirdilər.

İndi yalnız yabanı eşşəkləri qoşmaq işi qalırdı. Bu işlərlə Penqrof məşğul olmağa başladı; o artıq heyvanları əllə yedirtməyə alışdırmışdı. Heyvanlar özlərini noxtalamağa qoydular; lakin arabaya qoşanda onlar şillaqlamağa başladılar; onları çox çətinliklə saxlamaq mümkün oldu. Ancaq bu heyvanlar uzun zaman tərslək göstərmirlər, çünki yabanı eşşəkləri zebrələrə nisbətən az inadlı olurlar. Cənubi Afrika dağlarında bunlar qoşqu heyvanı yerində işlədilir. Bunu da qeyd etməliyik ki, Avropada da, hətta nisbətən soyuq olan qurşaqlarda belə yabanı eşşəklərini yerli mühitin havasına alışdırmaq mümkün olmuşdur.

Nəhayət, bir gün, Penqrofdan başqa bütün koloniya arabaya mindi, o yabanı eşşəklərinin noxtasından tutub arabaları sürürdü. Onlar Balon limanına yollandılar. Hələ təzəcə çəkilmiş bu yolda arabaların onları nə qədər silkelədiyini təsəvvür etməliyik! Bununla bərabər araba mənzilə çatdı. Balonun pərdəsini və torunu arabaların içinə yığdılar.

Araba, axşam saat səkkizdə geri döndü və yenə körpüdən keçərək Qranit sarayın əyində dayandı. Yabanı eşşəklərini açıb tövləyə apardılar, Penqrof yatmadan əvvəl elə bir şadlıqla ilə “oxay” – deyə səsləndi ki, onun səsi Qranit sarayın tağı altında xeyli zaman səsləndi.

Səkkizinci fəsil

Dəyişək. Suiti gənündən ayaqqabı. Piroqsilin hazırlanması. Əkin. Mister Yupun müvəffəqiyyətləri. Ağıl-tövlə. Vəhşi qoyunların ovlanması. Yeni bitkilər və quşlar.

Yanvarın bütün ilk həftəsi dəyişək tikilməyə həsr edildi. Sandıqdan tapılmış iynələr, mahir olmasa da, lakin qüvvətli barmaqlarda parıldayırdı; kolonistlərin dəyişəyi yaxşı biçilməmiş olsa da, lakin möhkəm tikilmişdi.

¹ Qızılı və boz rənglər arasında xüsusi bir rəng

² Ayaqbağı düşməyən və ya bütünlükdə ağ rəngdə olan

Sap olduqca çoxdu, çünki Sayrus Smit həmin aerostatın tikilmiş olduğu sapları işlətməyi təklif etdi. Herbert ilə Spilet pərdənin uzun parçasından sapları böyük səbir və məharətlə çəkib çıxartdılar. Penqrof əsəblərinə təsir edən bu işdən boyun qaçıрмаğa məcbur olmuşdu. Lakin tikişə başlayanda heç kəs onunla ayaqlaşa bilmədi; dənizçilərin hər zaman dərzilik məharətinə meyil göstərdikləri hamıya məlumdur.

Bu qayda üzrə kolonistlər bir neçə düjin köynək və corab hazırlayıb təzə dəyişəyi böyük bir həvəslə geydilər. Qranit sarayın yataqları üzərinə döşəkağı çəkib yatdılar. Kalonistlərin yataqları tamamilə abırlı şəkllə salındı.

Eyni zamanda onlar suiti gönündən də ayaqqabı hazırladılar, bu lap yerinə düşdü, çünki kolonistlərin ayaqqabıları dağılmışdı.

1866-cı ilin əvvəlində bərk isti başlandı. Bununla bərabər ov işi çox sürətlə davam edirdi. Meşədə aqutı, peqari, kenquru kimi hər cür quş və heyvanlar qaynaşırdı. Herbertlə Gedeon Spilet elə sərrast vuran nişançı olmuşdular ki, indi onların bir gülləsi belə boş keçmirdi.

Sürətlə azalan qırma ehtiyatının yerini doldurmaq üçün Sayrus Smit dəmirdən qırma hazırlamağa başladı; çünki adada qurğuşunun izi-tozu da yoxdu. Lakin, dəmir qırma qurğuşun qırmadan yüngül olduğu üçün, bunları bir qədər iri düzəltmək lazım gəldi; buna görə də tüfəngləri az miqdarda qırma ilə doldurmalı idilər. Lakin ovçular düz-vuran nişançılar olduğundan, bu nöqsan heç duyulmurdu.

Barıt məsələsi də növbədə dururdu. Tapılmış barıt ehtiyatı çox deyildi. Mühəndis xalis barıt hazırlaya bilərdi, çünki onun əlinin altında selitra, kükürd və kömür vardı. Yalnız yaxşı keyfiyyətli barıt hazırlamaq üçün xüsusi quruluş və təchizat lazımdı; buna görə də o piroqsilin hazırlamanı münasib gördü; piroqsilin əsas tərkib hissəsini təşkil edən sellüloz, adada istədiyin qədər vardı. Belə sellülozu saf halında kətan və kəndir liflərindən, kağızdan, cındırdan, buzina ağacının özəyindən və sairədən almaq olar. Buzina ağacından da Qırmızı bulağın başlanğıcında bütöv bir meşə vardı, kolonistlər bu bitkinin meyvəsini qəhvə yerinə işlədirdilər.

Yalnız buzina özəyi, yəni sellüloz yığıb bunu tüstüləyən azot turşusu ilə həll etmək lazım idi. Bu ikinci maddənin alınması heç də çətin deyildi. Sayrus Smitin selitrası və kükürd turşusu olduğundan o bir dəfə bu maddəni almışdı.

Mühəndis barıt əvəzinə piroqsilin işlətməyi qəti surətdə qərarlaşdırdı. O bu maddənin nöqsanlarına göz yumdu, bu nöqsan da onun tez alovlanması (Barıt – 240°-də alovlandıqı halda, piroqsilin – 170°-də alovlanır) və ani surətdə qaza çevrilməsindən ibarətdi; onun çevrildiyi qaz işə tüfəng lüləsini partlada bilərdi; lakin bu nöqsanlarla bərabər mühəndis piroqsilin üstün cəhətlərini də xatırlayırdı, piroqsilin tüfəngin lüləsini çirkləndirmir, bunun partlayıcı qüvvəsi barıtınkindən dörd dəfə çoxdu.

Piroqsilin hazırlamaq üçün sellülozu on beş dəqiqəliyə, tüstüləyən azot turşusuna daldırmaq kifayət idi; sonra onu axar suda yuyub qurutmaq lazımdır. Gördüyümüz kimi bundan sadə bir şey yoxdur. Sayrus Smitdə az miqdarda azot turşusu ehtiyatı vardı. O, tüstülənən və rütubətli havada qalın buxar buraxan azot turşusunu almaq üçün azot turşusunu almaq üçün, azot turşusunun üç həcminə beş həcm kükürd turşusu töküüb tələb edilən maddəni aldı. Beləliklə ovçular kifayət qədər partlayıcı maddə əldə etdilər. Bu maddəni işlədərkən çox ehtiyatlı olmaq lazım gəlirdi, lakin bunun əvəzində bu maddə çox gözəl nəticələr verirdi.

Mühəndis barıt maddələri alırken, qalan kolonistlər yaylaqda bir hektar yarım yer şumladılar; onlar yabanı eşşəklərin otlaması üçün yaylada kifayət qədər otlaqlar yaratmağı da unutmamışdılar. Yaqamara və Uzaq qərb meşələrinə bir neçə dəfə ekskursiya düzəldib, onlar bir çox cürbəcür yabanı bitkilər gətirmişdilər; ispanaq, vəzəri, ağ turp diqqətlə baxılma sayəsində yeni torpaqda yaxşı aşılmalı və yalnız ətlə bəslənən kolonistlərin yeməklərini çeşidləşdirməli idi. Bununla bərabər onlar çox miqdarda odun və kömür də yığmışdılar.

Bu zaman ərzində Yup böyük məharət göstərərək nökr rütbəsinə qaldırılmışdı. Ona jaket, qısa kətan şalvar və döşlük tikmişdilər; döşlüyün cibləri onu həddindən artıq sevindirmişdi. O həmişə əllərini ciblərində saxlayır və heç kəsə oraya toxunmasına icazə vermirdi. Bu ağıllı oranqutanq Nab tərəfindən yaxşıca əhliləşdirilmişdi. Guya o öz müəlliminin sözünü çox gözəl anlayırdı. Yup Nabı ürəkdən sevir, o da buna qarşı dərin bir səmimiyyət bəsləyirdi. Yup odun daşımadığı və başqa ev işləri ilə məşğul olmadığı zaman bütün vaxtını mətbəxdə keçirir, Nabın hər hərəkətini təqlid edirdi. Müəllim şagirdini təlim etməkdə qeyri-adi bir səbir göstərir, Yup da öz tərəfindən müəllimin dərslərini heyranlı bir sürətlə mənimsəyirdi.

Günlərin birində, kolonistlər Yupun əlində dəsmal, süfrə başında bunlara xidmət etdiyini gördülər: bu zaman onların sevincini təsəvvür etməliyik. Çevik və diqqətli oranqutanq qarson (yemə-xana xidmətçisi) vəzifəsini çox gözəl surətdə icra edirdi. O boşqabları dəyişir, yemək gətirir, fincanlara içki tökürdü və bütün bu işləri o tam mənasilə ciddi bir görkəmlə yerinə yetirir, bununla kolonistləri güldürür, Penqrofa, təsvirə sığmayan bir ləzzət verirdi.

Stolun başında ardı-arası kəsilmədən:

– Yup, bir boşqab şorba ver!

– Yup, bir pay da aquti gətir!

– Yup, su ver!

– Afərin Yup! Ağılı Yup! – sözləri eşidilirdi.

Yup da heç şaşırmadan bütün buyruqları yerinə yetirir, hamıya diqqət edirdi.

Penqrof:

– Çarə yoxdur, Yup, sizin maaşınızı iki qat artırmaq lazımdır, – deyərək, çox sevdii zarafatını təkrar edəndə, Yup onun sözünü təsdiq edirmiş kimi başını tərpətdirdi.

Oranqutanq Qranit sarayın yaşayışına da tamamilə alışmışdı. Kolonistlər onu tez-tez özləri ilə meşəyə aparırdılar; lakin o bir tük qədər də onlardan qaçmaq arzusu göstərmirdi. Penqrofun kəsmiş olduğu ağacı meymun çiyninə qoyaraq vüqarla yeriyərkən ona tamaşa etmək lazımdı! Ağacların yuxarisından meyvə qoparmaq lazım olanda, Yupa bir balaca göz vurmaq kifayətədi, o dərhal ağacın gövdəsinə dırmaşırdı. Arabanın təkəri bir çuxurda ilişəndə, çiyni ilə dərhal bir təkən vurur və arabanın çuxurdan çıxmasına köməklik edirdi.

Bunu belə görəndə Penqrof:

– Bax, əsil pəhləvan! – deyirdi, – əgər o itaətkar və mehriban olduğunun yarısı qədər xain olsaydı, onunla başa çıxmaq çətin olardı!

Yanvarın sonlarında kolonistlər Franklin dağının ətəyində ağıl-tövlə tikməyə başladılar. Hər səhər bütün koloniya və ya çox vaxt Sayrus Smit, Herbert və Penqrof yabanı eşşəklərini arabaya qoşur, yenidən çəkilmiş “gəmi yolu” ilə beş mil uzağa, Qırmızı çayın başına gedirdilər.

Orada, dağın cənub yamacı ətəyində ağıl-tövlə tikilmək üçün böyük bir yer ayrılmışdı, bu yerin kənarları yaşıl ağaclarla haşıy-
~ 228 ~

lənmişdi; bu yer Qırmızı çayın kiçik bir qolu ilə suvarılırdı. Burada qalın və şirəli otlar bitməkdə idi.

Kolonistlərin vəzifəsi bu yeri yüksək hasarla əhatə etməkdə, çünki onda ən yüngül heyvanlar belə bunun üstündən atıla bilməzdi, ağıl yüz baş qaramal və bunların balalarına görə təxmin edilib tikilmişdi. Mühəndis binanın sərhədini yerdə payalarla işarə etdikdən sonra kolonistlər ağac qırmağa başladılar. Ağacların bir hissəsi hələ ağıl-tövləyə yol çəkildə qırılmışdı, indi bunları tikilinin yanına daşımaq lazımdı. Qırılmış ağaclardan yüzə qədər çivi¹ hazırlanmış və möhkəm surətdə yerə sancılmışdı. Hasarın qabaq tərəfində qalın taxtalardan ikitaylı darvaza düzəldilmişdi; bunları dəmir çubuqlarla bərkitməmişdilər.

Ağıl-tövlə tikilişi üç həftədən artıq vaxt almışdı, çünki hasardan başqa geniş taxta çardağ da tikilmişdi ki, gövsəyən heyvanlar pis havada burada daldalansın. Həm hasarı, həm çardaqları çox möhkəm tikmək lazım gəlirdi, çünki vəhşi qoyunlar güclü heyvandır, bunları əsir edirkən açıqlanmalarından qorxmaq lazımdır. Çivilərin ocaqda yandırılmış olan şiş ucları eninə olaraq dəmir çubuqlarla bərkidilmişdi. Müəyyən məsafədə bərkidilən dirəklər bütün tikilini möhkəm saxlayırdı.

Tikililər bitəndən sonra kolonistlər, Franklin dağının ətəyində, gövsəyən heyvanların çox gəldiyi yerdə onları tutmağı qərara aldılar. Fevralın 7-si aydın bir yay günündə, onlar vəhşi qoyunları işinə girişdilər. Herbertlə Spilet, bu zamana qədər öyrənmiş yabanı eşşəklərini minib sürücü vəzifəsini ifa edirdilər. Qamarlamanın taktiki vəzifəsi heyvanlar ətrafına düzülmiş ovçuların dairəsini o dərəcə kiçiltməkdən ibarət idi ki, heyvanların yalnız birçə çarəsi qalsın: o da ağıl-tövlənin taybatay açılmış darvazasından içəri doluşmaq.

Nab, Sayrus Smit, Penqrof və Yup meşənin müxtəlif yerlərində yerləşmişdilər. Herbert, Gedeon Spilet və Top getdikcə kiçilən dairənin ətrafını gəzişib vəhşi qoyunları hürküdürdülər.

Bu gün ovçuların necə yorulduqlarını təsəvvür etməliyik! Onlar bu gün nə qədər ora-bura qaçmışdılar, nə qədər qışqırıb-bağırmışdılar! Onların əhatə etmiş olduqları yüz vəhşi qoyunun demək olar ki, üçdə ikisi qamarlama dairəsini yarıb qaçmışdı. Lakin nəticədə

¹ Hər hansı qurğuda, mexanizmdə maşında və s. hissələri bir-birinə birləşdirən detal, dilçək, spon

Yup vaxtının çoxunu mətbəxdə keçirir

otuza qədər vəhşi qoyun, ona qədər də dağ keçisi qovulub ağıl-tövləyə salınmışdı: onlar qaçmaq yolu tapmışlar hasarın açıq qapısına təpilməmişdilər, kolonistlərin də istədikləri bu idi: darvaza örtülmüş və heyvanlar əsir edilmişdi.

Ümumiyyətlə, qamarlamanın nəticəsi kolonistləri razı salmışdı. Tutulmuş heyvanların çoxu diş idi; bunlar yaxında doğacaqdı. Buna görə də yaxın gələcəkdə kolonistlərin yalnız yundan deyil, hətta dəridən də kasadlıqları olmayacaqdı.

Bu axşam kolonistlər Qranit saraya tamamilə yorulmuş, gücdən düşmüş bir halda qayıtdılar. Buna baxmayaraq öz əsirlərini yoxlamaq üçün onlar ertəsi gün də səhər tezdən korala getdilər. Görünür ki, heyvanlar geco hasarı yıxmağa çalışmışdılar, lakin müvəffəq olmayaraq, sakitləşmişdilər.

Fevralda heç bir mühüm hadisə olmadı. Gündəlik işlər öz qaydası ilə gedirdi. Kolonistlər Balon limanına və ağıl-tövlə gedən yolu iş arasında yaxşılaşdırmış, üçüncü yolu – yəni adanın qərb sahilinə gedən yolu açmağa başlamışdılar. Lakin İlan yarımadasının qalın meşələri tədqiq edilməmiş qalırdı. Burada qorxulu yırtıcılar qaynaşırdı. Gedeon Spilet onları tələf etməyi möhkəm surətdə qərara almışdı.

Payız girmədən əvvəl, kolonistlər Uzaq görünüşlü yaylaqda əkilmiş yabani bitkilərə çox vaxt sərf etdilər. Bir gün olmazdı ki, Herbert ekskursiyadan hər hansı bir yeni bitki gətirməsin. O gah kasını gətirirdi ki, bunun toxumundan əla yağ alınır, gah adi turşəng gətirirdi ki, bu da sinqa¹ əleyhinə xassəsi ilə məşhurdur; gah da kartofun müxtəlif növlərindən birini tapıb gətirirdi.

Bu köçürülüb əkilən bitkilər bostanı çox qaydalı saxlanır, hər gün suvarılır, quşlardan və zərər vericilərdən qorunurdu; artıq kahı, turşəng, ağ turp, qırmızı kartof və başqa bostan bitkiləri səliqəli kvadrat şəklində yaşıllaşmağa başlamışdı. Yaylağın torpağı son dərəcədə məhsuldar idi, kolonistlər də bu torpaqdan çox miqdarda məhsul gözləyirdilər.

Onların, şərabdan başqa digər içkilərdən də korluqları yoxdu. Osveqo çayından və drasena kökündən alınan xoşhallandırıcı şərbətdən başqa, Sayrus Smit əla şamağacı pivəsi də hazırlayırdı.

¹ Qidada vitaminlərin çatışmaması nəticəsində meydana gələn və diş ətənin boşalması, yumuşalması və ondan qan axması şəklində təzahür edən xəstəlik

Kolonistlərin çalışqanlığı, biliyi və dəyanəti sayəsində təsərrüfatı tərəqqi edirdi.

İsti yay axşamlarında kolonistlər işi bitirəndən sonra Uzaq görünüşlü yaylağın ətrafında, sarmaşiq bitkilərinin kölgəsi altında dincəlməyi sevirdilər; bu bitkilər Nab tərəfindən məhz bu məqsəd üçün əkilmişdi. Onlar biliklərini bir-birinə söyləyərək gələcək üçün plan cızır, söhbət edirdilər. Açıqürəkli dənizçinin şən olması həmişə bu urzu edənlərin söhbətini canlandırırdı.

Bütün dünyadan uzaq düşmüş kolonistlər artıq on bir aydır ki, bu adada yaşamaqda idilər. Balonun bunları adaya atdığı gün, onlar öz həyatlarını davam etdirmək üçün, düşməni təbiətdən heç olmasa ən zəruri şeyləri qoparmanın mümkün olduğunu bilməyən bədbəxt və aciz adamlardılar. Bu gün isə öz rəhbərlərinin biliyi sayəsində, öz ağılı və çalışqanlıqları nəticəsində onlar silaha, alətə, cihazlara malik olan, bitkiləri, heyvanları, Linkoln adasının dərinliklərini özlərinə itaət və xidmətə məcbur etmiş həqiqi kolonistlərdi.

Onlar bu xüsusda tez-tez söhbət edir, keçmişə sıxıntısız, gələcəyə isə ümid və inamla baxırdılar.

Sayrus Smit özü az danışardı, yoldaşlarını həvəslə dinlərdi. O tez-tez Penqrofun hər hansı bir hərəkətinə və ya Herbertin zara-fatına gülümsəyir, lakin hər zaman və hər yerdə izah edilməyən hadisələri, adanın indiyədək açılmamış sirrini düşünürdü.

Doqquzuncu fəsil

Havalar pisləşir. Hidravlik qaldırıcı. Pəncərə şüşəsi və şüşə qab. Tez-tez ağıl-tövləyə gedirlər. Heyvanların artması. Jurnalistin sualı. Adanın olduğu yerin düzgün təyin edilməsi. Penqrofun təklifi.

Martin ilk həftəsində havalar pisləşdi. Tam dairə şəklində düşmüş Ay martin ayın əvvəlinə düşdü və dözülməz isti başladı. Adama belə gəlirdi ki, hava həddindən artıq elektrizələşmişdir və az-çox sürən tufanlı bir dövr başlanacaq.

Həqiqətən, martin 2-də göy şiddətlə guruldadı. Şərqdən külək əsdi və Qranit sarayın pəncərələrini dolu döyməyə başladı. Pəncərə və qapıları bərk-bərk örtmək lazım gəldi; yoxsa sarayın içi başdan-başa su ilə dolardı.

Penqrof, tək-tək dolunun göyərçin yumurtası boyda olduğunu görərək öz taxılı üçün qorxuya düşdü, doğrudan da taxıl böyük təhlükə altında idi. O həmin dəqiqə yaylağa üz qoydu. Buğda artıq sünbül açmağa başlamışdı. Dənizçi tarlanın üstünü aerostatdan götürülmüş pərdənin bir parçası ilə örtüdü və bununla da məhsul xilas edildi, lakin dolu onun özünü elə döyəcəldi ki, sağ yeri qalmadı.

Pis hava səkkiz gün sürdü, hər zaman arasıkəsilmədən göy guruldayırdı. İki tufan fasiləsi arasında, Qranit sarayda uzaqdan göy gurultusu eşidilirdi. Sonra tufan yeni qüvvə ilə başlayırdı. Göydə ardı-arası kəsilmədən çaxan şimşək ilan kimi qıvrılırdı. İldırım bir neçə ağacı, o cümlədən gölün sahilindəki iri şam ağacını vurub yerə yıxmışdı. İldırım iki-üç dəfə də qumi vurmuş və bu yerlərdə ərmiş qumun yalnız şüşəşəkilli yığını qalmışdı. Bu izləri görərkən mühəndis belə qərara gəldi ki, Qranit sarayın içərisini yağışdan, qardan və küləkdən qorumaq üçün şüşə hazırlamaq mümkündür.

Kolonistlər havaların pisləşdiyi günlərdə Qranit sarayın içərisində görüləcək işlərlə məşğul olurdular, sarayın məskunlaşmağı gündən-günə yaxşılaşdırırdı.

Mühəndis sadə bir xarrat dəzgahı quraşdırdı; kolonistlər hər növ mətbəx əşyalarını, tualet ləvazimatını bu dəzgahda yonur, xüsusilə çox ehtiyac hiss etdikləri düymələri bu dəzgahın üstündə düzəldirdilər.

Çox səliqəli saxlanılan silahlar üçün xüsusi guşələr hazırlanmışdı. Otaqlara etajerlər¹, şkaflar qoyulmuşdu. Pis hava davam etdiyi müddətdə çəkiqlərin taqqıltısı, bıçqılarının xırıltısı, şimşək çaxmasının səsini boğan xarrat dəzgahının gurultusu susmaq bilmədi.

Yup da unudulmamışdı. Baş anbarın yanında buna xüsusi bir otaq tikilmiş, burada onun üçün yumşaq yataq qoyulmuşdu.

Penqrof:

– Bu qoçaq Yup, heç vaxt bir şeydən şikayət etmir, heç vaxt yaramaz söz demir, – deyərək qeyd edirdi. – Bu nə nəcib qulluqçudur!

Yupun, xidmətin bütün incəliklərinə alışmış olduğuna söz yoxdu. O, paltar təmizləyir, şiş çevirir, otaqları süpürür, süfrə başında qulluq edir, odun daşıyıb yığırdı. Lakin Penqrofu Yupa hər şeydən artıq mehribanlaşdırıran bir səbəb vardı. Yup, Penqrofu yatağında yoxlamadan, yatmağa getməzdi.

¹ Qab-qacaq, kitab rəfi

Koloniya üzvlərinin, yeni insanların, quşların, həm də heyvanların səhhətilərindən şikayətyox idi. Sağlam, mötədil iqlimdə, təmiz havada keçirilən həyat, fiziki əmək, sağlam, bol qida kolonistləri möhkəmlədirdi.

Herbert bir il ərzində iki düym¹ böyümüşdü. O əməlli-başlı qoçaqlaşmışdı; yaxın gələcəkdə onun ucaboylu, yaraşıqlı bir kişi olacağı görünürdü. O öz biliyini tamamlamaq üçün, fiziki işlə məşğul olmadığı dəqiqədən istifadə edir, sandıqda tapılmış kitabları dönə-dönə oxuyurdu.

O hər gün həyatın özündən aldığı təcrübi dərslərdən sonra, Sayrus Smitdən riyaziyyat, fizika, kimya dərsi alır, Gedeon Spilet-dən xarici dilləri öyrənirdi. Mühəndis və jurnalist bacarıqlı gənclə böyük həvəslə məşğul olurdular.

Mühəndisin ürayində bəslədiyi gizli fikri bütün bilik və məlumatını Herbertə verərək, onun nəzəri və təcrübi cəhətdən kamil şəxs olmağına çalışırdı. Gənc də məlumatı böyük zövq və həvəslə mənimsəyirdi.

Mühəndis “Mən öləndən sonra o məni əvəz edər” – deyə düşünürdü.

Martın 9-da fırtına sakitləşdi, lakin yayın bu son ayının axırına-dək göyün üzü buludla örtülü qalmaqda davam edirdi.

Martda diş onaq balaladı. Ağıl-tövlədəki vəhşi qoyunların da çoxu doğdu; çardağın altında hər gün bir yığın quzunun mələşməsi eşidilirdi; Herbertlə Nab yeni doğulmuş quzuların içindən özlərinə bir dənə quzu seçmişdilər; onlar buna çox sevinirdilər.

Kolonistlər peqariləri də (çöl donuzu) alışdırmağı təcrübə etdilər; təcrübə yaxşı nəticə verdi. Quş hininin yanında pəyə tikildi; azacıq keçmədən buraya bir çox çoxsa yığıldı; Nabın yaxşı baxması sayəsində heyvanlar günbəgün yox, bəlkə saatbasaat kökəlib yağlanırdı. Hər gün süfrədən qalan artığı və sairəni pəyəyə gətirmək Yupa tapşırılmışdı; o öz vəzifəsini gözəlcə yerinə yetirirdi. O bəzən bu heyvanların məzəli şəkildə tərpenən quyuqlarından tutub dartırdı, lakin bu işi acıqla yox, zarafatla edirdi; çünki bu heyvanların quyuqları oyuncaq kimi onu əyləndirirdi.

Mart günlərinin birində, Penqrof Sayrus Smitin vəd etmiş, lakin vaxtı çatmadığı üçün hələ də yerinə yetirməmiş olduğu bir şeyi ona xatırlatdı.

O mühəndisə:

– Məncə, mister Smit, Qranit saraya qalxmaq üçün nərdivanı əvəz edəcək bir qurğunun tikilməsi ilə indi məşğul olmaq mümkündür, – dedi.

Mühəndis soruşdu:

– Siz qaldırıcı maşınımı deyirsiniz?

Penqrof:

– Ona istədiyiniz adı verin, – deyə cavab verdi. – İş adda deyil, iş, saraya yorulmadan qalxmaqdadır.

– Bundan asan bir şey yoxdur, Penqrof, ancaq o bu qədərmi gərəkdir?

– Əlbəttə, mister Smit. Yaşamaq üçün bizim zəruri olan hər şeyimiz var, indi artıq rahatlıq haqqında düşünmək olar. Belə qurulmuş bir maşın doğrudur bizdən ötrü bir bəzəkdir, lakin ağırlıqları qaldırmaq üçün bu zəruridir. Ağır yüklə kəndir pilləkənə qalxmaq çox da asan deyildir.

– Yaxşı, Penqrof, sizə belə bir kef verməyə çalışaram.

– Lakin qaldırıcını hərəkətə gətirmək üçün sizin maşınınız yoxdur.

– Düzəldirik!

– Buxar maşını?

– Yox, hidravlik maşın.

Doğrudan da qaldırıcını hərəkətə gətirmək üçün mühəndis suyun gücündən istifadə edə bilərdi.

Bunun üçün Qranit gölündən köhnə su yolu ilə Qranit saraya axan suyun gündəlik miqdarını artırmaq lazımdı. Su yolu genişləndirilmişdi, buna görə də Qranit saraya güclü su axırdı; mühəndisin düzəltmiş olduğu silindr çarxının pərlərini fırladırdı. Bu çarxdan gedən kəndir Qranit sarayın xaricində qapının üstündən bərkidilmiş çarxı fırladırdı, qaldırıcının zənbili də möhkəm məftillə haman çarxdan asılmışdı. Hidravlik “motor” yerədek sallanan uzun kəndir vasitəsilə işə salınır, dayandırılırdı.

Martın 17-də qaldırıcı maşın ilk dəfə işə salındı. Kolonistlərin bu yeni ixtiranı necə qarşıladıklarını təsəvvür etməliyik. Maşın, ağırlıqları qaldırmaq işindən bunların canını qurtarmışdı. Top daha artıq sevinirdi, çünki kəndir nərdivanı dırmaşmaqda Yup kimi canfəşanlıq əldə edə bilməmişdi.

Sayrus Smit bundan sonra şüşə hazırlamağı təcrübə etdi. Bu məqsəd üçün o saxsı sobanın yenidən qurmağa məcbur oldu. Bu

¹ Bir düym 25,4 mm-ə bərabərdir

asan iş deyildi, lakin o, nəhayət, buna da nail oldu: onun daimi köməkçiləri olan Herbertlə Gedeon Spilet, bir neçə gün müddətində şüşə emalatxanasından bir yana getmirdilər.

Şüşə hazırlamaq üçün qum, təbaşir, soda və ya natrium-sulfid olmalıdır; sahilə istər qum və istərsə təbaşir istədiyin qədər vardı. Dəniz yosunlarında soda vardı, nəhayət piritdən sulfat turşusu almaq olardı. Daş kömürün bol olması sobada hər zaman lazım olan yüksək temperaturu saxlamaq imkanını verdiyi nəzərdə tutulsa, şüşə hazırlamaq üçün mühəndisin əlində zəruri olan hər bir şey vardı.

Ərinmiş maddəni götürmək üçün lazım olan borunu hazırlamaq hər şeydən çətindi; çünki bu boru dəmirdən düzəltməli və uzunluğu da beş-altı fut olmalı idi. Lakin mühəndis yenə də incə dəmir təbəqəsini boru şəklində bükərək ondan alət hazırladı.

Martin 28-də sobanı yandırdılar. Yüz hissə qum, otuz beş hissə təbaşir, qırx hissə natrium-sulfid və iki hissə toz kimi döyülmüş daş kömür qarışdırıldı. Bu qarışığı odadavamlı olan gildən hazırlanmış kürəyə tökdülər. Qatışıq maddələr yüksək temperaturun təsiri ilə əriyəndə, Sayrus Smit bu maddədən bir qədər götürdü, maddəyə püfləmək üçün əlverişli bir forma vermək məqsədilə, borunu əvvəlcədən hazırlanmış dəmir parçasının üzərinə qoydu. Sonra o, borunu Herbertə uzadaraq, sərbəst ucundan püfləməyi təklif etdi.

Gənc:

– Sabun qabarcığı buraxanda olduğu kimi püfləməli? – deyə soruşdu.

Mühəndis:

– Lap eləcə, – deyə təsdiq etdi.

Herbert ovurdlarını şişirib borunu həmişə ovucları arasında fırladaraq onu elə qüvvəylə püflədi ki, şüşə maddə qabarcıq şəklində genişlənməyə başladı. Mühəndisin təklifinə görə o qabarcığa bir qədər də ərinmiş maddə əlavə edərək, borunu yenidən üfürməyə başladı. Haman maddədən diametri bir fut olan bir şar alınincaya qədər iş bu qayda üzrə davam etdi.

Şar əmələ gələndən sonra, mühəndis borunu gəncin əlindən alıb onu saat kəfiri kimi yelləndirməyə başladı, bu yol ilə, şarı uzanıb silindrik bir forma almağa məcbur etdi.

Bu qayda ilə üfürməyə, içərisi boş olan bir silindr əmələ gətirirdi; bunun ucları iki dəyirmi qapaqla örtülü idi. İti dəmir parçasını soyuq suda isladıb bu qapaqları silindrdən asanlıqla qopardılar.

Haman dəmir parçası ilə silindri uzununa kəsdilər. Yenidən onu isitdilər; maddə yapışqan kimi bir hala gələndən sonra onu ağac oxlovla taxta üzərində yaymağa başladılar. İlk şüşə belə hazırlandı. Əlli şüşə almaq üçün bu əməliyyatı əlli dəfə təkrar etməli idi.

Azacıq sonra Qranit sarayın pəncərələri, çox gözəl olmasa da, lakin tamamilə şəffaf şüşələrlə bəzədildi.

Şüşə qabların, yeni stəkan və butulkaların hazırlanması, pəncərə şüşəsi hazırlanmasına nisbətən su içmək qədər asan bir işdi. Bir də kolonistlər zəriflik axtarmır, borunun ucundakı forma ilə kifayətlənirdilər.

Sayrus Smit və Herbert tərəfindən Uzaq qərb meşəsinə təşkil edilmiş bir ekskursiya vaxtında, gənc, yeni bir ağac kəşf etdi; bu ağac kolonistlərin yeməklərini çox artırmalı idi; ağacın qabığı xalxal idi; yarpaqlarının üstünü qoşa incə damarlar örtmüşdü.

Mühəndis:

– Bu nə ağacdır? – deyə soruşdu. – Bu xurma ağacını xatırladır.

Gənc:

– Bu cycas revoluta – çiçəkli bitkidir, – deyə cavab verdi. – Mən onun şəklini bizim ensiklopediyada görmüşəm.

– Lakin mən onda meyvə görmürəm.

– Bunda heç meyvə yoxdur, mister Sayrus, – deyə Herbert cavab verdi, – lakin onun gövdəsində təbiətən üyüdülmüş un kimi bir maddə vardır.

– Deməli, bu çörək ağacıdır?

– Bəli.

Mühəndis:

– Oğlum, əgər yanılmırsansa, sən çox mühüm bir şey kəşf etmişsən! – dedi.

Ancaq Herbert səhv etməmişdi. Ağacın gövdəsini sındıraraq onun ortasında unlu bir lif tapdılar, bu lifin də içindən başqa liflər keçir və gövdə lif aralıqları ilə hissələrə bölünürdü. Nişasta kimi olan bu maddəyə, acımtıl və pisiyli bir şirə hopmuşdu; bu şirə sıxma vaxtında nişastadan asanca ayrılırdı. Çörək ağacının umacı qidalı və çox gözəl bir yeməkdir.

Sabahı gün bütün koloniya bu məhsulu yığmağa getdi. Öz adası ilə gündən-günə getdikcə daha artıq iftixar edən Penqrof, yolda mühəndisdən soruşdu:

– Mister Smit, siz necə düşünürsünüz, qəzaya uğramışlar üçün dünyada bir yer varmı?

– Nə demək istəyirsiniz, Penqrof?

– Mən soruşuram ki, qəzaya uğrayanlar üçün xüsusi olaraq uyğunlaşdırılmış bir ada varmı ki, burada hər şey qəzaya uğramış zavallılar üçün yaradılmış olsun və onlar özlərini evlərində olduğu kimi hiss etsinlər?

Mühəndis gülümsəyərək:

– Bəlkə də var, – deyə cavab verdi.

Penqrof:

– “Bəlkə” deyil. Yəqin var, – dedi. – Linkoln adası məhz belə bir adadır!

Kolonistlər çörək ağacının budaqlarından xeyli yığıb Qranit saraya qayıtdılar. Şirəni sıxıb nişastadan çıxarmaq üçün mühəndis məngənə düzəltdi. Azacıq sonra Qranit sarayın anbarında kifayət miqdarda un ehtiyatı yığılırdı. Bu un Nabın əlində çox asanlıqla qutaba və pudinqə¹ çevrilirdi.

Ağıl-tövlədəki diş onaq və keçilər bu zaman çox süd verməyə başlamışdı. Buna görə də kolonistlər tez-tez ora araba, ya daha doğrusu köhnə yöndəmsiz iri arabanın əvəzinə yüngül ikitəkərli arabanı göndərirdilər. Getmək növbəsi Penqrofa çatanda, o Yupu da özü ilə bərabər götürür və onaqrları sürməyi ona tapşıırırdı. Meymun qamçısını havada şaqqıldadaraq bu işi də çox gözəl surətdə yerinə yetirirdi.

Kolonistlər bir ildən artıq idi ki, Linkoln adasında yaşayırdılar. Adada hər şey tərəqqi edirdi. Kolonistlər tez-tez yaylağın yamacında oturub buzina meyvəsindən hazırlanmış və Yup tərəfindən verilən qəhvəni içərkən, adanın tərəqqi etməsindən söhbət edirdilər.

Bu axşam, aprelin 1-də kolonistlər təsadüfən Sakit okeanda olan Linkoln adasının tənha vəziyyətindən söhbət etməyə başladılar.

Bu zaman Gedeon Spilet mühəndisə müraciət edərək:

– Sayrus, qoy yeri gəlmişkən soruşum, sekstant alındıqdan sonra siz adamızın uzununu və enini hesablamamısınız ki? – dedi.

Mühəndis:

– Yox, – deyə cavab verdi.

– Mən bu işi etməyi məsləhət görərdim. Axır sizin əvvəlki hesablamanız çox mükəmməl olmayan alətlərlə olmuşdu.

Penqrof etiraz edərək:

– Bu nəyə gərəkdir? – dedi. – Məncə, ada çox gözəl bir yerdedir.

– Sözüm yox, Penqrof, lakin harada olduğunu düzgün bilmənin zərəri yoxdur ki, bir də sekstant vasitəsilə bunu müəyyən etmək asan olduğundan...

Mühəndis:

– Bunda siz tamamilə haqlısınız, – deyə onun sözünü tamamladı. – Bu işi çoxdan görmək lazımdı. Bununla bərabər mən bilirəm ki, koordinatların ilk təyini həqiqilikdən çox da uzaq deyildir.

Jurnalist:

– Bəlkə biz yenə də insan yaşayan torpağa, zənn etdiyimizdən daha yaxıniq, – deyə təslim olmurdu.

Mühəndis:

– Bunu sabah öyrənərik, – dedi. – Siz haqlısınız, bu işi çoxdan etmək lazımdı.

Dənizçi yenidən sözə qoşularaq:

– Mən zənn edirəm ki, ada özü öz yerindən tərpənməmişsə, o indi də mister Smitin qoyduğu yerdəcə durur.

Mühəndis gülərək:

– Görərik, – dedi.

Sabahı günü, o sekstantla adanın koordinatlarını yenidən hesabladı. Birinci dəfə o adanın olduğu yer haqqında aşağıdakı təxmini məlumatı almışdı:

qərb uzununu – 150°-dən 155°-dək, cənub eni – 30°-dən 35°-dək.

Düzgün olan ikinci hesablamada aşağıdakı nəticəni verdi:

qərb uzununu – 150°30', cənub eni – 34°57'

Beləliklə ilk “cihazların” kobud olmasına baxmayaraq, Sayrus Smit öz hesablamasında 5°-dən az yanlışmışdı.

Gedeon Spilet:

– Bizim adanın yanındakı qonşuların nədən ibarət olduğunu indi xəritə üzrə gözədən keçirək, – dedi.

Herbert atlası gətirib Sakit okean xəritəsini açdı. Mühəndis əlində pərgar olduğu halda adanı xəritə üzərində işarə etmək istəyirdi ki, birdən pərgar onun əlində əsdi və o:

– Axı, Sakit okeanın bu hissəsində bir ada da vardır! – deyə bağırırdı.

¹ Un və ya düyü ilə kişmiş, yumurta və süddən hazırlanan kükü

Cihazın forması çox qoribo idi

Penqrof cəld:

– Adamı? – deyə soruşdu.

Gedeon Spilet:

– Yəqin bu bizim adadır, – deyə qeyd etdi.

Sayrus Smit:

– Yox, bizim ada deyil, bu ada yüz əlli üç dərəcə uzun və otuz yeddi dərəcə on bir dəqiqə en altındadır. Yəni bizim adadan iki dərəcə yarım qərbə və iki dərəcə cənuba doğru düşür.

Herbert:

– Bəs bu adanın adı nədir? – deyə soruşdu.

– Tabor!

– Böyük adadır?

– Yox, ucsuz-bucaqsız suyun ortasında kiçik bir qurudur. Ehtimal ki, oraya heç vaxt insan ayağı dəyməmişdir.

Penqrof dərhal:

– Nə olar, hər halda oraya ilk dəfə bizim ayağımız dəyər, – dedi.

– Bizimmi?

– Bəli, mister Smit. Biz böyük qayıq düzəldərik, bunu idarə etməyi mən öhdəmə götürürəm. Biz Tabor adasından nə qədər aralıyıq?

Sayrus Smit:

– Təxminən yüz əlli mil, – deyə cavab verdi.

– Cəmi yüz əlli mil? Çox az bir şeydir! Yaxşı külək olsa, bu məsafəni iki gündə getmək olar!

Jurnalist:

– Lakin bu bizə nəyə gərəkdir? – deyə soruşdu.

– Heç bir şey məlum deyil. Öz gözümüzlə görməliyik.

Kolonistlər gəmi inşa edilməsini qərara aldılar. Onlar gəmini yaz açılan kimi suya salacaqdılar.

Onuncu fəsil

Gəmi inşa edilməsi. İkinci məhsul yığılması. Yeni bitki faydalı olmaqdən artıq dadlıdır. Balina. Çəngəl. Gəmdəyin parçalanması. Balina bığının tətbiqi. Mayın sonu. Penqrofun daha dərdi yoxdur.

Penqrofun başına hər hansı bir layihə gəlsə idi, onu yerinə yetirməyincə dincəlməzdi. O bu saat Tabor adasına getmək istəyirdi,

bunun üçün gəmi inşa etmək lazım olduğundan, Smitdən yapışdı və mühəndis gəminin eskiz layihəsini tərtib etməyincə ondan əl çəkmədi.

Gəminin eskiz layihəsi ümumi şəkildə belə idi: gövdə tirinin uzunluğu – otuz beş fut, gəminin eni – doqquz fut. Gəminin sualtı hissəsinə verilən bu nisbət, layihəsi çəkilən gəminin sürətlə gedəcəyini təmin edəcəkdə. Gəminin suya oturan hissəsinin yüksəkliyi altı futdan artıq olmamalı idi; bu halda gəminin dreyfi¹ təmin edilmiş olacaqdı. Göyertə gəminin burnundan başlamış arxa hissəsinə-dək bütün gəmi boyunca uzanacaq; anbarın iki qapağı ilə birləşəcəkdə; anbar isə arakəsmə vasitəsilə ikiyə ayrılacaqdı. Gəmi yelkənlərlə təchiz edilməli idi.

Hər şeydən əvvəl gəmi inşası üçün hansı ağacın yaradığını qəetməli idilər: qarağac, ya küknar. Bunların hər ikisindən adada istənilən qədər vardı. Penqrofla mühəndis küknar ağacını seçdilər, çünki suda qarağac kimi yaxşı qalan bu ağac asanlıqla da yonulub işlənir.

Gəmi yazdan əvvəl, yəni altı aydan tez suya salına bilməyəcəyindən, gəminin inşasında yalnız Sayrus Smitlə Penqrofun işləməsini qərara aldılar. Herbertlə Gedeon Spilet ovla məşğul olacaq, Nabla onun vəfəli köməkçisi Yup, əvvəlki kimi koloniyanın təsərrüfatını idarə edəcəkdə.

Ağac seçəndən sonra mühəndislə dənizçi bunları kəsdilər, şaxə və budaqlarını təmizlədilər və mahir bir mişarçı cəldliyi ilə bunlardan taxta düzəldilər. Səkkiz gündən sonra qranit divarlarla Buxarının arasındakı dərinlikdə verf² tikilmişdi, gələcək gəminin də otuz beş futluq kobud karkası bunun üzərində dururdu.

Sayrus Smit gəmini kor-koranə hazırlanmışdı. Gəmi inşaatçılığı da, bir çox texniki problemlər kimi ona məlumdu. O gələcək gəminin bütün hissələrini əvvəlcədən kağız üzərinə cızdı. Penqrof bu işdə ona böyük yardım göstərirdi; çünki Bruklin verfində o bir neçə il işləmişdi, gəmi inşaatı praktikasını mükəmməl bilirdi.

Penqrofun necə ürəklə işə girişdiyini təsəvvür etməliyik! Mühəndisin etirazları olmasaydı, o gecə də verfdən əl çəkməzdi. O yalnız bir dəfə işindən ayrıldı; bu da aprelin 15-də idi. Çünki bu

zaman ikinci məhsulu yığmaq vaxtı çatmışdı. Bu ikinci məhsul da birinci kimi müvəffəqiyyətli olmuş, gözlənilməyəcək dərəcədə böldən vermişdi.

Penqrof öz sərvətini hesablayaraq:

– Mister Smit, beş çanaq oldu, – demişdi.

Mühəndis:

– Hər çanağı yüz otuz mindən hesablasaq, burada altı yüz əlli min dən olmalıdır, – dedi. – Biz yalnız “sığorta” fondunu çıxaraq bu məhsulun hamısını yenidən səpərik, gələn məhsul bizə dörd yüz çanaq taxıl verər.

– Bizim də çörəyimiz olar?

– Bəli, bizim çörəyimiz olar.

– Axı onda dəyirman tikmək lazım gələcək.

– Dəyirman da tikərik.

Üçüncü əkin, iki əvvəlkilərə nisbətən daha böyük sahə tutdu. Əkin üçün torpaq da əvvəlki dəfələr kimi ciddi surətdə hazırlanmışdı.

Əkin işi bitdikdən sonra Penqrof öz sevimli işinə qayıtdı.

Bu zaman ərzində Herbertlə Gedeon Spilet hər gün ovu davam etdirirdilər. Onlar tez-tez tüfənglərini doldurub Uzaq qərbin tədqiq edilməmiş meşələrinin dərinliklərinə gedirdilər. Meşənin sakit dərinliklərində gözəl ağaclar, guya yer azmış kimi, bir-birinə sıx-sıx qısılmışdı. Bu qalın cəngəlliyin tədqiq edilməsi çox çətindi, jurnalistin yanında kompas olmadığından, o meşənin çox dərinliklərinə getməyə cürət etmirdi.

Belə ekskursiyaların birində onlar mühüm bir şey tapdılar: bunun da şərəfi tamamilə Gedeon Spiletə aiddi. Bu hadisə aprelin 30-da olmuşdu. İki ovçu Uzaq qərb meşəsində cənub-qərbə doğru çox uzağa getdilər. Təxminən əlli addım irəlidə gedən jurnalist bir talaya çıxdı; talanı nisbətən seyrək olan ağaclıq əhatə etmişdi. Gedeon Spilet burada düz saplaqlı və bir çox ağ çiçəkləri olan, eyni zamanda qərribə qoxu verən bir bitkiyə diqqət etdi.

Jurnalist bir budaq qopardı, gəncə dönərək:

– Bu necə bitkidir? – deyərək soruşdu.

– Bunu siz haradan tapdınız, mister Spilet?

– Burada taladan. Orada belə kollar çoxdur.

– Bilirsiniz, mister Spilet, sizin bu tapıntıınıza görə Penqrof həmişə sizə minnətdar olacaqdır.

¹ Gəminin külək və ya axın təsirilə istiqamətindən kənara çıxması

² Gəmi düzəldilən yer

– Deməli, bu tütündür?

– Bəli. Bəlkə ələ növü deyil, lakin həqiqi tütündür.

– Bilsəniz mən Penqrof üçün necə sevinirəm! Zənnimcə, o bunun hamısını çəkə bilməz, bir qədər də bizə verər!

– Mənim bir təklifim vardır, mister Spilet! Gəlin, Penqrofa heç bir şey deməyək. Bu yarpaqlardan tütün hazırlayaq, günlərin birində çubuğu doldurub ona təqdim edək.

– Razıyam. O gün dənizçinin bu dünyada heç bir arzusu qalmayacaqdır!

Ovçular qiymətli yarpaqlardan xeyli yığaraq xəlvətcə Qranit saraya gətirdilər; onlar bu işi ələ ehtiyatla görürdülər ki, guya Penqrof gömrükxana nəzarətçisi, bunlar da qəçaqmalçılardır.

Sayrus Smitlə Nab sirdən agah edildilər. Lakin yarpaqların qurudulması, fermentləşməsi (qıcqırma) və doğranması üçün tələb edilən iki ay ərzində dənizçi heç bir şeydən şəkk-şübhəyə düşmədi. Bütün bu zamanı o fasiləsiz olaraq öz sevimli işi ilə məşğul olurdu. Yalnız bir dəfə, mayın 1-də o kolonist dostları ilə qeyri-adi ovda iştirak etmək üçün gəmi inşaatını buraxdı.

Artıq iki-üç gün idi ki, adanın lap yaxınında nəhəng bir heyvan üzürdü; bu heyvanın balina, həm də böyük balina olduğunu uzaqdan belə seçmək mümkündür.

– Bunu ələ gətirmək nə yaxşı olardı! – deyə dənizçi bağırırdı. – Ah, əgər bizim bir balaca gəmimiz, çəngəlimiz olsa idi, mən düşünmədən, balinanın üzərinə gedərdim. O zəhmətinə dəyər!

Gedeon Spilet də:

– Mən də, Penqrof, sizin çəngəllə necə ov edəcəyinizə tamaşa etmək istərdim, – dedi. – Yəqin bu çox maraqlı olar.

– Maraqlı olmasına, – maraqlıdır, lakin təhlükəsiz də deyildir. Ancaq biz balinanı ovlamaq imkanından məhrum olduğumuzdan, bu söhbətlə heç məşğul olmağa dəyməz.

Jurnalist dedi:

– Balinanın nisbətən yüksək olan belə en dərəcəsi altında görünməsi məni heyrləndirir.

Herbert:

– Burada heyrətli nə var ki, mister Spilet, – deyə etiraz etdi. – Axı biz Sakit okeanın ələ hissəsindəyik ki, ingilis və amerikan dənizçiləri bu hissəni “balina çölü” adlandırırlar. Balinalara tez-tez

cənub yarımkürədə, Cənubi Amerika ilə Yeni Zelandiya arasında təsadüf edilir.

Penqrof:

– Herbert haqlıdır, – deyə təsdiq etdi. – Bunların bu vaxtdakı görünməməsi hətta məni təəccübləndirirdi. Bir də, madam ki, biz bunları ovlaya bilmirik, bu danışqlar əhəmiyyətsizdir.

Dənizçi bir ah çəkərək öz işinə qayıtdı. Hər bir dənizçi eyni zamanda yaxşı da balıqçıdır. Balıq ovundan alınan şadlıq onun böyüklüyündən asılı ikən, balina ovçusunun balina görərkən nələr düşündüyünü təəvvür etmək olar.

Lakin balina, görünür, Linkoln adasını tərk etmək istəmirdi.

Gedeon Spiletlə Herbert ov etmədikləri vaxt, Nab da mətbəx işlərindən azad olduğu dəqiqələrdə, balinaya tamaşa edirdilər; onlar görürdülər ki, balina Caynaq burnundan Çənə burnuna qədər İttifaq buxtasının durğun suyunu sürətlə yarırdı. Balina quyruq üzgəcillə hərəkət edərək suda, bəzən dəqiqədə on iki mil sürətlə hərəkət edirdi. Ara-sıra o Qurtuluş adaçığına o qədər yaxın gəlirdi ki, onu başından quyruğuna qədər gözdən keçirmək mümkün olurdu. Bu qara balina, şübhəsiz ki, tamamilə tələf edilmiş əsil balinaların mükəmməl bir nümunəsi idi.

Onun burun deşiklərindən, çox yüksəyə buxar və ya su fontanı fışkırtdığı görünürdü. Bunun fışkırtdığı buxar nə qədər heyrətli də olsa, su zərrələrini və ya şaxtada anı olaraq buxara çevrilən isti nəfəs havasıdır; bu naturalist və balina ovçuları tərəfindən həll edilməmişdir.

Bu nəhəng məməli heyvanın burada olması kolonistləri, xüsusilə Penqrofu çox məşğul edirdi; bu heyvan burada görünəndən bəri dənizçinin dincliyi yoxdu; buna görə də o işləyə bilmirdi. Nəşayət, o balinanı yuxusunda görməyə başladı; oyuncaq dərdi çəkən uşaq kimi Penqrof balinanın dərini çəkirdi.

Mayın 3-də Nabın qışqırtısı kolonistləri yuxudan ayıltı. O, balinanın Qranit sarayın üç milliyində, Tapıntı burnunun dayaz yerində uzanmış olduğunu görmüşdü. Görünür o qabarma vaxtında dayaz yerə düşmüş, indi isə çəkilmə vaxtında dənizə düşə bilmir. Hər halda tezəcə onun qayıdış yolunu kəsmək lazım gəlirdi.

Kolonistlər dəmiruclu nizələr, kərkillərlə silahlanıb Tapıntı burnuna yüyürdülər, onlar iyirmi dəqiqədən sonra nəhəng heyvanın yanında idilər.

Nab:

– Təxminən səksən fut uzunluqda olardı, ağırlığı ən azı, yüz əli min girvənkə olmalı idi.

– Nə nəhəngdir! – deyə bağırırdı.

Doğrudan da bu cənub balinası çox nəhəng idi.

Bu nəhəng məməli heyvan hərəkətsiz uzanaraq, dənizə düşmək üçün, başlamış olan qabarmadan istifadə etmək də istəmirdi. Kolonistlər nəhəng heyvanın ətrafını dolaşandan sonra, onun hərəkətsiz durmasının səbəbini öyrəndilər: balina ölmüşdü; onun böyründən bir çəngəl sallanırdı.

Gedeon Spilet:

– Deməli, az əvvəl, yaxınlarda balınacı ovçuları varmış, – dedi.

Dənizçi:

– Nədən bilirsiniz? – deyə soruşdu.

– Bəs çəngəl nədir?

Penqrof:

– Çəngəl heç bir isbat isbat etmir, mister Spilet, – deyə qeyd etdi. – Elə olur ki, balina çəngəllə min mil yol gedir. Bəlkə bu balınanı Şimal Buzlu okeanın bir yerində yaralamışlar.

Dənizçinin izahatı ilə kifayətlənməyən Gedeon Spilet:

– Lakin... – deyə davam etmək istədi.

Sayrus Smit onun sözünü kəsərək:

– Bu tamamilə mümkündür, – dedi. – Ancaq gəlin, biz əvvəlcə çəngələ baxaq, bəlkə balina öldürməklə məşğul olan gəminin adı onda yazılmışdır.

Penqrof balınanın böyründən çəngəli çıxarıb aşağıdakı yazını oxudu:

Mariya-Stella Vinyard¹

O:

– Vinyard! – deyə bağırırdı. – Bu ki mənim vətənimdir! Mən “Mariya-Stella”-nı da tanıyıram. Balina ovu ilə məşğul olan gözəl bir gəmidir. Ah, dostlarım, heç ağılınıza gələrdimi, Vinyard gəmisini!

“Mariya-Stella” gəmisinin, çəngəllənmiş balina dalınca gələcəyini gözləmək çətin olduğundan, kolonistlər, balina iylənməyə

başlayınca, onu parçalamağı qərara aldılar. Artıq yırtıcı quşlar onun üzərində fırlanırdı, bunları tufəng atəşi ilə qovmaq lazım gəldi.

Balina dişini imiş, onun əmcəkləri südlə dolu idi; təbiyyatçı Difenbaxın rəyincə, bu süd nə rəngi, nə dadı və nə də tərkibi ilə inək südündən heç də fərqli deyil və onu tamamilə əvəz edə bilər.

Penqrof bir zaman balina ovu ilə məşğul olan gəmidə xidmət etdiyindən, indi heyvanın parçalanması üzərində rəhbərlik edirdi; lakin üç gün davam edən bu iş heç də xoşagələ bir iş deyildi. Kimsə bu işdən boyun qaçırmadı; hətta Gedeon Spilet belə başqalarından geridə qalmadı. Nəhayət, Penqrof onun “qəzaya uğramağa tamamilə yarar bir adam olduğunu” təsdiq etdi.

Balınanın piyi, hər biri min girvənkəlik parçalarla kəsilərək, kolonistlər tərəfindən, buradaca əridilib saxsı qablara töküldü, – çünki kolonistlər Qranit sarayın ətrafında havanı kəlləmək istəmirdilər, – həm də burada əridəndə onun, demək olar ki, üçdə bir qədər çəkisi azalırdı. Lakin piy o qədər çox idi ki, kolonistlər onun azalmasından heyifsilənmirdilər. Təkcə dil altı min girvənkə, alt dodağı – dörd min girvənkəyə qədər piy vermişdi! Piy bunlara çox miqdarda stearin və qliserin ehtiyatı verəcəkdi. Linkoln adasında çətin, xüsusilə korset¹ işlənməyə də, balınanın bıqları, hər halda təsərrüfat ehtiyacı üçün sərf oluna biləcəkdi. Balınanın üst çənəsində şişuclu səkkiz yüz buynuz şəkilli sümükler vardı ki, bunlar böyük bir darağın dişləri kimi düzülmüşdü. Hər birinin uzunluğu altı fut olan və sıx cərgə ilə düzülmüş dişlərin vəzifəsi balınanın yediyi minlərcə xırda balıq və yumşaqbədənliləri ilişdirməkdir.

Cəmdəyin işini parçaladıqdan sonra kolonistlər cəmdəyin qalanını dəniz quşlarına buraxdılar, dayandırdıqları işə qayıtdılar. Ac quşlar qısa zaman ərzində, balınanın cəmdəyini tamamilə didilər. Balınanın yalnız sümükleri qaldı.

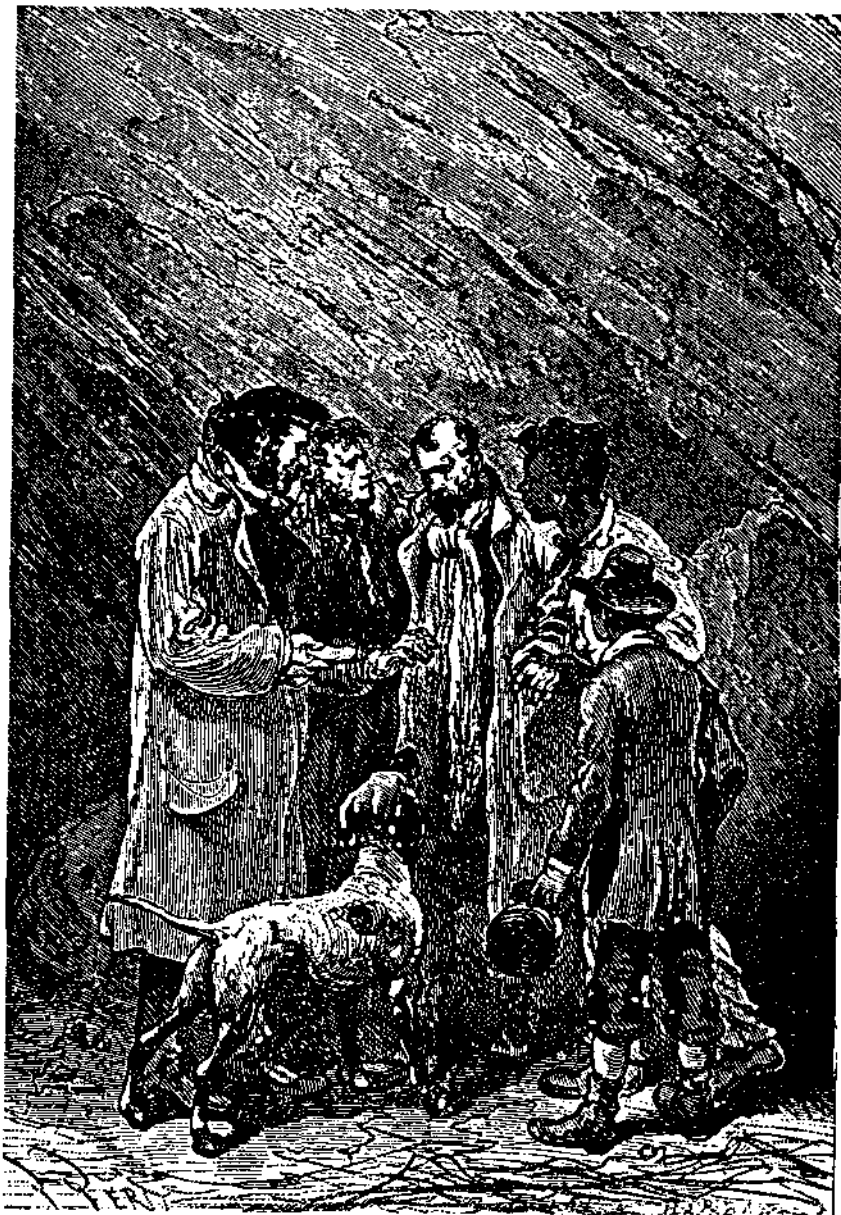
Lakin kolonistlər verə qayıtmazdan əvvəl mühəndis bir əməliyyatla məşğul oldu. Bu əməliyyat kolonistlərdə böyük bir maraq oyatdı. Mühəndis balina bığından bir düjün götürərək hər birini altı hissəyə böldü, alınan ensiz parçaların hər iki ucunu yonub itiləşdirdi.

Herbert mühəndisdən:

– Bu nə üçündür, mister Sayrus? – deyə soruşdu.

¹ Vinyard Nyu-York ştatında bir limandır.

¹ Bədəni düz saxlamaq üçün enli kəmər

Sayrus Smit (ortada) dostları arasında

– Canavar, tülkü, hətta yaquar öldürməkdə bunlar bizə yaraya-
caqdır, – deyə mühəndis cavab verdi; lakin indi yox, qışda, buz
olanda.

Herbert:

– Anlamıram... – deyə davam etmək istədi, – lakin mühəndis:

– Bu saat görərsən, oğlum, – deyə onun sözünü kəsdi. – Qışda
mən bu parçaları büküb onların üzərinə su tökəcəyəm, bunlar buz
bağlayacaq. O zaman mən buzlu yumruları üstədən piy təbəqəsi ilə
örtüb vəhşi heyvanların gəzdiyi yerlərə atacağam. Ac heyvanlar bu
tələ yemini yeyəndə nə olacaq? Heyvan mədəsinin istiliyi bunu
əridəcək, balına bığından olan bükülü parça açılaraq onun mədəsini
yırtacağam.

Penqrof:

– Bax, bu ağıllı işdir! – deyə bağırdı.

– Bu mənim ixtiram deyil, Aleut ovçularıdır. Lakin bu yolla
ov etməkdə bir az barıt və güllə işlətməmiş olacağıq. Deməli, qışı
gözləməli!

Bu zaman ərzində gəminin inşası da çox irəliləmişdi. Onun rəs-
mini təsəvvür edib əvvəlcədən söyləmək olardı ki, dənizdə gəz-
mək üçün bu gəmi gözəl keyfiyyətə malik olacaqdır.

Penqrof ağlagəlməz dərəcədə çox işləyirdi. Yorulmamaq üçün
onun qəder dəmir kimi möhkəm olmaq lazım gəlirdi. Bunun bütün
bu əməyinə qarşı yoldaşları ona gizlicə mükafat hazırlayırdılar;
mayın 31-i dənizçinin həyatının ən bəxtiyar günlərindən biri oldu.
Bu gün, nahardan sonra, Penqrof öz adəti üzrə vərfə qayıtmağa
hazırlaşdı, birdən onun çiyinə bir əl toxundu.

Bu da Gedeon Spilet idi.

Jurnalist:

– Hara tələsirsiniz, dostum? – dedi. – Süfrədən belə tez qalx-
maq olar? Siz deserti unutmuşsunuz, Penqrof!

– Sağ olun, mister Spilet, könlüm şirin şey istəmir.

– Heç olmasa, bir fincan qəhvə için!

– Onu da könlüm istəmir. Təşəkkür edirəm!

– Onda bəlkə çubuq çəkəsiniz?

Penqrof stolun dalından sıçradı. O, jurnalistin ona doldurulmuş
çubuq, Herbertin də qızarmış kömür gətirdiyini görəndə, mehriban
üzü həyəcədən ağardı.

Dənizçi bir şey demək istədi, lakin dili söz tutmadı, çubuğu qaparaq dodağına apardı, tütünü yandırıb bir-birinin dalınca beş-altı qullab vurdu. Qalın tüstü təbəqəsi onu bürüdü, onun titrək və həyəcanlı səsi də bu tüstü içindən eşidilirdi.

– Tütün! Əsil tütün!

Sayrus Smit:

– Bəli, Penqrof, əsil və yaxşı tütün, – deyə qeyd etdi.

– İndi bizim adada heç bir şeydən korluğumuz yoxdur.

Penqrof isə ardı-arası kəsilmədən çəkir, çəkir, çəkirdi...

O:

– Tütünü kim tapdı? – deyə soruşdu. – Herbert, sənmi?

– Yox, Penqrof, bunu mister Spilet tapdı.

Penqrof:

– Mister Spilet! – deyə bağırdı və jurnalistin yanına qaçaraq onu bağrına elə bərk basdı ki, o xeyli vaxt nəfəs ala bilmədi.

Jurnalist nəfəsini dərərək:

– Uf, – deyə dincəldi. – Penqrof, bununla siz yalnız mənə borclu deyilsiniz, tütün bitkisini tanıyan Herbertə, onu hazırlayan Sayrus Smitə, sirri gizli saxlayan Naba da borclusunuz.

Penqrof həyəcanlı bir halda:

– Dostlarım, mən heç zaman bunu unutmayacağam! – dedi.
– Bunu öləncən xatırlayacağam.

On birinci fəsil

Qış. Dəyirman. Penqrofun məcburi ideyası. Balina bığı. Gələcəyin yanacağı. Top ilə Yup. Fırtınalar. Quş hininin dağılması. Bataqlığa ekskursiya. Sayrus Smit tək qalır. Quyunun tədqiq edilməsi.

Qış iyun ayında girdi, buranın iyunu şimal en dairələrinin dekabrına bərabərdir, kolonistlər indi başlıca olaraq qış paltarları qayğısı çəkirdilər. Onlar ağıl-tövlədəki vəhşi qoyunlarını qırxmış, əla yun əldə etmişdilər. Ancaq indi onu toxumaq lazımdı.

Yunu dəramaq, əyirmək, yumaqlamaq üçün Sayrus Smit mürəkkəb toxucu maşını düzəltmək imkanına malik olmadığından, o fətr¹ adlanan incə keçə hazırlamaqla kifayətləndi; doğrudur, fətr

¹ Şlyapa, keçə çəkmo və s. hazırlanan ən zərif və əla keçə növü

kobud olur, yumşaq olmur, lakin qalan bütün toxumalardan yaxşı isti saxlayır. Elə çöl qoyunlarının yunu da qısa idi, fətr hazırlamaq üçün də belə yun əlverişlidir.

Mühəndis bütün kolonistlərin, hətta işini buraxmış Penqrofun da yardımını ilə yunu keçə üçün hazırlamağa başladı. Hər şeydən əvvəl yunun yağını təmizləməli idi. Bunun üçün yun, yetmiş dərəcəyə qədər qızdırılmış su ilə böyük testlərdə, bir gün isladıldı. Sonra onu sodalı suda təmiz yudular. Qurudulduqdan sonra yun, keçə toxumaq üçün hazır idi. Yalnız toxumaq üçün dəzgah hazırlamaq lazım idi. Kolonistlər bunu da hazırladılar. Bu qədim buxar və ya elektrik mahud maşınlarının eyni olan sadəcə bir maşındı. Bu maşın ağac çərçivə, içərisinə yun tökülən tabaq, toxmaq və iki dəstəkli çarxdan ibarətdi. Dəstəklərlə hərəkətə gətirilən çarx növbə ilə toxmağın gah birini, gah da digərini qaldırıb içərisində yun olan tabağa endirirdi. Toxmaqların ağırlığından yun qarışır, təpilir və tabaqdan qalın keçə şəklində çıxırdı; bu keçə həm adyal, həm də üst paltarı üçün eyni dərəcədə yararlı idi. İndi kolonistlər ən soyuq qışı belə tamamilə hazırlıqlı olaraq qarşılaya bilərdilər.

İyunun iyirmisində soyuqlar başladı. Bütün istəklərə baxmayaraq, Penqrof gəmi inşaatı işini dayandırmağa məcbur oldu; bu iş o dərəcə irəli getmişdi ki, yazda gəminin suya salınacağına heç şübhə qalmırdı.

Hər necə olursa olsun, dənizçi Tabor adasına getmək istəyirdi. Sayrus Smit onun bu fikrini bəyənmirdi; çünki insan yaşamayan bu faydasız qayalıq adacıqda bir kömək tapmağı heç ağla gətirmək mümkün deyildi; kiçik bir gəmidə yüz əlli millik bir səyahət etmək də zərəfat sayıla bilməzdi.

Mühəndis Penqrofu öz fikrindən daşındırmağa çalışaraq deyirdi:

– Qəribə burasıdır ki, Penqrof, siz hər zaman Linkoln adasından ayrılmaq arzusunda olmadığınızı söyləyir, özünüz də adanı birinci olaraq tərk etmək istəyirsiniz.

Penqrof cavabında:

– Yalnız bir neçə günlüyə, mister Smit, – deyə etiraz edirdi.
– Həm də yalnız Tabor adası ilə tanış olmaq məqsədi ilə.

– O bizim adadan kiçik, həm də səmərəsizdir.

– Buna mənəm şübhəm yoxdur.

– Bəs nə üçün özümüzü təhlükəyə salaq?

– Orada nə olduğunu bilmək üçün!

– Orada heç bir şey ola bilməz!
– Kim bilir!
– Sizi yolda fırtına tutarsa?
– Yayda fırtına ola bilməz. Lakin hər şeyi qabaqcadan nəzərdə tutmaq lazım gəldiyi üçün, mən yalnız Herbertlə gedərəm.

Mühəndis əlini dənizçinin çiyinə qoyaraq dedi:

– Penqrof, siz elə düşünürsünüz ki, sizin və təsadüfün iradəsilə bizim oğlumuz olan bu uşağın başına bir bəla gəlsə, biz buna dözə bilərikmi?

Dənizçi sarsılmaz bir inamla:

– Sizi əmin edirəm ki, mister Smit, biz sizi elə müsibətə salmarıq. Bir də hələ bu haqda danışmaq tezdir, biz yaraşığı gəmimizi suya salanda siz onun çox gözəl keyfiyyətli olduğuna inanacaq və məni fikrimdən daşındırmağa çalışmayacaqsınız. Öz aramızdır, mənim gəmim dünyada əla gəmi olacaqdır!

Mühəndis gülərək:

– Bizim gəmimiz, deyə bilərdiniz, – dedi.

Mühəndislə dənizçinin arasında belə danışq tez-tez baş verirdi; hər dəfə də hər kəs öz rəyində qalırdı.

İlk qar iyunun axırında yağdı. Ağıl-tövlədə bütün qış üçün hər ehtiyat görülmüşdü və oraya tez-tez getməyə ehtiyac yoxdursa da, kolonistlər belə qərara gəldilər ki, həftədə bir dəfədən az olmayaraq, ağıl-tövləyə baş çəkməyə getsinlər.

Tələlər yenidən quruldu; Sayrus Smitin balina bığından hazırlanmış olduğu tələ yemləri ilk dəfə tətbiq edilməyə başlandı. Balina bığının parçası spiral şəklində bükülmüş, buzla dondurulmuş və üzərinə piy çəkilərək, sonra meşənin kənarında, heyvanların suya gəldiyi yerlərə səpələnmişdi.

Aleut ovçularının üsulu çox gözəl nəticə vermiş, mühəndisi tamamilə razı salmışdı. Bu vasitə ilə bir düjün tülkü, bir neçə çöl qabanı, hətta bir yaquar da öldürülmüşdü. Bunların hamısının leşi tapılmışdı, hamısı da qarnını yırtıldığından ölmüşdü.

Qışın girməsilə Qranit saray daxilindəki işlər yenidən canlandı. Paltarlar yamanır, cürbəcür xırda işlər görülür, gəmi üçün yelkən tikilirdi. Bütün bu şeylər hava balonunun bitməz-tükənməz pərdəsindən hazırlanırdı.

İyulda şiddətli şaxtalar başlandı. Lakin kolonistlər nə odun, nə də kömürü əsirgəmədiklərindən, Qranit saray isti olurdu. Sayrus

Smit böyük zalda ikinci bir buxarı düzəltmişdi ki, kolonistlər indi axşamlar buraya yığışırdılar. Onlar iş arasında söhbət edir, iş olmayanı da hündürdən kitab oxuyurdular, vaxt da gəlib-keçirdi.

Kolonistlər axşamlar yaxşıca isinmiş işıqlı zala yığışır, bol və dadlı nahardan sonra buzuna qəhvəsi içir, çubuq çəkir, açıq havada fırtına vıyıdayıb nərildərkən, onlar burada, tamamilə keif çəkirdilər.

Texnika və iqtisadiyyatın demək olar ki, hər sahəsindən məlumatı olan Sayrus Smit axşamlar bildiklərini yoldaşlarına söyləyirdi. Bir dəfə onun dünyanın sənaye inkişafı haqqındakı növbəti məruzəsindən sonra Gedeon Spilet belə bir sualı verdi:

– Əziz Sayrus Smit, söyləyin görüm, dünyanın texniki tərəqqisi günlərin birində dayana bilməzmi?

– Niyə? Nə üçün?

– Təbiətin faydalı qazıntılarının ən dəyərlisi olan daş kömür çatmadığı üçün?

Mühəndis:

– Doğrudan da daş kömür çox qiymətli şeydir, – deyə onun fikrinə şərək oldu.

Gedeon Spilet təkrar:

– Siz də mənimlə şəriksiniz ki, bir gün gələcəkdir ki, bütün daş kömür ehtiyatı tükənəcəkdir?

– Yox, bu ehtiyat hələlik çox böyükdür və yerin tərkindən hər il bu ehtiyatın ən kiçik bir hissəsi çıxarılır.

– Lakin siz özünüz deyirdiniz ki, sənayenin artması ilə daş kömürün sərf edilməsi də geometrik bir proqreslə artır.

– Bu da doğrudur. Lakin yeni daş kömür olan yerlər də bitmə, maşınların tətbiq edilməsi və şaxtaların çox dərinləşməsilə bərabər bu ehtiyat çox uzun zaman çatacaq, digər tərəfdən daş kömür olan yerlər bitmə də, Amerika və Avstraliyadakı daş kömür yataqları qalacaqdır; bunlar isə uzun zaman sənayenin ehtiyacını təmin edə bilər.

Jurnalist soruşdu:

– Neçə il?

– İki yüz əlli-üç yüz il.

Penqrof:

– Bu bizim üçün bəsdir, – dedi, – ancaq yazıq nəticələrimizin günü pis keçəcəkdir!

Herbert:

– Onlar daş kömür əvəzinə başqa bir şey taparlar, – deyə qeyd etdi.

Gedeon Spilet dedi:

– Buna ümid bağlamalı, yoxsa daş kömür olmazsa, maşınlar dayanar, qatarlar, paroxodlar, fabrik-zavodlar, xülasə tərəqqini hərəkətə gətirən hər şey dayanar.

Penqrof:

– Lakin daş kömürü nə əvəz edə bilər? – deyə soruşdu. – Mis-ter Smit, siz nə düşünürsünüz?

Mühəndis:

– Su, əzizim, su, – deyə cavab verdi.

Penqrof:

– Necə? – deyə heyret etdi. – Su paroxod və parovozların ocaqlarını qızdıracaq? Su, sumu qızdıracaq?

Mühəndis:

– Bəli, lakin öz tərkib hissələrinə ayrılmış su!.. – deyə əlavə etdi. – Suyu yəqin ki, elektrik vasitəsilə hissələrə ayıracaqlar; o zamanadək elektrik tamamilə tədqiq olunub insana təbə ediləcəkdir. Bəli, dostlarım, mən inanıram ki, yaxın gələcəkdə su, yanacağı əvəz edəcək və suyu əmələ gətirən hidrogen və oksigen tükənməz yanacaq və işıq mənbəyi olacaqdır. Elə bir gün gələcəkdir ki, paroxodların və parovozların ocaqları daş kömür əvəzinə həcmli minimumadək sıxlaşdırılmış bu iki qazın balonları ilə yüklənəcək və ocaqlar bunların böyük istilikvermə xassəsi ilə yanacaqdır. Beləliklə bizim nəslimiz üçün də qorxmaq lazım gəlməyəcəkdir. Yer üzündə insanlar yaşadığıca, onun nə işıqdan, nə yanacaqdan, nə qidadan, nə də paltardan kəllüğü olmayacaqdır.

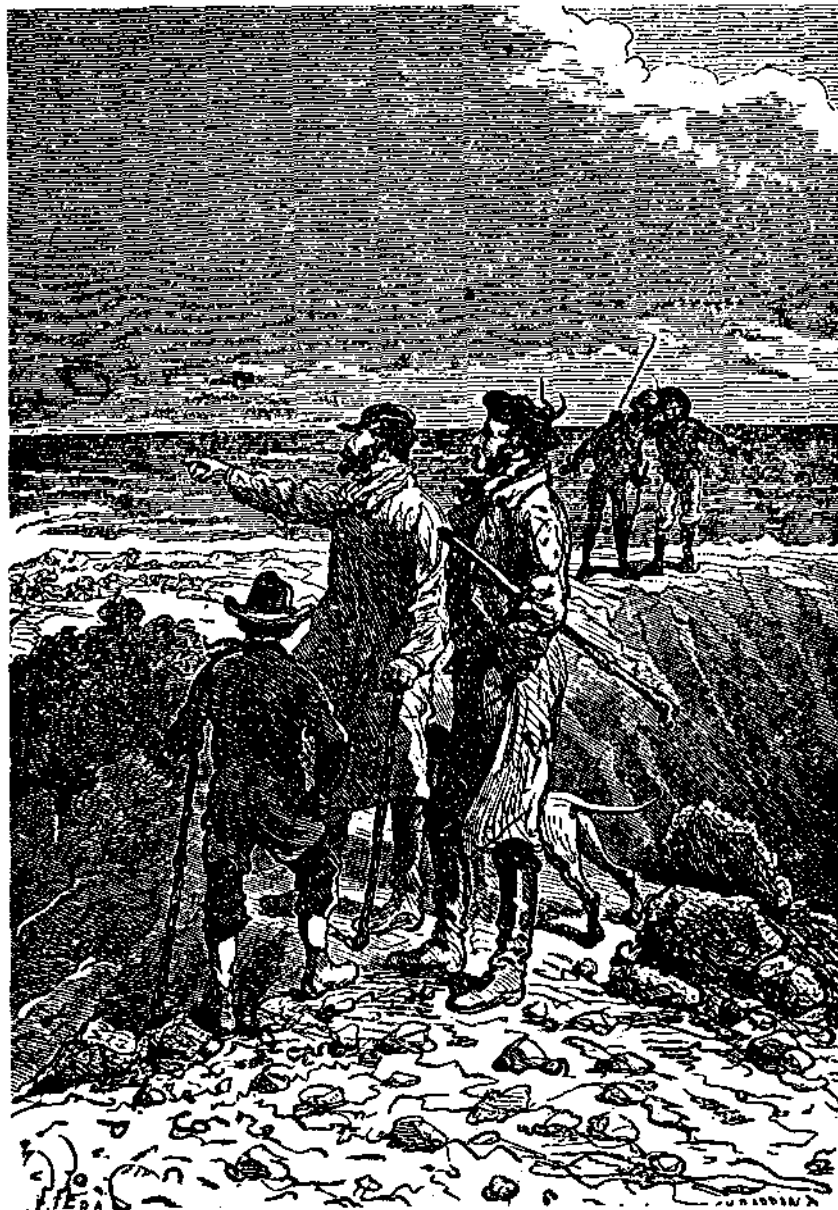
Dənizçi:

– Mən, suyun daş kömürü əvəz edəcəyi günədək yaşamaq istədim, – dedi.

Bu vaxta qədər ağzını açmayan Nab:

– Sən çox tez doğulmuşsan, Penqrof! – deyə qeyd etdi.

Söhbət dayandı. Lakin bunu dayandıran Nabın sözləri deyildi! Top birdən hürməyə başladı. Onun səsi, əvvəlki kimi mühəndisi bu dəfə də həyəcana saldı. İt hürməyə davam edərək quyunun ağzına doğru qaçırdı; quyunun ağzı da daxili koridorun başında idi.

Sayrus Smit, Herbert və jurnalist

Penqrof:

– Bu Top nəyə hürür? – deyə soruşdu.

– Yup da nə isə mırıldanır.

Doğrudan oranqutanq da itə qoşulmuşdu, onlar hər ikisi açıq bir rahatsızlıq əlaməti göstərirdilər.

Jurnalist:

– Görünür quyunun dibində bir dəniz heyvanı gizlənmişdir. Axı bu quyu gedib birbaşa dənizə çıxır, – deyə heyvanların həyəcanını izah etməyə çalışırdı.

Dənizçi də:

– Başqa bir şey ola bilməz, – deyə əlavə etdi.

– Top, sus, Yup, sən də get öz otağına!

İt və meymun susdu. Top zalda qaldı. O bütün axşamı qorxulu halda mırıldanmağında davam etdi.

Bu hadisə haqqında daha danışmadılar, lakin bununla bərabər mühəndisin qaşları çatıldı.

İyunun axırlarında növbə ilə gah yağış, gah da qar yağdı. Keçən qışa görə bu qış isti keçdi, termometr də civə sütunu 13°-dən aşağı enmədi. Soyuqlar keçən qışda olduğu qədər soyuq deyildisə də, lakin buna müqabil fırtına tez-tez olurdu, külək də, demək olar ki, ara vermədən əsirdi. Dəniz bir neçə dəfə Buxarını basmışdı.

Kolonistlər, Qranit sarayın pəncərəsindən mənzillərinin ələyinə gücsüz bir halda çırpılan iri dalğalara baxaraq, özlərini hədsiz dərəcədə xoşbəxt sayırdılar. Mənzərə, tamamilə təhlükəsizlikdə olan adamlar üçün doğrudan möhtəşəm və maraqlı idi. Dalğalar köpüklənərək çox yüksəyə qalxır, iri su kütləsi bütün ağırlığı ilə sahilə düşür, sahilə basırdı; kolonistlərin mənzillərinin bünövrəsi olan qranit massiv dənizdə imiş kimi görünürdü. Su zərrələri yüz metrlerce yüksəyə sıçrayırdı.

Belə fırtınalarda adanı gəzmək qorxulu idi. Çünki külək tez-tez ağacları yıxırdı. Buna baxmayaraq kolonistlər müntəzəm surətdə, həftədə bir dəfə gedib ağıl-tövləyə baş çəkirdilər. Xoşbəxtlikdən, ağıl-tövlənin salınmış olduğu yer Franklin dağının cənub-şərq qolları ilə dəhşətli fırtınalardan qorunurdu. Buna görə də qoranın nə hasarı, nə tikililəri, nə də ağacları fırtınadan zərər çəkmirdi. Lakin külək Uzaq görünüşlü yaylaqda olan və buna görə də bütün küləklər üçün açıq qalan quş hininin altını üstünə çevirmişdi. Hinin damı iki dəfə qopmuş, hasarı yıxılmışdı. Bütün bunları yenidən düzəlt-

mək və möhkəm tikmək lazımdı. Linkoln adası, görünür Sakit okeanın ən pis yerində imiş, qamçı firfırını sarıdığı kimi siklonlar da buranı sarırmışdı. Ancaq buradakı firfıra hərəkətsizdi, qamçı da öz oxu ətrafına dolanırdı.

Avqustun əvvəllərində fırtına bir qədər sakitləşdi, həmişəlik olaraq itmiş kimi görünən durğunluq yenidən gəldi. Lakin durğunluqla bərabər soyuqlar da başladı, termometr də civə sütunu sıfırdan 22°-yə qədər aşağı düşdü.

Avqustun 3-də çoxdan bəri düşünülmüş, lakin bu zamanadək təxirə salınmış bir ekskursiya baş tutdu; bu ekskursiya Çöl qazı bataqlığına ediləcəkdi.

Ovçuları bataqlığa cəlb edən buradakı bir çox su quşlarının olması idi; bataqlıqda çoxlu miqdarda çöl ördəyi, cüllüt, cingir, korlu quşu və s. vardı. Havanın ilk yaxşı olan günündə buraya ekskursiyaya çıxmağı çoxdan qərara almışdılar.

Ekskursiyada yalnız Gedeon Spiletlə Herbert deyil, Penqrofla Nab da iştirak edirdi. Sayrus Smit yoldaşlarına qoşulmaqdan boyun qaçırdı; o başqa bir işlə məşğul olacağını söylədi.

Ovçular Balon burnuna gedən yolla bataqlığa doğru yola düşdülər; onlar axşamüstü qayıdacaqlarını vəd etdilər. Topla Yup onları yola salırdı. Onlar Razılıq çayının körpüsünü keçən kimi mühəndis körpünü qaldırdı, Qranit saraya qayıtdı; onun evdə tək qalmaqda bir məqsədi vardı, indi həmin planını yerinə yetirmək istəyirdi.

Bu plan da, dənizlə birləşən quyunu başdan ayağadək diqqətlə gözdən keçirməkdən ibarətdi.

Top nə üçün tez-tez bu quyunun ağzına yüyürürdü? O, quyuya yüyürərkən nə üçün belə təəccüblü hürürdü? Nə üçün hər zaman Yup, Topun həyəcanına şərik olurdu? Bəlkə bu quyu yalnız dənizlə birləşmir, buradan quruya da yol vardır? Sayrus Smit bütün bu məsələləri aydınlaşdırmaq istəyirdi, lakin bu işi elə görmək istəyirdi ki, yoldaşlarından heç biri bundan xəbərdar olmasın. Buna görə də o quyunu tədqiq etmək işini tək qalacağı günədək təxirə salmışdı.

Mühəndis quyuya enməyi qərara aldı; bunun üçün o, qaldırma maşını qurulduqdan sonra, bu vaxtadək boş-boşuna qalan kəndir nərdivandan istifadə edəcəkdi. O nərdivanı quyunun ağzına gətirdi, quyunun ağzının diametri altı fut qədərdi, – mühəndis nərdivanı möhkəm bağlayıb aşağı salladı. Sonra fənəri yandırdı. Tapança və bıçaqla silahlanaraq pillələrlə enməyə başladı.

Qyunun divarlarında heç yerdə dəlik yoxdu. Lakin bəzi yerlərdə qranitin kələ-kötürlüyü çıxıntılar şəklində çıxırdı ki, qüvvətli və çevik adam bu çıxıntılardan yapışib qyunun ağzına qədər qalxa bilərdi. Bu fikir mühəndisin ağına gəldi. Lakin bu fikri təsdiq edə-cək heç bir iz yoxdur; çıxıntılarda nə köhnə, nə yeni bir iz belə görünmədi.

Sayrus Smit divarın hər bir millimetrini fənərlə işıqlandıraraq enməyə davam edirdi; lakin burada şübhəli heç bir şey tapmırdı.

Nərdivanın axırncı pilləsinə çatan mühəndis dənizin yaxınlığını hiss etdi, dənizin səthi tamamilə sakitdi. Qyunun divarlarında, canlı bir vücudun keçə biləcəyi heç bir dəlik yoxdu. Mühəndis bıçağın dəstəsi ilə divarı döydü. Qranitdən tutqun bir taqqıltı gəldi, bu səs qranit divarının bütöv olduğunu, burada heç bir boşluq olmadığını isbat edirdi.

Qyunun ağzına qalxmaq üçün əvvəlcə qyunun sualtı hissəsi ilə keçmək lazımdı; bu hissə həmişə dəniz tərəfdən su ilə doldurulmuş olurdu. Ancaq hər hansı bir dəniz heyvanı bu yolla qyunun ağzına gələ bilərdi. Mühəndis, qyunun harada bitdiyini, açıq dənizlə hansı nöqtədə birləşdiyini aydınlaşdırma bilmədi.

Sayrus Smit qyunu gözdən keçirib qurtardıqdan sonra, nərdivanla yuxarı qalxdı, qyunun ağzını örtüdü və dərin fikrə cümaraq yavaş-yavaş Qranit sarayın böyük zalına qayıtdı.

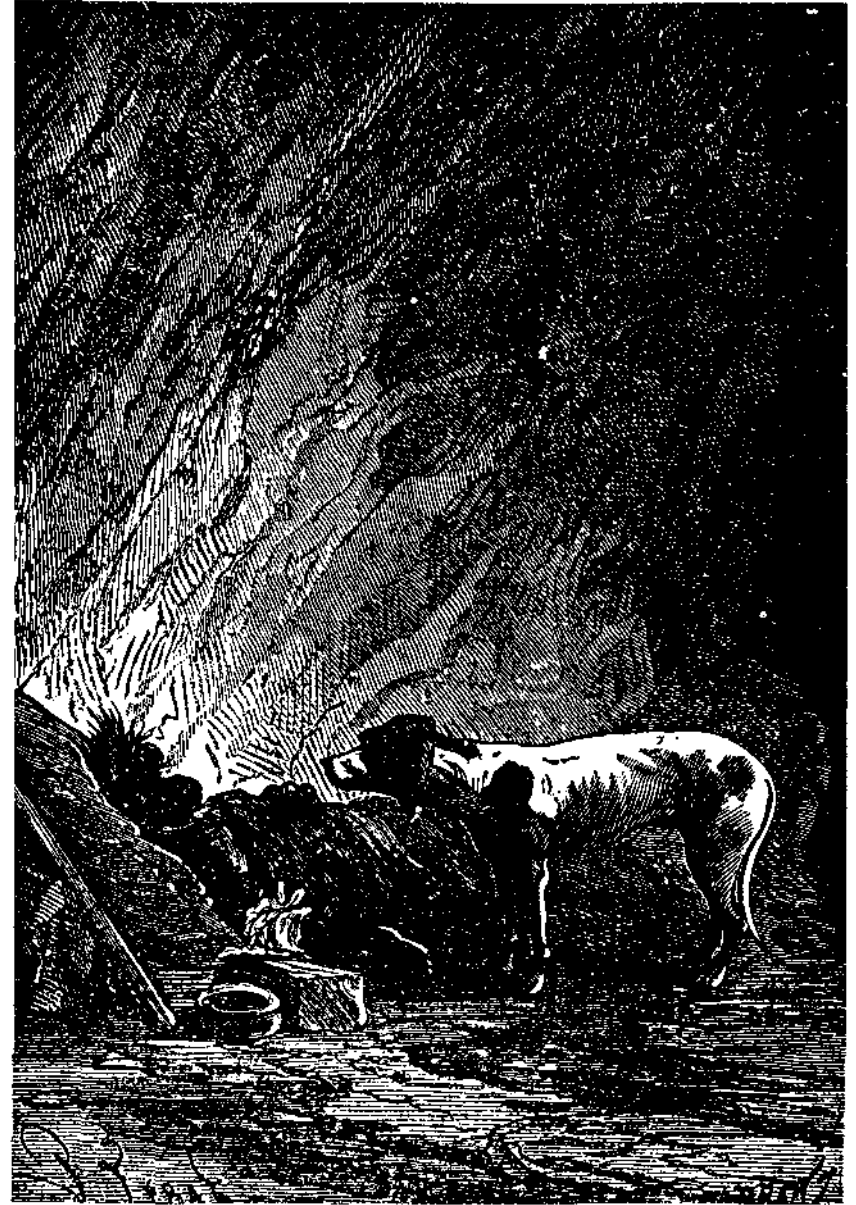
O öz-özünə: "Mən heç bir şey tapmadım, lakin hər halda burada bir şey var" – dedə fikirləşdi.

On ikinci fəsil

Gəminin təchiz edilməsi. Çaqqal tülkülərinin hücumu. Yup yaralanmışdır. Yupa müalicə edirlər. Yup sağalır. Gəmi inşaatının bitməsi. Penqrofun zəfəri. "Banaventur". Gəminin ilk dəfə sınaqması. Gözlənilməyən məktub.

Axşam ovçular, müvəffəqiyyətli ovdan sonra evə qayıtdılar; onlar təpədən dırnaqadək ov quşları ilə yüklənmişdilər. Onlar dörd adamın zorla gətirə biləcəyi qədər ov gətirmişdilər. Hətta Topun boynundan xalta əvəzinə bir dəstə korlu quşu asılmış, Yupun da belinə bir dəstə cüllüt quşu bağlanmışdı.

Nab mühəndisi görən kimi:

Top tez-tez dostunun yanına gəlir

– Baxın, mister Smit, budur, ov buna deyərler! – dedi. – Görün bunlardan nə qədər qaxac və başdırma çıxacaq. Ancaq mən təkcə bunlarla bacarmayacağam. Penqrof, sən mənə kömək edərsənmi?

Dənizçi:

– Yox, Nab, mən gəmi yelkənləri ilə məşğul olmalıyam, – dedi.
– Mənsiz keçinməyə çalış.

– Herbert, siz?

Gənc:

– Sabah ağıl-tövləyə getmək növbəsi mənimdir, – deyə cavab verdi.

– Onda, bəlkə, mister Spilet, siz kömək edərsiniz?

– Mən hazıram, Nab, – deyə jurnalist razı oldu. – Ancaq, Nab, qabaqcadan xəbər verirəm, mən sənə aşpazlıq sirlərini qəzetdə çap edəcəyəm.

– Hər necə istəyirsiniz edin, mister Spilet, buna qarşı sözüm yoxdur.

Kiçik aşpaz rütbəsinə nail olmuş Gedeon Spilet səhər tezdən mətbəxdə idi. Mühəndis hələ dünən öz tədqiqatını ona söyləmişdi: jurnalist də onunla şərik olmuşdu ki, şübhəli bir şey tapmaq mümkün olmamışdırsa da, lakin burada bir sirt vardır.

Bütün həftə soyuq keçdi, kolonistlər yalnız quş hininə baş çəkmək üçün saraydan çıxırdılar. Nabla jurnalistin hazırladığı yeməklərin istəhaaça qoxusu, Qranit sarayı başdan-başa bürümüşdü. Lakin ovlanmış hər quş konserv və basdırmaya çevrilməmişdi. Bu soyuq günlərdə, ovlanmış quşların heç də iylənməyəcəyindən istifadə edərək, kolonistlər bir neçə gün müddətində onları istəha ilə yemiş və belə bir nəticəyə gəlmişdilər ki, dünyada dəniz quşlarının qızartmasından dadlı bir şey yoxdur.

Bütün həftə ərzində Penqrof Herbertin yardımını ilə, gəmi üçün yelkən tikmişdi. Dənizçi elə həvəslə işləmişdi ki, yelkənlər az bir vaxtda hazır olmuşdu. Yelkən pərdələri üçün olan kəndir ələ keyfiyyətli idi; çünki kolonistlər hava balonunun torunu saxlamışdılar. Material kifayət qədər idi, dənizçi ondan liktros¹ açma ipi, dor ipləri və yığma ipləri düzəltdi. Penqrofun təklifinə görə Sayrus Smit yığma ipləri üçün xarrat dəzgahında qarqaralar düzəldilmişdi. Beləliklə gəminin gövdəsi bitmədən əvvəl onun bütün təchizatı hazırlanmışdı.

¹ Yelkənin başıya ipi

Penqrof gəmi üçün bayraq da tikmiş, Herbertin göstərişi ilə müxtəlif bitkilər taparaq bayrağı milli rənglərlə boyamışdı. Ancaq Amerika bayrağında respublikanın otuz yeddi ştatını göstərən otuz yeddi ulduza, dənizçi, otuz səkkizinci ulduzu da əlavə etmişdi – bu da “Linkoln ştatının” ulduzu idi; çünki o, adanı öz vətəninə ayırmaz bir hissi hesab edirdi.

Kolonistlər bayrağı gəmidə dalğalanıncaya qədər, Qranit sarayın qapısına sancmışdılar.

Qış bitmək üzrə idi. Kolonistlərə belə gəlirdi ki, qışın ikinci yarısı adada heç bir qeyri-müqabil hadisə olmadan keçəcəkdir; lakin avqust ayının 11-i ilə 12-si arasındakı gecə, Uzaq görünüşlü yaylaq tamamilə məhv olmaq təhlükəsi altında qaldı. Kolonistlər, gündüzün yorucu zəhmətindən sonra bərk yatmışdılar. Birdən, səhərə yaxın Topun şiddətli hürməsi bunları oyatdı. İt indi quyunun başında yox, qapının ağzında hürürdü. O caynaqları ilə qapını cırmaqlayırdı; onu yerindən qoparmaq istəyirdi. Yup da qorxunc səslər çıxarırdı.

Nab hamıdan əvvəl sıçrayaraq:

– Sənə nə olmuşdur, Top? – dedi.

İt daha da bərk hürməyə başladı.

Sayrus Smit:

– Buna nə olmuşdur? – deyə soruşdu.

Kolonistlərin hamısı yarıcılpaq vəziyyətdə pəncərələrə yüyürdülər. Gecənin göz gözü görməyən qaranlığında zəifcə ağaran qar ətrafı bürünmüşdü. Heç bir şey görmək mümkün deyildi, lakin onlar, aşağıdan gələn bir sıra üləmalar eşidirdilər. Sarayın ətəyinə bir sürü heyvanın yığıldığı aydın göründü.

Lakin bu heyvanları görmək olmurdu.

Penqrof:

– Bu nə ola bilər? – deyə soruşdu.

Nab da dərhal:

– Canavar, yaquar və meymunlar, – deyə cavab verdi.

Herbert:

– Bəs bizim quş hini? – deyə bağırdı. – Bəs bizim bostan?

Penqrof:

– Onlar buraya necə keçmişlər? – deyə təəccüb edirdi.

Mühəndis:

– Onlar yaqın körpü ilə gəlmişlər, – dedi. – Bizdən kim isə körpünü qaldırmağı unutmuşdur.

Jurnalist:

– Doğrudan da, yadıma düşdü, mən sahildə körpünü qaldırmamışam! – deyə boynuna aldı.

Denizçi:

– Sağ olun, mister Spilet! – deyə qışqırdı.

Sayrus Smit Penqrofun sözünü kəsərək:

– Olmuş bir işi qaytarmaq olmaz. İndi nə etmək lazım olduğunu düşünmək yaxşıdır, – dedi.

Kolonistlərin bir-birinə tələsik verib aldıkları sual və cavablar yuxarıdakı sözlərdən ibarətdi. Sürünün hansı heyvanlardan olduğu hələ məlum deyildi. Çaydan körpü vasitəsilə keçmişdilər, indi də Razılıq çayının sol sahili boyunca qalxaraq Uzaq görünüşlü yaylağın özünü təhlükə altına alırdılar. Bunların basqımının qabağını almalı və yaylağın ətəyində bunlarla döyüşə girişmək lazım idi.

Penqrof tutqun bir halda gələn ulaşmaya diqqətlə qulaq verərək bir də soruşdu:

– Axır bunlar hansı yırtıcılardandır?

Herbert birdən diksindi: o xatırladı ki, Qırmızı çaya ilk dəfə gedərkən bir dəfə bu ulamanı eşitmişdi.

– Bunlar çaqqal tülküleridir! – dedi.

Denizçi:

– İrəli! – deyə bağırdı.

Bütün kolonistlər tələsik geyindilər, karabinlərini və tapançalarını götürüb qaldırıcı maşının səbətinə atıldılar və tez sahilə endilər.

Çaqqal tülküleri çox olanda və aclıqdan qəzəblənəndə, dəhşətli qorxunc heyvan olurlar. Lakin kolonistlər heç bir tərəddüd göstərmədilər. Sürünün lap sıx yerinə atıldılar.

Gecənin qaranlığında qısa alovlar saçan tapança güllələri hücum edən heyvanların ilk sıralarını geri çəkilməyə məcbur etdi.

Kolonistlər üçün çox mühüm olan iş tülküleri Uzaq görünüşlü yaylağa buraxmamaq idi: çünki bostan, quş hini və taxıl tarlası orada idi, tülkülerin basqını bunların hamısını dağıdıb məhv edə bilərdi. Yaylağa yalnız bircə yol gedirdi, – bu da Razılıq çayının sol sahili boyunca gedən ensiz yol idi; buna görə elə oradaca heyvanların qabağını kəsmək lazım idi.

Bunu hamı çox gözəl anlayırdı. Sayrus Smitin əmri ilə kolonistlər tez yolun eninə düzüldülər. Zəhmli ağzını geniş-geniş açan Top,

Penqrofun bağışladığı dəyənəyi çomaq kimi hərəkətə gətirən Yup, kolonistlərin qarşısında durmuşdular.

Gecə çox qaranlıq idi. Kolonistlər öz düşmənlərini yalnız silah atılarda görürdülər; güllənin heç biri boş keçməməli idi. Tülküler yüzdən az deyildi. Qaranlıqda onların gözü qızarmış kömür kimi parıldayırdı.

Penqrof:

– Bunları buraxmaq olmaz, – deyə bağırdı.

– Buraxmayacağıq! – deyə mühəndis cavab verdi. – Yırtıcılar kolonistlərin sırasını yara bilmədilər, lakin bu iş yarmaq arzusunun olmamasından deyildi. Arxa sıradakı tülküler qabaq sıraların üzərinə axıb gəlirdilər. Kolonistlər də ardı-arası kəsilmədən gah tapança, gah da baltaları işə salırdılar. Artıq yerə xeyli tülkü meyiti döşənmişdi; buna baxmayaraq, hücum edənlərin miqdarı hələ azalmırdı. Hətta kolonistlərə belə gəlirdi ki, sürü yeni gələn tülkülerle çoxalır.

Az sonra əlbəyaxa vuruşma başlandı. Kolonistlərin hər biri bir neçə yara almışdı; lakin yaralar yüngüldü. Nabın bel sütununa dırmaşmış bir tülkünü Herbert güllə ilə vurdu, onu ölümdən qurtardı. Top hirsindən ağlını itirmişdi. O, düşmənin birini boğub digərinin üzərinə atılırdı. Yup dəyənəyi dincəlmədən hər tərəfə çırpırdı. Onu heç geri çəkmək mümkün olmurdu. Görünür o qaranlıqda görə bilmək qabiliyyətinə malikdi; o hər zaman döyüşün ən qızgın yerinə atılırdı; özünün sonsuz nifrətini yalnız ara-sıra kəsik qışqırtı ilə bildirirdi. Çarpışmanın ən qızgın vaxtında o, düşmənlərin uzaq sıralarına soxulurdu; kolonistlər bir dəfə güllə işığında görmüşdülər ki, o hər tərəfdən üzərinə tökülmüş tülkülerden məharətlə özünü müdafiə edirdi.

İki saatlıq qızgın döyüşdən sonra, nəhayət, kolonistlər qalib gəldilər. Şəfəqin ilk şüaları görünəndə, tülküler körpüyə tərəf çəkildilər; Nab da bunların dalınca qaçıb körpünü tələsik qaldırdı. Tamamilə işıqlanandan sonra kolonistlər qarın üzərində əlliye qədər tülkü leşi saydılar.

Penqrof:

– Yup hanı? – deyə birdən bağırdı.

Yup yoxdu. Nab onu çağırırdı. Yup ilk dəfə olaraq öz dostunun çağırışına səs vermədi.

Hamı Yupu axtarmağa atıldı; onun ölməsindən qorxurdular. Kolonistlər meydanı tülkülərdən təmizlədilər. Tülkələrin qanı qarın üzərində böyük ləkələr buraxmışdı. Onlar bir yerdə Yupu tapdılar; o tam mənası ilə tülkü meyitlərinin altında batmışdı: tülkələrin başları əzilmiş, pəncələri qırılmışdı; bu da oranqutanqın vuruşlarının nə qədər güclü və öldürücü olduğunu isbat edirdi.

Yazıq Yup dəyəneyn qırığını hələ də əlində tuturdu. Görünür, dəyənək sınıandan sonra, silahsız meymunu yerə yıxmışlarmış. Onun döşü dərin yaralar içində idi.

Nab:

– Yup diridir! – deyə bağırdı və oranqutanqın üzərinə əyildi.

Dənizçi:

– Elə isə, biz onu qurtarıq! – deyə cavab verdi. – Biz ona öz qardaşımız kimi qulluq edirik.

Yup elə bil dənizçinin sözünü anladı. Bu sözə qarşı təşəkkür edirmiş kimi başını onun çiyninə doğru əydi. Kolonistlərin yaraları yalnız cırmaq yerlərindən ibarət idi; çünki onların silahı tülkülləri xeyli aralı saxlayırdı. Az-çox ağır yaralanan oranqutanq olmuşdu.

Nabla Penqrof Yupu qaldırıcı maşının yanına gətirdilər. Canının ağrısına baxmayaraq cəsur meymun bircə dəfə inlədi. Qaldırıcı maşının səbətini Qranit sarayın qapılarına qaldırdılar; sarayda Nab oranqutanqı ən yaxşı yatağa uzatdı.

Gedeon Spilet onun yaralarını yudu. Bu yaraların heç biri dərin deyildi, bunların biri də olsun, onun mühüm üzvünə zədə yetirməmişdi; lakin Yupdan çox qan getdiyindən xeyli zəifləmişdi, az sonra heyvan bərk qızdırdı.

Zavalı oranqutanqa birdən-birə ciddi pəhriz təyin etdilər. Koloniyanın aptekində olan dərman otlarından hərərət azaldan bir şərbəst hazırlayıb, Yupa bundan bir neçə fincan içirdilər.

Yup əvvəlcə çox narahat yatdı. Lakin yavaş-yavaş onun tənəffüsü müntəzəm bir hala gəldi. Onu narahat etməmək üçün kolonistlər otaqdan ehmalca çıxdılar. Yalnız Top hərdənbir “dınmaqlarının ucunda” dostunun yatağına yaxınlaşır, onun çarpayından sallanan pəncəsinin birini yalayır.

Kolonistlər, hər şeydən əvvəl, öldürülmüş tülkülləri meşənin uzaq yerlərinə apararaq, torpağa dərindən basdırdılar.

Çox pis nəticəsi ola biləcək gecə hücumu onlara yaxşı bir dərs verdi. İndi onlar, bütün körpülərin qaldırılmış olduğunu yoxlama-yınca yatmırdılar.

Səhhəti çox qorxulu olan Yup sürətlə sağalırdı. Onun qüvvətli orqanizmi xəstəliyə üstün gəlmişdi. Tibdən az-çox başı çıxan Gedeon Spilet, onun heç bir qorxusu qalmadığını elan etdi. Avqustun 16-sında Yup yeməyə başladı. Nab onun üçün hər cür şirin yeməklər hazırlayıb, o da bunları iştaha ilə yeyirdi. Bunu da söyləməliyik ki, Yup qarınqulu və şirini sevəndi, Nab da onun bu eybini ona tərgitmək üçün heç zaman heç bir şey etmirdi.

Yaralandığı vaxtdan on gün sonra mister Yupa yataqdan qalxmaq icazəsi verildi. Onun bütün yaraları sağalmışdı, bir neçə günün ərzində keçmiş qüvvə və cəldliyinin yerinə gələcəyinə heç şübhə yoxdu. Xəstəlikdən tam qalxanlar kimi, Yup da çox acgöz olmuşdu. Jurnalist onun kökəlməsinə mane olmurdu. İnanırdı ki, heyvan instinkti Yupun həddindən artıq kökəlməsinin qarşısını alacaqdır.

Avqustun 25-də, Nab böyük zalda oturan yoldaşlarını çağırdı:

– Mister Smit, mister Spilet, Penqrof, Herbert! Bura gəlin!

Kolonistlər onun çağırışına əməl edib Yupun otağına yüyürdülər. Nə gördülər? Oranqutanq sakit və ciddi bir halda kürsü üstündə oturub çubuq çəkirdi.

Penqrof:

– Mənim çubuğum? – deyə səsləndi. – O mənim çubuğumu götürmüşdür! Ah, yaramaz! Yaxşı, çək, dostum, çək, nuşi-can! Mən onu sənə bağışlayıram.

Yup da ağzından bir-birinin arxasınca tüstü burumlarını buraxır və göründüyü kimi bundan da böyük sadlıq alırdı. Bu iş Sayrus Smiti heç təəccübləndirmədi. O, əhliləşdirilmiş meymunların çubuq çəkdiklərinə dair bir çox şeylər söylədi. Bu gündən etibarən mister Yup özü üçün çubuq əldə etmiş oldu. Onun bu çubuğu həmişə çarpayısından asılırdı; bundan başqa o özü üçün tütün ehtiyatı da aldı. O çubuğunu özü doldurur, qızarmış kömürlə özü yandırır və çəkərkən dördayaqlıların ən xoşbəxt bir nəfəri kimi görünürdü. Dənizçi ilə Yup arasındakı zövqün ümumi olması, bunları bir-birinə bağlayan dostluğun möhkəmlənməsinə yardım etdiyi də şübhəsizdi.

Dənizçi Naba:

– Mən belə düşünürəm ki, Yup həqiqətən insandır! – deyirdi. – O, günlərin birində danışmağa başlasa, sən buna təəccüb edərdinmi?

– Heç də yox. Doğrusu, onun danışmaması məni daha artıq təəccübləndirir!

Dənizçi sözüə davam edərək dedi:

– Günlərin birində Yup mənə yaxınlaşıb: “Penqrof, gəl çubuğumuza dəyişək” – deməsi nə qərribə olardı.

Nab:

– Bəli, – deyə əlavə etdi. – Onun təbiətdən lal olması nə qədər acınacaqlıdır!

Sentyabrda baharın gözəl günləri başladı. Açıq havadakı işlər yenidən canlandı.

Gəminin inşaatı sürətlə irəliləyirdi. Gəminin arxa tərəfinin birləşdirmə tamamilə bitmişdi. Gövdənin uclarının bərkidilməsi qurtarmaqda idi. Penqrof, gəminin içərisindən də taxta döşəməyi mühəndisə təklif edirdi ki, bu da gəminin daha artıq möhkəm olmasına səbəb olacaqdı.

Gələcəkdə bunlara qarşı nə kimi gözlənilməz hadisə hazırlandığını bilməyən mühəndis, dənizçinin gəminin bərkidilməsi haqqındakı fikrini bəyəndi.

Sentyabrın 15-də gəminin daxili hazırlığı və göyertəsindəki iş bitdi. Birləşdirmənin aralıqlarına kil¹ yerləşdirərək, üzərindən qaynar qatran tökdülər.

Ballast əvəzinə granit parçaları qoydular; bunların ümumi ağırlığı təxminən on iki min girvənkə qədərdir. Ballastın üstünə yastı daşlar döşəndi. Gövdənin içi arakəsmə ilə iki kayuta bölündü; kayut boyunca uzun skamyalar düzülmüşdü ki, bunlar eyni zamanda sandıq vəzifəsini də görürdülər. Dor ağacının bünövrəsi kayutların düz ortasında idi. Hər kayutdan gövdəyə çıxış açılmışdı; bu çıxışlar qapaqla kip örtülürdü.

Penqrof dor üçün lazım olan ağacı meşədə çox asanlıqla tapdı. O, qol-budağı olmayan düzgövdəli bir şam ağacı seçdi; bunun qabığını soydu, yuxarısını kəsərək mükəmməl bir dor ağacı düzəltdi. Dor ağacının, sükanın və gövdənin dəmir hissələri Buxarıdakı dəmirçixanada hazırlanmışdı; bunlar kobud, lakin möhkəm düzəldilmişdi. Gəminin dənizdə hərəkətmə keyfiyyətini, dayanışını təyin etmək üçün onunla adanın ətrafını gəzərək sınaq qərara alındı.

Oktyabrın 10-da gəmi suya salındı. Penqrofun fərəhdən uçağa qanadı yoxdu. Suyasalma işi çox müvəffəqiyyətli keçdi. Tamamilə təchiz edilmiş gəmi, dənizin qabarma vaxtında baqorlarla¹ sahilə gətirildi. Çəkilmənin ilk dalğaları gəmini suyun üzündə oynatdıqda kolonistlərin, xüsusilə bu kimi halda heç də sadəlik göstərməyən Penqrofun alqış səsi göyə qalxdı. Gəmi suya salındıqdan sonra da onun özünü öyməyə haqqı vardı; çünki kolonistlərin hamısının ümumi razılığı ilə gəminin idarəsi ona tapşırılmış, özünə də kapitan rütbəsi verilmişdi.

Kapitan Penqrof hər şeydən əvvəl gəmiyə ad verilməsini tələb etdi. Uzun mübahisədən sonra yekdilliklə, gəmiyə “Bonaventur” adı verməsi qərara alındı.

“Bonaventur”-un dalğalar üzərində hərəkət etməyə başladığı ilk dəqiqədən etibarən aydın görmək olardı ki, o çox gözəl qurulmuşdu. O hər necə hava olursa olsun, dənizdə məğrur dayanacaqdır. Kolonistlər gəmini həmin dəqiqə sınaq qərara aldılar. Hava çox gözəldi, külək şimal-qərb əsirdi, dəniz ahəstəcə dalğalanırdı.

Kapitan Penqrof:

– Əyləşin! Əyləşin! – deyə bağırdı.

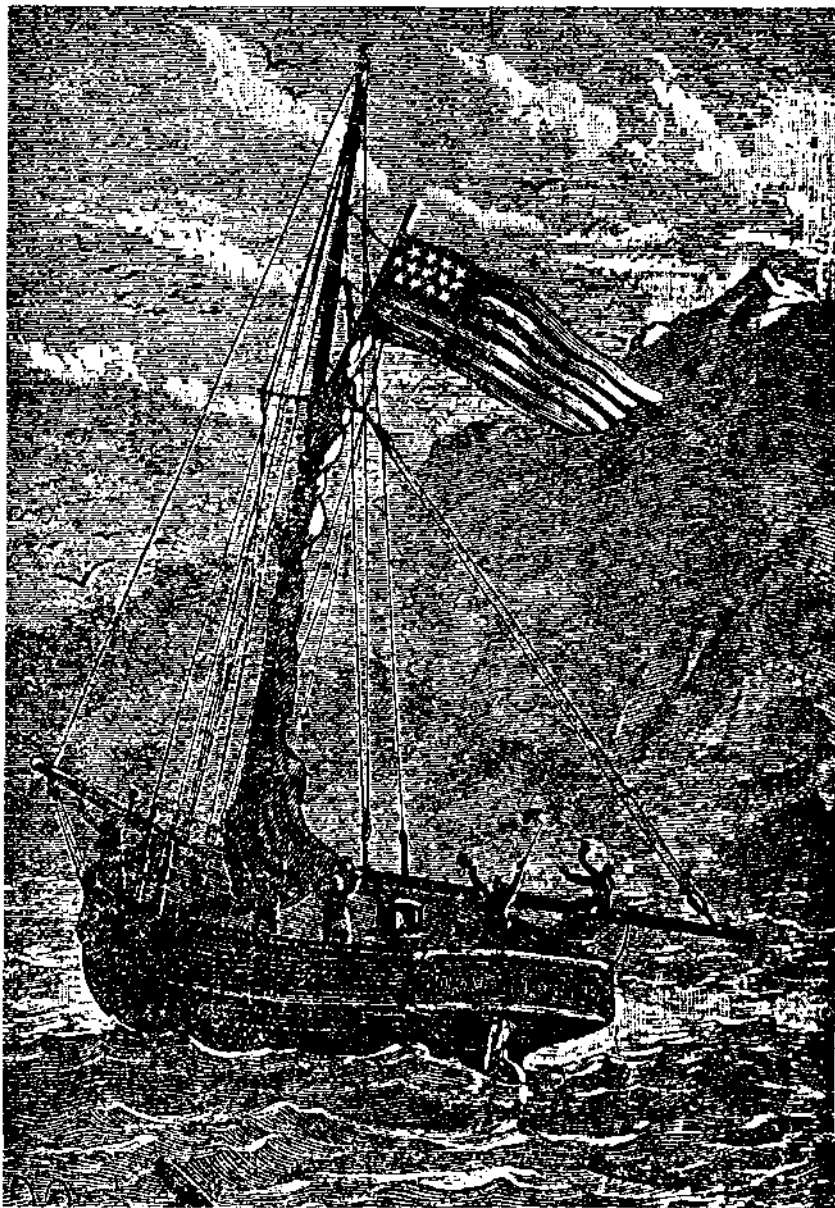
Lakin kolonistlər bu səhər hələ bir şey yeməmişdilər; bundan başqa gəmidə özləri ilə azuqə götürmək lazım idi; çünki ekskursiya axşamədək uzana bilərdi.

Sayrus Smit də, dənizçi kimi gəminin sınaqması üçün çox tələsirdi, onun planı üzrə düzəldilmiş bu gəminin keyfiyyətini bilmək istəyirdi. Lakin o dənizçinin, gəmi mükəmməldir deməsinə kor-koranə şərikin olmaq istəmirdi və dənizçinin Tabor adasına getmək haqqında artıq söz söyləmədiyinə çox sevinirdi. Mühəndis ümid edirdi ki, artıq dənizçi bu fikirdən əl çəkmişdir. Mühəndis bu xırda və su tutumu ancaq on beş ton olan umidsiz gəmidə iki-üç yoldaşının okeanın dərinliklərinə getmək fikrini düşündükcə, onu dəhşət bürüyürdü.

Saat on birin yarısında, Topla Yup da daxil olmaqla, koloniyanın bütün üzvləri artıq gəminin göyertədə idi. Kapitanın əmri ilə Nabla Herbert lövbəri qaldırdılar. Eyni zamanda Sayrus Smitlə jurnalist yelkəni və bayrağı qaldırdılar. Penqrofun mahir əlləri ilə idarə edilən “Bonaventur” üzməyə başladı.

¹ Gəmi gövdəsinin alt hissəsini təşkil edən gövdə uzununa qoyulan tir

¹ Qarmaq, dəstəli çəngəl

“Bonaventur” suya salınır

İttifaq buxtasından olan çıxış göstərdi ki, müvafiq külək olsa, “Bonaventur”, tamamilə lazımı bir sürətlə hərəkət edə biləcək. Tapıntı burnunu dolandıqdan sonra Penqrof gəmini küləyin istiqamətinə saldı və onu adanın cənub sahili boyunca sürdü. Bir neçə kabletov gedəndən sonra dənizçi inandı ki, “Bonaventur” külək istiqamətində olduğu kimi, küləyə qarşı da çox gözəl üzür, ləngər vurmur. Dənizçi şlyupun¹ sapmasını² da yoxlayaraq inandı ki, “Bonaventur” bu cəhətdən də çox mükəmməldir.

Gəminin sənişinləri çox sevinirdilər. Onlar indi arzuolunan bir gəmiyə malik idilər. Bu gəmi onların hər ehtiyacına yarardı; indilik isə gözəl havada onlara dəniz gəzintisi ləzzət verirdi.

Penqrof gəmini Balon limanı istiqamətinə yönəltdi. Sahildən dörd-beş mil aralı olan bu yerdən ada bunların gözüünün qabağında tamamilə başqa şəkildə görünürdü. Caynaq burnundan Reptiliya burnuna qədər gözəl bir mənzərə vardı. Qabaq tərəfdə iynəyarpaqlı ağac meşəsi, onun arxasında Uzaq qərbin yarpaqlı meşələrinin yaşıl mənzərəsi görünürdü. Daha uzaqda başı qarlı Franklin dağı təbiət təsviri kimi yüksəlirdi.

Herbert:

– Nə gözəl mənzərə! – deyə səsləndi.

Penqrof da:

– Bəli, adamız heyvətli dərəcədə gözəldir, – dedi. – Mən buranı doğma yurdum kimi sevirəm. O bizi, yoxsul və ac adamları ağışuna aldı. İndi biz heç bir korluqdan şikayət etmirik.

Nab:

– Doğrudur, kapitan, – deyə onun sözünü təsdiq etdi. – İndi biz heç bir şeyə möhtac deyilik.

Qonaqsevən adanın şərəfinə hər ikisi üç dəfə ucadan “ura” – deyə bağırıdılar.

Gedeon Spilet dor ağacına söykənib qabağında açılmış mənzərəni dəftərçəsinə qeyd etdi.

Sayrus Smit səssiz sahilə baxırdı.

Penqrof ona müraciətlə:

– Demək, mister Smit, belə! – dedi, – Bizim “Bonaventur” haqqında nə deyə bilərsiniz?

¹ Şlyup – yelkenli qayıq növü

² Doğru yoldan çıxıb, sağa və ya sola dönərək yanlış istiqamətə getmək

Mühəndis:

- Deyəsən pis deyildir, – deyə cavab verdi.
- Siz necə zənn edirsiniz, o qısa səyahətə çıxıb bilərmisiz?
- Necə səyahət?
- Heç olmasa Tabor adasına.

– Demək mister Smit, belə, – dedi, – bizim səfərə çıxmaq belə lazım gəlsə və bu səfərə doğrudan da böyük ehtiyac görülsə idi, heç düşünmədən “Bonaventur”-a bel bağlamaq olardı. Lakin buna baxmayaraq, heç bir ehtiyac olmadan, sizin yenə Tabor adasına getməyi qərara aldığınızı mən təəssüflə anladım.

Penqrof öz inadına davam edərək:

– Axı biz qonşularımızla tanış olmalıyıq, ya yox? – dedi. – Tabor adası bizim qonşumuz, həm də yeganə qonşumuzdur; bizim, heç olmasa bir dəfə oraya getməmizi nəzakət tələb edir.

Gedeon Spilet gülərək:

– İşə baxınız, indi Penqrof, – ədəb-nəzakət gözləyən olmuşdur, – dedi.

Dənizçi:

– Heç də yox! – deyə etiraz etdi. O Sayrus Smiti incitmək istəmirdi, lakin bu səfərdən əl çəkmək çətindi.

Mühəndis:

– Düşünün, Penqrof, – deyə təkid etdi. – Axı siz təkcə yola çıxma bilməzsiniz.

– Mənə təkcə bir cə yoldaş bəsdir.

Mühəndis:

– Razıyam, – deyə cavab verdi. – Deməli siz Linkoln adası koloniyasının beş nəfər üzvlərindən ikisinin həyatını təhlükə altına almağa cürət edirsiniz!

– Altı nəfərindən, – deyə dənizçi etiraz etdi. – Siz Yupu unudursunuz.

Nab da ona düzəliş etdi:

– Yeddi nəfərindən, – dedi. – Top bir adama bərabərdir.

Penqrof:

– Burada heç bir təhlükə yoxdur, mister Smit.

Mühəndis:

– Ola bilər, – dedi. – Ancaq heç bir ehtiyac olmadan özünü təhlükəyə atmaq, – axmaqlıqdır.

İnadçı dənizçi heç bir cavab vermədi; fürsət düşəndə bu danışığı yenidən canlandırmağı qərara alaraq, o indi susdu və bununla danışığı bitdi. O bilmirdi ki, əvvəlcədən bəlli olmayan hadisə ona yardım edəcək və indiyə qədər heç şeylə haqlı sayılmayan bir hal insanın sevdiyi bir işə çevriləcəkdir.

“Bonaventur” sahil boyunca bir neçə mil gedərək Balon limanına doğru istiqamət aldı. Kolonistlər qayalarla dayaz yer arasındakı keçid-də gəminin hərəkət edib-edə bilməyəcəyini yoxlamaq istəyirdilər, çünki onlar gəmilərini Balon limanında lövbər salıb saxlamaq istəyirdilər.

Onlar sahilə lap yaxınlaşmışdılar ki, gəminin burnunda durmuş olan Herbert birdən:

– Penqrof, küləklə get! – deyə qışqırdı.

Penqrof:

– O nədir orada? Qayadırmı? – deyə soruşdu.

– Yox, dayan. Nə isə yaxşı görmürəm, bir qədər də küləyin istiqaməti ilə get... Bu qayda ilə sür!

Bu sözlərlə Herbert gəminin böyründən əyilib, əlini suya saldı, sonra doğrularaq:

– Butulka, – dedi.

Sayrus Smit butulkanı onun əlindən aldı, qapağını çıxardı, butulkadan bükülmüş kağız çıxardı; kağızda aşağıdakı sözlər yazılmışdı:

“Qəzaya uğramışam... Tabor adası. 153°0' uzunluğunu, 37°11' cənub eni”.

On üçüncü fəsil

Getmək qərara alındı. Güman. Səfər hazırlığı. İlk gecə. İkinci gecə. Tabor adası. Sahildə axtarışlar. Meşədə axtarışlar. Heyvanlar. Bitkilər. Ev.

Penqrof:

– Qəzaya uğramış adam! – deyə bağırdı. – Zavallı özü də bizdən yalnız iki yüz mil aralı! Ah mister Smit, zənnimcə adaya getməyə qarşı siz daha etiraz etməyəcəksiniz?

Mühəndis:

– Yox, Penqrof, – deyə cavab verdi. – Siz mümkün olduqca tez gedərsiniz.

– Sabah?

– Elə sabah!

Mühəndis butulkadan çıxmış kağızı əlindən buraxmırdı.

Ona bir dəfə də baxaraq:

– Dostlarım, bu sənəd, bunun lap forması, hər şeydən əvvəl isbat edir ki, qəzaya uğrayan hər halda dənizçilikdən başı çıxan adamdır. O, Tabor adasının koordinatlarını tamamilə düzgün göstərir. İkincisi, yəqin o ingilis və ya amerikalıdır, çünki vərəqə ingiliscə yazılmışdır.

Gedeon Spilet:

– Bu düzdür, – dedi. – İndi biz sahilə atılmış sandığın sirrini öyrənmək üçün açar əldə etmiş oluruq. Madam ki, qəzaya uğramış şəxs varmış, deməli, qəza da olmuşdur; o adama gəlincə, taleyinə qarşı təşəkkür etməlidir ki, Penqrof elə bu gün gəmini sınağa çıxadı. Biz birçə gün də gec səfərə çıxsaydı, butulka qayalara çarpılıb qırılırdı.

Herbert də təəccüblə:

– Həqiqətən butulkanın Linkoln adası sahilinə elə bu gün çıxması nə uğurlu bir təsadüfdür! – dedi.

Sayrus Smit:

– Bu təsadüf sizə qərribə gəlmirmi, Penqrof? – deyə dənizçidən soruşdu.

O da:

– Qərribə yox, tam yerində imiş kimi gəlir, – deyə cavab verdi.
– Bir də, mister Smit, məgər siz mənimlə şərik deyilsiniz? Axır bu butulka gedib bir yerə çıxmalı idi, ya yox? Bəs nə üçün gəlib buraya çıxmasın?

Mühəndis düşünərək:

– Bəlkə siz haqlısınız, lakin...

Burada Herbert onun sözünü kəsərək:

– Lakin bu butulkanın uzun zaman suda olduğunu heç bir şey sübut etmir, elə deyilmi? – dedi.

Mühəndis:

– Elədir. Ondan da başqa mənə belə gəlir ki, vərəqə lap bu yaxınlarda yazılmışdır. Sayrus, bu barədə sizin rəyiniz nədir?

– Bu suala cavab vermək çətindir. Bir də bunu biz tezliklə biləcəyik.

Bu danışq vaxtında Penqrof boş-bekar qalmadı. O gəminin istiqamətini dəyişdi. – “Bonaventur” bütün yelkənlərin sürətilə Caynaq burnuna doğru hərəkət etdi. Yol gedərkən kolonistlərin hamısı qəzaya uğramış adamı düşünürdülər. Onlar, yardıma gecikməkdən qorxurdular.

“Bonaventur” Caynaq burnunun ətrafını dolaşaraq saat dörd radələrində Razılıq çayının başlanğıcında lövbər saldı.

Həmin gecə yeni ekspedisiyanın planı tərtib edildi. Bu ekspedisiyada Penqrofdan başqa Herbertin də iştirak etməsi qərara alındı; çünki o artıq yelkən gəmisini idarə etməyi öyrənmişdi. Onlar sabah, oktyabrın 11-də yola düşərək oktyabrın 13-də Tabor adasına çata bilərdilər; çünki, küləyin istiqaməti ilə hərəkət edərək, gəmi yüz əlli mil məsafəni, ən gec, qırx səkkiz saatda getməli idi. Onlar bir günü adada keçirməli idilər. Qayıtmaq üçün də iki-üç gün hesab edərək “Bonaventur”u qayıtmasını oktyabrın 17-18-də gözləmək olardı. Hava yaxşı idi, barometr yavaş-yavaş, lakin heç enmədən, yuxarı qalxırdı, külək hər zaman yalnız bir istiqamətdə əsirdi. Elə bil ki, hər şey qəzaya uğramış zavallı adamın imdadına çatmaq istəyən bu cəsur adamlara yardım edirdi.

Hələ qəzet müxbiri rütbəsini unutmamış olan Gedeon Spilet, özünün adada saxlanmasına etiraz etdi. O, belə maraqlı hadisəni əldən qaçırmadıysa, Tabor adasına gəmidə getməyi münasib bilirdi. Buna görə onu da ekspedisiya heyətinə daxil etdilər.

Həmin axşam kolonistlər “Bonaventur”a yanacaq, silah, barıt, güllə, səkkiz günlük azuqə, bir də kompas gətirdilər. Ertəsi gün səhər saat beşdə dostlar xudafizləşdilər. Penqrof yelkəni qaldıraraq birbaşa Tabor adasına istiqamət götürdü.

“Bonaventur” sahildən dördə bir mil aralanmışdı, komanda heyəti dönüb geriye baxarkən, Uzaq görünüşlü yaylaqda iki adam heykəlinin qaraldığı görünürdü. Bunlar Sayrus Smitlə Nabdı. Onlar yaylaqda dayanıb digər kolonistlərə əl edirdilər.

Penqrof, jurnalist və Herbert öz dostları ilə əllərini yelləməklə sağollaşırdılar; az sonra Qranit saray tamamilə gözəndən itdi.

“Bonaventur” bütün səhəri Linkoln adasını gözəndən itirmədi. Bu məsafədən ada yaşıl bir zənbil kimi nəzərə gəlir, Franklin dağının qarlı zirvəsi də onun üzərində yüksəlirdi. Gündüz saat üçə yaxın ada horizontun arxasında görünməz oldu.

“Bonaventur” dalğaları çox mülayim qarşılayır, özü də lazımı bir sürətlə irəliləyirdi.

Penqrof bütün yelkənləri qaldırmış, gəmini kompas üzrə düz adaya sürürdü.

Herbert vaxtaşırı dənizçini əvəz edərək sükan arxasına keçirdi. Gənc gəmini elə bir inamla idarə edildi ki, Penqrof onun bu işində heç bir qüsurla tapmırdı.

Gedeon Spilet yoldaşlarını söhbətlə məşğul edərək, yelkənləri açmağa və ya yığmağa yardım edirdi. Kapitan Penqrof öz komanda heyəti ilə öyünməyə bilməzdi; o bunların hər birinə “bir qədər araq” mükafat verməyi vəd etdi.

Günəş batmazdan əvvəl, göyün üzündə qısa bir zamanda Ay görünürdü. Qaranlıq, lakin ulduzlu gecə çatdı, ulduzlar sabah yaxşı hava olacağını vəd edirdi. Penqrof, rast gələ biləcək şiddətli küləklə əlaqədar, bütün yelkənlərin bəzilərini endirdi. Belə sakit gecədə bu ehtiyatkarlıq bəlkə də artıq idi; lakin Penqrof gələcəyi görən bir kapitandı; onun sərəncamını bəyənməmək olmazdı.

Jurnalist bütün gecəni rahat yatdı. Penqrofla Herbert hər iki saatdan bir sükan arxasında bir-birini əvəz edirdilər. Dənizçi gəncə özü kimi inanırdı. Herbert də həqiqətən bu inama layiqdi.

Gecə, habelə sabahı gün, yəni oktyabrın 12-si də sakit keçdi. “Bonaventur” öz istiqamətindən bir tük qədər sapmamışdı; əgər axın onu geriye aparmamışdırsa, o, Tabor adasının yaxınlığında olmalı idi.

Okean tamamilə bomboşdu. Hərdənbir onun üzərində böyük bir quş, albatros¹ və ya dəniz alabaxası görünürdü. Görünür Sakit okeanın Tabor adası ilə Linkoln adası arasındakı bu yerdə yeganə canlı vücutlar bunlarmış.

Herbert sükutu pozaraq:

– Axı bu saat balina ovu kampaniyasının ən qızğın vaxtıdır, – dedi. – Mənə belə gəlir ki, bundan artıq yiyəsiz bir dəniz təsəvvür etmək çətindir.

Penqrof etiraz edərək:

– Sən zənn etdiyin qədər yiyəsiz deyildir, – dedi.

– Sən nə demək istəyirsən?

Penqrof gülümsəyərək:

– Bəs bizi sən bir şey hesab etmirsən? – dedi. – Səncə biz Mars adamlarıyıq, nədir?

Axşamüstü dənizçinin hesabına görə, “Bonaventur”, orta hesabla, saatda üç mil gedərək cəmi yüz iyirmi mil qədər yol qət etmişdi. Külək zəif idi, o azacıq sonra bəlkə tamamilə kəsəcəkdə. Lakin kapitan Penqrof ümid edirdi ki, əgər külək onların istiqamətini pozmazsa olsa, onlar cəmi bir gün Tabor adasını görəcəkdirlər.

Oktyabrın 12-si ilə 13-ü arasındakı gecədə gəminin heyəti gözünü yummadı. Onlar dərin bir həyəcan içində idilər. Onları nə qədər gözlənilməz hallar qarşılayacaqdı. Onlar doğrudan da Tabor adasının yaxınlığında idilər? Qəzaya uğramış adam sağdımı? O, kolonistlərin səmimi ailəsinə narazılıq salmazmı? O, bir “dustağ” yerini, başqa bir “dustağ” yeri ilə əvəz etməyə razı olacaqmı? Yalnız sabah veriləcək bu suallar indidən onlara dinclik vermirdi.

Dan yeri sökülən kimi onlar gözlərini qərb horizontuna zillədilər.

Səhər saat altıya yaxın Penqrof birdən:

– Quru! – deyə bağırdı.

Horizontda Tabor adasının güclə seçilən sahilə onlardan on beş mil aralı idi. Penqrof gəmini düz quruya doğru yönəltdi. Yenicə doğan günəş adada bir neçə dağın təpəsini işıqlandırmışdı.

Herbert:

– Məncə, bu adacıq bizim Linkoln adasından çox-çox kiçikdir, – deyə qeyd etdi.

Səhər saat on birdə “Bonaventur” adanın iki milliyində idi. Penqrof yan almaq üçün münasib yer axtararaq, demək olar ki, bütün yelkənləri endirdi. İndi o, gəmini çox ehtiyatla idarə edirdi.

İndi bütün ada onların gözünün qabağında idi. Bura da Linkoln adasındakı kimi bitkilərlə örtülmüşdü. Nə qədər heyvətli də olsa, burada insan olduğunu bildiren heç bir tüstü görünmürdü, sahilə heç bir iz, heç bir əlamət yoxdu. Bununla bərabər, qəzaya uğramış bir adamın adaya pənah gətirməsində vəərəqə heç bir şübhə yeri buraxmırdı. O adam bunların yaxınlaşmasını mütləq görməli idi.

Bunun Tabordan başqa ayrı ada olmasına da heç bir şübhə ola bilməzdi, – çünki Sakit okeanın bu hissəsində başqa ada yoxdu.

Penqrofun mahir əli ilə idarə edilən “Bonaventur” bu zaman qayalar arasındakı dar, əyri-üyrü keçidə daxil oldu.

Günortaya yaxın gəmi quma toxundu.

“Bonaventur” yan alıncayadək Gedeon Spilet müşahidə durbini gözündən götürməyərək sahilə diqqətlə baxırdı.

Çəkilmə gəmini dənizə aparmasın deyə, lövbər saldılar; bundan sonra Penqrof iki yoldaşı ilə birlikdə, hər ehtimala qarşı tüfəngləri doldurub sahilə çıxdılar; onlar yaxında görünən təpəyə qalxdılar ki, onun başından ətrafa göz gözdirlsinlər.

¹ Fırtına quşu fəsiləsindən dəniz quşu

Tədqiqatçılar təpənin lap ətəyinədək uzanan çəmənle gedirdilər. Linkoln adasında olduğu kimi dəniz göyərçini və qaranquşlar lap ayaqlarının altından sıçrayıb uçurdular. Meşənin kənarı sahile çox yaxındı; meşədən kolların xışiltısı və bəzi yırtıcı heyvanların səsi eşidilirdi. Lakin burada insan varlığını bildirən heç bir şey yoxdu.

Penqrof, Herbert və Gedeon Spilet təpəyə qalxıb adanı gözdən keçirməyə başladılar. Adanın buxtalı və burunlu sahil xətti təxminən altı mil uzanır və bir uzun yumurta şəklində idi.

Dəniz göz işlədikcə yiyəsizdi. Nə quru, nə də yelkən görünmürdü.

Linkoln adasının bir hissəsi səmərəsiz və yabanı, lakin qalan bütün hissəsi zəngin və meyvəli olduğu halda, bu adacığın hər yeri bir qayda olaraq sıx yaşıllıq idi. Adanın tam ortasından eninə axan sürətli bir çay geniş çöldən keçib qijiltı ilə okeana tökülürdü.

Herbert:

– Bəli, ada böyük deyildir, – dedi.

– Bu ada bizə dar gəlirdi, – deyə Penqrof əlavə etdi.

Jurnalist də:

– Bu adada deyəsən insan yaşamır, – deyə qeyd etdi.

Herbert:

– Doğrudan, heç bir insan izi yoxdur, – dedi.

Penqrof isə:

– Gəlin axtarısa başlayaq, – deyə təklif etdi.

Tədqiqatçılar sahilə, “Bonaventur”un dayandığı yerə döndülər, onlar meşənin dərin yerlərinə girməyə ürək etməzdən əvvəl, bütün sahili piyada gəzməyi qərara aldılar.

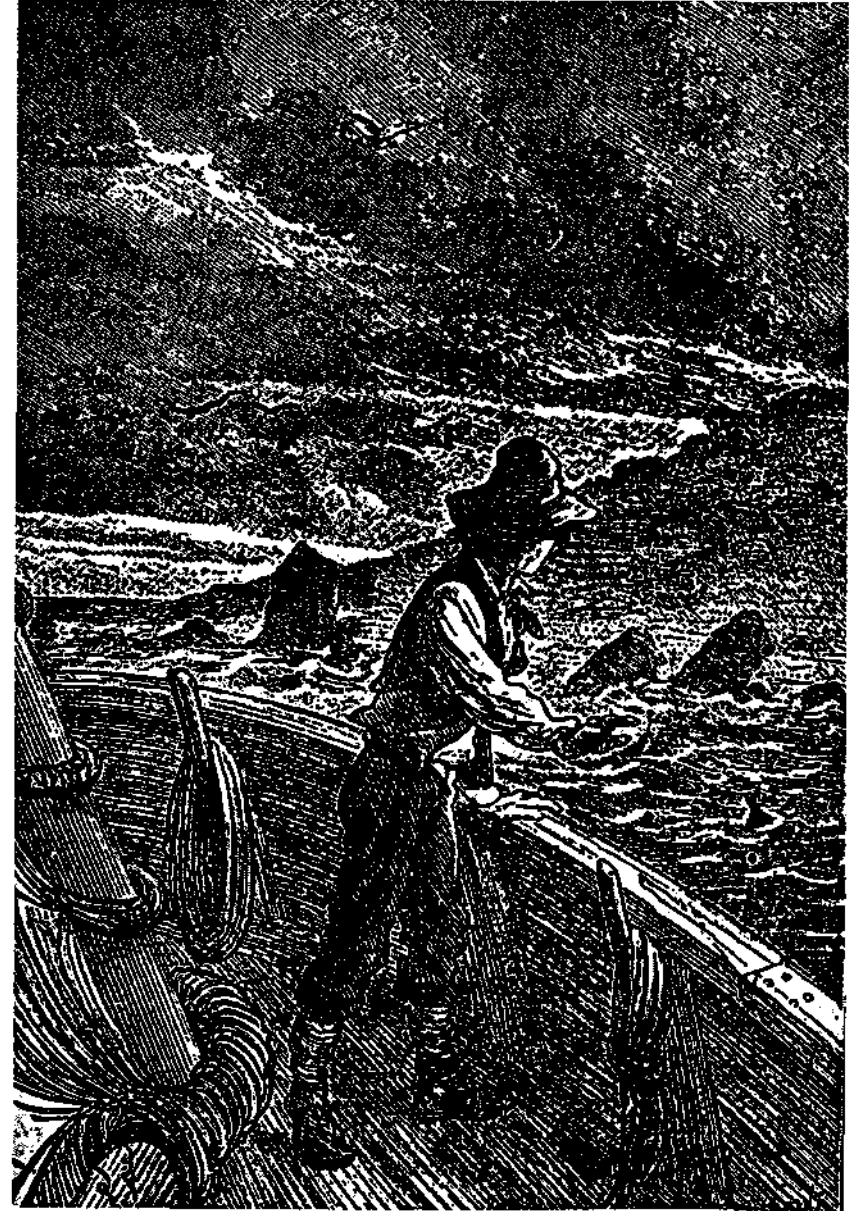
Sahil boyunca getmək asandı; ancaq bəzi yerdə qayalar yolu kəsirdi; bunları da dolanıb keçmək çətin deyildi.

Kolonistlər əvvəlcə cənuba doğru üz qoydular; bunlar getdikcə su quşları hürküşür, suiti sürüsü diksinərək sıçrasır və onlar yaxınlaşan kimi özlərini gumbultu ilə suya atırdılar.

Jurnalist dedi:

– Bu heyvanların insan gördükləri ilk dəfə deyildir. Bunlar insandan qorxurlar, deməli insanı tanıyırlar.

Bir saatdan sonra onlar adanın cənubdakı kənar nöqtəsinə çatdılar; bu nöqtənin ucu iti bir burun təşkil edirdi; tədqiqatçılar şimala döndülər; onlar indi getdiyi qərbi sahil də tamamilə şərq sahil kimi

Herbert Penqrofa külək istiqamətində gəlməyi təklif edir

idi, – bu sahil də geniş bir qumsal, zolaq kimi uzanıb gedirdi; sahil yaşıl meşə ilə əhatə edilirdi.

Adanın bütün sahilində – tədqiqatçılar bunu düz dörd saatda dolaşmışdılar – heç insan izi-tozu yoxdu.

Görünür Tabor adasında insan yaşamırmış.

Butulkadakı vərəqə bir neçə ay və ya bir neçə il əvvəl yazıla bildiyi kimi, qəzaya uğramış adam da ya vətəninə qayıdar və ya hər bir şeydən məhrum olduğu üçün ölə bilərdi.

Gedeon Spilet, Penqrof və Herbert “Bonaventur”da əlüstü nahar etdilər ki, gəcəyə qədər adanın içərilərini də gözdən keçirsinlər. Axşam saat beşə yaxın onlar meşədəki ağacların yaşıl qübbəsi altında gözdən itdilər.

Onlar meşədə heyvanlara, xüsusilə keçi və donuzlara təsadüf edirdilər; şübhəsiz, Avropa cinsi olan bu heyvanlar ovçuları görünə yayınırdılar.

Görünür, balina ovu ilə məşğul olan bir gəmi bunlardan bir neçə cüt buraya gətirmiş; sonra bunlar adada sürətlə çoxalmışlar. Herbert, geri qayıdarkən döl üçün, özü ilə bir cüt keçi və bir cüt donuz götürməyi qərara aldı.

Beləliklə bir zaman bu adaya insan gəldiyinə heç şübhə qalmırdı. Bunlar, meşədə qırılıb açılmış yola, üzorlərində apaydın balta yerləri olan yıxılmış ağaclara rast gələndə, bir zaman adada adam olduğuna daha artıq inandılar. Bu yarıçırmış ağaclar yalnız çox-çox illər əvvəl qırıla bilərdi. Ağacların kəsiklərini mamır örtmüş və bir zaman meşədə açılmış olan ensiz cığırı qalın ot basmışdı.

Jurnalist:

– Aydın ki, buraya adamların nəinki ayağı dəymiş, hətta burada bir müddət yaşamışlar da, – dedi. – İndi onların kim olduğunu bilmək lazımdır? Onlar neçə nəfər imişlər? Onlardan neçəsi indi sağdır.

Herbert də onun sözünün cavabında:

– Vərəqədə yalnız bir nəfərin qəzaya uğraması göstərilirdi, – dedi.

– Əgər o hələ də adadadırsa, heç ola bilməz ki, biz onu görməyək.

Tədqiqatçılar, adanı çarpaz qət edən bir cığırla gedirdilər. Cıgır birdən okeana tökülən bir bulağa çıxdı.

Burada insan olduğunu göstərən yalnız it izləri və heyvanların cinsi deyildi, bəzi bitkilər də bunu isbat edirdi. Herbert kartof, kök,

kələm, şalqam, kasnı bitkilərini görərkən çox sevindi. Bütün bu bitkilər yabanılaşmışdı; görünür bunları çoxdan əkməmişlər. Gənc naturalist səbzələrin toxumlarını yığmağa tələsirdi ki, bunları Lin-koln adasında əksin.

Dənizçi:

– Bax, bu yaxşı işdir, – dedi. – Nab bunlara nə qədər sevinəcəkdir. Biz qəzaya uğramış adamı tapmasaq da, yenə buraya gəlməyimiz faydasız olmadı.

Gedeon Spilet:

– Doğrudur, – deyə onun fikrinə şərik oldu. – Lakin bu bitkilərin şəkillərinə baxarkən adada çoxdan bəri insan yaşamadığından qorxmaq olar.

Herbert:

– Əlbəttə! – deyə onun sözünü təsdiq etdi. – Yoxsa, adanın sakini kim olursa olsun, bu qədər dəyərli bitkiləri belə başlı-başına buraxmazdı.

– Görünür qəzaya uğramış adam bir gəmi tərəfindən götürülmüş və evinə qayıtmışdır.

– Deməli, sənə, kağız çoxdan yazılmışdır?

– Elə məlum olur.

– Butulka da okeanda xeyli zaman dolaşdıqdan sonra gəlib Lin-koln adasına çıxmışdır?

– Nə üçün elə olmasın?

Lakin artıq qaş qaralır: axtarışı buraxmaq lazım gəlir.

Jurnalist də:

– Gəmiyə qayıdaq, sabah yenidən başlayırıq, – deyə təklif etdi.

Bu yaxşı məsləhət idi, kolonistlər də ona əməl etmək istəyirdilər ki, birdən Herbert:

– Ev!!! – deyə qışqırdı.

Kolonistlər uzaqda görünən komaya yüyürdülər. Alaqaranlığın tutqun işığına baxmayaraq aydın görünürdü ki, koma ağacdən tikilmiş, üzəri də qatranlı yelkənlə örtülmüşdür.

Qapı bağlanmamışdı. Penqrofun tokanından açıldı.

Koma boş idi.

On dördüncü fəsil

Ev əşyalarının siyahıya alınması. Gecə. Bir neçə hərf. Axtarışa davam edirlər. Bitkilər və heyvanlar. Herbert təhlükədə. "Bonaventur"un göyertəsində. Geri qayıtma. Hava pisləşir. Dənizçinin instinkti. Okeanda azmışlar. Tam vaxtında yandırılan işıq.

Gedeon Spilet, Penqrof və Herbert əlaqədarlıq komada səssiz dururdular. Penqrof ucadan səsləndi, cavab gəlmədi. O, od yandıraraq xırda bir budağı alışırdı. Alovlu budaq, az bir zaman üçün komanın içini işıqlandırır; koma – məskunlaşmamış bir mənzilə oxşayırdı. Komanın dibində köhnə, qaba bir ocaq vardı ki, çoxdan soyumuş külə örtülmüşdü; külün üzərində quru odun şələsi qoyulmuşdu. Penqrof alovlu budağı oduna yaxınlaşdırırdı. Komanın içi parlaq alov işığı ilə doldu.

Bu zaman kolonistlər komanın bir küncündə yığışdırılmamış bir yataq gördülər; yatağın üstünə rütubətdən saralmış döşəkağı salınmışdı. Görünür yataqdan çoxdan istifadə edilmirdi. Ocağın bir tərəfində pas atmış iki qazan, bir də çevrilmiş bir tava vardı. Divarın dibində bir şafak vardı ki, bunda dənizçiyə məxsus kiflənmiş paltar asılmışdı. Stolun üzərində, qalaydan düzəldilmiş, paslı mətbəx ləvazimatı dururdu. Həmin küncə, alətlər, iki ov tüfəngi atılmışdı; tüfənglərdən biri sıradan çıxmışdı. Rəfdə demək olar ki, heç əl dəyməmiş kiçik barıt torbası, kiçik güllə çəlləyi, bir qutu piston vardı. Bu şeyləri uzun illərdən bəri yığılmış qalın toz layı basmışdı.

Jurnalist:

– Heç kəs yoxdur, – dedi.

Penqrof:

– Bəli, – dedi.

Herbert də:

– Bu otaqda çoxdandır yaşamırlar, – deyər əlavə etdi.

Dənizçi belə bir şey təklif etdi:

– Bilirsiniz, mister Spilet, – "Bonaventur"a qayıtmaqdan, bu gecəni burada keçirək.

– Siz haqlısınız, Penqrof, – deyər jurnalist onun fikrinə şərik oldu. – Ümid edirəm ki, otağın sahibi qayıtsa, bizim icazəsiz buraya yerləşməyimizdən inciməz.

Dənizçi kədərli bir halda başını bulayaraq:

– Təəssüf ki, o qayıtmayacaq, – dedi.

– Siz onu buradan getmiş zənn edirsiniz?

Penqrof cavabında:

– O getmiş olsaydı, alətləri və silahları özü ilə götürərdi, – dedi.

– Qəzaya uğrayanların bu şeyləri necə əziz tutduqlarını bilirsiniz?

– Sonra bir qədər düşünərək inamla: – Yox, o adadan getməmişdir! Əgər o özü bir qayıq düzəldib dənizə çıxmışsa, onda bu şeyləri burada heç də qoyub getməzdi. Yox, o bu saat adadadır.

Herbert:

– Dirimi? – deyər soruşdu.

Penqrofi:

– Diri və ya ölü... O ölmüş və özü-özünü dəfn edə bilməmişsə, onun sümükləri bir yerdə qalmalıdır.

Komada olan odun ehtiyatı bütün gecəni ocağı yandırmağa çatdı. Gedeon Spilet, Penqrof və Herbert qapını örtərək skamyaya oturdular. Onlar az danışır, lakin çox düşündülər. Onlar belə bir əhvali-ruhiyyədə idilər ki, heç bir şey, hətta qapının açılıb içəri bir adamın girməsi belə onları heyrləndirməzdi. Lakin qapı açılmadı, adam da girmədi.

Bütün gecə belə keçdi.

Səhər kolonistlər, hər şeydən əvvəl, komanı bir də diqqətlə gözəndirirdilər. Koma çox cazibəli bir yerdə, maili bir yamacda, gözoşayan sarmaşiq ağaclarının altında tikilmişdi. Komanın qabağında ta sahilədək gedən bir meşə cığırı vardı. Komanın yanındakı kiçik çəmənliyin ətrafına çəkilmiş hasar uçub sökülmüşdü. Komanın aşağı tərəfində kiçik bir bulaq vardı ki, bu da okeana tökülürdü.

Komanın özü taxtadan düzəldilmişdi; taxtaların hər hansı bir gəmidən sökülmüş olduğunu görmək çətin deyildi. Bundan bir nəticə çıxarmaq olardı ki, adada bir gəmi qəzaya uğramış və bunun komanda heyətindən, ən azı bir nəfər xilas olmuşdur və həmin adam gəminin sınıqlarından bu komanı düzəltmişdir.

Komanın ətrafını dolaşarkən, Gedeon Spilet onun qabaq tərəfindəki taxtaların birində pozuq bir yazı tapdı:

"Britaniya"

Həmin bu yazı kolonistlərin gümanını bir həqiqətə çevirdi. Gedeon Spilet bu hərfləri dənizçiyə göstərəndə o:

– “Britaniya”! – deyə bağırdı. – Bu bir çox gəminin adıdır. Bu gəminin Amerika və ya İngiltərə gəmisi olduğunu bu adla təyin etmək çətindir.

– Bunun əhəmiyyəti yoxdur, Penqrof.

Dənizçi:

– Doğrudur, – deyə onun fikrinə şərik oldu, – bu gəminin komanda heyətindən bir nəfər sağ qalmış olarsa, biz gəminin hansı ölkəyə məxsus olduğunu ondan öyrənərik. Lakin axtarışa davam etmədən əvvəl, “Bonaventur”a bir baş çəkmək pis olmazdı.

Penqrof nədənsə öz gəmisindən nigarandı.

O:

“Adada adamlar varsa və gəmini əllərinə keçirmişlarsə nə olacaq?” – deyə düşünürdü.

Lakin bu güman ona dərhal o qədər həqiqətdən uzaq göründü ki, o çiyinlərini çəkdi.

Buna baxmayaraq, dənizçi səhər yeməyini gəmidə yemək arzusunda idi. Gəmiyə qədər olan məsafə çox deyildi, – bir mil ancaq olardı.

Kolonistlər sürətli addımlarla öz gəmilərinə doğru getdilər; onlar gedərkən cəngəlliklərə də göz yetirdilər, yüzlərcə keçi və donuz onlardan hürküb qaçırdı.

İyirmi dəqiqədən sonra Penqrof, onun yoldaşları, “Bonaventur”u qarşılarında gördülər; o yan almış olduğu sahildə, lövbərdə hərəkətsiz dururdu.

Penqrof rahat bir nəfəs alaraq özünə gəldi. Bu gəmi onun balası idi, atalar təhlükə olmasa da, öz balalarından nigarən olmağa haqlıdılar.

Kolonistlər gəminin kənarı ilə göyərloya qalxdılar və gec nahar edəcəklərini nəzərdə tutub səhər yeməyini doyunca yedilər. Yeməkdən sonra dərhal axtarışa başladılar.

Daha artıq inanılacaq güman bundan ibarətdi: gəminin qəzaya uğramasından yalnız bir nəfər salamat qalmış, o da indi yəqin artıq ölmüşdür. Buna görə də Penqrofla yoldaşlarının diri insan izindən artıq onun sümüklərini axtarmaları heç də təəccüblü bir iş deyildi. Lakin bunların bütün axtarışı əbəsmiş. Belə bir nəticəyə gəlməli oldular: adada yaşayan adam ölmüşsə, onun meyitini hər hansı bir heyvan yemiş, hətta sümüklərini belə qoymamışdır.

Sayrus Smit və Nab gəmidəkiləri salamlayırlar

Ertəsi günü, gündüz saat ikidə, kolonistlər dincəlmək üçün bir neçə dəqiqəliyə ağacın kölgəsində uzanmışdılar, bu zaman Penqrof öz yoldaşlarına:

– Sabah dan yeri sökülən kimi geri dönməliyik, – dedi.

Herbert:

– Mənə belə gəlir ki, heç bir vicdan əzabı çəkmədən, biz komadakı silah və alətləri özümüzə götürə bilərik, – dedi.

Gedeon Spilet onun sözünü qüvvətləndirərək:

– Mən də belə düşünürəm, – dedi, – bunlar Qranit sarayda bizə gərək olar. Səhv etmərsən, komada barıt və güllə ehtiyatı da vardır.

Penqrof:

– Yeri gəlmişkən deyim, iki-üç cüt donuz götürməyi unutmayaq, – deyə xatırlatdı... – Linkoln adasında bizim ev donuzumuz yoxdur.

Herbert dəxi əlavə etdi:

– Bostan bitkilərinin toxumlarını da götürmək lazımdır. Onda biz həm yeni, həm də köhnə dünyanın bütün səbzələrinə malik olarıq; bizə gərək hər şeyi götürmək üçün Tabor adasında bəlkə bir gün artıq qalmamız faydasız olmaz.

Dənizçi ona cavab olaraq:

– Yox, mən sabah dan yeri söküləndə lövbəri qaldırmaq istəyirəm, – dedi, – mənə belə gəlir ki, külək qərbdən əsməyə hazırlaşır, elə olsa biz geri dönerkən də küləyin istiqaməti üzrə gedə bilərik.

Herbert yerdən qalxaraq:

– Onda vaxtımızı boş keçirməyək, – dedi.

Penqrof onun cavabında:

– Doğrudur, Herbert, son toxum yığmaqla məşğul ol, mister Spiletlə mən də donuz ovlayaq. Mən zənn edirəm ki, biz Topsuz da bir-iki cüt tuta biləcəyik.

Herbert dərhal bostana tərəf getdi; jurnalistlə dənizçi meşənin içinə cumdular.

Ovçular bir çox donuza rast gəldilər, lakin donuzlar onları görəndə kimi qaçır və tutulmaq üçün imkan vermirdilər. Bununla bərabər, ovçular yarım saatlıq izləmədən sonra, kola qısılmış bir cüt donuzu tutdular.

Bu zaman onlar yaxın bir yerdən bərk bir qışqırtı eşidilər. Azacıq sonra bu qışqırtıya bir növ nəriltili də qarışdı; bu nəriltilinin insan səsinə heç bənzəyişi yoxdu.

Gedeon Spilet və Penqrof donuzları bağlamaq üçün hazırladıqları kəndiri atıb qulaq asdılar. Heyvanlar fürsətdən istifadə edib qaçdılar.

Jurnalist:

– Deyəsən Herbertin səsidir, – dedi.

Penqrof ona:

– Yüyürək, – deyə cavab verdi.

Hər ikisi ayaqları tutduqca səse tərəf qaçdılar.

Onlar tələsməkdə yaxşı iş gördülər. Talada nəhəng bir meymuna oxşayan bir heyvan, Herberti yerə yıxıb işini bitirmək istəyirdi.

Bu nəhəng heyvanın üzərinə sıçramaq, onu yerə sərib Herberti xilas etmək – Penqrofla Gedeon Spilet üçün ani bir işdi. Dənizçi həqiqi bir Herkules idi, jurnalist də möhkəm adamdı. Onlar Herberti xilas edərək heyvanı cəld bərk-bərk sandılar; o indi nə əlini, nə də ayağını tərpədə bilirdi.

Penqrof tez:

– Yaralanmamışsan, Herbert? – deyə soruşdu.

– Yox, yox!

Dənizçi təhdidlə:

– Bu meymun səni yaralamış olsaydı... – deyə davam etmək istərkən, Herbert cəld:

– Bu meymun deyildir, – deyə etiraz etdi.

Bu sözdən sonra dənizçi ilə jurnalist yerdə uzanıb qalmış əsirlərinə baxdılar. Bu insandı. Lakin nə qədər dəhşətli! Tam mənası ilə bir vəhşi!

Qarmaq qarışıq saç, döşünün yarısını örtmüş qalın saqqal, yalnız qurşağına bir parça cındır bağlanmış çılpac bir bədən, vəhşi oynaq gözlər, buynuz kimi sərtləşmiş iri əllər, çılpac ayağın iri pəncəsi – insan adlanmaq hüququnu itirmiş olan bu zavallı məxluqun görünüşü belə idi.

Dənizçi Herbertdən:

– Bunun insan olduğuna inanırmısan, Herbert? – deyə soruşdu.

– Heyhat, buna şübhə etmək olmaz!

Jurnalist də:

– Deməli, qəzaya uğramış adam budur?.. – deyə soruşdu.

Penqrof:

– Görünür. Yalnız, zavallı tamamilə vəhşiləşmiş və insan sifətindən çıxmışdır, – deyə cavab verdi.

Dənizçi haqlı idi. Aydın idi ki, qəzaya uğramış şəxs, vaxtilə mədəni adam imişsə də, yalnızlıq onu vəhşiyyə, hətta ondan da pis olaraq mağara adamına çevirmişdi. O hafizəsini ehtimal ki, itirmiş, alətlər və silahlardan da istifadə etməyi çoxdan yadırgamışdır, o hətta odu necə işlətməyi belə unutmuşdur. Onun qüvvətli və çevik olduğu dərhal görünürdü; lakin bütün bu fiziki qabiliyyətlər onda ağıl qabiliyyətlərinin hesabına olaraq inkişaf etmişdir.

Gedeon Spilet əsirlə danışmaq istədi, lakin əsir ona söylənən sözləri nəinki anlamadı, hətta guya heç eşitmədi də. Bununla bərabər jurnalist ona diqqətlə baxaraq belə bir noticəyə gəldi ki, o mühakiməsini tamamilə itirməmişdir.

Əsir sakit uzanır, onu sarımış olan kəndirdən özünü qurtarmağa çalışmırdı. Ola bilər ki, insanları görəndə onun beyninin bir güşə-sində bəzi qarışıq xatirələr canlanmışdı. Onu azad etsə idilər, qaçardımı və ya onlarla qalardımı? Bu sual həll edilməmiş qaldı. Çünki kolonistlər bunu sınağa cürət etmirdilər.

Jurnalist dedi:

– O, keçmişdə nə olmuşsa və gələcəkdə nə olacaqsansa olsun, əsir Linkoln adasına aparmaq bizim vəzifəmizdir.

Herbert də:

– Bəli, bəli, bəlkə yoldaşlıq qayğısı və hörmət onun ağlını qaytarar.

Penqrof şübhəli bir halda başını buladı.

Jurnalist:

– Bir təcrübə edərik. Bu bizim vəzifəmizdir! – dedi.

Bunu hər üçü anlayırdı və möhkəm inanırdılar ki, Sayrus Smit olsaydı, bunların fikrini bəyənərdi.

– Onu bağlımı saxlayaq? – deyə dənizçi soruşdu.

Herbert ona cavab olaraq:

– Görək, onun ayaqlarını açsaq bəlkə o bizimlə gedər, – deyə təklif etdi.

Penqrof da:

– Bir sınayaq, – dedi.

O əsirin ayağındakı kəndiri açdı, əllərini bərk-bərk bağlı olduğu kimi qoydu. Əsir özü yerdən qalxdı və heç bir qaçmaq əlaməti göstərməyərək kolonistlərlə birlikdə getdi. Onun gözləri, onunla yanaşı gedən bu adamlara tikilmişdi. Lakin o bunların özü kimi insan olduqlarına inanmırdı.

Gedeon Spilet əvvəlcə zavallını öz komasına aparmağı məsləhət gördü; bəlkə tanış şeyləri görmək ona təsir edə bilərdi. Bəlkə bu adamda sönmüş olan şüuru alovlandırmaq üçün bir qığılıcı kifayət idi.

Koma çox yaxında idi. Onlar bir neçə dəqiqədə buraya çatdılar. Lakin əsir komanın şeylərinə soyuqqanlıqla göz gəzdirdi, guya burada heç bir şeyi tanımırdı.

Bir nəticəyə gəlmək lazımdı: zavallı adada artıq çoxdan tək qalmış, getdikcə daha artıq vəhşiləşərək, nəhayət, tamamilə yırtıcı heyvan dərəcəsinə gəlmişdir.

Jurnalist yandırılmış odun əsirə nə kimi təsir buraxacağını sınamaq istədi. Od əvvəlcə guya zavallının nəzərini cəlb etdi; lakin o dərhal gözünü soyuqqanlıqla kənara çevirdi. Görünürdü ki, heç bir şey etmək mümkün deyildi. Onu yalnız “Bonaventur”-a aparmaq qalırdı. Belə də etdilər. Dənizçi əsirin keşiyini çəkməyə qaldı. Gedeon Spiletlə Herbert yenidən sahilə yönəldilər; bir neçə saatdan sonra onlar gəminin yanına qayıtdılar; onlar özləri ilə bərabər, qəzaya uğramış şəxsin komasında dəyərli olan hər şeyi, bunlardan başqa bitki toxumları, bir neçə ov quşu və iki cüt diri donuz götürmüşdülər. Bunların hamısı “Bonaventur”-a yükləndi. İndi lövbəri qaldırmaq və yola düşmək üçün yalnız dənizin səhər çəkilməsini gözləmək lazımdı.

Əsiri qabaq kayutda yerləşdirdilər. O sakit dayanır, lakin ətrafında olan işlərə əsla etina etmir, bir kəlmə olsun belə danışmırdı.

Penqrof ona yemək gətirdi, lakin o, bişmiş əti nifrətlə itələdi. Azacıq sonra dənizçi, Herbert tərəfindən vurulmuş ördəklərdən birini ona təklif edincə, o acgöz adam kimi ördəyi dişinə çəkərək dərhal içəri ötürdü.

Penqrof bir şübhə ilə başını bulayaraq jurnalistdən:

– Siz onun sağalacağını zənn edirsinizmi? – deyə soruşdu.

Jurnalist cavabında:

– Burada mümkün olmayan heç bir şey yoxdur, – dedi. – Tənhalıq onu bu hala salmışdır; bundan sonra o tənhalıqda qalmayacaqdır!..

Herbert sözə başlayaraq:

– Deyəsən, bu zavallı çoxdan adam görməmişdir, – dedi.

– Bəli, yəqin ki çoxdan görməmişdir.

Gənc yenə də:

– Görəsən, bunun neçə yaşı olar? – deyə soruşdu.

Jurnalist:

– Bunu söyləmək çətindir, – deyə cavab verdi. – Onu tük elə basmışdır ki, üzünün cizgilərini belə görmək mümkün deyildir. Məncə, o artıq gənc deyildir. Onun əlli yaşı olar.

Herbert davam edərək:

– Mister Spilet, onun gözlərinin, necə dərinə batmış olduğuna diqqət etmişsinizmi? – dedi.

– Bəli, Herbert, elədir. Lakin bunu da qeyd etməliyik ki, onun xasiyyəti zahiri görkəmindən daha çox, onun ağıllı olduğunu göstərir.

– Gələcək göstərir. Bizim bu vəhşi adamımız haqqında mister Smitin nə rəyde olacağını bilməyə artıq məndə səbir qalmamışdır. Qərribə işdir, – biz mədəni adamı xilas etməyə gəlmişdik, – vəhşi tapdıq.

Gecə rahat keçdi. Əsirin yatıb-yatmadığı məlum deyildi; onun əl və ayaqlarını açmışdılar, buna baxmayaraq o qaçmaq niyyətində deyildi.

Ertəsi gün, oktyabrın 15-də Penqrofun qabaqcadan xəbər vermiş olduğu kimi, hava dəyişməyə başladı. Külək şimal-qərbdən əsərək “Bonaventur”un üzməsinə yardım edirdi. Lakin həmin külək eyni zamanda havanı da dəyişdirib dənizi dalğalandırırdı. Səhər saat beşdə lövbər qaldırıldı. Penqrof dərhal yelkən halqalarını götürərək şərqə – şimal-şərqə – yəni birbaşa Linkoln adasına istiqamət aldı.

Birinci gün sakit keçdi. Əsir, əvvəlki kimi qabaq kayutda oturur, dinc dayanırdı. Göyertə onun ayağının altında hərəkət etdikdə, o ətrafa mənalı bir halda göz gəzdirdi. Kim bilir, bəlkə köhnə peşəsi onun beynində ani olaraq canlanmışdı. Hər halda onun bütün günü dinc-dinməz keçirdi; bu zaman o, zavallı və məzlum bir adam yox, bəlkə heyrətə düşmüş bir insan kimi nəzərə gəlirdi.

Ertəsi günü, oktyabrın 16-da külək daha da şiddətləndi. Onun istiqaməti azca dəyişmiş, şimala doğru yönəlmişdi; bu da “Bonaventur” üçün əlverişli deyildi. Penqrof hər zaman gəmini yan üstə sürməyə məcbur idi. Havanın vəziyyəti dənizçinin heç könlünü açmırdı. Dənizin dalğaları bir-birinin arxasınca gəminin böyrünə çürpılırdı. Dənizçi aydın hiss edirdi ki, küləyin istiqaməti dəyişməsə, Linkoln adasına dönmək, Tabor adasına gəlməkdən bir qədər artıq vaxt aparacaqdır.

Ertəsi gün, oktyabr ayının 17-də, düz 48 saat idi ki, Tabor adasından yola düşmüşdülər; lakin Linkoln adasının izi-tozu belə görünmürdü. Linkoln adasının bunlardan nə qədər aralı olduğunu da təyin etmək mümkün deyildi. Çünki Penqrof özü ilə laq¹ götürməmişdi, küləyin sürəti də hər zaman dəyişirdi.

İyirmi dörd saat daha keçdi, quru yenə də görünmürdü. Külək fırtınaya çevrildi. Hər zaman gəminin alt iplərini dəyişmək, halqaları çıxarmaq, dönüş etmək lazım gəlirdi. Bu gün elə anlar olurdu ki, “Bonaventur” dor ağacının təpəsinədək dalğanın altında qalmış olurdu. Xoşbəxtlikdən Penqrof bütün bunları qabaqcadan görür və özlərini gəmiyə möhkəm bağlamağı onlara əmr edirdi; belə olmasa idi, su çoxdan onları yuyub aparardı.

Bu təhlükəli və qorxunc dəqiqədə “Bonaventur” heyəti, heç gözləmədikləri halda, əsirdən yardım gördülər. O bir dənizçi instinkti ilə təhlükəni duyaraq kayutdan sıçradı və kürəyi, gücü gəldikcə çırparaq gəminin göyertə hasarının (falşbort) qopardı ki, göyertəni basmış su tez axıb dənizə tökülsün. Gəmi dikəldikdən sonra əsir heç bir söz deməyərək öz kayutuna qayıtdı.

Heyrətdən donub yerlərinə mıxlanmış kimi dayanan Penqrof, Gedeon Spilet və Herbert diqqətlə ona baxırdılar.

Bu arada vəziyyət saatbasaat qorxunc şəkil alırdı. Dənizçi boy-nuna aldı ki, onlar bu ucsuz-bucaqsız dənizdə azmışdılar; o, düz yolu necə tapmaq mümkün olduğunu da bilmirdi.

Oktyabrın 19-u ilə 20-si arasındakı gecə çox qaranlıqdı. Axşam saat on birə yaxın külək yavaşdı. Kolonistlər bir qədər dincəldilər. “Bonaventur” yenidən sürətini artırdı. Gəmi inşa edənlərin şərafinə olaraq bunu da qeyd etməlidir ki, hava pis olduğu zaman müddətcə gəmi çox yaxşı hərəkət edirdi.

Penqrof, Gedeon Spilet, Herbert bu gecə gözlərini yummadılar. Onlar gözlərini qaranlığa zilləmişdilər: çünki Linkoln adası bu yaxınlıqda olmalı idi. Onlar o biri gün dan yeri söküləndən gec olmayaraq Linkoln adasını görməli və ya bu fikrə şübhəli olmalı idilər ki, “Bonaventur” axın və külək səbəbi ilə istiqamətini dəyişdirmiş, okeanda azmışdır.

Penqrof son dərəcə həyəcanlı olsa da, lakin ümidini kəsməmişdi. O, möhkəm adamdı.

¹ Gəminin sürətini ölçmək üçün cihaz

O, sükanı əlindən buraxmayaraq diqqətlə göz-gözü görməyən qaranlığa baxırdı.

Gecə saat ikiyə yaxın o birdən ayağa qalxdı və:

– İşiq görünür! – deyə bağırdı.

Həqiqətən şimal-şərqin iyirmi milliyində bir işiq titrəyirdi. Linkoln adası orada idi. Bu da onlara yol göstərmək üçün Sayrus Smit tərəfindən qalanmış tonqal olacaqdı.

Penqrof şimala doğru çox getmişdi, o dərhal istiqaməti dəyişdi və qaranlıq səmada yeganə ulduz kimi parlayan işığa doğru yollandı.

On beşinci fəsil

Qayıdış. Mübahisə. Sayrus Smit və naməlum adam. Balon limanı. Müalicə. Həyəcanlı təcrübə. Göz yaşları.

Ertəsi günü, oktyabrın 20-də səhər saat yeddiyə yaxın, “Bonaventur” dörd gün fasiləsiz üzdükdən sonra Razılıq çayının başlanğıcında lövbər atdı.

Sayrus Smitlə Nab öz yoldaşlarının uzunsürən ayrılığından, havanın xarab olduğundan çox rahatsızdılar; bu gün onlar dan yeri söküləndən bəri Uzaq görünüşlü yaylaqda növbət gözləyirdilər. Uzun zaman gözlədikdən sonra, nəhayət, onlar uzaqdan gəmini gördülər.

Mühəndis:

– Axır ki! Budur onlar gəlirlər! – deyə qışqırdı.

Nab şadlığından atıb-düşməyə başladı.

Mühəndis gəminin göyertəsində olan adamları sayaraq əvvəlcə düşündü ki, ya Tabor adasında qəzaya uğramış adamı Penqrof tapa bilməmişdir, ya da o zavallı bir “həbsxanadan” digərinə keçməkdən boyun qaçıraraq öz adasında qalmışdır.

Həqiqətən “Bonaventur”un göyertəsində yalnız Penqrof, Gedeon Spilet və Herbert görünürdü.

Gəmi yan aldıqda, mühəndis Nabla birlikdə onları sahilə qarşılayaraq, dənizçilərin hələ quruya çıxmasına aman vermədən:

– Dostlar, biz sizdən çox nگران olduq, – dedi. – Sizə bir fəlakət üz verməmişdir ki?

Gedeon Spilet dərhal cavabında:

– Yox, hər şey yaxşı keçdi, – dedi. – Bu saat hər şeyi sizə ətraflı söylərik.

Mühəndis:

– Yəqin sizin axtarışınız müvəffəqiyyətsizliyə uğramışdır. Yoxsa siz göyertədə üç nəfərdən çox olmalı idiniz!

Dənizçi etiraz edərək:

– Bağışlayınız, mister Smit, biz dörd nəfərik, – dedi.

– Siz qəzaya uğramış adamı tapdınız mı?

– Bəli!

– Buraya gətirdiniz?

– Bəli!

– Dir?

– Bəli.

– Hanı? O kimdir?

Jurnalist cəld:

– Bu bir insan, daha doğrusu, keçmiş insandır! – dedi, – sizə yalnız bunu deyə bilərik, Sayrus.

Jurnalist son günlərin hadisələrini, axtarışın hansı şəraitdə aparıldığını, adacıqdakı yeganə komanın tərk edilmiş olduğunu və orada insan yaşamadığını, nəhayət, insan sir-sifətindən çıxmış biçərəni nə yolla tapdıqlarını qısaca nağıl etdi.

Penqrof əlavə etdi:

– Biz hətta onu, buraya gətirməyə dəyərmə, – deyə şübhə etdik.

Sayrus Smit cəld:

– Yox, Penqrof, siz yaxşı iş görmüşsünüz! – deyə qeyd etdi.

– Ancaq bu zavallı şüurunu itirmişdir...

Mühəndis:

– İndiki halda mümkündür, – deyə cavab verdi. – Lakin bir neçə ay əvvəl bu zavallı da sizin və mənim kimi adammış. Kim bilir, bizim hamımızdan birisi uzun günlər tənhalıqda qaldıqdan sonra nə hala düşər...

Herbert soruşdu:

– Mister Smit, bəs siz nədən bilirsiniz ki, bu adam yaxın zamanlardan bəri vəhşiləşmişdir?

– Çünki vərəqə yaxın zamanda yazılmışdır və bu vərəqəni yazan da, – yalnız və yalnız qəzaya uğrayanın özü ola bilər.

– Bu vərəqə onun bir ölmüş yoldaşı tərəfindən yazılmış isə.

- Bu mümkün deyildir, əziz Spilet.
- Nə üçün? – deyə jurnalist soruşdu.
- O halda vərəqədə qəzaya uğramış iki şəxsin adı çəkilirdi.

Bundan sonra Herbert, dalğa gəmini təhlükə altına aldığı zaman bu adamın zehninin bir an üçün qayıtdığını da mühəndisə söylədi.

Mühəndis onu dinləyərək:

- Bu fakta əhəmiyyət verməkdə sən haqlısan, Herbert, – dedi.
- Bu adam sağalmayacaq bir vəziyyətdə deyildir. O məyusluq və ümitsizlikdən vəhşiləşmişdir. Lakin burada onun qeydinə qalındığından, o yəqin sağalacaqdır. Biz onu qurtarıq!

Tabor adasının sakini sahilə çıxarıldıqda o ilk əvvəl qaçmaq istədi. Lakin Sayrus Smit əlini çiyinə qoyaraq onu mülayimcə dayandırdı. Zavallı titrəyə-titrəyə dayandı, başını aşağı salıb gözünü yerə dikdi. O yavaş-yavaş sakitləşdi.

Mühəndis naməlum adamı diqqətlə süzərək:

- Yazıq! Yazıq! – deyə pıçıldadı. Onun zahirinə baxanda heç insana bənzəmədiyi açıq görünürdü.

Lakin jurnalist kimi, Sayrus Smitə də belə gəlirdi ki, bu qəzaya uğramış adamın gözlərində bir gizli fikrin qığılcımları parlayır.

Kolonistlər bu andan etibarən əsiri naməlum adam adlandırdılar; onlar belə qərara gəldilər ki, o, Qranit sarayın elə bir otağında yaşamalır ki, oradan qaça bilməsin. Naməlum adam heç bir əngöl mümaniyət törətmədən yeni məskəninə getdi. Kolonistlər qapını onun üzünə bağlayıb onu tək buraxdılar; onlar ümid edirdilər ki, bu adamın zehni tez-gec qayıdar və Linkoln adası koloniyasının bir nəfər də üzvü artar.

Nab cəld səhər yeməyi hazırladı: çünki yolçular lap acından ölürdülər. Yemək vaxtı Sayrus Smit Tabor adasına edilən səfər haqqında ətraflı şəkildə yenidən söyləməyə məcbur etdi. O, yoldaşlarının belə bir gümanına şorik oldu ki, naməlum adam ya ingilis və ya amerikalı olmalıdır; çünki əvvələn komanın taxtasında olan “Britaniya” yazısı buna bir işarə idi; ikinci, mühəndisə belə gəlirdi ki, ona bir vəhşi görkəmi verən sıx tükə baxmayaraq, naməlum adam ingilis-sakson irqinin tipik bir nümayəndəsidir.

Gedeon Spilet Herbertə müraciətlə:

- Yeri gəlmişkən, Herbert, hələ bu vaxtdak biz səndən soruşmağa vaxtımız olmamışdır, necə oldu ki, naməlum adam sənin üstünə düşdü? – deyə soruşdu.

Sayrus Smit əlini naməlum adamın çiyinə qoyur

Gənc cavabında:

– Doğrusu, burada söylənəcək bir şey də yoxdur, – dedi.
– Ancaq xatirimdədir ki, mən bir bitkini qoparmaq üçün əyilmişdim, birdən uca ağacdən cığ uçmasına bənzər bir səs eşidildi, mən heç səsə tərəf dönməmişdim ki, bu bədbəxt mənim üstümə yıxıldı. Spiletlə, Penqrof yetişməyə idi...

Mühəndis həyəcanla onun sözünü kəsərək:

– Oğlum! Sən böyük təhlükə qarşısında imişsən! – dedi.
– Lakin bu da olmasa imiş, bəlkə bu zavallı özünün varlığını bir şeylə bildirməyəcək və bizim də bir yoldaşımız əskik olacaqdı!

Jurnalist cəld:

– Sayrus, siz onun sağalacağına və zehninin qayıdacağına ümid edirsiniz? – deyərək soruşdu.

Mühəndis:

– Bəli, – cavabını verdi.

Kolonistlər yeməkdən sonra sahilə enib “Bonaventur”un yükünü boşaltmaqla məşğul oldular. Mühəndis silahları, alətləri diqqətlə gözdən keçirərək, naməlum adamın şəxsiyyətini bildirəcək bir iz belə tapmadı.

Vəhşiləşmiş donuzların doğrudan da karlı qazanc olduğu təsdiq edildi. Onları çox nəvazişlə korala¹ yerləşdirdilər; heyvanlar buraya tez isinişdilər.

İki çəllək barıt və güllə, bir qutu piston da çox yaxşı qarşılandı. Barıtın partlamamasından arxayın olmaq üçün, buradaca “çardaq” da və ya Qranit saraydan kənar bir yerdə kiçik bir barıt anbarı düzəltməyi qərara aldılar. Buna baxmayaraq, yenə də pirosilindən istifadəyə davam edəcəkdilər, çünki ovçular artıq buna alışmışdılar.

Gəminin boşalması qurtarınca, Penqrof mühəndisə müraciətlə:

– Mister Smit, mənə belə gəlir ki, “Bonaventur”u daha münasib bir yerə saxlasaq pis olmaz, – dedi.

Mühəndis ona cavab olaraq:

– Yoxsa, siz çayın ağzını yaramaz dayanacaq yeri hesab edirsiniz? – dedi.

– Bəli, mister Smit, qabarına vaxtında gəmi qumda qalacaq, bu da onu “yoracaqdır”. Bunu da qeyd etməlidir ki, “Bonaventur”un gözəl gəmi olduğu anlaşıldı. Fırtına zamanı o çox layiqli dayandı, buna görə də ona özünəməxsus münasibət göstərməyə layiqdir.

– Onu çayın ortasında lövbərdə saxlamaq olmazmı?

– Olmasına olar, ancaq çayın ağzı küləkdən qorunmur; “Bonaventur” bundan çox zərər görə bilər.

Jurnalist:

– Penqrof, siz onu hara saxlamaq istəyirsiniz? – deyərək soruşdu.

Dənizçi:

– Balon limanına, – deyərək cavab verdi. – Mənə belə gəlir ki, gəminin dayanması üçün ora doğrudan da yaxşı yerdir.

– Ora çox uzaq deyilmi?

– Niyə uzaq olsun! Rahat yolla sarayın cəmi üç milliyində!

– Neynək, Penqrof, “Bonaventur”u orada saxlayın, lakin doğrusunu söyləmək lazım gəlirsə, mən onun həmişə göz qabağında olmasını istərdim. Bir azca vaxtımız olan kimi biz onun üçün xüsusi liman tikərik.

Penqrof:

– Bax bu gözəl fikirdir! – deyərək qışqırdı. – Fənəri, molu¹, verf hövzəsi olan liman? Doğrusu, mister Smit, adam sizin yanınızda olanda heç bir şeydə aciz qalmaz!

– Bircə şərtlə, əziz Penqrof: siz mənə yardım etmək şərtlə; çünki bizim hər bir şərikli işimizin dördü üçün siz görürsünüz.

Herbertlə dənizçi yenə “Bonaventur”un içinə atıldılar, lövbəri qaldırdılar, yelkəni açdılar və küləyin istiqaməti ilə səssiz-səmirsiz duran Balon limanına gəldilər. İki saatdan sonra onlar artıq Qranit saraya qayıtmışdılar.

Naməlum adam, Linkoln adasında olduğu ilk günlərdə özünü necə idarə etmişdi? İnsan cəmiyyətinin təsiri ilə o, vəhşiliyinin azaldığını göstərən ümidlər verirdimi? Mütləq verirdi, – buna şübhə yoxdu. O yeni mühitə o qədər tez uymuşdu ki, Sayrus Smitlə Gedeon bir zamanlar onun şüurunu itirmiş olduğundan şübhə etməyə başladılar.

Tabor adasının sərbəst havasına və ucsuz-bucaqsız azadlığına alışmış bu adam, kolonistlərin onun haqqında törətdikləri sınıxıntıya qarşı için-için hiddətlənirdi. Kolonistlər hətta onun, özünü Qranit sarayın pəncərəsindən atacağından qorxurdular. Lakin o yavaş-yavaş sakitləşirdi; buna görə də ona getdikcə daha geniş azadlıq verdilər.

¹ Bundan sonra ağır-tövlə *korala* kimi oxunmalıdır

¹ Dalğaqrın, bənd

Deməli kolonistlər, onun sağlmasına ümid etməkdə haqlı idilər. Naməlum adam, Tabor adasında çiymə yeməyə alışmışdı: indi yavaş-yavaş bunu yadırgayıb, Nabın hazırladığı bişmiş ətə istəklə yeməyə başlayırdı. Bir zaman “Bonaventur”da ona bişmiş ət təklif edilərkən o, əldən boyun qaçırmışdı; o vaxta nisbətən əsir indi çox tərəqqi etmişdi.

Sayrus Smit onun yuxusundan istifadə edərək, – ona vəhşi bir görkəm verən saqqalını vurmuşdu. Sonra sağrısına bağlanmış olduğu cındır əvəzinə ona daha yaraşığı paltar vermişdi. Bütün bunların nəticəsində naməlum adam artıq mədənbir görkəm almış və klə bil ki, onun baxışı öz solğunluq və vəhşiliyini də itirməyə başlamışdı. İndi aydın görünürdü ki, naməlum adam şüurunu itirməmişdən əvvəl, onun üzünə də bir qədər yaxşı idi.

Sayrus Smit ona gündə bir neçə saat vaxt ayırmağa çalışırdı. Mühəndis işlərkən onun yanında oturur, onun diqqətini cəlb etmək üçün min cür oyun, hiylə düşünürdü. Ona belə gəlirdi ki, əsirin həfzəsini qaytarmaq üçün bircə qığılcım, bircə xətirə kifayətdir. Çünki fırtına zamanı “Bonaventur”un üzərində o şüurlu hərəkət etmişdi.

Mühəndis naməlum adamın yanında ucadan danışmaq fürsətini əldən qaçırmır; onun şüuruna əşitmə və görmə cəhətindən təsir etməyə çalışırdı. Kolonistlərdən həmişə biri, bəzi vaxt hamısı mühəndisə qoşulurdu. Onlar çox vaxt dənizdən, gəmidən, dənizçilərdən söhbət açır; zənn edirdilər ki, bu, naməlum adamı hər şeydən artıq maraqlandırır. Bəzən kolonistlərə belə gəlirdi ki, naməlum adam onların söhbətinə qulaq asmağa başlayır; bu halda kolonistlər belə bir qərara gəldilər ki, onların söhbətlərindən az çox bir şey onun şüuruna çatır. Ara-sıra onun üzündə bir əzab əlaməti görünürdü, bu da, şübhəsiz – onun bəzi şeylər düşündüyünü sübut edirdi. Kolonistlərə bir neçə dəfə belə görünmüşdü ki, o indicə danışacaq; lakin o danışmırdı.

Bütün bu vaxt ərzində zavallı qəmgin və sakitdi. Lakin bu sakitlik süni və özünü göstərmək üçün mü idi? Bəlkə onu əsirlik sıxırdı? Bunu inamla söyləmək olmazdı. Ancaq bu inkar edilməyəcək bir həqiqətdi ki, ona mülayim və dostluqla yanaşan, onun ən kiçik bir arzusunı duyan, onu yedirən, içirən, geydirən adamlar arasında, həmişə cəmi mühiyyə qalaraq o zahiri cəhətdən çox dəyişmişdir. Lakin o yeni həyata alışmışdı və ya heyvan kimi ələmi öyrənmişdi? Bu çox mühüm bir sualdı: ancaq Sayrus Smit bu suala

tez cavab almaq istəmirdi, o öz “xəstəsinə” hər hansı bir təzyiq etməkdən çəkinirdi. Doğrudan da naməlum adam mühəndisin nəzərində bir “xəstə” idi! Bu “xəstə” bir zaman sağlacaqdı mı?

Mühəndis onu bir dəqiqə belə gözədən qoymurdu. Ələ düşməzən nadir yırtıcıyı izləyən ovçu kimi, mühəndis də onun şüuruna, hər kiçik işarəsinə diqqət edirdi.

Mühəndisin başladığı bu müalicənin hər dövrünü, hər səhifəsini, kolonistlər dərin bir həyəcanla izləyirdilər. Onlar əllərindən gəldiyi qədər ona yardım göstərməyə çalışır və yalnız skeptik¹ Penqrofdan başqa hamı onun sağlacağına ümid edirdi.

Zaman keçdikcə, naməlum adam özünü Sayrus Smitə bağlı hiss etməyə başladı. Mühəndis kiçik bir təcrübə etməyi qərara aldı; o, naməlum adamı öz adasında hər gün seyr etdiyi okeanın sahilinə gətirmək və sonra onunla birlikdə, ömrünün bir çox illərini keçirmiş olduğu meşəyə gətirmək istəyirdi.

Buna qarşı jurnalist:

– Lakin azadlığa çıxarkən, onun qaçmayacağına kim zəmin ola bilər? – deyirdi.

Mühəndis cavabında:

– Bu təcrübəni etməliyik, – deyərək öz sözündə durdu.

Penqrof da:

– Görürsünüz, mister Smit, bu adam açıq havaya çıxan kimi, dərhal gözədən yayınacaqdır, – dedi.

Mühəndis yenə də:

– Zənn etmiyəm, – deyərək qeyd etdi.

Gedeon Spilet:

– Görürük, – deyərək cavab verdi.

Bu gün, oktyabrın 30-da – yeni naməlum adamın adada olduğu onuncu gün, isti günəşin gözqamaşdırıcı şüaları sahilə işıqlandırmışdı. Çox isti idi. Sayrus Smitlə Penqrof naməlum adamın otağına girdilər. O pəncərənin ağzında oturub gözələrini səmaya dikmişdi.

Mühəndis yumşaq bir səslə:

– Dostum, qalx gedək, – dedi.

Naməlum adam dərhal qalxdı. O, gözələrini mühəndisdən çəkməyərək onun dalınca getdi. Təcrübənin müvəffəqiyyətinə inanmayan dənizçi qabaqda gedirdi.

¹ Hər şeydən şübhələnən, hər şeyə şübhə ilə baxan adam

Hər üçü qaldırıcı maşının səbetinə mindilər. Herbert, Nab və Gedeon Spilet onları aşağıda gözləyirdi.

Səbet aşağı endi, yarım dəqiqədən sonra hamı dənizin kənarında idi.

Naməlum adamı azad buraxmaq üçün kolonistlər bir neçə addım aralandılar. Qumu yalayan kiçik dalğaları görəndə, naməlum adamın baxışında dərin bir həyəcan duyulmağa başladı. Lakin o qaçmaq üçün heç bir hərəkət göstərmirdi.

Gedeon Spilet onu diqqətlə süzərək:

– Ola bilər ki, dəniz onun beyninə qaçmaq fikrini salmır, – dedi, – onu meşənin kənarına aparmalıdır. Təcrübə yalnız onda bizi inandırır bilər.

Herbert:

– Bir də ki onun qaçacaq yolu yoxdur. Körpülər qaldırılmışdır, – dedi.

Penqrof onun sözünün qarşısında:

– Bəs necə! – dedi. – Sən zənn edirsən ki, Qliserin bulağı kimi kiçik bir bulağın qarşısında o dayanıb duracaq? O bircə an içində onun üzərindən sıçrayıb qaçacaqdır!

Mister Smit gözlərini “xəstəsindən” götürməyərək:

– Görərik, – dedi.

Kolonistlər naməlum adamı Razılıq çayının ağzına apardılar, oradan da hamısı birlikdə Uzaq görünüşlü yaylağa qalxdılar.

Meşədə möhtəşəm ağacların yarpaqları küləkdən oynayırdı, meşənin kənarına çatanda naməlum adam dayandı, tumurcuqların adamı bihüşedici qoxularını köksü tutduqca uddu, sonra dərin bir ah çekdi.

Kolonistlər onun arxasında dururdular. Onlar naməlum adamın meşəyə qaçmaq istədiyi anda, onun üzərinə atılmağa hazırdılar.

Həqiqətən naməlum adam bir saniyə üçün clə bil ki, Qliserin bulağının suyuna tullanmağa hazırlaşdı ki, üzərək özünü o biri sahələ, meşəyə salsın; lakin yenə də bir an içində özünü saxladı; bir neçə addım geri çekildi. Yerə oturdu; onun gözlərində iki damla iri yaş göründü.

Bunu gören kimi mühəndis dərhal:

– A! Sən ağlayırsan? Demək sən yenidən insan oldun! – deyərək səsləndi.

On altıncı fəsil

Açılmamış sirt. Naməlum adamın ilk sözləri. 12 il adacıqda. Etiraf. Qeyb olma. Sayrus Smit inanır. Dəyirman tikilişi. İlk çörək. Qəhrəmancasına hərəkət. Namuslu işlər.

Zavallı həqiqətən ağlayırdı. Onun sönmüş şüurunda bir xatirə canlanmışdı; Sayrus Smitin dediyi kimi, göz yaşları onu insanlığa qaytarmışdı.

Naməlum adam sıxıntı duymasın deyərək, kolonistlər kənara çekildilər. Lakin naməlum adam, azadlıqdan istifadə edərək qaçmağı heç ağına belə gətirmədi. Bir azdan sonra Sayrus Smit onu Qranit saraya apardı.

İki gündən sonra, naməlum adam ilk dəfə olaraq kolonistlərin gündəlik qaygılarında iştirak etmək təşəbbüsü göstərdi. Aydın görülürdü ki, o hər şeyi eşidir, hər şeyi anlayır, lakin nədənsə inadla danışmaq istəmirdi.

Bir dəfə gecə, Penqrof qulağını onun otağının ara divarına qoyaraq onun:

– Yox, burada yox! Heç bir vaxt! – deyərək öz-özünə danışdığını eşitmişdi.

Dənizçi bunu yoldaşlarına nağıl etdi.

Sayrus Smit:

– Burada qəmli bir sirt vardır, – deyərək cavab verdi.

Bir dəfə naməlum adam beli götürüb bostana işləməyə getdi. Hər dəfə işi buraxır, belə söykənərək uzun müddət dərin fikrə gedirdi. Bu dəqiqələrdə ona toxunmamağı və onun tənhalığa olan həvəsinə hörmət etməyi, mühəndis yoldaşlarına məsləhət görmüşdü. Belə məqamlarda kolonistlərdən birisi qəflətdən ona yaxınlaşdıqda, o hönkür-hönkür ağlayacaq, qaçırdı.

Görünür, onun içini vicdan əzabı gəmirirdi.

Bir dəfə Gedeon Spilet özünü saxlaya bilməyərək belə bir fikir söyləmişdi:

– O danışmır, çünki o çox ağır etiraflardan başlamalıdır.

Hər nə olursa olsun, kolonistlər səbir edib dözməli idilər.

Bir neçə gündən sonra, noyabrın 3-də naməlum adam adəti üzrə işini dayandırdı. Belə onun əlindən düşdü. Sayrus Smit onun ağladığını gördü. Mühəndis qeyri-müəyyən bir sıxıntı duyğusu ilə

hərəkət edərək ona yaxınlaşdı, əlini onun çiyinə qoydu, onun dərdinə şərək olan bir səsle:

– Dostum, sizə nə olmuşdur? – dedi.

Naməlum adam gözünü kənara çevirdi; Sayrus Smit onun əlini sıxmaq istədikdə, o cəld bir neçə addım geri çəkildi.

Mühəndis möhkəm bir səsle:

– Dostum, mənim gözlərimə bax; mən bunu istəyirəm, – dedi.

Naməlum adam hipnoza tutulmuş kimi, gözlərini ona tərəf qaldırdı, diksindi, sonra da qaçmaq üçün çırpındı. Lakin tam bu saniyədə onun üzündə bir növ dəyişiklik əmələ gəldi. Onun gözləri ildırım kimi çaxnaşdı. Sözlər onun dilinin ucunda idi. Aydın görünürdü ki, o artıq susmağı bacarmayacaqdır. Nohayot, qollarını sinəsində çarpazlayaraq tutqun bir səsle:

– Siz kimsiniz? – dedi.

Bu söz mühəndisin qəlbinin ən dərin yerinə toxundu və:

– Sizin kimi qəzaya uğramış adamlar. Sizin kimi insan.

– Mənim kimi insan? Yox!..

Mühəndis təkidlə:

– Siz dostlarınızın arasındasınız, – dedi.

Naməlum adam:

– Dostlar? Mənim dostlarım? – deyərək səsləndi və üzünü əllərinin içində gizlətdi. – Yox! Heç vaxt! Məni buraxın! Məni tənha buraxın!

O dənizə doğru qaçdı və orada uzun zaman hərəkətsiz durdu.

Sayrus Smit yoldaşlarının yanına qayıtdı və bütün hadisəni onlara söylədi.

– Bəli, bu adamın həyatında tam qaranlıq bir sır vardır. Mənə belə gəlir ki, onun şüuru da vicdan əzabı nəticəsində oyanmışdır...

Dənizçi yavaş bir səsle:

– Bəli, qərribə adam gətirmişik, – dedi, – bunda bir sıra şübhəli sirlər vardır!

Mühəndis bunu eşidən kimi dedi:

– Elə buna görə də biz bu sirlərə hörmət etməliyik. Əgər o keçmişdə bir cinayət etmişsə də, bunun şiddətli cəzasını da çəkmişdir və biz onu bağışlamalıyıq.

Naməlum adam iki saatın müddətində, keçmişini... həm də görünür ki, qəmli keçmişini düşünərək sahilə tənha qaldı. Kolonistlər onu gözədən buraxmayaraq, onun tənhalığını pozmadılar. Bu

müddət keçdikdən sonra, o elə bil ki, bir qərar qəbul etdi və sərt addımlarla mühəndisə yanaşdı. Ağlamaqdan onun gözləri qızarmışdı, lakin o artıq ağlamırdı. Onun gözləri yerə dikilmişdi.

O Sayrus Smitdən:

– Siz ingilissiniz? – deyərək soruşdu.

Mühəndis:

– Yox, amerikalı, – deyərək cavab verdi.

Naməlum adam yavaş səsle:

– Aha! – deyib sonra əlavə etdi. – Bu yaxşıdır.

Mühəndis də ondan:

– Bəs siz, dostum? – deyərək soruşdu.

– İngilis!

Görünür, bu bir neçə sözü söyləmək onun üçün çox ağır idi. Naməlum adam tez döndü, Razılıq çayının sahilində o baş-bu başa gəzməyə başladı, deyəsən o çox həyəcanlı idi.

Bir müddətdən sonra naməlum adam Herbertin yanından keçərək birdən dayandı və həyəcədən tutqun, zəif bir səsle:

– İndi hansı aydır? – deyərək soruşdu.

– Noyabr, – deyərək gənc cavab verdi.

– Hansı il?

– Min səkkiz yüz altmış altıncı!

Naməlum adam:

– On iki il! On iki il, – deyərək bağırdı və yenidən addımlamağa başladı.

Herbert bu danışığı kolonistlərə söyləməyə qaçdı.

Gedeon Spilet:

– Zavallı, illərin də hesabını itirmişdir! – dedi.

Herbert dəxi:

– Bəli, görünür o adacığın, da on iki il vaxt keçirmişdir! – deyərək əlavə etdi.

Sayrus Smit isə:

– On iki il! On iki il tam tənhalıqda... həm də vicdanında bir sıra ləkələrlə, on iki il tənhalıqda!.. Bu zaman müddətində ən parlaq ağıl belə korlanır!

Penqrof dedi:

– Mənə nədənsə belə gəlir ki, bu adam qəzaya uğramamış, bəlkə hər hansı bir cinayət üçün Tabor adasına atılmışdır.

Jurnalist də onun sözünə şərək olaraq:

– Məncə, siz haqlısınız, Penqrof, – dedi. – Lakin bu belə işə, onu buraya atan adamların bir gün onun dalınca gələcəklərinə də heç şübhə olmamalıdır.

Herbert:

– Lakin onu qoyduqları yerdə tapmayınca onlar naməlum adamı ölmüş zənn edəcəklər, – deyə əlavə etdi.

Penqrof:

– O halda geri qayıtmaq lazımdır və... – demək istərkən, Sayrus Smit onun sözünü kəsdi.

– Dostlarım, nə qədər ki, bu bir gümandır, bu məsələni müzakirə etməyə dəyməz, – dedi. – Zavallı adamın etmiş olduğu cinayət nə qədər ağır olsa da, əvəzində şiddətli də cəza görmüşdür. O etmiş olduğu cinayətinə qarşı bizim yanımızda tövbə etməkdən sıxılır. Buradan bir nəticə çıxarmağa tələsməməliyik. Bu gün olmasa da, sabah, o hər şeyi bizə nağıl edəcək; biz də o zaman nə cür hərəkət etmək lazım olduğunu qərarlaşdırırıq. Ancaq o, bir zaman vətəninə dönməyi ümid edib-etmədiyini söyləyə bilər. Mən şəxsən buna şübhə edirəm.

Jurnalist:

– Nə üçün? – deyə soruşdu.

– Çünki bir gün onun dalınca gələcəklərini ümid etsə idi, o bu günü səbirsizliklə gözləyərdi və vərəqəni dənizə atmazdı. Yox, o, bu adada insan görmədən tənhalıqda ölməyini gözləyirmiş.

Dənizçi dedi:

– Yenə də bir məsələ vardır ki, onu mən özüm üçün aydınlaşdırı bilmirəm...

– O nədir?

– Bu adam əgər on iki ildir adadadırsa, o halda bunun çoxdan vəhşiləşmiş olmasını zənn etməliyik, deyilmi?

Sayrus Smit:

– Ola bilər, – deyə onun fikrinə şərək oldu.

– Ona görə də, vərəqəni çox illər əvvəl yazmışdır!

– Əlbəttə... Lakin digər tərəfdən vərəqənin lap yaxın zamanda yazılmış olması da nəzərə gəlir.

– Bundan başqa, butulkanın bir neçə ilə Tabor adasından Linkoln adasına üzməsi də anlaşılmazdır.

Jurnalist etiraz edərək:

– Burada anlaşılmayacaq heç bir şey yoxdur, – dedi. – Bir də o bizim adanın yaxınlığında çoxdan bəri üzə bilərdi.

Penqrof onun fikrinə şərək olmayaraq:

– Yox, siz yanılırsınız, – dedi. – Onun dəniz tərəfindən sahile atılıb yenidən dənizə düşməsinə güman etmək olmaz. Bizim onu tapdığımız sahil qayalıqdır. O halda butulka hər necə olsa qırılmalı idi.

Mühəndis düşünərək:

– Bəli, siz haqlısınız, – dedi.

Dənizçi sözünə davam etdi:

– Bundan başqa vərəqə uzun zaman suyun içində qalmış olsa idi, xarab olmalı idi. Halbuki, o çox yaxşı qalmışdır.

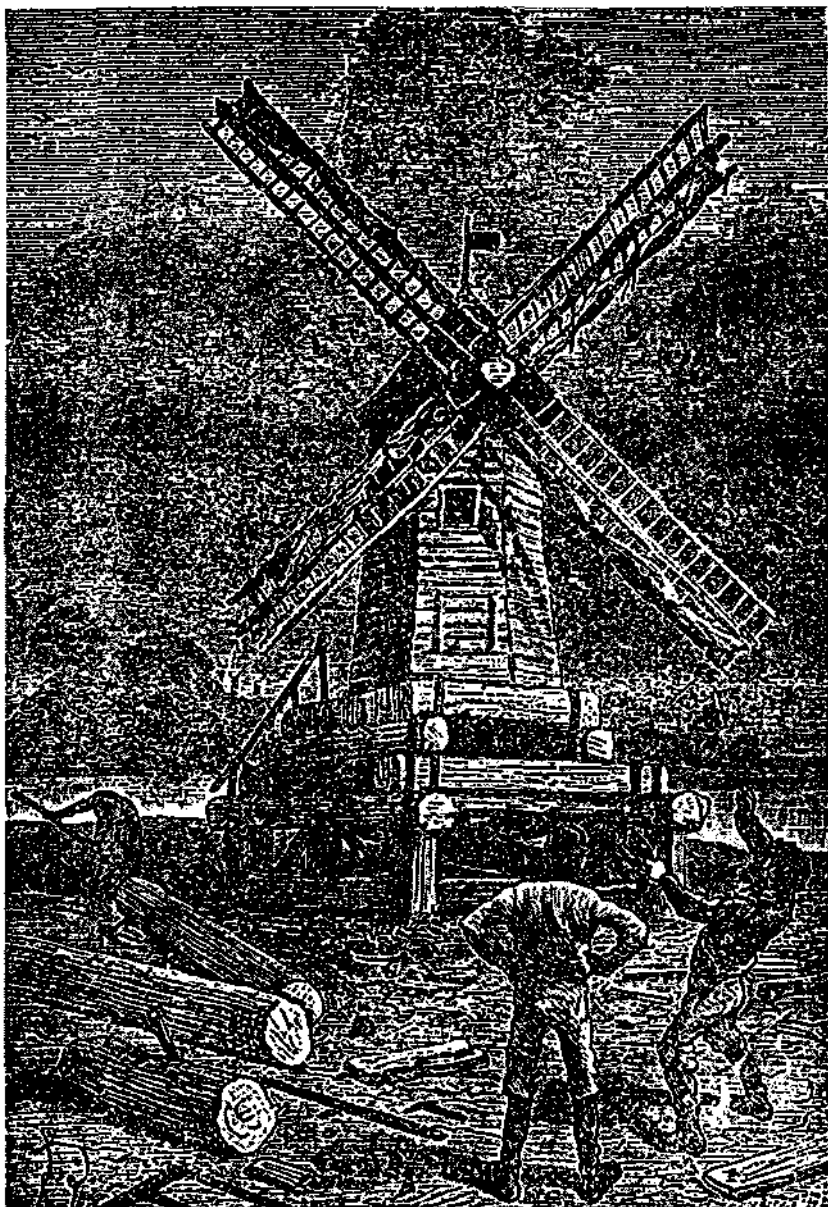
Dənizçinin qeydi tamamilə doğru idi. Onların butulkada tapdıqları vərəqənin yenidən yazılmış olması nədənsə anlaşılmırdı. Bundan başqa, vərəqədə adanın eni və uzunluğunu o dərəcədə düzgün göstəriliirdi ki, onun müəllifi hidroqrafiyadan, sadəcə dənizçilərin, adətən malik olduqları məlumatdan daha çox məlumatlı olmalı idi.

Sayrus Smit:

– Siz haqlısınız, dostlarım, – deyə təkrar etdi. – Burada izah edilməyən bir şey vardır. Bununla bərabər yeni yoldaşı həqiqəti açıb söyləməyə məcbur etməməliyik. O mümkün olan kimi – hər şeyi bizə özü söyləyəcəkdir.

Son günlər ərzində naməlum adam bir söz belə danışmadı və bir dəfə də olsun, yaylaq hasarının xaricinə çıxmadı. O səhər, dan yeri dağılından axşam qaranlıq düşənədək bostanda çalışır, lakin hər zaman adamlardan çəkinirdi. Yemək vaxtında hər dəfə süfrəyə çağırılmasına baxmayaraq, o yalnız çiy səbzəzlərlə kifayətlənirdi. Gecə düşəndə o öz otağına qayıtmır, sahildə bir tərəfdə və ya hava pis olanda bir qayanın çıxıntısı altında otururdu. O indi Tabor adasında olduğu kimi həyat keçirirdi; öz dolanışığını dəyişmək üçün kolonistlər onu çox dilə tuturdular. Nəhayət, onlar təkid etməyib səbirlə gözləməyi qərara aldılar. Elə bir gün çatdı ki, artıq susmağı bacarmayan naməlum adam hər şeyi söylədi.

Noyabrın 10-u axşam saat səkkizə yaxındı. Gündüz əməyindən yorulmuş kolonistlər eyvana yığılmış və adətləri üzrə sakitcə söhbət edirdilər ki, birdən naməlum adam onların qabağında dayandı. Onun gözlərində bir sıra heyvətli parıltılar oynayırdı. Onun bütün simasında, adaya gəldiyi ilk ağır günlərində olduğu kimi vəhşi bir hal vardı.

Penqrofun sevincinin həddi-hüdudu yox idi

Sayrus Smitlə yoldaşları onu görəndə qorxdular, onun bədənini həyəcədən əsir, dişləri bir-birinə dəyirdi. Ona nə olmuşdu? Yoxsa onun insanları görməyə gözü yoxdu? Doğrudanmı, o işləyib yaşamaqdan xoşlanmırdı? Onu vəhşi halına tərəf çəkən bir qüvvəmi vardı? Buna yalnız onun kəsik-kəsik bağirtisini dinlədikdən sonra inanmaq olardı:

– Mən nə üçün buradayam?.. Məni, adacığımın zorla buraya gətirməyə sizə kim haqq vermişdir?.. Siz bilirsinizmi, mən kiməm? Nə etmişəm?.. Nə üçün mən orada tənha idim?.. Bəlkə mənə qəsdən orada buraxmışdılar ki, mən tənhalıqda ölüm?.. Mənim keçmişim haqqında siz nə bilirsiniz?.. Bəlkə mən oğru, qatil, insanlarla birlikdə yaşamağa haqqı olmayan, yırtıcı bir vəhşi imişəm?.. Bu barədə siz nə bilirsiniz, söyləyin?

Kolonistlər nəfəslərini belə çəkməyərək, naməlum adamın iradəsinin xilafına olaraq, onun sinəsindən qopan bu cırıqları dinləyirdilər. Sayrus Smit naməlum adamı sakit etmək üçün ona doğru bir addım atdı, lakin o dərhal geri çəkildi və:

– Yox! Yox! Mənə yaxınlaşmayın! – dedi. – Yalnız mənə söyləyin, mən azadammı?

Mühəndis:

– Siz azadsınız, – deyərək cavab verdi.

– Elə isə əlvida! – deyərək cinli imiş kimi götürüldü.

Nab, Penqrof və Herbert onun dalınca yüyürdülər. Lakin bir qədər sonra əliboş qayıtdılar.

Mühəndis:

– Ona azadlıq verilməlidir! – dedi.

Dənizçi cavabında:

– Lakin o artıq heç vaxt qayıtmayacaq, – dedi.

Mühəndis inamla:

– Qayıdacaq! – dedi.

Bundan sonra bir neçə gün keçdi, lakin mühəndisin inamı möhkəmdi, – o həmişə boynuna alırdı ki, bədbəxt adam tez qayıdacaqdır.

– Bu hal vəhşiliyin son partlayışıdır, – deyərək əlavə etdi. – Onda vicdan əzabı oyanmışdır; o, bu yeni tənhalığa dözməyəcək, qayıdacaqdır.

Bu müddət ərzində həm əkilmiş tarlalarda, həm də koralda adi iş öz qaydası üzrə davam edirdi. Sayrus Smit orada həqiqi bir ferma tikmək istəyirdi. Herbertin Tabor adasından gətirdiyi toxumlar,

çox diqqətlə səpilmişdi. Bütün Uzaq görünüşlü yaylaq bccərilmiş bir güşəyə çevrilmişdi. Bu yer kolonistlərdən həqiqətən əzmkar əmək tələb etmiş və almışdı. Bostan bitkiləri çoxaldığından, bostanın sahəsini çox genişlətmək lazım gəlirdi, çox keçmədən bütün yaylaq düzbucaq şəklində qazılmış torpaqdan ibarət olmuşdu. Otların məhv edilməsi, çöl eşşəklərinə heç bir zərər vermədi, çünki adanın başqa yerlərində də yaylaqda olduğu kimi istədiyin qədər təzə dadlı ot vardı. Kolonistlər belə qərara gəlmişdilər ki, Uzaq görünüşlü yaylağın bir hissəsini otlaq üçün saxlamaqdansa, bütün Uzaq görünüşlü yaylağı hasarlayıb bostana çevirmək daha faydalı olar, bununla da hasarlanmış Uzaq görünüşlü yaylaq hücumundan salamat qalmış olar.

Noyabrın 15-də üçüncü biçin başlandı. Yerə yeganə toxum səpiləndən bu vaxtadək taxıl tarlası xeyli böyümüşdü. Bu dəfə kolonistlər dörd min çanaq, yəni beş milyon dəndən artıq taxıl götürmüşdülər. İndi koloniya taxıldan son dərəcədə zəngin idi, çünki bütün ili həm adamları, həm də heyvanları taxılla təmin etmək üçün hər il bir neçə çanaq toxum səpmək tamamilə kifayətdi.

Məhsulu yığandan sonra kolonistlər noyabrın son günlərini dən üyütməyə sərf etdilər.

Doğrudan da, onlarda un yoxdu, yalnız dən vardı, dəyirman tikməsələr, keçinə bilməyəcəkdilər. Uzun mübahisədən sonra onlar su dəyirmanı yox, lap Uzaq görünüşlü yaylaqda yel dəyirmanı tikmək qərarına gəldilər. Bu yaylaq həm yüksəkdə, həm də hər cür külək üçün açıq olduğundan, dəyirmanın hərəkətdirici qüvvəsinin az olacağından qorxmaq lazım gəlməyəcəkdi.

Yel dəyirmanı tikilməsi tərəfdarı olan Penqrof öz layihəsini müdafiə etmək üçün belə bir dəlil də gətirdi:

– Bütün bunlardan başqa yel dəyirmanı buranın mənzərəsini gözəlləşdirəcəkdir də, – deyirdi.

Kolonistlər qeyrətlə işə girişdilər. Hər şeydən əvvəl tikili üçün ağac seçdilər. Gölün şimal sahilində olan buzlaq daşları (hamar yumru daşlar) dəyirman daşı yerində işlədilə biləcəkdi: qanad materialı üçün yenə də hava balonunun bitməz-tükənməz pərdosindən istifadə etmək mümkündür.

Sayrus Smit dəyirmanın proyektini hazırladı; gölün kənarında quş hininin yaxınlığında dəyirman üçün münasib yer seçdi. Dəyir-

manın anbarını fırlanma şəklində düzəldilər ki, onu ən əlverişli istiqamətə döndərmək mümkün olsun.

Dəyirman tikmək işi yaxşı nəticə verdi. Bu vaxta qədər ağıllı-başlı dülğər olmuş Nabla Penqrof, Sayrus Smitin planı üzrə gələcək tikilinin bütün hissələrini tez bir zamanda yonub düzəldilər, az keçmədi ki, seçilmiş yerdə damı şişəpəli bir qüllə yüksəldi. Qanadların qəfəsesi dəmirlərlə çarxa bərkidilmişdi.

Mexanizmin bütün hissələri içində iki daş olan qutu, toxumu axıdan və yuxarısı geniş, aşağısı dar olan novça, hərəkət edən təkne (unluq), nəhayət, onu kəpəkdən ayıran ələk – bütün bunlar qabaqcadan hazırlanmışdı; indi bunları yalnız quraşdırmaq lazımdı. Xülasə, dəyirman tikmək asan, lakin uzun bir iş oldu. Nəhayət, dekabrın 1-də bütün işlər qurtardı.

Hər zaman olduğu kimi, Penqrof öz əlindən çıxardığı işə heyran idi. Dəyirmanın çox yaxşı işləyəcəyinə onun heç şübhəsi yoxdu.

O:

– İndi yaxşı bir külək əsməyi lazımdır ki, dəyirmanımız keyin istədiyi kimi işləsin, – deyirdi.

Mühəndis də:

– Bizə “yaxşı” külək heç lazım deyildir, əzizim Penqrof, – deyə ona cavab verdi. – Elə bir balaca külək əssə, bəsdir.

– Yox, şiddətli külək olsa, dəyirman yeyin üyüdə.

Mühəndis yenə də:

– Şiddətli küləyin dəyirman qanadlarını sürətlə fırlatmasına heç bir ehtiyac yoxdur, – deyə qeyd etdi. – Təcrübə göstərmişdir ki, dəyirman saniyədə iyirmi dörd fut sürəti olan orta küləkdə daha yaxşı işləyir. Belə olanda qanadlar dəqiqədə on altı dövr vurur; bundan artıq da heç tələb edilmir.

Dəyirmanı işə salmaq təntənəsini gecikdirmənin heç bir faydası yoxdu; bundan başqa kolonistlər əsil bişmiş çörək dadmaq üçün səbir edə bilmirdilər. Buna görə də kolonistlər dərhal dəyirmanı dən tökdülər və ertəsi gün səhər yeməyində, onlar dadlı, gözəl çörək ötürməkdə idilər. Bunların sevincini təsəvvür etmək çətin deyildir!

Bu vaxta naməlum adam hələ qayıtmamışdı. Gedeon Spiletlə Herbert Uzaq qərb meşəsini başdan-başa axtardılar; lakin ondan

heç bir iz tapmadılar. Bu iş onları çox rahatsız etdi. Söz yox ki, Tabor adasından gəlmiş vəhşi, Linkoln adasının ov quşları bol olan meşələrində ac qalmayacaqdı. Lakin kolonistlər hər şeydən çox onun vəhşi vərdişlərinin qayıtmasından qorxurdular. Bununla bərabər Sayrus Smit yenə də naməlum adamın mütləq qayıdacağını təkidlə söyləyib dururdu.

Mühəndis möhkəm bir inamla:

– O qayıdacaq! – deyirdi. Lakin indi onun yoldaşlarından kimse onun inamına şerik olmurdu. – Tabor adasında o tənha olduğunu bilirdi. Burada isə o bilir ki, onu gözləyən adamlar var. O qabaqkı həyatının sirri üzərindən artıq pərdəni yarı qaldırdı. Mən inanıram ki, o gəlib hər şeyi sonunadək söyləyəcək və o gün, qəti surətdə qayıtmış olacaqdır!

Hadisələr, mühəndisin haqlı olduğunu isbat etdi.

Dekabrın 3-də, Herbert gölün cənub sahilinə balıq tutmağa getmişdi. O silahsızdı, çünki bu vaxtadək adanın bu hissəsində qorxunc, yırtıcı heyvan görülməmişdi. Bu zaman Nabla Penqrof quş hinində məşğuldular. Gedeon Spiletlə Sayrus Smit Buxarıda soda hazırlamaqda idilər, çünki sabun ehtiyatı bitmək üzrə idi.

Birdən uzaqdan Herbertin:

– Yardım edin! Yardım edin! – qışqırtısı eşidildi.

Sayrus Smitlə Gedeon Spilet çox uzaqda idilər, onlar heç bir şey eşitmədilər; lakin Nabla Penqrof bir an içində quş hinindən çıxıb gölə, səs gələn tərəfə yüyürdülər. Lakin onrada olduğunu kimsənin bilmədiyi naməlum adam, bunları qabaqlayaraq Qliserin bulağından sıçrayıb gəncin harayına çatdı.

Məlum oldu ki, iri bir yaquar Herberti təhlükədə qoymuşdu. Qəflətən üstünə cuman yaquardan xilas olmaq üçün Herbert ağaca qısılmışdı. Yaquar onun qarşısında dal pəncələri üzərində yerə yatmış, sıçramağa hazırlanmışdı. Yalnız bıçaqla silahlanmış olan naməlum adam dəhşətli yırtıcının üzərinə atıldı. Yaquar naməlum adama tərəf döndü. Çarpışma uzun çəkmədi. Naməlum adam qeyri-insani bir güc və cəldliyə malikdi. O əllərilə yaquarın boğazından yapışib onu elə qüvvətlə boğdu ki, elə bil ki, əllərindəki barmaq deyil, dəmir kəlbətin imiş. Bu halda o, yırtıcının qorxunc caynaqlarının onun bədənini diddiyinə heç bir əhəmiyyət vermirdi: o, ikinci sərbəst əli ilə bıçağı yırtıcının lap ürəyinə sapladı.

Yaquar yerə sərildi. Naməlum adam ayağı ilə onu itələyib, gizlənmək istədi; lakin kolonistlər artıq çatmışdılar; Herbert onun əlindən yapışaraq yalvarıcı bir səsle:

– Yox, yox! Getməyin! – deyə səsləndi.

Sayrus Smit naməlum adama yanaşdı, naməlum adam onu yaxında görəndə qaşlarını çatdı. Onun didilmiş paltarları altından qan sel kimi axırdı; lakin naməlum adam buna heç də etina etmirdi.

Sayrus Smit:

– Dostum, indi biz həmişəlik sizə minnətdar olacağıq! – dedi.

– Bizim uşağı xilas etmək üçün siz həyatınızı təhlükəyə atmaq cürətində olmuşsunuz!

Naməlum adam pıçiltı ilə:

– Mənim həyatım nəyə dəyər? – dedi. – Bu həyat kimə gərəkdir?

– Siz yaralanmışsınız?

– Boş şeydir.

– Əlinizi mənə uzadın.

Lakin o, qollarını sinəsində çarpazladı. Baxışları yenidən dumanlandı. O qaçmaq istəyirmiş kimi bir addım geri çəkildi. Lakin özünü zora salmaq sərt bir səsle:

– Siz kimsiniz? Məndən nə istəyirsiniz? – dedi.

Mühəndis anladı ki, o, kolonistlərin tarixini bilmək istəyir. Sayrus Smit Riçmondan qaçdıqları gündən bu anadək olan hər şeyi, bir neçə sözlə ona söylədi. Naməlum adam onun hekayəsini çox diqqətlə dinlədi. Sonra mühəndis bunu da əlavə etdi ki, onların səmimi ailəsinin bir nəfər üzvü də artdığını biləndə, onlar hədsiz dərəcədə sevinmişdilər.

Bu sözləri eşidəndə naməlum adam qızardı, gözlərini yerə dikdi.

Sayrus Smit:

– İndi siz, bizim kim olduğumuzu bildikdən sonra əlinizi mənə uzatmağa razısinizmi? – deyə sözünü bitirdi.

Naməlum adam ona belə cavab verdi:

– Yox, siz namuslu adamlarsınız, mənso...

On yeddinci fəsil

Həmişə tənhalıqda. Naməlum adamın ricası. Koralda ferma. On iki il bundan əvvəl. "Britaniya"nın boşmanı. Tabor adasına atılmış adam. Sayrus Smitin əli. Sirli vərəqə.

Bu sözlər kolonistlərin şübhələrini təsdiq etdi. Aydın görülürdü ki, naməlum adamın keçmiş həyatında bir sıra cinayətlər gizlidir və o öz vicdanı qarşısında tövbə edib paklığa çıxmışdır.

Lakin Herberti xilas etdikdən sonra naməlum adam Qranit saraya qayıtmağa razı oldu və bu andan etibarən, bir dəfə də olsun, sarayın hasarından kənara çıxmadı.

Kolonistlər naməlum adamın keçmiş həyatının sirri ilə çox maraqlansalar da, bu sirri ondan güclə öyrənmək istəmirdilər. İndi onlar özlərini elə aparırdılar ki, elə bil ki, onun heç bir şeyindən şübhələnmirlər.

Günlər keçdi, koloniyanın həyatı öz qaydasına düşdü. Bu müddətdə Gedcon Spiletə Sayrus Smit gah kimyaçı, gah da fizik kimi işləyirdilər. Jurnalist yalnız Herbertlə birlikdə ova getmək üçün mühəndisdən ayrılırdı; çünki axırncı hadisədən sonra gənci meşəyə tək buraxmamaq qərara alınmışdı.

Nabla Penqrof quş hinində, koralda və təsərrüfatda çalışırdı.

Naməlum adama gəlincə, o hər zaman kolonistlərdən uzaq qaçırdı. O heç vaxt ümumi süfrə başında oturmur və ümumi söhbətlərə qoşulmurdu. Hətta isti havadan istifadə edərək Uzaq görünüşlü yaylağın ağacları altında yatırdı. Adama belə gəlirdi ki, o öz xilas-karıyla bir yerdə olmağa dözə bilmir.

Bir dəfə Penqrof:

– Bu halda onun nə üçün özü kimi adamlardan yardım tələb etməsi anlaşılmır, – dedi. – Nə üçün vərəqəni dənizə atmışdır.

Bu kimi hallarda mühəndis həmişə:

– O özü bunu bizə söyləyəcək, – deyirdi.

– Nə vaxt?

– Bəlkə sizin düşündüyünüzdən də tez, Penqrof.

Doğrudan da etiraf günü yaxınlaşırdı.

Dekabrın 10-da, yaquar hadisəsindən düz on gün sonra naməlum adam Sayrus Smitə yaxınlaşdı və yavaş səslə:

– Mister Smit, sizdən böyük bir ricam vardır, – dedi.

Mühəndis:

– Buyurun, buyurun, söyləyin, – deyə cavab verdi. – Ancaq qabaqca sizə bunu deməyə...

Bu sözləri eşidəndə, naməlum adam qıpqırmızı qızardı və qaçmaq istədi. Lakin Sayrus, onun keçmişə aid sual-cavabdan qorxdığını anlayaraq onun əlini tutdu və:

– Yoldaş, inanın, biz sizin yalnız qonşuların yox, bəlkə vəfalı dostlarınızı! Mən sizə yalnız bunu demək istəyirdim. İndi mən sizi dinləyirəm.

Naməlum adam əlini gözüne çəkdi. Əli əsirdi. O dərin bir həyəcan içində idi, danışa bilmirdi.

O, nəhayət güc-bəla ilə:

– Mən sizdən mərhəmət diləmək istəyirəm, – deyə bildi.

– Necə mərhəmət?

– Buranın dörd milliyində sizin koralınız vardır. Orada yaşayan heyvanlar baxılmağa möhtacdır. Mənə orada yaşamaq üçün icazə vermənizi rica etmək istərdim.

Sayrus Smit təəssüf dolu baxışlarını bir neçə saniyə naməlum adamdan çəkmədi.

– Dostum, koralda yalnız heyvanlar üçün yarayan pəyə vardır, – dedi.

– Bu mənim üçün tamamilə kifayətdir, mister Smit.

Mühəndis:

– Dostum, biz sizinlə mübahisəyə girişməyəcəyik, – dedi, – siz Qranit sarayda hər zaman istəklə qonağımız olacaqsınız. Koralda yaşamaq istəyirsiniz? Buyurun, sözümüz yoxdur. Lakin bu barədə möhkəm qərara gəlmişsinizsə, biz orada sizin daha yaxşı yaşamanız üçün əlimizdən gələni edirik.

– Mənim üçün başqa heç nə gerek deyildir. Mən yalnız orada olanlarla kifayətlənməyə razıyam.

– Dostum, – mühəndis, naməlum adamı qəsdən dost adlandırdı, – bu məsələdə öz düşüncəmizə görə hərəkət etməyə icazə verin.

Naməlum adam:

– Əmrinizə tabeyəm, mister Smit, – deyib uzaqlaşdı.

Mühəndis naməlum adamın təklifini yoldaşlarına söylədi. Kolonistlər koralda ağacdan ev tikib onu bacardıqları qədər rahat düzəltməyi dərhal qərara aldılar. Onlar haman gün özləri ilə lazım

olan alətləri götürüb koralə getdilər; bir həftə keçmədi ki, koralda bir ev tikildi. Bu ev vəhşi qoyunlara nəzarət etmək asan olsun, – deyə pəyədən iyirmi fut aralı tikilmişdi. Çünki vəhşi qoyunların sayı səksən beşdən də çox olmuşdu. Evə stol, stul, şkaf qoyulmuş, külli miqdarda silah və hərbi ləvazimat yığılmışdı.

Lakin naməlum adam evin tikilməsində heç bir işdə iştirak etməmişdi. Bütün bu müddətdə Uzaq görünüşlü yaylaqdakı bostanda işlədi, taxıl zəmisini üçün ayrılmış torpağın hamısını təkçə şumladı, indi kolonistlər üçün yalnız toxum səpmək işi qalırdı.

Dekabrın 20-də koraldakı işlərin hamısı bitdi. Mühəndis evin hazır olduğunu axşam naməlum adama bildirdi, o həməən gecə ora köçəcəyini söylədi.

Axşam yeməyindən sonra kolonistlər, öz adətləri üzrə Qranit sarayın böyük zalına yığışmışdılar. Axşam saat səkkizə yaxın idi; naməlum adam yeni mənzilinə köçməli idi.

Heç gözlənilmədiyi halda, qapı yavaşca tıqqıldadı. Naməlum adam cavab gözləmədən otağa girib dərhal danışmağa başladı.

– Sizinlə ayrılmazdan əvvəl, mən öz tarixçəmi sizə söyləməliyəm. Bu tarixçə belədir...

Bu başlanğıc kolonistləri mütəəssir etdi. Mühəndis ayağa qalxdı, naməlum adama yaxınlaşdı.

– Dostum, biz sizdən heç bir şey soruşmuruz, – dedi. – Sizin heç bir şey söyləməməyə haqqınız vardır.

– Yox, söyləmək mənim borcumdur.

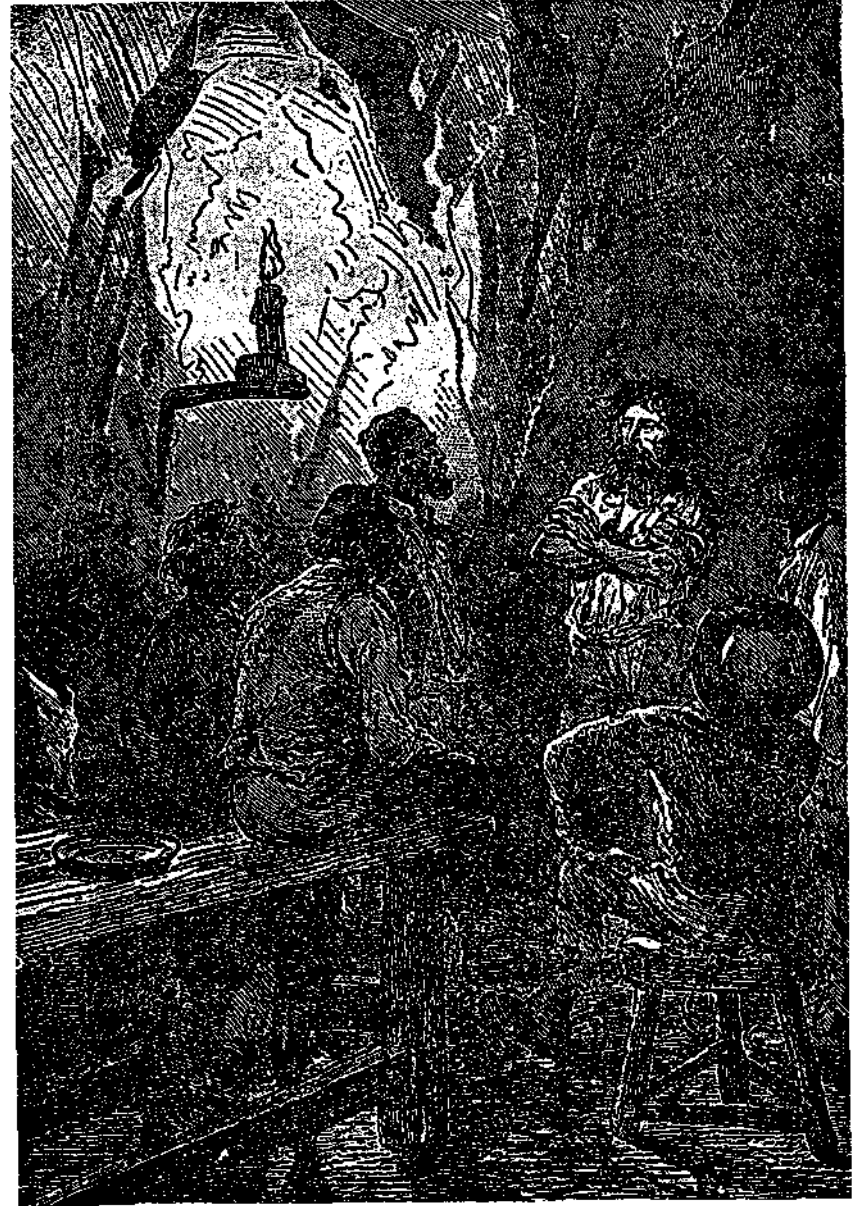
– Beləliklə oturasınız!

– Yox, mən ayaq üstə duraram.

– Neynək, biz sizi dinləməyə hazırıq.

Naməlum adam divara söykəndi, qollarını sinəsində çarpazlayaraq düz dayandı. Onun səsi boğuc çıxırdı; yəqin ki, o danışmaq üçün çox əzab çəkirdi. Kolonistlər dərin bir sükut içərisində onun aşığıdakı tarixçəsini dinlədilər:

“20 dekabr 1854-cü ildə lord Eduard Glenarvana məxsus olan “Dunkan” adlı xüsusi buxar gəmisi Avstraliyanın qərb sahilində otuz yeddinci paraleldə, Bernuli burnunda lövbər saldı. Geminin sərnəşinləri onun sahibi, Eduard Glenarvan, onun arvadı, ingilis ordusu mayoru, fransız coğrafiyaçısı, gənc qız və bir uşağdan ibarətdi. Bu sonuncular kapitan Qrantın uşaqları idilər ki, kapitan Qrantın “Britaniya” adlı gəmisi bir il əvvəl xəbərsiz olaraq itmişdi.

Naməlum adam Qranit sarayda kolonistlərlə söhbət edir

“Dunkan”a kapitan Con Manqls komandirlik edirdi; onun heyəti on beş nəfərdən ibarətdi.

Bu gəmi aşağıdakı hadisə ilə əlaqədar olaraq Avstraliya sahillərində lövbər atmışdı:

O zamandan altı ay əvvəl – “Dunkan” gəmisi İrland dənizində bir butulka tapmışdı; butulkanın içində üç dildə: – ingilis, alman, fransız dillərində yazılmış kiçik bir vərəqə varmış. Vərəqədə deyilir ki, “Britaniya” qəzaya uğrayarkən, üç nəfər: kapitan Qrantla onun iki matrosu salamat qurtarmış, bir quruya sığınmışlar. Vərəqədə bu yerin en dairəsi göstərilirdi: lakin uzunluq dairəsi oxumaq mümkün deyildi, – vərəqəyə mürəkkəb yayılmışdı.

Vərəqədə göstərilən en dairəsi 37° idi. Uzunluq dairəsi məlum olmadığı halda qəzaya uğramış adamları tapmaq üçün kontinent və okean vasitəsilə otuz yeddinci paralel üzrə getmək lazımdı.

İngiltərə admirallığı kapitan Qrantın dənizə ekspedisiya göndərməkdən boyun qaçırdı, buna görə də Eduard Glenarvanın özü axtarışa çıxmağa qərar verdi. O kapitanın uşaqlarını – yəni Meri və Robert Qrantı çağırırdı, uzaq səfərə çıxmaq üçün “Dunkan” gəmisini təchiz etməyi əmr etdi. Az sonra “Dunkan” Qlazqodan çıxıb Magellan boğazından keçdikdən sonra Sakit okeana düşdü və sonra Pataqoniya sahillərinə qalxdı. Butulkada tapılmış vərəqənin ilk izahatı göstərirdi ki, elə bil ki, kapitan Qrantla yoldaşları da elə buranın yerliləri tərəfindən əsir olunmuşlar.

“Dunkan” öz sərnəşinlərini Pataqoniyanın qərb sahilində quruya çıxarıb, onları gəmiyə almaq üçün dərhal Pataqoniyanın şərq sahilində Qorriyentes burnuna yollandı.

Eduard Glenarvanın ekspedisiyası otuz yeddinci paralel üzrə gedərək, bütün Pataqoniyanı qət etdi; lakin kapitan Qrantın izini heç yerdə tapmadı. Buna görə də ekspedisiya, noyabrın 13-də Pataqoniyanın şərq sahilində gəmiyə minib, həmin otuz yeddinci paralel üzrə səyahətə davam etdi.

“Dunkan” yolunun üzərində, dediyim kimi, eyni paraleldə olan Tristan d’Aqunya adalarına nəticəsiz olaraq baş çəkdikdən sonra, 1854-cü il dekabrın 20-sində Avstraliya sahilində Bernuli burnuna gəldi.

Eduard Glenarvan Avstraliyanı da, Cənubi Amerika kimi qət etmək niyyətində idi. Buna görə də ekspedisiya yenidən sahilə çıxarıldı. Sahilə çıxılan yerin bir neçə milliyində, ekspedisiyada

iştirak edənlər bir irlandlı fermasına təsadüf etdilər. Fermanın sahibi onları dayanmağa və fermasında dincəlməyə dəvət etdi. Eduard Glenarvan, onları Avstraliyaya gətirən hadisənin nə olduğunu irlandlıya söylədi və təxminən iki il əvvəl Avstraliyanın qərb sahilində qəzaya uğramış üçüncü “Britaniya” yelkən gəmisi haqqında bir şey eşidib-eşitmədiyini soruşdu.

Fermanın sahibi bu qəza haqqında heç bir şey eşitməmiş, lakin onun nömrələrindən biri söhbətə qarışb hamıda bir heyvət doğurdu.

– Kapitan Qrant bu günə qədər sağdırsa, o Avstraliyadadır! – dedi.

Lord Glenarvan:

– Siz kimsiniz? – deyə soruşdu.

Həmin adam:

– Mən də sizin kimi şotlandlıyam, ser! – deyə cavab verdi.

– Mən də kapitan Qrantla birlikdə qəzaya uğrayanlardan biriyəm!

Bu adamın adı Ayrton idi. Onun göstərdiyi sənədlər sübut edirdi ki, o “Britaniya”da bosman vəzifəsində xidmət etirmiş. Gəmi qayalara çırpıb dağıldıqda, o sahilə çıxıb və son dəqiqədə inandır ki, “Britaniya” qəzaya uğrarkən yeganə olaraq sağ qalan ancaq – özü olmuşdur.

O, sözüne davam edərək:

– Ancaq “Britaniya” Avstraliyanın qərb sahilində yox, şərq sahilində dağılmışdır, – deyə əlavə etdi: – kapitan Qrant sağdırsa və o, yerlilərin əlində əsirdirsə, onu Avstraliyanın o biri tərəfində axtarmalıyıq.

Bu adam inandırıcı bir səslə danışdı. Onun baxışı aydın idi və lord Glenarvan ekspedisiyası üzvlərinin arayan baxışlarından özünü gizlətmirdi. Onun sözlərinə inanmamaq üçün bir əsas yoxdu; hələ bu adam bir ildən artıq xidmət etdiyi fermanın sahibi, onun haqqında yaxşı məlumat vermişdi. Lord Glenarvan bu adama inandı və onun məsləhətinə əməl edərək Avstraliyanı otuz yeddinci paralel üzrə qət etməyi qərara aldı. Lord Glenarvan özü, arvadı, kapitan Qrantın uşaqları, mayor, coğrafiyaçı fransız, kapitan Manqls və “Dunkan”ın heyətindən bir neçə adam kiçik bir dəstə təşkil etdilər; bu dəstənin də bələdçisi Ayrton olmalı idi. Bu zaman ərzində “Dunkan”ın kapitanı Manqlsın köməkçisi Tom Austinin komandası altında Melburna getməli, orada lord Glenarvanın binagüzarlığını göstərməli idi.

Ekspedisiya 1854-cü il dekabrın 23-də yola düşdü.

Bunu da deməliyik ki, Ayrton xaindi. O doğrudan da əvvəllər “Britaniya”da bosman vəzifəsində xidmət etmişdi, lakin kapitan Qrantla çəkişərək heyət arasında usyan qaldırmaq və gəmini qəsb etmək istəmişdi. Onun niyyəti müvəffəqiyyətsiz oldu, kapitan Qrant 1852-ci ildə onu sahilə – Avstraliyanın qərb sahilinə – çıxarıb, yoluna davam etdi.

Bu ədəbsiz, “Britaniya”nın qəzaya uğraması haqqında heç bir şey eşitməmişdi. O, gəminin qəzaya uğramasını ilk dəfə yalnız Glenarvanın sözlərindən öyrənmişdi. Onu “Britaniya”nın komandasından qovduqdan sonra o adını dəyişmişdi. Ben Coys adı altında katorqadan qaçmışlardan ibarət bir dəstənin başçısı olmuşdu. Onun – “Britaniya” Avstraliyanın şərq sahillərində qəzaya uğramışdı – deyə həyasız etirafından, axtarış bu istiqamətə çevirməsindən birco məqsədi vardı: lord Glenarvanı aldadıb quruya çıxarmaq, onun “Dunkan” gəmisini qəsb edib, pirat gəmisinə çevirmək”.

Naməlum adam bir dəqiqəliyə susdu; onun səsi titrəyirdi, lakin o özünü sözə davam etməyə məcbur etdi:

“Ekspedisiya Avstraliya torpağının içərilərinə doğru yola düşdü, ilk günlərdən etibarən onu hər cür fəlakət izləməkdə idi. Burada təəccüb ediləcək heç bir şey yoxdur; çünki Ayrtonun (Ben Coysun) quldur dəstəsi öz başçılarının niyyətini yerinə yetirmək üçün, ekspedisiyanı addım-addım izləməkdə idi.

Bu zaman “Dunkan” Melburnda təmir edilməkdə idi. Ayrton, lord Glenarvanı inandırmalı idi ki, o gəminin komandiri Tom Austino, sahilin xəlvət bir guşəsinə getmək üçün əmr versin; çünki burada gəmini qəsb etmək asan olardı. Balta döyməmiş meşənin içərilərində ağlagəlməz çətinliklərə rast gələn ekspedisiyanı azdıraraq, Ayrton lord Glenarvanı aldadıb ondan Tom Austinin adına bir əmr aldı ki, o gəmini Tufold buxtasına gətirsin; bu buxta ekspedisiyanın olduğu yerin bir neçə milliyində idi. Ayrtonun dəstəsi buxtada gəmini gözləməli idi.

Lord Glenarvan Tom Austinin adına olan əmri Ayrtona vermək istərkən, xain heç gözləmədiyi halda ifşa edildi. O qaçmağa məcbur oldu. Lakin sonra güc ilə bu əmri ələ keçirdi. Ayrton iki gündən sonra özünü Melburna yetirdi.

Bu vaxtdək Ayrton bütün xain fikirlərini heç bir əngəl görmədən yerinə yetirirdi. O bundan sonra da planını müvəffəqiyyətlə

yerinə yetirəcəyinə arxayındı. O əmindir ki, Tom Austin “Dunkan”ı Tufold buxtasına aparacaq, orada quldur dəstə gəmini ələ keçirəcək, heyəti qıracaq və Ben Coys (Ayrton) dənizlərə hakim kəsiləcəkdir!

Ancaq tale bu dəfə dönüklük göstərdi.

Ayrton Melburna çataraq əmri gəmi komandanına verdi. Kapitan əmrin məzmunu ilə tanış olaraq dərhal lövbəri qaldırmaq üçün əmr verdi. Lakin yola düşməsinin ikinci günü Ayrton bir də gördü ki, kapitan gəmini Avstraliyaya yox, bəlkə Yeni Zelandiyanın şərq sahilinə doğru idarə etdirir. Bu zaman Ayrtonun həyəcan və şaşqınlığını təsəvvür etməli idik. O etiraz etdi. Bu halda Tom Austin əmri ona göstərdi. Bu əmrdə, xoşbəxtlikdən fransız coğrafiyaçısı tərəfindən səhvən görüş yeri olaraq Avstraliya deyil, Yeni Zelandiyanın şərq sahilləri göstərilmişdi.

Ayrtonun bütün ümidləri boşa çıxdı. O qəzəbləndi, hay-küy salmağa başladı. Onu dustaq edib Yeni Zelandiya sahilinə apardılar. O hətta öz yoldaşlarının və lord Glenarvanın başına nə gəldiyini də bilmədi.

“Dunkan” martın 3-dək Yeni Zelandiyanın sahillərində dolaşdı. Həmin gün Ayrton top səsləri eşitdi. Bu toplar “Dunkan”dan atılırdı. Az sonra lord Glenarvan ilə onun yoldaşları “Dunkan”a çıxdılar.

İş belə olmuşdu.

Lord Glenarvan min cür çətinlikləri adlayaraq öz dəstəsini Avstraliyanın şərq sahilinə, Tufold buxtasına çıxarır. “Dunkan”ı burada görmür. Melburna teleqram göndərir. Cavabında belə bir teleqram alınır: “Dunkan” fevralın 18-də qeyri-müəyyən bir istiqamətdə yola düşmüşdür”. Lord Glenarvan zənn edir ki, onun gəmisini Ben Coysun quldur dəstəsinin əlinə keçmiş və artıq pirat gəmisini olmuşdur.

Bununla bərabər lord Glenarvan axtarışa davam etməyi qərara alır. O, cəsur və nəcib bir adamdır. Ticarət gəmisini kirayələyir, bu gəmi ilə Yeni Zelandiyanın qərb sahillərinə çatır. Yeni Zelandiyanı, otuz yeddinci paralel boyunca qət edir, lakin kapitan Qrantdan heç bir iz tapmır. Birdən qabaqdakı sahilə heç gözləmədiyi halda öz gəmisini görür, gəmi artıq beş həftə imiş ki, onu gözləməkdə imiş.

Bu iş 1855-ci il martın 3-də olmuşdu. Bu vaxtdək gəmidə dustaq saxlanan Ayrton, Lord Glenarvanın yanına gətirildi. Lord

Glenarvan ondan kapitan Qrantın başına nə gəldiyini öyrənməyə çalışdı. Ayrton cavab verməkdən boyun qaçırdı. Lord Glenarvan onu hədələyir ki, ilk limanda onu ingilis hakimlərinin əlinə verəcəkdir. Quldur inadla susur.

“Duncan” otuz yeddinci paralel boyunca yoluna davam etdi. Bu zamanda ledi Glenarvan Ayrtonun inadını qırmağa qərar verir. Uzun səydən sonra o məqsədinə nail oldu. Ayrton razı olur ki, əgər lord Glenarvan onu ingilis hakimlərinin əlinə verməyərək, Sakit okeanın boş və insan yaşamayan bir adasında düşürdülse, o, kapitan Qrant haqqında bildiyini söyləməyə hazırdır.

Lord Glenarvan bu şərtə razı oldu.

O zaman Ayrton bütün tarixçəni nağıl etdi. Hamını bir ümitsizliyə salsada, məlum oldu ki, kapitan Qrant onu vəzifəsindən kənar edib sahile çıxardıqdan sonra, Ayrton onun haqqında heç bir məlumat almamışdır. Bununla bərabər lord Glenarvan verdiyi sözlünə əməl etdi. “Duncan” otuz yeddinci paralel üzrə yoluna davam edib Tabor adasına çatdı. Ayrtonu orada sahile düşürmək qərara alındı. Kapitan Qrantla iki yoldaşı bir möcüzə nəticəsində bu adada tapıldı.

Beləliklə indi Ayrton onların əvəzində bu adada qalmalı idi. O gəmini tərk etdiyi dəqiqədə lord Glenarvan ona aşağıdakı sözlərlə müraciət etdi:

– Ayrton, siz insanlarla heç bir əlaqəniz olmadan insan yaşayan yerlərdən uzaqda olan bu yerdə yaşayacaqsınız. Siz buradan qaça bilməyəcəksiniz, burada yalnız qalacaqsınız, lakin kapitan Qrantdan fərqli olaraq, adamların sizin tənhalığınızdan xəbəri olacaqdır və siz xatırlanmağa layiq olmasanız da, onlar sizi yada salacaqlar; ancaq Ayrton, mən sizin olduğunuz yeri biləcəyəm. Sizi harada tapmaq lazım olduğunu mən bilirəm və bunu heç zaman unutmayaçağam!

Bundan sonra “Duncan” lövbəri qaldırıb horizontun arxasına çəkildi. Bu iş 18 mart 1855-ci ildə olmuşdu¹.

Ayrton adada tənha qaldı. Lakin o, silah, hər cür alət-ərzaqla bol-bol təmin edilmişdi. O kapitan Qrant tərəfindən tikilmiş evdə yerləşdi. Onun həyatı təmin edilmişdi. O yalnız dinc zamanlarda öz cinayətlərini düşünməli və bunları etməsindən peşman olmalı idi.

Sizi cəsarətlə əmin edirəm ki, o peşman olmuşdur. O özünə söz vermişdir ki, onu adadan götürmək üçün dalınca adamlar gələrkən, o artıq rəhm edilməyə layiq olacaqdır.

Yolundan dönmüş bu adam nə qədər əzab çəkmişdi.

Bu qayda üzrə iki və ya üç il keçdi. Tənhalıqdan əldən düşmüş, bir yelkən gəmisi və kiçik bir tüstü görmək üçün gözlərinin nuru getmiş bu adam, dözülməz əzablar çəkmişdir. O aşkar duyurdu ki, tənhalıqdan vəhşiləşir. Qüssədən və əzab çəkməkdən, peşmanlıqdan artıq aqlını itirir...

İnsan sifətini, iki və ya dörd ilmi tənhalıqdan sonra itirdiyini o xatırlamır; bu o qədər də mühüm deyildir, mühüm olan budur ki, o nəhayət, sizin tapıb götürdüyünüz yırtıcıya çevrilmişdir...

Açıq deyilməsə də, Ayrton, Ben Coys ilə mənim bir şəxs olduğum aydındır, zənn edirəm...”

Tarixçənin sonunda Sayrus Smitlə yoldaşları ayağa qalxdılar. Onların nə dərəcədə mütəəssir olduqlarını sözlə söyləmək çətindir. Onların qarşısına açılan sonsuz kədər və dözülməz əzab mənzərəsi, kolonistlərin qəlbinin ən dərin nöqtəsinə qədər təsir etmişdi.

Sayrus Smit ona baxaraq:

– Ayrton, siz böyük cani imişsiniz, – dedi, – lakin əzab və peşmanlıqla öz cinayətlərinizdən tövbə etmişsiniz. Ayrton, siz əfv edilmişsiniz! İndi bizim yoldaşımız olmaq istəyirsinizmi?

Ayrton geri çəkildi.

Sayrus Smit əlini ona uzadaraq:

– Bu mənim əlim! – dedi.

Mühəndis bir də:

– Bizimlə yaşamaq istəyirsinizmi? – deyərək soruşdu.

Ayrton yürürüb ona uzadılmış əli bərk-bərk sıxdı, göz yaşları onun yanaqlarını islatdı.

Mühəndis yenə də:

– Bizimlə yaşamaq istəyirsinizmi? – deyərək soruşdu.

– Mister Smit, mənə bir müddət koralda tənha yaşamağa icazə verin, – deyərək Ayrton xahiş etdi.

Mühəndis:

– İstədiyiniz kimi olsun! – deyərək cavab verdi.

Ayrton gətmək istəyirdi ki, mühəndis bir şey xatırlayaraq onu saxladı və:

¹ Burada nağıl edilən hadisələr Jül Vernin “Kapitan Qrantın uşaqları” adlı romanının başqa bir hekayəsinin mövzusunı təşkil edir.

– Dostum! Sizo bir sual daha, – dedi. – Madam ki, siz öz tənha-lığınızı keçmiş günahlarınıza qarşı bir haqlı cəza olaraq qəbul etmişsiniz, nə üçün sizin izinizi bildirən vərəqəni dənizə atmışdınız.

Ayrton, görünür nədən bəhs edildiyini anlamayaraq: – Hansı vərəqə? – deyə soruşdu.

– Mən dənizə atılmış butulkadakı vərəqəni deyirəm. O vərə-qədə sizin Tabor adasında olduğunuz bildirilirdi.

Ayrton əlini alına çəkdi. Azacıq düşündükdən sonra:

– Mən heç vaxt dənizə vərəqə atmamışam, – deyə cavab verdi.

Penqrof:

– Heç vaxt? – deyə soruşdu.

Ayrton:

– Heç vaxt! – deyə cavab verib hamıya baş əyərək çıxdı.

On səkkizinci fəsil

Söhbət. Sayrus Smitlə Gedcon Spilet. Mühəndisin ideyası. Teleqraf. Məftillər. Batareya. Əlifba. Yay. Koloniyanın tərəqqi etməsi. İki il Linkoln adasında.

Herbert:

– Bicarə! – deyə səsləndi.

Gənc qapıya yaxınlaşıb Ayrtonun dalınca baxdı: o qaldırıcı ma-şının səbətində minib aşağı endi və qaranlıqda gözdən itdi.

Sayrus Smit:

– O qayıdacaq! – dedi.

Penqrof da:

– Mister Smit, bəs bu nə ola bilər? – deyə soruşdu. – Ayrton dənizə butulkanın içində vərəqə atmamışdır. Yaxşı, bəs bunu kim atmışdır?

Nab danışığa başlayaraq:

– Butulkanın içində vərəqəni o özü atmışdır, – dedi, – yalnız yazıq o zaman yarı dəli imiş, ona görə də xatırlamır...

Herbert də onun sözünü qüvvətləndirərək:

– Doğrudur Nab, – dedi, – o bu işi düşüncəsiz olaraq etmişdir...

Mühəndis böyük həvəslə:

– Başqa izahat da ola bilməz, – deyə onun fikrinə tamamilə şə-rik oldu. – Onun, adanın olduğu yeri necə düzgün göstərə bilməsi-nin səbəbi də məlumdur; əvvəlki hadisələr bunu tamamilə izah edir.

Penqrof etiraz edərək:

– Lakin o butulkadakı vərəqəni dənizə vəhşiləşmədən, yeni yeddi-səkkiz il əvvəl atmışdırsa, necə olmuşdur ki, vərəqə suda heç xarab olmamışdır? – deyə soruşdu.

– Bu sübut edir ki, Ayrton mühakiməsini özü zənn etdiyindən çox-çox sonra itirmişdir.

Penqrof da:

– Bəli, bu yeganə bir ehtimaldır, – dedi, – yoxsa bu hadisə tamamilə izah edilməz bir halda qalardı.

Bu danışığıdan sıxılır kimi görünən mühəndis:

– Bəli! – deyib susdu.

Penqrof yenə də:

– Lakin Ayrton bizə həqiqəti söylədimi? – deyə soruşdu.

Jurnalist:

– Bəli! Onun bizə söylədiklərinin hamısı həqiqətdir, – dedi. – Lord Glenarvanın ekspedisiyası haqqında qəzətlərdə belə bir məlumat dərc edildiyini mən gözəl xatırlayıram.

Sayrus Smit:

– Şübhə etməyin, Penqrof, – dedi. – Ayrton həqiqəti söyləyirdi. Çünki o özünə heç rəhm etməmişdir, insanlar özlərinə belə rəhm-siz olanda, onlar həqiqəti söyləyirlər.

Ertəsi günü, dekabrın 21-də kolonistlər Uzaq görünüşlü yay-lağa qalxaraq Ayrtonu orada tapmadılar. Görünür o elə dünən gecə ikən koralə getmişdi. Kolonistlər belə qərara gəldilər: Ayrtonun dostluq payığı ilə sağalmayan yaralarını təklikdə sağaltmaq üçün ona sorböstlik verib onu tənha buraxsınlar.

Herbert, Penqrof və Nab adi işlərinə qayıtdılar. Mühəndislə Gedeon Spilet son hadisələrlə əlaqədar olaraq Buxarıda dayandır-dıqları soda hazırlamaq işini yenidən başladılar.

Söhbət arasında jurnalist mühəndisə:

– Bilirsiniz, əziz Sayrus, – dedi, – dünən butulka hadisəsi ha-qqında verdiyiniz məlumat heç də qənaətbəxş deyildir. Məncə, heç vaxt düşünmək olmaz ki, bu zavallı vərəqəni yazıb butulkaya qoya-raq dənizə atsın və ondan heç bir xatirə saxlaya da bilməsin!

Mühəndis:

– Vərəqənin onun tərəfindən atılmış olduğunu mən heç ağılıma də gətirməmişəm, – deyə cavab verdi.

– Bəs siz nə fikirləşirsiniz?

Mühəndis onun sözünü kəsərək:

– Mən heç bir şey fikirləşmirəm. Mən bunu heç bir izah etməyi bacarmadığım sirli hadisələr sırasına daxil etməklə kifayətlənirəm.

– Sizin xilas edilməyiniz. Sandığın tapılması. Topun quyu ağzında hürməsi və sairə... kimi? Siz bunları deyirsiniz? Bəli, bunlar həqiqətən bir sirdir. Bütün bu sirləri açmaq üçün biz bir açar tapacağıq mı?

Mühəndis qəti bir ahənglə:

– Tapacağıq! – dedi. – Bunun üçün bütün adanın altını üstünə çevirmək belə lazım gəlsə, tapacağıq!

– Bəlkə təsadüf bu sirri açacaqdır?

– Təsadüfmü, Spilet? Mən möcüzəyə olduğu kimi təsadüfə də az inanıram. Bütün bu anlaşılmaz hadisələrin bir sıra səbəbi vardır və mən bunları açacağam. Hələlik işləyib müşahidə edək, müşahidə edib işləyək!

1867-ci ilin yanvarı çatdı. Yay işlərinin qızgın vaxtı idi. Korala getmiş olan Herbertlə Gedeon Spilet Ayrtunun orada gözəl şəraitdə olduğunu görmüşdülər. O özü üçün tikilmiş evdə yaşayır və ona tapşırılmış böyük sürüyə çox gözəl baxırdı. Ayrtonu tənha buraxmaq zəruri olmasa da, lakin onu bu vəziyyətdə uzun zaman saxlamamaq üçün, kolonistlər hər iki-üç gündən bir korala getməyi qərara aldılar.

Ayrtunun, adanın bu hissəsində olması bir də buna görə yaxşı idi ki, bu iş adadakı şübhəli işlər üzərindəki nəzarəti artırırdı. Koranın ətrafında qeyri-adi bir şey olsa idi, Ayrtın təbii bunu kolonistlərə bildirməmiş olmazdı.

Lakin belə də ola bilərdi ki, baş verən bir hadisəni dərhal Qranit saraya xəbər vermək lazım gəlsin. Hələ Linkoln adasının sirləri ilə əlaqədar olan hər şey bir kənarda dursun, məsələn, horizontda gəmi görünməsi, qərb sahilində qəzaya uğrama, piratların gəlməsi və sairə kimi hadisələri koloniyaya təcili surətdə xəbər vermək lazım gəlirdi.

Buna görə də Sayrus Smit koralla Qranit saray arasında çevik əlaqə vasitəsi düzəltməyi qərara aldı. Yanvarın 10-da, o öz fikrini kolonistlərə söylədi.

Penqrof onun fikrini dinləyərək:

– Bunlar hamısı doğrudur, mister Smit, – dedi. – Lakin bunu necə həyata keçirməli? Siz ki teleqraf çəkməyi düşünürsünüz?

– Yanılırsınız, Penqrof, düşünürəm.

– Elektrik teleqrafı?

– Başqa nə ola bilər? Batareyaya hazırlamaq üçün bizim hər şeyimiz var. Yalnız məftil hazırlamaq çətin olacaqdır, lakin bunu da bir növ düzəldəcəyik.

Dənizçi sevinərək:

– Bax, adada dəmir yolla gəzəcəyim gün artıq yaxınlaşır!

Kolonistlər həmin dəqiqə işə girişdilər, onlar ən çətin işdən, yəni məftil hazırlamaqdan başladılar; çünki bu işdə onlar müvəffəqiyyətsizliyə uğrasa idilər, bütün qalan işlər – batareyaya və sairə görə olmayacaqdı.

Məlum olduğu kimi Linkoln adasında çoxlu dəmir növləri vardı; buna görə də bu dəmir növü daha keyfiyyətli və deformasiyaya uğrayan olmalı idi. İncəldikcə yaxşı yaxşı uzanmalı idi. Sayrus Smit işə məftil dəzgahı düzəltməkdən başladı. Bu məftil dəzgahı müxtəlif diametrli dəşikləri olan polad parçasından ibarətdi, dəmir çubuq, bu dəşiklərdən keçərək gətdikcə daha artıq incəlib, nəhayət, tələb edilən dərəcəyə gələcəkdi.

Mühəndis məftil dəzgahını özü dediyi kimi bacardıqca möhkəmlətdi və bunu şlalənin yanında yerə dərin basdırılmış dirəklərlə bərkıtdi. O yenidən şlalənin də gücündən istifadə etməyi düşündü. Onun ağılına bir belə şey gəldi ki, suyun tökülməsi ilə hərəkət edən çarxı, məftil dəzgahını çəkərək məftili özünə dolağa məcbur etmək olar.

Bu çox mürəkkəb bir prosesdi və çox diqqət tələb edirdi. Bir ucu itilənmiş incə, yumşaq dəmir parçaları məftil dəzgahının ən böyük deşiyinə qoyulur qoyulur mahud dəzgahının fırlanan çarxı ilə çəkiliirdi. Çarxa sarınmış 25–30 fut lent açılır; bu dəfə daha kiçik deşikdən keçirilərək təkrar çarx dolanırdı. Bunun nəticəsində mühəndis uzunluğu 60 fut olan bir neçə parça dəmir əldə etdi. Bir-birinə bitişdirilmiş bu parçalar, Qranit sarayla koral arasında olan beş millik məsafəni birləşdirirdi.

Bu iş çox vaxt aparmamalı idi. Buna baxmayaraq mühəndis maşının yaxşı işlədiyini görürək, bu işin üzərində nəzarət aparmağı yoldaşlarının öhdəsinə buraxdı; özü batareyaya hazırlamaqla məşğul oldu.

Yup fotoaparət önündə

O daimi cərəyan batareyası düzəltmək istəyirdi. Mühəndis ən sadə bir batareya, yəni 1820-ci ildə Bekkerelin¹ icad etdiyinə bənzər bir batareya əldə etmək istəyirdi. Bunun üçün sink lazımdı (oxucuların xatirindədir ki, qumun üzərinə atılmış sandıq sink qabıq içində lehimlənmişdi; kolonistlər bu sinki saxlamışdılar), daha sonra azot turşusu və potaş lazımdı. Bütün bu şeylər mühəndisin əli altında idi.

Batareya bu qayda üzrə hazırlandı. Sayrus Smit bir neçə şüşə banka hazırlayıb bunları azot turşusu ilə doldurdu, – sonra ortasında dəşik açılmış probkalarla bankaların ağzını örtdü. Bu dəşiklərə şüşə borular qoyulmuş, borular da aşağıdan gil tıxacla örtülmüşdü. Bu boruların yuxarı dəşiklərindən bankaya potaş məhlulu tökül-müşdü. Bu sürətlə azot turşusu ilə potaş, gil tıxac vasitəsilə bir-birinə təsir etməyə başlamışdı. Bundan sonra mühəndis iki parça sink götürüb birini tıxacdan azot turşusuna, o birini potaş məhluluna batırıb bunları məftillə birləşdirdi. Tam bu dəqiqədə azot turşusuna batırılmış mənfə qütbədən – potaş məhluluna batırılmış müsbət qütbərdən elektrik cərəyanı yarandı. İndi, elektrik teleqrafa veriləcək kifayət qədər batareya əldə etmək üçün, ayrı-ayrı elementləri birləşdirmək lazımdı.

Fevralın 6-da kolonistlər xətt çəkmək üçün dirək basdırmağa başladılar, dirəklərə əvvəlcədən şüşə izolyatorlar bərkidilmişdi. Bir neçə gündə elektrik xətti artıq çəkilib bitmişdi. Bu xətt – elektrik signalını saniyədə yüz min kilometr sürətlə verəcəkdi.

Mühəndis iki batareya hazırladı – birini Qranit saray, o birini koral üçün; çünki o iki başlı əlaqə düzəltmək istəyirdi.

Alıcı və verici aparat çox sadə idi. Xəttin hər iki ucunda ayrılmış məftil, bir parça yumşaq dəmirə sarınırdı. Bundan elektromaqnit alınırdı. Cərəyan zəncirə nəql edildikdə, o, batareyanın müsbət qütbü ilə elektromaqnitə gedir; onu maqnitləşdirir və yer vasitəsilə mənfə qütbə qayıdır. Cərəyan verilməsi dayanan kimi elektromaqnit maqnitləşir; elektromaqnitin yanında bərkidilmiş yumşaq dəmir parçası maqnitləşmiş olduğu halda, ona doğru öyilir, maqnitləşmə dayanan kimi dərhal geri qayıdır. Bu dəmir parçasına qrafitin ucu bərkidilmişdi; bu qrafit kağız parçasının üzərində cizgilər və nöqtələr cızıldı; nöqtə və xətlərin cızılması signalın uzun və ya qısa

¹ Bekkerel (1788-1878) – məşhur fransız fizikidir.

verilməsindən asılı idi. Bu da, məlum olduğu kimi, Morze əlifbası idi, bu əlifba ilə hərflər, söz və bütün bir cümlə vermək mümkündür.

Verici aparat adı açıqdan ibarət idi; bu açarı basanda cərəyan zəncirə keçir və onu əvvəlki vəziyyətinə buraxmayınca təsir edirdi. Bütün quruluş fevral ayının 12-də tamamilə bitdi. Bu gün Sayrus Smit Ayrtona ilk dəfə teleqram vuraraq dərhal ondan cavab aldı.

Uşaq yeni oyuncağa sevindi ki, Penqrof da teleqrafa sevinirdi. Bu andan etibarən o hər səhər və axşam Ayrtona teleqram vurur, o da heç vaxt cavabsız buraxmırdı.

Teleqraf düzəldəndən sonra kolonistlər hər vaxt Ayrtonun koraldı olub-olmadığını bilirdilər. Bundan başqa o – özünü, əvvəldə olduğu kimi tənha hiss etməməli idi. Bir də Sayrus Smit həftədə bir dəfədən az olmayaraq, onun yanına korala gedir, bəzi vaxtda Ayrton özü Qranit saraya gəlir və hər zaman səmimiyyətlə qarşılanırdı.

Yay heç duyulmadan bitməkdə idi. Koloniyanın ərzaq ehtiyatı gündən-günə artmaqda idi. Xüsusilə Tabor adasından gətirilən bitkilər yetişdikdən sonra ərzaq daha da bollaşmışdı. Uzaq görünüşlü yaylaq indi koloniyanın həqiqi bir taxıl anbarı olmuşdu. Buğdanın dördüncü məhsulu daha bol və yaxşı oldu. Tarladan yığılmış dörd yüz milyon dəni saymaq kimsənin ağına belə gəlmirdi. Qabaqlar Penqrof, zarafat yolu ilə dənələri saymaq üçün hazır olduğunu söyləmişdi, lakin sonra mühəndis elan etdi ki, günün tam iyirmi dörd saatını, doqquzda üç yüz dənə saymağa biləcək olsa, bütün bu taxılı saymaq üçün iki min beş yüz il sərf etmək lazımdır. Bundan sonra dənizçi dəhşətə gələrək bu işdən vaz keçmişdi.

Gözəl havalər keçirdi. Gündüzlər çox isti olurdu; lakin axşam vaxtı əsən xəfif külək havanı soyudur; gecələr sərin keçirdi. Bir neçə şiddətli tufan baş vermişdi; tufanlar qısa, lakin şiddətli olurdu, – göyün üzünü ardı-arası kəsilməyən şimşəklər alovlandırır, göy gurultusu bir saniyə olsun susmaq bilmirdi.

Bu vaxtdək koloniya həddindən artıq tərəqqi etmişdi. Quşların miqdarı o qədər artmışdı ki, onların sayını süni surətdə azaltmaq lazım gəlirdi. Donuzlar o qədər balalamışdı ki, yazıq Penqrofla Nab vaxtlarının çoxunu bunlara baxmaqla keçirməli idilər. Çöl eşşəkləri də balalamışdı. İndi Gedeon Spiletlə Herbert bunları tez-tez minib gəzirdilər; Herbert jurnalistin nəzarəti altında mahir bir süvari olmuşdu. Bəzi vaxt Qranit saraya daş kömür daşımaq və ya koral-dan ot gətirmək üçün çöl eşşəklərini arabaya qoşurdular.

Bu müddətdə kolonistlər bir neçə dəfə Uzaq qərb meşələrinin dərin yerlərinə getmişdilər. Onlar yayda da belə ekskursiyalar düzəldirdilər; çünki qalın meşənin böyük ağaclarının budaqları onları yayın yandırıcı günəşindən saxlayırdı; hətta bu zaman meşə sərin olurdu. Bu qayda üzrə onlar Razılıq çayının sol sahilini lap Çağlayan çayının ağzınadək gözdən keçirmişdilər.

Gedeon Spiletin görmək istəmədiyi yaqarlara qarşı amansız müharibə elan edilmişdi. Bu ovçuluqda Herbert, jurnalistə yaxşı kömək edirdi. Onlar çox gözəl silahlanmış olduqlarından, indi yaqarlardan qorxmur, hətta onlarla üz-üzə gəlmək istəyirdilər. Bütün bunun nəticəsində iyirmi beş qədər gözəl dəri Qranit sarayın zalını zینətləndirmişdi. Yay uzun sürsə idi, adamın bütün yaqarları qırılıb tələf edilmiş olardı... Jurnalist də hər zaman buna çalışırdı.

Sayrus Smit də bir neçə dəfə ov ekskursiyasında iştirak etmişdi. Onun meşə içərilərində axtardığı heyvan izi deyildi... lakin o şübhəli heç bir şeyə təsadüf etmədi.

Bu ovda mühəndisin yanında gedən Top və Yup özlərini tamamilə sakit saxlayırdılar, lakin əvvəllərdə olduğu kimi, it quyunun dəliyi ətrafında dolaşaraq, acıqlı-acıqlı mırıldayırdı; halbuki azacıq əvvəl mühəndis quyunu tədqiq etmiş və heç bir nəticə əldə edə bilməmişdi.

Sandıqda tapılmış fotoaparat bu yayda birinci dəfə sınaqdan keçmişdi. Gedeon Spiletlə Herbert adamın gözəl güşələrinin bir çox şəklini çəkmişdilər. Koloniya üzvlərinin şəklini çəkmək də unudulmamışdı. Penqrof böyük zalın divarına mıxlanmış fotosəklərdən daha çox razı idi. O çox zaman bu şəklin qabağında durur, gözünü ondan götürmürdü; elə bil ki, bu şəkil Brodveyin¹ ən gözəl fotoqrafiya studiyalarından birində asılmışdı. Lakin burasını söyləməliyik ki, hamıdan yaxşı çıxan Yupun fotosəkli idi. Yup aparatın qabağında təsvir edilməyəcək dərəcədə ciddi vəziyyət almışdı; onun şəklinə baxanda adama elə gəlirdi ki, indicə danışacaqdır.

Dənizçi:

– Adama elə gəlir ki, bu saat ağız-burnunu oynadır! – deyirdi.

Yup bu şəkildən razı qalmasa idi, ona şey bəyəndirmək çətin olardı. Lakin onun şəkli çox gözəl çıxmışdı, o uzun-uzadı öz şəklinə baxır, ondan ləzzət alırdı.

¹ Nyu-Yorkun məşhur küçələrindən biridir.

Martda yay istiləri bitdi – yağışlar başladı, lakin hava hələ də isti idi. Martın havasına baxdıqda qışın sərt olacağını əvvəlcədən söyləmək çətin deyildi. Martın 21-də kolonistlər elə bil ki, hətta ilk qarın yağdığını da nəzərdən qaçırmadılar. Herbert pəncərədən baxıb:

– Qurtuluş adacağı başdan-başa qarla örtülmüşdür! – deyərək qış-qırdı.

Jurnalist pəncərənin ağzına yüyürərək:

– Necə, qar yağmışdır? – deyərək soruşdu. Kolonistlər hamısı pəncərənin yanına gəldilər. Onlar yalnız adacağın yox, bəlkə Qranit sarayın bütün ələyinin qalın bir ağ örtük ilə örtülmüş olduğunu gördülər.

Penqrof:

– Doğrudan da deyəsən bu qardır, – deyərək təəccüb etdi.

Nab da:

– Qara bənşəyir, – deyərək cavab verdi.

Gedcon Spilet:

– Lakin termometr sıfırdan on dörd dərəcə yuxarı göstərir! – deyərək qeyd etdi.

Sayrus Smit dinməz-söyləməz ağ örtüyə baxdı. O bu mənzərənin sirrini anlama bilmirdi, – ilin bu fəslində, həm də belə yüksək temperaturda qar.

Penqrof acıqlı bir halda:

– Zəhrimara qalsın, – dedi. – Bostanlarımızı başdan-başa don aparacaq.

Dənizçi aşağı enmək istədi, lakin cold Yup onu qabaqlayıb birinci olaraq aşağı düşdü.

Ancaq Yup hələ yerə çatmamışdı ki, duman yerdən qalxaraq minlərcə tüklü yığınlarla ətrafa dağıldı, hətta bir neçə dəqiqəyə gündüz işığının qabağını kəsdi.

Herbert:

– Bunlar quşdur, – deyərək səsləndi.

Doğrudan da bunlar dəniz quşları buludu idi; bunların ağappaq, gözqamaşdırıcı lələkləri havada parıldaırdı. Bəlkə yüz mindən çox olan bu quşlar dincəlmək üçün adaya enmişdi; indi isə onlar azacıq dincəldikdən sonra qalxıb havanı bulud kimi tutmuşdular. Bütün bu işlər elə sürətlə baş verdi ki, kolonistlər quşların birini

belə vura bilmədilər. Beləliklə bunların hansı növə mənsub olduğunu da müəyyən etmək mümkün olmadı.

Bir neçə gündən sonra, martın 26-da kolonistlərin hava balonundan Linkoln adasına düşmələrindən düz iki il keçirdi.

On doqquzuncu fəsil

Gələcəyə baxış. Sahilin tədqiqi planı. İlan yarımadasının dənizdən görünən mənzərəsi. Qərb sahilində bazalt qayaları. Pis hava. Gecə düşür. Yeni hadisə.

Bu iki ilin ərzində adanın yanında bir gəmi belə görünmədi. Aydın idi ki, Linkoln adası adi dəniz yollarından kənardadır. Bəlkə bu ada kimsəyə məlum deyildi. İşin belə olduğunu, üzərində ada göstərilməyən xəritə də isbat edirdi. Deməli, kolonistlər dənizdən nəticə gözləməməli idilər. Vətənə dönmək üçün onlar yalnız özlərinə arxayın ola bilirdilər. Xilas olmaq üçün birçə çarə vardı. Bir aprel axşamı kolonistlər Qranit sarayın böyük zalında yığılaraq, elə bu barədə söhbət edirdilər.

Gedcon Spilet deyirdi:

– Məncə, Linkoln adasını tərk etmək üçün yalnız birçə çarə vardır; dənizdə uzun yola davam edə bilən böyük gəmi düzəltmək. Məncə belə gəlir ki, biz yekə iti gedən qayıq düzəltmədikdən sonra əsil gəmi də düzəldə bilərik.

Herbert də onun sözünü qüvvətləndirərək:

– Madam ki, biz Tabor adasına çıxdıq, o halda Paumotu arxipelaqına da gedə bilərik, – dedi.

Bütün dəniz məsələlərində ən mötəbər adam sayılan Penqrof:

– “Yox” demirəm, – deyərək qeyd etdi, – yüz əlli milə min beş yüz mil üzmək bir olmasa da, yəni də “yox” demirəm. Biz Tabor adasına gedərkən gəmi küləyə tutulduqda, o həmişə sahilin yaxınlığında gedirdi. Lakin min iki yüz mil qət etmək tamamilə başqadır; insan yaşayan ən yaxın məntəqəyə çatmaq üçün ən azı bu qədər məsafə vardır!

Jurnalist:

– Bilirsiniz, Penqrof, nə var? Belə bir səyahətə ehtiyac görülsə idi, siz ondan qorxardınız mı? – deyərək soruşdu.

Dənizçi cəld:

– Mən dünyada heç bir şeydən qorxmazdım. – dedi. – Mister Spilet, mənim qorxaq olmadığımı siz də bilirsiniz.

Nab da:

– Bir də, Penqrof, bizdə axır indi iki dənizçi var.

– Kim?

– Ayrton.

Herbert:

– Doğrudur, – deyə qeyd etdi.

Penqrof:

– Əgər o razı olsa, – dedi.

Jurnalist dərhal:

– Yaxşı, daha nə lazımdır! – dedi. – Siz zənn edirsiniz ki, lord Glenarvanın gəmisi Ayrtonu aparmaq üçün Tabor adasına gəlsə idi, o getməkdən boyun qaçırırdı?

Mühəndis mübahisəyə qarışaraq dedi:

– Dostlarım, siz bir şeyi unudursunuz ki, Ayrton Tabor adasında olduğu son illərdə düşüncə səviyyəsini itirmişdi. Lakin iş burasındadır. Burasını düşünməliyik ki, lord Glenarvanın gəmisinin Ayrtonun dalınca gəlməsini ümid edə bilərikmi? Zənnimcə, siz unutmamışsınız ki, lord Glenarvan Ayrtonu aparmaq üçün o zaman gələcəyini vəd etmişdir ki, onun rəyincə, Ayrton öz cinayətlərinin əvəzində kifayət qədər cəza çəkmiş olsun. Mən əminəm ki, o öz vədini yerinə yetirəcəkdir.

Jurnalist:

– Mən də olavə edirəm ki, o bu yaxınlarda gələcəkdir, – dedi.

– Çünki onun Ayrtonu Tabor adasında buraxdığından düz on iki il keçir.

– Mən sizin fikrinizə şərikəm ki, lord Glenarvan qayıdacaq və bəlkə də yaxınlarda gələcək, lakin hara gələcək? Linkoln adasına yox, ancaq Tabor adasına!

Herbert:

– Buna şübhə yoxdur, – dedi. – Bir də Linkoln adası xəritədə yoxdur.

Mühəndis sözünə davam edərək:

– Buna görə də, dostlarım, biz elə tədbirlər görməliyik ki, Tabor adasına gələn hər kəs bilsin ki, biz və Ayrton Linkoln adasında yıq, – dedi.

Jurnalist cavabında:

– Bundan asan nə var ki, – dedi. – Ayrtonun Tabor adasındakı komasında məktub qoymalı və Linkoln adasının düzgün koordinatlarını bu məktubda göstərməli. Lord Glenarvan və ya onun göndirdiyi adam bu məktubu mütləq görürlər.

Dənizçi:

– Heyif ki, biz Tabor adasına ilk dəfə gedəndə bu işi etməmişik, – dedi.

Herbert etirazla:

– Nə üçün biz bunu etməliydik? – dedi. – O zaman biz Ayrtonun tarixçəsini bilmirdik; onun dalınca gələcək adamlar olduğunu da bilmirdik. Bunu biləndə də artıq payız düşmüşdü, ora qayıtmaq gecdi.

Sayrus Smit:

– Doğrudur, – dedi. – İndi də bu səyahəti yazı qədər təxirə salmalıyıq.

Penqrof onun cavabında dedi:

– Lord Glenarvanın gəmisi lap qışda gəlsə, nə olsun?

Mühəndis:

– Buna az ehtimal var, – dedi. – Lord Glenarvan qış vaxtında Sakit okeanda səfərə cürət etməz. O, ya bu beş ayın ərzində Tabor adasına gəlmiş və ya da oraya gələn oktyabrdan tez gəlməyəcəkdir. İkinci halda, biz yazın ilk günlərində Tabor adasına məktub aparsaq, gec olmaz.

– “Dunkan” gəmisinin Tabor adasına gəlib bir də geri qayıtmış olması böyük bədbəxtlik olardı, – dedi.

Mühəndis də:

– Ümid edək ki, bu hələ olmamışdır, – deyə cavab verdi.

Jurnalist:

– Biz bunu ancaq Tabor adasına gedəndən sonra bilərik, – dedi. – Lord Glenarvanın gəmisi Tabor adasına gəlmişsə, hər necə olursa olsun bu gəlişin adada bir izi qalmalıdır.

– Buna heç şübhə yoxdur, – deyə mühəndis onu təsdiq etdi. – Deməli, dostlarım, bizim bu yolla xilas olmaq ümidimiz qırıldıqca, – biz səbrilə gözləyəcəyik. Bizim heç bir şeyə ümidimiz qalmadıqdan sonra, nə etmək lazım olduğunu müzakirə edərik.

Dənizçi:

– Lakin hər nə olursa olsun biz aləmə elan etməliyik ki, adamı tərk etməyimiz qətiyyətlə burada pis yaşadığımız üçün deyildir, – dedi.

Mühəndis yenə də:

– Yox, Penqrof, yox, – deyə cavab verdi. – Biz adanı tərk edəcək olsaq, yalnız öz yaxın adamlarımızdan ayrı düşdüyümüz üçün tərk edəcəyik...

Söhbət bununla bitdi, böyük gəmi inşa etmək məsələsi hələlik aradan qaldırıldı. Kolonistlər Linkoln adasında üçüncü qış üçün tədarük görməklə məşğul oldular.

Bununla bərabər onlar, qış girincə Linkoln adasının sahillərini gəmi ilə bir də gəzməyi qərara aldılar. Çünki onlar indiyədək adanın şimal və qərb hissəsini aydın təsəvvür edə bilmirdilər. Bu ekspedisiyanın planı Penqrof tərəfindən hazırlanmış, Sayrus Smit tərəfindən də təsdiq edilmişdi.

Havanın sabit olmamasına görə barometrin düşüb ya qalxması yavaş olurdu; buna görə də havada kəskin dəyişiklik olacağından qorxmaq lazım gəlmirdi. Aprelin ortalarında, bir neçə günlük hava şəraitindən sonra barometrin əqrəbi yavaş-yavaş yuxarı qalxmağa başlayaraq, yeddi yüz əllinci millimetr səviyyəsində dayandı. Penqrof, yubanmadan ekskursiyamı başlamaq mümkün olduğunu söylədi.

Yola düşmək aprelin 16-na təyin edildi. Balon limanında saxlanmış olan “Bonaventur” bir neçə gün çəkə biləcək ekskursiya üçün təchiz edildi.

Sayrus Smit Ayrtona da bu ekskursiyada iştirak etməyi təklif etdi; lakin o sahilə qalması münasib gördü. O halda onun ekskursiya zamanı Qranit saraya köçməsinə qərara aldılar. Yəni ona yoldaşlıq edəcəkdilər.

Aprelin 16-da kolonistlər, Top da daxil olmaqla “Bonaventur”-a mindilər. Külək cənub-qərbdən əsirdi. Köpək balığı körfəzinə çatmaq üçün gəmi sapdırma getməli idi. Demək olar ki, bütün gün iyirmi millik olan bu keçidə sərf edildi. “Bonaventur” hava artıq qaranlıqlaşarkən Köpək balığı körfəzi ağzına çatdı. Tədqiq edilməmiş bu darısqal boğaza qaranlıq gecədə çıxmaq ağılsızlıq olardı. Penqrof iki yelkənini endirib bütün gecəni dənizdə keçirməyi Sayrus Smitə təklif etdi. Mühəndis sahilindən bir neçə kabeltov aralı olaraq lövbər salması məsləhət gördü ki, günəş doğan kimi adanın bu hissəsini gözdən keçirə bilsin. Kolonistlərin məqsədi bütün adanı gözdən keçirmək olduğundan, belə qərara gəldilər ki, yalnız gündüzlər yol gedib gecə qaranlıq düşən yerdə lövbər salsınlar.

Gedeon Spiletlə Herbert uğurlu ovdan qayıdırlar

Gecə dinc keçdi. Külək yatdı. Kapitan Penqrofdan başqa kolonistlərin hamısı "Bonaventur"da yatdılar; onlar Qranit saraydakı kimi bərk olmasa da, lakin hər halda yatdılar. Ertəsi gün dan yeri sökülürkən Penqrof lövbəri qaldırdı, bütün yelkənləri açaraq adanın qərb sahili boyu gəmini idarə etməyə başladı. Gözəl meşədə qorq olmuş bu sahildə kolonistlər bir dəfə olmuşdular; buna baxmayaraq, onlar buranın gözəlliyinə yenə heyran qalmışdılar. Onlar mümkün olduqca sahilə yaxın məsafədə yollarına davam edir, hər şeyi görmək üçün gəminin sürətini son dərəcə azaldırdılar. Kolonistlər bir neçə dəfə gəmini dayandırıb lövbər saldılar və Gedeon Spilet bu gözəl və şairanə yerlərin şəklini çəkdi.

Günortaya yaxın "Bonaventur" Çağlayan çayının ağzına yanaşdı. Çayın sağ کنارında bitkilər o qədər sıx deyildi, ağaclar dəstə-dəstə görünürdü. Daha geridə məhsuldar olmayan bir sahə başlayırdı.

Bu sahilin cənub hissəsi ilə şimal hissəsi arasında nə heyvətli bir ziddiyyət vardır? Birinci nə qədər meşəlik, yaşıllıq, şad-xürrəm idisə, ikincisi o qədər vəhşi, sıxıcı və səmərəsizdi. Kolonistlər adanın həmin bu hissəsində qəzaya uğramış olsa idilər, bu yerlər onları nə qədər sıxar, bezikdirərdi! Kolonistlər Franklin dağının təpəsindən baxaraq, adanın bu hissəsinin xarakterini ancaq təsəvvür edə bilərdilər, indi buranı yaxından gözdən keçirirdilər, bu heyvətli görünüş kolonistləri doğrudan da sarsıtmışdı.

"Bonaventur" sahildən yarım mil aralı gedirdi. Bu məsafədən, həmin sahilin bütün şəkl, forması, iyirmi futdan başlayaraq üç yüz futadək bütün yüksəklikləri apaydın görünürdü. Bu qayalar – qüllələr kimi silindrik, kilə bürcləri kimi prizma şəkilli, bütöv sütunlar kimi piramida, fabrik boruları kimi konus şəkilli idi, bir-biri üzərinə yığılmışdı. İki böyük buzluğun bir-birinə çarpması nəticəsində də belə bir yığın, belə qarışıqlıq təsəvvür etmək mümkün deyildi. Bir tərəfdə qayalar bir körpü kimi bir-birinə doğru uzanı, başqa bir tərəfdə qayaların təpələri qotik kilsələrinin qübbələri kimi əyilir, başqa bir yerdə dibi görünməyən mağaranın qaranlıq, müdhiş ağzı qaralır, bunların yanında orta əsr tikilisinin fantaziyasının yaratmağa qadir olmadığı yüksək bürclər, dayaq bir-biri üzərinə qalanmışdı.

Kolonistlər nəfəslərini içəri çəkib təbiətin bu möcüzələrinə tamaşa edirdilər. Lakin vəhşi təbiətin təbii gözəlliyindən heç də

mütəəssir olmayan Top, heç sıxılmadan bərkdən hürür, qayalar da onun səsinə min cür səs ilə əks-səda verirdi.

Sayrus Smit:

– Burada yan alaq, – dedi.

"Bonaventur" lap sahilə yanaşdı. Lakin ən diqqətli şəkildə gözdən keçirmələrinə baxmayaraq, burada insan olduğunu andıran heç bir iz tapmadılar. Hər şey çıpaq, hər tərəf yiyəsiz, hər yan tutqun, kədərli idi.

Yenə də gəmiyə qayıdıb yola başlamaq lazım gəldi. Bundan sonra şimal-qərbə doğru gətdikcə sahil, heç dəyişməyən bir qumsallıqdan ibarətdi. Qumsallığın bəzi yerlərində olan bataqlıqda nazik, zəif ağaclar vardı. Lakin kolonistlərin indicə yan almış olduqları yerlə zidd olaraq, burada yuva tikmiş olan min cür su quşları, buraya çox tərəddüdlü bir görkəm verirdi.

Axşam "Bonaventur" sahilin kiçik bir qatında lövbər saldı; o lap sahilə yanaşmışdı. Gecə yenə də dinc keçdi; çünki günəş batan kimi külək də yatmış, bir də dan yeri ağaranda başlamışdı. Gəmi lap sahildə dayanmış olduğundan koloniyanın məşhur ovçuları Gedeon Spiletlə Herbert hələ dan yeri ağarmadan, ova getmişdilər. Günəşin ilk şüası görünəndə onlar, bir çox ov quşları ilə yüklənmiş olduqları vəziyyətdə qayıtdılar. "Bonaventur" həmin saat lövbər qaldıraraq küləyin istiqaməti üzrə yola düzəldi. Külək gətdikcə artırdı.

Penqrof sükutu pozaraq:

– Qərbdən, birdən-birə bərk küləyin əsməsi məni təəccübləndirməz, – dedi. – Dünən günəş batarkən göyün üzündə görünən "pişik quyruqları" hələ bir kənarda dursun, dalğaların yavaş-yavaş hərəkətə gəlməsi xeyirli nəticə verməyəcəkdir.

Dənizçi göyün üzündə pambıq kimi uzanıb gedən bulud parçasını "pişik quyruğu" adlandırır. Bu buludlar göydə, dəniz səviyyəsindən beş mil yüksəklikdə olaraq hərəkət edir; özləri də fırtına olacağını xəbər verirlər.

Sayrus Smit tez:

– O halda bütün yelkənləri açaq və Köpək balığı körfəzində sığınacaq bir yer axtaraq, Zənnimcə "Bonaventur" orada təhlükəsiz qalar, – dedi.

Penqrof da:

– Tamamilə təhlükəsiz qalar, – deyərək onun sözünü təsdiq etdi. – Bir də Şimal sahilinin yalnız yeknəsoq qum təpələri ilə örtülmüş

olduğunu söyləməliyik; orada gözdən keçiriləcək heç bir şey yoxdur.

Mühəndis:

– Yalnız gecəni deyil, bütün sabahkı günü də bu körfəzdə keçirməliyik, – deyə sözünə davam etdi. – Bu körfəz diqqətli şəkildə tədqiq edilməlidir.

Penqrof yenə:

– Fərqi yoxdur, biz bu sayaq hərəkət etməliyik, – dedi, – görün göyün üzünə nə qədər qorxunc bir şəkil almışdır. Görürsünüz bulud onu nə tez bürüdü.

Jurnalist:

– Hər halda biz bu küləkdə Şimali Cənə burnuna çata bilərik, – deyə qeyd etdi.

Dənizçi onun cavabında:

– Külək münasibdir, – dedi, – lakin boğaza daxil olmaq üçün gəmini sapıtmaq lazımdır; bunu da ala-bula qaranlıqda yox, gündüz işığında etmək yaxşıdır...

Herbert də danışığa başlayaraq:

– Biz Köpək balığı körfəzinin cənub hissəsində gördüklərimizi nəzərə alaraq, boğazın dibində çox qayalar olduğunu qeyd edə bilərik, – dedi.

Sayrus Smit dənizçiye müraciət edərək:

– Siz, Penqrof, bildiyiniz kimi edin, – dedi, – biz tamamilə sizə bel bağlayırıq.

– Arxayın olun, mister Smit, – ehtiyac olmadan mən qorxulu işə girmərəm. Mən “Bonaventur”un yan tərəfinin dəşilməsinə razı olmaqdansa, öz qəlbimə bıçaq sancılmasına razı olaram. Saat neçədir?

Mühəndis:

– Saat on, – deyə cavab verdi.

– Şimali Cənə burnunadək olan məsafə nə qədər olar?

– Təxminən on beş mil.

– Deməli, iki yarım, üç saatdan sonra biz burnun bərabərində olacağıq. Onda saat on iki, birin yarısı olacaqdır. Bəla burasındadır ki, bu vaxt dəniz çəkilməsinin ən şiddətli zamanıdır; bəlkə axın və küləyə qarşı boğaza girmək də çətin olacaqdır.

Herbert də onun sözünə qoşularaq:

– Özü də bu gün Ayın tam dairə şəklində düşmə vaxtı, yəni apreldə, hələ çəkilmə və qabarmanın ən şiddətli olması bir kənarda dursun, bu gün ən yüksək qabarma günüdür.

Sayrus Smit:

– Yaxşı, Penqrof, biz burnun ucunda lövbərdə dayanaraq qabarmanın qurtarmasını gözləyə bilməzmiyik? – deyə soruşdu.

Penqrof:

– Nə deyirsiniz, mister Smit! – deyə səsləndi, – fırtına coşduğu vaxt lap sahilə lövbərdə dayanmaq? Bu özünü həlak etmək deməkdir.

– Bəs nə etməli?

– Çəkilmə başlayıncayadək, yəni təxminən saat yeddiyə qədər açıq dənizdə dayanmağa çalışaram. Çox qaranlıq olmasa, boğaza daxil olmağa çalışaram. Əks halda gecəni keçirmək üçün yelkəni endirib dayanarıq və sübh tezdən yola düşərik.

Mühəndis bir də:

– Penqrof, istədiyiniz kimi hərəkət edin, – deyə təkrar etdi. – Biz sizə güvənirik.

Penqrof:

– Bax, sahilə bircə fənər olsaydı, onda dənizçilərin işi nə qədər asan keçərdi, – dedi.

Herbert:

– Heyif ki, bu dəfə sahilə təcrübəli bir mühəndis olmayacaqdır ki, yenə də yolu göstərəcək bir ocaq yandırsın, – dedi.

Gedeon Spilet:

– Doğrudan da, Sayrus, mən təşəkkür etməyi unutmuşdum. Sahildə tonqal qalamaq kimi gözəl fikir ağılıza gəlməsə idi, biz adaya qayıda bilməzdik.

Sayrus Smit jurnalistə təəccüblə baxaraq:

– Tonqal? – deyə təkrar soruşdu.

Penqrof izah edərək:

– Mister Spilet oktyabrın on doqquzu ilə iyirmisi arasındakı gecədə Uzaq görünüşlü yaylaqda sizin qaladığınız tonqalı deyir, bu ocaq olmasa idi, biz gecə yarısı adanın yanından ötür onu görməyəcəkdik, – dedi.

Mühəndis:

– Bəli, bəli, – deyə dodaqaltı söyləndi. – Doğrudan bu uğurlu bir fikir idi.

– Lakin indi Ayrtounun ağına belə fikir gəlməyə, bizə heç kəs belə xidmət göstərməyəcəkdir.

Mühəndis də:

– Doğrudan da heç kəs, – deyib susdu.

Bir neçə dəqiqədən sonra Sayrus Smit jurnalisti gəminin burnunda taparaq onun qulağına pıçıldadı:

– Bu dünyada mütləq doğru olan bir şey varsa, əziz Spilet, o da budur ki, mən oktyabrın on doqquzu ilə iyirmisi arasındakı gecədə nə Uzaq görünüşlü yaylaqda, nə də adanın başqa bir yerində heç bir tonqal yandırmamışam...

İyirminci fəsil

Gecə dənizdə. Köpək balığı körfəzi. Etiraf. Qış tədarükü. İlk soyuqlar. Saxtalar. Evin içində görülən işlər. Altı aydan sonra. Gözlənilməyən hadisə.

Hadisələr məhz dənizçinin əvvəlcədən xəbər verdiyi şəkildə davam edirdi. Dənizçinin instinkti onu aldatmamışdı. Külək getdikcə şiddətlənirdi. Nəhayət, o saatda yüz, yüz beş kilometr sürətlə əsən bir tufana çevrildi. Yelkən gəmiçiləri belə küləyi açıq dənizdə dörd yelkənlə qarşılayırlar. Çəkilməyə və küləyə qarşı boğaza daxil olmaq mümkün olmadı. Çəkilmə zamanında dənizçi boğaza daxil olmaq təcrübəsini təkrar etmədi, çünki göyün üzünü alçaq buludlar bürümüş olduğundan, qaranlıq çəkilmə başlamadan əvvəl çökdü. Buna görə də Penqrof gecəni açıq dənizdə keçirməyi qərara aldı.

Xoşbəxtlikdən, şiddətli külək olmasına baxmayaraq dəniz yavaş dalğalanırdı; buna görə də Penqrof, xırda gəmilər üçün təhlükəli olan böyük dalğalardan qorxmurdu. Şiddətli dalğa olsa belə “Bonaventur” çevrilməzdi, çünki o ağırlıqla düzgün yüklənmişdi, lakin dalğalar göyertənin üzərindən aşsaydı, suyun zərbəsindən gəminin kənar haşiyəsi qopa bilərdi. Penqrof bütün gecəni sükan arxasında keçirdi. O öz gəmisinin möhkəmliyinə əmin idi; bununla bərabər səhərin açılmasını səbirsizliklə gözləyirdi.

Bütün bu gecəni Gedeon Spiletlə Sayrus Smit bir dəqiqə olsun fürsət tapmadılar ki, Linkoln adasında hərəkət edən sirli qüvvələrin yenidən ortaya çıxması haqqında rəylərini bir-birinə söyləsin-

lər. Gedeon Spilet həmişə o tonqalı düşünürdü: bu tonqalın işığını o öz gözü ilə görmüşdü. Yoldaşları Herbertlə dənizçi də həmişənin. Onların üçü də buna heç şübhə etmirdilər ki, gecənin qaranlığında bunlara yol göstərən tonqal mühəndis tərəfindən yandırılmışdı, amma indi mühəndis heç bir tonqal yandırmamış olduğunu qəti surətdə təsdiq edirdi.

Jurnalist bu qərara gəldi ki, “Bonaventur” sahilə yan alan kimi bu məsələnin izahına çalışsın. O, Sayrus Smitin bu qəribə hadisəni, qalan kolonistlərə söyləməsini istəyirdi. O düşünürdü ki, bəlkə hamı birlikdə bu sirrin tədqiqi ilə əsaslı surətdə məşğul olsa, bu sirri açmaq mümkün olar.

Hər necə olursa olsun, lakin bu gecə tədqiq edilməmiş boğazın ağzında ki sahilə tonqal işığı görünmədi, kiçik gəmi bütün gecəni açıq dənizdə küləklə çarpışdı.

Dan yeri söküləndə külək bir qədər yavaşdı və istiqamətini iki rumb¹ dəyişdi. Bu dəyişmə birbaşa dar boğaza istiqamət almaq üçün Penqrofa imkan verdi. Səhər saat yeddiyə yaxın “Bonaventur” Şimali Cənə burnunun ətrafını üzərək körfəz sularına daxil oldu; körfəz donmuş lavalardan ibarət olan sahillərlə əhatə edilmişdi.

Jurnalist körfəzi gözdən keçirərək:

– Bax, budur, böyük bir donamma üçün liman ola biləcək bir körfəz! – dedi.

Sayrus Smit də:

– Maraqlı burasıdır ki, bu körfəz, vulkan partlayışından törəyən qarşılıqlı iki lava axınından yaranmışdır, – dedi. – Bu körfəz hər tərəfdən mühafizə edilmişdir; zənnimcə, ən şiddətli fırtına vaxtında belə, burada dəniz göl kimi durğun qalmalıdır.

Dənizçi:

– Bu aydındır, – dedi. – Külək buraya girmək üçün dar və əyri-üyrü boğazdan keçməlidir. Mən əminəm ki, “Bonaventur” burada bir dəfə də yırğalanmadan bütün ili dayana bilər.

Nab körfəzin heyvətli şəklinə işarə edərək:

– Biz elə bil, köpək balığının ağzındayıq, – dedi.

Herbert gülərək:

– Doğrudur, Nab, – dedi, – lakin zənnimcə, sən onun ağzının yumulmasından qorxmursan?

¹ Kompasın dairəsində üfünün $1/32$ hissəsinə müvafiq olan bölgü

Nab ciddiyyətlə:

– Qorxuram, – deyə cavab verdi, – ancaq yenə də körfəz mənə xoş gəlmir. Onun çox sıxıcı və xoşa gəlməyən görünüşü vardır.

Penqrof:

– Görəsən körfəzin dərinliyi nə qədər olar? – deyə soruşdu.

Gedeon Spilet zarafatla:

– Bizim kapitan qorxur ki, körfəz onun iri gəmisi üçün çox dayaz olsun, – deyə gülümsədi.

Dənizçi zarafata əhəmiyyət verməyərək əlli fut uzunluqda bir kəndiri açdı; onun ucunda dəmir parçası vardı, kəndiri gəminin yan tərəfindən aşağı salladı. Ağırliq dibə çatmadı.

Mühəndis:

– Körfəz, həqiqi bir uçurumdur, – dedi. – Bu təəccüblü bir iş deyildir, – çünki ada vulkan partlayışında əmələ gəlmişdir.

Herbert:

– Körfəzin sahili sıldırım qayaya bənzəyir, – dedi. – Mən belə zənn edərdim ki, Penqrofun burada beş dəfə uzun kəndiri də olsaydı, o da dibə çatmazdı.

Jurnalist:

– Bütün bunlar qərībədir. Ancaq Penqrofun körfəzinin bir şeyi əskikdir...

Dənizçi dərhal:

– Nəyi, mister Spilet? – deyə soruşdu.

– Sahilə çıxmaq üçün yarıq, bir xəndək, bir yol. Mən bunlara bənzər heç bir şey görmürəm...

Doğrudan da burada yaranmış bu sıldırım qayalarda, üzərinə çıxmaq üçün bir dənə də olsun çıxıntı yoxdu. Bunlar Norveçin dar körfəzlərini xatırladan, bəlkə onlardan da sıxıntılı olan bir körfəzdi. “Bonaventur” sahilə yaxın olaraq körfəzi gəzdirdi, lakin dayanmaq üçün münasib bir yer tapılmadı.

Penqrof yalnız bununla təsəlli tapırdı ki, ehtiyac görüldüyü vaxt, qayayı dinamitlə partlatmaq olar. Körfəzdə görülməli heç bir iş olmadığına inanaraq, o, gəmini körfəzin ağzına doğru yönəltdi, gündüz saat ikiyə yaxın açıq dənizə çıxdı.

Nab:

– Uf! – deyə geniş bir nəfəs aldı. Qoçaq gənc Köpək balığı körfəzində olduğu müddətcə özünü yaxşı hiss etmirdi.

Çənə burnundan Razılıq çayının ağzınadək səkkiz mildən artıq deyildi. “Bonaventur” bütün yelkənlərini açaraq, birbaşa Qranit sa-

raya istiqamət aldı. O sahilədən bir mil aralı gedirdi. Lavalardan yaranmış olan əvvəlki sıldırım qayaların ovəzinə indi ardı-arası kəsilməyən qum təpələri dururdu. Vaxtilə Sayrus Smit bu təpələr arasında bir möcüzə ilə tapılmışdı. Bu qum təpələrini su quşlarından başqa kimsə ziyarət etmirdi.

Gündüz saat dördə yaxın “Bonaventur” Qurtuluş adacığını üzərək, onu adadan ayıran boğaza daxil oldu. Saat beşə yaxın gəminin lövbəri Razılıq çayının qumlu dibinə toxundu.

Kolonistlərin Qranit sarayı tərk etmələrindən üç gün keçmişdi. Ayrtın Yupa bərabər onları sahilə qarşıladı; Yup şən bir gurultu ilə onları salamladı.

Bu qayda ilə kolonistlər adanın dörd tərəfini gəzərək şübhəli heç bir şey tapmadılar. Beləliklə, adada bir sıra gizli məxluq yaşayırdısa, o yalnız İlan yarımadasını örtən meşələrin dərinliklərində gizlənə bilirdi; kolonistlər hələ ki, buraya baş çəkə bilməmişdilər.

Gedeon Spilet Sayrus Smitlə sözləşdi ki, o başqa kolonistlərin diqqətini adada baş verən qərībə hadisələrə, xüsusilə son hadisəyə cəlb etsin; bu son hadisə daha anlaşılmaz və izahedilməz bir hadisə idi. Lakin mühəndis öz fikrini yoldaşlarına söyləmədən əvvəl Gedeon Spiletəndən iyirminci dəfə olaraq:

– Əziz Spilet, siz inanırsınızmı ki, bu mütələq tonqaldı? – deyə soruşdu. – Bəlkə bu meteor və ya vulkan partlayışının parıltısı imiş?

– Yox, yox Sayrus! Bu mütələq insan əli ilə yandırılmış tonqaldı. Bunu Herbertlə Penqrofdan da soruşa bilərsiniz; onlar da bunu mənim kimi aşkar gördülər; onlar mənim sözümlə təsdiq edirlər.

Bu danışqdan bir neçə gün sonra, aprelin iyirmi beşində axşam, bütün kolonistlər Uzaq görünüşlü yaylağa yığışdıqları zaman, Sayrus Smit aşağıdakı sözlərlə onlara müraciət etdi:

– Dostlarım, mən sizin diqqətinizi, bizim adada olan bir sıra faktlara cəlb etmək istərdim. Bu barədə sizin rəyinizi bilmək istərdim. Mənə şəxsən bu hadisələr qeyri-adi görünür.

Dənizçi çubuğundan tüstü burumunu havaya buraxaraq:

– Qeyri-adımı? – deyə soruşdu. – Demək adamızı qeyri-adi ada adlandırmaq mümkündür.

– Yox, Penqrof, qeyri-adi yox, lakin mütələq sirli ada adlandırmaq mümkündür. Bəlkə Spiletə və mənə izahedilməz görünən bir şeyi siz izah edə bilərsiniz?

Dənizçi:

– Davam edin, mister Smit! – deyə rica etdi.

Mühəndis sözünə davam edərək:

– Baxın, buradan başlayaq, siz bunu necə izah edə bilərsiniz: mən donizə düşəndən sonra, əvvələn heç bir yerim cızılmadan nə yolla sahilədən dörd mil aralı bir məsafədə oldum? İkinci, oraya çıxmağım haqqında heç bir şey xatırlamadığıma nə deyirsiniz?

– Bəlkə sizin qulaqlarınız batmış imiş?..

Mühəndis cəld:

– Yox, bu ola bilməzdi, – deyər cavab verdi.

– Sonra mən qaldığım mağaradan sizin beş mil aralı olan yerinizi Top hansı yolla tapa bildi.

Herbert:

– İnstinkt... – deyər başlamaq istərkən jurnalist dərhal:

– Bura nə instinkt yeridir! – deyər etiraz etdi. – Burasını unutmayın ki, bütün gecəni sel kimi yağan yağışa baxmayaraq, Top bizim yanıma tamamilə quru və üzərində heç bir palçıq ləkəsi olmadan gəlmişdi.

Mühəndis davam edərək:

– Tutaq ki, əhəmiyyətli deyildir, – dedi. – Lakin gerisini söyləyək. Siz izah edə bilərsinizmi, Top dyuqon ilə çarpışarkən onu hansı qüvvə sahələ atmışdı?

Penqrof onun sözünü təsdiq edərək:

– Yox, izah edə bilmərik, – dedi, – həmçinin dyuqonu öldürən heyvətli yara kimin tərəfindən və nə kimi silahla yitirildiyini də izah edə bilmərik.

Sayrus Smit:

– Çox gözəl, gerisinə davam edək, – deyər əlavə etdi. – Dostlarım, siz izah edə bilərsinizmi: üç aylıq peqarının bədənində qırma necə girmişdir. Heç bir qəzaya uğramadan, içində bizim üçün o dərəcədə zəruri şeylər olan sandıq sahələ necə atılmışdı, bizim qayıq necə açılmış və biz möhtac olduğumuz dəqiqədə bizə çatmışdı; Qranit sarayı tutmuş meymunlar nədən qorxmışdılar? Necə oldu ki, nərdivan “özü” yerə düşdü; nə üçün ilk dəniz gəzintisi vaxtında biz içində məktub olan butulkaya rast gəldik. Nəhayət, madam ki, Ayrtən heç vaxt kağız yazmadığını təsdiq edir, məktub kimin tərəfindən yazıla bilirdi?

Sayrus Smit adada baş verən hadisələrin birini də buraxmadan başdan-başa saydı. Penqrof, Herbert, Nab nə cavab verəcəklərini bilməyərək bir-birinə baxırdılar. Onlar ilk dəfə olaraq bütün bu gizli faktları qarşılaşdırdılar, indi isə son dərəcədə heyvət edirdilər.

Penqrof yavaşca:

– Doğrudan da, mister Smit, deyəsən siz haqlısınız, – dedi. – Bütün bunları izah etmək çətindir.

Mühəndis:

– Lakin, dostlarım, hələ bu hamısı deyildir, – deyər sözünə davam etdi, – bütün bu saydığım faktlara əvvəlkilərdən daha heyvətli, daha izahedilməz bir fakt da əlavə edilmişdir.

Herbert tez:

– Necə fakt, mister Smit? – deyər soruşdu.

– Siz dediniz ki Tabor adasından qayıdarkən Linkoln adasında yandırılmış bir tonqal görmüşsünüz?

Dənizçi:

– Əlbəttə, – deyər cavab verdi.

– Və siz tamamilə inanırsınız ki, bu metcor və yanan qaz deyil, tonqaldır?

– Belədir ki var.

– Herbert, səndəmi?

Gənc dərhal:

– Nə söyləyirsiniz, mister Smit, – dedi, – bu od böyük bir ulduz kimi parlayırdı.

Mühəndis çox diqqətlə:

– Bəlkə bu elə ulduzmuş, – dedi.

Penqrof:

– Yox, yox, – deyər etiraz etdi, – göyün üzünü bulud bürümüşdü; bir də heç bir ulduz horizont üzərində bu qədər alçaqda olmazdı. Mister Spilet də bizimlə bərabərdir; o da bizim sözümüzü təsdiq edə bilər.

Jurnalist də:

– Bunu da əlavə edə bilərəm ki, işıq çox parlaqdı, elə bil ki, bir elektrik işığı idi...

– Bizo belə gəldi ki, o işıq Qranit sarayın üzərində, Uzaq görüşlü yaylaqda yandırılır, – deyər Herbert əlavə etdi.

Mühəndis sözünə davam edərək:

– Lakin, dostlarım, mən oktyabrın on doqquzu ilə iyirmisi arasındakı gecədə heç bir tonqal yandırmamışdım! – dedi.

Penqrof:

– Necə, siz yan... – deyər bağırırdı.

O heyvətdən tam mənasılı dondu, hətta sözünü belə bitirə bilmədi.

Mühəndis ona cavab olaraq:

– Biz Qranit saraydan çıxmamışıq, – dedi, – o gecə işıq vardısı da, o bizim əlimizlə yandırılmamışdı!

Penqrof ilə Herbert özlərini itirdilər. Oktyabrın 19-u ilə 20-si arasındakı gecədə, onlar Linkoln adası sahilində həqiqətən işıq görmüş olduqlarına bir saniyə olsun belə şübhə etmirdilər.

İndi onlar, bir sıra sirlərlə əhatə edildiklərini etiraf etməli idilər. Adada bir görünməz qüvvə, bunlara dostcasına münasibət bəsləyən bir qüvvə yaşamaqda idi. Görünür adanın gizli guşələrində və ya dibində bir vücud gizlənməkdə idi. Lakin bu necə və nə cür vücuddu? Hər necə olursa-olsun, həll edilməli olan məsələ də bundan ibarətdi.

Sayrus Smit, bəzi vaxt Top və Yupun Qranit sarayındakı quyunun ağzında çox qərribə dolandıqlarını da kolonistlərə xatırlatdı. O bu quyunu tədqiq etdiyini, lakin orada heç bir şübhəli şey tapmadığını da etiraf etdi. Sözüünün axırında mühəndis təklif etdi ki, yaxşı hava başlayan kimi bütün adanı başdan-başa qazımaq və bu qüvvəni tapmaq lazımdır. Onun bu təklifi hamı tərəfindən bəyənilirdi.

Bu an, axşamdan etibarən Penqrof çox fikirli və qayğılı olmuşdu. İndiyə qədər xüsusi mülkü kimi hesab etdiyi ada, indi ona yad görünürdü. Bu adada bir vücud vardı və Penqrof özünü müəyyən dərəcədə bu vücuddan asılı hiss edirdi. O Linkoln adasının “möcüzələri” haqqında tez-tez Nabla söhbət edirdi, azacıq sonra artıq bir sıra qeyri-adi qüvvələrin varlığına inanan kimi idilər.

Şimal yarımkürənin noyabrına müvafiq olan may ayında pis havalar başladı. Qışın tez başlayaraq sərt olacağı bilinirdi. Buna görə də kolonistlər yubanmadan qış üçün yanacaq və azuqə tədarükünə başladılar. İndi, hətta ən soyuq qış belə onlar üçün qorxulu deyildi. Çöl qoyunları bunlara o qədər yun vermişdi ki, indi onlar istədikləri qədər keçə, isti paltar hazırlaya bilərdilər.

Ayrtonu da qış paltarları ilə təchiz etmişdilər. Sayrus Smit ona Qranit saraya köçməyi təklif etdi, çünki bura onun üçün daha rahat olardı. Ayrton koraldakı son işini bitirən kimi köçəcəyini vəd etdi. O mayın ortalarında Qranit saraya köçüb, bu andan etibarən bütün kolonistlərlə birlikdə eyni həyatla yaşamağa başladı.

Ayrton hər zaman öz yoldaşlarına faydalı olmağa çalışırdı; lakin heç vaxt onların əyləncəsində iştirak etməyərək həmişə qəmgin və sakit kənardə dayanırdı.

Kolonistlər, Linkoln adasındakı üçüncü qışın çox hissəsini Qranit saraydan kənara çıxmadan keçirdilər. Tez-tez baş verən fırtına və tufanlar adanı qranit bünövrəsindən qoparacaqmış kimi şiddətli olurdu. Yekə, nataraz qabarma dalğaları bütün adanı basmaq təhlükəsində buraxırdı; bu zaman ada sahilində lövbər salacaq gəmi çilik-çilik ola bilərdi. Belə fırtına vaxtında Razılıq çayı iki dəfə daşıb sahilə basmışdı və kolonistlərin saldıqı körpünü qorxu altında buraxmışdı. Havanın qorxunc olmasına baxmayaraq, kolonistlər körpünü təcili surətdə möhkəmlətmişdilər.

Tufanabənzər dəhşətli küləklər Uzaq görünüşlü yaylaqdakı tikili və əkinlərə az zərər verməmişdi. Yel dəyirmanı ilə quş hini daha çox zərər görmüşdü. Bu tikililərin tamamilə uçub dağılmasına yol verməmək üçün, kolonistlər zədə dəymiş yerləri təcili təmir etməyə məcbur oldular.

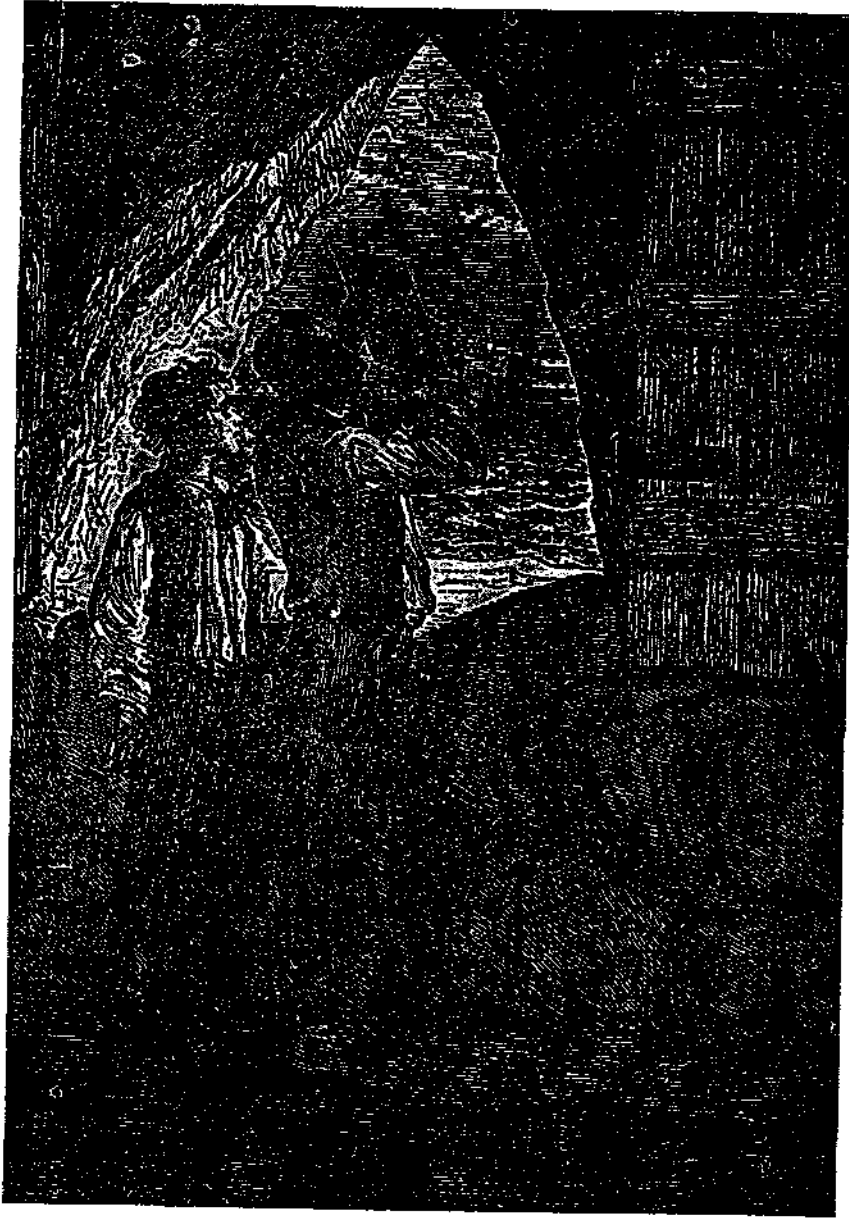
Bu soyuq günlərdə yaylağa tək-tək yaquarlar və meymun sürüsü çıxmışdı. Kolonistlər acından cürətlənmiş heyvanların plantasiyalara və quş hininə ağır ziyan verəcəyindən qorxaraq, yaylaqda daimi keşiş çəkirdilər; onlar hiyləgər heyvanları çox vaxt tufəng atəşi ilə qovurdular.

Beləliklə, kolonistlərin darıxmağa vaxtları yoxdu. Bir də ki, Qranit sarayın mebelini tamamlamaq işi qışda heç kəsilmirdi.

Kolonistlər qış ərzində bir neçə dəfə ova getmişdilər. Çöl qazı bataqlığındakı böyük ov daha müvəffəqiyyətli keçmişdi. Bu ovda Gedeon Spilet, Herbert, Top və Yup iştirak edirdi.

Qışın dörd soyuq ayı – iyun, iyul, avqust və sentyabr bu qayda üzrə keçdi. Bunu da qeyd etməlidir ki, Qranit sarayın sakinləri sərt qışdan və havanın pis olmasından, ümumiyyətlə, heç bir əziyyət çəkmirdilər. Koral da demək olar ki, heç bir zərər görmədi; çünki o hər tərəfdən Franklin dağının qolları ilə əhatə edilmişdi; belə ki oktyabrın ikinci yarısında buraya qayıtmış olan Ayrton başqa kolonistlərdən yardım gözləmədən bütün uçuq-sökükləri təkə özünə təmir etmişdir.

Bütün qış ərzində “sirli hadisələr” sahəsində yeni heç bir şey baş vermədi, bununla bərabər, indi Penqrofla Nab ən əhəmiyyətsiz hadisədə belə sirli bir qüvvənin təsirini görməyə çalışırdılar. Topla Yup da artıq quyunun ağzında dolaşmır və heç bir rahatsızlıq əlaməti göstərmirdilər. Gizli vücud adanı tərk etmiş kimi görünürdü; lakin kolonistlər “qeyri-adi” hadisələr silsiləsindən tez-tez bəhs

Sayrus Smit və Hervert foto lövhəsinə baxırlar

edir və istilər başlanan kimi ən ciddi axtarışa girişəcəklərini vəd edirdilər. Lakin birdən elə bir hadisə baş verdi ki, kolonistlərin bütün layihələrinin həyata keçirilməsi uzun zaman üçün təxirə salınmalı idi.

Oktyabr ayı idi. Bahar öz qaydası üzrə başlanmışdı. Ağacların incə, tərəvətli yarpaqları günəşin isticə şüaları altında parlayırdı.

Oktyabrın 17-də Herbert aydın günəşli bir gündən istifadə edərək Qranit sarayın pəncərəsindən Caynaq burnundan tutmuş Cənubi Çənə burnunadək, bütün İttifaq buxtasının şəklini çəkmək istəyirdi.

Horizont son dərəcə aydın görünürdü. Azacıq yırgalanan xəfif küləkdən okeanın zümrüd suyu güzgülü kimi parıldaırdı.

Herbert şəkli çəkərək, aydınlaşdırmaq üçün öz adəti üzrə, Qranit sarayın qaranlıq otağına getdi.

Gənc otağa qayıdaraq şəkil çəkmiş olduğu lövhəyə baxdı. O şüşəyə diqqətlə baxaraq orada bir nöqtə gördü; bir nöqtə horizontun qarşısını tuturdu.

Gənc, yəqin şüşəyə ləkə düşmüşdür, – deyə düşündü və durbindən çıxarılmış qüvvətli lupanı götürərək şüşənin üzərinə əyildi.

Lakin hələ diqqətlə baxmamışdı ki, o qışqırdı, az qaldı şüşəni əlindən salsın.

Gənc otaqdan başılovlu çıxdı. Sayrus Smiti tapdı, barmağı ilə ləkəni göstərərək şüşəni yavaşca ona verdi.

Sayrus Smit ona diqqətlə baxdı; sonra ayağa qalxdı, müşahidə durbini götürdü, pəncərəyə qaçdı.

O cəld horizontu gözdən keçirərək axtardığını tapdı.

Mühəndis müşahidə durbini cəldirərək birco söz dedi:

– Gəmi!

Həqiqətən gəmi Linkoln adasının qabağında idi.

ÜÇÜNCÜ HISSƏ

Birinci fəsil

Ölüm, ya nicat? Ayrtonun çağırışı. “Mühüm müşavirə”. Bu “Dunkan” deyildir. Şübhəli gəmi. Top atəşi. Briq¹ lövbər atır. Axşam olur.

Aerostatın qəzaya uğramasından sonrakı iki il ərzində bu ilk gəmi idi ki, daima səthi boş olan dənizdə zühur edərək, adadan görünmüşdü. Lakin o sahile yan alacaqdımı, yoxsa ötüb keçəcəkdi? Səbir edib dözmək lazımdı, yalnız bir neçə saatdan sonra bu suala cavab almaq mümkün olardı.

Sayrus Smit ilə Herbert Gedeon Spilet, Nab və Penqrofu çağıraraq yeni xəbəri onlara nağıl etdilər. Penqrof müşahidə durbini tez götürüb horizontu gözəndən keçirdi və uzaqdan güclə görünən nöqtəyə diqqət etməyə başladı.

– Lənət sənə kor şeytan! – deyərək səsləndi. – Bu doğrudan da gəmidir ki!

Bu nə qədər qərribə olsa da, onun səsi sevinc ifadə etmirdi.

Gedeon Spilet:

– O, adaya yaxınlaşdırmı? – deyərək soruşdu.

Dənizçi:

– Hələlik heç bir şey demək olmaz, – deyərək cavab verdi. – Horizontda onun yalnız dorağacları görünür, gövdəsi hələ görünür.

Herbert:

– İndi biz nə etməliyik? – deyərək soruşdu.

Sayrus Smit sadəcə:

– Gözləməliyik, – deyərək cavab verdi. Fikrə dalmış kolonistlər uzun bir müddət dinib-danışmadılar. Bu vaxta qədər Linkoln adasında baş vermiş bütün hadisələrdən ön mühümü olan bu gözlənilməz hadisənin onlarda nə kimi həyəcanlar, nə qədər təlaş və ümidlər oyatdığını təsəvvür etmək mümkündür.

Kolonistlər, insan ayağı dəyməmiş bir adada qəzaya uğrayaraq böyük əziyyətlər bahasına, ögey ana kəsilən təbiətdən, yaşayışları

üçün cüzi bir ruzi qoparan bədbəxt adamlar vəziyyətində deyildilər. Belələri əlbəttə bütün varlıqları ilə geriye, məskunlaşmış yerlərə can atırlar. Əksinə, özlərini Linkoln adasında zəngin və xoşbəxt hiss edən Penqrof ilə Nab yəqin ki, bu adamı təəssüflə tərk edərdilər. Onlar çox-çox zəhmət sərf etdikləri bu adaya alışmış və nəhayət, onu sevmişdilər.

Lakin onlar üçün də, gəminin zühur etməsi arzulanan bir hadisə idi, – bu, elə bil vətənin üzən, onlara yeni xəbərlər, yeni adamlar gətirən bir parçası idi. Kolonistlərin qəlbi getdikcə daha bərk döyünürdü.

Ara-sıra Penqrof müşahidə durbini götürüb diqqətlə üfufə baxırdı. Gəmi, bu saat, təxminən iyirmi mil adadan şərqdə idi. Ona görə də kolonistlər heç bir yolla ona işarə verə bilməzdilər: bayraq müşahidə edilməyəcək, güllə atılsa çəkilməyəcək, od da görünməyəcəkdi.

Franklin dağının yüksək konusu ilə bitən adanın gəmidən görünməsinə şübhə etmək lazım gəlmirdi. Lakin gəmi adaya yan almağa cəsarət edəcəkdimi? Bəlkə, o, Sakit okeanın xəritədə yalnız Tabor adacığı qeyd olunmuş bu hissəsinə təsadüfən gəlib çıxmışdır? Xüsusən bu adacıq Polineziya arxapelaqları ilə Yeni Zelandiya və Cənubi Amerika arasında əlaqə saxlayan gəmilərin adı yolundan çox kənarda idi.

Hamının öz-özünə verdiyi suala, qəflətən Herbert cavab verdi.

Gənc:

– Bəlkə, bu “Dunkan”dır? – dedi.

Məlum olduğu üzrə, “Dunkan” – lord Glencervanın Ayrtonu Tabor adasına çıxarıb bir gün dalınca gələcəyini vəd etdiyi gəmi idi. Tabor adacığı Linkoln adasının o qədər yaxınlığında idi ki, oraya gedən gəminin Linkoln adasının yanından ötüb-keçməsi heç də mümkün olmayan bir şey deyildi.

Sayrus Smit:

– Bu dəqiqə Ayrtonu çağırmaq lazımdır, – dedi. – Yalnız o bu gəminin “Dunkan” olub-olmadığını bizə söyləyə bilər.

Hamı mühəndisin rəyi ilə razılaşdı və Gedcon Spilet teleqraf aparatına yanaşaraq onu tez-tez tiqıldatdı:

“Ayrton, dərhal gəlin.”

Bir neçə saniyədən sonra cavab teleqramı gəldi.

“Baş üstə. Gəlirəm.”

¹ İkidorlu yelkən gəmisi

Ayrtonun gəlməsini gözləyən kolonistlər, müşahidə durbini ilə gəmiyə baxmaqda davam edirdilər.

Herbert:

– Əgər bu “Dunkan”dırsa, – dedi, – Ayrton asanlıqla onu tanıyacaq; çünki o uzun müddət həmin gəmidə xidmət də olmuşdur.

Penqrof:

– “Dunkan”ı tanıyanda onun necə həyəcanlanacağını təsəvvür edirəm, – dedi.

Mühəndis:

– Bəli, indi Ayrton “Dunkan”a ayaq basmağa layiqdir, – dedi. – Gəmi həqiqətən lord Glenervana məxsus olsaydı, lap yaxşı olardı. Başqa hər bir gəmi mənə şübhəli görünəcəkdir; bu sularda həmişə piratlar gizlənərdilər.

Herbert:

– Elə olsa, biz özümüzü müdafiə edərik! – deyərək səsləndi.

Mühəndis:

– Əlbəttə, oğlum, – deyərək gülümsədi, – lakin özümüzü müdafiə etmək lazım gəlməyə daha yaxşı olardı.

Jurnalist:

– Sayrus, bəlkə iş heç o qədər də pis deyil, – dedi. – Axı Lincoln adası xəritəyə salınmamışdır. Elə bu özü yaxından ötür-keçən gəmini, öz yolunu dəyişdirərək naməlum torpağı nəzərdən keçirməyə vadar edə bilər.

– Əlbəttə, – deyərək Penqrof onunla razılaşdı.

Mühəndis:

– Mən də belə düşünürəm, – deyərək cavab verdi. – Nə qədər ki, mənə məlumdur, bu həтта gəmi kapitanlarının vəzifəsidir, onlar müşahidə etdikləri naməlum torpaqları gözdən keçirməlidirlər.

Penqrof:

– Əgər gəmi adadan bir neçə kabeltov kənarda lövbər atarsa, biz nə cür hərəkət etməliyik? – deyərək soruşdu.

Dənizçinin sualı əvvəlcə cavabsız qaldı. Lakin bir az düşündükdən sonra Sayrus Smit öz adı, sakit ifadəsilə cavab verdi.

– Dostlarım, belə bir halda bax biz bu cür hərəkət edərək... Gəminin kapitanı ilə danışığa girərik və əvvəlcədən adanı Şimali Amerika Birləşmiş Ştatlarının mülkü elan edib, bizi gəmiyə götürməsinə ondan rica edərik. Sonra vətənə qayıdaraq biz bütün istəyənlərə bu adaya köçmələrini təklif edərik və onu həqiqi bir koloniyaya döndərərik.

Penqrof:

– Ura! – deyərək səsləndi. – Biz Şatlara dəyərli bir hədiyyə bəxş etdik! Biz axır ki, artıq bu vəhşi adanı mədəniləşdirmişik, bunun bütün hissələrinə ad qoymuşuq, təbii liman axtarıb tapmışıq, yollar salmış, teleqraf çəkmiş, verif, fabrik, dəyirman və körpülər tikmişik. Hökumətin işi yalnız onu xəritəyə salmaq olacaqdır.

Gedeon Spilet:

– Biz burada olmadığımız zaman adanı birisi tutub eləsə nə cür olar? – deyərək soruşdu.

Dənizçi:

– Lənət şeytana, – deyərək bağırdı. – Belə olduqda mən adadan heç bir yana getməyərək, onu qorumağı üstün tutaram! Zəmin olursam ki, onu məndən heç kəs, avara adamın saatını oğurlayan kimi çırpışdırma bilməz!

Sonrakı saatda, gəmi çox yaxın məsafədə yaxınlaşmışdısa da, lakin onun adaya doğru irəliləməkdə olduğunu və ya adanın yanından ötür-keçəcəyini qəet etmək mümkün deyildi. Dəniz sakitdi, gəmi naməlum sahillərdə qayaya çırpılıb parçalanmaqdan qorxmayıb adaya yaxınlaşa bilərdi.

Günortadan sonra saat dördə yaxın Ayrton gəldi.

Sayrus Smit onun əlini sıxdı və pəncərəyə yaxın çərkərək dedi:

– Ayrton, sizi mühüm bir iş üçün dəvət etmişik! Adadan bir gəmi görünür.

Ayrtonun rəngi qaçdı, o diksindi.

Pəncərəyə baxaraq, gözlerini horizonta zillədi, lakin heç bir şey görmədi.

Gedeon Spilet:

– Müşahidə durbini götürün, gəmiyə baxın, – dedi. – Ola bilsin ki, bu sizi vətənə aparmaq üçün gələn “Dunkan”dır.

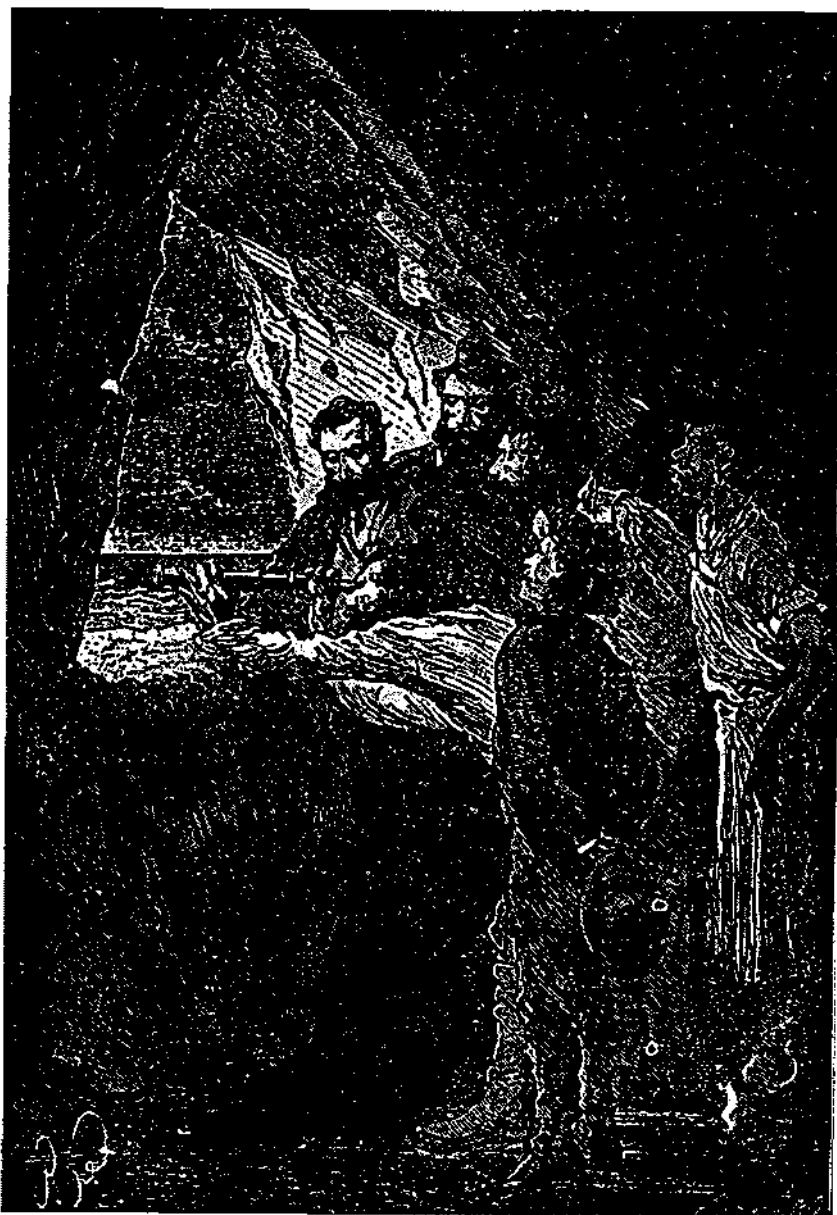
– “Dunkan”? – deyərək Ayrton pıçıldadı. – Bu qədər tez?

Bu sözlər sanki iradəsi əleyhinə olaraq onun sinəsindən qopdu. O başını aşağı saldı.

Doğrudandımı insan ayağı dəyməmiş bir adada sürdüyü bu on iki illik tənha həyat, günahlarının yuyulması üçün ona kafi görünürdü? Doğrudandımı o öz cinayətlərini özünə bağışlamayıb və başqaları tərəfindən də bu cinayətlərin əfv edilmədiyini güman edirdi?

O, başını qaldırmadan:

– Yox, – dedi, – bu “Dunkan” ola bilməz...

Ayrton gəminin "Duncan" olmadığını deyir

Mühəndis:

– Ayrton, baxınız, – dedi, – bizə əvvəlcədən bu gəminin "Duncan" olub-olmadığını bilmək vacibdir ki, lazımı tədbirləri görə bilək.

Ayrton müşahidə dürbünini götürərək göstərilən istiqamətə baxmağa başladı. Bir neçə dəqiqə o dinməz-söyləməz diqqətlə horizontu nəzərdən keçirdi.

Bir neçə dəqiqəlik sükutdan sonra o:

– Yox, – dedi, – mənə elə gəlir ki, bu "Duncan" deyildir.

– Nə üçün siz belə düşünürsünüz? – deyə Gedeon Spilet soruşdu.

– "Duncan", – buxar gəmisidir, burada isə mən nə gəminin üzərində, nə də onun arxasında kiçik bir tüstü nişanəsi belə görmürəm.

– Bəlkə o indi yalnız yelkənli hərəkət edir, – deyə Penqrof etiraz etdi. – Deyəsən uyğun külək əsir, çox ola bilər ki, o yaşayış yerlərindən bu qədər uzaq bir məsafədə olduğu üçün kömürə qənaət edir.

– Bəlkə də siz haqlısınız, Penqrof, – deyə Ayrton cavab verdi, – bəlkə də yaxta ocaqlarındakı odu söndürüb hərəkət edir. Gəmi sahilə yaxınlaşıncaya qədər gözləyək; o zaman biz bu məsələni qəti olaraq aydınlaşdırırıq.

Bu sözləri deyərək Ayrton otağın içərisinə çəkildi, əllərini döşündə çarpazlayıb kürsüdə oturdu.

Kolonistlər, gəmi haqqında rəylərini söyləməkdə davam edirdilər; lakin Ayrton artıq mübahisədə iştirak etmirdi. Hamısı elə həyəcanlı idi ki, cari işləri davam etdirmək heç kəsin fikrinə düşmürdü. Gedeon Spilet ilə Penqrof xüsusilə həyəcanlı idilər. Onlar otaqda addımlayaraq, özlərinə yer tapa bilmirdilər. Herbert nisbətən sakit idi, – lakin onu da bu maraq sakit qoymurdu. Yalnız tək Nab tamam rahat idi. O, cənabının hər işi lazımı kimi həll edəcəyinə əmin idi. Mühəndisə gəldikdə isə o, dalğın halda oturmuşdu. Qəlbinin dərinliklərində o, gəminin yaxınlaşmasını arzu etməkdən çox, bundan ehtiyat edirdi.

Gəmi isə, bu müddət ərzində yavaş-yavaş adaya yaxınlaşdı. Artıq müşahidə dürbünü vasitəsilə onun adətən Malay piratlarının gəzdiyi bir Malay "prao"-su olmayıb, Avropa və ya Amerikada inşa edilmiş bir briq olduğunu görmək mümkündür. Bu qayda ilə

mühəndisin qorxusunun əsassız olacağını və gəminin Linkoln adası sularında zühur etməsinin kolonistləri heç bir şeylə hədələmədiyini ümid etmək olardı. Ayrton, mühəndisin ricası ilə bir dəfə də müşahidə durbini ilə baxaraq gəminin doğrudan da briq olduğunu təsdiqlədi.

İndi aşkarca briqin cənub-qərbə getdiyini görmək mümkün idi. O tezliklə Caynaq burnu arxasında görünməz olacaqdır. Onu güdmək üçün Balonr limanı yaxınlığındakı Vaşinqton buxtası qayalarının başına dırmanmaq lazım gələcəkdi. Hələ bundan başqa, artıq saat beşə yaxın olduğu üçün, tezliklə qaranlıq düşüb gəmini təqib etməyə mane olacağından, bu hal daha da acınacaqlı idi.

Gedeon Spilet:

– Bəs gecə düşəndə biz nə edərik? – deyə soruşdu. – Özümüzü bildirmək üçün tonqal qalayaq mı?

Jurnalist ən mühüm bir məsələni qəti olaraq ortaya atmışdı, kolonistlərin gələcək taleləri bu məsələnin həllindən asılı idi. Öz ağır duyğularına baxmayaraq, Sayrus Smit tonqal qalanmasına razı oldu. Gecə gəmi adanın yanından ötüb gedə bilərdi, əgər bu gəmi çıxıb getsə idi, sonra adaya başqa bir gəminin yan alıb-almayacağı və bunun nə vaxt olacağı belli deyildi.

Jurnalist:

– Bəli, – dedi, – gəmidəkilərə, onlar kim olursa olsun, adada insan yaşadığını bildirmək lazım gələcəkdir. Vətənə qayıtmaq üçün bu imkandan istifadə etməmək, – sonra bütün ömür uzununu peşman olmaq deməkdir.

Nab ilə Penqrofun Balon limanına gedib briq adamlarının diqqətini cəlb etmək üçün gecəyə qədər böyük bir tonqal qalamaları qot olundu.

Lakin Nab ilə dənizçi Qranit sarayını tərk etməyə hazırlaşdıqları dəqiqədə, gəmi gözlənilmədən istiqamətini dəyişərək, düz İttifaq buxtasına doğru yönəldi. Briqin bələliklə bir sürətlə sahilə yaxınlaşmasından, onun çox tez hərəkət edən bir gəmi olduğu anlaşıldı.

Balon limanına getməkdən vaz keçildi, yenə də Ayrtondan rica etdilər ki, müşahidə durbini götürüb gəminin “Dunkan” olub-olmadığını qəti olaraq təyin etsin. İş burasında idi ki, lord Glenervanın da yaxtası eynilə briq kimi təchiz edilmişdi. Ayrtonun vəzifəsi, indi on mil qədər kənarda olan gəminin dorağacları arasında tüstülənən baca olub-olmadığını görməkdən ibarətdi.

Horizont hələ, batmaqda olan günəşin şüaları ilə işıqlandığından gəmi aydın görünürdü.

Ayrton müşahidə durbini aşağı saldı və tam inamla dedi:

– Bu, “Dunkan” deyildir.

Sonra sakit səsle əlavə etdi:

– “Dunkan” ola da bilməzdi!

Penqrof müşahidə durbini yenə gəmiyə tərəf yönəltdi. İndi bunun üç yüz, dörd yüz tonluq su tutumlu bir briq olduğu aydın görünürdü, köskin və zərif xətləri, gözəl təchizatı vardı, görünürdü ki, son dərəcə iti bir sürətə malikdi. Lakin dənizçi gəminin hansı ölkəyə mənsub olduğunu təyin edə bilmədi.

O:

– Arxaya sancılmış bir bayraq yellənir, lakin mən hələ rənglərini ayırd edə bilmirəm, – dedi.

– Yarım saat çəkməz ki, biz bunu tamamilə düzgün olaraq bilərik, – deyə jurnalist cavab verdi. – Bir də indi artıq aydındır ki, kapitan bizim adaya yanaşmaq niyyətindədir. Deməli, bu gün olmasa da, lap uzağı, sabah biz onlarla tanış olacağıq.

Penqrof buna etiraz ilə:

– Yenə də hər nə necə olsa, kimlə qarşılaşacağımızı qabaqcadan bilsək yaxşıdır, – dedi. – Mən elə bu saat bu gəmidəki bayrağın rənglərini tanıyıb ayırd etmək istədim.

Dənizçi yenə müşahidə durbini ilə baxmağa başladı.

Günəş batırdı. Qaranlıq çökuncə günəş yavaşdı.

Briqin bayrağı aciz bir halda qatlarla aşağı sallandı, indi artıq onun rəngini seçmək son dərəcə çətindi.

– Bu Amerika bayrağı deyildir, – deyə Penqrof bərkdən mühakimə yürüdü, – İngilis bayrağı da deyildir. – Belə olsaydı, qırmızı zolaqlar seçilərdi. Həmçinin fransız bayrağı da deyildir. Bəlkə İspaniya bayrağıdır? Yox... deyərsən, o berrənglidir... Bu dənizlərdə hansı bayraqlara asan rast gəlmək olar? Çili bayrağı mı? Lakin o üçrənglidir... Braziliya necə? O da yaşıl rənglidir? Bəs Yaponiya? Onunku da qara-qırmızıdır, bəs bu...

Dənizçi müşahidə durbini yerə qoydu. Bu dəfə Ayrton müşahidə durbini gözlərinə tutdu. Bu anda külək naməlum gəmidəki bayrağı açdı.

Ayrton boğuş bir səsle:

– Bayraq qaradır, – dedi.

Doğrudan da naməlum gəmi, qara bayraq altında hərəkət edirdi. Ürəyinə daman şey Sayrus Smiti aldatmamışdı...

Bu malay "prao"su ilə rəqabət edən bir pirat gəmisi idi mi? Bu, Linkoln adası sahillərində nə axtarırdı? Yoxsa, o qarət etdiklərini gizlətmək üçün heç kəsə məlum olmayan bu torpaqdan istifadə etmək fikrində idi? Bu fikirlər bir ildırım kimi kolonistlərin ağlından keçirdi. Gəminin qara rəngli bayrağının mənası haqqında isə onların artıq heç bir şübhələri yoxdu. Şübhəsiz ki, bu dəniz quldurlarının bayrağı idi. Bu həmin bayraq idi ki, əgər qiyamçı katorqaçılar "Dunkan"ı ələ keçirməyə müvəffəq olsaydılar, onun üzərində də yellənəcəkdə.

Kolonistlər mühakimə yürütməyə vaxt itirmək istəmədilər.

Sayrus Smit:

– Dostlarım, – dedi, – ola bilsin ki, bu gəmi yalnız adanın sahillərini nəzərdən keçirmək istəyir və adaya adam çıxarmaq fikrində deyildir. Biz bunu ümid etməyə haqlıyıq. Ona görə də, burada olduğumuzu gizlətmək üçün əlimizdən gələni etməliyik. Nab və Ayrton! Dəyirmanı gedib onun qanadlarını çıxarın, – onlar tez gözə çarpa bilər. Biz isə hələlik Qranit sarayının pəncərələrini budaqlarla örtüb basdırırıq. Od yandırmayacağıq, piratlar adada insan olduğunu bilməməlidirlər!

– Bəs bizim "Bonaventur"umuzu nə edək? – deyər Herbert soruşdu.

– Onun fikrini çəkmək lazım deyildir! – deyər Penqrof cavab verdi. – O Balon limanında yaxşı gizlədilmişdir, piratlar onu çox da asanca tapa bilməzlər.

Mühəndisin əmriləri dərhal icra olundu. Ayrton ilə Nab Uzaq görünüşlü yaylağa qalxaraq yel dəyirmanının qanadlarını sökdülər. O vaxtadan qalan kolonistlər Yaşamara məşəsinin ətəyinə yüyürərək hərəsi bir qucaq kol-kos və sarmaşiq yığdı. Uzaqdan bunlar qayanın yarıqlarında bitmiş təbii bitki təsiri bağışlamalı və Qranit sarayın pəncərələrini tamamilə gizlətməli idi. Eyni zamanda kolonistlər silahlarını da qaydaya və nizama saldılar, güllə və barıt ehtiyatını ələ yerləşdirdilər ki, tüfəngləri vaxt itirmədən doldura bilsinlər.

Bütün bu hazırlıqlar bitdikdən sonra, Sayrus Smit həyəcanlı bir səslə:

– Dostlarım! – dedi. – Piratlar Linkoln adasını tutmağa təşəbbüs edərlərsə, siz onu müdafiə etməyə hazırsınız, deyilmi?

– Bəli, Sayrus, – deyər jurnalist hamının əvəzinə cavab verdi. – Biz son damla qanımıza qədər döyüşməyə hazırıq!

Mühəndis hər iki əlini yoldaşlarına uzatdı, onlar həyəcanla onun əlini sıxdılar. Təkcə Ayrton kənarda qaldı. Ola bilsin ki, keçmiş bir pirat kimi, o kolonistlərə qoşulmağa özünü layiq görmürdü.

Sayrus Smit Ayrtonun qolbində nələr əmələ gəldiyini anladı və ona yaxınlaşaraq dedi:

– Ayrton, bəs siz necə, hərəkət etməyə hazırlaşırırsınız?

O:

– Mən öz vəzifəmi ifa edəcəyəm, – deyər cavab verdi.

Ayrton pəncərəyə yaxınlaşaraq, yarpaqlar arasındakı dəlikdən bayıra baxdı.

Axşam saat səkkizin yarısına yaxın idi. Günəş iyirmi dəqiqə qabaq üfüq arxasında batmışdır. Qaranlıq qovuşurdu. Briq isə İttifaq buxtasına yaxınlaşmaqda davam edirdi. O indi sahildən səkkiz milə qədər bir məsafədə idi.

Briq, İttifaq buxtasına girməyə hazırlaşır mı? Birinci sual belə idi. Əgər o buxtaya girərsə, orada lövbər salacaqdı mı? Bu ikinci sual idi. Bəlkə də yalnız sahilləri gözdən keçirmək və adaya adam çıxarmadan uzaqlaşib getmək niyyətindədir? Bütün bu sualların cavabı bir saatdan gec olmayaraq alınmalı idi. Səbir çəyib gözləmək lazımdı.

Sayrus Smit anlayırdı ki, piratların zühur etməsi koloniyanın varlığı üçün çox ciddi bir təhlükə təşkil edir. Ona görə də onu indi, hər şeydən çox piratların sayı və onların silahlarının keyfiyyəti məşğul edirdi, çünki o, kolonistlərin əldə silah öz adalarını müdafiə etməli olacaqlarına demək olar ki, artıq şübhə etməirdi. Lakin bunları bilmək mümkün deyildi.

Gecə oldu. Yeni ayın orağı axşam şəfəqinin son şüaları ilə bir yerdə gözdən itmişdi. Dərin bir zülmət dəniz və adanı bürüdü. Alçaqdan üfüq üzərinə çökmüş qalın buludlar bir dənə də olsun işıq şüası buraxmırdı. Külək tamamilə kəsilmişdi. Ağaclarda bir yarpaq belə olsun tərpənmirdi. Gəmi indi artıq görünmürdü, – o, işıqlarını söndürüb hərəkət edirdi. Hətta onun adaya yaxınlaşdığı və ya uzaqlaşdığı belə məlum deyildi.

Penqrof:

– Kim bilir, – dedi, – bəlkə sabah səhər bu məlun gəminin izindən əsər-olamət belə qalmayacaqdır?..

Sanki dənizçinin sözlərinə cavab olaraq dənizdə parlaq bir alov alışdı və o dəqiqə top atəşinin səsi Qrant saraya qədər yetişdi. Deməli, gəmi yaxınlaşır və topla silahlanmışdır!

Alovun alışması ilə top atəşi səsinin sahilə yetişməsi arasında altı saniyə keçdi. Deməli, gəmi sahildən bir tam dördəbir mil qədər bir məsafədə idi.

Bu, anda, açılan zəncirin cingiltisi və suya düşən ağır bir şeyin səsi eşidildi.

Briq Qranit sarayın qarşısında lövbər atdı!

İkinci fəsil

Horbi məşvərət. Qabaqcadan duymaq. Ayrtonun təklifi. Ayrton və Penqrof Qurtuluş adasında. Norfolk katorqaçıları. Onların planı. Ayrtonun qəhrəmanlığı. Əlliye qarşı altı nəfər.

Piratların niyyəti tamamilə aydındı. Onlar sahilə o qədər yaxın bir yerdə lövbər atmışdılar ki, səhəri sahilə adam çıxaracaqlarına heç bir şübhə qalmırdı.

Kolonistlər döyüşə hazırdılar, lakin ehtiyatlı olmağı da yaddan çıxarmırdılar. Onlar buna ümid bağlaya bilərdilər ki, əgər piratlar yalnız sahilləri tədqiq etməklə kifayətlənərək adanın içərilərinə soxulmasalar, onların adada olduqlarını ağillara gətirə bilməzlər. Doğrudan da, piratların şirin su ehtiyatlarını doldurmaq üçün adanın yaxınında dayandıqlarını və bu suyu Razılıq çayının ağzında taparaq, onun axını ilə yuxarı qalxmayacaqlarını və çayın döngələri arasında görünməz olan körpünü görməyəcəklərini güman etmək, tamamilə mümkün bir şeydi.

Lakin qara bayraq qaldırmaq onların nəyinə lazımdı? Top atmaq nə üçündü? Bu yalnız bir şıltaqlıq idimi; yoxsa, adaya sahibolmanın başlanğıcını işarə edən dəbdəbənin bir hissəsi idimi?

Kolonistlər indi bilirdilər ki, piratların gəmidə topları vardır. Onlar briqin toplarına qarşı nə çıxara bilərdilər? Yalnız tüfənglərini...

Sayrus Smit:

– Hər nə olursa olsun, – dedi, – Qranit sarayda biz piratlar üçün tamamilə əl çatmaz bir yerdəyik. Onlar köhnə su yolu dəliyi haq-

qında heç bir şey bilməzlər, bu dəliyin olub-olmadığını bilmədən isə, oranı sıx pöhrəlik altında tapmaq mümkün deyildir.

– Yaxşı, Qranit sarayın təhlükəsi yoxdur, – deyə Penqrof səsləndi, – lakin bizim əkinlərimiz, toyuq hinimiz, koral necə olsun? Axı onlar bir neçə saatda nə varsa hamısını məhv edə bilərlər.

Mühəndis:

– Hamısını, – deyə sakitcə təsdiq etdi, – və biz heç bir şeylə onlara mane ola bilmərik.

Gedeon Spilet:

– Bütün məsələ – onların neçə nəfər olmasındadır? – deyə qeyd etdi. – Onlar on iki nəfərsə, biz birtəhər öhdələrimdən gələ bilərik, yox əgər qırx-əlli nəfər adamdırsa, yaxud daha çoxsa...

Bu zaman Ayrton mühəndisə yaxınlaşaraq:

– Mister Smit, mənim sizdən bir xahişim vardır, – dedi.

– Nə xahiş, dostum?

– İcazə verin üzüb briqin yanına gedim və onun komandasının sayını öyrənəm.

Mühəndis:

– Lakin, Ayrton bu, həyatı təhlükəyə atmaqdır – deyə tərəddüddə bir şəkildə cavab verdi.

– Nə olsun ki, mister Smit?

– Bu sadəcə vəzifəni ifa etməkdən, qat-qat böyük bir şeydir.

– Elə mən də borclu olduğumdan, daha çoxunu etmək istəyirəm.

Gedeon Spilet:

– Siz briqin yanına qayıqla getmək istəyirsiniz? – deyə soruşdu.

– Yox, mister Spilet, mən özüm üzə-üzə getmək istəyirəm.

Qayıq üzgüçü kimi görünmədən və səs salmadan yaxınlaşa bilməz.

– Bilirsinizmi ki, briq sahildən bir tam dördəbir mil qədər bir məsafədə lövbər atmışdır? – deyə Herbert soruşdu.

Ayrton:

– Mən yaxşı üzürəm, – deyə cavab verdi.

Mühəndis:

– Təkrar edirəm, bu həyatı təhlükəyə atmaqdır? – dedi.

Ayrton:

– Bunun əhəmiyyəti yoxdur, – cavabını verdi, – Mister Smit mən sizin icazə vermənizi bir mərhəmət kimi rica edirəm. Bəlkə bu özümün özümə qarşı olan hörmətimi mənə qaytara!

Mühəndis icazə verməzsə, bununla, yenidən namuslu insan olmuş keçmiş katorqaçını ümitsizliyə salacağını hiss edərək:

– Mən razıyam, Ayrton, – deyə cavab verdi.

Penqrof:

– Mən sizi ötürəcəyəm, – dedi.

– Siz mənə etimad etmirsinizmi? – deyə cold Ayrton soruşdu və daha yüngül bir səslə əlavə etdi: – Heyhat mən buna layiqəm!..

– Yox, yox, Ayrton! – deyə Sayrus qışqırdı. – Siz Penqrofun sözlərini yanlış yozdunuz. Bizim hamımız kimi o da sizə inanır!

– Ayrton, mən sizi yalnız Qurtuluş adasına qədər ötürmək istəyirdim, axı bu yaramazlardan biri oraya çıxmış ola bilər; belə bir halda isə onun haray qaldırmasına imkan verməmək üçün dörd əl, iki əldən yaxşıdır. Sonra siz üzüb briqə çatana qədər mən adacıqda sizi gözlərəm.

Ayrton bu izahatı dinləyərək sakit oldu və səfərə hazırlaşmağa başladı. Gecə çox qaranlıq olduğu üçün ona bu cəsarətli planını yerinə yetirmək mümkün idi. Üzüb gəmiyə çataraq, o yavaşca yuxarıya, göyortoyə dırmaşmalı idi, orada isə gəmidəkilərin tərkibini və sayını bilmək çətin deyildi, bəlkə də quldurların niyyətini də bilmək mümkün olacaqdı.

Bütün kolonistlər Ayrton ilə Penqrofu sahilə qədər ötürdülər. Orada Ayrton soyunub, soyuqdan az əziyyət çəkmək üçün bədəninə piy sürtdü, çünki suyun temperaturu hələ də aşağı dərəcədə idi, o isə bir neçə saat dənizdə qalmağı nəzərdə tuturdu.

Bu vaxtı Penqrof ilə Nab, Razılıq çayının axını boyu, yuxarıda, bir neçə yüz addımlıq məsafədə bağlı olan qayığı gətirmək üçün getdilər. Onlar qayıdanda, Ayrton artıq hazır idi. Herbert yaqar dərisini onun çiyinə saldı, sonra bütün kolonistlər onun əlini sıxdılar; o, Penqrofla bərabər qayığa mindi.

Tezliklə onlar qaranlıqda gözdən itdilər. Gecə saat on birin yarısı idi.

Kolonistlər Buxarıda oturub Ayrtonun qayıtmasını gözləməyi qəet etdilər.

Bir neçə kürək hərəkətilə Penqrof qayığı ensiz boğazdan keçirdi və adacığın sahilinə yan aldı. Orada piratların ola bilmələrini nəzərə alaraq, çox böyük bir ehtiyatla sahilə çıxdılar. Lakin tezliklə onlar adacığın tamamilə boş olduğuna inandılar.

Bundan sonra Penqrof tərəfindən ötürülən Ayrton sürətli addımlarla adacığın qarşı sahilinə doğru yönəldi, yeridikcə yatan dəniz quşlarını hürküdüdü. Sahilə yetişərək, o tərəddüd etmədən, suya atıldı və indi bir neçə fənərlə işıqlanan briqə doğru üzünəyə başladı.

Penqrof bir qaya parçası üzərində oturub yoldaşını gözləmək üçün sahilə qaldı.

Ayrton azacıq burnunu sudan çıxarıb, tamamilə səssiz üzürdü. Onun nəzərləri, suyun hamar səthinə sarı parıltılar səpən bir neçə fənərlə zəif surətdə işıqlanmış briqin tutqun gövdəsinə zillənmişdi. Ayrton nə briqdə, nə də içərisində naqqa balıqları olan bu sulardakı təhlükələri düşünürdü, – yalnız öhdəsinə götürdüyü vəzifəni yerinə yetirməyə can atırdı. Çəkilmə onun irəliləməsini sürətləndirirdi, o cold bir hərəkətlə sahilədən uzaqlaşdı.

Yarım saatdan sonra bir, kimsəyə görünmədən Ayrton üzüb briqə yetişdi və lövbərin zəncirindən yapışdı. Bir az dincini aldıqdan sonra o həmin bu zəncir ilə lap gəminin burnuna qədər dırmaşdı. Oraya, qurumaq üçün bir neçə cüt dənizçi şalvarı asmışdılar. Bu şalvarlardan birisini geyib rahatca oturdu və danışıklara qulaq asmağa başladı.

Briqdə hələ yatmamışdılar. Əksinə, gəmidəkilər laqqırtı vurur, gülüşür, oxuyurdular. Ayrtonun qulağına ayrı-ayrı cümlələr çatırdı:

– Bu briq, uğurlu bir qənimətdir!

Bizim “Sürətli” yaman gedəndir. Əbəs yerə o belə adlanmır!

– Bütün Norfolk flotu onun dalınca düşüb qova bilər. Amma şeytan özü də ona çata bilməz!

– Bizim kapitana eşq olsun!

– Bob Harviyə eşq olsun!

Bu adı eşidərkən, Ayrtonun nə hallar keçirdiyini təsəvvür etmək mümkündür. Bob Harvi onun Avstraliya qaçaq dəstəsindəki köhnə bir yoldaşı idi; bu hər cür cinayətə istedadı olan cəsur və təcrübəli bir dənizçi idi.

Sonrakı danışıklardan Ayrton anladı ki, Bob Harvi bu briqi Norfolk yaxınlığında əlinə keçirmişdir. Gəmi, Sandviç adalarından birisi üçün təyin edilmiş silah, hərbi təvəzzüat və alətlərlə yüklənmiş imiş. Bütün dəstəni briqə yığaraq o okeanda gəmiləri soya-soya dolaşmağa başlamışdı, o Malay piratlarının ən qudurğanlarından da amansızdı.

Boq Harvi Ayrtonu sorğu-sual edir

Piratlar öz qəhrəmanlıqları ilə lovğalanaraq qışqıra-qışqıra danışır, səsdə bir-birini ötməyə çalışırdılar. Hamısı kefli idi. Bəziləri isə tamamilə kefli idi. Ayrton onların danışığılarından bu şeyləri öyrəndi.

“Sürətli”nin indiki komandası ancaq ingilislərdən ibarət olaraq hamısı Norfolk katorqasından qaçmış adamlardı.

Norfolk dedikdə nə təsəvvür olunur?

Avstraliyadan şərqə doğru $29^{\circ}2'$ cənub enində və $165^{\circ}42'$ şərq uzunluqda, dairəsi ancaq altı mil qədər olan balaca bir ada vardır. Bu adacıq dəniz səthindən min yüz fut qədər yüksələn Pitt dağı ilə bitir. Bu, İngiltərəyə məxsus olan və ön islahedilməz canilər üçün katorqa yerinə çevrilmiş Norfolk adasıdır. Burada onlar beş yüz nəfər olub tamamilə ciddi bir intizama tabedirlər. Bu intizamın azacıq pozulması ən ağır cəzalarla nəticələnir. Yüz əlli əsgər və əlli nəfər xidmətçi hobsxananı mühafizə və idarə edir.

Adada bir vali vardır. Norfolk katorqaçılarından daha artıq qəddar bir rəzillər yığını təsəvvür etmək mümkün deyildir. Bəzən – hərçənd belə təsadüflər çox az olur, – son dərəcə diqqətli nəzarətə baxmayaraq, ayrı-ayrı katorqaçılar əllərinə bir gəmi keçirərək adadan qaçmağa müvəffəq olurlar. Bu qaçaq katorqaçılar, Polineziya adalarının piratları olurlar.

Bob Harvi ilə onun yol yoldaşları da belə hərəkət etmişdilər. Öz vaxtında Ayrton da belə hərəkət etmək istəmişdi. Bob Harvi Norfolk adası qarşısında lövbər atmış “Sürətli”ni əlinə keçirərək, bütün gəmi əhlini qırmışdı və tam bir il idi ki, pirat gəmisi olmuş briq Ayrtonun köhnə tanış, ömürlük katorqaçı Bob Harvinin komandası altında Sakit okeanda dolaşırdı.

Piratların çoxu gəminin arxa hissəsində, dal göyortədə oturmuşdu; lakin bir parası da gəminin burun tərəfində, göyörtədə uzanıb bərkəndən söhbət edirdilər.

Ayrton öyrəndi ki, “Sürətli” tamamilə təsadüfən Linkoln adasının üstünə çıxmışdı. Bob Harvi bu adanın varlığı haqqında heç bir şey bilmirdi, lakin keçdiyi yolda xəritəyə salınmamış torpağa rast gələrək, Sayrus Smitin sezdiyi kimi, buranı yoxlamağı və əgər münasib olarsa, öz briqi üçün əsas əməliyyat bazası etməyi qərara almışdı.

Qara bayraq və top atəşinə gəlincə, bu bayrağın cnməsinə və qalxmasını top atəşləri ilə salamlayan hərbi gomilərin adətlərini təqəlid etmək istəyən piratların lovğalıqlarından başqa şey deyildi.

Bu qayda ilə koloniyayı qorxunc bir təhlükə təhdid edirdi. Təbiidir ki, ada olverişli limanı, şirin suyu, çoxlu ov heyvanları və hər bir cür bitkisi və olçatmaz bir sığınacaq yeri olan Qranit sarayı ilə piratlara həqiqi bir xəzinə kimi görünməli idi. Oranın hətta xəritəyə salınmaması böyük bir üstünlük təşkil edirdi: məhz onun məlum olmamasına görə ada xüsusilə etibarlı bir sığınacaq yerinə döndürdü.

Əlbəttə ki, belə bir şəraitdə Bob Harvi və onun yoldaşlarının kolonistlərə aman verəcəklərini düşünmək belə lazım gəlmirdi. Əksinə, piratlar ilk növbədə onları, son nəfərinə qədər qırmağa çalışacaqdılar. Kolonistlərin hətta qaçmağa, adada bir yerdə gizlənməyə belə imkanları qalmayacaqdı, çünki ada balaca idi, kolonistlər hər harada gizlənsələr belə, piratlar gec-tez onları tapacaqdılar.

Ona görə də, yalnız bir çıxış yolu qalırdı: vuruşmaq lazımdı, nə rəhmə, nə mərhəmətə layiq olmayan bu rəzillərin son nəfəri məhv oluncaya qədər vuruşmaq lazımdı və bu mübarizədə hər bir vasitə yaxşı idi.

Ayrton belə düşünürdü və o, Sayrus Smitin də rəyinin belə olacağına şübhə etmirdi.

Lakin kolonistlərin mübarizə etmək və qalib gəlməyə imkanları varmı? Bu briqin silah qüvvəsindən və onun komandasının tərkibindən asılı idi.

Ayrton necə olursa olsun, bütün bunları öyrənib bilməyi qət etdi. Təxminən bir saatdan sonra səslər kəsilməyə başladı, piratların çoxu sərxoş olub yuxuladı. Ayrton gəminin burnunda fənərlər sönməyə kimi tamamilə qaranlığa batan "Sürotli"nin göyertəsinə enməyi qət etdi.

Göyertəyə sərilmiş yuxulu gövdələr arasından sivişərək, Ayrton briqin ətrafını fırlandı və onun səkkiz-on funtluq mərmii atan dörd dənə top ilə silahlandığını təyin etdi. Bunlar qorxunc dağıdıcı silahlar idi.

Göyertədə ona qədər adam sərilmişdi. Lakin gəminin içində də az adam olmadığını güman etməli idi. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Ayrton piratların öz aralarındakı söhbətlərindən guya briqdə onların əlli nəfər olduqlarını başa düşən kimi olmuşdu. Bu, Linkoln adasının altı nəfər kolonisti üçün çox idi! Lakin indi Ayrton kolonistlərin üstünə heç olmasa, birdən-birə hücum edilməyəcəyinə sevinə bilirdi: öz düşmənlərinin sayca çox üstün olduqlarını bilərək, onlar müvafiq surətdə mübarizəyə hazırlaşmağa bilirdilər.

Artıq Ayrtonun briqdə bir işi qalmırdı, o, kəşfiyyatın nəticələrini tez Sayrus Smitə yetirmək üçün geri qayıtmağı qət etdi. Lakin bu anda özü dedi ki, vəzifənin ondan tələb etdiyindən də artıq iş görmək istəyən keçmiş piratın başına cürətli bir fikir gəldi. Bu fikri ifadə etmək – öz həyatından keçərək, ada və kolonistləri qurtarmaq deməkdi. Kolonistlər, əlbəttə, topla silahlanmış əlli nəfər düşmənin öhdəsindən gələ bilməyəcəkdilər. Piratlar Qranit sarayını ya hücumla ələ keçirəcəkdilər, yaxud da onu mühasirəyə alaraq müdafiəçilərini acından təslim olmağa məcbur edəcəkdilər. Ayrton, onu boladan qurtaran adamların rəhimsizliklə öldürüləcəklərini, əməklərinin səmərələri məhv ediləcəyini və o özünü yənidən cəmiyyətin namuslu bir üzvü hesab etdiyi adanın bir quldurluq yuvasına çevriləcəyini xəyalında canlandırırdı...

O öz-özünə deyirdi ki, əslində bütün bu bələlərin müqəssiri o, Ayrton özü olacaqdı, çünki Bob Harvi onun planını yalnız həyata keçirmişdir. İfadəedilməz bir dəhşət onu bürüdü, bununla bərabər – briqi və onda olanların hamısını partlatmaq üçün qüvvətli bir arzu duydu. Bu halda Ayrton özü də məhv olmalı idi, lakin əvəzində o öz vəzifəsini ifadə etmiş olacaqdı!

O tərəddüd etmirdi. Bütün gəmilərin arxa tərəfində yerləşən cəbbəxanasına soxulmaq bir dəqiqəlik işdi. Piratçılıqla məşğul olan bir gəmidə barıt bol olmalı idi; bir qığılcım da onun partlaması üçün kifayət idi.

Ayrton yuxulu vücutlar arasından sivişib keçərək aşağı göyertəyə soxuldu. Dorağacının ayaqlığına bənd olmuş fənər içərisində donuq bir surətdə işıqlandırıldı. Onun altında isə tüfəng, tapança və başqa silahlar hamısı bir yerə tökülmüşdü.

Ayrton tapançalardan birini götürdü və dolu olduğuna əmin oldu. Partlayışı əmələ gətirmək üçün bu bəs idi. O barıt anbarını axtara-axtara gizlin bir surətdə geriye, gəminin arxa tərəfinə getdi.

Qaranlıqda, ora-bura sərilmiş gövdələr arasında yüyürmək asan iş deyildi. Bir neçə dəfə Ayrton yuxulu adamlara ilişdi və nəfəsini çəkərək keflilərin yuxulu-yuxulu ona lənət yağdırdıqlarına qulaq asdı. Lakin nəhayət o, – salamat bir halda cəbbəxananın qapısına yetişdi.

Qapı möhkəm asma bir qıfilla bağlı idi. Ayrton onu sındırmalı oldu. Bu işi səs salmadan görmək lazım gəldiyi üçün, iş daha çətin idi. Lakin qıfıl Ayrtonun qüvvətli əllərinə çox da müqavimət göstərə bilmədi, barıt anbarlarının qapısı açıldı.

Elə bu zaman Ayrtonun çiyindən ağır bir əl yapışdı. Qəflətən qaranlıqdan sıyrılıb çıxan uca boylu bir adam amirana bir səsle:

– Sən burada nə edirsən? – deyə soruşdu. Sonra o cib fənerini Ayrtonun üzünə yaxınlaşdırdı.

Ayrton geri sıçradı. O qarşısındakı köhnə tanış Bob Harvini tanıdı. Bob Harviy isə saqqal basmış Ayrtonu tanıya bilməzdi. Bundan başqa, o, Ayrtonu çoxdan ölmüş zənn edirdi.

O, Ayrtonun şalvarının qayışından tutaraq yenidən:

– Sən burada nə edirsən? – deyə soruşdu.

Ayrton bir söz deməyərək, piratların sərkərdəsini itələdi və barıt anbarına atılmaq istədi: barıt çəlləyinə bir güllə vursa, hər şey bitib gedəcəkdə!

– Uşaqlar, bura gəlin! – deyə Bob Harvi bağırdı.

Onun bağirtısına oyanmış iki-üç pirat, dərhal ayağa sıçradı və Ayrtonun üstünə atılıb onu yerə yıxmaq istədi. Ayrton hücum edənləri kənara itələyərək, tapançadan iki dəfə atəş açdı. Piratların ikisi yığıldı, lakin bu zaman üçüncüsü Ayrtonun çiyini bıçaqla yaraladı.

Ayrton planının pozulduğunu anladı: Bob Harvi kürəyilə barıt anbarının qapısına söykəndi. Bütün briqədə isə güllə səsində oyanmış piratların səsi eşidilirdi. Ayrton, piratlarla olacaq mübarizədə kolonistlərə yardım etmək üçün, özünü qorumaq idi. O qaçmağa qərar verdi.

Lakin qaçmağa hələ imkan varmı? Bu, şübhəli idi. Onun tapançasında hələ dörd güllə qalırdı. O yenə də dalbadal iki dəfə, atəş açdı. Bob Harviyə atılmış birinci güllə hədəfə dəymədi. Yaxud onu yüngülcə yaraladı, ikinci güllə isə piratların birinə dəyərək o saat yerə sərdi. Öz düşmənlərinin bir dəqiqəlik çaş qaldıqlarından istifadə edərək, Ayrton yuxarı göyertəyə çıxan pilləkənə cumdu. Fənerin yanından keçərkən Ayrton onu da sındırdı və göyertəyə tam bir qaranlıq çökdü. Lakin bu zaman gəmi əhlindən iki nəfəri ensiz pilləkənlərlə aşağı endilər. Beşinci güllə ilə Ayrton qabaqda-kını öldürdü, qorxmuş daldakı nəfər isə tələsik geri sıçrayaraq yolu açıq buraxdı. İki sıçrayışla Ayrton göyertəyə atıldı və üç saniyə sonra son gülləsini də onu tutmaq istəyən piratın başına çaxaraq, sürəhni atladı, suya atıldı.

O suda beş dəfə əl-qol atmamışdı ki, güllələr dolu kimi ətrafına yağmağa başladı.

Adacıqda oturub Ayrtonu gözləyən Penqrof ilə Buxarıda olan başqa kolonistlər briqdəki bu gecə atışmasının gurultusunu eşidərkən, nə qədər həyəcana düşməli idilər! Onlar silahlarını doldurdular və hər bir hücumu dəf etmək üçün hazır dayandılar.

Onlar piratların Ayrtonu görüb onun işini bitirdiklərinə və indi qaranlıqdan istifadə edərək sahilə çıxmağa təşəbbüs edəceklərinə şübhə etmirdilər.

Yarım saat gərgin intizarla keçdi. Güllə səsləri kəsildi, lakin nə Penqrof, nə də Ayrton qayıtmırdılar. Yoxsa Qurtuluş adasını piratlar ələ keçirmişdi? İndi ki Ayrton məhv olmuşdu, heç olmasa Penqrofun imdadına yetişmək üçün oraya getmək lazım gəlmirdimi? Lakin adacığa necə keçməli? Ayaqla keçmək mümkün deyildi, – çünki qabarma saatları idi, qayıq da yoxdu... Sayrus Smitin və onun yoldaşlarının nə cür qorxunc dəqiqələr keçirdiklərini təsəvvür etmək mümkündür.

Nəhayət, gecəyarısına yaxın, içində iki adam olan bir qayıq sahilə yaxınlaşdı. Kolonistlər çiyindən yüngül yaralanmış Ayrtonu, sağ və salamat Penqrofu geniş açılmış ağuşları ilə qarşıladılar.

Onlar Buxariya getdilər, orada Ayrton briqdə baş verən hadisələrin hamısını onlara nağıl etdi, o gəmini partlatmaq üçün etdiyi müvəffəqiyyətsiz təşəbbüsünü də gizləməyib onlara söylədi.

Ayrton əmələ gəlmiş vəziyyətin nə qədər qorxulu olduğunu kolonistlərdən gizləmədi. Piratlar indi xəbərdar edilmişdilər. Onlar artıq, bildirdilər ki, Linkoln adasında yaşayış var və artıq yaxşı silahlanmış böyük dəstələrlə adaya çıxacaqdılar. Kolonistlər onların əlinə keçsəydilər, rəhm gözləmək lazım gəlmirdi.

Hamısı bir-birinə aman vermədən Ayrtona təşəkkür edir və onun əlini sıxırdılar.

Mühəndis:

– Qranit sarayına qayıtmaq lazımdır, – dedi.

Penqrof:

– Mister Smit, sizin fikrinizcə, biz bu işdən qurtarmağa ümid edə bilərikmi? – deyə soruşdu.

– Bəli, Penqrof!

– Əlli nəfərə qarşı altı!..

– Zərər yoxdur! Ağıl üstünlüyü də biz tərəfdədir.

Üçüncü fəsil

Duman qalxır. Mühəndisin niyyəti. Üç gözətçi post. Ayrton ilə Penqrof. Birinci qayıq. İki başqası. Qurtuluş adacığında. Altı nəfər pirat sahilə çıxdı. Briq lövbər qaldırır. "Sürətli"nin mərmiləri. Ümitsiz vəziyyət. Gözlənilməyən nəticə.

Gecə sakit keçdi. Kolonistlər bütün gecəni qarovul çəkdi, lakin piratlar, görünür, bu gecə sahilə çıxmaq fikrində deyildilər. Ayrtona atılan güllələrin gurultusu kəsildikdən sonra artıq heç bir səs briqin itti faq buxtası sularında olduğunu bildirmirdi. Hətta piratların naməlum rəqibdən qorxduqları və adanı mübarizəsiz tərk edərək lövbər qaldırdıqları fikri ilə təsəlli tapmaq olardı.

Lakin bu yalnız bir xəyal idi, dan yeri sökülərkən kolonistlər duman içində dolğun bir ləkə müşahidə etdilər.

Bu, "Sürətli" idi.

Mühəndis:

– Dostlarım, – dedi, – səhər dumanı dağılmamış biz çox iş görməyə müvəffəq olmalıyıq. Duman bizi piratların nəzərindən gizlədir və onların diqqətini cəlb etmədən işlərimizi görməyə imkan verir. Bizi hər şeydən əvvəl piratlara, adada çox adam olduğunu və buna görə də ciddi müqavimətə rast gələcəklərini təlqin etmək, onları buna inandırmaq lazımdır. Ona görə mən üç qrupa bölünməyi təklif edirəm. Birinci qrup Buxarını tutacaq, ikincisi Razılıq çayının ağzında yerləşəcək, üçüncü qrupa gəlincə, mənim zənnimcə, o, piratların hər bir təşəbbüsünə mane olmaq, heç olmasa onları gecikdirmək üçün Qurtuluş adasında yerləşməlidir. Bizim dörd tüfəng, iki karabinimiz vardır. Bu qayda ilə hamı silah alacaqdır. Barıt və güllə kifayət qədər varımızdır, ona görə atəş açmağa heyifiniz gəlməsin. Briqin nə gülləsi, nə də mərmisi bizim üçün təhlükəli deyildir; onlar bu qayaları dəlib keçə bilməz və biz Qranit sarayın pəncərələrindən atəş açmayacağımıza görə, piratlar qranitdəki dəliklərə atılan top mərmilərinin bizi nə qədər sonsuz dərəcədə zərər yetirə biləcəyini heç xəyallarına belə gətirməyəcəklər. Bizim üçün yalnız əlbəyaxa vuruşmaq təhlükəlidir; çünki piratlar bizdən on dəfə artıqdırlar. Ona görə də bizim taktikamız, hər bir yolla onların cidd-cəhdlərinə mane olmaqdan ibarətdir; lakin biz sığındığımız yerdən kənara çıxmamalıyıq. Deməli belə,

mən bitirirəm: gülləyə və barıta heyifiniz gəlməsin! Tez-tez və sərrast atmalı! Hər birimizin payına səkkiz, on nəfər düşmən düşür və hər birimiz bu miqdarda pirat öldürməliyik. O zaman qalibiyyət bizim tərəfdə olacaqdır!

Sayrus Smit vəziyyəti doğru təsvir edirdi. O, tamamilə sakit bir halda danışdı. Elə bil ki, söhbət şübhəli bir nəticə verəcək döyüş haqqında deyil, ən adi bir iş haqqında gedirdi.

Kolonistlər heç bir etiraz etmədən, mühəndisin planını bəyəndilər.

İndi duman dağılmamış tələsik hər kəs öz postunu tutmalı idi.

Nab ilə Penqrof Qranit saraydan hərbi ləvazimat ehtiyatını gətirdilər. Koloniyanın yaxşı atıcıları olan Gedeon Spilet ilə Ayrton bir milə qədər vuran karabinləri aldılar. Digər kolonistlər də hərəsi bir tüfəng götürdü.

Postlar da bu cür bölündü:

Sayrus Smit ilə Herbert Buxarıda gizlənməli idilər, oradan Qranit sarayın otəklərindəki sahilin böyük bir hissəsini atəşə tutmaq mümkündür.

Gedeon ilə Nab Razılıq çayının ağzındakı qayalıqlar arasında gizlənməli idilər; çayın sol sahilinə adam çıxma bilməsini çətinləşdirmək üçün çay üzərindəki bütün körpülər qaldırılmışdı.

Ayrton ilə Penqrof qayığı suya salaraq Qurtuluş adasındakı postlarını tutmağa hazırlaşdılar.

Sahillərin, dörd müxtəlif nöqtəsindən açılan atəşlər, hücum edənlərə, adada çox miqdarda adam olduğunu və onun yaxşı müharizə edildiyini təlqin etməli idi.

Əgər atəşə tutulduqlarına baxmayaraq, piratlar adacığın sahilinə çıxsa idilər, o zaman Ayrton ilə Penqrof tez qayığa minib kolonistlərə qoşulmalı idilər və əgər briqdən gələn qayıq Qurtuluş adacığını, Linkoln adasının sahillərindən ayıran boğaza soxularısa, onda yenə də onlar, digər kolonistlərdən ayrı düşməmək üçün, eyni yolda hərəkət etməli idilər.

Öz postuna getməzdən əvvəl kolonistlər son dəfə olaraq bir-birinin əllərini sıxdılar. Penqrof doğma bir oğul qədər sevdiyi Herbertdən ayrılarkən öz həyəcanını gizlətmək üçün, bütün qüvvəsini sərf etməli oldu. Sonra hamısı ayrıldılar.

Sayrus Smit ilə Herbert birinci olaraq öz postlarını tutdular. İki-üç dəqiqədən sonra Gedeon Spilet ilə Nab da qayalar arasında

gizləndilər; beş dəqiqə sonra isə kanalı sağ-salamat keçən Penqrof ilə Ayrton Qurtuluş adasına çıxdılar və onun şərq sahilindəki qayaların çıxıntıları arxasında onlara göstərilmiş yeri tutdular.

Duman hələ o qədər qalın idi ki, onları heç kəs görmədi, hətta onlar özləri belə yolu güclə tapdılar.

Səhər saat yeddinin yarısı idi.

Tezliklə dumanın yuxarı qatları dağıldı. Bir neçə dəqiqə içində hələ böyük duman parçaları su üzərilə süzürdü, sonra külək qalxaraq dumanı tamamilə dağıtdı.

“Sürətli” büsbütün göründü. O iki lövbərdə dayanıb burnu ilə şimala, sağ yan ilə isə adaya baxırdı. Sayrus Smit dediyi kimi, briq adadan bir tam dördəbir milə qədər bir məsafədə dayanmışdı.

Mənhus qara bayraq arxa tərəfində bayraq ağacında yellənirdi.

Mühəndis durbin ilə briqin sağ yanındakı topların adaya doğru yönəlmiş olduqlarını gördü. Görünür toplar, birinci əmr verilən kimi atəş açmağa hazır idilər.

“Sürətli”nin göyörtəsində otuz nəfərə qədər pirat vardı. Onlardan bəziləri avara-avara o yan-bu yana gəzişirdilər. Bir qismi isə bağ üzərində oturmuşdu. İki nəfəri dorağacına dırmanaraq, müşahidə durbini ilə, diqqətlə adaya baxırdılar.

Görünür Bob Harvi ilə onun dəstəsi keçən gecəki hadisədən şaşmışdılar. Barıt anbarını partlatmağa təşəbbüs edib onlara altı dəfə atəş açan, yoldaşlarından birisini öldürərək, ikisini ağır yaralayan bu yarımçıpaq adam, canını xilas edə bilmişdimi? O haradan çıxmışdı? Nə üçün briqin içinə soxulmuşdu? Doğrudanmı o, Bob Harvi güman etdiyi kimi briqi partlatmaq istəyirdi? Bütün bu suallar cavabsız qalırdı. Lakin bunun əvəzində indi piratlarda şübhə qalmamışdı ki, sahilləri yanında lövbər atdıqları naməlum adada yaşayanlar vardır, onun sakinləri müdafiəyə hazırlaşsınlar. Digər tərəfdən onlar nə qədər diqqətlə baxırdıqlarsa da, lakin sahilə heç kəsi görə bilmirdilər. Ada tamamilə boş görünürdü – hətta heç bir yerdə tikinti belə görünmürdü. Bəlkə adanın sakinləri onun içərilərinə çəkilmişdilər!

Güman etmək lazımdır ki, piratların quldurbaşısı, bütün bu sualları özünə vermiş və bunlara cavab tapmayaraq ciddi surətdə ehtiyatlı olmağı qəti etmişdi.

Saat yarım ərzində briqdə, heç bir hazırlıq müşahidə etmək mümkün deyildi. Bob Harvinin tərəddüd etdiyi aydın idi. Qayalıq-

lar arasında gizlənmiş kolonistləri ən yaxşı durbin ilə belə görmək mümkün deyildi. Əlbəttə, onun ağlına belə gəlməzdi ki, yaşıl budaqlar arxasında, sahilin səksən fut hündürlüyündə böyük, hamar Qranit divar arxasında yaşayış məskəni vardır. Adanın briqdən görünən hissəsi Caynaq burnundan – Şimal çənəsi burnuna qədər adada adam olduğunu heç bir şeylə bildirmirdi.

Bununla belə səhər saat səkkizdə “Sürətli”nin göyörtəsində nə isə bir hərəkət başlandı. Bloklar cırıldı, suya bir qayıq salındı. Qayığa yeddi tufəngli adam oturdu. Onlardan biri sükan arxasına keçdi, dördü kürəklərə yapışdı, iki nəfər isə tufənglərini hazır tutaraq qayığın burnunda oturdular. Yəqin ki, bu yalnız kəşfiyyatçılar idi, quruya çıxacaq desant deyildi, çünki belə olsa onların sayı çox olardı.

Piratlar dorağacına dırmaşaraq yəqin ki, Qurtuluş adacığı arxasındakı yeni yarım milə qədər olan boğazı gözdən keçirirdilər. Buna baxmayaraq lap əvvəldən, qayığın boğazın içərilərinə girməyə hazırlaşmadığı və ehtiyatla əvvəlcə adacığı gözdən keçirməyi nəzərdə tutduğu görünürdü.

Qayaların arxasında gizlənmiş Penqrof ilə Ayrton qayığın güllə tuta biləcək bir məsafəyə yetişməsinə gözləyərək pusurdular.

Piratların qayığı çox böyük bir ehtiyatla sahilə yaxınlaşırdı. Kürəklər böyük fasilələrlə suya endirilirdi. Burunda oturmuş piratlardan birinin hey lot ilə dərinliyi ölçərək, Razılıq çayının ağzında farvater¹ axtardığı görünürdü. Aşkar idi ki, Bob Harvi briqi mümkün qədər sahilə yaxın çəkmək istəyirdi. Dərindən dırmaşmış otuz nəfərə qədər pirat nəzərlərlə yoldaşlarının dalınca baxırdılar.

Qayıq sahilə iki kabeltov məsafədə dayandı. Sükançı ayağa qalxaraq sahilə gözdən keçirdi, o, yan almaq üçün təhlükəsiz bir yer axtarırdı.

Bu anda iki güllə atıldı və sahil qayaları üzərindən yüngül bir tüstü qalxdı. Sükançı və farvaterin dərinliyini ölçən pirat, eyni zamanda qayığın dibinə yıxıldılar. Ayrton ilə Penqrofun güllələri onları o dəqiqə yerə sərmışdi.

Qayıqdan qəzəbli söyüş səsləri qopdu, qayıq isə o dəqiqə yenə də yola düzəldi. Öldürülmüş sükançının yerinə kürək çəkənlərdən birisi oturdu.

¹ Dənizdə gəmi keçə bilən yer

Demək olar ki, həmin dəqiqə daha gürültüfö olan cavab atəşö gurladı, briqin göyertəsindən bir tüstü sütunu qalxdı, altında Ayrton gizləndiyi qayanın başına bir mərmə çarpdı. Bununla belə nişançıya bir zərər toxunmadı.

Lakin, gözlənildiyə kimi, briqə qayıtmaq əvəzinə qayıq sürətlə adacığın sahil boyu ilə üzərək cənubdan onu hərənib keçməyə can atırdı. Piratlar var qüvvələrilə kürək çəkərək, tezliklə güllə məsafəsindən uzaqlaşmağa səy edirdilər.

Onların niyyətləri aydındı – onlar adadakı nişançıları, nə qədər olursa olsun, hər iki tərəfdən – həm qayıqdan, həm də briqdən, atəş arasına almaq üçün boğaza girməyə çalışırdılar.

Sonrakı on beş dəqiqə ərzində qayıq maneəsiz olaraq, tam bir sükut içində sahil boyu ilə hərəkət etdi.

Penqrof ilə Ayrton, onları adadan ayrı salmağa səy edən piratların manevrlərini çox yaxşı anlayırdılar, lakin buna baxmayaraq onlar özlərini göstərmək və gəmi toplarının atəşinə tutulmaq istəmədiklərinə görəmi və ya jurnalistə Nabın bir tərəfdən, mühəndislə Herbertin digər tərəfdən pirat qayığına atəş açaraq onların yardımına gələcəklərinə ümid bağladıqlarındanmı nədir, öz yerlərini tərk etmədilər.

Daha beş dəqiqə sonra piratlar artıq Razılıq çayının ağzından iki kabeltovdan daha az bir məsafədə idilər. Qabarma başlanırdı, boğazdakı qüvvətli axın qayığı böyük bir sürətlə çayın ağzına tərəf qovurdu. Piratlar özlərini boğazın ortasında saxlamaq üçün çox zəhmət sərf etməli olurdular. Onlar çayın ağzının yanından ötüb-keçərkən daha iki tufəng açıldı – iki nəfər pirat qayığın dibinə yıxıldı. Nab ilə jurnalist də öz növbələrində düz nişan almışdılar.

Yenə də briq tüstü görünən tərəfə top atəşö açdı, lakin mərmə bu dəfə də qayalara çırpılaraq heç kəsə zərər vermədi.

Bu qayda ilə qayıqda yalnız üç nəfər sağ adam qalırdı. Axına qapılmış qayıq bir ox sürətlə Sayrus Smit ilə Herbertin yanından ötüb-keçdi; belə bir məsafədə hədəfi vurmağın çətin olacağından qorxaraq onlar atəş açmadan piratları yanlarından buraxdılar. Adacığın şimal qurtaracağını dolanaraq piratlar var güclərilə kürəklərə hərəkət verdilər və geriye, briqə doğru yollandılar.

Bu vaxta qədər kolonistlərin boxtı gətirmişdi. Döyüş onların düşmənləri üçün müvəffəqiyyətsiz bir surətdə başlanmışdı, kolonistlər boş yerə bir güllə də olsun itirməyərək, özləri də sağ və

salamat olduqları halda, düşmənlərindən dörd nəfəri ağır yaralanmış və bəlkə də ölmüşdü. Əgər piratlar taktikalarını dəyişdirmədən, yenə də sahilə tək-tək qayıq göndərsələr, o zaman kolonistlər onları bir-biri arxasınca qırıb qurtara bilərdilər.

İndi mühəndisin strateji planının doğru olduğu aşkardı. Piratlar çoxsaylı və yaxşı silahlanmış qarşı tərəflə üz-üzə gəldiklərinə inanmalı olacaqdılar.

Qayıq qarşı axını enərək, özünü “Sürətli”nin kənarına yetirənə qədər sərrast atılan, yarım saat keçdi. Yaralanmış, yaxud da öldürülmüş piratları göyertəyə qaldırarkən, briqdə qəzəbli bağırtilar qopdu. Briq dörd nəticəsiz top atəşilə kolonistlərə cavab verdi.

O zaman, qəzəbdən və yaxud da dünənki içkidən sərxoş olmuş on iki nəfərə qədər pirat qayığa atıldı, adanın müdafiəçilərindən qisas almaq üçün sahilə doğru hərəkət etməyə başladılar. Birinci qayığın arxasınca suya salınmış ikinci qayıqda isə səkkiz pirat yerləşdi; qayıq düz Razılıq çayının ağzına tərəf hərəkət etdi.

Penqrof ilə Ayrtonun vəziyyəti qorxulu bir hal alırdı, onlar tezliklə adaya qayıtmalı idilər. Buna baxmayaraq onlar birinci qayığın güllə məsafəsinə qədər yaxınlaşmasını gözlədilər və yenə də onların sərrast güllələri düşmənlərin sıralarına bir şaşqınlıq saldı. Sonra onlar sığındıqları yerdən çıxaraq, piratların çilğın gülləbaranı altında sağ və salamat adacığı kəsib keçdilər və qayığa oturaraq beş dəqiqədən sonra Buxarıdakı Sayrus Smit ilə Herbertə qovuşdular. Həmin bu anda birinci qayıq adacığın cənub qurtaracağına yan aldı, piratlar müdafiəçiləri tapmaq üçün sahilə çıxıb irəliyə atıldılar.

Eyni zamanda, ikinci qayığın sürətlə yaxınlaşmaqda olduğu çayın ağzından güllə səsləri gəldi. Qayıqda oturanlardan iki nəfəri Nab ilə Gedeon Spiletin atdıqları güllə ilə o dəqiqə öldürüldü. Qalan piratlar isə bu gözlənilməyən vəziyyətdən başlarını itirərək, qayığı idarə etməyi əldən buraxdılar və qayıq şiddətlə qayaya çırpıldı. O zaman sağ qalmış altı nəfər pirat, su xarab etməsin deyər, silahlarını başları üzərinə qaldırıb, çayın sağ sahilinə çıxdılar, görünməyən nişançıların güllələrindən qorxaraq, var qüvvələrilə, Tapıntı burnuna doğru qaçmağa başladılar.

İndi işin vəziyyəti bu cür idi: adacıq on iki nəfər piratla işğal olunmuşdu, onların içərisində ola bilər ki, yaralıları da vardı. Bundan başqa onların ölində qayıq da vardı.

Adanın özündə isə altı nəfər pirat vardı, lakin onlar Razılıq çayının sol sahilinə keçmək imkanından məhrum idilər; çünki onların qayığı qırılmış, çay üzərindəki körpülər də qaldırılmışdı.

Penqrof yüyürə-yüyürə Buxarıya girərək:

– Mister Smit, işlər yaxşılaşır, – deyərək söylədi. – İşlər yaxşılaşır! Deyilmi? Bu barədə siz nə düşünürsünüz?

– Mən düşünürəm ki, piratlar, bu saat taktikalarını dəyişəcəklər, – deyərək mühəndis cavab verdi. – Piratlar, onlar üçün o qədər əlverişli olmayan şəraitdə özlərini tək-tək gülləyə verəcək qədər axmaq deyillər.

– Hər nə təhər olsa, onlar kanalı keçməyə müvəffəq olmayacaqlar, – deyərək dənizçi etiraz etdi. – Mister Spilet ilə Ayrtonun karabinləri bir milə qədər məsafəni vurur, – onlar hər vaxt piratların çayı keçmələrinə mane ola bilərlər.

Herbert:

– Bu düzdür, – dedi, – lakin bütün bir gəminin topları sənə qarşı olduğu halda iki karabinlə nə etmək olar?

Dənizçi:

– Doğrudur, amma hələ ki briq boğazda deyildir, – deyərək etiraz etdi.

– Onun boğaza girməsinə kim mane ola bilər ki? – deyərək mühəndis soruşdu.

Dənizçi:

– O heç bir vaxt buna cəsarət edə bilməz, – deyərək cavab verdi. – Çəkilmə zamanında gəminin quma oturmaq təhlükəsi çox böyükdür.

Ayrton:

– Yox, bu tamamilə mümkün bir şeydir, – dedi, – onlar su qalxdığı vaxt boğaza girə bilər və əgər lazım gələrsə, çəkilmə başlanan kimi oranı tərk edərlər. Boğazda olduqları müddət ərzində isə onlar toplar ilə bizim postlarımızı tar-mar edərlər.

– Lənət sənə şeytan! – deyərək Penqrof bağırırdı. – Mənə elə gəlir ki, bu yaramazlar doğrudan da lövbəri qaldırırlar.

Herbert:

– Bizə qabaqcadan Qranit sarayda gizlənmək lazım deyilmi? – deyərək soruşdu.

Mühəndis:

– Yox, hələ gözləyək, – deyərək cavab verdi.

– Bəs Nab ilə mister Spilet necə olsun? – deyərək Penqrof soruşdu.

– Vaxt çatanda onlar özləri buraya gəlib çıxı bilərlər. Ayrton, hazır olun! İndi artıq sizin və mister Spiletin karabinini işə salmaq vaxtı çatmışdır!

Mühəndis səhv etmədi. “Sürətli” lövbəri qaldırır, adaya yaxınlaşmağa hazırlaşır.

Qabarma hələ saat yarım davam etməli idi, bu müddətdə çox iş görmək olardı. Bununla belə, Ayrtonun rəyinə baxmayaraq, Penqrof, hələ də briqin boğaza girməyə cəsarət edəcəyinə inanmırdı.

Bu aralıq adacığı işğal etmiş piratların hamısı boğazın sahilinə yığıldılar. Adı tufənglərlə silahlandığılarından onlar Buxarıda və Razılıq çayının ağzında gizlənmiş kolonistlərə heç bir ziyan verə bilməzdilər. Onlar kolonistlərin uzaqvrar karabinlərə malik olduqlarından xəbərdar deyildilər, ona görə də özlərini təhlükəsizlikdə sanıb arxayın-arxayın sahilə gəzişirdilər.

Lakin onların bu yanlış təsəvvürləri tezliklə pozulmalı oldu. Gedeon Spiletin və Ayrtonun karabinləri, demək olar ki, eyni zamanda dil açdı və piratlardan iki nəfəri o dəqiqə biçilmiş ot kimi yerə səriltdilər.

Bu ortalığa böyük bir qarışıqlıq salmağa səbəb oldu, salamat qalan piratlar, hətta yaralı və yaxud ölü yoldaşlarını belə özlərilə götürmədən, qayığa tərəf cumdular, var güclərilə briqə doğru kürek çəkməyə başladılar.

– Səkkiz nəfər azaldılar! – deyərək Penqrof söylədi. – Vallah elə güman etmək olar ki, mister Spiletlə Ayrton öz aralarında sözləşib-ləmiş!

– Baxın, – deyərək Ayrton onun sözünü kəsdi. – İşlər dəyişir! Briq lövbəri qaldırdı!

Külek dənizdən əsirdi. Briq fal¹ və braşpili² qaldıraraq yavaş-yavaş sahilə yaxınlaşdı.

Buxarıda və çayın ağzında kolonistlər nəfəsini kəsib gəminin manevrlərini təqib edirdi. Briq lap sahilə yan alsaydı, kolonistlərin vəziyyəti tamamilə ümitsiz bir hal almalı idi. Onlar gəminin toplarına qarşı nə qoya bilərdilər? Piratların sahilə çıxmalarına nə ilə mane ola bilərdilər?

¹ Gəmilərdə yelkənləri, signal bayrağını və s. qaldırmaq üçün ip

² Gəmidə lövbəri qaldırmaq üçün mexanizm

Sayrus Smit öz acizliyini yaxşı anlayır və nə tədbir görəcəyini düşünərək baş sındırırdı. Bir qərar qəbul etmək lazımdı. Lakin nə etməli idilər? Qranit sarayda gizlənərək, ərzaq ehtiyatının bol olduğundan istifadə ilə, höftələrlə və bəlkə aylarla mühasirəyə davam gətirməkmə? Çox gözəl, lakin bu nə ilə bitəcəkdə? Piratlar adanın sahibi olacaqlar, gec, ya tez Qranit sarayın “dustaqlarına” qalib gələcəklərdir.

Bununla belə ümid vardı ki, Bob Harvi boğaza girməyə cəsarət etməyərək, adacıqdan yarım milə qədər bir məsafədə dayanacaqdır. Belə bir məsafədən adanı topa tutmaq o qədər də təhlükəli deyildi.

– Heç bir vaxt, – deyərək Penqrof təkrar edirdi, – heç bir vaxt! Bob Harvi əgər yaxşı dənizçidirsə, boğaza girməyə cəsarət etməz. O anlayır ki, bir fırtına qalxarsa, briq məhv oldu deməkdir. Gəmisiz isə onun işi bitirər.

Bu arada briq Qurtuluş adacığının cənub qurtaracağına istiqamət alaraq sahilə yaxınlaşmaqda idi. Onun niyyəti tamamilə ayındı: qayıqın yoxladığı farvater ilə Buxariya yaxınlaşmaq və onun dəstəsinə bu qədər ziyan verən güllələrə mərmilərlə cavab vermək istəyirdi. Budur “Sürətli” artıq burunun qurtaracağına yetişdi; daha bir neçə dəqiqə sonra – o asanlıqla sahilə dolanıb Razılıq çayına yan aldı.

– Vay, yaramaz, – deyərək Penqrof səsləndi. – Doğrudanmı, o boğaza girməyə cəsarət edəcəkdir?

Bu vaxt Gedeon Spilet ilə Nab da digər kolonistlərə qoşuldular. İki tufənglə briqın toplarına qarşı durmaq qeyri-mümkün olduğundan onlar çayın ağzındakı postlarını tərk etməyi qərara almışdılar.

Bu ağıllı bir qərardı; belə qorxulu dəqiqədə hamının bir yerdə olması yaxşı idi. Onlar açıq yerə çıxan kimi, güllələr üstlərinə dolu kimi yağdı. Onlar Buxarının daldanacağına qaçarkən mühəndis:

– Spilet, Nab! – deyərək qışqırdı. – Ümidvaram ki, siz yaralanmamışsınız?

Jurnalist:

– Yox, yox, – deyərək cavab verdi, – yalnız yüngülcə şrapnel¹ qırıntısı ilə zədələnmişik. Lakin bir baxın, bu məlun briq boğaza girir!

– Bəli, – deyərək Penqrof cavab verdi, – on dəqiqə çəkmədən o Qranit sarayın qarşısında lövbər ata bilər!

Gedeon Spilet:

– Sayrus, bir plan düşünə bilmirsinizmi? – deyərək soruşdu.

– Məncə, nə qədər ki gec deyil, piratlar bizi görməyə müvəffəq olmamışlar, özümüzü Qranit saraya yetirməliyik.

Jurnalist:

– Mən də belə düşünürəm, – dedi, – lakin orada qapanıb qalacaqsaq...

Mühəndis:

– Biz sonra vəziyyəti ətraflı düşünüb qərar çıxara bilərik, – deyərək onun sözünü kəsdi, – demək belə, haydı, dostlarım, Qranit saraya!

– Həm də tez, – deyərək jurnalist əlavə etdi.

Dənizçi:

– Mister Smit, mənə və Ayrtona burada qalmağa icazə verərsinizmi? – deyərək soruşdu.

– Bu nəyə lazımdı, Penqrof, – deyərək mühəndis soruşdu. – Qüvvələrimizi dağıtmağa dəyməz!

Bir saniyə olsun vaxt itirmək olmazdı. Kolonistlər Buxarıdan çıxdılar və qayaların təbii daldalanacaqlarından istifadə edərək Qranit sarayın lap ətəyinə yetişdilər. Lakin top atəşlərinin gurultusu onlara, – “Sürətli”nin lap yaxına gəlib çıxdığını xəbər verdi.

Qaldırma mexanizminin səbətində atılmaq, mənzilin qapısına sıçramaq və dənədən beri Top ilə Yupun qapalı qaldıqları böyük salona cummaq – bütün bu hərəkətlərinin hamısı demək olar ki, bir dəqiqənin işi idi.

Kolonistlər əsil vaxtında evə qayıtmışdılar. Qranit sarayın pəncərələrini örtən yarpaqlar arasından onlar top atəşi üstünə bürünmüş “Sürətli”nin artıq boğaz ilə hərəkət etmədə olduğunu gördülər. Sayrus Smit hətta pəncərələrdən kənara çəkilməyi təklif etdi, çünki briq öz komandasının “ura” nidalı bağirtəsi altında, toplarından aramsız olaraq hara gəlirdisə, atəş açırdı.

Bununla belə kolonistlər, təbii yaşıl örtüyün Qranit sarayı piratların nəzərindən gizli saxlayacağına ümid edirdilər. Birdən top gülləsi bayır qapını dölərək koridora düşdü.

– Məlunlar! – deyərək Penqrof bağırırdı, – onlar bizim sığınacağımızı aşkar etdilər.

¹ İçi xırda güllələrlə doldurulmuş tor mərmisi

Görünür briqda, yaşıl örtü arxasında bir şey gizləndiyini düşünmürdülər, lakin Bob Harvi hər ehtimala qarşı oraya da bir top gülləsi yollamağı qət etdi. Top gülləsi divarda içərisi qaralan böyük bir dəlik açarkən, o bütün toplardan oraya atəş edilməsini əmr etdi. Kolonistlərin vəziyyəti ümitsiz bir şəkil aldı. Onların sığınacaqları aşkar edilmişdi, onlar özlərini, dolu kimi yağaraq Qraniti qırıb təkən top güllələrindən heç bir şeylə müdafiə edə bilməyəcəkdilər.

Kolonistlərin, dağılıb uçmağa məhkum olan mənzillərini tərk edərək, yuxarı mağarada gizlənməkdən başqa heç bir çarələri yoxdu.

Onlar bunu etməyə hazırlanmışdılar ki, birdən-birə vəhşi bağırılara qarışan bir partlayışın gürultusu onlara qədər yetişdi. Sayrus Smit ilə yoldaşları pəncərələrə atıldılar. Onlar bir dəniz qasırğasında böyük bir qüvvə ilə havaya qaldırılmış briqin, on saniyə içərisində cani qüvvəsi ilə birlikdə dənizə batdığını gördülər. Gəminin nə izi qalmışdı, nə tozu!

Dördüncü fəsil

Kolonistlər sahilə enirlər. Ayrton ilə Penqrof xilas edici işlərlə məşğul olurlar. Səhər yeməyi zamanı söhbət. Penqrofun mühakimələri. Briqin gövdəsinin gözədən keçirilməsi. Barıt anbarı salamatdır. Yeni sərvətlər. Son qırıntılar. Silindrin sınıq parçası

Herbert:

– Briq partladı, – deyə bağırır.

Dənizçi Herbert və Nab ilə qaldırıcı mexanizmin səbətinə doğru yüyürərkən:

– Bəli havada mayallaq aşdı, – deyə cavab verdi, – əgər Ayrton briqı cəbbəxananı partlada bilsəydi, cəynilə bu cür olacaqdı.

Bu gözlənilməz nəticədən şaşırmış Gedeon Spilet:

– Axı, nə oldu? – deyə soruşdu.

Mühəndis:

– Oh, bu dəfə biz hər şeyi biləcəyik, – deyə cəld cavab verdi.

– Nəyi biləcəyik?..

– Sonra, sonra! İndi vaxt yoxdur. Gedək, Spilet. Gedək, Ayrton.

Ən mühüm budur ki, piratlardan artıq əsər-əlamət yoxdur.

Mühəndis Spilet ilə Ayrtonu da öz dalaşınca sürükləyərək, Qranit sarayın otəyində Herbertə, Naba və Penqrofa qoşuldu.

Briqdən əsər də qalmamışdı. Onun dorağacalarının ucları belə suya cumurdu. Qərribə bir dəniz qasırğası ilə göyə sovrulan gəmi yanı üstə düşərək, bu vəziyyətdə də batmışdı. Görünür onun kənarında böyük bir dəlik varmış. Lakin bu yerlərdə boğazın dərinliyi iyirmi futu keçmədiyinə görə, çəkilmə zamanı batmış gəminin gövdəsinin açıqda qalacağını ümid etmək olardı. Suyun üzərində cəhtiyat dorağacaları sərənlər, çəlləklər, qutular, içərisində diri quşlar olan qəfəslər üzürdü – bunlar hamısı partlayış zamanında göyertədə olan şeylərdi. Lakin briqin gövdəsindən hələ bir hissə də olsun üzüb su üzərinə çıxmamışdı, beləliklə, onun qəflətən fəlakətə uğramasının səbəbi, əvvəlki qeyri-adi, sirli hadisələr kimi anlaşılmaz qalırdı.

Bununla belə, bir qədərdən sonra briqin sınımış hər iki dorağacı bütün yelkənlərlə bərabər su üzərinə çıxdı, yelkənlərin bir hissəsi bükülü, digər hissəsi isə açıqdı.

Bu sərvəti axın götürüb dənizə aparmasın, – deyə Ayrton ilə Penqrof qayığa oturaq bu şeyləri Qurtuluş adacığına və ya Qranit saraya çəkmək istədilər, lakin Gedeon Spiletin sözləri onları saxladı.

Jurnalist:

– Siz çayın sağ sahilində gizlənmiş altı nəfər piratı yadınızdan çıxarmısınız, – dedi.

Hamı Tapıntı burnu tərəfə baxdı, qayaya dəyərək parçalanan qayıqdan xilas olmuş quldurlar bu tərəfə qaçmışdılar. Lakin onlardan heç kəs görünmürdü. Yəqin ki, briqin məhv olduğunu görərək onlar adanın içərilərində gizlənmişdilər.

Mühəndis:

– Biz onlarla sonra məşğul olarıq, – dedi. – Onlar silahlı olduqları üçün müəyyən bir təhlükə təşkil edirlər, lakin yenə də altı nəfərə qarşı biz də altı nəfərik. Bu qayda ilə şans hər tərəf üçün bərabərdir. Ona görə də, bu saat daha lazımı işlərlə məşğul olaq.

Ayrton ilə Penqrof qayığa oturaq, qəzaya uğramış gəminin sınıq parçalarının arxasınca getdilər.

Yeni ay ikicə gün bundan qabaq çıxmışdı; ona görə də qabarma xüsusilə yüksək idi. Gəmi gövdəsinin sudan çıxaraq görünməsi üçün bir saatdan çox gözləmək lazımdı.

Ayrton ilə Penqrof dorağacalarını ələ keçirdilər, ağaclara ip bağlayaraq ucunu sahilə dayanmış kolonistlərə verməyə müvəffəq oldular. Köməkli ciddi-cəhdlə onlar qiymətli gəmi qırıqlarını

Ayrton Penqrofa öz tarixçəsini danışır

dartıb sahilə çıxara bildilər. Qayıq da bu müddət ərzində suda üzən bütün qutuları, çəlləkləri, quş qəfəslərini və sair bu kimi şeyləri yığır, hamısını Buxariya daşıyırdı.

Bu zaman bir-birinin arxasınca piratların meyitləri üzüb su üzünə çıxırdı. Ayrton meyitlərin içərisində Bob Harvini tanıdı, onu öz yoldaşına göstərərək həyəcanla dedi:

– Penqrof, mən də belə idim.

– Sevimli Ayrton, indi siz artıq belə deyilsiniz, – deyən dənizçi cavab verdi.

Suyun üzərinə bu qədər az meyit çıxması çox qəribə idi. Kolonistlər, cəmi altı meyit saydılar, su axını bu meyitləri açıq dənizə doğru aparmada idi. Yəqin ki, qəflətən partlayışa məruz qalmış piratlar qaçmağa müvəffəq olmamış və bir böyrü üstə çevrilən gəmidə onlar abordaq torlarına ilişərək xilas ola bilməmişlər. Onların meyitlərini açıq dənizə aparan çəkilmə kolonistləri öz adalarında qəbir qazmaq kimi ağır bir zəhmətdən qurtardı.

Sonrakı iki saat ərzində Sayrus Smit ilə onun yoldaşları sahilə çökülmüş və tamamilə salamat qalmış dorağacılarını və yelkənləri qabarma dalgaları çatmayan təhlükəsiz bir yerdə dartıb çıxarmaqla məşğul oldular. Onların başı işə o qədər qarışmışdı ki, hətta bir-birilə danışmırdılar. Əvəzində onlardan hər biri bu saatlar ərzində beyinlərində nə qədər şeylər barədə düşünmüşdülər. Briq böyük bir sərvət təşkil edirdi. Axı hər bir gəmi – lazım olan hər bir şeyə malik, su səthində üzən kiçik bir aləmdir. Koloniyanın əmlakı indi min cür faydalı şeylərlə zənginləşməli idi.

Penqrof:

– Nə üçün biz bu briqi suyun dibindən qaldırıb təmir etməyək? – deyən düşünürdü. – Əgər onda yalnız bir yerdə dölük varsa, onu tutmaq çətin olmayacaqdır. Üç yüz-dörd yüz tonluq su tutumlu bir gəmi isə bizim “Bonaventur”a nisbətən tam bir nəhəngdir. Belə bir gəmidə adam hara istəso gedə bilər! Mister Smit ilə Ayrton mənimlə bərabər briqin gövdəsini gözdon keçirməlidirlər. Bu işlə məşğul olmağa deyər!

Doğrudan da, briq su səthində dayana bilsəydi, o zaman vətəno qayıtmaq imkanı xeyli artmış olacaqdı, lakin bu suala cavab almaq üçün səbir edib batmış gəminin çəkilmə zamanında görünməsinə qədər gözləmək lazımdı.

Kolonistlər öz qənimətlərini təhlükəsiz bir yerə yığaraq azacıq tənəffüs etdilər. Onlar acından lap ölürdülər. Xoşbəxtlikdən mətbəx uzaqda deyildi. Nab cəld qəlyanaltı hazırladı. Gedib-gəlməyə vaxt sərf etmək istəməyərək, kolonistlər Buxarıda qəlyanaltı etdilər. Təbii ki, bütün bu müddət ərzində söhbət həmişə koloniyalı xilas edən gözlənilməyən, qeyri-adi hadisə ətrafında fırlanırdı.

Dənizçi:

– Doğrudan da bu qiyamət bir xilas olma oldu, – dedi. – Etiraf etmək lazımdır ki, bu piratlar lap vaxtında göydə mayallaq vurdu-lar. Daha bir neçə dəqiqə keçsəydi, Qranit saray yerlə yeksan ola-caqdı!

Jurnalist:

– Penqrof, sizin fikrinizcə, nə baş vermişdir? – deyə soruşdu.
– Bu partlayış nədən əmələ gəlmişdir?

Dənizçi:

– Mister Spilet, bunun sirri olduqca sadədir, – deyə cavab verdi.
– Pirat gəmisi hərbi gəmi deyildi. Orada nizam və intizam zəifdir. Aydın ki, toplardan tez-tez atəş açıldığına görə, barıt anbarı açıq imiş. Hə, belə olanda bir sərsərinin ora soxulması, ya birisinin ayağı dolaşaraq yıxılması, bu nəhəngin göyə sovurulmasına kifayət etmişdir.

Herbert:

– Mister Spilet, bilirsinizmi? – dedi – məni partlayışın bu qədər az ziyanlıq verməsi heyrətə salır. Baxın, demək olar ki, suda qırıl-mış, sınmış parçalar yoxdur, bundan başqa partlayışın gurultusu da o qədər qüvvətli deyildi. Mən briqin partlamayıb ancaq batdığını güman edirəm.

Mühəndis:

– Bu səni heyrləndirirmi? – deyə soruşdu.

– Çox!

– Herbert, bu mənim özümü də çox heyrləndirir, – deyə mühəndis etiraf etdi. – Lakin biz briqin gövdəsini gözdən keçirəndə, yəqin ki, bu qərribə hadisənin izahını tapa biləcəyik.

– Mister Smit, siz nə danışsınız, – deyə Penqrof səsləndi.
– Doğrudanmı siz briqin sadəcə qayaya çırpılaraq batdığını güman edirsiniz?

– Nə üçün təəccüb edirsən? – deyə Nab soruşdu. – Axı boğazda sualtı qayalar vardır.

– Eh, Nab, sən görünür heç nə görməmişən. Briq batmadan bir an əvvəl, böyük bir dalğanın üstündən qalxaraq böyrü üstə əyildi və o cür də suyun dibinə getdi. Əgər o, qayaya çırpılsaydı, bütün başqa olduqca böyük gəmilər kimi yavaş-yavaş qər q olardı.

– Lakin axı bu elə də böyük gəmi idi! – deyə Nab güldü.

Mühəndis:

– Səbir elo, Penqrof, səbir elə, – dedi. – Tezliklə biz hər şeyi bilərik...

Dənizçi:

– Bilməyinə biləcəyik, lakin mən indidən başımı verməyə hazıram ki, boğazda heç bir qaya-zad yoxdur, – deyə cavab verdi.
– Mister Smit, söyləyiniz, sizcə, burada da o qeyri-adi, çox qərribə qüvvənin təsiri yoxdurmu?..

Mühəndis cavab vermədi.

Jurnalist:

– Fəlakət nədən baş vermişsə versin, – dedi, – istər partlayış-dan, istərsə qayaya çırpılmadan, lakin o çox vaxtında baş verdi. Penqrof, siz bununla razısınızmi?

– Bəli, bəli... – deyə Penqrof cavab verdi. Lakin iş bunda deyil-dir. Mən mister Smitdən soruşdum ki, o bu hadisədə o qüvvənin təsirini görmür ki?

Mühəndis:

– Mən hələlik cavab verməkdən çəkinirəm, – dedi. İndi bu saat sizə deyə biləcəyim ancaq bundan ibarətdir.

Mühəndisin cavabı Penqrofu əsla razı salmadı. O möhkəm surətdə “partlayışa” inanırdı və dibi, çimərlik kimi narın qumla örtülü olan, dəfələrlə ayaqla keçdiyi bu boğazda ona məlum olma-yan sualtı qayalar olduğuna əsla yol vermirdi. “Nəhayət – deyə o mühakimə yürüdü, – fəlakət baş verərkən qabarmanın ən şiddətli zamanı idi. Başqa sözlə desək suyun səviyyəsi üç yüz tonluq bir gəminin, çəkilmə zamanı belə, sudan kənara çıxmayan hər bir daş üzərindən toxunmadan keçməsinə imkan verəcək qədər yüksək idi. Buradan da o çıxır ki, – deyə o nəticə çıxarırdı: – Briq heç bir şeyə toxuna bilməzdi, o ancaq partlamışdır.

Etiraf etmək lazımdır ki, dənizçinin mühakimələri son dərəcə məntiqli idi.

Saat ikinin yarısına yaxın kolonistlər qayığa oturub qəza baş verən yerə yollandılar. – Heyif ki, briqin qayıqlarından heç biri

salamat qalmamışdı. Onlardan biri, məlum olduğu üzrə, Razılıq çayının ağzında qayaya çırpılaraq parçalanmışdı, o biri isə briq ilə bir yerdə batıb suyun üzünə çıxmamışdı, yəqin o, briqin gövdəsi altında qalaraq əzilmişdi.

Bu vaxt “Sürətli” yavaş-yavaş sudan görünməyə başladı. Briq Penqrofun düşündüyü kimi böyrü üstə yıxılmamışdı. Təkan zamanı dorağacılarını itirərək, o suya batdıqca kili yuxarı bir halda çevrilmişdi.

Kolonistlər gəminin ətrafına fırlanaraq, bu qorxunc fəlakətin səbəbini təyin etməsələr də, heç olmasa briqin aldığı ziyanın xarakterini müəyyən edə bildilər. Kilin hər iki tərəfi; burun hissəsində yeddi və ya səkkiz fut aşağıda, korpusun tikişləri dağılmışdı və onun yerində diametri iyirmi futa qədər böyük bir dəlik qalırıldı. *Bu dəliyi heç bir üsulla yamamaq mümkün deyildi. Gəminin aldığı zərbə o qədər qüvvətli idi ki, gövdədəki biri-birinə bağlı hissələrin hamısı laxlamışdı və öz yerlərindən boşalmışdır. Kil, kəməmlə gəminin dibindən qopmuş, bir neçə yerdən sınımışdı.*

– Lənət şeytana! – deyə Penqrof səsləndi. – Deyəsən, bu gəmini təmir etmək çox çətin olacaqdır.

Ayrton:

– Nəinki çətinidir, bu hətta qeyri-mümkündür, – deyə qeyd etdi.

Gedeon Spilet:

– Əgər burada partlayış olmuşsa, – dedi, – o zaman etiraf etmək lazımdır ki, onun çox qərribə nəticələri olmuşdur: gəminin sudan xaricdəki hissəsinin dağılması əvəzinə, nədənsə, su altındakı hissəsinə zərər dəymişdi... Yox, bu dəliklər hər şeydən çox gəminin sualtı qayalara çarpdığı ehtimalını verir.

Dənizçi:

– Boğazda heç bir sualtı qaya yoxdur, – deyə inadla etiraz etdi.

– Mən gəminin qayaya çırpılmasından başqa hər bir şeyi fərz etməyə hazıram.

Mühəndis:

– Briqin içərisinə girmək lazımdır, – dedi. – Bəlkə biz orada bu fəlakətin səbəbini izah edə bildik.

Bu ön ağıllı bir təklif idi, çünki onsuz da gəmidəki əmlak ilə tanış olmaq və onu ələ keçirməyi təşkil etmək lazım idi.

Briqin içərisinə girmək çətin deyildi. Su hələ də çəkilməkdə idi; briq çevriləndən sonra yuxarı göyərte yerini tutmuş aşağı göyörtəni

indi yaxşıca nəzərdən keçirmək mümkündür. Ağır çuqun külçələrdən ibarət olan ballast onu bir neçə yerdən yırtmışdı. Tikişin aralarından axan suyun şırıltısı eşidilirdi. Sayrus Smit ilə onun yoldaşları əllərində balta yarı dağılmış göyərteyə girdilər. Göyərteyə içərisində müxtəlif şeylər olan bir çox qutular tökülmüşdü. Onlar su altında çox az qaldıqlarından ola bilsin ki, içərisindəki şeylər çox da xarab olmamışdı.

Hər şeydən əvvəl kolonistlər bu qutuları quruya daşımaqla məşğul oldular. Qabarmanın başlanmasına hələ bir neçə saat qalırdı, kolonistlər bu vaxtdan istifadə etməyi qərara aldılar. Ayrton ilə Penqrof gəminin kənarındakı dəliyin üzünə kəndirlər bənd edərək, onların yardımı ilə qutu və çəlləkləri qayığa yükləyib sahilə aparır və yenidən yüklənmək üçün təkrar qayıdırdılar. Kolonistlər ollorına nə keçirdisə götürürdülər; çünki seçməyə, lazımlı şeyləri ayırd etməyə vaxt yoxdu, yoxlama – bu işlə sonra məşğul olmağı nəzərdə tuturdular.

Bununla belə, iş arasında onlar briqin yükünün müxtəlif mallardan ibarət olduğunu kifayətləndirici səviyyədə olduğunu qeyd etdilər, şeylər içərisində top, silah, toxuma mal, yemək ehtiyatı, ev əşyaları və sairə vardı. Burada Polineziya arxipelaqları boyu uzaq yerlərə üzmək üçün lazım olan hər çeşid lovizimat hazırı. Bunlar elə kolonistlərin arzu etdikləri şeylərdi.

Sayrus Smit böyük bir heyətlə briqin içərisinə xaricdən az zərər dəymədiyini gördü. Burada hər şey elə bir qarışıqlıq içərisində idi ki, clə bil, gəminin anbarında böyük qüvvəyə malik bir mörmi partlamışdı: arakəsmələr, dayaq sınıb dağılmışdı, gəminin yükü ortalığa tökülmüşdü, gövdənin tikişləri əzik-üzük olmuşdu. Gəminin burun hissəsinə isə daha çox zərər dəymişdi.

Kolonistlər dolu qutular arasından özlərinə yol açaraq, asanlıqla gəminin arxa tərəfinə girdilər. Yeri gəlmişkən söyləmək ki, bunu etmək çətin deyildi, çünki qutular hamısı kiçik ölçüdə olub poçta ilə göndərilən bağlamalardan iri deyildi.

Gəminin axtar tərəfinə keçərək, kolonistlər hər şeydən qabaq barıt anbarını axtarmağa başladılar. Sayrus Smit anbarın partladığını güman etmirdi. O, oradan bir neçə çəllək barıt tapacağına ümid edirdi, barıt adətən metal qablarda saxlanıldığından, mühəndis onun su altında qalmaqdən hələ nəmlənmədiyini ehtimal edirdi.

Bu elə belə də oldu. Barıt anbarını taparaq kolonistlər orada içərilərinə mis çəkilmiş iyirmi çəlləyə qədər barıt tapdılar. Böyük bir ehtiyatla bu çəlləkləri cəbbəxanadan çıxararaq sahilə yolladılar. Bu iş əsasında Penqrof öz gözü ilə görüb inandı ki, briqin uğradığı fəlakətə barıt anbarının partlaması səbəb olmamışdır: fəlakətdən ən az zərər çəkən, cəbbəxananın yerləşdiyi yer olmuşdu.

Tərs dənizçi:

– Ola bilər, – dedi, – lakin mən yenə də təkrar edirəm ki, briq boğazda sualtı qayalara çırpıla bilməzdi, çünki orada heç bir qayazad yoxdur!

– O halda, bəs nə baş vermişdir? – deyə Herbert soruşdu.

– Bilmirəm, – deyə dənizçi cavab verdi. – Mister Smit bilmir, heç kəs bilmir və heç bir vaxt bilməyəcəklər!

Batmış gəmi içərisində aparılan yoxlama işlərinə bir neçə saat sərf etməli oldular, yenə də hiss edilmədən qabarma başladı. Xilasədicilər işləri dayandırmaya məcbur oldular. Bir də ki, tələsmək üçün də heç bir səbəb yoxdu, çünki briqin gövdəsi quma dərin sancılmış və orada elə möhkəm yerləşmişdi ki, su axını onu yerindən tərpədə bilməyəcəkdi.

Onun üçün işlərin davamını arxayınca gələcək çəkilmə zamanına qədər təxirə salmaq olardı. Gəminin özü isə məhv olmağa məhkumdu, – boğazın dibindəki narın qumlar mütləq onu sorub; buna görə tezliklə gəmidən koloniya üçün lazım olan qiymətli olan hər bir şeyi söküb aparmaq lazımdı.

Axşam saat beş yaxın idi. Bu gün kolonistlər üçün çox ağır bir gündü. Onlar iştahla nahar etdilər, nahardan sonra yorğunluqlarına baxmayaraq maraqlarına üstün gələ bilmədilər. “Sürətli”dən xilas edilmiş qutuları açıb baxmağa başladılar.

Qutuların çox hissəsində, bütün koloniyayı başdan-ayağa geyindirib-kecəndirməyə kifayət edəcək qədər hazır paltar və ayaqqabı vardı.

– Budur, indi biz həddən artıq zəngin olduq, – deyə Penqrof səsləndi, – lakin bu qədər küllü miqdarda bir ehtiyat bizim nəyimizə lazımdır?

Rom¹ çəlləkləri, bütün silah, kəsər, tütün və pambıq kirləri, çilingər, dəmirçi və dülğər alətlərilə dolu qutuları uzun zaman su

altında qaldığına baxmayaraq, az da olsun xarab olmayan dən çuvallarını və sairəni dənizçi eyni şən nida səsləri və “ura” bağırıqları ilə qarşılayırdı. Bütün bunlar iki il əvvəl kolonistlərə nə qədər lazım idi! Lakin indi ixtiraçı kolonistlər özlərini bütün lazımi şeylərlə təmin etdikləri bir zamanda belə, bu sərvəti işlətmək üçün yer tapılacaqdı.

Qranit sarayın geniş anbarları bütün bu ehtiyatı tuta bilirdi. Lakin bu gün kolonistlər o qədər yorulmuşdular ki, yeni əmlakı daşımağı ertəsi gün axşama təxirə salmağı qərar etdilər. Yeri gəlmişkən söyləmək ki, “Sürətli”nin komandasından altı nəfər katorqaçının adada olduqlarını unutmamaq lazımdı. Şübhə yox ki, bunlar qəddar yaramazdılar və buna görə də lazımi ehtiyat tədbirləri görülməli idi. Hərçənd çay üzərindəki körpü və bütün digər xırda körpülərin hamısı qaldırılmışdı, lakin heç kəs şübhə etmirdi ki, piratlar bu tərəfə keçmək istəsələr, bu ensiz su axını onlara əngəl ola bilməyəcəkdi. Canları boğazlarına yığılmış piratlar yırtıcı heyvanlardan da təhlükəli idilər.

Kolonistlər bu adamlara qarşı nə cür tədbir görmək məsələsini sonra müzakirə etməyi qərara aldılar. Lakin hələlik Buxarının yanına yığılmış əmlakı katorqaçılardan qorumaq lazım gəlirdi; – bütün gecəni kolonistlər növbə ilə keşik çəkirdilər.

Bununla belə katorqaçılar bu gecə kolonistlərə hücum etmədilər. Qranit sarayını mühafizə etməyə qoyulmuş Yup ilə Top, əlbəttə ki, quldurların yaxınlaşmalarını o dəqiqə xəbər verəcəkdi.

Üç sonrakı gün – 19, 20 və 21 oktyabrda – koloniya üçün müəyyən bir qiymət təşkil edən oşyaların batmış gəmidən daşınmasına həsr olundu.

Çəkilmə zamanı kolonistlər getdikcə quma batan gəmini boşaldır, qabarma zamanında isə ələ keçirdikləri qoniməti Qranit sarayın anbarlarına daşıyırdılar. Onlar gəminin gövdəsindən onun mis haşiyələrinin çox hissəsini qopartdılar.

Qum briqi tamamilə udmamış, Ayrton ilə Penqrof boğazın dibinə cumaraq lövbəri, lövbər zəncirlərini, ballastın qurğusunun külçələrini ələ keçirməyə müvəffəq oldular və hətta kip sökildə tıxanmış boş çəlləklər vasitəsilə dörd topu da suyun üzərinə çıxara bildilər. Bütün bu şeylər salamat olaraq sahilə çıxarılıb, oradan da Qranit saraya daşındı.

¹ Tünd içki növü

Gördüyümüz kimi, briqin qəzaya uğramasından Qranit sarayın cəbbəxanası onun anbarlarından az qazanmadı. Hər xəyala vurulan Penqrof artıq düşüncələrində, çayın ağzını və boğazı qoruyan bir top batareyası yaratmışdı. Bu dörd topa o “dünyanın ən qüdrətli donanmasının” belə Linkoln adasına qarşı gələrsə, qabağını alacağını boynuna götürürdü!

Artıq briqdən heç bir şeyə yaramayan bir gövdəsi qalmışdı ki, havalər xarablaşdıqca gəminin tamamilə sınıb dağılmasını sona çatdırırdı. Sayrus Smit gövdəni partladaraq onun parçalarını sahilə daşımaq istəyirdi; lakin coşqun nord-ost¹ dənizdə qüvvətli bir təlatüm törətmişdi. Oktyabrın 23-dən 24-nə keçən gecədə dalğalar briqin arxasını tamamilə sındırıb dağıtdı; ayrı-ayrı parçaları dənizin özü sahilə atdı.

Ən diqqətli bir axtarışa baxmayaraq, Sayrus Smitin nə kapitan kayutunda, nə də başqa kayutlarda heç bir gəmi sənədi tapa bilmədiyini söyləməyə lüzum yoxdur. Görünür ki, piratlar “Sürətli”nin yazıldığı liman, məxsus olduğu ölkə, həmçinin onun sahibinin və ya kapitanın adı təyin edilə bilən bütün kağızları qəsdən tələf etmişdilər. Bununla belə, briqin bəzi quruluş xüsusiyyətlərindən, Ayrton ilə Penqrof onun İngiltərə verflərində quraşdırılmış gəmi olduğunu güman etdilər.

Fəlakətdən yedi gün sonra, – kolonistlərin qərribə bir surətdə xilas olduqlarından sonra söyləseydik daha doğru olardı, – hətta çəkilmə zamanı belə, briqdən bir əsər-əlamət belə görünmədi. Onun sınıq parçalarını ya dəniz axıtmış, yaxud da kolonistlərin əlinə keçmişdi. Qranit sarayın anbarları isə briqdə olan bütün qiymətli şeylərlə zənginləşmişdi.

Əgər noyabrın 30-da Nab, sahilə, üzərində partlayış izləri olan qalın dəmirdən düzəldilmiş bir silindr parçasına rast gəlməyə id, pirat gəmisinin məhv olma tarixini bürümüş sirr, ehtimal ki, heç bir vaxt aydınlaşmayacaqdı; görünür qüvvətli partlayıcı bir maddənin təsiri altında silindrin qapağı əyilmiş və didilmişdi.

Nab bu dəmir parçasını, bu zaman Buxarıdakı emalatxanada çalışmaqda olan öz cənabına gətirdi. Mühəndis silindri diqqətlə nəzərdən keçirdi, Penqrofa tərəf dönərək soruşdu:

Kolonistlər gəmidə çoxlu barıt çəlləkləri tapdılar

¹ Şimal-şərq küləyi

– Siz yenə də əvvəlki kimi “Sürətli”nin qayaya çırpılmayaraq, başqa bir səbəbdən məhv olduğu inamındasınız mı?

– Bəli, mister Smit, – deyə dənizçi cavab verdi. – Siz məndən yaxşı bilirsiniz ki, boğazda heç bir qaya yoxdur.

Mühəndis dənizçiyə silindri göstərərək:

– Bəlkə də o bu dəmir parçasına toxunmuşdur? – deyə soruşdu. Penqrof buna inanmır kimi:

– Nə? Bu boruyamı? – deyə bağırırdı.

Mühəndis:

– Bəli, dostlarım, – dedi, – xatırlıdınız ki, briq batmazdan qabaq, bir qasırğa qaldırılmış kimi göyə sovruldu?

Herbert:

– Bəli, mister Smit, – deyə hamının əvəzinə cavab verdi.

– Siz o qasırğanın nədən əmələ gəldiyini bilmək istəyirsiniz, deyilmi? Baxın səbəb bu olmuşdur! – deyərək mühəndis silindri hamıya göstərdi.

Penqrof mühəndisin zarafat etdiyini düşünərək:

– Bunu? – deyə təkrar soruşdu.

– Bəli, bu bir torpedadan¹ vur-tut bu silindr parçası qalmışdır!

– Torpedadan? – deyə bütün kolonistlər hamısı birdən bağıldılar.

Hələ özünü məğlub hesab etmək istəməyən Penqrof:

– Bəs torpeda kim buraxmışdı, – deyə soruşdu.

Sayrus Smit:

– Mən buraxmamışam, – sizə verə biləcəyim cavab ancaq bundan ibarətdir, – dedi. – Lakin fakt odur ki, torpeda buraxılmışdır və biz onun böyük dağıdıcı qüvvəsinin şahidi olmuşuq.

Beşinci fəsil

Sayrus Smitin nəticəyə gəlməsi. Penqrofun möhtəşəm planları. Hava batareyası. Dost atəş. Piratlarla necə davranmalı. Ayrtonun tərəddüdləri. Mühəndisin alicənablığı. Penqrof könülsüz təslim olur.

Deməli, briqin məhv olması su altına buraxılmış torpedanın partlaması ilə izah olunurdu... Mühəribə vaxtı bu qorxunc dağıdıcı silahı dəfələrlə təcrübə etmiş Sayrus Smit, öz mülahizələrində

səhv edə bilməzdi. Boğazdakı su bir qasırğa nəticəsində göyə sovrulmuş, briq bu silindrdəki böyük dağıdıcı qüvvəyə malik maddənin partlaması nəticəsində ildırım vurmuş kimi bir anda suyun altına getmişdi. Elə buna görə də gəminin gövdəsindəki təxribat çox böyük idi və gəminin təmiri qeyri-mümkündü. Burada heyretliləcək heç bir şey yoxdu: zirehli freqatları¹ sadə bir balıqçı gəmisi kimi asanlıqla dənizin dibinə yollayan torpedanın qüvvəsinə qarşı “Sürətli” briqi davam gətirə bilərdimi?

Bəli, torpeda, briqin məhv olmasının səbəbini aydınlaşdırırdı. Lakin torpedanın özünün haradan meydana çıxması anlaşılmaz qalırdı.

Sayrus Smit:

– Dostlarım, – dedi – biz artıq adamızda qeyri-adi bir məxluqun varlığına şübhə etməyə haqlı deyilik. Dəfələrlə onun işə qarışması nəticəsində belədən qurtardığımız bu xilaskar kimdir? Mən onun kim olduğunu anlaya bilmirəm... Lakin bunun nəticəsində onun bizə aid qayğıları heç də öz qiymətini itirmir. Onun bizim üçün etdiklərinin hamısını xatırlasaq, bu məxluqun adam olduğuna, həm də son dərəcədə qüdrətli bir adam olduğuna inanmaq lazım gəlir. Bu məchul adam mən balondan yıxılandan sonra, mənə sudan çıxararaq həyatımı xilas etmişdir. Ayrton da, onun müsibətli vəziyyəti haqqında bizi xəbərdar etmək məqsədilə, butulkada suya atılmış məktub üçün bu adama minnətdar olmalıdır. Əlavə edirəm ki, bütün bizə gerek olan şeylərdə dolu sandığı da, şübhəsizdir ki, Tapıntı burnu yanında, sahile o atmışdır; Uzaq görünüşlü yaylaqda yandırılaraq bizim sağ və salamat adaya qayıtmaımıza imkan verən tonqalı da həmçinin o qalamışdır; körpə donuzun bədənində tapdığımız qırmalar da onun tüfəngindən atılmışdır və briqi suya qorq edən topedanı da o buraxmışdır, bir sözlə, izah etməyə çalışaraq başımızı sındırdığımız bütün o sirli hadisələr silsiləsi ancaq onun əlinin işidir. Bu sirli adam, kim olursa olsun – istər bizim kimi qezaya uğramış bir adam, istərsə sürgün edilmiş bir kimsə, fərqi yoxdur, biz özümüzü sonsuz dərəcədə ona borclu hiss etməsəydik, dünyada ən nankor bir insan olardıq. Biz hər tərəfdən ona borclu-yuq, mən ümidvaram ki, bir vaxt biz onun bütün bu yaxşılıqlarının əvəzini verə biləcəyik.

¹ Öz-özünə hərəkət edən sualtı mina

¹ Keşikçi vəzifəsini görən üçdörlü hərbi gəmisi

– Əziz Sayrus, siz haqlısınız, – deyə Gedcon Spilet cavab verdi. – Adada, bizim koloniyamıza hamilik göstərən qeyri-adi bir adamın varlığına artıq şübhə etmək olmaz. Əgər mən fəvqəladə şeylərə inansaydım, bu adamın fəvqəladə bir qüdrətə malik olduğunu söylərdim. Bəlkə o quyu vasitəsilə Qranit saraya soxulur; bu qayda ilə bizim bütün niyyət və planlarımızdan xəbər tutur? Lakin nə cür? Axır quyu yalnız dənizlə əlaqədərdir? Yeri gəlmişkən xatırlayaq ki, Topu sudan kənara atan və su altında dyuqonu¹ öldürən də həmin odur; “Bonaventur”un sınaq səfəri zamanında qarşımıza butulka atan da adamdır; Sayrus Smiti o cür bir vəziyyətdə sudan xilas edən də odur; başqa bir adam “bələ bir vəziyyət” qarşısında tamamilə aciz qalardı... Görünür onun qüdrəti o qədər böyükdür ki, o hətta bütün bəlalara hökm edir!..

– Bəli, – deyə Sayrus Smit razılaşıdı, bu adamda elə bir imkan vardır ki, onun sirrini bilmədən, bunları görməklə izah etmək qeyri-mümkündür. Biz bu adamı tapsaydıq, əminəm ki, bu sirr öz-özünə aydınlaşardı. Lakin elə məsələ də bundan ibarətdir: biz ali-cənab xilaskarımızın sirrini açmağa doğru can atmalıyıq; ya da onun özü bunu edincəyə qədər səbir edib gözləməliyik? Sizin rəyiniz nədir?

– Mənim rəyim budur ki, – deyə Penqrof cavab verdi, – bu adam hər kimdirsə, çox şanlı və igid bir adamdır və mən ona böyük bir ehtiram bəsləyirəm.

Mühəndis:

– Sizinlə razıyam, – dedi, – lakin bu mənim sualıma cavab deyildir.

Nab:

– Mister Smit, mənim rəyim budur ki, – dedi, – biz bu adamı istədiyimiz qədər uzun-uzadı axtara bilərik; lakin onu, yalnız özü istədiyi zaman tapa bilərik.

Penqrof:

– Nab, deyəsən sən haqlısan! – dedi.

– Mən də Nabı haqlı hesab edirəm, – deyə Gedeon Spilet qeyd etdi; – lakin bu hamımızı axtarmaq təşəbbüsündən boyun qaçıрмаq üçün bir bəhanə ola bilməz. Biz onu tapacağıq, ya yox; bunun əhəmiyyəti yoxdur. Başlıca məsələ, öz minnətdarlıq borcumuzu

yerinə yetirmək üçün, əlimizdən gələnlə, bizdən asılı olan heç bir şeyi əsirgənməməkdir!

Mühəndis Herbertə tərəf çevrilərək:

– Oğlum, bəs sən rəyiniz nədir? – deyə soruşdu.

– Ah, – deyə – gənc səsləndi, – bizə nicat verən o adama şəxsən təşəkkür etmək üçün, mən heç bir fədakarlıqdan boyun qaçırmazdım!

Penqrof:

– Herbert, sən haqlısan, – dedi, – vallah mən bir gözümlə onu görmək xəti-rəsinə, digər gözümü qurban versəydim, heç təəssüf də etməzdim!

– Ayrton, bəs siz? – deyə mühəndis soruşdu.

– Mister Smit, mən bu məsələ barəsində rəyimi söyləməyə özümü haqlı hesab etmirəm. Sizin qərarınız doğru bir qərar olacaqdır və əgər siz mənim də axtarışda iştirak etməmi istəsəniz, mən sizin arxanızca hara istəsəniz, getməyə hazıram!

– Təşəkkür edirəm, Ayrton, – deyə mühəndis cavab verdi, – lakin mən sizdən daha qəti bir cavab almaq istərdim. Siz – bizim yoldaşımız və koloniyamızın bərabərhüquqlu üzvüsünüz. Məsələ ciddi bir işə aid olduğu üçün siz də, bütün başqaları kimi, onun müzakirəsində iştirak etməyə məcbursunuz.

Ayrton:

– Məncə, bizə hamilik göstərən bu naməlum adamı axtarıb tapmaq üçün biz əlimizdən gələni etməliyik, – dedi. – Bəlkə o təkdir, iztirab çəkir? Bəlkə o da, mənim də bir zaman möhtac olduğum, mənəvi bir yardıma möhtacdır?

Sayrus Smit:

– Qərara alındı! – dedi. – Biz imkan tapınca axtarışa başlayırıq. Biz bütün adamı başdan-ayağa ələk-vələk edirik; onun ən gizlin guşələrinə soxularıq, qoy bizim naməlum hamimiz qızgın təşəkkür hissindən doğan bu qaba hərəkətimizi əfv etsin!

Sonrakı günlər ərzində kolonistlər yalnız taxılı yığmaqla məşğul oldular. Adanın tədqiq edilməmiş hissələrinə səfərə çıxmadan əvvəl, onlar bütün təxirə salınmayan işlərini bitirmək istəyirdilər. Taxılı yığıqdan sonra onlar bostanları ilə məşğul oldular. Bütün məhsul Qranit sarayın ucsuz-bucaqsız anbarlarında, qaxacət, toxuma parçalar, top, alət, silah, hərbi ehtiyat və sairələrlə bir yerdə yerləşdirildi.

¹ Hind dənizində yaşayan balina

Briqdən çıxarılmış toplar isə Penqrofun arzusu ilə, kolonistlər tərəfindən Qranit sarayına qaldırıldı və pəncərələr arasında onlar üçün xüsusi mazgallar ovuldu. Bu yüksəklikdən topların ağzı bütün ittifaq buxtasını öz mühafizəsi altına alaraq onu bir növ kiçik hava batareyasına döndərmişdi.

İndi, kolonistlərin icazəsi olmadan, heç bir gəmi bu tərəfdən adaya yaxınlaşa bilməyəcəkdi.

Penqrof mühəndisə:

– İndi bizim hava batareyamız qurulduqdan sonra onu işdə sınaq lazımdır, – dedi.

Mühəndis:

– Siz bunun faydalı olacağına inanırsınızmı? – deyə soruşdu.

– Bu nəinki faydalıdır, hətta mütləq lazımdır! Belə bir sınaq olmasa biz toplarımızın nə qədər uzaq məsafəyə vurduğunu bilməyəcəyik!

Mühəndis:

– Yaxşı, sınaq... – deyə razı oldu.

Elə həmin gün, Yup və Top da daxil olmaqla bütün koloniyanın qabağında, toplar sınaqdan keçirildi. Top mərmilərinin uçuş radiusları beş mildən artıqdı.

Sınaq qurtararkən Penqrof:

– Necədir, mister Smit, – deyə səsləndi, – razı olunuz ki, batareyamız gözəl işləyir! Artıq bizim icazəmiz olmadan, bir nəfər də olsun Böyük okean piratı adaya çıxa bilməz.

Mühəndis:

– Penqrof, mənə inan ki, – deyə cavab verdi. – Bizə bu batareyanı işə salmaq lazım gəlməsəydi, daha yaxşı olardı.

Dənizçi birdən piratları xatırlayaraq dedi:

– Hə, bəs biz adada olan o altı nəfər piratlarla necə rəftar edəcəyik? Yoxsa biz onların tarlalarımızda, meşələrimizdə, dərələrimizdə avara gəzmələrinə icazə verəcəyik? Axı bu piratlar xalis qaplandılar və mənə, onlarla qaplanlarla olduğu kimi rəftar edilməlidir. Ayrton, bu barədə siz nə deyə bilərsiniz? – deyə dənizçi yoldaşına tərəf çevrilib soruşdu.

Ayrton uzun müddət cavab vermədi. Sayrus Penqrofun düşünmədən belə bir düşünülməmiş sualla ona müraciət etdiyinə təəssüf etdi.

Ona görə o, Ayrtonun titrək səslə söylədiyi aşağıdakı cavabını eşidərkən dərin həyəcana düşdü:

– Penqrof, mən özüm də uzun müddət onlar kimi bir qaplan olmuşam... Mən bu məsələ barəsində öz rəyimi söyləməyə haqlı deyiləm.

Bu sözləri deyərək, Ayrton asta-asta otaqdan çıxdı.

Penqrof öz səhvini anlayaraq:

– Mən nə yekəpər eşşəyəm, – deyə səsləndi. – Yazıq Ayrton! Halbuki o da bizim hər birimiz qədər bu məsələni həll etməyə haqlıdır.

Jurnalist:

– Bu doğrudur, Penqrof, – dedi, – lakin buna baxmayaraq bu məsələnin müzakirəsindən boyun qaçırması onun şərəfini artırdı. Biz Ayrtonun təmiz olmayan keçmişini ona xatırlatmamalıyıq.

Dənizçi:

– Baş üstə, mister Spilet, – deyə cavab verdi. – Bundan sonra ağıllı olacağam. Mən bir daha Ayrtonun könlünü sındırmaqdan əvvəl, öz dilimi udmağı üstün tuturam. Lakin piratlar məsələsi üzərinə qayıdaq. Mənə, bu rəzillər heç bir mərhəmətə layiq deyillər. Adanı tezliklə onlardan təmizləmək lazımdır.

Mühəndis:

– Penqrof, siz qəti olaraq bu qənaətdəsinizmi? – deyə soruşdu.

– Bəli, mən belə düşünürəm.

– Və siz, piratlar özləri düşməncəsinə hərəkətə başlamadan əvvəl onları tələf etməyə başlamağı lazım hesab edirsiniz?

– Məgər onların adada düşmənliliyə başladıkları deyilmi? – deyə Penqrof heyrətlə soruşdu.

Mühəndis:

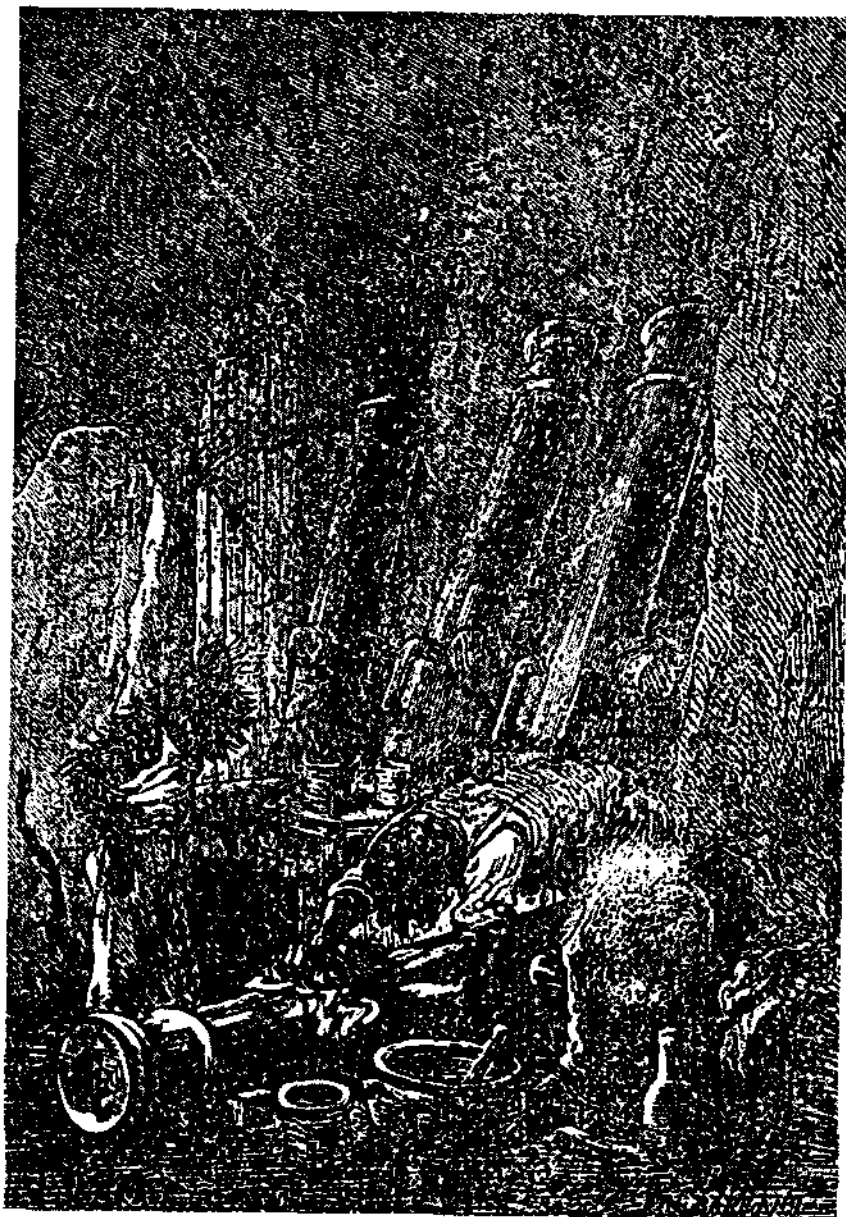
– Lakin ola bilər ki, onlar peşman olmuşlar, – deyə etiraz etdi.

– Onlar?.. Peşman olmuşlar? – dənizçi çiyinlərini çəkdi.

Herbert dənizçinin əlini sıxaraq:

– Penqrof, Ayrtonu xatırla! – dedi. – Axır o yenidən namuslu bir adam oldu.

Penqrof heyrətlə yoldaşlarının hamısının üzünə baxdı. Onun heç ağlına belə gəlmirdi ki, təklifi belə qarşılanacaq. Onun namuslu, lakin ibtidai məntiqi, Bob Harvinin dəstəsindən olan bu katorqaçı və qatil piratlara qarşı bu cür güzəştli rəftar etmək mümkün olduğu ilə barışa bilmirdi. Onun nəzərində piratlar yırtıcı heyvanlardan da pis idilər, o düşünmədən onları son nəfəsinə qədər tələf etməyə hazır idi.

Penqrov topları parıldayana qədər silib təmizləyir

Penqrof:

– Qəribədir! – dedi. – Hamısı mənim əleyhimədir! Siz bu yırtıcılar qarşı alicənablıq göstərmək istəyirsiniz? Buyura bilirsiniz! Lakin baxın sonradan peşman olmayasınız!..

Herbert:

– Penqrof, axı biz özümüzü ehtiyatla aparsaq, bizi heç bir qorxu hədələmir, – dedi.

Bu vaxta qədər mübahisədə iştirak etməyən jurnalist:

– Hm! – deyə sözə başladı. – Onlar altı nəfərdir, yaxşı da silahlanmışlar. Herbert, təsəvvür et ki, onların hər biri pusquda durub bizim yalnız birimizi öldürəcək. Onların koloniyaya sahib olmaları üçün bu kifayətdir.

– Lakin onlar bu vaxta qədər bizə qarşı heç bir sui-qəsd etməmişlər, – deyə Herbert etiraz etdi. – Bəlkə onlar bu barədə heç düşünmürlər belə? Bundan başqa axı biz də altı nəfərik.

Bu etirazlara qane olmayan Penqrof:

– Yaxşı, yaxşı! – dedi. – Qoy bu peşman olmuş qatillər öz işlərini görsünlər! Mane olmayacağıq!

Nab:

– Sus, Penqrof, özünü amansız göstərmə! – dedi. – Əgər bu adamlardan biri güllə qabağında olsaydı, heç sənin əlin gəlməzdi ki...

Dənizçi:

– Mən onu quduz iti öldürən kimi güllələrdim, – deyə soyuq-qanlıqla etiraz etdi.

Mühəndis:

– Penqrof, – dedi, – siz dəfələrlə demisiniz ki, mənim məsləhətlərimə ehtiramla qulaq asırsınız. Siz bu dəfə də mənə etibar etməyə razısınız mı?

Öz əqidəsində möhkəm dayanmayan dənizçi:

– Mister Smit, siz nə cür istəşəniz, mən o cür hərəkət edəərəm, – dedi.

– O halda, birinci olaraq onların bizə hücum etmələrini gözləyəcəyik!

Belə də qərara aldılar, hərçənd Penqrof belə bir qərardan heç bir yaxşı nəticə gözləməirdi. Kolonistlər hər zaman hazır olmağı, lakin birinci olaraq piratlara toxunmamağı qətiyyətlə etdilər. Axır ada kifayət qədər geniş və məhsuldar idi. Əgər bu piratlarda, bir dam-

la da olsa namus, vicdan qalmışdısa, onlar çox güman ki, islah oluna bilərdilər. Onların yeni həyatlarının şəraiti piratları bu yeni yola sövq etməli idi. Hər halda heç olmasa, insanlıq göstərüb gözləmək lazım gəlirdi. Doğrudur, indi kolonistlərin adada hərəkət etmələri çətinləşirdi: əvvəllər onlar yaşadıkları sahədən kənara çıxarkən yalnız vəhşi heyvanla qarşılaşmaqdan qorxmalı idilər. İndi isə hər bir yırtıcı heyvandan daha təhlükəli olan pirat, hər ağacın arxasında pusquda dura bilərdi. Bu kolonistlər üçün xoş deyildi: lakin buna və Penqrofun təkidlərinə baxmayaraq onlar bu vəziyyətə dözdürdülər.

Onların haqlı olub-olmadıqlarına gələcək cavab verməli idi.

Altıncı fəsil

Ekspedisiyanın layihəsi. Ayrton korala qayıdır. Balon limanına baş çəkmə. Penqrofun rəyi. Korala teleqram. Ayrton cavab vermir. Hərəkət. Nə üçün teleqraf işləmir. Ataş.

İndi kolonistlərin başlıca qayğısı, bütün adanı öyrənmək üçün ekspedisiya hazırlamaq idi. Bu ekspedisiyanın məqsədi, əvvəlcə, koloniyanın qeyri-adi hamısını axtarıb tapmaq, ikincisi piratların taleyi, harada yaşadıklarını, nə cür həyat sürdüklerini və koloniya üçün nə qədər təhlükəli olduqlarını aydınlaşdırmaq idi.

Sayrus Smit dərhal yola düşmək istəyirdi, lakin səyahət bir neçə gün davam etməli olduğundan kifayət qədər orzaq ehtiyatı götürməkdən başqa, həmçinin silah və düşərgələrdə koma, yaxud çadır qurmaq üçün lazım olan şeyləri də bərabər götürmək pis olmazdı. Bunun üçün özlərilə araba da götürməli idilər. Bədbəxtlikdən çöl eşşəklərindən birisinin ayağı əzildiyindən müvəqqəti olaraq sıradan çıxmışdı. Ona görə, kolonistlər eşşəyin sağalmasını gözləməyi qərara aldılar, səyahətə çıxmağı noyabrın 20-nə qədər təxirə saldılar. Bu en dairəsində noyabr ayı şimal yarımkürəsinin mayına bərabərdir. Baharın ən coşqun çağları idi. Günəş Oğlaq bürcü tropikinə yaxınlaşırdı, günlər getdikcə uzanırdı. Başqa sözlə desək, kolonistlər səyahət üçün son dərəcə əlverişli vaxt seçmişdilər.

Səfərə çıxmağa qalmış doqquz günü Uzaq mənzərəli yaylaqda, əkinçilik işlərinə sərf etməyi qərara aldılar.

Ayrton korala qayıtmalı oldu, çünki oradakı heyvanlara və quşlara xidmət etmək, qeydlərinə qalmaq lazımdı. Onun orada iki-üç gün qalması və səyahətdən qayıdana qədər kifayət edəcək qədər yem hazırladıqdan sonra, yenidən Qranit saraya qayıtması qərara alındı.

Ayrtonu getməzdən əvvəl Sayrus Smit ondan, kolonistlərdən birinin onunla bərabər korala getməsini istəyib-istəmədiyini soruşdu; çünki adaya piratlar çıxandan bəri ora artıq qabaqkı kimi təhlükəsiz deyildi.

Ayrton heç kəsə qorxmadığını, lazım gələrsə, özünü müdafiə etməyi bacaracağını söyləyərək bu təklifi rədd etdi. Koralıq ətrafında bir şey baş verərsə, o tez bu barədə teleqrafla məlumat verəcəkdə.

O, 9 noyabrda səhər işıqlanarkən, yalnız bir çöl eşşəyi qoşulmuş arabada yola düşdü. Ayrton gedəndən iki saat sonra kolonistlər ondan teleqram aldılar, o koraldakı hər şeyin öz qaydasında olduğunu xəbər verirdi.

Sayrus Smit bu iki günü, Qranit sarayı qəfləti hücum təhlükəsindən qorumaq üçün düşünülmüş planın həyata keçirilməsinə həsr etdi. Mühəndis sabiq su yolu dəliyini, yad nəzərlərdən tamamilə gizlətmək üçün, Qranit gölündəki suyun səviyyəsini iki-üç futa qədər qaldırmaq istəyirdi. Bunun üçün Şəlalə çayı ilə Qliserin çayın başlanğıclarına sədd çəkmək kifayət idi.

Koraldakı məşğul olan Ayrtonun başqa, bütün kolonistlər bu işdə iştirak etdilər; tez bir zamanda qayaların sementləşmiş qırıqları ilə hər iki su axını yolunun qabağını kəsdi.

Qranit gölündə suyun səviyyəsi üç futdan da yuxarı qalxdı. İndi suyun altında əvvəlki su axını dəliyinin olduğu heç kəsin ağlına gəlməzdi.

Bu işi bitirdikdən sonra Penqrof, Gedeon Spilet və Herbert Balon limanına getməyi qərar etdilər. Dənizçi böyük bir səbrsizliklə "Bonaventur"un lövbər atıb dayandığı balaca buxtanı katorqaçıların aşkar edib-etmədiklərini bilmək istəyirdi.

O:

– Əgər bu cəntilmənlər bizim yelkən gəmimizi aşkar etmişlərsə, mən daha ona bir qara qəpik də vermərəm, – dedi.

Noyabrın 10-da, nəhəngdən sonra dənizçi və onun yoldaşları Qranit saraydan çıxdılar. Onlar hamısı tüfəng götürdülər, Penqrof

isə tufəngini qoşa güllə ilə doldurdu ki, bu da yola çıxmadan əvvəl, özü dedi ki kimi – “qarşısına çıxan adamlara və ya heyvanlara heç yaxşı şey vəd etmirdi”. Nab onları çayın sahilinə qədər ötürdü, onlar çayı keçəndən sonra körpünü qaldırdı.

Kiçik dəstə yol ilə düz Balon limanına doğru hərəkət etdi. Bu məsafənin üç mildən artıq olmadığına baxmayaraq, kolonistlər yola iki saata qədər vaxt sərf etdilər. Bunun əvəzində onlar yolboyu kənardakı meşənin hər yerini nəzərdən keçirdilər. Piratlar görünür buralara çıxmamışdılar, koloniyanın nə cür müdafiə qüvvəsinə malik olduğunu bilmədiklərindən, onlar adanın daha uzaq və əlçatmaz hissələrində yerləşməyi daha üstün hesab etmişdilər.

Balon limanına gələrək, Penqrof böyük bir məmnuniyyətlə, “Bonaventur”un ensiz, balaca buxtada sakitcə bağlı bir halda durduğunu gördü. Bir də ki burada təəccüblü heç bir şey yox idi; Balon limanı hər bir tərəfdən qayalarla əhatə olunaraq elə gizlənmişdi ki, onu nə dənizdən, nə də qurudan aşcar etmək mümkün deyildi.

– Çox gözəl! – deyə Penqrof səsləndi. – Bu rəzillər hələ buraya gəlməmişlər. İlan həmişə sıx otluq axtarar. Yəqin biz onları Uzaq qərb meşələrində tapacağıq.

Herbert:

– Onlar “Bonaventur”u tapmadıqları üçün mən özümü bəxtiyar hesab edirəm, – deyə qeyd etdi. – Onlar gəmini tapsaydılar, şübhəsiz ki, minib qaçardılar, o zaman biz Tabor adasına getmək imkanından məhrum olardıq...

– Lord Glenervan da, Ayrtonun harada itdiyini heç bir vaxt öyrənə bilməzdi, – deyə jurnalist əlavə etdi.

– Lakin, mister Spilet, “Bonaventur” öz yerindədir, o yola düşmək üçün ilk əmrə müntəzirdir.

– Penqrof, mənim fikrimcə, bu səyahətimizi adanı öyrənməkdən sonraya qədər təxirə salmaq lazım gələcəkdir. Ola bilsin ki, biz xilaskarımızı axtarıb tapa bilsək, heç bu səyahətə ehtiyac qalmayacaqdır; unutmayın ki, Ayrton haqqındakı məktubu o yazmışdır. Bəlkə o lord Glenervanın yaxtası haqqında da bir şey bilir?

– Lakin o kim ola bilər? – deyə Penqrof səsləndi. – Təəssüf ki, o bizim hamımızı tanıyır, amma biz onun kim olduğunu heç xəyalımıza belə gətirə bilmirik! O da bizim kimi qəzaya uğramışsa, o zaman nə üçün bizdən gizlənir? Mənə elə gəlir ki, biz namuslu adamlarıq və bizimlə tanış olmaq heç kəsə qəbahətli görünməmə-

lidir! O könüllü olaraq burada məskən salmışdırmı? İstədiyi zaman o adanı tərk edə bilərmı? O hələ də buradadırmı, yoxsa artıq getmişdir?

Bu mövzu ətrafında söhbət edə-edə Penqrof, Gedeon Spilet və Herbert “Bonaventur”a qalxdılar; onun göyertəsində gəzişməyə başladılar. Birdən dənizçi dayandı, gəmini bağlayan kəndirin dolandığı dirəyə doğru əyilərək:

– Bax, əhsən bu işə! – deyə səsləndi.

– Nə olmuşdur, Penqrof? – deyə jurnalist soruşdu.

– O olmuşdur ki, bu düynü mən bağlamamışam! – bunu deyərək Penqrof dirəyə bağlanmış kəndirin düynünü göstərdi.

– Necə yeni siz bağlamamısınız? – deyə jurnalist soruşdu.

– Yox, mən bağlamamışam, and içə bilərəm ki, bu düynü mən bağlamamışam! Bu yastı ilgəkdir, mən isə iki qat dəniz ilgəyi vurmağa adət etmişəm.

– Siz səhv edirsiniz, Penqrof, yəqin siz kəndiri bir düyündə bağladığınızı unutmuşsunuz.

– Yox, bu mümkün deyildir! Bu düynlər düşünülmədən, mexaniki olaraq bağlanırlar! Belə hallarda isə əlin səhv etməsi qeyri-mümkündür!

– Deməli, piratlar axır ki, “Bonaventur”u aşkar etdilər? – deyə Herbert soruşdu.

Dənizçi:

– Bilmirəm, – deyə cavab verdi. – Lakin and içə bilərəm ki, kim isə “Bonaventur”un lövbərini qaldırmış, sonra yenə də salmışdır.

– Lakin onu piratlar etmişlərsə, o zaman onlar gəmiyə minib qaçardılar və yaxud, heç olmasa onu qarət edərdilər.

– Onlar haraya qaça bilərdilər? Tabor adasınamı? – deyə Penqrof etiraz etdi. – Belə az su tutumuna malik bir gəmidə, onlar səyahətə çıxmağa çox çətin cəsarət edərlər.

– Bundan başqa bu səfərə çıxmaq üçün onlar Tabor adasının koordinatlarını düzgün bilməli idilər ki, buna da mən şübhə edirəm, – deyə jurnalist qeyd etdi.

Dənizçi:

– Bilmirəm nə təhər olmuşdur, – dedi, – lakin sizin “Bonaventur”unuz hara isə üzmüşdür. Mənim adım Penqrof olduğu kimi, bu dediyim də bir həqiqətdir.

Dənizçi elə bir inam danışdı ki, Gedeon Spilet ilə Herbert ona inanmağa məcbur oldular.

Tamamilə aydın idi ki, “Bonaventur” Penqrofun qoyduğu yerdə durmuşdu, sonra lövbərin də qaldırıldığına şübhə yox idi. Əgər gəmi sahilədən uzaqlaşmamışdısa, bu işləri görmək kimə lazımdı?

Jurnalist bütün şübhələrini dağıtmaq üçün:

– Lakin nə təhər olmuş ki, biz gəmini adanın yaxınlığında müşahidə etməmişik? – deyə soruşdu.

– Mister Spilet, burada təəccüb ediləcək nə vardır ki, – deyə dənizçi cavab verdi, – gecə ikən lövbəri qaldırın, yaxşı külək əsərsə, iki saat içərisində siz o qədər uzaqlaşarsınız ki, ada tamamilə nəzərimizdən itər!

Gedeon Spilet:

– O halda son bir sualım vardır! – dedi, – piratlar nə məqsədlə “Bonaventur”dan istifadə etmişlər? Və nə üçün onu yenidən limana qaytarmışlar?

– Mister Spilet, bunu da sirli hadisələr sırasına daxil edək. Bizim üçün əhəmiyyətli odur ki, “Bonaventur” öz yerindədir. Lakin madam ki piratlar onu aşkar etmişlər, bədbəxtlikdən biz gələcəkdə də onun burada duracağına artıq əmin ola bilməyəcəyik...

Herbert:

– Bura bax, Penqrof, – dedi, – biz “Bonaventur”u Qranit sarayın pəncərələri altına, lap çayın ağzına apara bilərik, orada o təhlükəsiz bir vəziyyətdə olacaqdır.

– Bu həm doğrudur, həm də yox, – deyə dənizçi cavab verdi. – Çayın ağzı – gəminin dayanması üçün əlverişli yer deyildir. Orada dəniz sakit olmur.

– Onda onu, Buxarının yanında çəkib qum üzərinə çıxaraq.

– Bax bu deyəsən doğru bir fikirdir. Lakin biz onsuz da uzun bir müddətə Qranit sarayı tərk etməyə hazırlaşdığımız üçün mənə, səyahətdə olduğumuz müddət ərzində “Bonaventur”u burada saxlamaq daha yaxşıdır.

Gedeon Spilet:

– Penqrof, siz haqlısınız, – dedi. – Burada qalsa, heç olmasa, hava pozulduqda ondan arxayın ola bitərik.

Herbert:

– Piratlar yenə buraya gəlsələr, bəs onda nə olsun? – deyə yenidən sözə başladı.

Qəfləten atılan güllə Herbertə dəyir

– Nə olsun ki, – deyə Penqrof onun sözünü kəsdi, – onlar gəmini burada tapmasalar, onu Qranit sarayın ətrafında axtarmağa başlayacaqlar; biz orada olmayacağımıza görə asanlıqla onu əllərinə keçirə biləcəklər. Deməli belə, mən mister Spiletlə bir fikirdəyəm, gəmini burada saxlayırıq.

Jurnalist:

– Belə olduqda, haydı, yola düşək, – dedi.

Qranit saraya dönərək, onlar bütün gördüklərini mühəndisə xəbər verdilər. Mühəndis onların gəmi haqqındakı qərarlarını bəyəndi. O, Qranit saraya yaxın bir yerdə “Bonaventur”a süni liman hazırlamaq mümkün olub-olmadığını aydınlaşdırmaq üçün, çayın sahillərini tədqiq etməyi dənizçiyə vəd etdi.

Axşam onlar Ayrtona teleqram vuraraq Naba lazım olduğu üçün bir cüt qoyun gətirməsini rica etdilər. Ancaq Ayrton adəti üzrə teleqram aldığını xəbər vermədi. Bu, mühəndisi heyretə saldı. Ancaq Ayrton koralda olmaya da bilərdi, – o gedəndən iki gün keçmişdi və mümkündür ki, o indi artıq Qranit saraya qayıtmada idi.

Kolonistlər iki saatdan artıq Ayrtonu gözlədilər. Nab körpünün yanında keşik çəkirdi ki, çöl eşşək qoşulmuş araba görünən zaman körpünü salsın. Lakin gecə saat on oldu. Ayrton gəlmədi. Mühəndis aparata yaxınlaşdı, ikinci bir teleqram vuraraq dərhal cavab verməsini rica etdi.

Qəbuledici aparat susurdu.

Kolonistlər təlaşa düşdülər. Yəqin Ayrtona bir hadisə üz vermişdi. Ya o artıq koralda deyildi, yaxud da orada idi, lakin sərbəst hərəkət etməyə imkanı yox idi. Elə bu saat, bu qaranlıq gecədə ora getmək lazım idimi?

Mübahisə düşdü. Bəziləri dərhal yola düşməyi təkid edir, bəziləri isə etiraz edirdilər.

Herbert:

– Lakin teleqraf xəttində qəza da baş verə bilər, – dedi.

Mühəndis:

– Ola bilsin ki, sən haqlısan, – dedi. – Sabaha qədər gözləyək. Bəlkə doğrudan da Ayrton heç bizim teleqramı almamışdır.

Gecə gərgin bir intizar içində keçdi.

Noyabrın 11-də səhər açılınca Sayrus Smit yenidən teleqram vurmağa təşəbbüs etsə də, heç bir cavab ala bilmədi.

O zaman o:

– Haydı koral! – dedi.

– Lazımınca silahlanmalı, – deyə Penqrof əlavə etdi.

Nabın Qranit sarayda qalması qərara alındı. O öz yoldaşlarını Qliserin çayı üzərindəki körpüyə qədər ötürməli, onlar keçəndən sonra körpünü qaldırmalı və ağaclıqda gizlənərək kolonistlərin, və ya Ayrtonun qayıtmasını gözləməli idi. Əgər piratlar peyda olarsa və çayın o biri sahilinə keçməyə təşəbbüs etsələr, o tufəng atəşilə onları saxlamağa çalışmalı idi. Əgər bu da yardım etməsə, o Qranit saraya sığınmalı idi; qaldırıcı mexanizm qalxdıqdan sonra isə, Nab burada tamam təhlükəsiz olacaqdı. Naba belə bir təlimat verildi.

Qalan kolonistlər isə koralı getməli və Ayrtonu orada tapmaqda onu koralın ətrafında axtarmalı idilər.

Səhər saat altıda kolonistlər koralı doğru yola düşdülər. Top qabaqda qaçaraq, heç bir həyəcan əlaməti göstərmirdi. Yol gedə-gedə kolonistlər teleqraf xəttinin saz olduğunu yoxlayırdılar. Birinci iki mil boyunca dirəklər salamat idi, izolyatorlar öz yerində idi, məftillər də heç bir yerdən qırılmamışdı. Lakin 74 nömrəli dirəyə yaxınlaşarkən qabaqda gedən Herbert birdən dayandı və:

– Məftil qırılmışdır! – deyə qışqırdı.

Kolonistlər onun yanına yüyürdülər. Doğrudan da bir qədər uzaqda yerə yıxılmış bir teleqraf dirəyi yolu kəsmişdi. İndi Ayrtonun Qranit saraydan vurulan teleqramlara nə üçün cavab vermədiyini aydın oldu.

Penqrof:

– Mənim fikrimcə, dirəyi külək yıxmamışdır, – dedi.

– Yox, – deyə Gedeon Spilet cavab verdi, onun dibində quyu qazılmışdır. Dirəyi bir niyyətlə yıxmışlar.

– Həm də məftil də burulmuşdur. Baxın, buradan sındırılmışdır!

Dənizçi:

– Korala! Korala! – deyə səsləndi.

Kolonistlər indi koralı iki mil yarıma qədər bir məsafədə idilər. Onlar koralda bədbəxt bir hadisə baş verdiyinə inanmış bir halda, iti addımlarla hərəkət etməyə başladılar. İndi onları qorxudan təşvişə salan Ayrtonun göndərilən teleqrama cavab verməməsi deyildi, – bunun səbəbi aydın idi, – onları nigaran edən onun bu axşam qayıtmağa söz verdiyi halda, hələ gəlib çıxmaması idi. Bundan başqa aydın idi ki, piratlar lüzumsuz yerə, Qranit saray ilə koral arasındakı rabitəni kəsməyə təşəbbüs etməzdilər. Kolonistlər getdikcə addımlarını sürətləndirərək, nəhayət, yüyürməyə başladılar. Onların qəlbləri təlaşdan sıxılmaqda idi. Kolonistlər öz yeni yol-

daşlarına ürəkdən bağlanmışdılar. Doğrudandı Ayrton, bir vaxtlar quldurbaşılıq elədiyi dəstənin üzvləri tərəfindən öldürülmüşdü?

Nəhayət, uzaqdan koralın divarları görsəndi. Burada hər şey öz adi vəziyyətində görünürdü: divar möhkəm şəkildə öz yerində durmuş, darvazalar bağlanmışdı. Lakin yaxınlaşarkən kolonistlər koral-dan heç bir səs gəlmədiyini gördülər – nə çöl qoyunlarının mələşməsi, nə də Ayrtonun səsi gəlirdi. Ətraf bir sükut içərisində idi.

Sayrus Smit:

– İcəri girək, – dedi.

Mühəndis cəsarətlə darvazaya doğru yönəldi.

O biri kolonistlər koralın iyirmi addımlığında tüfənglərini hazır tutaraq kiçik bir haray qopunca atmağa hazır dayandılar.

Sayrus Smit darvazanın cəftəsini qaldırdı, qapının tayını itələmək istəyirdi ki, birdən Top təlaşla hürməyə başladı.

Hasarın arxasından qəflətən güllə atıldı, Herbert qışqıraraq yerə yığıldı.

Yeddinci fəsil

Jurnalist ilə Penqrof koralda. Herberti evə aparırlar. Dənizçinin ümitsizliyi. Müalicə. Piratlar yenidən peyda olurlar. Nəbi necə xəbərdar etməli? Sadiq və etibarlı Top. Nabın cavabı.

Herbertin qışqırığını eşidərək, Penqrof tüfəngini yerə atdı və onun yanına yüyürdü:

– Onu öldürdülər, – deyə bağırdı. – Mənim biçarə balamı! Onlar onu öldürdülər...

Sayrus Smitlə Gedeon Spilet də Herbertə sarı yüyürdülər. Jurnalist onun üzərinə əyilərək gəncin ürəyinin hələ də döyündüyünə əmin oldu.

Gedeon Spilet:

– O sağdır! – dedi. – Onu aparmaq lazımdır.

Mühəndis:

– Qranit sarayamı? Bu mümkün deyil, – dedi.

– Onda koralı aparaq! – deyə Penqrof bağırdı.

Sayrus Smit:

– Bircə dəqiqə gözləyin, – dedi.

Sonra o koralın hasarı boyunca sol tərəfə yüyürdü. Qəflətən piratlardan birini qarşısında gördü. Pirat onu nişan almışdı. Mühəndis cəld əyildi, açılan güllə onun başından şlyapasını saldı. Pirat tüfəngini yenidən doldurmağa macal tapmamış, Sayrus Smitin güllədən daha sərrast vuran bıçağı onun ürəyinə sancıldı.

Bu vaxt Gedeon Spiletlə Penqrof hasarın üstündən aşdılar, içəridən darvazanı bağlayan kütüyü aşdırdılar və Ayrtonun evinin boş olduğunu yoxladıqdan sonra zavallı Herberti ora apararaq, Ayrtonun yatağına uzandırdılar.

Bir neçə dəqiqədən sonra Sayrus Smit də yaralının yanına qayıtdı.

Herberti hərəkətsiz görən dənizçinin vəziyyətini təsəvvür etmək mümkün deyildi. O hönkürərək ağlayır, fələyə lənətlər yağdırır, başını divara çırpıb əzməyə can atırdı. Nə mühəndis, nə Gedeon Spilet onu sakit edə bilirdilər. Bir də ki, onlar özləri də ondan çox da yaxşı halda deyildilər.

Buna baxmayaraq, zavallı uşağı ölümün pəncəsindən xilas etmək üçün lazım gələn hər bir şey edilmişdi. Gedeon Spilet köçəri həyatının saysız macəralarını keçirərək tibbə aid bəzi məlumat əldə etmişdi. O keçmişdə də dəfələrlə güllə və ya bıçaqla yaralanmışlara yardım göstərməli olmuşdu. Dərddən azacıq başı ayılınca, o, Herbertin yarası ilə məşğul olmağa başladı.

Yaralının tamamilə düzgün vəziyyətini, lap əvvəldən onu hey-rətə saldı, xoşuna getmədi. O bunu çox qan itirməsi ilə izah etdi. Herbert son dərəcə solğun idi. Ürəyinin döyüntüsü güclə eşidilirdi, o qədər uzun fasilələrlə döyünürdü ki, bir dəfə jurnaliste elə gəldi ki, onun ürəyi artıq dayanmışdır. Yaralı şüurunu tamamilə itirmişdi. Bütün bunların hamısı çox uğursuz əlamətlər idi.

Jurnalist gəncin sinəsini açaraq, qanı soyuq su ilə yudu. Üçüncü ilə dördüncü qabırğalar arasındakı yaranın dəliyi görsəndi. Herberti üzü üstə çevirdilər, bu zaman gənc elə inildədi ki, elə bil son nəfəsin tapşırdı. Gedeon Spilet onun kürəyində, güllənin çıxdığı dəliyi də gördü. O:

– Allaha şükür, – deyə səsləndi. – Güllə deşib keçmişdir, onu çıxarmaq lazım gəlməyəcəkdir.

– Bəs ürəyi? – deyə Sayrus Smit soruşdu.

– Ürəyi zədələnməmişdir, yoxsa Herbert çoxdan ölmüşdü.

Penqrof:

– Ölmüş! – deyə qışqıraraq dəhşətlə hönkürdü.

Dənizçi yalnız son sözü eşitmişdi.

– Yox, Penqrof, yox! – deyə mühəndis cavab verdi. – O ölməmişdir. Onun ürəyi döyünür. O həтта indicə inildədi də. Sakit olun. Bizə çox soyuqqanlı olmaq lazımdır. Bizi bu soyuqqanlılığı itirməyə məcbur etməyin, dostum.

Penqrof susdu. Yalnız iri göz yaşları onun yanaqlarından süzül-məkdə idi.

Bu vaxt, Gedeon Spilet, belə hallarda nə cür hərəkət etmək lazım olduğunu xatırlamağa çalışırdı. O, güllənin döşdən girərək kürəkdən çıxdığına şübhə etmirdi. Lakin bu güllə keçdiyi yolda nə cür fəsadlara səbəb ola bilərdi? Hansı həyatı fəsadlı artıq olan üzvlər zədələnmişdi? Bu suala mütəxəssis cərrah belə güclə cavab verə bilərdi, jurnalist üçün də bunları həll etmək çox çətin idi.

Lakin o bir şeyi yaxşı bilirdi: zədələnmiş hissələrdəki iltihab prosesinin və onun nəticəsi olan isitmənin qarşısını almaq lazım idi. Lakin bunu nə cür etmək? İltihab və hərarəti azaldıcı hansı dərmanladı vasitələri tətbiq etməli?

Hər şeydən əvvəl hər iki yarayı deşiklərini yoluxmaz bir hala salmalı idi. Gedeon Spilet, yenidən qanaxmasına yol verməmək üçün yarayı isti su ilə yumağa cəsarət etmirdi; çünki Herbert onsuz da çox qan itirmişdi. Ona görə, o yarayı soyuq su ilə yumaqla kifayətləndi.

Gənci sol böyrü üstə çevirərək, onu bu vəziyyətdə saxladılar.

Gedeon Spilet:

– Onu çevrilməyə qoymayan, – dedi. – Sinəsindəki və kürəyindəki yaraların sağlması üçün bu, ən əlverişli bir vəziyyətdir. Ona tamamilə bir sakitlik lazımdır.

– Deməli, biz onu Qranit saraya apara bilməyəcəyik? – deyə Penqrof soruşdu.

Jurnalist:

– Yox, Penqrof, – deyə cavab verdi.

Dənizçi:

– Məlunlar! – deyə bağırdı.

Mühəndis onu məzəmmətlə:

– Penqrof! – dedi.

Gedeon Spilet Herbertin yaralarını diqqətlə nəzərdən keçirməyə başladı. Uşaq o qədər solğun idi ki, jurnalist qorxuya düşdü.

O:

– Sayrus, – dedi, – axı mən həkim deyiləm... Mən böyük bir tərəddüd içindəyəm... Siz öz məsləhətlərinizlə... öz təcrübənizlə mənə yardım etməlisiniz...

Mühəndis onun əlini sıxaraq:

– Əzizim Spilet, həyəcana düşməyin, – deyə cavab verdi. – Hər şeyi tamamilə sakit və ətraflı düşünün. Qoy sizin başınızda yalnız Herberti necə xilas etmək fikri dolasın.

Mühəndisin sözləri, Gedeon Spiletin böyük bir məsuliyyət duyduğu üçün bir dəqiqəliyə itirmiş olduğu təmkinini qaytardı. O, yaralının yatağının kənarında oturdu. Sayrus Smit onların yanında durdu.

Penqrof köynəyini cırraraq, qeyri-ixtiyari bir halda saplarını didməyə başladı.

Gedeon Spilet öz müalicə planını onlara şərh etdi: hər şeydən əvvəl o, qanı dayandırmağı lazım bilirdi. Lakin güllə ilə zədələnmiş üzvlərin iltihabından, bədəndə əmələ gələ biləcək irinin dışarı çıxmasına mane olmamaq üçün, o yaraları tam bağlamağa cəsarət etmirdi.

Sayrus Smit bu fikri bəyəndi, yaraları yüngülvari bağlamağı və çirklənmələrinə yol verməyərək, yaraların özbaşına üzə çıxmasına səy etməyi qərara aldılar. İndi iltihabın qarşısını almaq üçün hansı vasitələri tətbiq etmək məsələsi qalırdı.

Jurnalistin rəyincə, belə bir vasitə yalnız soyuq su ola bilərdi. Su hərarətin qarşısını alır, təsiredici bir dərman işini görür, belə yaralanma hallarında həkimlər, həтта çoxlu miqdarda başqa vasitələr olduğu halda belə, suya həvəslə əl atırlar. Bu qayda ilə Gedeon Spilet, dərman vasitəsi olaraq soyuq suyu seçməklə, onun yerində olacaq ən yaxşı bir cərrahın edəcəyi bir şeyi etdi. Biçarə Herbertin yaralarına o dəqiqə, müəyyən fasilələrlə dəyişdirilən soyuq kompreslər qoyuldu.

Dənizçi ocağı qaladı. Xoşbəxtlikdən Ayrtunun mənzili hər cür ehtiyatla lazımı lqədər təmin olunmuşdu. Bundan başqa gəncin özünün yığdığı dərman otları da burada saxlanılırdı. Jurnalist onları qaynadaraq şirələrini yaralının ağzına damızdırırdı. Yaralı isə hələ də özünə gəlmirdi.

O bərk qızdırmağa başladı, hərarəti kəskin artdı. Günüün qalan hissəsi və bütün gecə Herbertin həyatı bir tükədən asılı idi, hər dəqiqə bu tükün qırılmaq təhlükəsi var idi.

Ertəsi gün, noyabrın 12-də Gedeon Spilet və yoldaşları birinci dəfə olaraq, xəstənin sağ qalacağına ümid etməyə başladılar. Herbert uzun müddət sürən bayılmaqdan ayıldı. O, gözlərini açdı, Sayrus Smiti, jurnalisti, Penqrofu tanıdı, hətta onlara iki-üç kəlmə söz də dedi. O, başına nə gəldiyini bilmirdi. Hər şeyi ona nağıl etdilər və Gedeon Spilet ondan rica etdi ki, tamamilə hərəkətsiz dayansın. Çünki onun həyatı artıq təhlükə altında deyildir, yaraları da tezliklə sağalacaqdır. Bir də ki, Herbert demək olar ki, heç əziyyət çəkmirdi; çünki arastkəsilmədən onun yarasına soyuq su kompresi qoyurdular, bu da yaraların iltihabına yol vermirdi.

Penqrofun üstündən elə bil ki, bir dağ götürüldü. O, xəstə bala-sına xidmət edən bir ana kimi Herbertin başına dolanırdı.

Herbert yenidən yuxuya getdi; lakin bu dəfə daha rahat bir yuxuya getmişdi.

Dənizçi:

– Mister Spilet, deyin ki, siz ümidinizi itirməmişiniz? – deyə yalvarır, – deyin ki, siz onu xilas edəcəksiniz!

– Biz onu xilas edəcəyik! – deyə jurnalist cavab verdi. – Herbert ciddi yaralanmışdır. Ola bilsin ki, güllə onun ciyərini deşmişdir. Lakin buna baxmayaraq, onun yarası ölümcül deyildir.

Tamamilə aydındır ki, koralda keçirdikləri bu iyirmi dörd saat müddətində kolonistlər Herbertin xəstəliyindən başqa heç bir şey düşünməmişdilər. Piratların hər dəqiqə qayıda biləcəklərinə baxmayaraq, onlar öz təhlükəsizliklərinin belə qeydinə qalmamışdılar. Lakin indi, Herbertin halı yaxşılaşdıqda, Penqrof onun yatağı yanında növbə çəkərkən Sayrus Smit ilə jurnalist də görülmək tədbirlər haqqında məsləhətləşməyə başladılar.

Hər şeydən əvvəl onlar koralı nəzərdən keçirməyi qərara aldılar. Ayrtonun keçmiş cinayət yoldaşları tərəfindən əsir götürüldüyünü və ya qəflətən onun üstünə çıxıldığını və ya onlarla mübarizə edərkən öldürüldüyünü aydınlaşdırmaq lazım idi. Təəssüf ki, sonuncu fərziyyə həqiqətə daha yaxın idi.

Gedeon Spilet çəpəri addayan zaman bir piratın Franklin dağının sağ qolu ilə qaçdığını gördü. Top onun dalınca götürüldü. O, qayaya dəyib qırıq-qırıq olan qayıqdakı piratlardan biri idi.

Herbert gözünü açır

Bununla belə koralda heç bir mübarizə və qarət izləri görün-mürdü. Oranın darvazası səliqə ilə bağlı idi, bütün heyvanlar öz yerində idi, hətta evdəki bütün avadanlıq da toxunulmamış qal-mışdı. Yalnız Ayrton özü koralda getirmiş olduğu barıt və güllələr yox olmuşdu.

Sayrus Smit:

– Yəqin, zavalının üstünə qəflətən tökülmüşlər, o müqavimət göstərmədən təslim olmaq istəmədiyi üçün, onu öldürmüşlər... – dedi.

– Qorxuram ki, elə siz deyən kimi olsun, – deyə jurnalist cavab verdi. – Yəqin piratlar hər bir şeyi bol olan koralda məskən salmaq istəmişlər, yalnız bizi görəndən sonra qaçmışlar. Aydın şeydir ki, o zaman Ayrtonun nə dirisi, nə də ölüsü burada olmamışdır.

Mühəndis:

– Məşəni mühasirəyə almaq və adanı bu rəzillərdən təmizlə-mək lazım gələcəkdir! – dedi. – Penqrofun ürəyinə dammalar onu aldatmamışdı. Xatırlayırsınız mı, o, piratların məhv edilməsində necə ısrarlı idi? O zaman ona qulaq assaydıq, indi biz bu bədbəxt-liklərə düçar olmazdıq.

– Bəli, – deyə jurnalist cavab verdi. – İndi biz amansız olmaqda haqlıyıq.

– Biz bir neçə gün. Herberti Qranit saraya aparmaq mümkün olana qədər, koralda qalmalıyıq.

– Bəs Nab necə olsun? – deyə jurnalist soruşdu.

– Nab tamam bir təhlükəsiz yerdədir.

– Birdən bizim uzun gün yox olmağımızdan təlaşa düşərək, bura gəlməyi qət edərsə, onda nəcə olsun?

Mühəndis cəld:

– Buna qətiyyən yol vermək olmaz! – dedi. – Onu yolda öldürə bilirlər.

– Mən də onun elə bu cür hərəkət edəcəyindən qorxuram.

– Ah, teleqraf işləsə idi! Biz onu xəbərdar edə bilərdik! Təəs-süf ki, indi bunu etmək mümkün deyildir... Lakin, Herberti burada, tək Penqrofun himayəsində qoymaq da yaramaz!.. Görünür mən özüm təkbaşına Qranit saraya getməli olacağam.

– Yox, yox, Sayrus! Sizin həyatınızı təhlükəyə atmağa haqqınız yoxdur. Burada təkco qoçaqlıq kifayət deyildir. Yaramazlar yəqin

ki, koralı izləyirlər, onlar meşədə qalın bir yerdə gizlənmişlər, siz tək yola düşsəniz, iki nəfər üçün iztirab çəkəcəyik.

– Lakin Nab da iyirmi dörd saatdır ki, bizdən heç bir xəbər almamışdır. O mütləq gəlmək istəyəcəkdir.

– Onun təhlükədən də xəbəri olmadığına görə şübhəsiz ki, onu öldürəcəklər, – deyə jurnalist əlavə etdi, – yəni xəbərdarlıq üçün heç bir vasitə yoxdur?!

Mühəndislə jurnalist bu məsələ haqqında düşünüb məsləhət-ləşdikləri bir zamanda, Top onların yanında fırlanaraq, sanki “Bəs mən burada nəyə görəyəm?” – deməyə çalışırdı.

Mühəndis:

– Top, – deyə səsləndi.

İt onun üstünə atıldı.

Dərhal mühəndisin ideyasını qiymətləndirmiş Gedeon Spilet:

– Top gedər, – dedi. – İt bizim keçə bilməyəcəyimiz yerlərdən sağ və salamat keçib gedə bilər. O koraldakı yenilikləri Qranit saraya çatdırar, oradan da bizə cavab gətirər.

Gedeon Spilet cib dəftərcəsindən bir vərəq çıxararaq, sürətlə aşağıdakı sətirləri yazdı:

“Herbert yaralanmışdır. Ayrton yox olmuşdur. Biz koraldayıq. Sayıq ol! Məbada, Qranit saraydan bir tərəfə gedəsən. Qranit saray otfaında pirat müşahidə etməmişsən ki? Topla cavab göndər”.

Məktubu Topun xaltasına elə keçirdilər ki, o dərhal gözü çarpsın.

Mühəndis iti sıgallayaraq:

– Top, sevimli Topum, – dedi. – haydı Nabın yanına qaç. Top, Nabın yanına. Cəld ol, Top!

Top ondan nə gözlədiklərini anladığını işarə etmək məqsədilə sevinclə hürməyə başladı. Qranit saraya gedən yola it yaxşı bələd idi.

Mühəndis koralın darvazasına yaxınlaşaraq, onu taybatay açdı, bir neçə dəfə:

– Haydı, Nabın yanına, Nabın yanına, Nabın yanına, Top! – deyə təkrar etdi və əlini Qranit saraya tərəf uzatdı.

Top darvazadan çıxaraq o dəqiqə gözdən itdi.

Jurnalist:

– O gedib çıxacaqdır, – dedi.

– Bizə cavab da gətirəcəkdir, – deyə mühəndis əlavə etdi.

Gedeon Spilet:

- Saat neçədir? – deyə soruşdu.
- Saat ondur.
- O bir saata qayıda bilər.
- Onu qarşılamaq lazımdır.

Koralın darvazasını bağlayaraq, mühəndislə jurnalist evə qayıtdılar. Herbert bərk yatmışdı. Penqrof onun yanında oturaraq, tez-tez kompresləri dəyişdirirdi. Bu dəqiqə xəstəyə heç bir şey lazım olmadığını görərək, Gedeon Spilet yemək hazırlamaqla məşğul oldu, eyni zamanda o hasarın təpəyə bitişik hissəsinə göz yetirməyi unutmurdu, çünki piratların buradan hücum edəcəklərini gözləmək olardı.

Kolonistlər təlaşla Topun qayıtmasını gözləyirdilər. Saat on birə yaxın Sayrus Smitlə Gedeon Spilet karabinlərini dolduraraq, it hürən kimi onu içəri buraxmaq üçün, koralın darvazasına çıxdılar. Onlar, Nabın məktubu alan kimi dərhal sadıq köpəyi cavabla geri göndərəcəyinə şübhə etmirdilər.

On dəqiqəlik bir intizardan sonra birdən güllə səsi gəldi və sanki ona cavab olaraq bərkdən it hürüşü eşidildi. Mühəndis darvazanı açdı, yüz addım irəlində hələ dağılmamış tüstünü görərək o səmtə atəş açdı.

Elə həmin dəqiqədə Top qaçaraq koralın darvazasına girdi. Gedeon Spilet cəld onun dalınca qapını örtüdü.

– Top, mənim sevimli Topum! – deyə mühəndis səsləndi və ağıllı heyvanın boynunu qucaqladı.

Topun xaltasına bir məktub bağlanmışdı, məktubda Nabın iri xətt ilə bu sözlər yazılmışdı: “Qranit sarayı ətraflarında pirat görünməmişdir. Mən öz yerimdən tərpənmərəm. Yazıq Herbert! Bığarə Ayrton!”.

Səkkizinci fəsil

Piratlar koralın ətrafında. Müvəqqəti sığınacaq. Herbertin müalicəsinin davamı. Penqrofun ilk sevinci. Xatirat. Gələcək nə vəd edir? Sayrus Smitin bu barədə fikirləri.

Deməli, piratlar bütün günü koralın ətrafında dolaşaraq, kolonistləri bir-bir təklikdə öldürmək üçün onları pusurdular. Doğrudan

da onlara qarşı amansız müharibə elan etməkdən başqa bir çıxış yolu qalmırdı. Lakin, hər şeydən əvvəl, böyük bir ehtiyat lazım idi, çünki bu yaramazlar kolonistlərə görə o üstünlüyə malikdilər ki, onlar kolonistləri gördükləri halda özləri gizli qalırdılar, kolonistlərin qəfildən hücumundan qorxmayaaraq özləri hər dəqiqə gözlənilmədən hücum edə bilərdilər.

Ona görə Sayrus Smit hələlik, kifayət qədər ərzaq ehtiyatı ilə təmin olunmuş koralda yaşamağı qərar etdi. Piratlar kolonistlərin qəfil gəlişlərindən qorxduqlarından Ayrtonun evini qarət edə bilməmişdilər.

Gedeon Spilet hadisələrin belə baş verdiyini təsəvvür edirdi: qırıq-qırıq olmuş qayıqdan xilas olan altı nəfər pirat, adanın cənub sahilı boyu qaçmağa başlamışlar. Onlar İlanvari yarımadası dolanaraq və Uzaq qərbin keçilməz meşələrinə soxulmağa cəsarət etməyərək, Şəlalə çayının ağzına çatmışlar. Sonra çayın sağ sahilı ilə gedərək, onlar Franklin dağının qollarına yetişmişlər. Burada ehtimal ki, təbii bir sığınacaq axtararkən, heç kəs tərəfindən mühafizə edilməyən koralın üstünə çıxmışlar. Ayrtonun qəflətən qayıtması, yəqin ki, onlar üçün gözlənilməz olmuşdur; lakin sayca üstün olduqlarından istifadə edərək onlar Ayrtona hücum etmişlər və... sonra nə olduğu tamamilə aydındır...

İndi sağ qalmış beş nəfər pirat meşələrdə dolaşırlar. Onlar yaxşı silahlanmışlar, bir pusqu arxasından kürəyinə bir güllə ilişdiriləcəyinə cəsarət etmədən, koralan dışarı çıxmaq mümkün deyildi.

Sayrus Smit:

– Gözləmək lazımdır, – deyirdi. – Başqa heç bir çarəmiz yoxdur! Herbert sağalandan sonra biz həlledici bir basqın təşkil edərək və bu yaramazlardan bir nəfəri də əlimizdən qurtula bilməz. Piratları cəzalandırmaq bizim əsil məqsədimiz olmalıdır, bununla yanaşı olaraq.

...Qeyri-adi, sirli həmin axtarış, – deyə jurnalist onun fikrini tamamladı. – Lakin, əziz Sayrus, etiraf etmək lazımdır ki, bu saat həmin sirli qüvvənin işə qarışması üçün ən yaxşı vaxtdır və mən çox təəssüf edirəm ki, o bu saat bütün bu işlərdən kənarda durmuşdur...

– Kim bilir... – deyə mühəndis cavab verdi.

– Bununla siz nə demək istəyirsiniz, – deyə jurnalist heyrət etdi.

– Bəlkə biz hələ sona qədər sınaqdan çıxmamışıq, sirli həmin işə qarışması üçün hələ fürsət olacaqdır... Bir də ki, bu barədə da-

nışmağa dəyməz. Bizim üçün hər şeydən əhəmiyyətli Herbertin həyatını mühafizə etməkdir!

Bu, doğrudan da, kolonistlərin ən başlıca qayğıları idi. Bir neçə gün keçdi, gəncin əhvalı yaxşılaşdı. Ancaq belə bir xəstəlikdə, hər qazanılan gün, xilas olmaq üçün bir artıq şansıdır. Arasıkəsilmədən dəyişdirilən soyuq su kompresləri yaranı iltihab etməyə qoymurdu. Jurnalist, kükürd qarışığı olan bulaq suyunun hətta yaranın tez üzə çıxmasına yardım etdiyini düşünürdü. Yaralının hərarəti getdikcə düşürdü, Herbert açıq-aşkar həyata qayıdırdı. Qeyd etmək lazımdır ki, ona möhkəm pəhriz saxladırıldı; bu isə, əlbəttə ki, onun tez cana gəlməsinə yardım etməyə bilməzdi. Bunun əvəzində tam bir sakitlik ona son dərəcə faydalı idi.

Sayrus Smit, Penqrof və Gedeon Spilet mahir bir xəstə baxıcısına çevrilmişdilər. Ayrtonun evində mühafizə edilən bütün dəyişək ağlar kompres üçün cıdırı və sarğılara çevrilmişdi. Jurnalist öz xəstəsinin yaralarına son dərəcə həssaslıqla diqqət verirdi: o həmişə öz yoldaşlarına xatırladı ki, həkimlər lazımi səviyyədə bint bağlamağa, xəstəyə yaxşı baxmağa, uğurlu bir əməliyyatdan az əhəmiyyət vermirlər.

On gündən sonra, noyabrın 22-də Herbertin halı xeyli yaxşılaşdı. O yeməyə başladı. Onun yanaqları qızardı, hətta öz xəstə baxıcılarına baxıb gülümsəməyə başladı. Xəstəni danışmağa qoymamaq üçün durmadan laqçırtı vuran Penqrofun söylərinə baxmayaraq, Herbert hətta az-az danışmağa da başladı.

Herbert Penqrofdan nə üçün Ayrtonun koralda olmadığını soruşdu. Gənci kədərləndirmək istəmədiyindən, dənizçi qısa olaraq cavab verdi ki, Ayrton Nabla bərabər Qranit sarayı mühafizə etmək üçün oraya getmişdir.

O:

– Görürsənmi, Herbert, – deyirdi, – mən bu piratları, vəhşi heyvanları qıran kimi, qırıb tələf etməyi təkid etməkdə haqlı idim. Mister Smit isə onlarla yaxşı rəftar etmək istəyirdi... Amma mən yaxşı rəftan əvəzinə mən onların hər birinə böyük kalitrli güllə “qonaq” edərdim.

– Onlar sonra yenə gəlməmişlər ki? – deyər xəstə soruşdu.

– Yox, bala, lakin sən sağalandan sonra biz onları tapırıq. Onda baxırıq, kol dalından güllə atan bu qorxaqlar üzbəüz vuruşmağa cəsarət edə biləcəklərmi?

– Mən axı hələ çox zəifəm, Penqrof...

– Sən yavaş-yavaş qana-cana gələcəksən. Döşdən dəyib keçən güllənin yarası nədir ki? Tamamilə boş bir şey. Mən bundan da ağır olaraq dəfələrlə yaralanmışam, indi isə, görürsən ki, öküz kimi sağlamam.

Herbertin səhhətinin yaxşılaşdığına baxmayaraq, artıq onun həyatı üçün qorxu hissi keçirilməsə də, Sayrus Smiti nə isə tutqun idi. Ona elə gəlirdi ki, kolonistlərin bu vaxta qədər, müstəsna bir surətdə sən keçən həyatları artıq uğursuz bir sonluğa daxil olmuşdur.

İki il yarım idi ki, onlar heç bir ehtiyac hiss etmədən yaşamışdılar. Ada onları mineral, xammal, bitki və heyvanlarla təmin edirdi, onların sənətləri və bilikləri də təbiəti koloniyanın dolunca ehtiyaclarına xidmət etməyə məcbur edirdi. Koloniya da getdikcə abadlaşırdı. Bundan başqa ağır dəqiqələrdə həmişə sədaqətlə sirli bir qüvvə onların imdadına çatırdı... Lakin bütün bunlar əbədi olaraq davam edə bilməzdi. Qısa söyləsək, Sayrus Smit bu qənaətə gəlmişdi ki, müvəffəqiyyət artıq onlardan üz çevirmişdir.

Doğrudan da Linkoln adası sularında pirat gəmisi zühur oldu, hərçənd koloniya hamisinin işə qarışması onu məhv etdi, lakin altı nəfər pirat yenə də fəlakətdən qurtuldu. Onlardan beş nəfəri bu günə qədər sağ və sərbəst idi, ələ keçməyərək, daimi bir təhlükə yaradırdılar. Yəqin ki, Ayrton bu yaramazların əlində tələf olmuşdu. Herbert də onların tərəfindən, demək olar ki, ölməcül yaralanmışdı...

Bu uğursuzluqlar bir təsadüf idi, yoxsa gələcək uğursuzluqlar silsiləsinin başlanğıcı? Bu sual bütün ağırlığı ilə Sayrus Smitin qarşısında durmuşdu. Bu barədə o tez-tez jurnalistlə danışır və adanın sirli hamisinin, məhz bu ağır dəqiqələrdə hərəkətsizliyinə təəssüf edirdi. Yoxsa, o adanı tərk etmişdi? Yaxud, bəlkə də o ölmüşdü?

Bu suallara cavab almaq mümkün deyildi. Lakin bu danışqlardan Sayrus Smitlə Gedeon Spiletin ruhdan düşdükləri nəticəsini çıxarmaq lazım gəlmirdi. Bu əsla belə deyildi! Onlar həqiqətin düz göziünün içinə baxmaqdan qorxmurdular; həyatla olan amansız mübarizədən qalib çıxmaq üçün öz şanslarını ölçüb-biçirdilər; gələcəyə cəsarətlə baxırdılar, taleyin onlar üçün hazırladığı hər bir zərbəni dəf etməyə hazır idilər.

Nabdan heç bir xəbər yoxdur. Donizçi ilə jurnalistin təklifi rədd edilir. Gedeon Spiletin çıxışı. Çit parçası. Tələsik getmə. Uzaq mənzərəli yaylağa çatmaq.

Herbert yavaş-yavaş, lakin açıqdan-açığa sağalmaqda idi. İndi artıq Qranit saraya qayıtmaq haqqında düşünmək olardı. Ayrtonun mənzili nə qədər yaxşı qurulmuş və lazımi şeylərlə təmin edilmişdisə də, yenə də Qranit saraydakı təhlükəsiz mənzilin rahatlıqları ilə müqayisə edilə bilməzdi. Bundan başqa, təhlükəsizlik cəhətdən də Qranit saray son dərəcə xatircəm bir yer idi, koralda isə hər zaman piratların qəfləti hücumlarının qorxusu var idi. Ona görə kolonistlər səbirsizliklə gəncin səhhətinin yaxşılaşacağı günü gözləyirdilər.

Nabdan heç bir xəbər yox idi; lakin bu, kolonistləri qorxuya salmırdı. Qoçaq oğlan Qranit sarayda tam bir təhlükəsizlik içində idi; o piratların qəflətən onu ələ keçirmələrinə yol verməyəcəkdi. Top koralda qalırdı, çünki mühəndis sadıq heyvanı bir daha piratların gülləsi ağzına verməyə ürək eləməirdi.

Kolonistlər, tezliklə Qranit saraya qayıtmağa can atdıqlarına baxmayaraq, gözləməyə məcbur idilər. Kolonistlərin qüvvələrinin parçalanması mühəndisə ağır gəlirdi, o, piratların bundan istifadə edə biləcəklərindən qorxurdu. Ayrtonun yox olması, Herbertin xəstəliyi zamanından bəri beş nəfər pirata qarşı yalnız dörd nəfər kolonist qalmışdı.

Bir dəfə, Herbert yuxuya gedəndə, Penqrof, jurnalist və mühəndis piratlar əleyhinə nə cür tədbirlər görməyi, Nabla necə əlaqə saxlamağı müzakirə etməyə başladılar.

Jurnalist:

– Dostlarım, – dedi, – mən sizinlə tamamilə şərikəm ki, Qranit saraya yola düşmək özümüzü güllə qabağına verərək, düşməyə cavab verməyə imkan tapmamaq deməkdir. Lakin, sizcə, bu yaramazları məhv etməyə başlamaq zamanı çatmayıbmı?

Penqrof:

– Mən də bu barədə düşünmüşəm, – dedi. – Güllədən qorxmağa başlamayacağıq ki! Mister Smit icazə versə, mən lap bu saat meşəyə yollanmağa hazıram. Burada düşünmək lazım! Bir adam bir adama deyər!

Mühəndis:

– Lakin, beş adama yox! – deyər etiraz etdi.

Jurnalist:

– Beş nəfərə qarşı, biz iki nəfər olacağıq, – dedi. – Mən Penqrofla bərabər gedərəm və biz özümüzə Topu da götürərək.

Sayrus Smit:

– Dostlarım! – dedi. – Gəlin bunu soyuqqanlılıqla müzakirə edək. Katorqaçılar müəyyən bir yerdə yaşasaydılar, bu yer əvvəlcədən bizə məlum olsaydı və onları o yuvadan qovmaq üçün yalnız ora getməyimiz kifayət etmiş olsaydı, o zaman belə bir ekspedisiya özünə haqq qazandırmış olardı. Lakin özünüz deyiniz, nədən bilirsiniz ki, sizi birinci olaraq onlar görməyəcək və gülləyə tutmayacaqlar?

– Nə olsun ki, mister Smit, – deyər Penqrof etiraz etdi, – hər atılan güllə adama dəyməz ki!

– Herbertə deyən güllə heç yolunu azmadı, Penqrof, – deyər mühəndis cavab verdi. – Yeri gəlmişkən diqqət edin ki, siz ikinci də koralı tərk etsəniz, mən burada tək qalacağam. Zəmin ola bilərsiniz ki, piratlar sizi güdərək, koralı yalnız bir adam mühafizə etdiyini, ikincisinin yaralı yatdığını bilərək, bu fürsətdən istifadə edib buraya hücum etməyəcəklər?

Penqrof:

– Siz haqlısınız, mister Smit, – dedi. Hirs onu boğurdu. – Siz haqlısınız! Onlar mütləq hər bir ehtiyatla təmin olunmuş koralı ələ keçirməyə cəhd edəcəklər; bu mənə çox yaxşı məlumdur. Siz də tək başınıza koralı saxlaya bilməyəcəksiniz. Ah, biz Qranit sarayda olsaydıq!

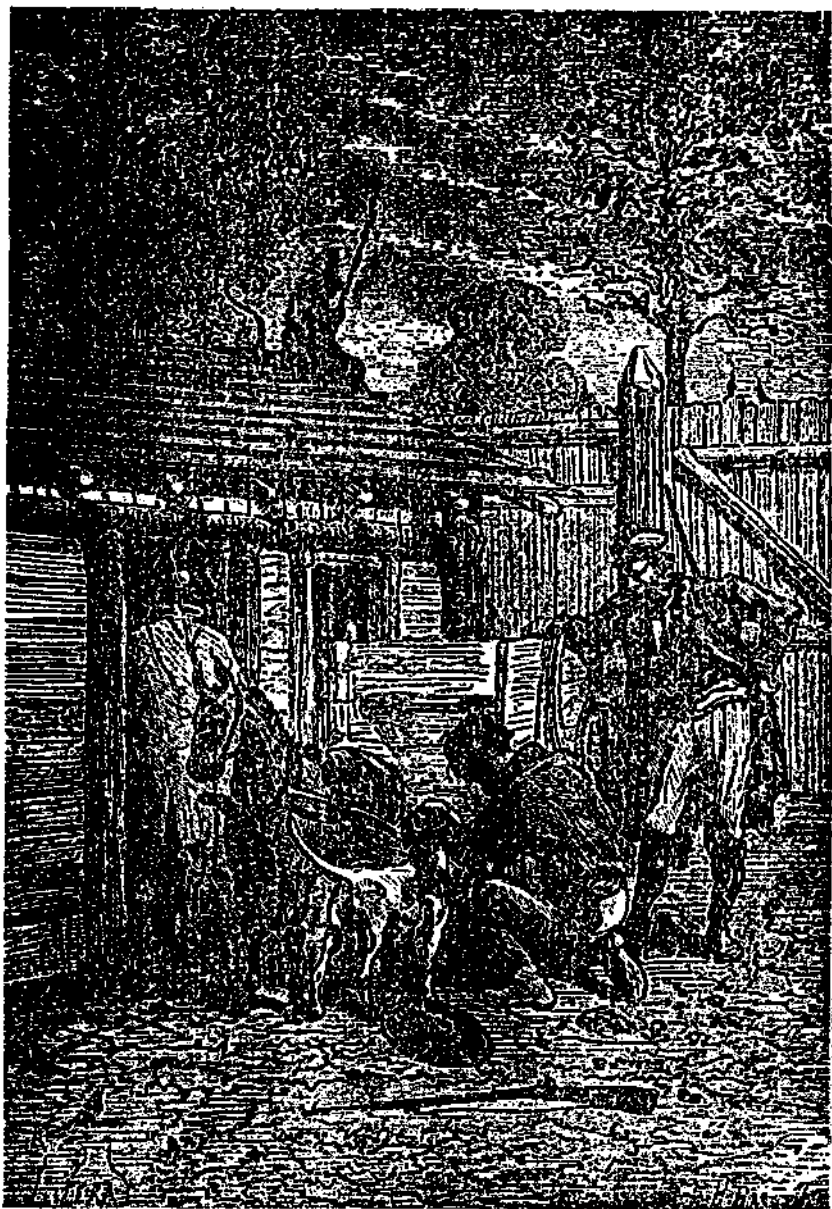
Mühəndis:

– Biz Qranit sarayda olsaydıq, – dedi, – onda vəziyyət tamamilə başqa cür olardı: mən Herberti birinizin ümidinə qoyub getməkdən qorxmazdım, qalan üç nəfər isə meşəni axtarmağa gedə bilərdi. Lakin indi biz hələ koraldayıq; hamımız bir yerdə buradan çıxmağa imkan tapana qədər də burada qalacağıq!

Sayrus Smitin mühakimələri o qədər inandırıcı idi ki, yoldaşları onunla mübahisəyə girişmədilər.

Gedeon Spilet qüssə ilə:

– Ayrton da bizimlə bərabər olsaydı! – dedi. – Yazıq! İnsan kimi yaşamaq ona uzun müddət nəsib olmadı!

Penqrof və kolonistlər koralda

Penqrof qərribə bir tonla:

– O həqiqətən ölmüşsə... – dedi.

– Siz bu rəzillərin ona rəhm etdiklərinə ümid edirsiniz? – deyə Gedeon Spilet soruşdu.

– Öldürməmək onlar üçün faydalı olardı.

– Necə, yoxsa siz şübhələnirsiniz ki, Ayrton bizə borclu olduğunu unutmuş və sabiq cinayət yoldaşlarına rast gələrək...

Dənizçi qaşqabaqlı bir şəkildə:

– Mən heç bir şeyi təkid etmirəm, – dedi, – lakin...

Sayrus Smit əlini dənizçinin çiyinə qoyaraq:

– Penqrof, – dedi, – bu pis fikirdir. Siz Ayrtonun xain çıxdığından şübhələnməyə başlasanız, mənə çox incitmiş olacaqsınız. Mən onun son nəfəsinə qədər, bizə sadıq qaldığına zəmin oluram.

Jurnalist cəld:

– Mən də, – dedi.

– Bəli... bəli... mister Smit, – deyə Penqrof utanmış bir halda cavab verdi. – Etiraf edirəm ki, bu ləyaqətsiz bir şübhədir, həm də ki, heç bir şeyə əsaslanmamışıdır. Lakin nə etmək. Mənim başım gicəllənir. Bu, koralda “dustaq” olmağımız, mənə çox pis təsir edir. Heç bir vaxt özümü, indiki qədər əsəbi hiss etməmişdim.

Mühəndis:

– Səbir etməz lazımdır, Penqrof, – dedi. – Spilet, deyin görək, sizcə, Herberti neçə gündən sonra Qranit saraya aparmaq olar?

– Demək çətindir, Sayrus, belə vəziyyətdə kiçik bir ehtiyatsızlığın nəticələri ola sonra ağır bilər. Lakin onun sağlması indiki sürətlə davam edərsə, yeddi gündən sonra bu barədə düşünmək olar.

Yeddi gün! Bu qayda ilə Qranit saraya qayıtmaq dekabrın əvvəlinə qədər təxirə salınırdı.

Baharın ən coşqun bir çağı idi. Havalar olduqca gözəl keçirdi. Ağaclar çiçək açmışdı. Kənd təsərrüfatı işləri mövsümü yaxınlaşırdı. Buna görə böyük səyahətdən qayıdan kimi, o saat yaz əkini ilə məşğul olmaq lazım idi. Koralda kolonistləri bu məcburi işsizliyin nə qədər sıxdığını təəvvür etmək mümkündür.

Bir-iki dəfə jurnalist koralın hasarından dışarı çıxmağa cəsarət etdi. O dolu karabinini hazır tutmuşdu. Top onu müşayiət edirdi. Bu gəzintilər salamatlıqla qurtardı. Yaxında pirat yox idi, görünür bu zaman onlar adanın başqa bir hissəsində idilər.

Noyabrın 27-də, ikinci gəzinti zamanı jurnalist koralıdan təxminən dördə bir mil qədər meşənin içərilərinə getdi. Top qəflətən

rahatsızlıq əlaməti göstərməyə başladı. İt irəli-geri qaçaraq, sanki bir şeyin iyni almış kimi kolların yanını, ağacların altını iyləyirdi.

Gedeon Spilet sayıq dayandı. Karabini itəli tuşlayıb iti baxışlarla ətrafına göz gəzdirdi, eyni zamanda Topu axtarışda davam etməsi üçün, təhrik edirdi. İtin hərəkətlərindən belə görünürdü ki, o, adam iyi almamışdı. Belə olsaydı, o hürərək təhlükədən xəbərdar edərdi.

Beş dəqiqə belə davam etdi. Top görünməyən izlərlə, o yan-bu yana yüyürür, jurnalist isə ehtiyatla onun arxasınca irəliləyirdi. Birdən it sıx bir kol topasına cumdu, ağzında bir parça cındır tutmuş halda oradan qayıtdı. Gedeon Spilet tələsik koralı qayıdaraq, bu didilmiş və əzilmiş çirkli əsgini yoldaşlarına göstərdi.

Kolonistlər onu tədqiq edərək, bunun özləri tərəfindən hazırlanmış keçə yunu parçası olduğunu müəyyən etdilər. Yəqin bu Ayrtunun geyimindən cırılmış bir parça idi.

– Görürsünüzmü, Penqrof, – deyə Sayrus Smit qeyd etdi. – Bədbəxt Ayrtun onu zorla dallarınca sürükləyən piratlarla çarpışmışdır. Yoxsa, siz yenə də onun namuslu olduğuna şübhə etməkdəsiniz?

– Yox, – Mister Smit, – deyə dənizçi cavab verdi, – mən o bir dəqiqəlik şübhəm üçün çoxdan peşman olmuşam. Lakin bu araşdırmadan, mənə, tək bir nəticə çıxarmaq lazımdır...

– Nə nəticə! – deyə jurnalist soruşdu.

– O nəticə ki, Ayrtun koralda öldürülməmişdir. Onu diri olaraq buradan sürüyüb çıxarmışlar. Ona görə də ola bilsin ki, o indi sağdır!

Mühəndis dalgın bir halda:

– Bu doğrudur... – dedi.

Doğrudan da bu cındır parçası yoldaşlarının öldürülmədiyinə dair kolonistlərə zəif bir ümid verirdi. Onlar Ayrtunun da, Herbert kimi kol arxasından vurulduğunu zənn edirdilər. Lakin piratlar, o dəqiqə onu öldürməmiş, nə məqsədlə isə adanın başqa bir hissəsinə sürüyüb aparmışdırlarsa, onda onun indi, bu saat da sağ qaldığını, katorqaçıların əlində əsir olduğunu güman etməyə əsas vardı. Piratlar nə üçün onu öldürməmişdilər? Ola bilsin ki, onlar öz sabiq cinayət yoldaşlarını tanımış və onu özlərinə qoşulmağa razı salmaq üçün, hələ ümidlərini itirməmişdilər. O öz dostlarına xain çıxmağa razı olsaydı, piratlar üçün çox faydalı bir adam olardı.

Hər nə təhərsə, xülasə kolonistlər ruhlandılar, Ayrtunun tapılacağına ümid bəsləməyə başladılar. O əsir idisə, var qüvvəsilə azad olmağa çalışaraq, onların yanına qayıdacağına şübhə yox idi.

Jurnalist:

– Lakin Ayrtun əsirlikdən qurtularaq qaçmağa müvəffəq olsa, – dedi, – o düz Qranit saraya gedəcəkdir; çünki onun Herbertə sui-qəsd edildiyindən, bizim koralda mühasirədə olduğumuzdan xəbəri yoxdur.

– Ah, onun sarayda olduğunu bilsəydik, mən xoşbəxt olardım! – deyə Penqrof səsləndi. – Nəhayət, bizim də ora gedib çıxmağımızı mən nə qədər istəyirəm! Axı, bu alçaqlar Qranit saraya heç bir şey edə bilməsələr də, bizim əkinlərimizi, hinlərimizi, bostanlarımızı tamamilə qarət edə bilirlər.

Bir əkinçi ruhuna malik olan Penqrof, öz əkinləri üçün narahat olurdu. Herbert daha artıq bir səbirsizliklə Qranit saraya getməyə can atırdı. O anlayırdı ki, kolonistlərin orada olmaları nə qədər vacibdir. Harbertə görə, kolonistlər qiymətli vaxtlarını itirirdilər. O, Gedeon Spileti inandırmağa çalışırdı ki, yola asanca davam gətirəcəkdir, qarşısında dənizin mənzərəsi açılan, saraydakı öz işıqlı quru otağında buradakından daha tez sağalacaqdır. Lakin jurnalist Herbertin yalnız təzəcə üzə çıxmış yaralarının yolda qanayacağından qorxaraq yola çıxmağı gecikdirir və hey təxirə salırdı. Ancaq elə bir hadisə oldu ki, kolonistlər gəncin xahişinə güzəştə getməyə məcbur oldular.

Bu, noyabrın 29-da baş verdi. Səhər saat yeddiyə yaxın idi. Hər üç kolonist, Herbertin otağında rahatca söhbət edirdilər ki, birdən Top bərkdən hürməyə başladı. Kolonistlər, həmişə dolu olan tüfənglərini götürərək evdən bayıra sıçradılar.

Top hürməsində davam edirdi; lakin onun səsi nə rahatsızlıq, nə də qəzəb ifadə edirdi; əksinə, onun hürüşündə bir sevinc hiss olunurdu.

– Kim isə gəlir.

– Yəqin.

– Bu, düşmən ola bilməz.

– Bəlkə bu Nabdır?

– Yaxud da Ayrtondur?

Kolonistlər bu fərziyyələrini davam etdirməyə müvəffəq olamı, nə isə bir vücut hasarın üstündən aşdı, tappıltı ilə yerə dəydi.

Bu Yup, mister Yupun özü idi. Top onu dost kimi qarşıladı.

Penqrof:

– Yup! – deyə səsləndi.

Mühəndis:

– Onu Nab göndərmişdir, – dedi.

Penqrof oranqutanqa tərəf yüyürdü. Sayrus Smit səhv etməmişdi. Yupun boynundan balaca bir kisə asılmış, içərisinə Nab tərəfindən yazılmış bir məktub qoyulmuşdu:

“Cümə günü, səhər saat 6.

Piratlar Uzaq görünüşlü yaylaqda ağalığ edirlər.
Nab”.

Bu xəbəri alarkən kolonistlərin nə qədər kədərləndiklərini təsəvvür etmək mümkündür! Onlar bir-birinin üzünə baxdılar, heç bir söz demədən evə qayıtdılar. Bir tədbir görmək lazım idi. Onların taxıl tarlalarında piratların ağalığ etmələri! – Bu onlar üçün bir fəlakət, bir müsibət, bir iflas idi!

Herbert ilk baxışdan, Sayrus Smitin, Gedeon Spiletin və Penqrofun simasındakı ifadədən pis bir hadisə baş verdiyini anladı. Həyətdə Yupu görərək, dərhal anladı ki, Qranit sarayın başına bir belə gəlmişdir.

– Mister Smit! – deyərək səsləndi. – Mən buradan getmək istəyirəm! Mən yola asanlıqla dözərəm! Mən getmək istəyirəm!..

Gedeon Spilet diqqətlə gəncə baxdı və:

– O halda gedirik! – dedi.

Kolonistlər Herberti Ayrtounun koralı gətirdiyi arabamı, yaxud xərkəmi aparmaq haqqında məsləhətləşməyə başladılar. Xərkəmi aparmaq daha əlverişli idi; çünki xəstə az silkələnəcəkdi; lakin bu zaman xərkəmi iki adam aparmalı idi; başqa sözlə, gözlənilmədən hücumə məruz qalsaydılar, kolonistlərdən yalnız bir nəfəri dərhal piratlara qarşı müqavimət göstərə biləcəkdi. Bu, təhlükəli idi. Arabada aparılanda isə, əksinə, üç nəfər mühafizəçi, hər dəqiqə piratlara cavab verməyə hazır idi. Bundan başqa, arabada Herbert üçün rahat yataq düzəltmək, təkandan qorunmaq üçün ağır-ağır, ehtiyatla hərəkət etmək mümkün idi.

Belə də qət etdilər. Penqrof arabamı çöl eşşəyinə qoşdu. Sayrus Smitlə Gedeon Spilet də arabada rahat bir yataq düzəldərək Herberti ora yatırdılar.

Hava çox gözəl idi. Günəşin parlaq şüaları ağacların yarpaqları arasından süzülürdü.

Mühəndis:

– Tüfəngləri yoxlayın, – dedi.

Hər şey öz qaydasında idi. Mühəndislə Penqrof hər ikisi qoşa-lüləli tüfənglərlə, Gedeon Spilet isə karabinlə silahlandı.

– Yerin rahatdı, Herbert? – deyərək Sayrus Smit soruşdu.

– Qorxmayın, Mister Smit, – deyərək Herbert cavab verdi, – mən yolda ölmərəm.

Gəncin çox iztirab çəkdiyi və şüurunu itirməmək üçün bütün gücünü topladığı görünürdü.

Mühəndisin qəlbi bərk sızıldadı. O yola düşməyə işarə etməkdə tərəddüd edirdi. Lakin koralda qalmaq – Herberti son dərəcə məyus edəcəkdi. Bəlkə, bu onu məhv etmək deməkdi.

Nəhayət, mühəndis:

– Haydı, yola düşək! – deyərək komanda verdi.

Koralın darvazası açıldı, lazım olan vaxt sakitlik gözləməyi bacaran Topla Yup irəliyə yüyürdülər. Penqrof çöl eşşəyinin noxtasından tutaraq arabamı darvazadan çıxardı. Sayrus Smit yenidən qapı taylarını örtüdü, kiçik dəstə ağır bir hərəkətlə yola düzəldi.

Kolonistlər əslində görək Qranit saraya düz yolla qayıtmayadılar, çünki bu yol piratlara məlum idi; lakin araba ilə başqa yollardan keçib getmək çətin idi; ona görə bu yolla getməyə məcbur oldular.

Sayrus Smitlə Gedeon Spilet arabamın hər iki yanı ilə gedirdilər, şübhəli bir xışıltı eşidən kimi atəş açmağa hazır idilər. Bununla belə, piratların Uzaq görünüşlü yaylaqdan bu tezliklə çıxıb getmələrini güman etmək çətin idi. Yəqin onlar yaylaqda görünən kimi, Nab məlumat göndərmişdi, onun məktubu isə səhər saat altıda yazılmışdı. Dəfələrlə koralda olmuş çevik oranqutanq beş millik məsafəni qırx beş dəqiqəyə qət etmişdi. Ona görə yol bu saat təhlükəsiz olmalı idi və hücumu yalnız Qranit sarayın lap yaxınlarında gözləmək olardı.

Bu mülahizələrə baxmayaraq, kolonistlər yenə də öz sayıqlıqlarını itirmirdilər. Topla Yup bütün yol uzununu ora-bura qaçır, irəliyə yüyürür, geriye qayıdır, lakin şübhəli heç bir şeyə rast gəlmirdilər.

Araba çox ağır-ağır hərəkət edirdi. Onlar koralıdan səhər saat səkkizin yarısında çıxmışdılar. Bir saat ərzində araba, heç bir hadisə baş vermədən beş millik yolun dörd milini keçmişdi.

Yol, Yaşamara meşəsinin Razılıq çayından Qranit gölünə qədər olan hissəsi kimi, izsiz və bomboş idi. Qəzaya uğrayanların adadək

birinci günlərdə olduğu kimi, ətrafda adam olduğunu xəbər verəcək heç bir iz görünmürdü.

Araba yaylağa yaxınlaşdı. Qliserin çayı üzərindəki körpü, bu dəqiqə yol ayrıcından görünməli idi. Sayrus Smit körpünün salınmış olduğuna şübhə etmirdi: ya onu yoldaşlarının asanlıqla keçmələri üçün piratlardan birisi salacaqdı, yaxud da onlar çayı başqa bir yerdən keçmişdilsə, o zaman özlərinin geri çəkilmələrini təmin etmək üçün onu salmalı idilər. Nəhayət, tək-tük ağaclar arasından dəniz göründü. Bu anda Penqrof eşşəyi saxlayaraq dəhşətli bir səslə:

– Ah, alçaqlar! – deyə bağırırdı.

Və əlilə Uzaq görünüşlü yaylaqda, kolonistlərin dəyirmanı, tövlələri və quş hini olan yerdən qalxan qalın tüstü burumlarını göstərdi.

Tüstü içərisində bir adam əlləşirdi. Bu, Nab idi.

Kolonistlər qışqırdılar. Nab onları görərək qarşılmasına yüyürdü.

O:

– Piratlar nəyə gücləri çatdısa, hamısını dağıtdılar, yarım saat vardır ki, artıq yaylağı tərk edib getmişlər, – dedi. – Herbertə nə olmuşdur?

Gedeon Spilet tələsik geriye, arabanın yanına qayıtdı.

Herbert huşunu itirmişdi...

Onuncu fəsil

Herbert Qranit sarayda. Nab baş vermiş hadisələri nağıl edir. Sayrus Smit yaylağı gözdən keçirir. Dağıntı və viranəlik. Kolonistlər xəstəliklə mübarizə edə bilmirlər. Söyüd qabığı. Ölümçül qızdırma. Top yenə də hürür.

Piratlar, Qranit sarayı hədələyən təhlükələr, yaylaqdakı ziyanlar – hamısı bir anda unuduldu. Herbertin səhhəti bütün başqa qayğıları ikinci dərəcəyə keçirdi. Yoxsa gətirilərkən içəridə onun yaralarından qan axmışdı? Jurnalist bu suala cavab verə bilmədi. O özü də, yoldaşları da dərin bir ümitsizlik içində idilər.

Herberti qucaqlarına götürüb Qranit sarayın ətəyinə gətirdilər. O hələ də özünə gəlməmişdi. Naba, arabanı Uzaq görünüşlü yaylağa aparacağı tapşırıraq, Sayrus Smit, Penqrof və jurnalist Herberti qaldırıcı mexanizmə qoyub yuxarı, öz mənzillərinə qalxdılar, yerlərini yatağa uzatdılar.

Jurnalist onu huşa gətirməyə başladı. Nəhayət, Herbert gözünü açdı, özünü yenə öz otağında görərək gülümsədi. Lakin o qədər zəif düşmüşdü ki, səssiz bir halda gülərək bir şey pıçıldaya bildi.

Gedeon Spilet onun yaralarını gözdən keçirdi. O yaraların qanamasından qorxurdu. Lakin bu cəhətdən salamatlıq olduğu meydana çıxdı. Bəs nə üçün xəstə bu qədər zəif düşmüşdü? Nə üçün Herbert birdən-birə özünü pis hiss etmişdi?

Gənc huşunu itirmişdi. Bərk qızdırırdı. Penqrofla jurnalist onun yanından ayrılmırdılar.

Sayrus Smit də bu vaxt son günlərin bütün hadisələrini Naba nağıl etdi, Nab da öz növbəsində bu səhər baş vermiş hadisələri danışdı.

Yalnız keçən gecə piratlar birinci dəfə olaraq Qranit sarayının ətrafında, Qliserin çayının sahilləri yanındakı meşədə görünmüşdülər. Quş hini yanında keşik çəkən Nab, o dəqiqə, çaydan keçməyə hazırlaşan pirata atəş açmışdı. Lakin qaranlıqda o yaxşı nişan ala bilməmişdi və görünür güllə pirata dəyməmişdi. Xülasə, Nabın bu gülləsi quduz dəstəsini geri çəkməyə məcbur edə bilməmişdi və Nab, Qranit saraya qaçmağa məcbur olmuşdu.

Burada o yaylağın qarət edilməsinin qarşısını nə cür almaq haqqında fikirləşməyə başlamışdı. O ilk əvvəl mühəndisi xəbərdar etməyə qərar vermişdi. Lakin nə cür?

Axı koralda mühasirədə olanların nə vəziyyətdə olduqları da heç məlum deyildi. Ayrtonun yox olması, Herbertin yaralandığı haqda, Topun gətirdiyi o kədərli xəbərdən artıq on doqquz gün keçmişdi. Bu günlər ərzində nələr baş verə bilməzdi!

Yazıq Nab:

– Nə etməli, nə etməli? – deyə özünə sual verirdi. Şəxsən onun üçün heç bir təhlükə yox idi. Qranit sarayda o tam bir təhlükəsizlik içində idi. Lakin bütün tikintiləri, əkinləri, quş hinini piratlardan qoruyacaq bir adam yox idi.

Nəhayət, Nab öz cənabın vəziyyətdən xəbərdar etməyə və məsələnin həllini onun öhdəsinə buraxmağa borclu olduğunu qət etdi. O ağıllı oranqutanqın Top kimi məktubu aparıb verəcəyini düşündü. Yup “koral” sözünü bilirdi, çünki ora gedərkən çox vaxt arabanı onun özü sürürdü.

Səhər hələ açılmamışdı. Diribaş oranqutanq gözə görünmədən meşədən keçib gedə bilərdi, piratlar onu görseydilər, meşədə yaşayan heyvanlardan biri zənn edərək, yolunu kəsməzdilər.

Nab tələsik bir məktub yazaraq, onu Yupun boynuna bağladı, sonra meymunu Qranit sarayın qapısına gətirərək aşağıya uzun bir kəndir salladı; şimal-qərb tərəfi göstərərək bir neçə dəfə təkrar etdi:

– Haydı korala, Yup, haydı korala, Yup! Korala!

Ağıllı oranqutanq ondan nə istəndiyini dərhal anladı. Kəndirlə aşağı sürüdü, piratların gözüne görünmədən qaranlıqda gözdən itdi. Sayrus Smit:

– Sən düzgün hərəkət etmişsən. Nab, – dedi. – Lakin sən bizi xəbərdar etməmiş olsaydın daha yaxşı olardı...

Bunu söylərkən, mühəndis, Herberti düşünürdü, yol, gəncin əhvalını son dərəcə xarablaşdırmışdı.

Nab öz nağılına davam etməkdə idi. Katorqaçılar, Qranit sarayın pəncərələri altında, sahildə görünməyə cəsarət etməmişdilər, – görünür onlar bu günə qədər kolonistlərin nə qədər qüvvəyə malik olduğunu bilmirdilər. Lakin bunun əvəzində Uzaq görünüşlü yaylağı heç bir şeylə mühafizə edilməmişdi, burada onlar öz ziyanverici əməllərinə geniş meydan verərək pislilik xatirinə pislilik törədə bilirdilər. Onlar kolonistlər qayıtmadan yarım saat əvvəl yaylağı tərk etmişdilər. Nab yaylağa qalxıb atəşə tutulmaq təhlükəsinə əhəmiyyət vermədən, quş hinindəki yanğını söndürməyə başlamışdı. Elə o burada ikən, qayıtmaqda olan kolonistlər onu görmüşdülər.

Vəziyyət belə idi. Piratların Linkoln adasında olmaları, ilk əvvəl burada xoşbəxt və qayğısız yaşayan kolonistlərin həyatı və mal-mülkləri üçün daimi bir təhlükə təşkil edirdi.

Sayrus Smit, vurulan ziyanları şəxsən gözdən keçirmək üçün, Nabla bərabər yaylağa getməyi qəət etdi. Gedeon Spilet ilə Penqrof Herbertin yatağı yanında növbə çəkməyə qaldılar.

Quş hininə gedən yolda, kolonistlər piratların izlərini müşahidə etmədilər. İki fikir doğdu: ya piratlar arabanın yaxınlaşmasını görərək yaylağı tərk etmiş, yaxud da ziyançılıq işlərini bitirərək, Yaqamara meşələrinə çekilmişdilər; kolonistlərin Qranit saraya qayıtmaları haqqında heç bir şey bilmirdilər.

Birinci halda – hər şeydən çox onların indi heç kəs tərəfindən mühafizə edilməyən və hər cür ehtiyatla bolluca təmin edilmiş olan korala getdiklərinə ehtimal etmək olardı.

İkinci halda – onların öz sığınacaqlarına qayıdaraq, yenidən hücum etmək üçün əlverişli fürsət gözlədiklərini zənn etmək olardı.

Onları qabaqlamaq, birinci olaraq onlara zərbə endirmək lazım idi. Lakin Herbertin səhhəti bu saat bu barədə düşünməyə belə imkan vermirdi.

Mühəndislə Nab yaylağa çıxdılar. Oranın mənzərəsi doğrudan da qorxunc idi: əkinlər tapdanmışdı, yetişməkdə olan sünbüllərin dənələri yerə dağılmışdı, bostan tələf edilmişdi. Xoşbəxtlikdən Qranit sarayda toxum ehtiyatı var idi. Bütün bu fəlakəti islah etməyə imkan verərdi.

Dəyirman, quş hini, çöl eşşəklərin tövləsi – hamısı yanıb məhv olmuşdu. Bir neçə hürkmüş heyvan yaylaqda dolaşırdı. Alovdan hürkərək, göl sahilinə sığınmış quşlar yavaş-yavaş həmişəki yerlərinə qayıdırdılar. Burada hər şeyi yenidən tikmək lazım idi.

Sayrus Smitin rəngi qaçmış üzündə böyük bir qəzəb ifadəsi var idi. Lakin o bir söz də olsun demədi. Viranəyə döndərilmiş, hələ də tütülənməkdə olan yaylağa son dəfə baxıb Qranit saraya qayıtdı.

Sonrakı günlər, kolonistlərin bu adada keçirdikləri ən kədərli günlər idi. Herbert hər günü-gündən daha da zəifləşirdi. Onda yeni bir xəstəlik başlamışdı, Gedeon Spilet bu xəstəliklə mübarizə edə bilmədiyini hiss edirdi.

Herbert bütün günü huşsuz bir halda yatırdı. Hərdənbir sayıqlayırdı. Herbertə vermək üçün kolonistlərin əlində olan yeganə dərman – sərinlədici şərbətlər idi. Lakin artıq bu şərbətlər də təsir etmirdi.

Hərərəti hələ o qədər də yüksək deyildi; lakin tezliklə xəstədə qızdırma başladı, bu zaman onun hərərəti xeyli şiddətlənirdi.

Dekabrın 6-da Herberti xüsusilə şiddətli bir qızdırma tutaraq, beş saata qədər davam etdi. Vücudunu tez-tez titrətmə bürüyürdü, nəbzinin vurduğu güclə hiss olunurdu. Dərisi ağarmışdı, şiddətli susuzluq aramsız olaraq xəstəni üzürdü. Sonra hərərəti artmağa başladı. Üzü qızardı, nəbzi tez-tez vurdu. Daha sonra soyuq tərgəldi, hərərət düşməyə başladı.

İndi Gedeon Spilet artıq Herbertdə növbələnən qızdırma başladığına və sonrakı növbələnmənin gəncin həyatı üçün qorxulu olduğuna şübhə etmirdi.

Jurnalist Sayrus Smitə:

– Qızdırmanın qarşısını almaq üçün hərərət salıcı bir dərman lazımdır, – dedi.

– Nə cür dərman? – deyən mühəndis soruşdu. – Axı bizim isitmə əleyhinə kinəmiz yoxdur.

Yaralanmış Herberti Qranit saraya qaldırırlar

– Bunun əvəzində çayın sahillərində söyüd ağacları bitmişdir. Söyüd qabığı bəzən kinəni əvəz edə bilər.

– Bu saat ona söyüd qabığı verməyi təcrübə edək, – deyə mühəndis cavab verdi.

Doğrudan da söyüd qabığı kinə yerinə onu işlətməyə imkan verəcək bir çox xassələrə malikdir. Doğrudur, onun təsiri xeyli zəifdir, xüsusilə ondan alkolid-salisil turşusunu çıxarmaq yolu ilə deyil də, natural halda istifadə edilirsə, təsiri son dərəcə az olur.

Sayrus Smit özü gölün kənarına getdi və söyüd qabığı soydu. Qranit saraya qayıdaraq o qabıqları ovub toz halına saldı. Həmin gecə bu tozları Herbertə verdilər.

Gecə nisbətən rahat keçdi. Düzdür, Herbert sayıqlayırdı, lakin bir neçə saat rahatca yuxuladı. Ertəsi günü də ona qızdırma növbələşməsi gəlmədi.

Penqrof, artıq xəstəliyin keçdiyini ümid etməyə başladı. Lakin Gedeon Spilet susurdu. O, qızdırma növbələşməsinin gündəlik olmayaraq iki gündən bir başlanmasından qorxurdu. Ona görə də o, həmin günü səbirsizliklə gözləyirdi.

Bundan başqa qızdırma növbələşmələri arasında o, Herbertin özünü əzgin hiss etdiyini gördü, onun başı ağrılaşır; tez-tez huşunu itirirdi. Nəhayət, axşamüstü aşkara çıxan daha başqa bir əlamət jurnalisti son dərəcə həyəcana saldı: Herbertdə təhlükəli isitmə başlamışdı.

Gecə sayıqlamağa başladı, temperaturu birdən-birə qalxdı.

Gedeon Spiletin əlləri yanına düşdü. O, mühəndisi bir küncə çəkərək ona dedi:

– Herberti bataqlıq qızdırması tutmuşdur.

– Ola bilməz, Spilet! Siz səhv edirsiniz! – deyə mühəndis səsləndi. – Bataqlıq qızdırması belə qəflətən başlamır! Bu yoluxmadır.

– Yox, mən səhv etmirəm, – deyə jurnalist cavab verdi, – bu yəqin Herbertə Çöl qazı bataqlığından dəymişdir, xəstəlik yalnız indi üzə çıxır. Birinci növbələşməni o keçirdi. Lakin ikinci növbələşmə başlarsa və biz üçüncüsünün qarşısını ala bilməsək... o məhv olacaqdır.

– Bəs söyüd qabığı?

– Bu kifayət qədər qüvvəli dərman deyildir. Həb lazımdır. Əgər burada bataqlıq qızdırmasının üçüncü növbələşməsinin qarşısı alınmazsa, xəstəliyin ölümə nəticələnməyi qətidir.

Yaxşı ki, Penqrof bu danışqları eşitmədi, o dəli olardı.

Mühəndislə jurnalistin bu günü, dekabrın 7-ni və ertəsi gecəni nə cür bir həyəcan içində keçirdiklərini təsəvvür etmək çətin deyildir.

Təxminən günortaya yaxın Herbertin ikinci qızdırma növbələşməsi başladı. Xəstənin əhvalı son dərəcədə pis idi. Gənc məhv olduğunu hiss etməkdə idi. O yalvarıcı bir tərzdə əllərini Sayrus Smitə, Gedeon Spiletə və Penqrofa tərəf uzadırdı... O ölmək istəmirdi... Elə ağır bir səhnə idi ki, Penqrofu güclə otaqdan çıxarmaq lazım gəlirdi.

Qızdırma növbələşməsi beş saat davam etdi. Aydın görünürdü ki, sonrakı növbələşməyə Herbert artıq davam gətirə bilməyəcəkdi.

Dəhşətli bir gecə idi. Herbert elə sayıqlayırdı ki, kolonistlərin üreyi qana dönürdü. O, yuxuda piratlarla mübarizə edirdi. Ayrtunu çağırırdı, obrazını xəyalında dolandırıldığı sirli hamini yardımı səsləyirdi, sonra o tamamilə taqətdən düşdü, adama elə gəlirdi ki, bu dəqiqə onun canı çıxacaqdır. Bir neçə dəfə Gedeon Spiletə elə gəlirdi ki, yazıq uşaq artıq keçirdi.

Ertəsi gün dekabrın 8-də Herbert son dərəcə zəif idi. Onun soyumuş əlləri taqətsiz bir halda döşəkağının üzərinə düşmüşdü. Kolonistlər onu bir neçə atım söyüd tozu içməyə məcbur etdilər, lakin onlar özləri bu tozların təsirinə az inanırdılar.

Jurnalist:

– Əgər sabah səhərə kimi həb əvəzinə hərarət salıcı, qüvvətli təsir edən bir əlac tapmasaq, Herbert məhv olacaqdır, – dedi.

Gecə oldu, yəqin ki, bu kolonistlərin hamısının o qədər sevdikləri bu ağıllı, mehriban uşağın son gecəsi idi. Dəhşətli xəstəlik əleyhinə olan yeganə dərman, bu bataqlıq qızdırması ilə mübarizə edə bilən və ona qalib gələ bilən o yeganə, xüsusi əlac isə kolonistlərdə yox idi.

Gecənin gəlməsi ilə Herbert yenə də sayıqlamağa başladı. O artıq heç kəsi tanımırdı. Afnı hərarətdən od tutub yanırdı.

O, sabaha qədər mütləq onu öldürəcək olan üçüncü qızdırma növbələşməsinə qədər yaşayacaqdımı? Buna az ehtimal var idi. Onda artıq qüvvə qalmamışdı. Onun orqanizmi artıq xəstəliyə müqavimət göstərmirdi. Sayıqlama növbələri arasında gənc hələ-kətsiz bir halda yatırdı, onun üreyi çox zəif döyünürdü.

Səhər saat üçə yaxın Herbert birdən dəhşətlə qışqırdı. Sanki onda artıq canvermə titrəyişləri başlanırdı. Onun yatağı yanında növbə çəkən Nab, qorxmış bir halda yoldaşlarının yuxusuz bir gecə keçirməkdə olduqları otağa cumdu.

Bu anda Top qərribə bir tərzdə hürdü.

Kolonistlər otağa yüyürüşdülər. Penqrof ölməkdə olan gənci ağuşuna alaraq, onu yataqdan yerə atılmağa qoymadı. Gedeon Spilet onun əlini tutaraq güclə döyünən nəbzini çətinliklə yoxlaya bildi.

Səhər saat beşdə hava işıqlanmağa başladı. Şəfəqin ilk şüası xəstənin otağına düşdü. Görünür, aydın bir gün olacaqdı, Herbertin ömrünün bu son günü aydın olacağını vəd edirdi...

Günəşin şüası divardan sürüşərək xəstənin çarpayısı ilə yanaşı qoyulmuş stolun üzərinə düşdü.

Birdən Penqrof qışqıraraq, stol üzərinə qoyulmuş bir şeyi əli ilə göstərdi.

Bu kiçik, uzunsov bir qutu idi, onun etiketində aşağıdakı sözlər yazılmışdı:

“Xinin-sulfat”.

On birinci fəsil

Yenə anlaşılmaz bir tapmaca. Herbertin sağlması. Adanın tədqiq edilməmiş hissələri. Səfər hazırlığı. Birinci gün. Gecə. İkinci gün. Qatır muncuğu. Bir cüt kəkilli dəvəquşu. Məşədə ayaq izləri. Reptiliya burnu.

Gedeon Spilet qutunu qaparaq tələsik açdı. Qutuda iki yüzə qədər bir cür ağ dənələr var idi. O, onlardan birisinin dadına baxdı. Şiddətli acılıq hər bir şübhəni dəf etdi: bu qızdırma əleyhinə ən yaxşı bir dərman olan, qiymətli kinə preparatı idi!

Tərəddüd etmədən bu dərmanı Herbertə vermək olardı. Onun bura nə cür düşməsi barəsində isə, sonra danışmaq mümkün idi!

– Qəhvə! – deyərək Gedeon Spilet əmr etdi.

Bir neçə saniyədən sonra Nab bir fincan isti qəhvə gətirdi. Gedeon Spilet on qram kinəni onda əridərək, Herberti dərmanı içməyə məcbur etdi.

Dərman gec yetişməmişdi, çünki xəstənin üçüncü qızdırma növbələşməsi hələ başlanmamışdı. İndi isə bu növbələşmə artıq başlamağa da bilməzdi!

Bütün kolonistlər yenidən dirilmiş kimi oldular. Sirli qüvvə yenə də onlara hamilik göstərmişdi, kolonistlər artıq onun bu işə qarışacağından tamamilə ümidlərini üzdükləri bir dəqiqədə o yenə də yardıma gəlmişdi!

Bir neçə saatdan sonra Herbert sakitcə yatmışdı. Yalnız bu zaman kolonistlər baş vermiş hadisəni xatırladılar. Həminin onların qeydinə qalması, budəfəki təsadüfdə, bütün əvvəlkilərdən daha aydın və aşkar olaraq meydana çıxmışdı. Lakin o gecə ikən Qranit saraya nə cür girə bilmişdi? Bu tamamilə anlaşılmaz idi.

Bütün günü hər üç saatdan bir Herbertə bir atım dərman verirdilər.

Artıq ertəsi gün onun səhhətində yaxşılığa doğru bir dönüş əmələ gəldi. Aydındır ki, o hələ tamamilə sağalmamışdı, – bataqlıq qızdırmaları çox vaxt təkrar başlanır, lakin kolonistlər indi daha qızdırmadan qorxmurdular: indi onların əllərində etibarlı bir dərman vardı. Bundan başqa həmin bu dərmanı verən də uzaqda deyildi. Coşqun ümid dalğaları onların qəlbindəki məyusluğu yox etməkdə idi.

Bu ümidlər onları aldatmamışdı. On gün sonra, dekabrın 20-də Herbert artıq sağalmağa başladı. O hələ zəif idi, möhkəm pəhriz gözləməli idi, lakin qızdırma daha qayıtmırdı. Gənc Gedeon Spiletin onun üçün təyin etdiyi rejimə, danışsız olaraq əməl olunurdu. O sağlmasını nə qədər arzu edirdi!

Penqrof özünü, uçurum dibindən xilas edilmiş bir adam kimi hiss edirdi. O, dəlilik dərəcəsinə çatan sevinc çılğınlıqları keçirirdi. Üçüncü qızdırma növbələşməsinin saati ötərkən o, Gedeon Spileti qucaqlayaraq onu elə sıxdı ki, az qaldı, jurnalistin canı çıxsın. Bu zamandan o jurnalisti yalnız “həkim Spilet”, – çağırırdı.

Lakin həqiqi həkim hələ də tapılmamışdı.

Dənizçi:

– Biz onu tapırıq! – deyərək təkrar edirdi.

Bu adam kim olursa olsun, onu Penqrofun adamı qucaqlamasındakı qüvvəti hiss etmək gözləyirdi.

Dekabr sona çatdı və onunla bərabər kolonistlər üçün amansız keçən bu 1867-ci il də bitdi. 1868-ci il gözəl havalarla başladı.

Xalis tropik istiləri xəfif, sərin küləklərlə mülayimləşirdi. Herbert yenidən cana gəlirdi. Onun çarpayısı pəncərənin altına qoyulmuşdu, o saatlarla canlandırıcı, duzlu və nəmli dəniz havası ilə nəfəs alırdı. Onun yenidən iştahası açıldı, Nab da, böyük bir həvəslə, onun üçün yüngül və ləzzətli xörəklər hazırlayırdı.

Penqrof zarafatla dişlərini saqqıldadaraq:

– Mən də xəstə olmaq istərdim! – deyirdi.

Bütün bu zaman ərzində, piratlar, bir dəfə də olsun, Qranit sarayın ətrafında görünməmişdilər. Ayrıtandan heç bir xəbər yoxdu Herbert ilə mühəndis onun tapılacağına hələ də ümid eləyirdilərsə də, bütün qalan kolonistlər onun qəti olaraq məhv olduğuna inanırdılar. Tezliklə kimin haqlı olacağı aydınlaşacaqdı; çünki kolonistlər ciddi ümidlər bağladıkları səyahətə çıxmaq üçün yalnız Herbertin tamamilə sağlmasını gözləyirdilər.

Ancaq yola çıxmağa hələ bir aya qədər vaxt qalmışdı, çünki piratlara qalib gəlmək üçün ekspedisiyada bütün kolonistlər iştirak etməli idilər.

Herbert gündən-günə yaxşılaşırdı. Qara ciyərinin iltihabı tamamilə keçmişdi və ya yaraları bütünlüklə bitişmək üzrə idi.

Yanvar ayı ərzində, kolonistlər Uzaq görünüşlü yaylağı nizama salmaq üçün çox işlədilər – onlar taxıl və səbzəvat qalıqlarını, məhsulları yığdılar. Piratlar tərəfindən yandırılmış tikintiləri – dəyirmanı, quş hinini, tövləni təzədən tikib düzəltməkdən, Sayrus Smit hələlik vaz keçdi: çünki o və onun yoldaşları meşədə piratları axtararkən, piratlar yenə də yaylağa çıxa bilər, orada odlayıb yandırmaq və soyub qarət etmək qalibiyyətlərini yenidən məşq göstərə bilərdilər. Bütün bu işləri adanı bu alçaqlardan təmizləyəne qədər təxirə salmaq daha yaxşı idi.

Yanvarın ikinci yarısında Herbertə əvvəlcə bir saat, sonra isə, gündə iki-üç saat yataqdan qalxmağa icazə verildi. Onun necə cana gəldiyi aşkarca gözə çarpdı. Onun on səkkiz yaşı tamam olmuşdu. O ucaboylu bir gənc idi, çox görkəmli bir kişi olacağını vəd edirdi. Tezliklə Herbertin sağlması nəhəng addımlarla irəliləməyə başladı. “Həkim Spilet” hələ də onun üstünə qışqırır, hər şeydə ehtiyatlı olmasını əmr edirdi; lakin ümumiyyətlə, gənc artıq tamamilə sağlam idi.

Ayın axırında Herbert evdən dışarı çıxmağa başladı “Həkim Spilet” tərəfindən məsləhət görülmüş bir neçə dəniz vannasının

ona çox böyük xeyri oldu. Nəhayət, Sayrus Smit səyahətə çıxmağı fevralın 15-nə təyin etməyi mümkün hesab etdi. Bu zaman davam edən boyaz gecələr, gecə axtarışlarını son dərəcə yüngülləşdirməli idi.

Uzun çəkəcək bu səyahətə hazırlıq görülməyə başlandı; çünki kolonistlər – birincisi, piratları məhv etməmiş və hələ sağsa, Ayrtonu qurtarmamış; ikincisi, bu qədər borclu olduqları o sirli adamı tapmamış geri dönməyəcəklərinə and içmişdilər.

Kolonistlər adanın şərq hissəsini, enindən uzununa qədər dolaşmış Caynaq burnundan Çənə burnuna qədər hər yeri, geniş, Çöl qazı bataqlıqlarını, Qrant gölünü, Yaqamara meşəsinin koralı gedən yolla Razılıq çayı arasında yerləşmiş hissəsini, bu çayın və həmçinin Qırmızı çay boylarını və nəhayət, Franklin dağının üzərində koral tikilmiş şərq qollarını başdan-başa görmüşdilər.

Onlar həmçinin Caynaq burnundan Reptilya burnuna qədər Vaşinqton buxtasının sahilləri, qərb sahillərindəki meşənin bataqlığını, Köpək balığı körfəzini və bu körfəzin axırındakı saysız-hesabsız qum təpələri ilə də üzdən tanış olmuşdular.

Lakin İlan yarımadasını bürüyən geniş meşə sahələri, Razılıq çayının bütün sağ sahili, Şəlalə çayının sol sahili və Franklin dağının, ehtimal ki, dərin mağaralı qərb qolları əsla tədqiq edilməmişdi. Daha doğrusu kolonistlər, minlərcə hektarlıq bir sahədə nələr olduğundan tamamilə xəbərsiz idilər.

Uzun mübahisələrdən sonra kolonistlər əvvəlcə Uzaq qərb meşələrindən Reptilya burnuna doğru getməyi qərara aldılar. Balta ilə özlərinə yol açaraq, onlar eyni zamanda bununla, Qranit sarayı ilə İlan yarımadasının ucunu birləşdirəcək olan on altı, on yeddi millik bir yolun gələcək trasını cizməli idilər.

Arabanı təmir edərək tamam yararlı bir hala saldılar. Lazımınca dincəlməmiş çöl eşşəkləri, çox yaxşı vəziyyətdə idilər. Arabaya ərzaq ehtiyatı, səfər çadırı, yol kürəsi, Qranit sarayın zəngin cəbbəxanasından diqqətlə və ətraflı surətdə seçilmiş müxtəlif silah və hərbi ləvazimatı yüklədilər.

Meşədən keçib-gedəcəklərindən hər bir ağac arxasında onların pusqusunda duran ola biləcəyini xatırlayaraq, kolonistlər kiçik dəstəni parçalamaq istəmədilər, bütün üzvlərilə bir yerdə səfərə çıxmağa qərar verdilər. Qranit sarayda heç kəs qalmadı. Hətta Topla

Yup da ekspedisiyada iştirak edirdi. Əlçatmaz məskən özü-özünü mühafizə edə bilirdi.

Fevralın 15-də, səhər açılarkən Sayrus Smit kolonistlərin olmadığı müddətdə Qranit sarayı piratların hücumundan təhlükəsiz bir hala gətirmək üçün, lazım gələn bütün tədbirləri gördü. Qabaqlarda saraya qalxmaq üçün işlədilən kəndir nərdivanları kolonistlər Buxariya apardılar, orada qum içərisinə dərin basdırdılar ki, sonra qayıdarkən tapa bilsinlər; qaldırıcı mexanizmi isə söküb hissələrə ayırdılar. Sökülmüş qaldırıcı mexanizmin hissələrini anbara yığmaq üçün Qranit sarayda ən axıra qalan Penqrof oldu, sonra o da qayanın çıxıntısından aşırılmış kəndir vasitəsilə aşağı düşdü. O, yerə toxunan kimi kəndiri aşağı çəkildilər, sarayı sahil ilə əlaqələndirən son vasitə də aradan qaldırıldı.

Hava çox gözəl idi.

Jurnalist şad bir halda:

– Gün isti keçəcəkdir! – dedi.

Araba Buxarının yanında, sahilə kolonistləri gözləyirdi. Jurnalist, heç olmasa, səyahətin birinci saatlarında Herbertin arabada oturmasını tələb etdi. Gənc, iradəsi əleyhinə olaraq, zabitəli həkimin əmrinə tabe oldu.

Nab çöl eşşəklərinin noxtasından tutdu. Sayrus Smit, jurnalist və dənizçi qabağa düşdülər, Top sevincle atılıb-düşərək onları müşayiət edirdi. Yup Herbertin dəvətini qəbul etdi, onunla yanaşı olaraq vüqarla arabada oturdu.

Sayrus Smitin işarəsi ilə balaca dəstə yola düzəldi. Araba əvvəlcə Razılıq çayının döngələrini dolandı, körpüdən keçərək Balon limanına gedən yola çıxdı. Burada Uzaq qərb meşələrinin tədqiq edilməmiş sıxlıqlarına girib içərilərə doğru irəlilədi.

Birinci iki mil boyu, bir-birindən nisbətən böyük bir məsafədə bitmiş ağaclar arabanın irəli hərəkət etməsinə mane olmadılar.

Yalnız hərdənbir, kolonistlər cığırın qabağını kəsmiş möhkəm sarmaşıqları doğramağa məcbur olurdular.

Ağacların sıx yarpaqları günəşin şaquli şüalarını örtmüşdü. Meşədə hava saf və sərin idi. Göz işlədikcə hər tərəfə deodar, kozuarin, banksi, əndəm, kitrə ağacları və kolonistlərə artıq məlum olan digər bir çox ağac cərgələri uzanıb gedirdi.

Lələkli quşlardan tetra quşları, yaqamara, qırqovul və cığırqan, tutuquşuları ailəsinə mənsub olan saysız-hesabsız əlvan quşlar var

idi. Amerika dovşanları, kenqurular, sudonuzları tez-tez yüksək ağaclar arasında gözə çarparaq, kolonistlərə adada keçirdikləri ilk günləri xatırladırdı.

Sayrus Smit:

– Mənə elə gəlir ki, bu heyvanlar son vaxtlar daha ürkək olmuşlar, – dedi. – Görünür az əvvəl piratlar bu meşələrdə olmuş, ov heyvanlarını qorxutmuşlar. Ehtimal ki, biz haqqında onların izinə rast gələcəyik.

Doğrudan da bir az sonra onlar, bir çox yerlərdə, bir qrup adamın öncədən meşədə olduqlarını bildirən izlərə rast gəldilər: bir tərəfdə, yəqin ki, yolu işarət etmək üçün budaqlar sındırılmış, digər tərəfdə ocağın külü qalmış: bir az irəlində gilli, yaş torpaq üzərində isə ayaq izləri var idi.

Bununla belə, görünür, bütün bu izlər, ötəri olaraq buraxılmışdı. Kolonistlər hələ daimi düşərgə əlamətlərinə rast gəlməmişdilər.

Mühəndis yoldaşlarına ov etməkdən saqınmalarını təklif etdi. Tüfəng səsləri, meşədə avara dolaşan piratları kolonistlərin yaxınlaşmalarından xəbərdar edə bilərdi. Bundan başqa ovçular arabadan bir qədər uzaqlaşmalı olacaqdılar. Bu kiçik dəstənin qüvvəsini parçalamaq isə ağılsızlıqdan başqa bir şey deyildi.

Günün ikinci yarısında, dəstə altı milə qədər yol gedərək çətin keçilən sıx bir meşəliyə girdi. Bəzi yerlərdə kolonistlər yollarını təmizləmək üçün, ağacları qırmağa olurdular. Belə cəngəlliklərə yaxınlaşarkən, mühəndis həmişə Topla Yupu irəliyə, kəşfiyyata göndərirdi. Yalnız ağıllı kəşfiyyatçılar qayıdaraq, öz dillərində, kolonistlər üçün nə dördayaqlı, nə də ikiayaqlı yırtıcılar tərəfindən heç bir qorxu olmadığını bildirdikdən sonra, o meşənin sıxlığına girərək, irəli hərəkət edirdi.

Səfərin birinci gününün axırında kolonistlər, Qranit saraydan doqquz mil kənarda, Razılıq çayının bu vaxta qədər onlara məlum olmayan kiçik bir qolunun kənarında dincəlmək üçün dayandılar.

Möhkəmcə şam edib – bir gün yol getdiklərindən hamısında böyük bir iştaha var idi, – kolonistlər, gecə vaxtı edilə biləcək qəfləti hücumdan özlərini qorumaq məqsədilə tədbirlər görməyə başladılar.

Onların qorxusu yalnız dördayaqlı yırtıcılardan, məsələn, qaplandan olsaydı, onda mühəndis düşərgənin ətrafında tonqal qalamaqla kifayətlənərdi – bu kifayət idi. Lakin piratları tonqal qorxut-

mazdı, daha da cəlb edərdi. Ona görə gecəni qaranlıqda keçirmək daha münasib idi.

Kolonistlər növbə ilə yatmağı, iki-iki növbə çəkərək hər iki saatdan bir dəyişilməyi qərara aldılar. Herbertin etirazlarına baxmayaraq, onu keşik çəkməkdən azad etdilər.

Gecə heç bir hadisə baş vermədən keçdi. Yalnız hərdən bir uzaqdan, qaplanların kəsik və boğuş nərələri, meymunların, mister Yupu çox əsəbiləşdirən qəhqəhəli gülüşləri eşidilirdi. Səhər, fevralın 16-da kiçik dəstə yenə öz çətin yoluna davam etməyə başladı.

Bu gün onlar güclə altı milə qədər yol getdilər; çünki, demək olar ki, hər bir addımda onlar ya yolu təmizləməli və ya mane olan kol-kosları qırmağa olurdular. Kolonistlər qoca, iri ağacları toxunmurdular, çünki bunları kəsmək üçün onlar hər şeydən əvvəl hədsiz miqdarda vaxt və əmək sərf etməli olacaqdılar, ona görə onlar cavan ağacları qırırdılar.

Bəzi yerlərdə kolonistlər piratların izlərinə rast gəldilər. Bir az əvvəl sönmüş kimi nəzərə gələn ocağın ətrafında hər yer ayaq izləri ilə dolu idi. Diqqətlə izləri ölçərək, Gedeon Spilet, bu nəticəyə gəldi ki, izlər beş adam tərəfindən buraxılmışdı. Deməli, beş nəfər pirat, bir az əvvəl buradaymışlar. Lakin jurnalisti hamısından çox maraqlandıran altıncı adamın izini tapmaq mümkün olmadı.

Herbert:

– Ayrton onlarla birlikdə olmamışdır, – dedi.

– Yox, – deyə Penqrof onun sözünü təsdiq etdi. – Bu sübut edir ki, onlar bədbəxti öldürmüşlər! Görəsən bu rəzillərin bir yuvaları yoxdurmu ki, orada onları yaxalamaq mümkün olsun?

– Elə zənn edə bilməyirəm ki, yoxdur, – deyə jurnalist cavab verdi. – Onlara, tamamilə adaya sahib olana qədər müəyyən bir dayanacaq yerləri olmadan, adada dolaşmaq daha xeyirlidir.

– Adanın sahibi olana qədər! – deyə dənizçi qışqırdı. – Adanın sahibi! – deyə, o əsəbi halda yumruqlarını sıxaraq təkrar etdi. – Mister Smit və mister Spilet siz bilirsinizmi, mən tüfəngimi hansı güllə ilə doldurmuşam?

– Yox, Penqrof.

– Mən tüfəngimi Herbertin döşünü dələn güllə ilə doldurmuşam. Sizə söz verirəm ki, bu güllə hədəfin yanından ötüb keçməyəcəkdir!

Lakin bu ədalətli cəza Ayrtonu həyata qaytara bilməzdi...

Bu axşam düşərgə Qranit saraydan on dörd mil kənarda quruldu. Sayrus Smit, bu yerdən Reptilya burnuna qədər beş miltən artıq qalmadığını zənn edirdi.

Doğrudan da ertəsi günü meşənin kənarına çıxdıqda, onlar çox da uzaqda olmayaraq, xüsusi bir qıvrımla dənizə girən Reptilya burnunu gördülər.

Meşə başdan-başa öyrənilmişdi; lakin buna baxmayaraq kolonistlər, nə piratların daimi dayanacaq yerlərini, nə də hamilərinin sirli sığınacağını tapmağa müvəffəq olmamışdılar.

On ikinci fəsil

İlan yarımadasının öyrənilməsi. Şəlalə çayı ağzında düşərgə. Koraldan 600 addım kənarda. Kəşfiyyat aparılma. Kəşfiyyatçıların qayıtması. Hamı irəliyə. Açıq çəpər. Pəncərədəki işıq. Ay işığında.

Fevralın 18-i, bütünlüklə, Reptilya burnundan Şəlalə çayına qədər adanın meşəli hissəsinin öyrənilməsinə sərf olundu. Kolonistlər bu meşənin hər bir guşəsinə baş çəkdlər. Yumşaq-yarpaqlı nəhəng ağaclar, torpağın bu yerlərdə son dərəcə məhsuldar olduğunu göstərirdi. Burada adam özünü mərkəzi Amerikanın və ya Asiyanın mülayim qurşağa köçürülmüş əldəyməmiş meşələrindəki kimi hiss edə bilərdi. Bitki bolluğu və zənginliyi, nəm torpağın içəridən, yeraltı vulkanik atəşlə qızaraq, bitkilərə yumşaq qurşaq iqliminə xas olmayan əlavə hərarət verdiyini düşünməyə məcbur edirdi. Burada əsas ağac növləri, kolonistlərin görmüş olduqları qatır muncuğu və evkalip ağaclarından ibarət idi; hər iki növ ağac son dərəcə iri idi.

Lakin indi bu ağacların gözəlliyi kolonistlərin yadına düşmürdü. Onlar bilirdilər ki, indi ada artıq tək onların deyildi. İndi adada, hər dəqiqə ölüm və ziyan törətməyə hazır bir dəstə canı dolaşmada idi.

Diqqətlə edilən axtarıslara baxmayaraq, kolonistlər qərb sahillərində piratlardan heç bir iz tapa bilmədilər. Burada nə sındırılmış ağac budaqları, nə ayaq izləri, nə də sönmüş ocaq külü vardı.

Sayrus Smit:

– Bu məni təəccübləndirmir, – dedi. – Mən belə təsəvvür edirəm ki, qayıqları sınıandan sonra onlar Tapıntı burnu yanında adaya

çıxmış və təxminən biz gəldiyimiz yol ilə cənuba doğru hərəkət etmişlər. Elə buna görə biz həmişə onların izlərinə rast gəlirdik. Lakin bu yerlərdə əlverişli bir sığınacaq tapmayacaqlarına inandıqdan sonra, onlar kənara burularaq, şimala doğru getmişlər... Nəhayət, koralın üstünə çıxmışlar...

– Ola bilsin ki, onlar indi də ora qayıtmışlar, – deyə Penqrof əlavə etdi.

Mühəndis:

– Zənn etmirəm, – deyə cavab verdi. – Onlar başa düşürlər ki, tez və ya gec, biz yenə də koralə gələcəyik. Koralları onlar üçün daimi yaşayış yeri deyil, yalnız bir ərzaq anbarı vəzifəsini görür.

Jurnalist:

– Mən tamamilə Sayrusun fikrinə şərikəm, – dedi. – Məncə, piratlar Franklin dağı ətəyinin bir yerində özlərinə sığınacaq tapmışlar.

– Bu halda, düz koralə getməyi təklif edirəm, – deyə dənizçi cavab verdi. – Tezliklə onların işini bitirmək lazımdır, axı biz onsuz da, Allah bilir, nə qədər vaxt itirmişik!

Mühəndis:

– Yox, dostum, – deyə etiraz etdi. – Siz qarşımıza ikiqat bir vəzifə qoyduğumuzu unudursunuz; məqsədimiz bir tərəfdən caniləri cəzalandırmaq isə, digər tərəfdən sirli hamimizə minnətdarlığımızı izhar etməkdir. Buna görə biz Uzaq qərb meşələrində heç bir tikinti olmadığını yəqin etməliyik.

– Mister Smit, siz düz mühakimə yürüdürsünüz, – deyə dənizçi etiraz etdi, – lakin nədənsə mənə elə gəlir ki, biz bu centlmeni, özünə istəməmiş tapa bilməyəcəyik.

Bu axşam araba Şəlalə çayının ağzı yanında dayandı. Həmişəki kimi, dincəlmək üçün yerləşdilər, gecə növbə ilə keşik çəkməyi qərara aldılar. Təmiz havada saatdan-saata əvvəlki sağlamlığını qazanan Herbert yenə möhkəm və qırmızıyanaq bir gəncə çevrildi. Hətta ehtiyatlı “həkim Spilet” belə onun arabadakı yerini tərk etməsinə və dəstə ilə bərabər bütün yolu piyada getməsinə razı oldu.

Ertəsi günü, fevralın 19-da, kolonistlər dənizlə vidalaşdılar, Şəlalə çayının sol sahili ilə axın boyu yuxarıya doğru getməyə başladılar. Burada, onların birinci səyahətləri zamanı qismən yol salınmışdı. İndi onlar Franklin dağından altı milə qədər bir məsafədə idilər.

Mühəndisin planı belə idi: son dərəcə diqqətli bir surətdə çayın axdığı bütün dərəni nəzərdən keçirmək, sonra koralə getmək, əgər ora piratlar tərəfindən tutulmuşsa, Franklin dağının hər iki yamacını ətraflı surətdə tədqiq edənə qədər orada yerləşmək.

Bu plan, bütün kolonistlər tərəfindən bir səsle qəbul olundu. Dəstə Franklin dağının iki iri qolları arasında uzanan dərəyə girərək, içərilərə doğru hərəkət etdi. Çay sahillərində sıx bitən ağaclar, yol dağa çıxdıqca seyrəkləşirdi.

Top, Yup kəşfiyyatçı vəzifəsini ifa edərək, ekspedisiyanın qabağınca yüyürür, cəldlik və çeviklik izhar etməkdə bir-birilə yarışırdılar. Lakin ətrafda heç bir şey bir az əvvəl buradan adam keçdiyini hiss etdirmirdi.

Axşam saat beşə yaxın araba koralın hasarından təxminən altı yüz addım kənarda – ağacların arxasında dayandı.

Koralın piratlar tərəfindən tutulmuş olub-olmadığını bilmək lazım gəlirdi. Lakin bunun üçün gecəni gözləmək daha yaxşı idi. Günün günortaçağı, açıqdan-açığa, koralə tərəf getmək – Herbertin başına gələn kimi, – güllə ilə qarşılanmaq deməkdi.

Lakin, Gedeon Spilet koralda nələr baş verdiyini mümkün qədər tez bilmək üçün tələsir, gözləməyə səbri gəlmirdi, ondan az maraqlanmayan Penqrof da onunla bərabər kəşfiyyata getməyi təklif etdi.

Mühəndis onlara:

– Yox, dostlarım, – dedi, – gecəni gözləyin! Mən heç birinizə əbəs yerə həyatınızı təhlükəyə atmağa icazə vermərəm.

Bu dəfə tabe olmağa meyli olmayan dənizçi:

– Lakin, mister Sayrus... – deyə sözə başladı.

Mühəndis qətiyyətlə:

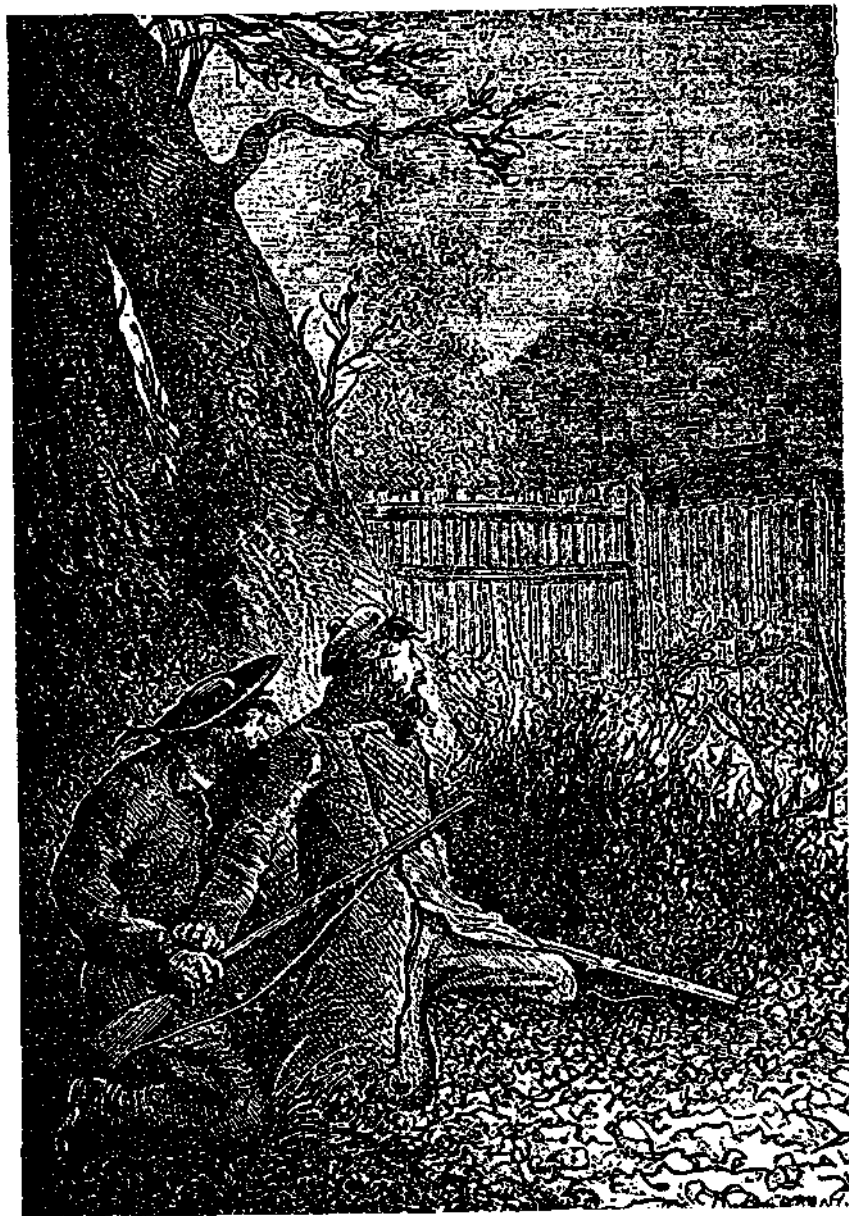
– Penqrof, rica edirəm, susun! – dedi.

– Yaxşı, belə olsun, – deyə Penqrof cavab verdi, bütün piratları bir yerdə və hər birini öz “dəniz sözləri” ehtiyatından seçdiyi ən yağlı sözlərlə bəzədikdən sonra qəzəbini uda bildi.

Beləliklə, üç saat keçdi. Kolonistlər arabanın başına yığışaraq, koralın gələn hər bir şübhəli səsə diqqətlə qulaq verirdilər.

Külək yavaşdı, meşəyə tam bir sükut çökdü.

Budaqların yüngül bir surətdə şıqqıldaması, quru yarpaqlardan döşənmiş xalı üzərindəki ayaq səsləri, hətta sürünən bir vücudun xışıltısı belə, dərhal kolonistlər tərəfindən müşahidə ediləcəkdi.

Gedeon Spilet və Penqrof pusquda

Lakin ətrafda hər şey sakit idi, burnunu pəncələri arasına alaraq yerə uzanmış Top heç bir təlaş işarəsi göstərmirdi.

Axşam saat səkkizdə o qədər qaranlıq idi ki, Sayrus Smit, Gedeon Spiletə və Penqrofa kəşfiyyata getməyə icazə verdi. O özü, Herbert və Nab, hər iki heyvanla bərabər, arabanın yanında qalmalı idilər; itin hümməsi, ya meymunun qışqırığı piratlara kəşfiyyatçıların yaxınlaşmasını bildirirdi.

Mühəndis:

– Bax, ehtiyatlı olun ha! – deyərək Penqrofa və Gedeon Spiletə xəbərdarlıq etdi. – Özünüzü təhlükəyə atmayın! Yalnızdan çıxmayın ki, sizin vəzifəniz hücum edərək koralı tutmaq deyil, yalnız onun piratlar əlində olub-olmadığını aydınlaşdırmaqdır.

Penqrof əsil dənizçiyə məxsus bir tərzdə:

– Baş üstə! – deyərək cavab verdi.

Hər ikisi ehtiyatla yola düşdülər.

Ağaclar altında alaca qaranlıqlar o qədər kəşifləşdi, hava elə qaraldı ki, otuz-qırx addımlıqda heç bir şeyi görmək mümkün deyildi. Jurnalistlə Penqrof son dərəcə böyük bir ehtiyatla irəliləyir, hər dəfə şübhəli bir xışıltı eşidən kimi yerlərində donub qalırdılar. Açılan atəşə hədəf olmamaq üçün onların hər ikisi bir-birindən iyirmi addım aralı gedirdilər. Həqiqətdə də onlar hər bir dəqiqə qulaqlarının dibində güllə viyılısını gözləyirdilər.

Beş dəqiqə yol getdikdən sonra, kəşfiyyatçılar meşə kənarındakı son ağaclara yetişdilər. Talada, onların qarşısında, qaranlıqlaşan səma fonunda koralın hasarlarının qara kölgələri göründü.

Koralın kip örtülüb bağlanmış kimi nəzərə çarpan darvazası ilə onların arasındakı məsafə otuz addım ancaq olardı. Bu otuz addımı, topçu ballistiklərin dilində, təhlükəli zona adlandırmaq olardı. Bu bizim kəşfiyyatçılar üçün təhlükəli bir yer idi. Orada görünməyə cəsarət edən hər bir ehtiyatsız adam, koralın hasarı arxasından açılan bir gülləyə hədəf olmaq təhlükəsində idi.

Gedeon Spiletə Penqrof qorxaq adam deyildilər; lakin onlar bilirdilər ki, kiçik bir ehtiyatsızlığa ilk növbədə özləri qurban gedəcək, sonra da bütün kolonistlərə bu son dərəcə bəla olurdur. Onlar məhv olsaydılar, Herbertin, Sayrus Smitin və Nabın halı necə olardı?

Lakin Penqrofun səbirsiz təbiəti məqsədə bu qədər yaxın ikən bu intizara davam gətirə bilmirdi; dənizçi canilərin koralda olduq-

larına əmin idi. O irəli getməyi qəet etmişdi ki, lakin jurnalist onu saxladı.

– Bir neçə dəqiqədən sonra hava tamamilə qaranlıqlaşacaq, – Gedeon Spilet onun qulağına pıçıldadı, – onda biz irəli hərəkət edə bilərik. Səbir edin!

Penqrof əsəbi halda tüfənginin lüləsini sıxaraq dayandı, onun piratlara qarşı olan nifrəti daha da alovlandı.

Nəhayət, alaca qaranlıqlar qaranlıq bir gecəyə çevrildi. Çoxdan gözlənilən an gəlib yetişdi. Penqrof ilə jurnalist gözlədikləri müddət ərzində bir an da olsun gözlərini koralın hasarından ayırmamışdılar. Koral tərk edilmiş bir məskən təsiri buraxırdı.

Kəşfiyyatçılar bir-birinin əllərini sıxaraq, tüfənglərini hazır tutmuş bir halda, səssizcə sürünməyə başladılar. Heç şey və heç kəs onların hasara qədər sürünüb getmələrinə mane olmadı.

Penqrof darvazanın tayını itələdi. Bayırdan düzəldilmiş cəftənin bağlı olmadığına baxmayaraq qapı açılmadı. Darvaza içəridən bərkidilmişdi; deməli, içəridə kimsə var; özünü gözlənilməz hücumdan qorumaq üçün tədbirlər də görmüşdü Gedeon Spiletə Penqrof diqqətlə qulaq asmağa başladılar.

Hasaren içərisi sakit idi. Görünür, çöl qoyunlar yatmışdı.

Jurnalistlə dənizçi hasardan aşaraq koralın içinə soxulmaq haqqında məşvərət etdilər. Lakin bu, Sayrus Smitin təlimatına zidd bir hərəkət idi.

Bu hücum onlar üçün müvəffəqiyyətlə nəticələnə bilirdi, lakin eyni dərəcədə müvəffəqiyyətsizlik də gözləmək olardı. Əgər piratların, onların üstlərinə gələn cəza dəstəsinin yaxında olduğundan xəbərləri yoxdursa, o zaman onları birləşmiş bir qüvvə ilə qəflətən yaxalamaq imkanını əldən qaçıra biləcək bir hərəkətdə olmaq lazım gəlirdimi? Yəqin ki, yox!

Hər halda jurnalistin rəyi belə idi. O bütün kolonistlər bir yerə yığılıqdan sonra, birlikdə koralı girməyin daha yaxşı olacağını zənn edirdi. Aydın idi ki, hasara qədər gözü görünmədən getmək olardı, yol heç kəs tərəfindən mühafizə edilmirdi. Bu qayda ilə kəşfiyyatın nəticəsi tamamilə kifayətedici idi; indi yalnız bunu Sayrus Smitə xəbər vermək qalırdı.

Görünür ki, Penqrof jurnalistin mühakimələrini bəyənmişdi. Belə ki, o heç bir etiraz etmədən arabanın yanına qayıtmağa razı oldu.

Bir neçə dəqiqədən sonra Sayrus Smit hər şeydən xəbərdar edilmişdi.

O:

– Mən elə zənn edirəm ki, – dedi, – piratlar hal-hazırda koralda deyillər.

– Biz hasardan aşan kimi bunu bilərik, – deyə Penqrof cavab verdi.

Mühəndis:

– Deməli, belə, haydı koral, dostlarım! – dedi.

– Arabanı meşədəmi qoyaq? – deyə Nab soruşdu.

– Yox, onu da özümüzə götürək, lazım gəlsə, biz onun arxasında sığına bilərik.

– İrəli, irəli! – deyə Gedeon Spilet səsləndi.

Araba səs salmadan hərəkət etdi. Göz gözü görmürdü. Ətrafdakı sükutu heç bir şey pozmurdu. Adamların ehtiyatlı addımları qalın ot içərisində səs salmırdı.

Kolonistlər hər bir dəqiqə atəş açmağa hazır idilər. Penqrofun əmrilə Yup dəstənin dalınca gəlirdi. Nab isə Topun xaltasından tutmuşdu aparırdı ki, o, irəli qaçmasın.

Dəstə meşənin kənarına yetişdi. Qarşıdakı tala tamamilə boşdu. Tərəddüd göstərmədən kolonistlər oranı ötüb-keçdilər. Bir-iki dəqiqə ərzində onlar, əngəlsiz olaraq təhlükəli yeri keçdilər, koralın hasarının lap dibində dayandılar. Nab çöl eşşəklərinin yanında qaldı, qalan kolonistlər isə, başda Sayrus Smit olmaqla, darvazanın içəridən nə ilə bağlı olduğunu bilmək üçün, sakitcə qapıya yaxınlaşdılar.

Darvazanın bir tayının açıq olduğunu gördülər.

Mühəndis jurnalist ilə Penqrofa müraciət edərək:

– Bu nədir? – deyə soruşdu. – Axı siz deyirdiniz ki, darvaza bağlıdır.

Onlar heyərlə bir-birinin üzünə baxdılar.

Penqrof:

– Namusuma and olsun ki, darvaza indiyə kimi bağlı idi! – dedi.

Kolonistlər tərəddüdedici bir halda dayanmışdılar. Görəsən Penqrofla jurnalist sürünərək darvazaya yaxınlaşdıqları dəqiqədə, piratlar koralın içində idilərmə? Buna şübhə etmək lazım gəlmirdi; çünki onlar olmasa, başqa kim darvazanı açə bilərdi? Onlar yenə burada idilərmə, yoxsa getmişdilər?

Bu suallar bütün kolonistlərin fikrində dolaşır, lakin cavabsız qalırdı.

Bu anda, açıq darvazadan içəri baxan Herbert birdən diksinərək geri çəkildi, Sayrus Smitin əlindən tutdu.

Mühəndis:

– Orada nə var? – deyə cəld soruşdu.

– Işıq gəlir!

– Evdən?

– Bəli!

Bəli də hasarın içərisinə girdilər, doğrudan da evin şüşəsindən titrəyən bir şam işığı gördülər.

Sayrus Smit dərhal qərar verdi:

– Bu, fəvqəladə bir müvəffəqiyyətdir! Biz piratları qəfildən yaxalayacağıq!

Arabanı hasar arxasında Topla Yupun mühafizəsi altında buraxaraq, kolonistlər ehtiyatla evə yaxınlaşdılar. Bir neçə saniyədə onlar evə yetişdilər. Qapı bağlı idi.

Sayrus Smit yoldaşlarına yerlərindən tərpənməmələrini işarə etdi, ehtiyatla, içəridən zəif şəkildə işıqlanmış pəncərəyə yanaşmağa başladı. Üzünü şüşəyə söykəyərək otağa baxdı.

Stolun üstündə üzərində bir şam yanırdı. Ayrtonun çarpayısı küncdə idi.

Çarpayıda naməlum bir adam yatmışdı. Birdən Sayrus Smit diksinərək pəncərədən kənara sıçradı, boğuq bir səslə pıçıldadı:

– Bu Ayrtondur!

Həmin dəqiqə dözməyərək evin qapısını sındırdılar, kolonistlər otağa doluşdular.

Ayrton yatmış kimi görünürdü. Onun üzü arıqlamış, solmuşdu; keçirdiyi uzun və ağır iztirabları üzündən oxumaq olurdu. Ayaqlarında, əllərində qançır olmuş yerlər var idi.

Sayrus Smit ona tərəf.

O:

– Ayrton! – deyə səsləndi və sevinclə, gözlənilməz bir şərəitdə tapılan yoldaşının əlini sıxdı.

Bu səsi eşidərkən Ayrton gözlərini açdı, ağır-ağır çarpayısının başına yığılmış adamları gözdən keçirdi.

– Bu sizsinizmi? – deyə qışqırdı. – Sizsinizmi?

Sayrus Smit:

– Ayrton, Ayrton? – deyə təkrar etdi.

– Mən haradayam?

– Öz evimizdə, koralda!

– Təkammi?

– Bəli.

– Lakin onlar bu saat gələcəklər! – deyə qışqırdı. – Özünüzü mühafizə edin, yoxsa, məhv olacaqsınız.

Bunu deyərək o, yenidən huşunu itirdi.

Mühəndis:

– Spilet, – dedi, – hər dəqiqə bizə hücum edə bilərlər, arabanı koralə salın, darvazanı bərkidin, dərhal geri qayıdın.

Penqrof, Nab və jurnalist mühəndisin əmrini tez yerinə yetirdilər. Bir saniyə də olsun itirmək olmazdı. Bəlkə araba piratların əlinə keçmişdir. Onlar cəld darvazaya cumdular, hasarın dalından Topun boğuş səsi gəlirdi.

Mühəndis bir dəqiqəliyə Ayrtonu buraxaraq yoldaşlarına yardım etməyə hazır bir halda evdən bayıra sıçradı.

Herbert də onunla bərabər idi. Hər ikisi diqqətlə qaranlığa baxaraq, koral üzərindən yüksələn təpə tərəfindən atəş açılacağını gözləyirdilər. Piratlar orada pusqu qurmuşdularsa, onda onlar kolonistlərə bir-bir atəş açıb tələf edə bilərdilər.

Bu anda bədirlənmiş ay qalın buludların arasından çıxdı, tutqun işığı ilə koralın içərisini azca işıqlandırdı:

Azacıq sonra hasar tərəfindən donuq bir kölgə göründü. Bu araba idi. Sayrus Smit örtülən darvazanın taqqıltısını eşitdi.

Bu anda Top ipini qıraraq tələşlə hüddü; evdən sağ tərəfə koralın içərilərinə cumdu.

– Özünüzü gözləyin, dostlarım! – deyə Sayrus Smit qışqırdı.

Kolonistlər tüfənglərini götürərək, atəş açmağa hazırlaşdılar. Top qəzəblə hürür, Yup isə ona qoşularaq həyəcanla atılıb-düşürdü.

Kolonistlər ehtiyatla onlara yaxınlaşdılar. İt hasarın içərisindən axan xırda çayın sahilində dayanmışdı.

Ayın parlaq işığında onlar suyun lap kənarına sərilmiş beş meyit gördülər.

Bu dörd ay əvvəl Linkoln adasına çıxmış piratların meyiti idi.

On üçüncü fəsil

Ayrtonun nağılı. Piratların planı. Koralın tutulması. Linkoln adasının baş hakimi. “Bonaventur”. Franklin dağında axtarış. Yeraltı uğıltı. Penqrofun cavabı. Kraterin dərinliyində. Qayıdış.

Nə olmuşdu? Piratları kim öldürmüşdü? Bunu Ayrtonmu etmişdi? Yox, bu mümkün deyildi! Bir dəqiqə əvvəl, Ayrton piratların qayıtmasından qorxurdu...

Lakin Ayrton dərin yuxuya getmişdi; onu oyatmaq mümkün deyildi. O, kolonistləri tanıdıqdan, onlarla bir neçə kəlmə danışdıqdan sonra yenə huşunu itirərək hərəkətsiz bir halda yatağında qalmışdı.

Başlarına gələn min cür fikirlərdən cana gəlmiş, bütün bu hadisələrlə əsəbləri son dərəcə gərginləşmiş kolonistlər, səhərə kimi gözlərini yummadan Ayrtonun yatağı yanında oturaraq, öldürülmüş piratların meyitləri yığılan yerə qayıtmadılar.

Ertəsi günün səhəri Ayrton ağır yuxudan ayıldı, kolonistlər yüz dörd günlük bir ayrılıqdan sonra onu sağ və salamat gördülər, duyduqları sevinci, bir-birinə aman vermədən, ona bildirməyə tələsdilər.

Ayrton qısaca olaraq hər nə olmuşsa, daha doğrusu, baş vermiş hadisələrdən ona nə məlum idisə, hamısını nağıl etdi.

O, koralə qayıdandan bir gün sonra, noyabrın 10-da gecə düşən kimi, qəflətən piratlar ona hücum etmişdi. Onlar onun əllərini, ayaqlarını bağlayıb, ağzına cındır tıxamışdılar. Piratlar onu bu halda Franklin dağının ətəyində sığınacaq düzəlttikləri qaranlıq bir mağaraya sürmüşdülər.

Onlar onu ölümə məhkum etmişdilər, əgər piratlardan birisi birdən-birə öz avstraliyalı cinayət yoldaşını tanımasa idi, sabahı günü o yəqin öldürülmüş olacaqdı. Onlar Ayrtonu öldürmək istəyirdilər, lakin Ben Coysun həyatını isə piratlar bağışladılar.

Bu andan etibarən piratlar onu dinc qoymayaraq, öz dəstələrinə qoşulmaq üçün dilə gətirdilər; onlar onun yardımını ilə əlçatmaz Qranit sarayı ələ keçirmək, kolonistləri öldürmək, adaya sahib olmaq xülyasında idilər.

Ayrton müqavimət göstərirdi. Peşman olmuş, bağışlanmış keçmiş pirat xain çıxmaqdaysa ölməyi üstün tuturdu.

Ayrton əlləri və ayaqları bağlı, ağzı tıxanmış halda dörd aya qədər həmin mağarada qalmışdı.

Piratlar adaya çıxandan bir az sonra koralı tapmışdılar. Onlar bir əldən ərzaq ehtiyatını koralıdan götürür, lakin orada yaşamağa cəsarət etmirdilər.

Noyabrın 11-də quldurlardan ikisi, özləri gözləmədən, kolonistlərin yaxınlaşdığını görmüşdülər. Onlardan birisi geri dönərək, kolonistlərdən birini öldürdüyünü söyləyib lovğalanmışdı. Onun yoldaşı, məlum olduğu kimi, Sayrus Smitin ölində məhv olmuşdu.

Herbertin ölümünü eşidərkən, Ayrtonun nə qədər kədərləndiyini təsəvvür etmək mümkündür. Kolonistlər dörd nəfər qalmışdılar, demək olar ki, indi piratların əllərində idilər.

Kolonistlərin, Herbertin xəstəliyi ucbatından koralda qaldıqları bütün müddətdə, piratlar demək olar ki, heç mağaradan çıxmırdılar. Hətta Uzaq görünüşlü yaylaqda etdikləri yaramazlıqdan sonra da onlar ehtiyat edəcək mağarada qalmaqda davam edirdilər.

Onların Ayrtonla olan rəftarı gündən-günə pisləşirdi. Onun əllərində, ayaqlarında piratların gecələr belə açmadıqları kəndirdən qalan qanlı izlər hələ də dururdu. O hər gün heç kəs tərəfindən dəfədlməz kimi görünən ölümünü gözləməkdə idi.

Fevralın 20-nə qədər günlər belə keçdi. Piratlar əlverişli fürsət gözləyərək çox az-az mağaradan çıxırdılar. Ayrton artıq öz dostlarından heç bir xəbər almır, onlarla görüşməkdən ümidini də kəsmişdi.

Pis rəftar, aclıq nəticəsində daima şüurunu itirmiş halda artıq ətrafındakıları görüb eşidə bilmirdi. Bu hal xüsusilə axırncı günlər daha da şiddətləndi; ona görə də bu son günlər haqqında o heç bir şey söyləyə bilmədi.

– Mister Smit, söyləyin görüm, – deyə nağılını bitirdi, – kim mənə o mağaradan xilas etdi, koralı gətirdi?

Mühəndis:

– Əvvəlcə siz mənə cavab verin görüm, necə olmuşdu ki, bütün piratlar koralın hasarı içərisində öldürülmüşlər? – deyə soruşdu.

– Öldürülmüşlər? – deyə Ayrton səsləndi, zəifliyinə baxmayaraq çarpayısından qalxdı.

Yoldaşları onun qalxmasına yardım etdilər, qoltuğuna girərək onu çayın kənarına gətirdilər.

Sayrus Smit və Gedeon Spilet mağarada

Hava tamam işıqlanmışdı. Sahildə, piratların meyitləri, ölümle həm də anlaşıldığına görə ildırım kimi sürətlə təsir edən bir ölüm-lə nə cür yaxalanmışdılarsa, eyni vəziyyətdə də qalmışdılar.

Bu mənzərə Ayrtonu sarsıtdı. Sayrus Smitlə digər kolonistlər dinmədən ona baxırdılar.

Mühəndisin işarəsi ilə Nabla Penqrof artıq donmaqda olan meyitləri müayinə etdilər.

Onlarda heç bir yara izi yox idi.

Yalnız çox diqqətli bir müayinədən sonra Penqrof birisinin alnında, digərinin çiyində, üçüncüsünün kürəyində, balaca qırmızı ləkələr tapdı ki, bunların da nədən əmələ gəldiklərini təyin etmək mümkün deyildi.

Sayrus Smit:

– Bunlar ölümcül bir zərbənin izləridir! – dedi.

– Lakin bu zərbə hansı silahla vurulmuşdur? – deyə jurnalist soruşdu.

– İldırımsaçan bir silahla.

– Onları kim öldürmüşdür? – deyə Penqrof qışqırdı.

Mühəndis cavab verdi:

– Linkoln adasının hakimi! Ayrtonu koralə gətirən adam! Dəfələrlə bizi çıxılmaz bir vəziyyətdən xilas edərək, bizə yardım göstərən, lakin təşəkkürdən boyun qaçıran o adam!

Penqrof:

– Hər nə cür olursa olsun, onu tapmaq lazımdır, – deyə səsləndi.

– Bəli, onu axtarmaq lazımdır; lakin indi mən də bu fikirdəyəm ki, biz onu, yalnız o özü istədiyi vaxt tapa biləcəyik.

Bu görünməyən himayədarlıq mühəndisi eyni zamanda həm mütəəssir edir, həm də əsəbiləşdirirdi. Bu sirli qüvvənin qüdrəti qarşısında öz acizliyini duymaq bu məğrur adamın mənliliyinə toxunurdu; xüsusilə, təşəkkür etmək üçün onlara heç bir imkan verməyən bu haminin alicənablığında nə isə bir qədər həqarətə bənzər bir şey var idi. Bu etinasızlıq hətta bütün o yaxşılıqları mühəndisin gözündən salırdı.

Mühəndis:

– Biz onu axtaracağıq, – dedi, – ona göstərərək ki, biz də minnətdar olmağı bacaran və qanan adamlarıq! Mən də öz növbəmdə ona əhəmiyyətsiz bir xidmət göstərmək imkanı əldə etmək üçün həyatımdan keçərdim.

Bu gündən sirli məxluqu axtarmaq, Linkoln adası kolonistlərinin yeganə qaygısı oldu. Onlar hər nə cür olursa olsun, bu sirlər silsiləsini tapmağa can atırdılar.

Nabla Penqrof piratların meyitlərini meşəyə aparıb orada torpağa dərin basdırdılar. Bundan sonra kolonistlər koralə qayıtdılar. Orada Ayrton əsir olandan sonra baş vermiş hadisələri ona xəbər verdilər.

Sayrus Smit:

– İndi biz öz minnətdarlıq borcumuzu yerinə yetirməliyik, – deyə nağılı bitirdi. – Ekspedisiyanın qarşısındakı birinci vəzifənin yerinə yetirilməsində, yenidən adaya sahib olmağımızda bizim bir xidmətimiz yoxdur.

Gedeon Spilet:

– Gəlin, Franklin dağı qollarının bu labirintini¹ ətraflıca axtaraq! – dedi. – Hər bir yarığı, hər bir mağaranı gözdən keçirək! Dünyada bu vaxta qədər bir jurnalistin indi mənim rast gəldiyim, bu qədər qərribə bir sirlə üz-üzə gəldiyi hələ olmamışdır...

Herbert də:

– Biz Qranit saraya ancaq öz hamimizi tapdıqdan sonra qayıdacağıq? – deyə soruşdu.

– Bəli, – deyə mühəndis cavab verdi. – Biz bunun üçün insan qüdrəti daxilində olan hər bir şeyi edəcəyik...

Penqrof:

– Bu müddətdə biz harada yaşayacağıq? – deyə soruşdu.

– Koralda. O biz tədqiq edəcəyimiz dairəyə yaxındır, bolluca ərzağa malikdir. Bir də ki, hər bir dəqiqə buradan araba ilə Qranit saraya getmək olar.

Dənizçi:

– Yaxşı, – deyə cavab verdi. – Lakin icazənizlə sizə xatırladım ki...

– Nəyi?

– Onu ki biz dəniz səfərimizi yaya qədər təxirə salmışdıq: indi isə yay artıq başlanmışdır.

– Hansı dəniz səfərin? – deyə Gedeon Spilet soruşdu.

– Tabor adasına edəcəyimiz səfər! Yoxsa, siz unutmuşsunuz ki, biz Ayrtonun dalısınca gələcək Şotlandiya yaxtasını xəbərdar etmək üçün Ayrtonun və bizim Linkoln adasında olduğumuza dair

¹ Dolanbac

orada bir yazılı xəbər qoymalıyıq?.. Lakin, kim bilir, bəlkə artıq gecikmişik...

Ayrton dənizçidən:

– Lakin siz bu səyahəti nə ilə edəcəksiniz? – deyər soruşdu.

– Necə yəni nə ilə? Təbiidir ki, “Bonaventur” ilə.

– “Bonaventur” ilə? – deyər Ayrton səsləndi: – O artıq yoxdur...

– Mənim “Bonaventur”um yoxdur, – deyər Penqrof bağdırdı.

– Əfsus, – deyər Ayrton cavab verdi. – Piratlar səkkiz gün bundan əvvəl onu Balon limanında tapmışlar. Onlar gəmiyə çıxıb, lövbəri qaldırmışlar...

Həyəcədən qəlbi partlayan Penqrof:

– Sonra?.. – deyər soruşdu.

– Gəmini idarə etməyi bacarmayaraq, – axı, Bob Harvi artıq onların arasında yox idi. – Gəmi sualtı qayaya dəyərək tezliklə batmış...

Dənizçi:

– Ah, yaramazlar! Ah, rəzillər! Ah, alçaqlar! – deyər bağdırdı.

Herbert ona:

– Məyus olma, Penqrof, – dedi. – Biz başqa, daha böyük bir “Bonaventur” inşa edirik. Axı indi qitəyə getməyə yarayan həqiqi bir briqin inşası üçün, bizdə bütün dəmir hissələri və gəmi təchizatı vardır.

Dənizçi:

– Sən bilirsənmi ki, – qırx-əlli ton su tutumlu bir gəmi düzəltmək üçün azı beş-altı ay vaxt lazımdır! – deyər zarıldadı.

Jurnalist:

– Vaxtımız çoxdur, – dedi, – yalnız biz bu il Tabor adasına gedə bilməyəcəyik.

– Məyus olmayın, Penqrof, – deyər mühəndis əlavə etdi. – Heç bir şey etmək olmaz, bu itkiyə öyrəşmək lazımdır. Bu ləngiməyimizdən heç bir şey itirməyəcəyimizə ümid bağlayaq.

Öyündüyü gəmisinin məhv olmasından ciddi surətdə kədərlənmiş Penqrof:

– Mənim yazıq “Bonaventur”um! – deyər inildəyirdi.

Doğrudan da “Bonaventur”un məhv olması koloniya üçün ağır bir zərbə idi. Ona görə də kolonistlər, Qranit saraya qayıdan kimi, gəmi inşasına başlamağı qətdədilər və yenə naməlum haminin axtarışına başladılar.

19 fevraldan 12 fevrala qədər onlar başqa heç bir şeylə məşğul olmadılar. Franklin dağının ətəyi ilə bütün bir dərə, yarıq, mağara və kahalar labirinti uzanıb gedirdi. Yəqin ki, sirli adamın mənzilini burada, bu qatların dərinliyində, bəlkə də lap Franklin dağının özünün içərisində axtarmaq lazım idi.

Dağın qolları elə qarışıq və intizamsız bir surətdə şaxələnməşdi ki, Sayrus Smit, axtarışı başlamazdan əvvəl, bütün sahəni ayrı-ayrı hissələrə bölməyə məcbur oldu. Kolonistlər ən əvvəl vulkanın cənub yamacını tədqiq etdilər. Şəlalə çayının suları da bu yamacdan axırdı. Orada Ayrton piratların onu əsir saxladığıları mağaranı kolonistlərə göstərdi. Ayrtonun oranı tərk etdiyi andan mağarada heç bir şey dəyişilməmişdi. Oranın bir bucağında kolonistlər, piratların koralıdan oğurladıqları ərzaq və hərbi ehtiyata rast gəldilər.

Dağın görkəmli, tikanlı ağaclar bitən bu hissəsini kolonistlər böyük bir diqqətlə gözdən keçirdilər. Yamacın cənub-qərb hissəsinə yetişdikdə, onlar burada ensiz bir dərəyə rast gəldilər; bu dərə uzanaraq, ta okeanın sahillərində, üst-üstə qalanmış bazalt qayalarına dirənirdi.

Burada ağaclar seyrək idi. Daş burada otu əvəz edirdi. Dağ keçiləri və çöl qoyunlar qayaların üstündə sıçrayaraq qaçırdı. Bu, Linkoln adasının meyvəsiz hissəsinin sərhədi idi.

Kolonistlər, Franklin dağının qollarına bitişik saysız düzlərdən yalnız üçünün meşə və qalın otlarla örtülü olduğunu gördülər. Bunlar, Şəlalə çayı ilə Qırmızı çayının suları ilə suvarılan düzlər idi. Bütün başqa düzlər daşlıq və çıpaq idi. Cənuba tərəf irəlilədikcə bu çaylara, dağların yamaclarından axıb gələn bir çox qollar tökülürdü; bu qollar keçdiyi yerləri sulayır, Linkoln adasının bütün cənub hissəsini məhsuldar edirdi. Razılıq çayına gəlincə ona su verən dağlardan axan xırda çaylar deyil, Yaqamara meşələrinin qalın guşələrində gizlənən hədsiz-hesabsız bulaqlar idi.

Franklin dağının ətəklərindəki üç məhsuldar düzəndən yalnız biri insan yaşayışı üçün lazım olan şəraitə malik idi. Lakin xüsusi bir diqqətlə aparılan axtarışlara baxmayaraq, kolonistlər öz sirli hamilərindən burada da heç bir iz tapmadılar.

Görəsən o, adanın şimal hissəsindəki meyvəsiz dərələrin dərinliyində, bir-biri üzərinə qalaqlanmış qaranlıq qayaların, sönmüş lava axınlarının arasında özünə sığınacaq seçmişdi?

Franklin dağının şimal yamacı öz ətəklərində iki geniş dərəyə keçirdi, bu dərələr tamamilə nəbatatdan məhrum olub, buzlaq dövründən qalma nəhəng daşların keçdiyi yerlərdə vulkan püskürməsi vaxtı zolaqlar buraxmış soyumuş lava axımları ilə dolu idi. Bu hissədəki axtarışlar böyük çətinliklərlə bağlı idi. Burada çoxu yaşayış üçün yaramayan, lakin torpaq qatları ilə üstləri örtülmüş, çətin əl çatan minlərcə mağaralar var idi.

Kolonistlər dağ massivlərinin lap içərilərinə gedən qaranlıq tunellərə soxulur, əllərindəki yandırılmış qatranlı budaqlarla oranın hər bir guşəsini, qollarını, yarıqlarını gözdən keçirirdilər. Lakin hamısı əbəs idi. Hər yer qaranlıq idi. Bu qaranlıq qübbələrin altına insan ayağı dəydiyini, insan ayağı tappılıtlarının, bu əyri-üyrü labirintlərdə, boğuc əks-sədalar verdiyini güman etmək çətin idi. Onlar indi də, yeraltı vulkanik atəşlə dəniz dibindən okeanın üzərinə qaldırıldıqları gündə olduğu kimi qaranlıq və kimsəsiz bir yerdə qalırdı.

Bununla belə, bu yerlərdəki kimsəsizliyə baxmayaraq, buralarda dərin bir sükutun hökm sürdüyünü söyləmək olmaz.

Yüzlərcə futa qədər dağın içərilərinə uzanan bu qaranlıq mağaraların birində, mühəndis təəccüblə zəif surətdə mağaranın qübbələrində əks edən boğuc gurultuya bənzər bir səs eşitdi.

Mühəndisi müşayiət edən Gedeon Spilet də, adanın dərinliklərində vulkan fəaliyyətinin təzədən başladığını bildiren bu uzaq səsləri eşitdi.

Jurnalist:

– Görəsən bu, fəaliyyətdə olan vulkanlardandırmı? – deyər soruşdu. – Yadıңызdadırmı, biz krater boyu qalxdıqda o çoxdan sönmüş bir vulkan təsiri bağışlayırdı...

– Bu müddət ərzində yerin dərinliklərində bir dəyişiklik əmələ gəlməsində, indi də onun nəticəsində bizim vulkanın yenidən fəaliyyətə başlamasında mümkün olmayan heç bir şey yoxdur.

Gedeon Spilet:

– Sayrus, sizin fikrinizcə, Franklin dağının yenidən alov püskürməsi, Linkoln adasını heç bir şeylə təhdid etmir ki? – deyər soruşdu.

Mühəndis:

– Zənn etmirəm, – deyər cavab verdi. – Vulkanın geniş krateri – gözəl mühafizəedici bir qapaqdır. Yerin dərinliyində nə qədər

qaz yığılmış olsa, yenə də onun dışarı çıxması üçün geniş bir çıxış yolu vardır.

– Yalnız, lava axıb adanın məhsuldar hissələrini basmaya...

– deyər jurnalist qeyd etdi.

– Bunu az ehtimal etmək olar, – deyər mühəndis etiraz etdi.

– Axı lava artıq özü üçün yol açmışdır.

– Eh! Vulkanlar çox şıltaq olurlar.

– Yox, Franklin dağının meyli elədir ki, lavanın başqa yolla axması üçün zəlzələ olmalı, dağın ağırlıq mərkəzi dəyişməlidir.

Jurnalist:

– Məncə, vulkan fəaliyyətdə olarkən zəlzələ ehtimalı hər zaman vardır, – dedi.

Mühəndis:

– Doğrudur, – deyər cavab verdi, – xüsusilə yeraltı qüvvələr uzun bir sükutdan sonra fəaliyyətə başlayarsa, kraterin çıxış yolu tutularsa, bu mümkündür. Əziz Spilet, vulkanın yenidən püskürməsi və xüsusilə zəlzələnin bizim üçün son dərəcə pis hadisə olduğu haqqında sizinlə mübahisə etmirəm. Vulkan yatmaqda davam etsəydi, daha yaxşı olardı. Lakin biz heç bir şeylə buna mane ola bilmərik, deyilmi? Bir də, mən tamamilə əminəm ki, hər cür şəraitə baxmayaraq, bizim Uzaq görünüşlü yaylaqdakı “malikanəmiz”ə zərər dəyməz. Onunla vulkan arasında, torpağın təbii meyli elədir ki, lava Köpək balığı körfəzinə doğru, qum təpələrinə tərəf axacaqdır.

Jurnalist:

– Yeri gəlmişkən deyim ki, mən krater üzərində heç bir tüstü, vulkanın bu yaxında püskürəcəyinə aid heç bir əlamət görmədim, – dedi.

– Mən özüm də dünən uzun müddət dağın zirvəsinə baxdım; lakin vulkanın yenidən fəaliyyətə başlayacağını bildiren heç bir şey görmədim. Bununla belə bu yaxşı bir əlamət də olmaya bilər: ola bilsin ki, zaman keçdikcə kraterin dərinliklərinə, həddindən artıq çoxlu miqdarda çöküntülər – lava, kül və qaya parçaları dolmuşdur ki, bu da bizim mühafizəedici klapanımızın qapağının yükünü artırır. Bir də ki, yeraltı qazların ilk ciddi təzyiqindən bütün bu çöküntülər bir tük kimi göyə sovrular. Rahatsız olmayın, əziz Spilet, hələlik adamızın içərisində təzyiqi həddindən artıq artan bir buxar

qazanı kimi partlamaq qorxusu yoxdur. Əlbəttə ki, heç bir vulkan püskürməsi olmasaydı, daha yaxşı olardı.

– Axı biz vulkanın dərinliklərindən gələn gurultunu aydınca eşidirik, – deyə jurnalist etiraz etdi. – Burada heç bir səhv ola bilməz.

Mühəndis uzaqdan gələn səsə diqqətlə qulaq asaraq:

– Doğrudur, – dedi. – Orada nə işə baş verir. Lakin biz onun nə qüvvəsini, nə də nəticələrini indidən təyin edə bilmərik.

Oyuqdan geri qayıdaraq Sayrus Smitlə Gedeon Spilet öz yoldaşlarına kəşfiyyatın nəticələrini nağıl elədilər.

– Elə, bircə bu qalmışdı! – deyə Penqrof səsləndi. – İndi də vulkan öz zarafatlarını etməyə hazırlaşır! Nə olsun, hünəri var başlasın! Biz onun üçün də bir çarə taparıq!

– Haradan? – deyə Nab soruşdu.

– Hamimizdən! Krater cıncırını çıxarmağa cəsarət etsə, hamımız onun da ağzını yumar.

Dənizçinin Linkoln adasının hamisinə olan etiqadı sonsuz idi. Onun dəfələri özünü göstərmiş qüdrəti, dənizçinin təsəvvürünü heyrləndirib və ona bu sirli məxluqun qeyri-məhdud imkanlara malik olduğunu inandırmışdı.

Lakin bütün söylərə baxmayaraq, yenə əsrarəngiz hamini tapmaq mümkün olmadı. Fevralın 20-dən 25-dək kolonistlər Linkoln adasının bütün künc-bucağını ətraflı surətdə axtardılar. Hətta o dərəcəyə gəldilər ki, polislərin, şübhəli evlərin divarlarını taq-qıldatdıqları kimi, onlar da qayaları taq-qıldatmağa başladılar. Mühəndis, dağın və onun ətrafının düzgün xəritəsini tərtib etdi, hər gün tədqiq edilmiş sahələri xaçvari işarə ilə nişanladı. Metodik və ardıcıl bir surətdə Franklin dağı ətəyindən təpəsinə qədər tədqiq edildi.

Kolonistlər hətta hələlik fəaliyyətdə olmayan, lakin dərinliklərində yeraltı atəşin aşkarcasına gurladığı eşidilən kraterə qədər dırmaşdılar. Lakin lap yaxından gözdən keçirilməsinə baxmayaraq, krater heç bir tüstü və ya buxar əlaməti ilə, vulkanın gələcək fəaliyyətinin yaxınlaşdığını bildirmirdi. Ancaq dağın başqa yerlərində olduğu kimi, burada da onların axtardıqları şəxsdən heç bir əsər-əlamət yox idi.

Bundan sonra axtarış qum təpələri tərəfə keçirildi.

Eyni diqqətlə, kolonistlər Köpək balığı körfəzinin bazalt divarlarını, işin çətinliyinə baxmayaraq bütünlüklə gözdən keçirdilər. Burada da heç kəs və heç bir şey tapılmadı!

Heç kəs, heç bir şey! Bu qədər zəhmətin, o cür inad və əzmin nəticələrini ifadə edən bu bir-iki kəlmə, səyahətin sonunda kolonistlərin qapıldıqları əsəbi əhval-ruhiyyəni tamamilə izah edirdi.

Onlar, nəhayət, Qranit saraya qayıtmağı qət etdilər, çünki axtarışı qiyamətə qədər davam etdirmək mümkün deyildi.

Kolonistlər indi, o sirli məxluqun Linkoln adasında yaşamadığını iddia etməkdə haqlı idilər. Onların həyəcanlı beyinlərində buna dair bir çox ağlagəlməz fərziyyələr doğurdu.

Xüsusilə Penqrofla Nab real aləmdə bu tapmacaya cavab tapa bilməyərək, onun cavabını təbiət xaricində axtarmağa başladılar.

Fevralın 25-də kolonistlər, nəhayət, Qranit saraya qayıtdılar. Ox vasitəsilə mənzillərinin qapısı yanındakı çıxıntıdan kəndir nərdiyanı düşürərək sarayla əlaqə yaratdılar.

Düz bir ay sonra, martın 25-də onlar Linkoln adasında olduqlarının üçüncü ildönümünü çox sadəcə bayram etdilər.

On dördüncü fəsil

Üç il keçmişdi. Yeni gəmi düzəltmək məsələsi. Necə qərara gəldilər. Koloniyanın inkişaf etməsi. Cənub yarımkürədə soyuqlar. Penqrof təbə olur. Dəyişək yuyuluşu. Franklin dağı.

Richmond hərbi əsirlərinin mühasirə edilmiş şəhərdən qaçdıqları gündən üç il keçmişdi. Bu müddət ərzində onlar vətənlərindən nə qədər danışmışdılar!

Onlar vətəndaş müharibəsinin artıq çoxdan, Şimalın haqlı işinin qalibiyyətilə bitdiyinə şübhə etmirdilər. Lakin bu müharibə hansı qurbanlar bahasına tamam olmuşdu, nə qədər qanlar axıtmışdı, onların dostlarından bu mübarizədə kimlər ölmüşdü, – bütün bu suallar tez-tez onların ağlına gəlir, onları uzaq vətən həsrətini daha dərinlən duymağa məcbur edirdi; bu uzaq vətəni yenidən nə vaxt görəckləri isə naməlum idi.

Onlar, heç olmasa, bir neçə günlüyə oraya qayıtmaq, mədəni dünya ilə əlaqəyə girişmək, sonra isə ömürlük olaraq, öz əməkləri sayəsində yaradılmış bu koloniyaya dönmək xülyasında idilər.

Bu arzu yalnız iki təsadüfə həyata keçirilə bilərdi: ya Linkoln adası sularına gözlənilmədən bir gəmi gəlib çıxmalı idi, ya da kolonistlər özləri uzun dəniz səfərinə davam gətirə biləcək qədər böyük bir gəmi düzəltməli idilər.

Bir dəfə Penqrof:

– Bəlkə hamımız vətənə qayıtmamız üçün bizə yardım edərək, üçüncü bir üsul tapacaqdır, – dedi.

Doğrudan da günlərin bir günündə Balon limanında və ya Köpək balığı körfəzində kolonistləri üç yüz tonluq su tutumlu bir gəmi gözlədiyini xəbər versə idilər, nə Nab, nə Penqrof buna əsla heyrət eləməzdilər. Onların ağllarının indiki vəziyyətində, bu xəbər hətta onlarda kiçik bir təəccübə belə səbəb olmazdı.

Lakin az şövqlü, həvəslə və sadəlvəh olan Sayrus Smit, onlara real həyata qayıtmağı, gəmi inşası haqqında düşünməyi məsləhət gördü. Bu tamamilə təxirə salınmayacaq bir iş idi, çünki Ayrtonun və başqa kolonistlərin olduqları yeri bildirmək üçün, mümkün qədər tez olaraq Tabor adasında məktub qoymaq lazım idi.

Hər hansı böyüklükdə bir gəmi inşası üçün azı altı ay vaxt lazım idi. Bu vaxta qədər qış düşəcəkdə, yenə də dərhal səfərə çıxmaq mümkün olmayacaqdı.

Mühəndis:

– Deməli, bizim ixtiyarımızda istədiyimiz qədər vaxt vardır, – deyə Penqrofla söhbət edirdi. – Mənə elə gəlir ki, biz bundan istifadə etməli, bizim “Bonaventur”umuzdan daha böyük bir gəmi düzəltməliyik. Mən lord Glenervanın yaxtasının Ayrtonun dalınca gələcəyinə az inanıram. Nəhayət, bu da mümkündür ki, yaxta adaya gəlmiş, Ayrtonun bir əsər tapmayıb Qlazqoya qayıtmışdır. Bunu nəzərdə tutaraq, mənə, elə bir gəmi inşa etməli ki, lazım gələrsə, onunla Yeni Zelandiyaya və ya Polineziya arxipelaqlarına qədər səfər etmək mümkün olsun.

Penqrof:

– Mister Smit, – deyə cavab verdi, – mənim fikrimcə, balaca gəmi kimi, böyük gəmini də siz eyni müvəffəqiyyətlə inşa edə bilərsiniz. Ağac, mix və alət lazımı qədər varımızdır. Əsas məsələ vaxtdadır.

– İki yüz əlli-üç yüz ton su tutumlu bir gəmi inşa etmək üçün nə qədər vaxt lazımdır? – deyə Sayrus Smit soruşdu.

– Ən azı yeddi-səkkiz ay, – deyə Penqrof cavab verdi. – Yalnız qışın yaxınlaşdığını unutmamalıdır; şiddətli soyuqlarda dülğərlik

işləri çox çətindir: ağac, dəmir kimi möhkəm olur. Bir neçə həftəlik məcburi işsiz dayanmağı hesaba alaraq, gəmini noyabrda suya salmağa müvəffəq olsa, sevinməliyik.

– Nə olar ki, – deyə Sayrus Smit qeyd etdi, – bu, Tabor adasına, ya da daha uzaq torpaqlara dəniz səfəri etmək üçün ən əlverişli vaxtdır.

– Layihələri verin, mister Smit! İşçilər hazırdır. Ayrtonun bu işdə bizə böyük yardım olacağına şübhə etmirəm.

Kolonistlər mühəndisin planı haqqında məlumat alaraq, onu yekdınliklə bəyəndilər. Böyük gəmi inşa etmək yüngül bir iş deyildi, lakin kolonistlər öz qüvvələrinə inanırdılar; inanmaqda da haqlı idilər, çünki əldə etdikləri müvəffəqiyyətlər bunu aydın sübut edirdi.

Sayrus Smit dərhal gəminin layihəsini tərtib etməyə girişdi. Yoldaşları da, bu müddət ərzində gəmi üçün ağac kəsməklə məşğul oldular. Uzaq qərb meşələrində onlar, yararlı keyfiyyətə malik qarağac və palıd ağacları tapdılar.

Reptilya burnuna edilən böyük səyahət zamanında saldıqları yol, indi daha da genişləndi, qırılmış ağaclar Buxariya daşınırdı. İndi burada yenidən kiçik bir tərsahə tikilmişdi. Bu yolun istiqaməti, tikintiyə yararlı ağaclar olan yerlərdən asılı olaraq dəyişdi-yindən yol özü düz çıxmıdı, lakin buna baxmayaraq İlan yarımadasının böyük bir hissəsilə əlaqəni xeyli asanlaşdırdı.

Qırılmış ağaclardan dərhal taxta şəklində mişarlandı: çünki gəminin inşasında yaş ağac işlətmək yaramazdı, taxtaların quruması üçün vaxt lazımdı. Dülğərlər bütün aprel ayının sonunacan səylə çalışdılar.

Yup meşə qıranların, ağac daşıyanların, son dərəcə qiymətli və çalışqan bir köməkçisi olmuşdu, o kəsəcək ağacın lap təpəsinə dırmaşaraq kəndir bağlayırdı; həmçinin o, lazım gələndə, ağacın bir ucunu qüvvətli çiyinlərinə ataraq onu kolonistlərin göstərdiyi tərəfə sürüyürdü. İşlənəcəyi vaxtı gözləyərək mişarlanmış ağaclar qalaqla, Buxarının yanında tikilmiş talvara yığılırdı; bu talvarı məhz belə məqsədləri nəzərdə tutaraq tikmişdilər.

Aprel isti keçdi, bəzən Şimal yarımkürəsində oktyabr ayı bu cür olur. Kolonistlər gəminin inşasına hazırlıq görməklə bərabər, eyni zamanda, piratların hücumundan sonra dağılmış Uzaq görünüşlü yaylağı da nizama salmağa başladılar. Onlar dəyirmanı, tövləni və

quş hinini yenidən tikdilər. Quş hinini daha da genişləndirmək lazım gəldi, çünki quşların sayı indi xeyli artmışdı.

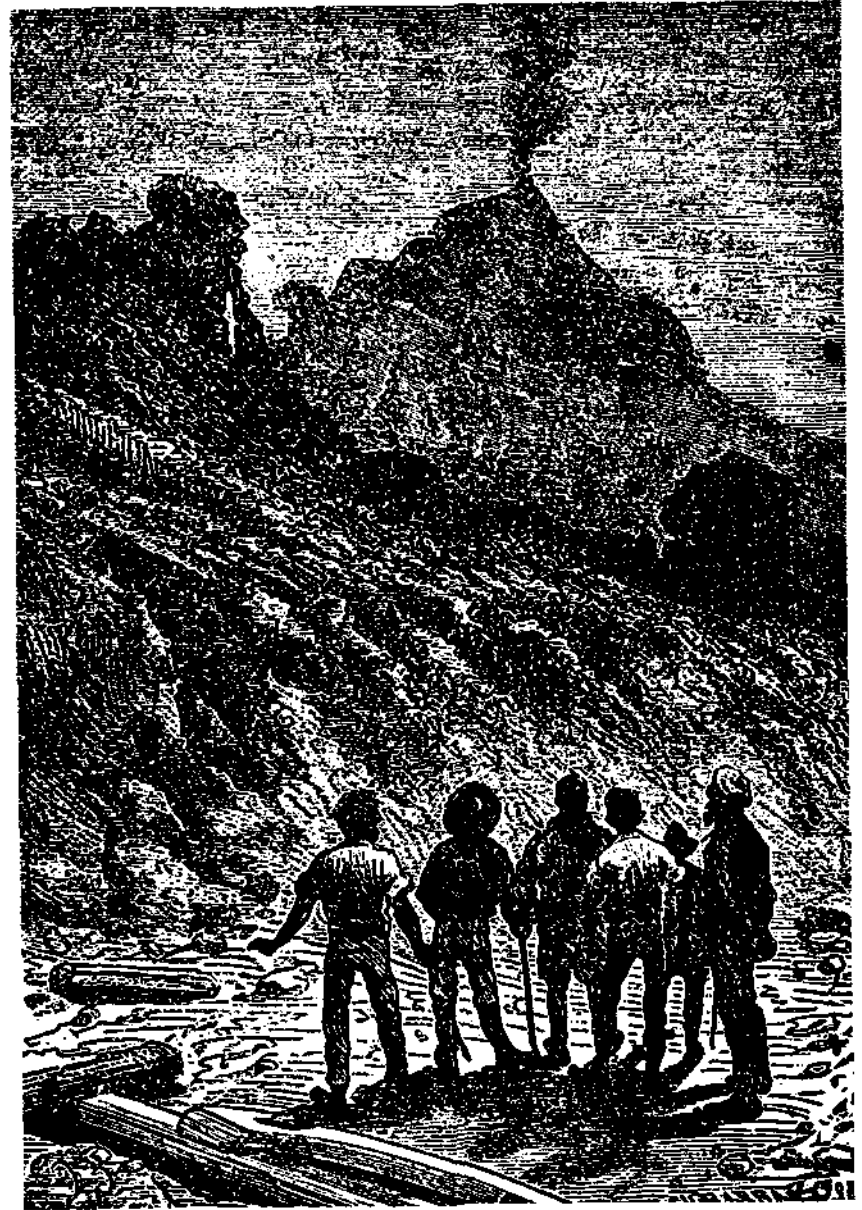
Tövlənin axurlarında indi beş dənə çöl eşşəyi vardı, onlardan dördü möhkəm, boylu-buxunlu, yaxşı təlim almış, minilməyə, qoşulmağa öyrədilmiş heyvan idi; beşincisi yenicə doğulmuş bir qoşuqdu. Koloniyanın inventarı, həmçinin kotala da zənginləşmişdi. İndi çöl eşşəklər, adi Yorkşir və ya Kentukki öküzləri kimi yer şumlayırdılar.

Hər bir kolonist ürəyinə yatan işi görürdü, heç kəs işsiz durmurdu. Ona görə də hamısı son dərəcə sağlam idilər. Axşamlar, Qranit sarayın böyük salonunda oturaraq, onlar gələcəyə dair min cür plan düşünüb-danışarkən adam onları seyr etməkdən həzz alırdı.

İndi Ayrtonun da kolonistlərlə bərabər yaşadığını, koralı qayıtmağı fikrinə belə gətirmədiyini söyləməyə lüzum yoxdur. Bununla belə, o yenə əvvəlki kimi qüssəli və dinməz idi. O kolonistlərin əyləncələrindən daha çox, işlərində iştirak etməyi sevirdi. Onun gözəl bir işçi – qüvvətli, yorulmaz, bacarıqlı və ixtiraçı olduğu meydana çıxdı. Bütün kolonistlər ona hörmət bəsləyir, onu sevirdilər. Bunu, o özü də bilirdi.

Təbiidir ki, kolonistlər koralı da yaddan çıxarmırdılar. Hər iki gündən bir, kolonistlərdən biri, ya araba, ya çöl eşşəyini arabaya ora gedirdi, qoyunların axurlarını yemlə doldurub özləri ilə bərabər mətbəxləri üçün süd gətirirdi. Bu səfərlərdən adətən ov üçün də istifadə edilirdi. Ona görə hər kəsdən artıq bir həvəslə və tez-tez bu işi Gedeon Spiletə Herbert öz öhdələrinə götürdülər. Bəzən onlar birlikdə gedərək, Topu da özləri ilə bərabər götürürdülər. Bunun sayəsində Qranit sarayın anbarları vurulmuş ov heyvanları və quşları ilə ağzına qədər dolu olurdu: anbarlarda su donuzları, Amerika dovşanları, kenqurular, qabanlar, ördəklər, tetra quşları, yaqamara və sairə olurdu. Kolonistlərin süfrələrini həmçinin balıq, sahilədən tutulmuş istridiyələr, Uzaq görünüşlü yaylağın bostanlarından yığılmış göyörti və nəhayət, meşələrdən dərilmiş meyvələr də zənginləşdirirdi. Baş aşpaz Nabın işi bu bolluca nemətlərdən ən yaxşılarını seçməkdən ibarət olurdu.

Təbiidir ki, Qranit sarayla koral arasındakı teleqraf xətti də çoxdan təmir edilmişdi. Kolonistlərdən biri koralı gedərək, gecəni orada keçirməyi faydalı hesab edirdisə, bunu teleqrafla xəbər verə

Kolonistlər Franklin dağının zirvəsindən çıxan tüstü zolağına baxırlar

bilərdi. Bir də ki, ada indi təhlükəsiz olmuşdu. Hücumdən, heç olmasa, adamların hücumundan qorxmaq lazım gəlmirdi.

Bununla belə kolonistlər, piratların yenidən adaya çıxma biləcəkləri ehtimalını da nəzərdə tuturdular. Tamamilə mümkündür ki, Bob Harvinin Norfolkdakı katorqaçı yoldaşlarından biri onun planından xəbərdar idi, o azad olan kimi bu və ya digər bir yolla həmin planı həyata keçirməyə təşəbbüs etsin.

Buna görə də, kolonistlər hər gün həm İttifaq buxtası, həm də Vaşinqton buxtası tərəfindən üfüyü müşahidə borusu ilə nəzərdən keçirməyi bir qayda halına saldılar. Korala yola düşən növbətçi kolonist də, eyni diqqətlə, adanın qərb hissəsindən görünən dəniz üfüyünü mütləq nəzərdən keçirirdi.

Düzdür, kolonistlər bir dəfə də olsun şübhəli bir şey görməmişdilər, lakin acı bir təcrübə keçmiş olduqlarından möhkəm surətdə bu qaydaya əməl edirdilər.

Bir dəfə axşam, mühəndis koralı möhkəmləndirmək üçün düşünmüş olduğu planları kolonistlərə anlatdı. O, hasarı daha da yüksəltmək, ona bitişik kiçik istehkamlar tikmək fikrində idi ki, kolonistlər bunda yerləşərək düşmənin dəstələrinin hücumunu dəf edə bilsinlər.

Qranit saray nə qədər əlçatmaz idisə, koral, əksinə, bütün heyvan sürüləri ilə, tikinti və hər cür ərzaq ehtiyatı ilə piratlar üçün bir o qədər asan və yağlı bir qənimət idi. Yenidən adaya pirat çıxma biləcəyi ehtimalını nəzərə alaraq, bütün bu şeylərin mühafizəsini təmin etmək lazım idi.

Mühəndisin planı, ümumiyyətlə, kolonistlər tərəfindən bəyənilmədi, gələn yaz həyata keçirilməsi qəti olundu.

Mayın 15-də tərsanənin stapellərində¹ artıq yeni gəminin kili aydın olaraq nəzərə çarpırdı. Daha bir neçə gün sonra isə onun uclarına, möhkəm surətdə ovuqlara yerləşdirilmiş forşteven² və axterşteven³ hazır oldu. Möhkəm palıddan düzəldilmiş kil yüz on fut uzunluğunda idi. Bu qayda ilə gəminin orta hissəsinin enini iyirmi beş futa qədər genişlətmək olardı. Lakin dülğərlərin soyuqlar düşüncəyə qədər gördükləri iş elə bundan ibarət idi. İyunun

¹ Üzerində gəmi inşa edilib suya salınan yer, maili körpü

² Gəminin burun hissəsi

³ Gəminin arxa hissəsi

əvvəllərində, gözlənilmədən temperaturun yüksəlməsindən istifadə edərək onlar gəminin arxa hissəsindəki bölmələri bənd etdilər, sonra da işi tamamilə dayandırdılar.

İyunun ilk günlərindən hava son dərəcə pozuldu. Külək şərqdən əsərək, bəzən bir fırtına qüvvəsinə malik olurdu. Mühəndis hətta tərsanənin tikintilərini küləyin uçuracağından qorxaraq rahat-sız olmağa başladı. Lakin onları başqa bir yerə köçürmək daha pis olacaqdı, çünki nə təhər olsa, yenə də Qurtuluş adası Buxarını küləkdən qoruyurdu, halbuki, qüvvətli fırtına zamanı okean dalgaları Qranit sarayın lap ətəyinə yetişirdi.

Xoşbəxtlikdən onun təlaşi əbəs oldu. Talvarlar davam gətirdi. Gəmi tikənlərin ən qeyrətliləri Penqrofla Ayrton, son imkanlarına qədər tərsanədə işləməkdə davam etdilər. Onları, nə saçlarını qarışdıran külək, nə vücudlarını iliklərinə qədər isladan yağış qorxutmurdu. Onlar bilirdilər ki, nə cür havada olursa olsun, vurulan hər çəkil zərbəsi yenə də bir çəkil zərbəsi olaraq qalırdı. Yalnız ilk şaxtalar ağacın liflərini dəmir kimi bərkitdikdə, onlar təbiət qarşısında özlərini aciz hiss edərək, işi buraxdılar. Bu iyunun 10-da baş verdi.

Sayrus Smitlə onun yoldaşlarını, qışda Linkoln adasındakı şiddətli şaxtalar heyrətə salırdı. Buradakı orta qış temperaturu təqribən, ekvatorndan eyni məsafədə olan Yeni İngiltərənin temperaturu ilə eyni idi. Lakin bu hadisə orada, şimal yarımkürədə, qütb yanındakı yerlərin düzəngahlığı, buna görə də, şimal küləklərinin özləri üçün geniş meydan tapdığı ilə izah olunur. Burada, Linkoln adasında isə, bu izah yaramırdı.

Bir dəfə Sayrus Smit yoldaşlarına:

– Artıq çoxdan aydınlaşdırılmışdır ki, – dedi, – eyni en dairələri arasında altında olan adalar və sahilə yaxın yerlər qitə ərazisindən daha az soyuq olur. Məsələn, mən çox eşitmişəm ki, Lombardiyada qış, Şotlandiyadakından daha şiddətli keçir. Bu onunla izah olunur ki, dəniz yay zamanı yığdığı hərarəti qışda geri qaytarır. Bu cəhətdən adalar xüsusilə əlverişli şəraitdə olurlar.

– Bu halda nə üçün Linkoln adası bu ümumi qaydaya tabe olmayıb bir istisna təşkil edir, – deyə Herbert soruşdu.

– Bunu izah etmək çətindir, – deyə mühəndis cavab verdi. – Çox ehtimal ki, bu bizim adanın cənub yarımkürəsində olduğun-

dan irəli gəlir; məlum olduğu kimi, cənub yarımkürəsi şimal yarımkürəsindən daha çox soyuqdur.

– Doğrudan da belə ola bilər – deyər Herbert qeyd etdi, – mən haradasa oxumuşam ki, cənub yarımkürədə üzən buz parçalarına, şimal yarımkürəsinə nisbətən daha aşağı en dairələrində təsadüf olunur.

Penqrof:

– Mən bunu öz gözlərimlə görmüşəm, – dedi. – Mən balina ovlayan gəmidə xidmət edərkən, bir dəfə biz üzən buz parçalarına Qorn burnu yaxınlığında rast gəldik!

– Bəlkə Linkoln adasındakı qışın belə şiddətli olması, elə məhz buz parçalarının yaxınlığındandır? – deyər jurnalist öz fikrini söylədi.

Sayrus Smit:

– Çox mümkündür ki, sizin bu fikriniz həqiqətə yaxın olsun, – deyər cavab verdi. – Mən özüm də düşünürəm ki, adamızdakı bu şaxtaları elə yalnız bununla izah etmək olar. Lakin cənub yarımkürəsinin şimal yarımkürəsindən nə üçün soyuq olduğunun tamamilə elmi səbəbləri də vardır: yayda günəş cənub yarımkürəsinə daha yaxın olduğundan, təbiidir ki, qışda ondan daha kənarda olurdu. Bu həmçinin Linkoln adasında yayın şimal yarımkürəsinin müvafiq en dairələrindən daha isti keçdiyini də izah edir.

Penqrof qaşlarını çataraq:

– Mister Smit, məni başa salın, – dedi, – nə üçün bizim Yer kürəmiz bu cür bölünmüşdür? Bu ədalətsizlikdir!

Mühəndis gülə-gülə:

– Dostum. Penqrof, – dedi, – bu bir ədalətsizlik olsa da, olmasa da, dünya belə yaranmışdır! Baxın, nə üçün? Yer kürəsi Günəş ətrafında dairə ilə deyil, bir ellips cızaraq dolanır, – bunu, səma mexanikasının qanunları tələb edir. Günəş bu ellipsin fokuslarının birisindədir, buna görə də, Yer öz illik hərəkətində gah Günəşdən ən uzaq bir məsafəyə qədər aralanır, – öz apogey vəziyyətində olur, – gah da ona ən yaxın bir məsafəyə qədər yaxınlaşır, – öz perigey vəziyyətinə girir. Lakin elə cənub qışları zamanında Yer apogey vəziyyətində olaraq, günəşdən ən uzaq bir məsafədə olur. Ona görə də, burada qışın bu cür soyuq olması təəccüblü deyildir. Dostum Penqrof, adamlar nə qədər alim və qüdrətli olsalar da, burada heç bir şeyi dəyişdirməyi bacarmazlar.

Xülasə, iyun ayında həmişəki şiddətli şaxtalar başlandı. Kolonistlər vaxtlarının çoxunu boş-boşuna Qranit sarayda oturmaqla keçirirdilər.

Bu məcburi bekarçılıq hamısını üzürdü, Gedeon Spileti isə, xüsusilə darıxdırırdı. O bir dəfə:

– Nab, – dedi, – sən mənim üçün bir qəzetə abunə yazdırıb sənə verməyə hazıram. Tamamilə bəxtiyar olmağın üçün mənə yalnız hər səhər, o gün ərəfəsində dünyada nələrin olduğunu bilməməyim çatmır!

Nab qəhqəhə ilə güldü.

O:

– Doğrusu, mənim üçün bugünkü iş, dünənki yeni xəbərlərdən daha maraqlıdır, – dedi.

Doğrudan Qranit sarayın həm daxilində və həm də xaricində kifayət qədər görüləcək işlər var idi.

Linkoln adasındakı koloniya, üçillik inadlı zəhmətdən sonra, indi ən yüksək inkişaf nöqtəsində idi. Pirat gəmisinin gəlməsi koloniyanın sərvətini daha da artırmışdı. Hələ yeni gəmi inşasında istifadə ediləcək, tam bir gəmi təchizatını nəzərə almadan, anbarlar ağzına qədər alət, yaraq, cihaz, silah, barıt, güllə, paltar və yemək ehtiyatları və sairələrlə dolu idi. İndi artıq kolonistlər keçə paltar düzəltməyə möhtac deyildilər. İndi onlar elə isti geyinmişdilər ki, heç bir şaxtadan qorxuları yox idi. Dəyişəkləri bol idi, onlar bu alt paltarlarını böyük bir səliqə ilə mühafizə edirdilər. Keçmiş zamanlarda zəngin ailələrdə edilən kimi, onlar da öz dəyişəklərini ildə dörd dəfə yuyurdular; Penqrofla Gedeon Spilet paltar yuyub ütüləməkdə xüsusilə mahir idilər.

Qış ayları – iyun, iyul və avqust – Qranit sarayı daxilindəki xırda işlərə sərf edildiyindən, qış hiss edilmədən keçdi. Bülki qış, əvvəlkilərə nisbətən daha sərt idi. Orta temperaturu sıfırdan 13° aşağıya bərabər idi. Qranit sarayın otaqlarında aramsız olaraq ocaq yanırdı, – kolonistlər yaxınlığında olan bollu yanacağa qənaət etmirdilər.

Adamlar və heyvanlar tamamilə sağlam idilər. Yalnız mister Yup soyuqdan titrəyib əsdiyinə görə, ona pambıqlı xalat tikmək lazım gəldi. Lakin bu namuslu oranqutanqın yeganə nöqsanı idi. O nümunəvi bir nökr olmuşdu, – mahir xidmət göstərən, tapşırıqları yerinə yetirən, yorulmaz və... az çərənçilik edəndi.

Bir dəfə Penqrof:

– Yupun nümunəvi nökr olmasında təəccüblü nə vardır ki, – dedi, -- axı onun iki deyil, dörd əli vardır!

Son səyahətdən bəri keçən bu yeddi ay ərzində, adanın sirli hamisi heç bir şeylə özünün varlığını bildirmirdi. Bir də ki, bu müddət ərzində koloniya, bir dəfə də olsun, onun yardımına ehtiyac hiss etməmişdi.

Sayrus Smit: nə Topun, nə də Yupun artıq quyuya yaxınlaşmadıqlarına, həyəcanlanmadıqlarına diqqət etdi.

Lakin bu, mühəndisi sakitləşdirilmişdi. Bu sirri aşkar etməyə bir yol tapmayınca, rahat ola bilməyəcəkdi. Həqiqətdə də, kim zəmin ola bilərdi ki, sabah yenə də eyni anlaşılmaz hadisələr təkrar olunmayacaq?

Nəhayət, qış bitdi. İlk bahar günlərini elə bir hadisə qarşıladı ki, bunun çox ciddi nəticələri ola bilərdi.

Sentyabrın 7-də Sayrus Smit Franklin dağının zirvəsinə baxarkən, oradan yüngül bir tüstü zolağının yüksəldiyini gördü...

On beşinci fəsil

Vulkanın oyanması. Bahar. İşlərin yenidən başlanması. 15 oktyabr axşamı. Teleqram. Sual. Cavab. Korala yola düşmək. Məktub. Əlavə məktub. Bazaltlı sahil. Qabarma. Çökilmə. Mağara. Gözqamaşdırıcı işıq.

Mühəndisdən bu yeni xəbəri eşidən kolonistlər, işlərini buraxaraq, Franklin dağının zirvəsinə baxmağa getdilər.

Vulkan oyanmışdı, kraterdəki çöküntülər arasından birinci tüstü sütunları yüksəlməkdə idi. Lakin yeraltı atəş lava püskürdəcəkdimi? Bu suala heç kəs cavab verə bilmədi.

Vulkanın püskürməsi bütün adaya hədə-qorxu etmirdi. Lava axınları buranı bir dəfə basmışdı. – Franklin dağının ətəkləri bunu sübut edirdi, lakin bu, adanın cənubundakı floranın coşqun surətdə inkişaf etməsinə mane olmamışdı. Sanki kraterin özünün forması, şimal yamacdakı çuxurla adanın cənub hissəsindəki məhsuldar yerləri vulkanın lavalarından qoruyurdu.

Ancaq, təbiidir ki, vulkan yenidən püskürdüyü təqdirdə, lavanın yenə əvvəlki yolu ilə axacağına möhkəm inanmaq olmazdı. Çox

vaxt, sönmüş vulkanlar yenidən fəaliyyətə başlarkən, köhnə kraterlər hərəkətsiz qalır, yeni kraterlər açılır. Belə hallar Köhnə və Yeni Dünyada: Etna, Popokatepetl və Orizaba vulkanları püskürərkən müşahidə edilmişdir. Dağın vəziyyətinin dəyişməsi və lavanın yeni yollarla axması üçün bir zəlzələ kifayətdir, çünki vulkan püskürürkən çox zaman onunla bərabər zəlzələ də olur.

Sayrus Smit öz fikirlərini yoldaşlarına bildirdi, onlardan heç bir şey gizlətmədi.

Həm də ki belə bir hadisənin qabağını almaq mümkün deyildi. Zəlzələ Qranit sarayı uçurmasaydı, təhlükə yox kimi görünərdi. Lakin Franklin dağının cənub yamacında yeni bir krater açıldısa, o zaman koralaın məhv olmaq təhlükəsi var idi.

Bu gündən dağın zirvəsi getdikcə daha artıq tüstü ilə örtülməyə başladı. Tüstü sütunları eninə, uzununa artırdı; lakin hələlik alov parıltısı ilə qızarmırdı. Yeraltı atəş, hələlik dağın içərisinə yığılıb dışarıya çıxmırdı.

Bahar girincə işlər bütün qızgınlığı ilə davam etməkdə idi. Kolonistlər gəmini inşa edib qurtarmağa tələsirdilər. Mişarlama işlərini sürətləndirmək üçün Sayrus Smit hidravlik mişar düzəltdi; bu, kolonistləri ağır və yorucu işdən azad etdi. Bu cihazın quruluşu, Norveçin kustar ağac mişarlayan qurğuları kimi sadə idi. Yuxarıdan tökülən suyun qüvvəsilə hərəkətə gələn çarx, iki silindr və blokların köməyi ilə dirəklərə üfüqi, mişara isə perpendikulyar bir hərəkət verirdi. Quruluşun sadəliyinə baxmayaraq, maşın çox gözəl işləyirdi.

Sentyabrın sonlarında tərsanənin stapellərində artıq gəminin gövdəsi yüksəlmişdi; indi o bir təknə kimi təchiz edilməli idi. Qabaq tərəfdən ensiz, arxa tərəfdən enli olan bu təknədən möhkəm bir gəmi çıxacağını, lazım gələrsə, uzun dəniz səfərinə davam gətirə biləcəyini ümid etmək olardı.

Gəminin böyürlərini haşiyələmək, göyərtəni döşəmək, onun bütün kəm-kəsirlərini düzəltmək üçün hələ çox vaxt sərf etmək lazım idi. Xoşbəxtlikdən kolonistlər məhv olan pirat briqindən bütün dəmir hissələri çıxarmağa müvəffəq olmuşdular. Ona görə dəmirçilər mismar və bolt düzəltməli olmadılar. Amma dülqərlər işdən göz açə bilmirdilər.

Biçin zamanı bir həftəliyə gəmi tərsanəyə dayandırmaq lazım gəldi. Taxıl və bostan məhsullarını yığaraq, onlar yeni ehtiyatlarını

Qranit sarayın anbarlarına yerləşdirdilər; sonra yenə verfə qayıtdılar və bütün vaxtlarını təknənin tikilməsinə sərf etməyə başladılar.

Axşama qədər kolonistlər lap təqətdən düşürdülər. Əbəs yerə vaxt itirməmək üçün, onlar yemək saatlarını dəyişdirdilər: günorta vaxtı nahar edir, axşam yeməyinə isə yalnız günəşin son şüaları yox olanda sonra otururdular. Axşam yeməyindən sonra onlar tez yığılıb yatırdılar.

Yalnız hərdənbir, yemək üstündə başlanan söhbət, maraqlı olduqda onlar yatmaq vaxtını bir qədər təxirə salırdılar. Belə söhbətlərin ən sevimli mövzusu təknənin hazır olacağı və onunla mədəni ölkələrə səyahət ediləcəyi zamanlara aid fantaziyalardan ibarət olurdu. Bununla belə hamısı yenə tez adaya qayıtmağı arzulayırdı. Heç kəs, bu qədər zəhmət sayəsində inkişaf edib abadlaşmış bu koloniyadan əbədi olaraq ayrılmaq istəmirdi. Hamısı bu fikirdə idilər ki, Amerika ilə olacaq əlaqə koloniyanın daha da inkişaf etməsinə səbəb olacaqdır.

Penqrofla Nab ömürlərinin axırlarına kimi adada yaşamağı xüsusilə arzulayırdılar.

Dənizçi:

– Herbert, sən bizim adaya vəfasız çıxmıyacaqsan ki, – deyə soruşurdu.

– Sən adada qalsan! Heç bir vaxt, Penqrof.

– Mənə arxayın ola bilərsən! Sən vətəninə qayıdarsan, orada evlənərsən, sonra da arvadınla və övladlarınla adaya gələrsən. Mən səni gözləyəcəyəm, sənin övladlarından cəsur dənizçilər yetişdirməyi vəd edirəm!

Qızarmış Herbert:

– Razıyam, – deyə qızarana gülürdü.

– Siz isə, mister Smit, – deyə vəcdə gəlmiş dənizçi davam edirdi, – siz adada daimi qubernator olarsınız! O nə qədər əhalini dolandıra bilər? Yəqin azı on min?

Penqrof öz xülyalarını başqalarına da sirayət etdirirdi, nəhayət, jurnalist belə, gələcək “Nyu-Linkoln Herald” qəzetinin dnaşirinə qədər gedib çıxdı.

Dinməz Ayrton, yenidən lord Glenervanla görüşmək və özünün əvvəlki hörmətini ona qazandırmaq arzusunda olduğunu düşünürdü.

Kim bilir, bəlkə Top da, Yup da gizlində gələcəklərinə aid planlar qururdular?..

Oktyabrın 15-də belə bir söhbət həmişəkindən çox uzandı. Artıq axşam saat doqquz idi. Güclə saxlanan əsnəmələr yatmaq vaxtının çatmış olduğunu göstərirdi. Penqrof birinci olaraq qalxıb, yataq otağına keçmək istəyirdi ki, böyük salonda asılmış elektrik zəngi birdən bərk cingildədi.

Bütün kolonistlər öz yerlərində idilər: Sayrus Smit, Gedeon Spilet, Ayrton, Nab, Penqrof. Demək ki, koralda heç kəs ola bil-məzdi.

Sayrus Smit yerindən sıçradı. Qalan kolonistlər də onun arxasınca ayağa qalxdılar. Heç kəs öz qulağına inanmırdı.

– Bu nə deməkdir? – deyə Nab səsləndi. – Görünür, şeytan özü bizə zəng çalır!..

Heç kəs ona cavab vermədi.

Herbert:

– Axşam göydə tufan əlamətləri var idi, – dedi. – Atmosfer elektrikləşmişdi. Bəlkə, bu...

Mühəndis razı olmadığını bildiren bir hərəkətlə başını yırğaladığından, Herbert cümləsini bitirmədi.

Gedeon Spilet:

– Gözləyək, – dedi. – Əgər bu bir işarə idisə, onda işarəni verən, bunu bir də təkrar edəcəkdir.

Nab:

– Lakin axı, bu kim ola bilər? – dedi.

– Aydınır ki kimdir, – deyə Penqrof cavab verdi. – Həmin o...

Dənizçinin sözünü, yeni zəng səsi kəsdi.

Sayrus Smit aparata yaxınlaşaraq, koralda aşağıdakı teleqramı vurdu:

“Nə buyurursunuz?”

Bir neçə saniyədən sonra qəbuledici aparat cavabı tıqqıldatdı:

“Təcili koralda gəlin!”

– Nəhayət! – deyə Sayrus Smit səsləndi.

Bəli, nəhayət, bu sirr açılacaqdı! Bu xəbər kolonistlərin marağını artıraraq əsəblərini elə bir hala saldı ki, yorğunluqlarından əsər-əlamət belə qalmadı; yuxuları tamamilə qaçdı. Dinməz-söyləməz cəld yola hazırlaşdılar, bir neçə saniyədən sonra onlar artıq Qranit sarayın ətəyində idilər. Yalnız Topla Yup sarayda qaldılar. Onlar indi kolonistlərə lazım deyildilər.

Göz gözü görməyən qaranlıq bir gecə idi. Yeni ay günəşlə bərabər batmışdı. Herbertin doğru olaraq göstərdiyi kimi, göydə tufan

ələmətləri var idi, – sıx qara buludlar lap aşağıdan yer üzünü tutaraq səmada sayrışan ulduzları görməyə imkan vermirdi. Hərdənbir üfəqdə ildırım parıltıları alışdı. Görünür, adada tufan qopacaqdı.

Lakin heç bir zülmət, heç bir tufan kolonistləri yoldan saxlaya bilməzdi. Onlar koralı gedən yolu yaxşı bilirdilər. Körpü vasitəsilə Razılıq çayının sağ sahilinə keçərək, onlar meşənin içərilərinə girdilər.

Kolonistlər qüvvətli bir həyəcana tutulub sürətli addımlarla irəliləyirdilər. Onlar tamamilə əmin idilər ki, nəhayət indi, bu qədər uzun müddət onlara rahatlıq verməyən bu sirri öyrənəcək, dəfələrlə onların imdadına gələn o alicənab və qüdrətli hamilərini görəcəkdilər. – Nəhayət, onun nə yolla kolonistlərin planlarından, qərarlarından xəbər tutduğunu da öyrənəcəkdilər. Bu işə daima, ona öz vaxtında, lazım olan yerdə olmağa imkan verirdi!..

Hər biri öz fikirlərinə dalaraq özləri belə bilmədən, getdikcə addımlarının sürətini artırırtdılar. Ağacların sıx yarpaqları altında elə qatı bir qaranlıq var idi ki, hətta yol belə görünmürdü. Ətrafdakı məzar sükutunu bir səs belə olsun pozmurdu. Meşənin dördəyaxlı, qanadlı sakinləri tufanın yaxınlaşdığını hiss edərək, öz yuvalarında gizlənmişdilər. Ətrafdakı boğuş bürküdən ağaclarda bir yarpaq belə tərpənmirdi. Meşədə yalnız kolonistlərin ayaq səsləri eşidilirdi.

Yola çıxdıqdan sonra keçən birinci on beş dəqiqədə, ortalıqdakı sükutu Penqrofun:

“Fənər götürmək lazım idi”, – iradı pozmuşdu.

“Fənəri koralıdan götürərik”, – deyərək mühəndis cavablamışdı.

Sayrus Smitlə onun yoldaşları Qranit saraydan ona on iki dəqiqə işləmiş çıxmışdılar. Qırx beş dəqiqəyə onlar, Qranit sarayı koralıdan ayıran beş milin üçünü keçmişdilər.

Qaranlıq göydə tez-tez ildırım şaxırdı. Uzaq bir yerdə göy bərk guruldadı. Görünür tufan yaxınlaşırdı, tezliklə qopacaqdı. Atmosfera boğucu bir hala düşmüşdü.

Kolonistlər sanki yenilməz bir qüvvə ilə irəliləyir, yeriməkdən çox yüyürürdülər.

On birə 15 dəqiqə işləmiş parlaq ildırım işığında, çox yaxında koralın hasarı qaraldı. Onlar darvazadan içəri hələ girməmişdilər ki, düz başlarının üzərində dəhşətli bir ildırım çaxdı.

Kolonistlər yüyürərək həyəti keçdilər, evin qapısı ağzında dayandılar.

Çox ehtimal ki, məchul adam içəridə onları gözləyirdi, çünki o teleqramı koralıdan vurmuşdu. Ancaq evin pəncərələrindən heç bir işıq gəlmirdi.

Mühəndis qapını döydü.

Cavab gəlmədi.

Sayrus Smit qapını açdı, kolonistləriçəri girdilər.

Otaq dərin zülmət içərisində idi. Penqrof işıq fənəri yandırdı. Fənər otağın bütün guşələrini işıqlandırdı.

Otaqda heç kəs yox idi. Bütün şeylər, kolonistlər son görüşləri zamanında qoyub getdikləri kimi dururdu.

– Yoxsa, bizi qaramı basmış? – deyərək Sayrus Smit mırıldandı.

Yox, bu qeyri-mümkündür!

Teleqraf aydın vurulmuşdu:

Təcili koralı gəlin!”

Mühəndis üstündə qəbuledici və yollayıcı aparatlar olan stola yaxınlaşdı. Həmçinin burada da hər şey öz qaydasında idi.

– Korala axırıncı dəfə gələn kim idi? – deyərək mühəndis soruşdu.

Ayrton:

– Mən idim, mister Smit! – cavabını verdi.

– Siz nə vaxt burada idiniz!

– Dörd gün bundan qabaq.

– Baxın, stol üzərində məktub vardır! – deyərək Herbert səsləndi.

Məktubda ingiliscə yazılmışdı:

“Yeni xətt boyu ilə gəlin”.

Mühəndis teleqramın koralıdan deyil, köhnə xəttə bağlanmış və sirli sığınacağı bilavasitə Qranit sarayla birləşdirən xəttin son nöqtəsindən vurulduğunu anladı.

– Haydı yola! – deyərək səsləndi.

Nab yandırılmış fənəri götürdü, hamı evdən çıxdı.

Bayırda tufan dəhşətli viyıldayırdı.

İldırım çaxması ilə göy guruldması arasındakı fasilələr getdikcə qısaldı.

Bir az sonra, göy susmadan guruldamağa başladı. İldırım çaxarkən, Franklin dağının qalın tüstü buludları ilə çulğanmış zirvəsi görünürdü.

Koralın həyatında kolonistlər yeni məftilə rast gəlmədilər. Lakin darvazadan çıxarkən mühəndis ildırım işığında, birinci teleqraf dirəyinin izolyatorundan yerə bir məftil uzandığını gördü.

Kolonistlər "Nautilus"un içərisində

O:

– Buradadır! – dedi.

Məftil torpağın üzərində uzanırdı; izolyasiya edilmişməftilin ayrıncı sayəsində elektrik axını maneəsiz davam edirdi.

Teleqraf xətti, ağaclar arasında qıvrıla-qıvrıla qərbə tərəf uzanırdı.

Sayrus Smit:

– İrəli! – dedi.

Yolu gah fənərlə işıqlandıraraq, gah ildırım işığında diqqətlə baxaraq, kolonistlər məftilin uzandığı yolla sürətlə irəliləyirdilər.

İndi göy elə bir qüvvə ilə o qədər tez-tez guruldayırdı ki, danışmaq əsla mümkün deyildi. Bir də ki, söhbət etmək kolonistlərin heç yadına düşmürdü. Bütün düşüncələri yolun nəticəsində idi. Kim bilir, onların başına nə gələcəkdi?

Kolonistlər koral düzünü Şəlalə çayı düzündən ayıran topəyə dırmaşdılar, onun yamacı ilə aşağı endilər, bu çayı ən ensiz yerdən keçdilər. Məftil gah yer üzərilə, gah da ağacların alçaq budaqlarına bənd olunmuş halda uzanır, bütün yol boyu təhlükəsiz bir bələdəci rolunu oynayır.

Nədənsə mühəndisə elə gəlirdi ki, sirli sığınacaq Şəlalə çayı düzünün dərinliklərindədir, lakin onun bu zənni yanlış çıxdı.

Yenidən Franklin dağının cənub-qərbdəki qollarının yamacına dırmaşmaq, bazalt qayalar ilə qurtaran çılpq bir düz enmək lazım gəldi.

Hərdənbir kolonistlərdən biri öyilir, əlilə məftili yoxlayırdı. Lakin heç şübhə qalmırdı ki, teleqraf xətti onları düz dənizə aparır. Görünür bu vaxta qədər kolonistlərin bu qədər uğursuz axtardıqları sirli məskən, orada bir qaya içərisində idi.

Göy od içində idi. İldırım ildırım dalınca çaxırdı, bir neçə dəfə kraterin zirvəsinə ildırım düşdü, qalın tüstü buludları içərisində yox oldu. Belə dəqiqələrdə adama elə gəlirdi ki, dağ alov püskürür.

Saat on birə yaxın kolonistlər okeanın böyük qəlb sahilinə yetişdilər. Bərk külək qalxdı.

Beş yüz fut aşağıdan okean uğuldayır, gurultu ilə sivri qayalara çarpırdı.

Sayrus Smit yoldaşlarına təxminən koraladan milyarıma qədər bir məsafədə olduqlarını söylədi.

Onlar dayandığı yerdən məftil dik bir qayanın döşü ilə aşağıya doğru uzanıb gedirdi.

Kolonistlər hər dəqiqə daş uçqununa düşmək, ya dənizə yığılmaq qorxusu çökərək aşağı enməyə başladılar. Onların bu enişləri, xüsusilə belə qaranlıqda, son dərəcə qorxulu idi. Lakin onlar təhlükəni düşünmürdülər. Onlar artıq özlərinə hakim deyildilər. Bu sirr, dəmir parçasını özünə tərəf çəkən bir maqnit kimi onları cəlb edirdi.

Qorxu duymadan onlar, gündüz belə adamın başını gicəlləndirəcək bir enişlə enirdilər, onların ayaqları altından daşlar qopur, dallarınca yuvarlanırdı. Sayrus Smit qabaqda gedirdi. Ayrton dəstənin sonunda idi. Bəzən onlar bir-birinin ardınca gedir, bəzən də qayalıqdan sürünürdülər. Daha sonra enişin ələkeçən yerlərinə sarıaraq bəzisi qarnı üstə, bəzisi arxası üstə titrəyərək sürünürdülər. Sonra onlar yenidən ayağa qalxır, məftilin arxasınca getməyə başlayırdılar.

Nəhayət, teleqraf xətti birdən-birə burularaq okeana girmiş sıldırım qayalara tərəf uzandı; bu qayalar, yəqin ki, böyük qabarmalar zamanı su altında qalırdı. Kolonistlər bazalt divarın lap dibinə yetişdilər.

Məftil, burada dəniz üzərində azacıq yüksələn bir çıxıntı boyu ilə uzanıb gedirdi. Kolonistlər bu çıxıntıya ayaq basdılar; lakin onlar dik olmayan bu yamacda heç yüz addım getməmişdilər ki, birdən məftil suda yox oldu.

Kolonistlər heyrət içərisində yerə mıxlanmış kimi dayandılar.

Onların köksündən demək olar ki, dərin bir məyusluq qışqırığı birdən qopdu. Görəsən suya cummaq, orada sualtı bir mağara axtarmaq lazım idi? Onlar, indi, bu son dərəcə əsəbi halda bunu da etməyə qabil idilər.

Lakin mühəndis onları dayandırdı.

O, geri dönərək kolonistləri daha geniş bir çıxıntıya apardı; orada qaya parçasının üzərində oturdu və:

– Burada gözləyək, – dedi, – çəkilmə başlanarkən, yol yenə açılacaqdır.

Penqrof:

– Nə üçün siz belə düşünürsünüz? – deyərək soruşdu.

– Onun mənzili əlçatmaz bir yerdə olsaydı, bizi çağırmazdı.

Sayrus Smitin səsinə elə bir inam vardı ki, heç kəs ona etiraz etməyə cürət etmədi. Bir də ki, mühəndisin mühakiməsi tamamilə məntiqli idi. Görünür, həqiqətdə də qayada çəkilmə zamanı suyun

üzünə çıxan, qabarma zamanında isə dalğalar altında qalan dəlik-deşik var idi.

Bir neçə saat gözləmək lazım gəlirdi. Kolonistlər bu müddəti tam sükut içərisində keçirdilər. Yağmağa başlayan yağış, onları qayanın arxasına sığınmağa məcbur etdi. Yağış getdikcə güclənərək, sel kimi göydən yerə tökülürdü. Göy gurultuları dalbadal təkrar eşidildi.

Kolonistlərin həyəcanı getdikcə şiddətlənərək, ifrat dərəcəsinə çatmışdı. Adalarının sirli dahi qəhrəmanı ilə olacaq yaxın görüşlərini düşündükcə, onların fikrində minlərcə qəribə, fantastik güman və ümidlər doğurdu.

Gecəyarısı Sayrus Smit fənəri götürüb çıxıntı ilə, məftilin dalğalar içində itdiyi yerə endi. Çəkilmə artıq saat yarım əvvəl başlamışdı.

Mühəndis hesabında yanılmamışdı. Getdikcə çəkilməkdə olan su qayadakı geniş dəliyin yuxarı qübbəsini açıq buraxmışdı. Məftil düz bir bucaqla dəliyin içərisinə gedirdi.

Sayrus Smit yoldaşlarının yanına qayıtdı və sadəcə dedi:

– Bir saatdan sonra dəliyə girmək olar.

– Deməli, dəlik doğrudan da vardır? – deyərək Penqrof soruşdu.

– Yoxsa siz buna şübhə edirsiniz? – deyərək mühəndis məzəmmətlə cavab verdi.

Herbert:

– Lakin mağaranın dibini, ehtimal ki, yenə də su ilə dolu olacaqdır, – dedi.

– Ya mağara tamamilə sudan azad olacaqdır, biz quru ilə gedə biləcəyik, ya da bizə suda hərəkət etmək üçün bir vasitə təqdim ediləcəkdir.

Bir saat daha keçdi. Kolonistlər daldalandıqları yerdən çıxaraq, güclü yağış altında dənizə endilər. Çəkilmə başlandıqdan bəri keçən üç saat müddətində suyun səviyyəsi on beş futa qədər düşdü. Mağaranın qübbəsi, suyun səthindən azı səkkiz fut yarım qədər yüksəkdə idi. Ora altından gurultu ilə, köpüklənə-köpüklənə iti bir çay axan körpünün tağına bənzəyirdi.

Qübbənin içərisinə baxarkən, mühəndis orada su üzərində üzən qara bir şey gördü.

Mühəndis onu özünə doğru çəkdi.

– Bunun, mağara içərisində kəndirlə dirəyə bağlanmış bir qayıq olduğu meydana çıxdı.

Qayıq nazik, təbəqə dəmirlərdən düzəldilmişdi. Onun skamya-ları altında iki avar var idi.

Mühəndis:

– Oturun! – dedi.

Bir anda kolonistlər qayığa mindilər. Nabla Ayrton kürəkləri götürdülər. Penqrof da sükan başına keçdi. Sayrus Smit əlində fənər qayığın burnunda oturaraq yola işıq saldı.

Mağaranın girəcəyində alçaq olan qübbə birdən yüksəlməyə başladı. Mağarada zif qaranlıq bir zülmət var idi. Fənərin zəif işığı, hətta onun nə böyüklükdə olduğunu təyin etmək üçün belə kifayət deyildi. Burada ehtiram təlqin edən, dərin bir sükut var idi. Nə dalğaların uğultusu, nə göy gurultuları mağaranın qalın divarlarından eşidilmirdi.

Yer kürəsinin bir çox guşələrində insanları heyrətə salmaq üçün, təbiət tərəfindən iri mağaralar, təbii yeraltı sərdabələr yaranmışdır. Onlardan bəziləri su altında qorq olmuşdur. Başqalarının içərilərdə böyük-böyük göllər əmələ gəlir. Hebrid adalarının birindəki Finqal mağarası, Bretandakı Duaqnene körfəzində yerləşən Morqat mağarası da, Korsikadakı Bonifaçço mağarası Norveçdəki Lize-fyord mağarası və Kentukidəki beş yüz fut hündürlüyündə, iyirmi mil uzunluğunda olan Mamont mağarası da bu qəbildəndir.

Hal-hazırda mağaraya gəlincə, hələlik onun böyüklüyünü təyin etmək mümkün deyildi.

On beş dəqiqəyə qədər qayıq mağaranın divarının dibi ilə uzanan məftili təqib edərək, su boyu irəliyə doğru gətirdi.

Hərdənbir mühəndis:

– Saxla! – deyərək komanda verirdi.

Qayıq bir anda dayanırdı.

Məftili itirmədiklərini yəqin etdikdən sonra, mühəndis yenidən komanda verirdi:

– İrəli!

Yenə kürəklər suya enir, qayığı irəli itələyirdi.

On beş dəqiqə belə keçdi. Qayıq artıq mağaranın girəcəyindən təqribən yarım milə qədər uzaqlaşmışdı ki, yenidən mühəndisin komandası eşidildi:

– Dayan!

Qayıq olduğu yerdə qaldı. Kolonistlər uzaqda, təbiət tərəfindən adanın dərinliklərində ovulmuş bu böyük mağaranı nurlandıran parlaq bir işıq gördülər.

Bu işıqla, nəhayət, mağaranın böyüklüyü haqqında müəyyən bir təsəvvür hasil etmək mümkün idi.

Mağaranın qübbəsi su səthindən yüzlərcə fut yüksələrək, bir çox bazalt sütunlara söykənmişdi; Yer kürəsinin ilk yaranma dövründə təbiət tərəfindən minlərlə belə sütunlar yaradılaraq, sanki hamısına eyni forma verilmişdi. Mağaranın tavanından müxtəlif böyüklükdə stalaktitlər¹ sallanaraq, bu sütunları əhatə etmişdi. Su içərisindən əlli futa qədər yüksələn bir sıra stalaktitlər çıxmışdı. Bayırda fırtına davam etdiyinə baxmayaraq, mağaradakı suyun səthi güzgü kimi hamar idi.

Kolonistlərin gördüyü parlaq işıq bazaltın girinti-çıxıntılarında əcaib surətdə əks edərək, stalaktitlərin və stalaqmitlərin prizmatik təpələrindən keçir, mağaranın bu hissəsini fantastik bir surətdə işıqlandırır. Suyun güzgü kimi hamar səthi, işığın cəlvəli titrəyişlərini əks etdirir, elə bil ki, qayıq iki işıq saçan divar arasına düşmüşdü.

İşıq topası kəskin kölgələr salaraq mağaranın qübbə və divarlarını, cürbəcür çıxıntılarını nəzərə çarpdırırdı. Işığın hansı mənbədən saçıldığına artıq şübhə qalmırdı. Işığın ağıllığı, parlaqlığı bunun elektrik işığı olduğunu bildirirdi.

Sayrus Smitin işarəsilə kürəklər yenidən suya salındı, əlvan rənglərlə şəfəqlənən minlərcə su zərrələri ətrafa səpələndi.

İndi divardan ayrılaraq – yolgöstərici məftil artıq lazım deyildi, – qayıq düz işıq mənbəyinə doğru yönəldi, o suyun səthində yarım kabeltov qədər bir məsafədə idi.

Bu yerdə mağaranın eni təqribən üç yüz əlli futa çatırdı. Qabaqdakı divar yuxarıya doğru yüksələrək qatı qaranlıq içərisində itirdi, bu zülməti elektrik işığı belə dəlib keçə bilmirdi.

Mağaranın ortasında, suyun üzərində, nə isə miləoxşar, hərəkətsiz və lal bir aparat görünürdü. Işıq isə düz xətt ilə ondan çıxaraq qarşıdakı tərəfə yönəlmişdi. Zəhri görünüşündən bu aparat nəhəng bir balınaya bənzəyirdi. Onun uzunluğu iki yüz əlli futa qədər olardı. Orta hissəsilə sudan on-on iki futa qədər bayıra çıxmışdı.

¹ Mağaraların tavanından sızan damcılardan əmələ gələn əhəngli ərp

Qayıq yavaş-yavaş bu qərribə aparata yaxınlaşırdı. Sayrus Smit onunun tərəfinə keçdi. O böyük bir həyəcanla irəliyə baxdı. Birdən o geri çevrildi, şiddətlə jurnalistin əlini sıxaraq səsləndi:

– Bu odur! Bu odur? O!..

Bu sözlərlə o skamyaya üzərinə çökdü, kimin isə adını mırıldadı, lakin bu adı yalnız jurnalist eşitdi.

Görünür bu ad Gedeon Spiletə də tanış idi, çünki o da dərhal həyəcanlandı.

O boğuc bir səslə:

– Ola bilməz!.. – dedi. – Qanundan xaric elan edilmiş bir adam?

-- Bəli, bu odur! – deyə mühəndis təkid edirdi. Qayıq lap yaxından bu qərribə üzən aparata yaxınlaşdı, onun sol böyrünə işıq şüası keçən qalın şüşəyə yaxın yan aldı.

Sayrus Smit birinci olaraq sudan bayıra çıxan körpücüyə çıxdı. Yoldaşları da onu təqib etdilər. Onların qarşısında açılmış bir qapağın dəliyi qaralırdı. Hamısı ora cumdu.

Kiçik nərdivanın dibində, elektrik işığı ilə işıqlanmış bir ensiz daxili keçid görünürdü. Onun sonunda qapı vardı. Sayrus Smit qapını açdı. Kolonistlərin tələsik keçdikləri, sıx bəzənmiş yemək otağı, içərisi gur işıqla işıqlandırmış kitabxana ilə bitişikdi.

Kitabxananın içərilərindəki ikitaylı qapı o biri otağa açılırdı. Mühəndis bu qapını da açdı, kolonistlər geniş bir salona girdilər, salon içərisindəki külli miqdar da zinətli şeylərlə, sənət əsərlərlə, texnika möcüzələri və təbiət zənginlikləri, nümunələri ilə bir muzeyi xatırladırdı.

Sarsılmış kolonistlərə bir dəqiqəlik elə gəldi ki, onlar xəyal aləminə düşmüşlər.

Rahat divanda uzanmış adamı onlar dərhal görmədilər. O adam da, sanki kolonistlərin gəlməsindən xəbərdar deyildi.

Sayrus Smit divana yaxınlaşdı və kolonistləri böyük bir heyrət içərisində buraxaraq dedi:

– Kapitan Nemo, siz bizi çağırıbmısınız? Biz gəlmişik.

On altıncı fəsil

Kapitan Nemo. Onun ilk sözləri. İstiqlaliyyət mübarizinin tarixi. Zülmkarlara qarşı nifrət. Kapitan Nemonun yoldaşları. Su altındakı həyat. Yalnızlıq. "Nautilusun" son sığınacağı. Adanın mərhəmətli, sirli dahisi.

Bu sözləri eşidincə uzanmış adam yerindən qalxdı, kolonistlər onun möhtəşəm başını, hündür alnını, məğrur baxışlarını, ağ saqqalını və geri daranmış sıx saçlarını gördülər.

O, divanın arxasına söykənərək sakitcə kolonistlərə baxırdı. Ağır bir xəstəliyin onu üzməkdə olduğu görünürdü. Lakin onun səsi möhkəm idi, o böyük bir heyrət ifadəsi ilə ingiliscə dedi:

– Mənim adım yoxdur! Cənab!

Mühəndis:

– Mən sizi tanıyıram, – deyə cavab verdi.

Kapitan Nemo pazlayan nəzərlərini mühəndisə zillədi, elə bil onu külə döndərmək istəyirdi.

Lakin o buradaca yenidən divanın balışı üzərinə söykənəcək sakitcə dilləndi:

– İndi bunun əhəmiyyəti yoxdur: mən onsuz da ölürəm!..

Sayrus Smitlə Gedeon Spilet divana yaxınlaşdılar. Jurnalist kapitan Nemonun əlini tutdu. Onun əli od içində idi. Ayrtın, Nab, Penqrof və Herbert zinətli salonun bir küncündə sadəcə dayanıb durmuşdular.

Kapitan Nemo dərhal əlini çəkdi, işarə ilə mühəndis və jurnalisti oturmağa dəvət etdi.

Kolonistlər böyük bir həyəcanla ona baxırdılar. Nəhayət, onlar, kolonistləri dəfələrlə bəladan qurtaran bu qədər borclu olduqları sirli və qüdrətli hamilərini qarşılarında görürdülər...

Penqrofun və Nabın, bu qoca ölməyə hazırlaşdı...

Lakin necə oldu ki, Sayrus Smit kapitan Nemonu tanıdı? Nə üçün qoca, mühəndisin onu bu ad ilə çağırıldığını eşidərkən, yerindən elə cəld qalxdı?

Kapitan Nemo mühəndisə uzun və təsiredici bir nəzər saldı.

O:

– Mənim adım sizə məlumdurmu? – deyə soruşdu.

– Bəli, məlumdur, hətta bu qərribə sualtı qayığın adı da məlumdur...

– “Nautilus”, – deyə kapitan gülümsündü.

Mühəndis:

– Bəli, “Nautilus”, – cavabını verdi.

– Siz bilirsinizmi... Bilirsinizmi ki, mən kiməm?

– Bilirəm.

– Budur, otuz ildir ki, mən quru ilə əlaqəmi kəsmişəm, otuz ildir ki, mən su altında, heç kəsin mənim istiqlalıyyətimə qəsd edə bilməyəcəyi yeganə bir yerdə yaşayıram! Bəs mənim sirrimi kim açmışdır?

– Sizin sirrinizi saxlamağı öhdəsinə götürməyən, ona görə də xəyanət məzəmmətindən azad olan bir adam!

– Əcəba, on altı il əvvəl bir təsadüflə mənim gəyimə düşən o fransızımı?

– Özüdür.

– Deməli, nə o, nə də onun hər iki yoldaşı “Nautilus”-un düşdüyü burulğanda məhv olmamışlar?

– Yox, onlar məhv olmadılar. O fransız “İyirmi min lyö su altında” adlı bir kitab buraxaraq, orada sizin tarixinizi nağıl etdi...

Kapitan cəld:

– Həyatımın, yalnız bir neçə aylıq tarixini! – deyə Sayrus Smitin sözünü kəsdi.

Sayrus Smit:

– Doğrudur. Lakin bu qeyri-adi həyatın bir neçə ayının təsviri belə sizi tanımaq üçün kifayətdir... – deyə etiraz etdi.

Kapitan Nemo istehza ilə dodaqlarını büzərək:

– Həmçinin məni böyük bir cani hesab etmək üçün də kifayətdir? – deyə soruşdu. İnsan cəmiyyətindən qovulan qiyamçı kimi?

Mühəndis dinmədi.

– Nə üçün cavab vermirsiniz, cənab?

– Kapitan Nemonu, xüsusilə onun yaşamış həyatını mühakimə etmək mənim fikrimə gəlməmişdir, – deyə mühəndis cavab verdi. – Bütün aləm bilmədiyi kimi, mən də sizin nə üçün belə qərib bir həyat seçdiyinizi bilmirəm. Ona görə də mən səbəbi bilmədən nəticə haqqında mühakimə yürütməyə girişmirəm. Lakin mən yaxşı bilirəm ki, bizim Linkoln adasına düşdüyümüz ilk gündən dost bir əl bizi himayəsi altına almış və biz hamımız öz həyatımızla alicənab, qüdrətli və mehriban bir adama – sizə, Kapitan Nemoya borcluyuq. Bunu mən yaxşı bilirəm.

Kapitan sadəcə:

– Bəli, mənə! – dedi.

Mühəndislə jurnalist stuldan qalxdılar, yoldaşları da yavaşca onlara yaxınlaşdı, onların qəlbini dolduran təşəkkür hissi göz yaşları və hərəkətlərlə aşib-daşmağa hazır idi.

Kapitan Nemo əlinin hərəkəti ilə onları dayandırdı, dərin bir həyəcan ifadə edən səslə dedi:

– Əvvəlcə məni dinləyin.

Sonra kapitan Nemo, bir neçə qısa sözlərlə onları həyatının tarixilə tanış etdi.

Onun hekayəsi qısa idi, lakin buna baxmayaraq, onu söyləyib bitirmək üçün, kapitan Nemo bütün qüvvəsini toplamalı oldu. Aydın görünürdü ki, o ümitsiz bir zəifliklə mübarizə edir. Bir neçə dəfə Sayrus Smit ona hekayəsini kəsərək dincəlməyi təklif etdi; lakin o hər dəfə, sabahkı günündən ümidini kəsmiş bir adam kimi, narazılıqla başını buladı.

Jurnalist ona təbii yardım göstərilməsini təklif etdikdə, o qısaca cavab verdi:

– Mənə heç bir şey kömək edə bilməz. Ömrüm qurtarmışdır.

Kapitan Nemonun əslı hindli idi. Onun adı şahzadə Dakkar idi, özü isə racə, müstəqil Bandelkand hakiminin oğlu və məşhur Hindistan qəhrəmanı Tirri-Sahibin bacısı oğlu idi. On yaşı tamam olunca atası onu kamil ali təhsili almaq üçün Avropaya göndərdi; onun bundan məqsədi, vətəninə qəsb edən zülmkarlarla olacaq mübarizədə, onların qarşısına eyni silahla çıxmaq üçün, oğlunun biliyindən istifadə etmək idi.

Qüvvətli ağla və iradəyə malik olan prins Dakkar, on yaşından otuz yaşına qədər Avropanın ən yaxşı müəllim və alimlərindən dərslər aldı.

Bu müddət ərzində o bütün Avropanı dolaşdı. Şöhrət və zənginliyinə görə, bütün qapılar onun üzünə açıq idi. Lakin yüksək cəmiyyət dəbdəbəsi onu şimikləndirərək yoldan çıxara bilmədi. Gənc və gözəl şahzadə, həmişə ciddi və tutqun idi.

Onun bütün həyatı, bilik əldə etməyə artıq həvəslə çalışması yalnız bir məqsədə xidmət edirdi: intiqam almaq.

O dəfələrlə dəvət olunduğuna baxmayaraq, bir dəfə də olsun ayaq basmadığı yeganə bir Avropa ölkəsinə nifrət edirdi. O bir çox cəhətdən hörmət etdiyi İngiltərəyə, eyni ehtirasla da nifrət edirdi.

Elə bil ki, əsarət altında olan bütün bir millətin öz zülmkarlarına qarşı olan nifrəti, bu hindlidə cəm olmuşdu. Zülmkarlar, əsarətdə saxladıklarından aman gözlənməməli idilər. Yalnız nominal olaraq Birləşmiş Krallığa tabe olan bir ölkə hakiminin oğlu, Tippo-Sahibin yaxın qohumu, intiqam alovunu anasının südü ilə əmən, ingilis zəncirləri ilə buxovlanmış bədbəxt vətəninə sonsuz dərəcədə sevinən şahzadə Dakkar nifrətlə yad etdiyi, vətəninə məhkum edən və alçaldan İngiltərənin torpağına ayaq basmırdı.

Şahzadə Dakkar, təhsilini bitirərək incəsənət əsərlərini, ən yaxşı sənətkar, şair və artistlərdən çox azının qabil olduğu qədər sevməyi və mənimsəməyi öyrəndi. O elə bir alim oldu ki, alimlərin onun biliyinə baş əyməyə başladılar. O bir dövlət xadimi kimi, nazirlərdə və diplomatlarda, özünə qarşı dərin bir ehtiram oyatdı.

Səthi baxdıqda o, maraq üçün dünyanı gəzib-dolaşan, lakin heç bir qəti hərəkət etməyən vətənsiz, öz vətəninə tanımaq istəməyərək bütün dünya vətəndaşı olan canı sıxılan bir kosmopolit¹ kimi görünürdü.

Lakin bu yalnız zahirə belə idi. Bu sənətkar, bu alim ağılca hindli, qəlbcə hindli, intiqam hissi ilə hindli idi. Bir gün ingilisləri vətənindən qovmaq, ölkənin keçmiş istiqlalını qaytarmaq onun yeganə arzusu idi.

1849-cu ildə təhsilini bitirdikdən sonra, şahzadə Dakkar Bandal-kanda qayıtdı. O özü kimi Hindistanın fəlakətinə yanan bir hindli qızı ilə evləndi.

Onların iki övladı oldu, şahzadə uşaqlarını sevdi, dərindən onlara bağlandı. Lakin ailə səadəti, vətənin bədbəxtliyini onun gözündə pərdələmədi. O işə başlamaq üçün, yalnız fürsət gözləyirdi. Nəhayət, bu fürsət ələ düşdü.

İngilis hökumətinin əsarəti artıq hind xalqı üçün dözülməz bir şəkil aldı. Şahzadə Dakkar narazı olanlara qarşı oldu. O, zülmkarlara qarşı öz qəlbində yanan nifrət alovunu onların da ruhunda alışdırdı. O bütün Hindistanı gəzib-dolandı; müstəqil və həmçinin müstəbidlərin hökumətinə qəbul etməyə məcbur olmuş mahalları gəzdirdi. Hər yerdə o, Tippo-Sahibin zülmkarlar əleyhinə qaldırdığı o şanlı üsyan günlərini və Tippo-Sahibin Sinqapatamda faciəli bir surətdə ingilislər əlində məhv olduğunu hindilərin yadına salırdı.

¹ Dünyanı özünə vətən hesab edən adam

1857-ci ildə məşhur sipahilər üsyanı qaldırıldı. Bu üsyanı təşkil edən, ona ruh verən şahzadə Dakkar idi. O bütün varını, istedadını və canını bu üsyanın yolunda qoydu. O, canını əsirgəməirdi. O, çox dəfələrlə həyatını təhlükəyə ataraq, vətəninə müdafiəsinə qalxmış, bütün əvvəlki adsız-sansız qəhrəmanlar kimi, ön sıralarda çarpışmışdı. O, on dəfə yaralanmışdı, lakin istiqlalıyyət uğrunda çarpışan sonuncu mübarizlər belə ingilis qoşunlarının güllələri ilə yerə sərilərkən, o yenə bu vuruşmada salamat qalmışdı.

Hindistandakı Britaniya hökumdarlığı heç bir vaxt belə təhlükə altında qalmamışdı. Sipahilər xaricdən ümid bağladıkları yardımı alsaydılar, olsun ki, İngiltərə Asiyadakı müəlləklərdən əl çəkməli olacaqdı.

Şahzadə Dakkarın adı dərhal bütün dünyada məşhur oldu. O, üsyanda iştirak etdiyini gizlətmirdi, açıqdan-açığa Böyük Britaniyaya qarşı çarpışmışdı. Onun başı üçün yüksək məbləğdə mükafat təyin edildi: lakin bütün Hindistanda onu satmağa cəsarət edəcək bir adam tapılmadı. Lakin o, yaxın adamlarını hədələyən təhlükədən xəbər tutmağa macal tapmamış, atası, anası, arvadı və uşaqları onun yolunda qurban getdilər.

Haqq, bu dəfə də güc qarşısında güzəştə getməli oldu.

Sipahilərin üsyanı yatırıldı, Hindistan daha da ağır bir əsarət altına düşdü.

Döyüşdə ölməyə müvəffəq olmayan şahzadə Dakkar, Bandal-kand dağlarına qayıtdı. Bütün insanlığa qarşı sonsuz bir nifrət duyaraq, xüsusilə "mədəni" adlanan cəmiyyətə nifrət bəsləyərək, o, əbədi olaraq insanlardan uzaqlaşmağı qəti etdi. Bu məqsədlə o varının qalanını topladı, sağ qalan ən sadıq silahdaşlarından iyirmi nəfərini başına yığdı, bir gün aradan yox oldu.

Bəs şahzadə Dakkar yaşanan torpaq üzərində tapmadığı azadlığı harada tapdı? O bu azadlığı su altında, heç kəsin onu təqib edə bilməyəcəyi okean dərinliyində tapdı!

Onun alimliyi hərbi məharətinə qalib gəldi. Sakit okeanın kimsəsiz adalarının birində tərsənə tikdi; sonra öz xüsusi konstruksiyası olan sualtı gəmiyə inşasına başladı. Tükənməz bir mənbədən, heç kəsə açmadığı bir üsulla aldığı enerjisinin böyük mexaniki qüvvəsi, bu sualtı gəminin hər işinə xidmət edirdi: hərəkət verir, qızdırır, işıqlandırır. Saysız-hesabsız təbii xəzinələrə malik olan dəniz, milyard ton balığı, milyard ton yeməli yosunları, həmçinin insan-

ların onda itirdikləri şeylər ilə, hindli şahzadə və onun gəmi heyətinin bütün ehtiyacını tamamilə ödəyirdi. Bu qayda ilə onlar müqəddəs arzularını, dünya ilə hər bir əlaqəni kəsmək fikrini, həyata keçirə bilərdilər!

O, sualtı gəmisinə “Nautilus”, özünə kapitan Nemo adını verdi, əbədi olaraq sular altında gizləndi.

Su altında üzdiyü bu uzun illər ərzində, o, qütbdən qütbə qədər bütün okeanları dolaşdı. Məskun aləmdən qovulmuş, qeyri-məskun yerlərin hakimi oldu. O bu aləmdən son dərəcə qiymətli xəzinələr topladı. Öz azadlığı uğrunda çarpışan xalqlara naməlum bir surətdə yardım etmək üçün, 1702-ci ildə Viqo buxtasında, İspaniya yelkənli gəmiləri ilə bərabər batmış milyonlarca qızıl pul onun əlində bir fond olmuşdu.

Torpaq üzərində yaşayan adamlara rast gəlmədən o, uzun illər su altında üzdü, lakin bir dəfə, 1856-cı il 6 noyabr gecəsi, qəflətən üç nəfər onun gəmisinin sənişini oldu. Bunlar, fransız professor, onun nökrəri və kanadalı bir balıqçı idi. Bu üç nəfər “Nautilus”un Amerika hərbi gəmisi “Avraam Linkoln”la toqquşarkən suya düşmüşdülər.

Fransız professor kapitan Nemoya məlumat verdi ki, bəzilərinin nəhəng bir balina, digərlərinin, komandası piratlardan ibarət sualtı bir gəmi zənn etdiyi “Nautilus”u bütün dünya flotu, bütün dənizlərdə axtarmaqdadır.

Kapitan Nemo, təsadüfən həyatının sirrinə soxulmuş bu üç nəfər adamı dənizə tullaya bilərdi. Lakin o bunu etmədi. Bu üç nəfər yeddi ay su altında qalaraq, onun möcüzələrinə heyran qaldılar, bu müddət ərzində iyirmi min lyö¹ yol getdilər.

Bir dəfə – bu² 1857-ci il iyunun 22-də baş verdi – kapitan Nemonun keçmişi haqqında heç bir şey bilməyən bu üç nəfər gəmi qayığını ələ keçirərək “Nautilus”dan qaçmağa müvəffəq oldular. Bu zaman Malstem burulğanı sualtı gəmini, Norveç sahillərinə doğru sürükləmişdi. Kapitan Nemo həmin adamların, qorxunc su axınına davam gətirməyərək, tələf olduqları qənaətində idi. O bu adamların, xoşbəxt surətdə sahilə atıldıklarını, Lofoten adası balıq-

¹ Təqribən 4,5 km bərabər qədim fransız uzunluq ölçüsü

² Oxucu, yəqin ki, tarixlərdəki ziddiyyəti gördü. Müəllif özü fransızca nəşrinin müqəddəməsində bunu qeyd edir.

Kapitan Nemo öz tarixçəsini danışır

çıları tərəfindən xilas edilərək, sağ-salamat vətənlərinə qayıtdıqlarına şübhə etmirdi, professor vətəninə dönmədən bir az sonra “Nautilus”la su altında üzdiyi yeddi ay haqqında doğru bir hekayə yazıb nəşr etdi¹.

Daha bir çox illər kapitan Nemo sualtı səyahətlərini davam etdirdi. Lakin bir-birinin arxasınca, onun yoldaşları və dostları ölür, son rahatlıqlarını Sakit okeanın dibində, mərcanlar məzarlığında tapırdılar. “Nautilus” boşalırdı. Nəhayət, kapitan Nemonun gəmidə tək qaldığı gün yetişdi.

Bu zaman onun altmış yaş var idi. O tək qalınca qabaqlar, “Nautilus”un xırda təmirilər üçün dayandığı sualtı limanlardan birinə yönəldi.

Belə limanlardan birisi də, Linkoln adasındakı həmin yeraltı mağara idi. Altı il idi kapitan burada ölümünü gözləyir, artıq heç bir yerə çıxmırdı.

Təsadüfən, o kolonistlərin hava balonundakı fəlakətlərinin şahidi oldu. Mühəndis suya düşərkən, o dalğıcı geyimində sahildən bir neçə kabeltov kənardə, su altında üzürdü. Bu hadisəni gören kapitan Nemonun qəlbini alicənab bir coşğunluq bürüdü, o Sayrus Smiti xilas etdi.

Ancaq adada adam görünən kimi, o buradan getməyə qərar verdi. Lakin gəminin mağarada dayandığı bu altı il ərzində dənizdəki bazalt qayasının yüksələrək çıxış yolunu kəsdiyi anlaşıldı. Çıxış yolunda, yüngül bir qayıq keçəcək qədər su var idi. Nəhəng “Nautilus” isə artıq ömürlük olaraq burada əsir idi.

Kapitan Nemo adada qalmalı oldu. Maraqlanaraq, o, kolonistlərin həyatına göz yetirməyə başladı; lakin ehtiyatla hərəkət edərək, onlara görünməkdən çəkinirdi. Yavaş-yavaş onları yaxından tanıdı; onların enerjili, namuslu olduqlarını, bir-birini qardaşcasına sevdiklərini gördü. O istər-istəməz kolonistlərə isinişdi. Demək olar ki, iradəsi əleyhinə olaraq, o, kolonistlərin həyatlarının bütün vaxtlarından xəbərdar olurdu.

Skafandr² geyərək, o quyunun içərisinə soxulurdu, oradan, quyunun divarlarındakı pillələrlə yuxarı dəliyə kimi qalxaraq, gözə görünmədən onların söhbətlərinə – keçmiş haqqındakı xatirələrinə,

gələcəyə aid planlarının müzakirəsinə qulaq asırdı. Bəli, bu adamlar kapitan Nemonu insan cəmiyyəti ilə barışdırmağı bacardılar – onlar insan cəmiyyətini adada bu qədər ləyaqətlə təmsil edirdilər!

Sayrus Smiti kapitan Nemo xilas etmişdi, Topu Buxariya aparmış, dyuqonu öldürmüş və vəfalı iti sudan bayıra fırlatmışdı, yenə də o, Tapıntı burnu yanına sandığı atmış, qayığı Razılıq çayı axınına buraxmış, meymunların hücumundan sonra Qranit sarayın qapısından nərdivanı sallamış, Ayrtən haqqında məlumat verən şüşəni atmış, pirat briqini torpeda ilə partlatmış, bir qutu kinə gətirərək Herberti xilas etmiş və nəhayət, sualtı ovlarda tətbiq etdiyi xüsusi ixtirası olan elektrik güllələrilə katorqaçıları öldürmüşdü. Qeyri-adi bir qüvvənin qarışması nəticəsi kimi görünən, lakin hamısını kapitan Nemonun alicənablığını və qüdrətini əks etdirən bir çox hadisələr bu cür izah olunurdu.

İnsana son dərəcə nifrət bəsləyən bu adam xeyir işlər görmək həsrəti ilə alışıb-yanırdı. O, ölümündən qabaq kolonistlərə bir neçə mühüm məsləhət vermək istəyirdi. Qəlbini artıq uzun müddət döyünməyəcəyini hiss edərək, o Qranit sarayı – koral teleqraf xəttini “Nautilus”la birləşdirdi, özünü çox pis hiss edincə kolonistləri öz yanına çağırdı... Bəlkə də o, Sayrus Smitin bunun haqqında bir şey bildiyindən xəbərdar olsaydı, bu işi etməzdi...

Kapitan Nemo öz nağılını bitirdi.

Bu zaman Sayrus Smit söz aldı.

Kapitanın işə qarışması sayəsində koloniyanın ən ağır vəziyyətlərdən xilas olduğu halları bir-bir sadalayaraq, o hərəkətlə alicənab hamiyə, bütün yoldaşlarının və özünün adından təşəkkür etdi.

Lakin Kapitan Nemoya, koloniyaya göstərdiyi xidmətlər üçün təşəkkür lazım deyildi. Onu bir fikir həyəcanlandırırdı, mühəndisin ona tərəf uzanmış əlini sıxmazdən əvvəl, o:

– İndi siz mənim həyatımın tarixini bilirsiniz, – dedi. – Onu mühakimə edin!..

Görünür kapitan onun gəmisinə düşmüş o üç nəfər yad adamın şahidi olduğu hadisəyə işarə edirdi. Bu hadisə haqqında fransız professor öz kitabında susa bilməmişdi. Bu, bütün dünyada böyük bir fırtına qoparmalı idi.

Doğrudan da, fransız-professorun və onun yoldaşlarının qaçmasından bir neçə gün qabaq Atlantik okeanda hərbi gəmi tərəfindən təqib edilən “Nautilus” suya cummuş, hərbi gəmisini taranla məhv edərək dənizin dibinə yollamışdı.

¹ Jül Vernin “İyirmi min lyü su altında” adlı romanına bax.

² Dalğıcı geyimi

Sayrus Smit kapitanın nə soruşduğunu anlayaraq susdu. Yəni də bir dəqiqəliyə şahzadə Dakkar olan, kapitan Nemo:

– Bu ingilis hərbi gəmisi idi, cənab! – deyərək səsləndi. – İngilis hərbi gəmisi, eşidirsinizmi? O mənə hücum etdi! Mən, ensiz və dayaz bir sualtı dərəcədə idim... Mən keçməli idim, keçdim də!..

Sonra daha sakit bir səsə əlavə etdi:

– Mən haqlı idim. Hər yerdə, mümkün olduqca mən xeyir iş görür, haqsız işləri cəzalandırırdım. Ədalət, hər zaman əfv etməkdən ibarət deyildir!

Sükut bu cümlənin cavabı yerini gördü.

– Mənim haqqımda nə düşünürsünüz, cənablar? – deyərək kapitan Nemo öz sualını təkrar etdi.

Sayrus Smit əlini kapitana uzadaraq yavaşca dedi:

– Siz haqlısınız, ya müqəssirsiniz, fərq etməz, sizə tarixin hökmündən qorxmaq lazım deyildir. Qarşınızda duran namuslu adamlar sizi mühakimə etməyəcəklər, onlar daima sizi göz yaşlapı ilə yad edəcəklər.

Herbert divana yaxınlaşaraq diz çökdü, kapitanın əlini öpdü.

Can verənin gözlərindən yaş axdı.

On yeddinci fəsil

Kapitan Nemonun son saatları. Can verən adamın son arzusu. Təzə dostlara yadigar olaraq verilən hədiyyə. – Kapitan Nemonun tabutu. Kolonistlərə bir neçə məsləhət. Təntənəli dəqiqə. Mağaranın dərinliyində.

Səhər açıldı. Gündüz işığının şüaları dərin mağaraya düşərək bilmədi. Lakin “Nautilus”-un saçdığı elektrik işığı gəminin ətrafındakı şeyləri eyni dərəcədə parlaq bir surətdə işıqlandırır.

Kapitan Nemonu güclü bir yorğunluq sardı. O, divanın başlıca rənginə söykəndi. Onu, Qranit saraya aparmaq haqqında düşünməyə dəyməzdi. O “Nautilus”-u tərk etmək istəmirdi.

Kapitan Nemo uzun müddət hərəkətsiz və bəlkə də şüursuz halda uzanıb qaldı. Gedeon Spiletə Sayrus Smit bu müddət ərzində onun vəziyyətini diqqətlə müayinə etdilər. Onun həyatının sönməkdə olduğu tamamilə aydın idi. Bir vaxtlar qüdrətli olan bu vücudun bütün qüvvəsi tükənmişdi, indi ondakı həyat, tamamilə ay-

dın təsəvvürlərə malik beyninə, zəif surətdə döyünən qəlbinə toplanmışdı.

Mühəndis ilə jurnalist yavaşca öz aralarında məsləhət etdilər. Ölənin əhvalını bir şeylə yüngülləşdirmək mümkün idi? Onun həyatını xilas etmək mümkün olmasa da, heç olmasa, ömrünü bir neçə gün uzatmaq mümkün deyildimi?

Kapitan Nemo özü söyləyirdi ki, onun xəstəliyinə əlac yoxdur, o qorxmadan ölümünü gözləyirdi.

Gedeon Spilet:

– Biz bir şey etməkdən acizik, – dedi.

– Axı o nədən ölür? – deyərək Penqrof soruşdu.

– Həyatı qüvvələrinin azlığından, – deyərək jurnalist cavab verdi.

Dənizçi:

– Bəlkə onu təmiz havaya, günəşə çıxarsaq, o yenidən qüvvə toplayar? – deyərək israr edirdi.

Mühəndis:

– Yox, Penqrof, – deyərək cavab verdi. – Bu köhnə etməz. Bir də ki, kapitan Nemo özü heç bir vaxt gəmisini tərk etməyə razı olmaz. O, otuz ildir “Nautilus”-da yaşayır və “Nautilus”-da da ölmək istəyir.

Görünür, kapitan Nemo mühəndisin cavabını eşitdi, çünki divandan azacıq qalxaraq zəif, lakin aydın bir səsə dedi:

– Siz haqlısınız. Mən burada ölməliyəm, istədiyim də budur. Bununla əlaqədar mənim sizdən bir ricam vardır.

Sayrus Smitlə qalan kolonistlər yenidən divana yaxınlaşdılar. Onlar divan üzərindəki bəzələri düzəltdilər ki, canverən adamın yeri rahat olsun.

Onun məmnun nəzərləri bu salonda toplanan bütün qiymətli əşyalara dikildi. Tavandakı gizli elektrik lampaları bu əşyaları işıqlandırır. O, növbə ilə salonun divarındakı xalçalar üzərində asılmış bütün tabloları, böyük italyan, flamand, fransız və ispan ustalarının fırçalarından çıxmış bu sənət incilərinə, möhtəşəm altlıqlar üzərində yüksələn mərmər və tunc heykəllərə, bütün bir divarı tutan böyük orqana, dənizin ən qiymətli töhfələrinin nümunələrinə baxdı. Burada dəniz bitkiləri, zoofitlər, son dərəcə gözəl bir sıra düzülmüş mirvari var idi. Nəhayət, onun gözləri bu salonun qapısı üzərindəki mərmər lövhədə qızıl suyu ilə yazılmış “Nautilus”-un devizi üzərində dayandı:

Sanki otuz il su altında qaldığı müddətdə onu əhatə etmiş olan bütün bu sənət və təbiət incilərini o son dəfə nəzərlərilə oxşamaq istəyirdi.

Sayrus Smit ehtiramla kapitanın yenidən danışmasını gözləyirdi.

Bir neçə dəqiqə keçdi, yəqin ki, bu müddət ərzində kapitan Nemonun uzun həyatı onun gözləri qarşısında canlandı. Nəhayət, o, üzünü kolonistlərə çevirərək dedi:

– Zənn edərim, siz özünüzü mənə borclu hesab edirsiniz?

– Kapitan, – deyə kolonistlər cavab verdilər, – biz sizin həyatınızı uzatmaq üçün ömrümüzü məmuniyyətlə sizə qurban verməyə hazırıq.

Kapitan Nemo:

– Yaxşı, – dedi, – yaxşı!.. Mənim son arzumu yerinə yetirməyi vəd edin, o zaman sizin üçün etdiklərimin əvəzini vermiş olarsınız.

Sayrus Smit hamının əvəzindən:

– And içirik! – dedi.

– Sabah mən öləcəyəm! – deyə kapitan sözə başladı.

Herbert etiraz etmək istədi, lakin kapitan Nemo işarə ilə onu dayandırdı.

– Sabah mən öləcəyəm, – deyə o davam etdi, – və mən “Nautilus”dan başqa özgə tabuta qoyulmaq istəmirəm. Mənim bütün dostlarım dəniz dibində dəfn olunmuşlar, mən də onların aqibətinə şərikin olmaq istəyirəm.

Kapitan Nemonun sözləri dərin bir sükutla qarşılandı.

– Diqqətlə məni dinləyin, – deyə o sözünə davam etdi. – “Nautilus” dənizin dibindən yüksəlmiş bazalt qayası ilə bu mağarada həbs olunmuşdur. Lakin bu gəmi səddi aşaraq keçə bilməyirsə, mağaranın qübbəsi altında gizlənmiş uçuğun dibinə qərqlə ola bilər, orada mənim qalıqlarımı saxlar...

Kolonistlər kapitanı hörmətlə dinləyirdilər.

– Mister Smit, sabah siz və sizin yoldaşlarınız “Nautilus”u tərk etməlisiniz. Onun içərisinə toplanmış bütün sərvət mənimlə bərabər, əbədi olaraq yox olmalıdır. Artıq həyatının tarixini bildiyiniz şahzadə Dakkardan sizə yadigar olaraq yalnız bir şey qalacaqdır, – o da mücrü... Onun içərisində almazlar var. Onlar mənim və yoldaşlarım tərəfindən dəniz dibində toplanılmış milyonlarca qiymətə

malik almazlardır. Mən əminəm ki, bu xəzinə sizin əlinizdə şərlə işlərə deyil, xeyir işlərə xidmət edəcəkdir!

Bir neçə dəqiqəlik sükutdan sonra kapitan Nemo yenidən qüvvəsini toplayaraq davam etdi:

– Sabah siz bu mücrünü götürərək, salondan çıxıb qapını bağlarsınız “Nautilus”un üstünə qalxaraq, çıxdığınız dəliyin qapağını örtərsiniz, boltlarla onu kip bərkidərsiniz.

– Biz bunu edirik, kapitan! – deyə Sayrus Smit cavab verdi.

– Yaxşı, sonra siz bura gəldiyiniz həmin qayığa minərsiniz. Yalnız. “Nautilus”dan uzaqlaşmazdan əvvəl, onun arxa tərəfinə gedin, orada vaterlina¹ altındakı kranları açın. Bundan sonra su çənə dolduqca, “Nautilus” yavaş-yavaş qərqlə olacaq, nəhayət, uçuğun dibində əbədi bir rahatlıq tapacaqdır.

Sayrus Smitin etirazedicili hərəkətinə qarşı kapitan Nemo:

– Qorxmayın! Siz bir ölünü dəfn etmiş olacaqsınız! – deyə cavab verdi.

Kolonistlərdən heç kəs kapitan Nemoya etiraz etmədi. Bu, kapitanın son arzusu idi, buna danışqsız olaraq əməl etmək lazım idi.

– Hər şeyi dediyim kimi yerinə yetirməyə söz verirsinizmi? – deyə kapitan Nemo soruşdu.

Mühəndis:

– Söz veririk! – deyə hamının yerindən cavab verdi.

Kapitan başının hərəkətilə onlara təşəkkür etdi, onu bir neçə saat tək buraxmalarını rica etdi. Gedeon Spilet hər bir ehtimala qarşı onun yanında qalması təklif etdi; onun halı xarablaşa bilərdi, lakin kapitan qəti surətdə etiraz etdi, o:

– Mən sabaha qədər yaşaya bilərəm, – dedi.

Kolonistlər salondan çıxdılar, kitabxanadan və yemək otağından keçərək qayığın burun hissəsindəki maşın şöbəsinə yetişdilər.

“Nautilus” həqiqi bir texnika möcüzəsi idi, mühəndis onu gözəndən keçirdikcə heyran qalırdı.

Sonra kolonistlər qayığın, suyun səthindən on-on iki futa qədər yüksələn üst hissəsinə qalxdılar, orada elektrik proyektoru yanında sürəhi üstündə oturdular, proyektor sükan kabinəsində yerləşdirilmişdi, “Nautilus”un sualtı gedişləri zamanı gəmini buradan idarə edirdilər.

¹ Gəminin alt hissəsinin normal halda suya nə qədər batdığını göstərən xətt

Əvvəlcə kolonistlər, bir az əvvəl keçirdikləri həyəcanın təsirindən ayılmayaraq, dalğın halda susub durmuşdular. Dəfələrlə onlara yardım əlini uzatmış bir adamın indi öləcəyini düşündükcə, onların qəlbi çox sıxılırdı... Onlar isə bu adamla yalnız bir neçə saat bundan qabaq tanış olmuşdular!..

Penqrof yavaşdan:

– Gör nə cür adamdır! – dedi. – Heç adam inana bilmir ki, o, ömrünün çoxunu okeanın dərinliklərində keçirmişdir! Onun orada da rahatlıq tapmadığını düşündükdə adamın qəlbi sıxılır!

Ayrton:

– “Nautilus” bizi insan yaşayan bir yerə aparıb çıxara bilərdi... – dedi.

Penqrof:

– Belə olduqda mən öz payıma qələt elərəm, bu gəmini idarə etməyi boynuma götürərəm, – deyə etiraz etdi. – Su üzərində gəmi sürməyə nə qədər desəniz, hazırda! Amma su altında! Məni bağışlayın!

– Penqrof, mənə elə gəlir ki, – deyə jurnalist qeyd etdi, – “Nautilus” kimi sualtı qayıq idarə etmək çox sadə bir şeydir, siz tez bir zamanda onu sürməyə alışarsınız. “Nautilus”da heç bir fırtınadan qorxmaq lazım gəlmir: bir neçə fut su altına çəkildikdə, göl kimi sakit bir mühitə rast gələcəksən!

Dənizçi:

– Ola bilər, – deyib etiraz etdi. – Lakin mən yaxşı təchiz edilmiş bir gəmidə üzümə sərincüləyin vurmasını bu gəmidən üstün tuturam. Gəmilər suyun altında yox, suyun üstündə üzmək üçün düzəldilmişdir!

– Dostlarım, – deyə mühəndis onların söhbətində iştirak etdi, – sualtı və suüstü gəmilərin üstünlükləri haqqında mübahisə etmək lazım deyildir; hər halda “Nautilus”la əlaqədar olaraq bu mübahisə yersizdir. “Nautilus” bizim deyildir, biz ona malik olmağa haqlı deyilik. Gəminin bu mağaradan çıxma bilmədiyi nəzərə alınmasa belə, kapitan Nemo özünün bu gəmidə dəfn edilməsini arzu etmiş; kapitan Nemonun istədiyi də bizim üçün qanundur!

Kolonistlər bir az da söhbət edib, sonra aşağı yemək otağına düşdülər, yemək yədilər. Bundan sonra onlar salona qayıtdılar.

Kapitan Nemonun huşu özündə idi, onun gözləri yenə də əvvəlki kimi işıqlanırdı. O hətta gülümsəyən kimi görünürdü.

Kolonistlər ona yaxınlaşdılar.

O:

– Dostlarım, – dedi. – Siz hamınız qoçaq, namuslu və mehriban adamlarsınız. Siz hamınız dərinlən olaraq ümumi işə sadiqsınız. Mən tez-tez sizə göz yetirirdim, artıq sizi sevməyə müvəffəq olmuşam. Mən indi də sizi sevirəm! Əlinizi mənə verin, mister Smit!

Sayrus Smit əlini kapitana uzatdı, kapitan dostcasına onun əlini sıxdı.

O:

– Necə yaxşıdır! – deyə pıçıldadı.

Sonra sözünə davam etdi:

– Lakin mənim haqqımda danışmaq lazım deyildir! Mən sizinlə, sizin və sığındığınız Linkoln adası haqqında danışmaq istəyirəm... Sizin bu adanı tərk etmək fikriniz varmı?

– Yenidən buraya qayıtmaq şərti ilə onu tərk etmək fikrindəyik! – deyə Penqrof cavab verdi.

– Yenidən buraya qayıtmaq şərti ilə? Hə, mən sizin bu adaya aşiq olduğunuzu unutdum, Penqrof... – deyə kapitan gülümsədi. – Siz onun simasını dəyişdirmisiniz; ada doğrudan da sizindir!

Sayrus Smit:

– Biz buranı Birləşmiş Ştatların həqiqi bir koloniyasına çevirmək fikrindəyik, – dedi.

Kapitan kədərlə:

– Siz öz vətəninizi unutmayırsınız, – dedi, – mənim isə vətənim yoxdur, mən bütün sevdiyim şeylərdən uzaqda ölürəm...

– Bəlkə siz bir adama son arzunuzu yetirmək istəyirsiniz? – deyə mühəndis soruşdu. – Və ya Hindistan dağlarında yaşayan dostlarınıza salamınız var?

– Yox, mister Smit, mənim dostum qalmamışdır! Mən öz nəslimizin sonuncusuyam, həm də halda bütün məni tanıyanlar üçün çoxdan ölmüşəm... Gəlin, sizin məsələnizə keçək. Təklif, dünyadan ayrı düşmək sıxıcı. Hər adam buna dözməz... Siz Linkoln adasından qurtulmaq və insan cəmiyyətinə qayıtmaq üçün əlinizdən gələni etməlisiniz! Mən o alçaqların, sizin qurduğunuz gəmini məhv etdiklərini bilirəm...

Gedeon Spilet:

– Biz daha böyüyünü qurarıq, – dedi, – onunla insan yaşayan yerlərə gedib çıxmaq mümkün olacaqdır. Lakin tez və ya gec, biz

yenə bura qayıdacağıq. Burada başımıza o qədər işlər gəlmişdir ki, Linkoln adasını unutmaq olmayacaqdır!

Sayrus Smit:

– Biz kapitan Nemonu burada tanıdıq, – dedi.

– Yalnız burada, biz sizin bütün yaxşılıqlarınızı xatırlayacağıq, – deyə Herbert əlavə etdi.

– Mən də burada əbədi yuxuya dalaraq, rahat olacağam...

– deyə kapitan Nemo cavab verdi.

O, cümləni sonuna qədər söyləmədi, sözünü kəsdi və bir qədər tərəddüddən sonra əlavə etdi:

– Mister Smit, mən sizinlə təklikdə danışmaq istərdim.

Kolonistlər kapitanın arzusunu yerinə yetirərək, cəld otaqdan çıxdılar.

Bir neçə dəqiqə Sayrus Smitlə kapitan Nemo göz-gözü söhbət etdilər. Sonra mühəndis yenidən yoldaşlarını salona dəvət etdi; lakin kapitan ona açdığı sirr haqqında bir kəlmə də olsun danışmadı.

Gedeon Spilet xəstəni müayinə etdi. Aydın olaraq görünürdü ki, yalnız iradə gücü ilə hələ onda həyat sönməmişdir, lakin tezliklə o da fiziki zəiflik qarşısında güzəştə getməli idi.

Günorta, heç bir dəyişiklik olmadı. Kolonistlər “Nautilu”su tərk etmirdilər. Gecə görünmədən gəlib çatdı. Kapitan Nemo əzabdan əziyyət çəkmirdi, lakin həyatının sona çatdığı açıq-aydın görünürdü. Onun yaxınlaşan ölümündən saralmış nurani siması tamamilə sakit idi. Əl-ayağı soyumağa başlamışdı.

Gecəyarısına yaxın kapitan Nemo, böyük zəhmətlə əllərini döşündə çarpazladı və elə bil ki, o bu vəziyyətdə ölmək istəyirdi.

Gecə saat birə yaxın ondakı həyat əlamətləri yalnız gözlərinə toplanmışdı.

Lakin tezliklə onun gözləri də yumuldu.

Kapitan Nemo öldü.

Herbertlə Penqrof hönkürüb ağlayırdılar. Ayrtən gözündən axan yaşı sildi. Nab, heykəl kimi hərəkətsiz dayanan jurnalistlə yanaşı olaraq diz çökdü.

Sayrus Smit əlini yuxarı qaldırıb dedi:

– Biz sənə nəcib xatirəni heç vaxt unutmayacağıq!..

Bir neçə saatdan sonra kolonistlər kapitan Nemoya verdikləri vədi yerinə yetirdilər.

Sayrus Smitlə onun yoldaşları, hamilərinin onlara bağışladığı yeganə hədiyyəni, içi cavahıratla dolu mücrünü götürərək, “Nautilus”u tərk etdilər.

Onlar parlaq işıqlı, qərribə salonun qapısını dallarınca bağladılar, “Nautilus”a bir damla da olsun suyun keçməməsi üçün, üstündəki dəliyin qapağını kip burdular.

Bundan sonra sualtı gəminin kənarına bağlanmış qayığa mindilər, gəminin arxa tərəfinə getdilər. Orada onlar çənlərə açılan iki kran tapdılar.

Onlar kranları açdılar.

Su çənlərə axdı, “Nautilus” ağır-ağır suya enməyə başladı.

Kolonistlər hələ uzun zaman onu gözləri ilə suyun qalın qatları altına yola saldılar: gəmi proyektorlarının parlaq şüaları şəffaf, su qübbəsini işıqlandırırdı.

Sonra onların işıqları yavaş-yavaş söndü, axırda tamamilə yox oldu.

“Nautilus”, kapitan Nemonun üzən tabutu uçurumun dibinə endi.

On səkkizinci fəsil

Kolonistlərin düşüncələri. Gəmi işlərinin yenidən başlanması. 1869-cu ilin 1 yanvarı. Vulkanın zirvəsində tüstü. Vulkanın püskürmə əlamətləri. Ayrtənla Sayrus Smit koralda. “Dakkar mağarası”nın tədqiq edilməsi. Kapitan Nemo mühəndisə nə demişdi?

Səhər açılarkən, kolonistlər dərin bir sükut içərisində mağaranın ağzına gəlib yetişdilər. Onlar buraya, kapitan Nemoya xatirə olaraq, “Dakkar mağarası” adı verdilər. Çəkilmə saatları idi; onlar asanlıqla bazalt qayasının çıxıntısına yan aldılar.

Tolla örtülmüş qayıq, onlar dalgalardan mühafizə edilmiş köhnə yerində saxladılar.

Tufan da gecə ilə bərabər yox olmuşdu. Sonuncu göy gurultuları qərbdə susmaq üzrə idi. Yağış kəsilmiş, lakin göy hələ də buludlarla örtülü idi. Cənub yarımkürəsindəki ilk bahar ayı olan – oktyabr heç bir yaxşılıq vəd etmirdi. Külək aramsız olaraq istiqamətini dəyişirdi, sabit havaya ümid bağlamaq olmazdı.

“Dakkar mağarası” ilə vidalaşaraq, kolonistlər koralı getdilər. Yol gedə-gedə Nabla Herbert, mağaranı koral ilə birləşdirən teleqraf məftilini yumaqlayırdılar, onlar bu məftilin sonra bir şeyə gerek olacağı fikrində idilər.

Kolonistlər yolu gedərkən, demək olar ki, heç danışmırdılar. Oktyabrın 15-dən 16-na açılan bu gecənin hadisələri hamısına çox təsir etmişdi. Dəfələrlə onları xilas etmiş sirli hamı, onların təsəvvüründə qıyri-adi bir qüdrətə malik olan o adam, kapitan Nemo, artıq ölmüşdü... Onlar hamısı özlərini yetim kimi hiss edirdilər. Hamısı qəlblərinin dərinliklərində onun yardımına ümid bəsləməyə, ona arxayın olmağa adət etmişdi; indi isə onlarda artıq əvvəlki əminlik yox idi.

Səhər saat doqquza yaxın kolonistlər Qranit saraya qayıtdılar.

Həmin gün onlar müşavirə edərək, gəmi inşasını mümkün qədər sürətləndirməyi qərara aldılar. Sayrus Smit bütün vaxtını bu işə sərf etməyi vəd etdi. Gələcəkdə başlarına nələr gələcəyini indidən söyləmək mümkün deyildi. Onlar tezliklə uzun dəniz səfərinə yararlı bir gəmiyə sahib olmalı idilər. Əgər onlar bu gəmidə Yeni Zelandiya və ya Polineziya arxipelaqları sahillərinə səfər etməyə cəsarət etməsəydilər belə, yəni də gəmini tezliklə inşa etmək vacib idi; çünki payıza qədər Tabor adasına məktub aparmaq lazım idi, belə olmasa, payızda gecə ilə gündüz bərabərləşərkən küləklər bu səfərə də imkan verməyəcəkdi.

Buna görə dülgerlər dincəlmədən işləyirdilər. Xoşbəxtlikdən onlar gəmi kənarları üçün yeni haşiyə hazırlamalı olmadılar, bu iş üçün “Sürətli”dən xilas edilmiş materialları sərf etdilər.

1868-ci ilin son günləri, yalnız bu işə həsr olundu. Bu vaxta qədər gəminin ümumi gövdəsi o dərəcədə hazır olmuşdu ki, gələcək gəminin keyfiyyəti haqqında indidən fikir yürütmək olardı. Dənizçilər, Penqrofla Ayrton – bu gəmiyə heyran qalmışdılar.

Renqrof dayanmadan işləyirdi. Kolonistlər meşəyə ova getmək üçün müvəqqəti olaraq işi buraxıb, çəkiclərini tüfənglə əvəz etdikdə, o daima deyirdi. Bununla belə gələcək qış üçün ərzaq ehtiyatı görmək də lazım idi. Dənizçi bunu gözəlcə bilirdi, lakin buna baxmayaraq belə dəqiqələrdə yenə qaşqabağını tökürdü və... altı nəfərin də əvəzinə işləməyə başlayırdı.

Havalar çox pis keçirdi. Bir neçə gün dözülməz istilər düşdü. Hava nəhayət dərəcədə elektrikləşmişdi. Bir gün olmurdu ki, adada göy guruldamasın.

1869-cu il yanvarın 1-də şiddətli bir tufan qopdu. Bir neçə dəfə adaya ildırım düşdü. Fırtına bir çox ağacları kökündən qopardı.

Bütün bu atmosfer hadisələri ilə yer altında gedən proseslər arasında bir əlaqə varmı?

Sayrus Smit belə bir əlaqənin olduğunu və bu tufanların məhz vulkan prosesləri nəticəsi olaraq əmələ gəldiklərini fərz edirdi.

Çöl eşşəyi yəhərləmək üçün yanvarın 3-də səhər Uzaq görünüşlü yaylağa qalxan Herbert, Franklin dağının zirvəsi üzərində böyük bir tüstü zolağı gördü.

Herbert o saat kolonistləri bundan xəbərdar etdi. Hamısı tüstüyə baxmaq üçün bayıra çıxdılar.

– Paho! – deyə Penqrof səsləndi. – Bu buxar deyildir, bu əməlli-başlı tüstüdür. Vulkan nəfəs almır, indi o qəlyan çəkir!

Dənizçinin obrazlı müqayisəsi, gecə ərzində vulkanda əmələ gəlmiş dəyişikliyin xarakterini çox düzgün ifadə edirdi. Üç ay var idi ki, vulkanın krateri üzərində daima buxar buludları dururdu: mineral maddələr yeraltı qazanda təzəcə əriməyə başlayırdı. Lakin indi artıq göy üzərinə, aşağıdan eni üç yüz, hündürlüyü yeddisəkkiz yüz futa qədər olan qalın boz zolağı sütunu qalxmışdı.

Gedeon Spilet:

– Soba alışmışdır, – deyə qeyd etdi.

– Və onu heç bir şeylə söndürmək olmaz, – deyə Herbert cavab verdi.

Sayrus Smit, sanki uzaq bir gurultu eşidəcəkmiş kimi, diqqətlə qulaq asdı. O gözlərini tüstü zolağından çəkmirdi. Sonra üzünü yoldaşlarına çevirərək dedi:

– Dostlarım, gizlətmək lazım deyildir, bu gecə ərzində vulkanın vəziyyəti xeyli dəyişmişdir. Dünən hələ əriməkdə və qaynamaqda olan yerin özəyi bu gün artıq od almışdır. Şübhə yoxdur ki, vulkanın püskürmə qorxusu vardır...

– Nə olsun ki, mister Smit, – deyə Penqrof səsləndi, – püskürür, qoy püskürsün! Tamaşa maraqlı olarsa, biz əl çalıb alqışlarıq! Gərək ki, narahat olmamız üçün bir səbəb yoxdur?

– Əlbəttə, Penqrof, – deyə Sayrus Smit cavab verdi, – lavanın köhnə yolu əvvəlki kimi açıqdır, lavanın yenə də şimala doğru axacağını ümid bağlamaq olar. Lakin...

Jurnalist:

– Lakin vulkanın püskürməsindən biz heç bir fayda görə bilməyəcəyimiz üçün, bu olmasaydı, daha yaxşı olardı, – dedi.

– Kim bilir? – deyə dənizçi etiraz etdi. – Bəlkə vulkan qiymətli bir metal püskürəcəkdir, biz də onu toplamalı və istifadə etməli olacağıq?

Sayrus Smit şübhəli–şübhəli başını buladı. Görünür, o bu təbiət hadisəsindən heç yaxşı bir şey gözləməirdi. Hətta lava köhnə yolu ilə şimala, adanın məhsul verməyən hissələrinə doğru axsaydı, becərilmiş torpaq və meşələrə zərər verməsəydi belə, yenə də başqa bir fəlakət gözləmək mümkün idi.

Doğrudan da vulkan püskürmələri ilə əlaqədar olaraq zəlzələ olduğu nadir hallardan deyildir. Linkoln adası isə şiddətli zəlzələdən sonra parça-parça ola bilirdi, çünki onu təşkil edən minerallar – qranit, bazalt, lava – bir-birlərinə möhkəm birləşməmişdi.

Diz çökərək, qulağını yerə söykəyən Ayrton:

– Mənə elə gəlir ki, dəmirlə yüklənmiş bir araba daşların üstündə gedir. Boğuş bir gürultu eşidirəm.

Bütün kolonistlər tez qulaqlarını yerə söykədilər, Ayrtonun səhv etmədiyinə inandılar, uzaqdan gələn gürultuya, hərdənbir getdikcə şiddətlənən bir viyılı qarışırdı, elə bil ki, yer altında külək ulayırdı. Bu səs lap yüksək dərəcəyə qalxdıqdan sonra birdən yavaşlayır, susurdu. Bununla belə yeraltı zərbələri hiss olunmurdu, görünür yer özəyinin yanmasından hasil olan maddələr – qaz, tüstü və buxar – mərkəzi bir boru təşkil edən, vulkan krateri¹, vasitəsilə sərbəstcə bayıra çıxırdı, hələliyə nə qədər ki, bu çıxış yolu geniş idi, partlayış qorxusu olmayacaqdı. Birdən Penqrof:

– Dostlarım! – dedi. – Nə üçün biz bu gün işləmirik? Qoy Franklin dağı tüstüləsin, donquldansın, ulasın – bu avarıçılıq etmək üçün bir bəhanə deyildir! Ayrton, Nab, Herbert, mister Smit, mister Spilet! İşə başlamayaq vaxtıdır! Biz bu gün arakəsmələri qoymalıyıq, hamımız üçün lazımı qədər iş vardır! Mən istəyirəm ki, iki aydan sonra bizim yeni “Bonaventur”umuz – biz yenə də gəmiyə bu adı verəcəyik, – suya salınsın! Biz bir dəqiqə də olsun vaxt itirməməliyik!

Kolonistlər Penqrofun ricasına qulaq asaraq, tərsənəyə yollandılar. Onların hamısı bu günü, yanvarın 3-nü söylə işlədilər, vulkanın qeydinə belə qalmadılar. Lakin bir neçə dəfə günəşin qarşısını tutan qatı bir kölgə, gündüz vaxtı göydə dolaşaraq, vulkanın zirvəsi

üzərindəki tüstü zolağını xatırladırdı. Şərqdən əsən külək, bu tüstünü qərbə tərəf qovurdu, bu tüstülər bulud kimi günəşlə ada arasından süzüb ötürdü.

Sayrus Smitlə Gedeon Spilet günəşin hərdənbir azacıq qaraldığını görür, öz aralarında vulkanın fəaliyyətinin sürətlə inkişaf etdiyi haqqında yavaşdan fikirlərini söyləyirdilər; lakin onlar bir an belə olsun işdən ayrılmırdılar.

İndi gəmi inşasını tezliklə bitirmək məsələsi xüsusi bir əhəmiyyət kəsb edir. Gəmini inşa etmək, kolonistləri hər cür hadisədən qorumaq üçün yeganə etibarlı bir vasitə idi. Kim bilir, bəlkə bir gün gələcək ki, gəmi onların yeganə sığınacaq yerləri olacaqdır!

Axşam, şamdan sonra Sayrus Smit, Gedeon Spilet və Herbert yenə Uzaq görünüşlü yaylağa qalxdılar.

Birinci olaraq yaylağa dırmaşan Herbert:

– Krateri alov bürümüşdür! – deyə səsləndi.

Yaylaqdan altı milə qədər kənarda olan Franklin dağı onların gözləri qarşısında, hər bir tərəfə qığılcımlar saçan, alovlu, nəhəng bir meşəl kimi canlandı. Ancaq alovu əhatə edən qatı tüstü buludları, onun şöləsini boğurdu, ada qırmızımtıraş bir parıltı ilə işıqlanmışdı. Bu parıltıda hətta yaylağa yaxın meşələri belə görmək çətin idi. Böyük tüstü burumları göy üzünü örtürdü. Onların arasından arabir parıldayan ulduzlar görünürdü.

Mühəndis:

– Amma vulkan yaman cidd-cəhd edir! – dedi.

– Burada təəccüblü heç bir şey yoxdur, – deyə jurnalist cavab verdi. – *Yadınıza salın, Sayrus, axı vulkan çoxdan oyanmışdır. Biz hələ kapitan Nemonun yerini axtardığımız zaman, oktyabrın ortalarında, onun zirvəsi üzərində birinci tüstü qıvrımları yüksəlirdi.*

– Bəli, bu, iki ay yarım bundan qabaq idi! – deyə Herbert onu təsdiq etdi. Gedeon Spilet sözünə davam edərək: – Yeraltı atəş, on həftə bundan qabaq alışmışdır, – dedi. – İndi onun bu cür şiddətli özünü göstərməsində təəccüb ediləcək nə vardır ki?..

Mühəndis:

– Yerin titrədiyini hiss edirsinizmi? – deyə onun sözünü kəsdi.

– Doğrudan titrəyir... lakin yerin titrəməsi ilə zəlzələ arasında hələ böyük fasilə vardır...

Mühəndis cəld:

– Mən demirəm ki, zəlzələ qorxusu vardır, – deyə cavab verdi.

– Bu titrəmə, mərkəzi ocaqdakı ərimiş mineral maddələrin, metal-

¹ Vulkanın ağzı

ların qaynamasından irəli gəlir. Bu halda yerin qabığı buxar qazanının divarına bənzətmək olar. Bilməlisiniz ki, buxar qazanında su təzyiq altında qaynarkən, qazanın divarları kamerton kimi titrəyir. İndi, bu saat biz, həmin bu hadisəni müşahidə edirik.

Herbert:

– Vulkandakı bu od topaları nə qədər gözəldir! – deyə səsləndi.

Bu anda kraterdən qızgın bir qaz axını göyə qalxdı. Bu ətrafa milyon atəş qığılcımları səpələyən bir fişəngə oxşayırdı. Bu hadisəni, tez-tez açılan, yaylın atəşinə oxşayan şiddətli bir çatırtı¹ təqib etdi.

Bir saata yaxın yaylaqda qaldıqdan sonra Sayrus Smit, Gedeon Spilet və Herbert yenidən aşağı düşüb Qranit saraya gəldilər. Mühəndisi nə isə bir şey qorxuya salmışdı. Onun baxışı elə kədərli idi ki, Gedeon Spilet ondan, vulkanın od püskürməsilə əlaqədar olaraq bir qorxu gözlənilib-gözlənilmədiyini soruşmağa qərar verdi.

– Həm hə, həm də yox, – deyə Sayrus Smit cavab verdi.

Jurnalist:

– Mənə elə gəlir ki, zəlzələdən başqa bizim bir qorxumuz yoxdur, – dedi. – Zəlzələ qorxusu isə deyəsən yoxdur, çünki lava, daş və qaz kraterin dəliyindən sərbəstcə çıxa bilər.

Mühəndis:

– Lakin mən, qazın, lavanın yer üzünə çıxmaq üçün özünə yol axtarmasından baş verən adi zəlzələdən qorxmuram, – deyə cavab verdi. – Başqa səbəblər qorxunc bir qəza törədə bilər...

– Hansı səbəblər, Sayrus?

– Söyləmək çətindir... Baxmaq lazımdır... Mən “Dakkar mağarası”na getməliyəm... Bir neçə gündən sonra sizin bu sualınıza cavab verə bilərəm.

Mühəndisin bu barədə danışmaq istəmədiyini görərək, Gedeon Spilet israr etmədi. Bir az sonra, vulkanın gətdikcə daha bərkdən guruldamasına baxmayaraq, Qranit sarayın sakinləri dərin bir yuxuya gətdilər.

Daha üç gün – yanvarın 4, 5, 6-sı keçdi. Kolonistlər, tərsanədə işlərini davam etdirirdilər. Səbəbini anlatmadan, mühəndis hamını sürətlə işləməyə məcbur edirdi. Franklin dağı indi məşum gör-

kəmli qara buludlarla örtülmüşdü. Alovla bərabər kraterdən od tutmuş böyük qayalar çölə sıçırırdı. Onlardan bəziləri o saat geri qayıdıb kraterin içinə düşürdü. Bu, hər şeydə gülünc bir cəhət tapmağı sevən Penqrofa əyləncə kimi gəlirdi. O:

– Baxın, – deyə qışqırırdı, – vulkan öz-özünə bilboke¹ oynayır! Vulkan sirk jonqlyoru roluna girmişdir.

Doğrudan da vulkanın püskürdüyü maddələr tez-tez geri qayıdıb onun kraterinin boğazına düşürdü. Bundan o nəticəni çıxarmaq olardı ki, yeraltı təzyiq ilə sıxılan lava, hələ kraterin üst dəliyinə yetişməmişdir. Lavanın hələ də köhnə, şimal-şərqdəki yol ilə axmadığı, bu fərziyyənin doğruluğu üçün ikinci sübut idi.

Lakin gəminin inşasını bitirmək işləri nə qədər təcili olsa da, koloniya təsərrüfatının başqa sahələri də diqqət tələb edirdi. Hər şeydən əvvəl koral gedərək, oradakı qoyun sürüsü üçün yem hazırlamaq lazım idi.

Ertəsi günü, yanvarın 7-də səhər tezdən, Ayrtonu ora göndərməyi qərar etdilər, daima koraldakı işləri görmək üçün bir adam kifayət etdiyi üçün, indi Penqrofla başqa kolonistlər mühəndisin:

– Ayrton, sabah mən də sizinlə bərabər koral gedəcəyəm, – dediyini eşidərkən çox təəccüb etdilər.

– Nə danışırırsınız, mister Smit! – deyə Penqrof səsləndi. – Sabah siz də getsəniz, onda işdə bir nəfərin əvəzinə iki nəfərin yeri boş qalacaqdır!

– Biz, biri gün səhər qayıdacağıq, – deyə mühəndis cavab verdi. – Mən koral getməliyəm. Mən yaxından, vulkanın nə halda olduğuna baxmaq istəyirəm.

– Vulkan! Vulkan! – deyə Penqrof möhkəm deyindi. – Bu vulkan da mənim üçün böyük bir iş oldu!

Lakin mühəndis dənizçinin deyilməsinə əhəmiyyət verməyərək, sabah getməyi qərar etdi. Herbert məmnuniyyətlə mühəndislə gedərdi, lakin Penqrofu incitməkdən qorxaraq arzusunu bildirmədi.

Yanvarın 7-də səhər açılarkən, Sayrus Smitlə Ayrton bir cüt çöl eşşək qoşulu arabaya mindilər, sürətlə koral doğru hərəkət etdilər.

Vulkanın püskürdüyü tüstü buludları, arasıkəsilmədən meşə üzərində uzanıb gedirdi. Alçaqdan yer üzərinə çökən bu buludlar yalnız tüstüdən ibarət deyildi. Onun içində, həmçinin vulkandan

¹ Taxta, odun kimi bərk şeylər yanarkən çıxan səs

¹ Ucu kasacığ şəkilli ağac və ona iplə bağlı şardan ibarət oyuncaq

çıxan narın toz və kül də var idi. Vulkan külü o qədər yüngül olur ki, bəzən aylarla havada qalaraq yerə çökməz. Məsələn, 1783-cü ildə İslandiya vulkan püskürəndən sonra, demək olar ki, bir ilə qədər havada vulkan tozu qalmış imiş, toz o qədər qalın imiş ki, günəş şüaları güclə ondan keçirmiş.

Lakin çox zaman bu kül buludları sürətlə yerə çökür. İndi də eyni hadisə baş vermişdi. Sayrus Smitlə Ayrton korala yetişməmiş, yerin üzərinə sanki boş bir toz pərdəsi çəkildi, bir anda onun şəklini dəyişdirdi. Ağaclar, otlar, hər şey boz rəngli qalın bir toz qatı ilə örtüldü. Xoşbəxtlikdən, bu zaman əsməyə başlayan şimal-şərq küləyi buludları dənizə doğru qovub apardı.

Ayrton:

– Mister Smit, bu nə qəribə hadisədir! – dedi.

– Bu yaxşı əlamət deyil, – deyə mühəndis cavab verdi. – Bu Frankli dağındakı vulkan prosesinin yüngül olmayan mineral tozları, , atəş ocağının yerin dərinliklərində olduğunu göstərir.

– Lakin biz buna qarşı heç bir şey edə bilmərik, elə deyilmi?

– Elədir. Hadisələrin inkişafını izləməkdən başqa bizim əlimizdən heç bir şey gəlməz. Ayrton, siz koraldakı işinizlə məşğul olun, mən də Qırmızı çayın başlanğıcına qalxıb, dağın cənub yamacında nələr olduğuna baxacağam. Sonra...

– Sonra nə, mister Smit?

– Sonra... Biz, bildikdə “Dakkar mağarası”na gedərik... Mən baxmalıyam... Əlqərəz, mən iki saatdan sonra buraya gələm. O vaxta qədər işinizi bitirməyə çalışın.

Ayrton koralın həyatına qayıdaraq qoyunları yemləməklə məşğul oldu; heyvanlar qeyri-müəyyən bir rahatsızlıq duyurdular; görünür vulkanın püskürəcəyini bildiren əlamətlər onlara təsir edirdi.

Sayrus Smit bu zaman sürətli addımlarla dağın yamacına dırmaşırdı. Bir az sonra o, kolonistlərin birinci səyahəti zamanı aşkar etdikləri kükürlü bulağa yetişdi.

O zamandan bəri ətraf necə dəyişilmişdi! Yer altından çıxan bir tüstü zolağı əvəzində o, indi on üç yerdən, güclü porşen¹ ilə sovrulmuş kimi, şiddətlə tüstü fışkırdığını gördü. Şübhə yox idi ki, yerin qabığına bu yerlərdə, içəridən qüvvətli bir təzyiq olunurdu. Hava kükürd buxarı və karbon qazı ilə dolu idi.

Sayrus Smit, ayağı altında torpağın titrədiyini hiss edirdi.

Franklin dağının cənub yamacına baxaraq, o, yeni vulkan püskürməsi müşahidə etmədi. Kraterdən tüstü burumları və alov çıxırdı. Qızgın daş parçaları dolu kimi ətrafa tökülürdü. Lakin köhnə lava yolunda hələlik yeni lava axım görünmürdü. Bu, kraterdəki lavanın hələ yuxarı, çıxış dəliyinə yetişmədiyini göstərirdi.

“Vulkan indi artıq püskürmüş olsaydı, daha yaxşı olardı, – deyə mühəndis düşündü. – Heç olmasa lavanın əvvəlki yolu ilə axıb-axmadığını yaqın bilərdim... Amma indi, kim bilir, bəlkə vulkan tamamilə gözlənilməyən bir yerdən püskürəcəkdir?.. Bir də ki, əsas təhlükə bunda deyildir... Kapitan Nemo bunu düzgün təyin etdi! Yox, təhlükə bunda deyildir!”

Bu sözləri deyərək, Sayrus Smit geri qayıtdı. Yol gedərkən o, bir dəqiqə də olsun susmayan yeraltı uğultulara qulaq asırdı. Hərdənbir yer altından partlayış səsinə oxşayan dərin bir uğultu gəlirdi.

Səhər saat doqquzda mühəndis korala qayıtdı.

Ayrton onu gözləyirdi.

O:

– Mister Smit, mən heyvanları yemlədim, – dedi.

– Çox gözəl, Ayrton.

– Onlar nədən isə rahatsız olmuşlar.

– Bəli, onlardakı instinkt, təhlükəni duyur. Instinkt isə heç vaxt aldatmır... Ayrton, fənəri götürün gedək!

– Baş üstə!

Arabadan açılmış çöl eşşəklər koralın həyatında otlayırdılar. Sayrus Smit və Ayrton eşikdən darvazanı möhkəm bağlayıb dəniz sahilinə gedən ensiz bir cığırla qərbə tərəf getdilər. Bütün torpaq göydən yerə çökmüş kül qatı ilə örtülmüşdü. Məşədə onlara heç bir heyvan rast gəlmirdi. Quşlar da görünmürdü. Hərdənbir külək yerdəki külü bulud kimi göyə qaldırarkən, kolonistlər nəinki yolu, hətta bir-birini belə görmürdülər. Onlar kor olmamaq üçün gözlərini yumur, boğulmamaq üçün burunlarına dəsmal tutaraq nəfəs almağa məcbur olurdular.

Belə bir şəraitdə sürətlə yerimək mümkün deyildi. Bundan başqa hava elə ağır idi ki, sanki onun bütün oksigeni yanmış, yalnız nəfəs almağa yaramayan azotu qalmışdı. Hər yüz addımdan bir onlar dincəlmək üçün dayanmağa məcbur olurdular. Buna görə də

¹ Nasoslarda və s.-də mayeləri, buxarı, qazları qovan silindrik hissə

onlar, adanın şimal-qərb sahilini təşkil edən bazalt qayalarına yalnız səhər saat onda yetişə bildilər.

Ayrtonla Sayrus Smit qayanın dik yamacı ilə üzəşə düşməyə başladılar. Onlar bir az əvvəl, o tufanlı gecədə "Dakkar mağarası"na getdikləri həmin yol ilə irəliləyirdilər. Lakin gündüz bu eniş çətin, gecə enməkdən daha az qorxulu idi.

Suyun səthinə yetişərək – bu, çəkilmə zamanı idi – onlar asanlıqla mağaranın girəcəyini tapdılar.

Mühəndis:

– Tolla örtülmüş qayıq burada olmalıdır, – dedi.

Ayrton mağara girəcəyinin tağı arxasında bağlanmış yüngül qayığı özünə tərəf çəkərək:

– O buradadır, – cavabını verdi.

– Minin, Ayrton!

Ayrton əvvəlcə fənəri qayığın burnuna bərkidərək, sonra kürəkləri əlinə aldı. Sayrus Smit də sükanın başına keçdi, yüngül qayıq qaranlıq mağarada üzməyə başladı.

Öz proyektorları ilə mağaranın içərisini işıqlandıran "Nautilus", təəssüf ki, artıq yox idi, ola bilsin ki, suların dərinliyində onun qüdrətli maşınları hələ də proyektorları enerji ilə işlədirdi, lakin onların bir ziyası belə qalın su qatlarını dəlib keçə bilmirdi.

Fənerin işığı nə qədər zəif olsa da, yenə mühəndisin qayığı mağaranın divarı boyu ilə sürməsinə imkan verirdi. Mağaranın birinci hissəsində bir məzar sükutu var idi. Lakin içərilərə hərəkət etdikcə, vulkanın daxilində qaynayan atəşin boğuq gurultusu daha aydın eşidilirdi.

Ayrton mühəndisdən:

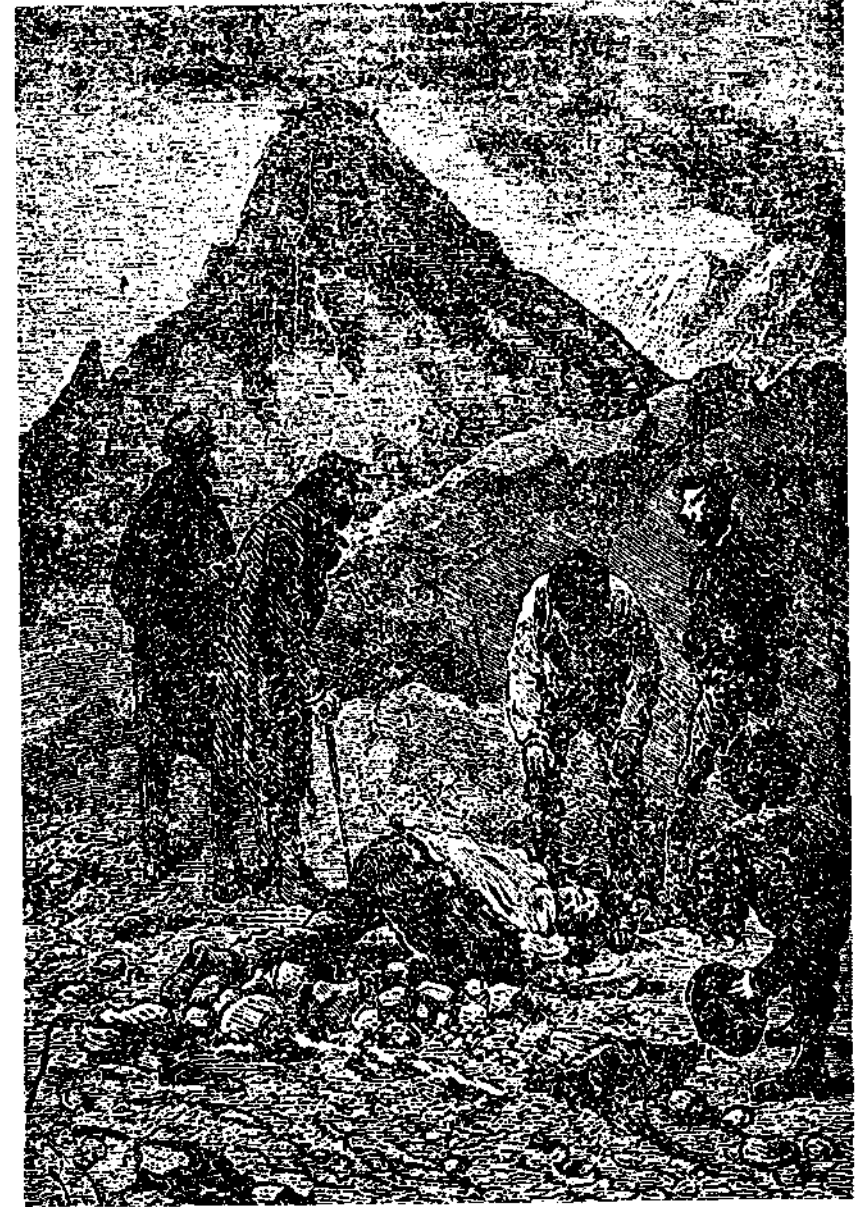
– Vulkanın necə gurladığını eşidirsinizmi? – deyə soruşdu.

Bir az sonra, vulkan gurultudan başqa, kəşif kükürd buxarları ilə də özünü göstərdi, bu buxar ilə dolmuş hava mühəndislə yoldaşının nəfəs almasını çətinləşdirirdi. Rəngi qaçmış mühəndis:

– Bax, kapitan Nemo elə bundan qorxurdu! – deyə pıçıldadı. Sonra Ayrtona dönərək bərkdən əlavə etdi: – Nə təhər olsa, yenə axıra qədər getmək lazım gələcəkdir.

– Baş üstə! – deyə Ayrton cavab verdi və kürəklərə güc verdi.

İyirmi dəqiqədən sonra qayıq, mağaranın qarşı divarındakı girəcəyə toxunaraq dayandı.

Ayrton yerin altından uğultu eşidir

Sayrus Smit skamyanın üstünə çıxaraq fənəri əlinə aldı, yeraltı gölü vulkanın mərkəzi ocağından ayıran divarı gözdən keçirdi. bu divar nə qalınlığında idi? Onun yüz fut və ya da ki onca fut qalınlığında olduğunu təyin etmək çətin idi; lakin onun arxasından gələn gurultuların aydınlığından bu divarın çox da qalın olmadığı anlaşılırdı.

Öz boyu bərabərindəki divarı üfuku gözdən keçirdikdən, sonra mühəndis fənəri avara bağladı, divarın yuxarı hissələrinə baxmağa başladı. Yuxarılarda güclə müşahidə edilən yarıqlardan kükürd buxarları çıxaraq mağaranın havasını zəhərləyirdi.

Bu yarıqların divar üzərində şırımlar açdığını görmək olardı: onlardan bəziləri yuxarıdan aşağı uzanaraq, ta su səthinə qədər yetişirdi.

Sayrus Smit fənəri aşağı endirib dərin bir fikrə getdi.

Sonra pıçıldadı:

– Bəli, kapitan Nemo haqlı imiş! Əsas təhlükə buradadır... Qorxunc təhlükə...

Ayrton heç bir söz demədi.

Mühəndisin işarəsi ilə o, yenə kürəkləri götürdü.

Yarım saatdan sonra qayıq “Dakkar mağarası”nın girəcəyinə yetişdi.

On doqquzuncu fəsil

Sayrus Smitin hesabı. Kolonistlər gəminin inşasını qurtarmağa tələsirlər. Korala son gəliş. Su ilə odun mübarizəsi. Adada nə qalmışdı? Kolonistlər gəmini suya salmağı qətd edirlər. Martin 8-i ilə 9-u arasındakı gecə.

Ertəsi günü, yanvarın 8-də koralda gecələdikdən və oradakı bütün təxirəsalınmaz işləri bitirdikdən sonra, Sayrus Smitlə Ayrton Qranit saraya qayıtdılar.

Mühəndis saraya qayıdan kimi kolonistləri topladı və onlara Linkoln adasının böyük bir təhlükə qarşısında olduğunu, insan gücü ilə bu təhlükəni dəfətmənin mümkün olmadığını bildirdi.

O, böyük bir həyəcan ifadə edən səslə:

– Dostlarım! – dedi. Linkoln adası yer üzərindəki, planetimiz durduqca duracaq guşələrdən deyildir. O uçub dağılmağa məhkum-

dur və bu fəlakətin səbəbi də onun öz içərisindədir... Heç bir şey bu səbəbi dəf edə bilməz...

Kolonistlər bir-birinin üzünə baxdılar, sonra gözlərini mühəndisə zillədilər. Onlar onun sözlərindən heç bir şey anlamadılar.

Jurnalist:

– Sayrus, bir qədər sadə izah edin! – deyərca etdi.

– Yaxşı, mən sizə izah edərdəm. Daha doğrusu kapitan Nemo ilə təklikdə keçirdiyim bir neçə dəqiqə ərzində, onun mənə verdiyi izahı sizə söylərdəm...

Heyran qalmış kolonistlər:

– Kapitan Nemo, – deyər səsləndilər.

– Bəli, ölümqabağı o bizə bir xidmət daha göstərmək istədi.

– Yəqin ki, bu axırıncı olmayacaq, – deyər Penqrof qışqırdı.

– Siz görərsiniz, o ölmüşsə də, lakin yenə hələ bizə bir çox xidmətlər göstərəcəkdir.

– Kapitan Nemo sizə nə söyləmişdi? – deyər jurnalst soruşdu.

– İndi mən bunu sizə nağıl edə bilərdəm, – deyər mühəndis cavab verdi. – Linkoln adası bütün başqa Sakit okean adalarından tamamilə ayrı bir quruluşdadır... Kapitan Nemonun mənə göstərmiş olduğu şey budur: Adanın yaradılışındakı bir xüsusiyyətin nəticəsində tez və ya gec, bu adanın su altındakı hissəsi parçalanmalıdır...

– Linkoln adası parçalanacaqdır?! – mühəndisə qarşı olan ehtiramına baxmayaraq, Penqrof çiyinlərini çəkdi. – Bu nə mənasız sözdür!

– Mənə qulaq asın, Penqrof, – mühəndis sözünə davam etdi.

– Kapitan Nemonun müşahidə etdiyi və dünən mən “Dakkar mağarası”nı ziyarət edərkən öz gözümlə görüb yəqin bildiyim şey baxın budur. Bu mağara yerin altı ilə vulkanın mərkəzinə qədər uzanır, vulkandan yalnız qalın bir divarla ayrılır. Lakin həmin divarın yarıq-yarıq olduğu, vulkanın dərinliklərindən gələn kükürd qazlarının həmin yarıqlardan mağaraya dolduğu meydana çıxdı.

Penqrof qaşqabağını tökərək:

– Hə, nə olsun ki? – deyər soruşdu.

Mühəndis dənizçinin narazılığına əhəmiyyət verməyərək, sözünə davam etdi:

– Mən bu yarıqların güclü təzyiq altında getdikcə böyüdüyünü, bazalt divarının yavaş-yavaş uçmaqda olduğunu gördüm. Mənim

fikrimcə, o gec və ya tez bir zamanda tamamilə uçacaq, yeraltı gölün sularına, vulkana axmaq üçün yol açacaqdır.

– Çox gözəl, – deyə Penqrof tabe olmaq istəmirdi.

– Dəniz vulkanı söndürər, bütün bu təlaşlar, həyəcanlar da bitər.

– Bəli... O zaman hər şey bitəcək!.. – deyə mühəndis ciddi cavab verdi. – Dənizin bazalt divarını uçuraraq, vulkanın qızgın maddələr qaynayan mərkəzi ocağına töküldüyü gün Linkoln adasının sonuncu günü olacaqdır, Penqrof! O gün ada partlayıb göyə sovurulacaqdır. Eynilə, əgər Aralıq dənizinin suları birdən-birə Etna vulkanını bassa, Siciliya adası da eyni cür partlayıb göyə sovrula bilər.

Kolonistlər susdular. Onlar indi, Linkoln adasının nə dəhşətli bir təhlükə altında olduğunu anladılar.

Demək lazımdır ki, Sayrus Smit bu təhlükənin böyüklüyü haqqında az da olsun mübahisə etmirdi. Çoxları bu günə qədər elə düşünürlər ki, dəniz sahillərində olan vulkanları, onların içərisinə su buraxmaqla söndürmək olar. Lakin bu adamlar bilmirlər ki, içərisinə birdən-birə çoxlu soyuq su buraxılan qızgın bir buxar qazanı kimi Yer kürəsinin bir hissəsini də bu qayda ilə partlatmaq olar. Bir neçə min dərəcəyə qədər qızmış bir mühitə soxulan su, bir anda buxara dönəcəkdir, buxar sudan geniş həcmə malik olduğu üçün, heç bir divar onun təzyiqinə davam gətirə bilməyəcəkdir.

Linkoln adasını dəhşətli bir fəlakət gözlədiyinə, onun “Dakkar mağarası” divarının dəniz hücumuna davam gətirəcəyi vaxta qədər mövcud olacağına şübhə yox idi. Olsun ki, bu, ay və həftə deyil, gün, hətta saat məsələsi idi!

Kolonistlər ən əvvəl dərin bir təəssüf duydular. Onlar həyatlarını təhdid edən qorxuya əhəmiyyət vermirdilər. Onlar bu adaya sığınmışdılar, öz əllərilə becərüb məhsuldar etmişdilər, bura onların ikinci vətəni idi. Kolonistlər buna yanırdılar. Nə qədər qayğılar, nə qədər əməklər hədəf gədirdi!

İri bir yaş damlası Penqrofun yanağından yuvarlandı, o hətta bunu gizlətmək də istəmədi.

Lakin kolonistlər əbəs yerə ah-vay edən adamlardan deyildilər. Məsələnə tez, ətraflıca müzakirə edərək, onlar bu qərara gəldilər ki, xilas olmaq üçün yeganə bir yol, gəmini mümkün qədər tez inşa etməkdir.

Hamısı qızgın sürətdə işə girişdilər. Artıq torpağı becərmək, məhsulu yığmaq, ova getmək, Qranit sarayın ehtiyatlarını artırmaq nəyə lazım idi? Onun anbarlarındakı ehtiyat, uzaq səfərə çıxan bir gəmini təmin etmək üçün tamamilə kifayət idi. İndi o qaçılmaz fəlakət adanı yaxalayana qədər gəminin inşasını başa çatdırmaq.

Kolonistlər son dərəcə böyük bir sürətlə işləyirdilər. Yanvarın 23-də korpusun haşiyələmə işləri yarıya qədər görülmüşdü. Bu günə qədər vulkanın xarici görkəmi dəyişmədi. Əvvəlki kimi Franklin dağının təpəsi üzərində qalın tüstü zolağı burulur, əvvəlki kimi kraterdən bayıra qızgın daşlar fırlayıb və alov şölələri yüksəlirdi. Lakin yanvarın 23 və 24-ü gecəsi, yavaş-yavaş krateri dolduran lavanın təzyiqi altında, konusun yuxarı hissəsi parçalandı. Dəhşətli bir gürultü ətrafı bürüdü. Kolonistlər əvvəlcə, adanın partladığını zənn etdilər. Onlar yüyürüşüb Qranit saraydan çıxdılar.

Gecə saat ikiyə yaxın idi.

Göy od içində idi. Konusun, min fut yüksəkliyində və milyon ton ağırlığında olan iri bir qayadan ibarət, yuxarı hissəsi uçub töküldü, bütün adanı sarsıtdı. Xoşbəxtlikdən konus şimala tərəf meyilli idi və o dağın ətəyindən dəniz sahilinə qədər uzanan qumsal dərəyə düşdü. Ağzı geniş açılmış krater elə parlaq bir işıq saçırdı ki, sanki bütün göyü yangın bürümüşdü. Eyni zamanda yeni kraterin qırıqlarından daşan lava, dolu bir fincanın kənarlarından tökülən su kimi, minlərlə atəşli əyri-üyrü, dolanbac şəkildə dağın yamacı ilə aşağıya doğru axmağa başladı.

– Koral! Koral! – deyə Ayrton bağırdı.

Doğrudan da lava axınları yeni kraterdən koralı doğru axır, bu qayda ilə adanın ən məhsuldar hissələri üçün qorxu törədirdi; Qırmızı çayın başlanğıcı ilə Yaşamara meşəsi birinci növbədə təhlükə altında idi.

Ayrton “koral” – deyə bağırandan sonra kolonistlər dərhal çöl eşşəklərinin tövləsinə yüyürüşdülər. Bir anda arabanı qoşdular. Hamısı yalnız tez, öz vaxtında koralı yetişərək, oradakı heyvanları açıb buraxmağı düşünürdülər. Səhər saat üçə yaxın onlara koralı gəlib yetişdilər. Bir mildən eşidilən qorxulu mələşmələr, heyvanların nə dərəcədə qorxmış olduqlarını göstərirdi. Saysız-hesabsız qığılcamlar səhraya tökülərək quru otları alışıdırırdı. Alov artıq koralın hasarına yaxınlaşırdı.

Ayrton dərhal darvazanın hər iki tayını açdı, qorxudan dəli kimi olmuş heyvanlar çəşqin halda koralıdan ətrafa qaçışdılar.

Bir saatdan sonra qaynar lava koralı basdı, onun həyətidən axan çayı bir anda buxara döndərərək yox etdi, Ayrtonun evini, quru saman çöpü kimi yandırıb külə döndərdi, hasarı son tirinə qədər məhv etdi.

Koral artıq yox oldu!

Kolonistlər bu bəla ilə mübarizə etmək üçün heç bir təşəbbüs göstərmədilər – insan, belə fəlakətlər qarşısında aciz və köməksizdir.

24 yanvar günü çatdı. Qranit saraya qayıtmazdan əvvəl, Sayrus Smitlə yoldaşları lavanın hansı istiqamətə axacağını, düzgün olaraq təyin etmək istədilər. Franklin dağından şərqə doğru torpaq azacıq meyilli idi, ona görə Yaqamara meşəsinin qarşıda bir maneə təşkil etməsinə baxmayaraq, lavanın Uzaq görünüşlü yaylağa qədər yetişməyi qorxusu var idi.

Gedeon Spilet:

– Göl bizi mühafizə edir, – dedi.

Mühəndis qısaca:

– Ümid edirəm, – deyə cavab verdi.

Kolonistlər vulkanın konusu düşən dərəyə baxmaq istədilər, lakin lava yolu kəsmişdi. Lava iki axınla – Qırmızı çayın yatağı ilə və Şəlalə çayının yatağı ilə axırdı. Əlbəttə ki, hər iki çaydakı sulara, lava toxunan kimi, bir anda buxara çevrilirdi.

Vulkan, zirvəsindəki konusu itirdikdən sonra, tamamilə tanınmaz olmuşdu. Kraterin yeni zirvəsindəki hər iki çuxurdan, arasıkəsilmədən lava fişqırır iki ayrı-ayrı axın təşkil edirdi. Krater üzərindən böyük bir alov və tüstü zolağı qalxaraq, bütün göyü bürümüş qalın buludlara dirənirdi.

Göy gurultuları yeraltı uğultulara səs verirdi, hava daimi bir gurultu ilə dolu idi. Kraterin ağzından köz kimi qızarmış iri daş parçaları çıxaraq min futlarla göyə yüksəlir, qorxunc bir şaqqıltı ilə partlayaraq milyard qığılcımla ətrafa səpələnirdi. Göydə aramsız olaraq ildırım çaxırdı.

Səhər saat yeddidə, Yaqamara meşəsinin kənarında durmuş kolonistlər tələsik geri çəkilməli oldular: göydən, hər tərəfdən onların ətrafına qızgın daşlar tökülməyə başladı, bundan başqa Qırmızı çayın sahillərindən aşan lava, onların yolunu kəsib geri qayıtmalarına mane ola bilərdi.

Yaqamara meşəsinin kənarında, birinci ağaclar alışımağa başladı. Ağacların şirəsi bir anda buxara çevrilərək ağac gövdələrini dinamit kimi partladırırdı. Qoca quru ağaclar isə sadəcə bir kibrit çöpü kimi od tuturdular.

Kolonistlər geriye dönüb Qranit saraya getdilər. Onlar ağır-ağır gedərək tez-tez çevrilib geri baxırdılar. Torpaq burada meyilli olduğuna görə lava sürətlə axaraq daban-dabana onları izləyir, kolonistləri sürətlə getməyə məcbur edirdi.

Eyni zamanda Qırmızı çay dərəsi ilə axan güclü lava axını, getdikcə hər saat daha təhlükəli olurdu. Qırmızı çayı əhatə edən bütün meşə hissəsini alov bürümüşdü. Böyük tüstü zolaqları havada burularaq alçaqdan ağacların başlarını çulğamışdı.

Kolonistlər Qırmızı çayın ağzından yarım milə qədər kənarda, gölün sahili yanında dayandılar. İndi bu saat onların ölüm-dirim məsələsi həll olunmalı idi.

Təhlükəyə cəsarətlə baxmağa öyrəşmiş Sayrus Smit, yoldaşlarının da mərd olduğunu bildiyindən, vəziyyəti bu cür təyin etdi:

– Ya göl lava axınının qarşısını saxlayacaq və bu qayda ilə adanın bir hissəsi tamamilə xarabaya dönməkdən qurtulacaqdır, yaxud da lava Uzaq qərb meşəsinə axacaq, ada səthində nə bir ağac, nə də bir ot salamat qalacaqdır. Belə olduqda biz çılpaq bir qaya üzərində məhv olmağımızı gözləməli olacağıq... Bir də, güman etmək olar ki, adanın partlaması bizim bu intizarımızı çox da uzatmasın...

Penqrof əllərini döşündə çarpazlayaraq:

– Buna görə də, demək gəmi inşası işini davam etdirmək lazım deyildir? – deyə səsləndi.

– Yox, Penqrof, – deyə mühəndis cavab verdi, – biz axıra qədər çarpışacağıq!

Bu anda lava axını Uzaq qərb meşəsinin kənarına yetişdi. Lakin burada torpaq bir qədər yüksəlirdi; əgər bu yoxuş bir az artıq olsaydı, lavanın qarşısını saxlaya bilər, yaxud da onun axınına başqa bir istiqamətə çevirə bilərdi.

Sayrus Smit:

– Haydı iş başına! – deyə bağırırdı.

Kolonistlər o dəqiqə mühəndisin fikrini anladılar: lava axını gölə tərəf yönəltmək üçün sədd tikmək lazım idi.

Kolonistlər bel, küllüng və balta götürmək üçün tərsahəyə cundular. Bir neçə ağac kəsərək, onlar üç fut hündürlüyündə və bir

neçə yüz addım uzunluğunda səddə bənzər bir şey tikdilər. Bu işə üç saatdan artıq vaxt sərf olundu; lakin iş bitincə onlara elə gəldi ki, işlədikləri heç on beş dəqiqə də deyildi.

Sədd vaxtında tikilib qurtardı: odlu axın artıq yoxuşun başlanğıcına dırmaşırdı. Lava, daşqın zamanındakı bir çay kimi köpürüb qalxırdı, sanki Uzaq qərb meşələrinin yolunu kəsən bu yeganə maneəni bir dəqiqədə uçurub atacaqdı. Lakin sədd namusla bu imtahana davam gətirdi, lava axını birdən gölə tərəf yönəldi, iyirmi futa qədər bir yüksəklikdən oraya tökülməyə başladı.

Kolonistlər, sehrə qapılmış kimi, nəfəs çəkmədən iki təbii qüvvənin mübarizəsini seyr edirdilər.

Suyun odla olan bu mübarizəsi nə qədər heyrətli bir mənzərə idi! Su, qaynar lava toxunan kimi, fışıldayaraq buxara döndürdü. Buxar sütunları, buxar qazanının qəflətən açılmış klapanlarından çıxarmış kimi, göy yüksəkliklərinə fırlayırdı. Lakin göldəki su ehtiyatı nə qədər çox olsa da, yenə onun bu mübarizədə məğlub olacağı dərhal məlum oldu; çünki artıq gölə heç bir yerdən su tökülmür; vulkanın kraterindən də durmadan lava axırdı.

Lavanın əsas güclü seli gölə tökülərək bir anda soyudu və möhkəm daş qatlarına döndü. Lakin bu qatlar üzəri ilə digər lava selləri axaraq, gölün daha dərinlərinə hərəkət edir, orada soyuyurdu. Göl yavaş-yavaş lava ilə dolurdu; lakin onun suyu qalxıb sahilini aşmırdı; çünki suyun çox hissəsi buxar olub havaya qalxırdı. Gölün bir vaxtlar sakit-sakit dalğalanan səthində indi tüstülü qaya yığınları əmələ gəlmişdi... Od suya qalib gəlmişdi...

Lakin kolonistlərin lava axımını Qrant gölüne yönəltməyə müvəffəq olmaları, onlara bir neçə günlük möhlət verirdi; Uzaq görünüşlü yaylaq Qranit saray və tərsanə bir neçə günlüyə lavanın hücumundan mühafizə edilmişdi. Gəminin kənarlarını tikib bitirmək və onu şirləmək üçün, bu günlərdən istifadə etmək lazım idi. Bundan sonra gəmini suya salmaq, onun qalan işlərini də dənizdə bitirmək olardı. Bu hər dəqiqə partlamaq təhlükəsi olan möhkəm torpaq üstündə qalmaqdan daha az qorxulu idi.

Sonrakı altı gün ərzində – yanvarın 25-də 30-na qədər – kolonistlər tərsanədə hər biri dörd adam yerinə işlədilər. Onlar gecəgündüzdə iki-üç saat yatırdılar, qalan vaxtı qırmızı şəfəqlərlə alışıbmış göyün gecələri də gündüz kimi işıqlı etdiyindən istifadə edərək işləyirdilər. Vulkanın püskürməsi davam edirdi, lakin o artıq əvvəlki

qədər şiddətli deyildi. Bu, kolonistlər üçün bir xoşbəxtlik idi, çünki Qrant gölü artıq tamamilə lava ilə dolmuş kimi idi, yeni lava selləri axıb gəlsə idi, mütləq tərsanəni və Uzaq görünüşlü yaylağı basacaqdı.

Lakin adanın bu hissəsi hələ salamat qalmışdısa, digər tərəfdən onun qərb sahillərində işlər son dərəcə pis idi.

Şəlalə çayının dərəsi ilə enib gələn ikinci lava axını qarşısındakı düzəngahda heç bir maneəyə rast gəlməyərək, geniş surətdə ətrafa yayılırdı və Uzaq qərb meşələrinin kənarına qədər gedib çıxırdı. İsti lavadan qurumuş ağaclar bir anda alışır və meşənin böyük bir hissəsini yanğın bürüyürdü.

Meşələrin qorxudan dəli kimi olmuş sakinləri – qabanlar, kaplanlar, dovşanlar, qanadlı və dördayaqlı ev heyvanları – Razılıq çayına və Balon limanına gedən yolun o tayındakı Çöl qazı bataqlığına doğru qaçırdılar. Lakin kolonistlərin bu heyvanların ən yırtıcılarına belə əhəmiyyət verməyə vaxtları yox idi. Onlar artıq Qranit sarayı tərk etmişdilər, hətta Buxariya da getmirdilər: yol getməyə vaxt itirməmək üçün onlar buradaca, tərsanə yanındakı çadırdə yeyir, içir və yatırdılar.

Hər gün Gedeon Spiletlə Sayrus Smit Uzaq görünüşlü yaylağa qalxırdılar. Hər dənbir Herbert də onlarla gedirdi, lakin öz sevdiyi adanın məhv olmasına laqeyd baxa bilməyən Penqrof bu gəzintidə onlara yoldaşlıq etmirdi.

Yaylağın yüksəkliyindən ətrafı seyr edən tamaşaçının gözləri önündə açılan mənzərələrdə isə doğrudan da təsəlli verəcək heç bir şey yox idi... Adanın bütün meşələrindən, yalnız İlan yarımadasının sonundakı meşəcik salamat qalmışdı. Hər tərəfdə yanıbmış qara kötüklər nəzərə çarpırdı. Bir az əvvəl yaşıllıqlar içində itən yerlər, indi şimal sahillərindəki qum düzəngahlarından da quru bir yerə çevrilmişdi. Ada səthinin dördü üç hissəsini lava basmışdı. Şəlalə və Razılıq çayları qurumuşdu. Əgər Qrant gölündə qalmış o azacıq su olmasaydı, kolonistlər susuzluqdan ölərdilər. Xoşbəxtlikdən gölün cənub hissəsi lavadan zərər görməmişdi, o indi kiçik bir gölməçə şəklinə düşərək Linkoln adasının yeganə şirin su mənbəyi idi.

Hələ bir az əvvəl çaylarla bolluca suvarılan, üzərində meşələr bitən, becərilmiş tarlaları ilə yaşıllanan bu məhsuldar adanın indi nə qədər cansıxıcı bir şəkə düşdüyünü təsvir etmək çətin idi... İndi

bu, çılpaq, susuz bir qaya idi. Qranit sarayın ehtiyatı olmasaydı, kolonistlər. bu qaya üzərində. acından ölərdilər.

Bir dəfə Gedeon Spilet:

– Baxdıqca adamın ürəyi partlayır, – dedi.

– Elədir, Spilet, – deyə mühəndis cavab verdi. – Yalnız biz gəminin inşasını bitirməyə müvəffəq olaydıq! Xilas olmaq üçün bu bizim yeganə ümidimizdir!

– Sayrus, elə bil ki, vulkan getdikcə sakitləşir, siz müşahidə edirsinizmi? Yenə də onun kraterindən lava axırsa da, lakin artıq əvvəlki qədər şiddətlə daşib tökülmür.

– Bunun əhəmiyyəti yoxdur, – deyə mühəndis cavab verdi. – Yeraltı atəş sönməmişdir və dəniz hər bir dəqiqə axıb oranı basa bilər... Biz gəmiləri yanmaqda olan və alovun bu gün-sabah barıt anbarına yetişəcəyini bilən sərnəşinlərin vəziyyətindəyik! Gedək tərsanəyə, Spilet! Bir saat da olsun itirmək olmaz.

Sonrakı yeddi gün ərzində, yəni fevralın 7-nə qədər, lava kraterdən axmasında davam edirdi, lakin işğal etmiş olduğu məsafədən kənara yayılmırdı. Sayrus Smit hər şeydən çox tərsanənin olduğu sahilləri, odlu axınların basmasından qorxurdu. Çünki bu halda qurtuluş üçün olan yeganə ümidləri məhv olacaqdı. Elə bu zamanlarda tez-tez hiss olunan yeraltı təkanlar da kolonistləri rahatsız etməyə başladı.

Fevralın 20-si yetişdi. Gəmini suya salmaq üçün hələ azı bir ay işləmək lazım idi. Lakin ada bu müddətə qədər davam gətirə biləcəkdimi?

Penqrofla Sayrus Smit, gəminin gövdəsi hazır olan kimi, onu şirləməmiş suya salmaq istəyirdilər.

Gəminin göyərtesini, təchizatını və sairəni, kolonistlər partlamaq qorxusu olan adanı tərk edərək bir sığınacaq tapdıqdan sonra suda dirçəltmək olardı. Ona görə kolonistlər bütün vaxtlarını gəminin kənarlarını haşiyələyib bitirməyə sərf edirdilər.

Martin 3-nə qədər də bu işlə məşğul oldular. İndi Penqrof on gündən gec olmayaraq gəmini suya salmaq mümkün olacağını düşündü.

Adada olduqları bu dördüncü ildə başlarına bu qədər iş gələn kolonistlərin qəlbində, yavaş-yavaş ümid oyanmağa başladı. Hətta, sevimli adasını məhv edən fəlakət qarşısında daimi tutqun bir ümitsizlik duymaqda olan Penqrofun belə, elə bil ki, kefi açılmışdı.

Franklin dağındakı partlayış

Doğrudur, bu ondan irəli gəlirdi ki, o indi yalnız gəmi haqqında düşünürdü.

O, mühəndisə:

– Biz gəminin inşasını qurtarmağa müvəffəq olacağıq, – deyirdi.
– Görərsiniz, müvəffəq olacağıq! Və bu tam vaxtında olacaqdır! Axı, payız yaxınlaşır. Bir neçə gündən sonra payızın gecənin gündüzlə bərabərləşən vaxtları başlayır! Lazım gələrsə, biz qışı Tabor adasında keçirərik. Linkolndan sonra Taborda... Ah, bədbəxt canım! Belə bir dərdə düşəcəyimi haradan biləydim!

Belə hallarda mühəndis daima:

– Tələsmək lazımdır! – deyər cavab verirdi.

Kolonistlər də işləməyə başlayırdılar, bir saniyə də itirmədən hey işləyirdilər.

Bir dəfə Nab:

– Mister Smit, – deyər mühəndisə müraciət etdi, – sizin fikrinizcə, kapitan Nemo sağ olsaydı, bütün bu hadisələr baş verə bilərdimi?

– Baş verərdi, Nab, – deyər mühəndis cavab verdi.

Penqrof Nabın qulağına:

– İnanmıram, – deyər pıçıldadı.

– *Mən də inanmıram, – deyər Nab da pıçıltı ilə cavab verdi.*

Martin birinci həftəsi ərzində, Franklin dağının xarici görkəmi qorxuducu bir hal aldı. Şüşə saplara bənzəyən minlərcə nazik lava axınları, yağış suları kimi dağın yamacı ilə süzülürdü. Krater ara vermədən yeni-yeni lava selləri püskürürdü; bu lava axınları isə artıq bərkimiş, qatlar üzəri ilə axaraq adanın təxribatını sona çatdırırdı. Lava sellərindən biri Qrant gölünün cənub-qərb sahili boyu ilə hərəkət edərək Uzaq görünüşlü yaylağı basdı.

Təbii qüvvələrin bu sonuncu zərbəsi kolonistlərə son dərəcə baha oturdu: dəyirmanı, tövlədən və quş hinindən bir əsər-əlamət belə qalmadı. Quş hininin qorxmış sakinləri uçub ətrafa dağılışdı. Topla Yup böyük həyəcan əlaməti göstərirdilər. İnstinktləri yaxınlaşmaqda olan fəlakəti onlara xəbər verirdi.

Ada heyvanlarının çoxu vulkanın birinci od püskürməsi zamanında qırılmışdı; diri qalanları isə qismən Çöl qazı bataqlıqlarına, qismən də Uzaq görünüşlü yaylağa sığınmışdı. Lakin indi bu sığınacaq da məhv olmuşdu: odlu çay qranit hasar üzərindən aşaraq

yaylanı ağzına almış, indi sahilə doğru yaxınlaşırdı. Bu mənzərənin qaranlıq gözəlliyini təsvir etmək mümkün deyildir. Gecələr yaylaq, üzərinə odlu Niaqara şəlaləsi tökülmüş kimi görünürdü.

Kolonistlərin son sığınacaqları da qorxu altında idi. Gəmi gövdəsindəki yuxarı tikişlərin bərkidilməməsinə baxmayaraq, onlar gəmini suya salmağı qət etdilər.

Penqrofla Ayrton gəmini martın 9-da, səhər tezdən suya salmaq üçün hazırlıq görməyə başladılar.

Lakin martın 8-dən 9-na keçən gecədə kraterdən böyük bir tüstü zolağı görülməmiş, dəhşətli bir gürultu ilə üç min futa qədər göyə sovruldu.

Görünür, “Dakkar mağarası”nın divarı qaz təzyiqinə davam gətirməyərək uçmuş və dəniz suyu vulkanın boğazına dolaraq, dərhal buxara dönmüşdü...

Səsi yüz millərə qədər ətrafa yayılan bu partlayış, havanı sarıtdı.

Dağın parçaları göyə sıçradı və bir neçə dəqiqəyə qədər okean övvəllər Linkoln adası olan yerləri öz suları altına aldı.

İyirminci fəsil

Sakit okeanda tənha qaya. Linkoln adası kolonistlərinin sonuncu sığınacaqları. Qarşıda qaçılmaz ölüm. Son yaxşılıq. Materikdə ada. Kapitan Nemo-nun məzarı.

Okeanın səthindən on futa qədər yüksələn, otuz fut uzunluğu və on beş fut eni olan tənha bir qaya – Linkoln adasından qalan ancaq bu idi... Altı nəfər kolonistin, onların vəfalı köpəyi Topun son sığınacaq yerləri bu qaya oldu.

Adanın bütün quşları, onda yaşayan bütün heyvanlar, həmçinin zavallı Yup, dağın uçunları altında əzilərək, torpağın yarığı arasına gömülmüş və yaxud da adaya cuman okean dalgalarında məhv olmuşdular.

Sayrus Smit, Gedeon Spilet, Herbert, Penqrof, Nab və Ayrton fəlakət zamanı sahilədəki çadırdı olduqları üçün, dalgə onları götürüb dənizə aimiş, partlamış adanın parçaları yağış kimi göyden yağarkən, onlar dənizdə salamat qalmışdılar.

Onlar bu qayadan yarım kabeltova qədər kənarda suyun üzərinə çıxdılar, qayaya doğru üzərək, böyük bir zəhmətlə oraya dırmaşdılar.

Artıq on gün idi ki, onlar bu çılpaq qaya üzərində yaşayırdılar! Bədbəxtlərin var-yoxları fəlakət zamanı ciblərində olan cüzi yemək ehtiyatından, qayanın çuxurlarında qalmış bir neçə damla içməli yağış suyundan ibarət idi.

Onların son ümidləri olan gəmi məhv olmuşdu. Bu qayanı tərk etmək üçün onların heç bir imkanı yox idi. Nə od var idi, nə də od yandırmaq üçün yanacaq...

Yemək ehtiyatlarını son dərəcə xırda paylara böldüklərinə baxmayaraq, martın 18-də artıq onların qırx səkkiz saatlıq yemək ehtiyatları qalmışdı. Bu vəziyyətdə onlara heç bir bilik, heç bir cidd-cəhd yardım edə bilməyəcəkdi.

Sayrus Smit sakit idi. Bir qədər əsəbi olan Gedcon Spiletlə gizli-gizli qəzəblənən Penqrof isə qayanın üzərində get-gəl edirdilər. Herbert mühəndisdən ayrılmayırdı. Ona elə baxırdı ki, sanki mühəndisdən ona verə bilməyəcəyi bir yardımı gözləyirdi. Nab ilə Ayrton sakitcə öz talelərinə boyun əymişdilər.

– Nə bəlaya düşdük! – deyə Penqrof tez-tez təkrar edirdi. – Əlimizdə, heç olmasa, bir göz qabığı olsa idi, birtəhər özümüzü Tabor adasına yetişdirərdik! Lakin bizim heç bir şeyimiz yoxdur. Heç bir şeyimiz!..

Nab bir dəfə:

– Kapitan Nemo vaxtında öldü, – deyə qeyd etdi.

Sonrakı beş gün ərzində, zavallılar yemək qırıntıları ilə dolanırdılar. Onlar son dərəcə zəiflədilər. Herbertlə Nab dəfələrlə sayıqlamağa başladılar.

Bu vəziyyətdə onların qəlbində cüzi bir ümid kölgəsi belə doğa bilərdimi? Yox! Onlar nəyə ümid edə bilərdilər? Qayanın yanından ötüb-keçəcək bir gəmiyəmi? Lakin onlar öz təcrübələrindən bilirdilər ki, gəmilər Sakit okeanın bu xaraba guşəsinə əsla gəlib çıxmır. Xoşbəxtlikdən – xoş bir təsadüf nəticəsində lord Glenervanın gəmisinin bu saat Ayrtonun dalınca Tabor adasına gəlməsinə ümid bağlaya bilərdilərimi? Buna az ehtimal var idi. Lakin hətta bu baş versə idi belə, gəminin kapitanı Ayrtonun başına nə gəldiyini bilməyəcək, boş-boşuna adacağı axtaracaq, onu tapmayaraq, gəmisini daha aşağı en dairələrinə doğru yönəldəcəkdir...

Yox, onların qaçılmaz, qorxunc ölүmdən, qaya üzərində məhkum olduqları aclıq və susuzluqdan xilas olmaları üçün heç bir ümid yox idi.

Onlar artıq hərəkətsiz bir halda bu qaya üzərinə yığılaraq, ətrafda nə olduğunu duymurdular.

Yalnız tək-cə Ayrton hərdən-bir, güc-bəla ilə başını qaldırır, kimsəsiz dənizə göz gəzdirirdi.

Lakin martın 24-də səhər Ayrtonun əli üfүqdə görünən bir nöqtəyə tərəf uzandı. O yerindən qalxdı, əvvəlcə dizləri üstə oturdu, sonra tamamilə ayağa durdu. Elə bil ki, o hətta əli ilə işarə etdi. Qayadan gəmi görünürdü... Gəmi okeandakı tənha qayaya doğru istiqamət alaraq bütün sürəti ilə hərəkət edirdi. Yazıqlarda üfүqə baxmağa təqət olsaydı, onlar çoxdan gəmini görə bilərdilər.

Ayrton:

– “Dunqan”! – deyə pıçıldadı və bayılıb yığıldı.

Sayrus Smitlə yoldaşları yenidən huşa gəldikdə özlərini gəmi kayutunda görərək, ölүmdən necə qurtardıqlarını anlamadılar.

Lakin Ayrtonun bir sözü dərhal hər şeyi onlara anlatdı.

O:

– Bu “Dunqan”dır, – deyə pıçıldadı.

– “Dunqan”! – deyə Sayrus Smit təkrar etdi.

Bu, doğrudan da lord Glenervanın gəmisi “Dunqan” idi. O, keçmiş cinayətləri üçün on iki illik sürgünlə cəzalanmış Ayrtonu aparmaqdan ötrü gəlmişdi. Tabor adasına gələn bu gəminin kapitanı Robert Qrant idi. Kolonistlər xilas edilmişdilər. İndi onlar öz vətənlərinə qayıdırdılar.

Sayrus Smit:

– Kapitan Robert, – dedi, – siz Ayrtonu Tabor adasında tapmayınca, onu yüz milə qədər şimal-şərqdə axtarmaq haradan ağılıza gəldi.

– Lakin mən bura yalnız Ayrton üçün deyil, sizin hamınız üçün gəldim, – deyə gənc kapitan cavab verdi.

– Necə yəni hamınız üçün?

– Əlbəttə! Linkoln adasına, sizin dalınızca gəlmişəm!

Böyük bir heyrət içərisində qalan kolonistlər hamısı bir ağızdan:

– Linkoln adasına? – deyə səsləndilər.

– Lakin siz, heç bir xəritədə göstərilməmiş olan və bizim bu adla uydurduğumuz Linkoln adasının mövcud olduğunu haradan bildiniz? – deyə mühəndis soruşdu.

– Mən bunu, sizin Tabor adasında Ayrtonun komasında qoyduğunuz məktubdan bildim, – deyə kapitan Robert cavab verdi.

– Bizim məktubumuzdan? – deyə Sayrus Smit çığırdı.

– Əlbəttə, budur, bu da məktub, – deyə Robert Qrant cavab verdi və mühəndisə “Ayrtonun və beş nəfər qəzaya uğrayan amerikalının sığındıqları Linkoln adasının” koordinatları göstərilmiş bir məktub uzatdı.

Sayrus Smit məktubun xəttindən, onu yazanın koloniyanın hamisi olduğunu tanıyaraq:

– Kapitan Nemo! – dedi.

– Ah, – deyə Penqrof səsləndi. – Deməli, bizim “Bonaventur”u götürüb, təkbaşına Tabor adasına o getmiş imiş!..

Herbert də:

– Bəli, bu məktubu orada qoymaq üçün getmiş! – dedi.

Dənizçi:

– Aha! Kapitan Nemo öləndən sonra da bizə xidmət göstərəcək deməkdə mən haqlı imişəm! – deyə bağırdı.

Kolonistlər papaqlarını başlarından götürdülər. Ölmüş hamilərinin bu son yaxşılığı onların qəlbini dərinəndən-dərinə həyəcana gətirdi. Hətta soyuqqanlı Sayrus Smitin belə gözlərindən yaş axdı.

Bu anda Ayrton mühəndisə yanaşaraq, sadəcə soruşdu:

– Bu mücrünü hara qoyum?

O həyatını təhlükəyə ataraq xilas etdiyi cavahirat mücrüsünü Sayrus Smitə uzatdı. Bu, kapitan Nemonun hədiyyəsi idi.

Mütəəssir olmuş Sayrus Smit yalnız:

– Ayrton! – deyə bildi. Sonra kapitan Qranta müraciət edərək dedi:

– Kapitan, siz adada bir canı buraxıb getmişsiniz, indi isə geri qayıdarkən tapdığınız elə bir adamdır ki, onun əlini sıxmağı mən özüm üçün bir şərəf hesab edirəm.

Robert Qranta kapitan Nemonun və Linkoln adası kolonistlərinin qərribə sərgüzəştini nağıl elədilər.

Məhv olan adadan salamat qalmış qayanın olduğu yeri xəritədə işarə edərək, gənc kapitan gəminin geriye yola düşməsinə əmr verdi.

İki həftədən sonra kolonistlər Amerika torpağına çıxdılar. Orada müharibə çoxdan qurtarmış, köləlik əleyhinə olanlar qalib gəlmişdi.

Kolonistlərə bağışlanmış mücrədəki sərvət, Ayova ştatında böyük bir torpaq sahəsinin satın alınmasına sərf olundu.

Kolonistlər, Linkoln adasına dəvət etmək istədikləri adamların hamısını bu aldıqları yerə köçürdülər. Səfil və yazıqları yığaraq onlar böyük bir kənd təsərrüfat koloniyası təşkil etdilər, ona da Linkoln adı verdilər.

Bu məntəqədən axan çayı Razılıq çayı, dağı Franklin dağı, kiçik gölü Qrant gölü, balaca meşəni Uzaq qərb meşəsi adlandırıdılar. Əlqərəz, bu həmin Linkoln adası idi, ancaq okean içərisində deyil, Amerika qitəsində yerləşirdi.

Mühəndis və onun yoldaşlarının bacarıqlı rəhbərliyi altında koloniya getdikcə inkişaf edirdi. Linkoln adasının kolonistləri bir-birindən ayrılmırdılar – onlar daima bərabər yaşamaq üçün and içmişdilər. Nabla Ayrton, yenə də əvvəlki kimi hər bir dəqiqə özlərini dost yolunda qurban verməyə hazır idilər. Penqrof əvvəllər dənizdə olduğu kimi, indi diribaş bir əkinçi olmuşdu. Herbert, Sayrus Smitin rəhbərliyi altında təhsilini bitirdi. Gedeon Spilet “Nyu-Linkoln Herald” adlı dünyada ən mötəbər xəbərlərli bir qəzet nəşr etməyə başladı.

Sabiq kolonistləri, Eduard və Yelena Glencran, kapitan Con Manquls ilə onun arvadı – Robert Qrantın bacısı, Robert Qrantın özü, mayor Maq-Nabbs və başqaları dəfələrcə ziyarət edirdilər: bunlar kapitan Qrantla Nemonun həyatındakı hadisələrlə əlaqədar olan adamlar idilər.

Kolonistlər indi şad və asudə bir həyat sürərək, Linkoln adasında olduğu kimi, mehriban keçinirdilər. Lakin dörd il ərzində ac və çılpaq ikən onları yedirib-ıçırən bu adam kolonistlər heç bir vaxt unutmurdular. İndi həmin adanın yerində okean üzərində yüksələn qranit qayadan başqa bir şey qalmamışdı. Sanki bu qaya özünü kapitan Nemo adlandıran adam üçün ucaldılmış bir məzardır.

MÜNDƏRİCAT

BİRİNCİ HİSSƏ

(tərcümə edən İ.Nəfisi)

Ön söz	4
Birinci fəsil	9
İkinci fəsil	14
Üçüncü fəsil	20
Dördüncü fəsil	25
Beşinci fəsil	30
Altıncı fəsil	34
Yeddinci fəsil	39
Səkkizinci fəsil	45
Doqquzuncu fəsil	53
Onuncu fəsil	62
On birinci fəsil	67
On ikinci fəsil	75
On üçüncü fəsil	83
On dördüncü fəsil	91
On beşinci fəsil	98
On altıncı fəsil	104
On yeddinci fəsil	112
On səkkizinci fəsil	120
On doqquzuncu fəsil	128
İyirminci fəsil	135
İyirmi birinci fəsil	142
İyirmi ikinci fəsil	149

İKİNCİ HİSSƏ

(tərcümə edən Z.Abdullayev)

Birinci fəsil	159
İkinci fəsil	169
Üçüncü fəsil	178
Dördüncü fəsil	187
Beşinci fəsil	195

Altıncı fəsil	206
Yeddinci fəsil	217
Səkkizinci fəsil	225
Doqquzuncu fəsil	232
Onuncu fəsil	241
On birinci fəsil	250
On ikinci fəsil	258
On üçüncü fəsil	271
On dördüncü fəsil	280
On beşinci fəsil	290
On altıncı fəsil	299
On yeddinci fəsil	310
On səkkizinci fəsil	320
On doqquzuncu fəsil	329
İyirminci fəsil	338

ÜÇÜNCÜ HİSSƏ

(tərcümə edən Ə.Məmmədşanlı)

Birinci fəsil	348
İkinci fəsil	358
Üçüncü fəsil	368
Dördüncü fəsil	378
Beşinci fəsil	390
Altıncı fəsil	398
Yeddinci fəsil	406
Səkkizinci fəsil	414
Doqquzuncu fəsil	418
Onuncu fəsil	426
On birinci fəsil	433
On ikinci fəsil	440
On üçüncü fəsil	449
On dördüncü fəsil	459
On beşinci fəsil	468
On altıncı fəsil	481
On yeddinci fəsil	490
On səkkizinci fəsil	497
On doqquzuncu fəsil	508
İyirminci fəsil	519

JÜL VERN
SİRLİ ADA
“ŞƏRQ-QƏRB”
BAKİ
2007

Buraxılışa məsul:	<i>Əziz Güləliyev</i>
Texniki redaktor:	<i>Rövşən Ağayev</i>
Tərtibatçı-rəssam	<i>Nərgiz Əliyeva</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Allahverdi Kərimov</i>
Korrektorlar:	<i>Fəridə Səmədova</i> <i>Pərinaz Musaqızı</i>

Yığılmağa verilmişdir 07.06.2007. Çapa imzalanmışdır 28.12.2007.

Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 33. Ofset çap üsulu.

Tirajı 25 000. Sifariş 263.

Kitab “Şorq-Qərb” mətbəəsində çap olunmuşdur.

Bakı, Aşıq Ələsgər küç., 17.